

*Матеріали
до словника
подільського говору*

Вінниця
«ТВОРИ»
2021

УДК 81'374.2:811.161.2'286(477.43/.44)
МЗ4

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту української мови Національної академії наук України
(протокол № 2 від 26 лютого 2019 р.)

Упорядкування: **І. В. Гороф'янюк**

Науковий редактор:
П. Ю. Гриценко,
доктор філологічних наук, професор,
директор Інституту української мови Національної академії наук України.

Рецензенти:
К. Д. Глуховцева,
доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
української філології та загального мовознавства ДЗ «Луганський
національний університет імені Тараса Шевченка»
(м. Старобільськ Луганської обл.);

Г. І. Мартинова,
доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
українського мовознавства і прикладної лінгвістики
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Матеріали до словника подільського говору / Упор. І. В. Гороф'янюк.
Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2021. 461 с.

ISBN 978-966-949-766-6

У словнику подано діалектну лексику (близько 8 тисяч одиниць), зафіксовану в 386 населених пунктах Вінницької, Чернівецької та Одеської областей. Праця представляє лексику подільських говірок II пол. XX ст. різноманітних ідеографічних сфер, які відтворюють життя і побут подолян того періоду. До реєстру ввійшли слова, які мають не тільки семантичні та словотвірні, а й фонетичні, акцентуаційні та морфологічні відмінності від літературного стандарту.

Для професійних мовознавців-діалектологів, викладачів, учителів та студентів, а також істориків, етнографів, краєзнавців та всіх, хто цікавиться живим народним українським словом.

УДК 81'374.2:811.161.2'286(477.43/.44)

ISBN 978-966-949-766-6

© Гороф'янюк І. В., 2021

© «ТВОРИ», 2021

"НЕ МОЖНА ДОПУСКАТИ ДО ТОГО, ЩОБ СТАВАЛИ ЗАБУТИМИ НЕЗАБУТНІ"

Поділля – регіон, у якому проходять межі говіркових угруповань, пролягали давні адміністративні та політичні кордони, торгові тракти, ареал свого часу зазнавав впливів як різних слов'янських, так і неслов'янських мов і діалектів. Усі ці чинники прогнозують високий евристичний потенціал лінгвістичного дослідження діалекту. Натомість наразі відсутні фундаментальні сучасних монографічних описів фонетики, граматики, лексичного та фразеологічного складу, системи наголошування, які становлять неповторність подільського діалекту, а також брак системних описів ономастикону Поділля виказують особливу цінність і актуальність дослідження подільської регіональної лексики, її опис та введення зібраних свідчень у загальноукраїнський науковий інформаційний простір.

Мета укладання «Матеріалів до словника подільського говору» – здійснити якомога повніший лексикографічний опис діалектних слів, зафіксованих у подільських говірках, локалізованих у Вінницькій, Одеській та Чернівецькій областях.

Це стало можливим і завдяки багаторічній кропіткій праці науковців, і завдяки вищому провидінню.

В основу цієї праці покладено машинопис «Словника діалектної лексики Вінниччини», робота над яким розпочалася ще в 50-ті роки ХХ ст. на кафедрі української мови Вінницького державного педагогічного інституту на чолі з М. Л. Охріменком. Саме тоді Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні проводив велику роботу зі збирання матеріалів до Діалектологічного атласу України і кафедра долучилася до збирання й упорядкування діалектних матеріалів із Вінниччини. Паралельно на кафедрі української мови розпочалась активна робота над укладанням «Словника діалектної лексики Вінниччини». Та у зв'язку із хворобою і виходом на пенсію Макара Лавріновича ця робота, на жаль, незабаром припинилася. Після М. Л. Охріменка кафедру посів доцент Доленко М. Т. Зі спогадів викладача кафедри тих часів – І. І. Дацюка: «Якщо М. Л. Охріменко присвятив свою діяльність вивченню подільських говорів, збиранню матеріалів до Першого тому «Діалектологічного атласу України», вихованню учителів-діалектологів із студентської маси, яка гуртувалася навколо нього, то М. Т. Доленко зосередив свою увагу на

методичній роботі із студентами...»¹. Проте це не завадило підготовці регіонального діалектного словника: на XII Республіканській діалектологічній нараді М. Т. Доленко оголосив про завершення роботи над укладанням «Словника діалектної лексики Вінниччини», а 1965 р. було видруковано відповідну статтю в збірнику тез доповідей наради². У ній висвітлено засади роботи над регіональним словником диференційного типу та спосіб репрезентації лексичного матеріалу, кількісно задекларовано мережу обстеження – 291 село з 45 районів Вінниччини (за старим адміністративним поділом) та «деякі села інших сусідніх областей Поділля».

Переконані, що машинопис «Словника діалектної лексики Вінниччини» був продемонстрований Митрофаном Терентійовичем учасникам Республіканської діалектологічної наради, проте український науковий простір відтоді так і не збагатився заявленою лексикографічною працею. Сумно відомі заклики «боротися» з діалектизмами, очевидно, є однією з причин того, що Словник так і не був надрукований у 60-ті роки минулого сторіччя. Десятиріччями вважалося, що машинопис «Словника діалектної лексики Вінниччини» втрачено. Круговерть життя міняла завідувачів кафедри української мови Вінницького педінституту, а з ними – і провідні напрями наукової діяльності кафедри, час поглинув багато напрацювань викладачів кафедри різних поколінь, проте доробок М. Л. Охріменка та М. Т. Доленка, а також десятків студентів педінституту, які були залучені до збирання матеріалу, не загубився завдяки людям, які знають істинну ціну скрупульозної титанічної праці словників: лаборант кафедри Андрущак М. А. зберегла примірник машинопису «Словника діалектної лексики Вінниччини» – 606 сторінок, набраний нею ж на друкарській машинці, і повернула його на кафедру української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Отож, шановний читачу, Ви тримаєте сьогодні цей Словник у своїх руках, а тому переконалися, що рукописи не горять, а ще ствердно можна повторювати слова В. Сімовича: «Не можна допускати до того, щоб ставали забутими незабутні».

Інна Гороф'янюк

¹ Дацюк І. І. Вони залишили слід у розбудові кафедри української мови: рукопис зберігається в Музеї Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

² Доленко М. Т. Словник діалектної лексики Вінниччини. *XII Республіканська діалектологічна нарада: тез. доп.* Київ: Наук. думка, 1965. С. 158–161.

СТОРІНКА МАШИНОПISY
«СЛОВНИКА ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ВІННИЧЧИНИ»

- 28 -

Залишити ніччю (2-3)
 приладів, ранду зидити

Бараболя, картопля усе їдно /Криж.р.2, Лип.р. 1,2а,5а,6,7,8/
 Нічого нема бараболі /Літ.р.1,2,4,5,6,7,8б, 8в,9/
 Бараки сапати та бараболю кінчити /Мон.р.1,2, 3,4, Мог.р.2, Мур.р.10б/
 Коби спекти бараболю /Мур.р.5а,5в, Нем.р.1а, 2,4, Ольг. 1, Ор.р.2, Піщ,р.1а,1б, 4,6а,8, Плис.1а,1в,2,4, Пог.р.4,4б,7,8, Сам.р.2а,2б,3а, Сит.р.1,2, Стан.р.1,2а, Теп.р.1а,1б,2, ЗаЗб,4, Тив.р.1,1б,2, 3а,3б,3в, 4,5,6,9,10, Том.р.3, Тул.р.1, ~~Твор.~~Трос.р. 1,2,3/
 Пора вже бараболі вибирати /Тул.р.3, Тур.р.3а, 3б,3в,4, Ул.р.1,2,3б,4,5,6а/
 Взавтра думав бараболю садити /Ул.р.6б/
 Вся бараболя влізла в льох /Ул.р. 6б, Ул.р. 6а,7,8,9а,12а, Хм.р.1а,4, 5а,5б,11г, 13,14, Чер.р.8, Шар.р.1, 2а,/
 Біжи накопай бараболі /Шар.р.3,4, Шпик.р. 1, 3а,3б,4, Ям.р.4а, Яр.р.6/

- БАРАБОЛЯНИКИ** - картопляники, млинці з теплої сирі картоплі /Він.р.12а, Тул.р.3/
БАРАБОЛЬКА - квіти георгіни /Об.р.1б/
БАРАБУЛЯ - див. бараболя /картопля/
 /Лаш.р.3, Тур.р.1/
БАРАН - 1/ прилад для тягання води у відрі з колодязя /Бар.р.14/
 2/ предмет в ткацькому станку, на який намотують основу /Вор.р.5б, Літ.р.8в/
БАРАНИЦЯ - ковдра з овечих кожушин з вовною.
 У нас одіяло ватяне ушиварт, або з овечих шкур шшиварт бараницю /Мур.р.5а/
 Укривалися колись бараницями /Мур.р.6/
БАРАНЧИК - дикий птах, живе на лугах, крик подібний до бекання барана /Літ.р.2/

«СЛОВНИК ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ ВІННИЧЧИНИ»

1. Лексика діалектів української мови, особливо південно-західного наріччя, мало досліджена. Наш «Словник діалектної лексики Вінниччини» становить одну із спроб дати характеристику більшої частини діалектів Поділля, які знаходяться в різноманітному, строкатому за своїми лексико-граматичними та фонетичними ознаками мовному оточенні. З заходу знаходяться волинські і наддністрянські діалекти, відокремлені межею, що йде з Новоград-Волинська на південь через Старокостянтинів, західніше Збаража, далі через Гусятин і вниз (на південь) до Дністра. З півдня – бессарабські говірки і молдавська мова, відмежовані Дністром, зі сходу степові і середньо наддніпрянські діалекти, відмежовані лінією, що йде з Балти вгору (на північ) біля Умані і до Фастова. Далі західніше Фастова різко повертає на захід, тягнеться недалеко від Житомира до Новоград-Волинська, відмежовуючи на півночі Поділля від середньо поліських говорів.

2. Історичні умови життя подолян, особливо Вінниччини, мали свої специфічні особливості. Тут не було таких інтенсивних переселень, міграцій людей, які були в східних областях України (на Наддніпрянщині, Полтавщині, Слобожанщині тощо), тому, природно, і не відбулося такого виразного схрещування і зміни родоплемінних діалектів в нових феодальних умовах і створення більш суцільних діалектних масивів, як на сході. Вінницькі говори характеризуються великою лексичною різноманітністю. Найбільше архаїчних рис у словниковому складі зберігають говірки південно-західної частини Вінниччини. Вони мають багато спільного з лексико-граматичними ознаками наддністрянських говірок Покуття. В південно-східній і північній та північно-західній частині займають значну територію Поділля переходові говірки між південно-східними і південно-західними наріччями; середньополіськими, волинськими, з одного боку, і подільськими діалектами, з другого. Зібраний кафедрою української мови лексичний матеріал живої мови з 291 села 45 районів (за старим поділом) Вінниччини і з деяких сіл інших сусідніх областей Поділля, звичайно, не висвітлює всього багатства з діалектної лексики Вінницької області і, тим більше, Поділля. Він лише в якійсь мірі характеризує її кількісний і якісний стан.

3. Словник укладався на основі записів, зроблених переважно за «Програмою для збирання матеріалів до діалектного атласа

української мови», а також частково за додатковими питальниками, складеними кафедрою. Ці записи робили спеціальні діалектологічні експедиції, організовані кафедрою, окремі члени кафедри, вчителі, студенти-заочники та студенти стаціонарного відділу Вінницького педінституту.

4. У словник вводяться слова живого народного мовлення, які не вживаються в літературній мові, хоч у діалектній мові інших областей можуть зустрічатися. Поряд з окремими словами в реєстрі подаються і деякі словосполучення як цілісні фразеологічні одиниці, наприклад: *виганяти колос* ‘колоситися’, *дивитися на зорі* ‘гордитися’, *іти на* ‘на допомогу’, *у куток впасти* ‘почати роди’. Як окремі реєстрові слова, так і словосполучення укладені строго в алфавітному порядку. У словник також включено:

1) слова, які в говірках Вінниччини мають інше значення, ніж у літературній мові: *образ* ‘обличчя’, *осерéдок* ‘центр села’, *павутина* ‘березка’, *пáлуба* ‘обклашка на возі, щоб більше вмістити буряків’;

2) слова, засвоєні з інших мов, наприклад, з молдавської: *беса́ги* ‘подвійна торба’, *пала́тари* ‘килимочок над ліжком чи лавкою’, *папишо́я* ‘кукурудза’, *плагі́нда* ‘пиріг’; з польської: *гёмба* ‘губа’ < *gęba* ‘рот’, *кавалок* < *kawalek* ‘шматок’, *камзóлка* < *kamizelka* ‘жилетка’; з турецької і татарської: *джу́я* ‘сміливі’, звідси і назва села *Джулинка*, *харпа́ч* ‘бідний’, звідси і назва села *Харпа́чка*; з російської: *харашо́*, *год*, *ста́рий го́род*, *робо́т* та з інших мов;

3) слова-вигуки: до овець – *абр*, *абáзя*, *бязь-ба́зь*, *баць*, до птахів – *авуша*, *агі́ша*, *ага́й-гай*, *агі́ля*, *агі́й*, до коней – *агаття*, *гі*, *війо*, до корів – *аго́в*, *гей* і т.д.;

4) слова з дитячої мови: *кика* ‘м’ясо’, *бі́ця* ‘бичок’, *дю́дя* ‘холодно’, *ке́ко* ‘солодке’, *ке́ка* ‘цукерка’, *ба́зя* ‘вівця’;

5) слова, що відрізняються від літературної мови фонетико-морфологічним оформленням: *банькра́т* ‘домкрат’, *бараки́* ‘буряки’, *басо́н* ‘басейн’, *берлянти* ‘гірлянди’.

Місцеві топонімічні і ономастичні назви в словник майже не включалися. Подані лише деякі власні імена: *Да́нько*, *Да́рка*.

5. Відмінювані слова реєструються в початковій формі: іменні – в називному відмінку однини чи множини (якщо слово вживається лише в формі множини), дієслівні – у формі інфінітива. У формі родового відмінка однини пишуться окремі слова з особливою відмінковою формою. Якщо слово не відмінюється, то спеціальними ремарками вказується на його рід, до якої частини мови воно

належить. Фонетичні і морфологічні варіанти одного і того ж слова подаються в одній статті, наприклад: *деруні* – *дируні* – *дирунці* (картопляні млинці), *дзьомбас* – *дзьомбей* – *дзьомбач* – *дзьомба* – *дзьомбак* – *дзьомбар* ‘комар’. Іноді робиться посилка на слово з подібним значенням (*дэрганка* – див. *дэргальня*). Лексика з дитячої мови позначається ремаркою «дит». Подібними ремарками позначаються і загальноживані слова з емоційним забарвленням, наприклад: *жарт.* (жартівливе), *знев.* (зневажливе), *ірон.* (іронічне), *лайл.* (лайливе), *през.* (презирливе), *фам.* (фамільярне), окремі терміни: *кул.* (кулінарний), *тех.* (технічний), *бдж.* (бджільництво), *мисл.* (мисливство), іншомовні слова: *полон.* (полонізм), *молд.* (молдавське), *нім.* (німецьке); лексико-граматичні позначки: *арх.* (архаїзм), *рідк. вж.* (рідко вживане), *змени.* (зменшена форма), *мн.* (множина), *зб.* (збірна назва).

В кінці кожної статті в дужках подається назва районів та сіл, в яких реєстрове слово вживається, наприклад, *буцун* ‘чорногуз, лелека’ (Хм.р., 1(б), (а), Ворон.р., 2, Літин.р.1³).

6. Слова-діалектизми пояснюються переважно лексичними відповідниками літературної мови. Якщо таких відповідників немає, тоді розкривається їх значення описово. Кілька значень одного слова пояснюються в одній статті так: *бігус* – страва. 1) Тушена капуста (Бар.р., 10, 11 (б), Мур.-К.р., 6 (в), Яр.р., 6 (б)), 2) смажена капуста (Том.р., 2, 3 (в)), 3) зварена страва з капусти (Бар.р., 4 (в)), 4) густо змішана варена картопля з капустою (Бер.р., 7). В дієсловах, що вживаються з часткою *-ся* і без неї, за загальним правилом частка (*-ся*) береться в дужки. Діалектна вимова слів передається українським алфавітом. Лише буква *щ* замінюється двома буквами *шч*, проривний задньоязиковий передається буквою *г*. На кожному дво- і більше складовому слові ставиться наголос. В окремих словах ставляться паралельні наголоси. З метою повнішого і наочнішого розкриття змісту слів часто наводяться ілюстративні тексти, речення та фразеологічні звороти.

³ Цифрами позначаються села, в яких записані діалекти, і дані про те, хто їх записав і коли, а буквами – позначаються паралельні записи. Напр., у реєстрі по Хмельницькому районі запис «Хм.р., 1 (а), 1 (б)» розшифровується так: Хмельницький район, 1. Білий Рукав, а) Діалектна мова села, записана студенткою Т.Л.Майданевич, 1956 р., стор. 8, б) лексичні діалектизми села, записані студенткою ВДПІ Г.Р.Гончарук, 1958 р., стор. 28.

Два або три записи діалектної мови одного села мають різні завдання або проводяться за різними питальниками.

7. В словник включаються переважно нейтральні або загальноновживані, слова Вінниччини, професіоналізми, а також деякі терміни. В діалектних словах розкривається невичерпне багатство української мови. З одного боку, в цих словах і фразеологізмах зберігається чимало скарбів матеріальної і духовної культури нашого народу, його історії, з другого боку, забуті нами або закинуті в закуток пасивної лексики слова надзвичайно вдало відбивають найтонші відтінки людської думки, людських почуттів і настроїв, природу і процеси праці, діяльності людини в різних сферах життя.

20 січня 1965 р.

М. Т. Доленко

ПРО ВИДАННЯ «МАТЕРІАЛІВ ДО СЛОВНИКА ПОДІЛЬСЬКОГО ГОВОРУ»

«Матеріали до словника подільського говору» є зведеною працею, що репрезентує лексикографічну інформацію із трьох джерел:

1. Машинопис «Словника діалектної лексики Вінниччини», що містить 6242 словникових статей із 291 н.п.п. Вінницької обл.

2. «Словник буковинських говірок» / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк (Чернівці, 2005): 634 словникові статті з 23 н.п.п. Кельменецького та Сокирянського районів Чернівецької обл., які належать до подільського діалекту з огляду на такі праці: Атлас української мови : у 3 т. Київ : Наук. думка, 1984–2001; Герман К. Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини: Фонетика. Фонологія. Т. 1. Чернівці : Прут, 1995; Герман К. Ф. Українські говірки Північної Буковини. Чернівці : «Рута», 1995.

3. «Словник українських говорів Одещини» / Гол. ред. О. І. Бондар (Одеса, 2011): 1392 словникові статті з 72 н.п.п. Балтського, Кодимського, Савранського, Любашівського, Миколаївського, Котовського, Ананівського та Красноокнянського районів Одеської області, які, за даними Атласу української мови, є південноподільськими говірками.

У процесі підготовки «Матеріалів до словника подільського говору» до друку проаналізовано та відповідно оформлено всі словникові статті машинописного варіанта «Словника діалектної лексики говірок Вінниччини». Якщо реєстрове слово та його семантика збігаються в зазначених джерелах, то створено одну відповідну словникову статтю зі зведеною інформацією. Наприклад:

БАТКА Кольорові смужки на домотканих виробах: килимах, пілці, рядні. (Криж. р. – 1). *Йак робе радно / то берé батку червоного і батку зелéного* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Мама робля верети з червоними і синими батками* (с.Братанівка, Сок. р.).

Той факт, що таких статей було виявлено велику кількість, засвідчує цілісність подільського говору як мовно-територіальної одиниці в просторі й часі.

«Матеріали до словника подільського говору» упорядковувалися відповідно до «Інструкції для укладання

діалектних словників»⁴, а тому внесені зміни стосувалися не суті «Словника діалектної лексики говірок Вінниччини» як наукової пам'ятки, а переважно лексикографічного оформлення словникових статей, зокрема уніфікації ремарок. Так, були вилучені позначки *a*, *b* і под. біля номера н.п., де фіксувалося слово. Як зауважував М. Т. Доленко, буквами позначалися паралельні записи діалектної мови одного села, які проводилися в різний час або за різними питальниками. Проте розшифровка цих умовних скорочень, на жаль, втрачена, а тому евристична цінність їх низька.

Додано спеціальну графічну позначку ♦ для оформлення фразеологічних одиниць.

Спорадично було точніше сформульовано лексичне значення слова, це стосується переважно термінологічної лексики, як-от: **МОРО́З** Осінні квіти (Ул. р. – 9) змінено на **МОРО́З** бот. Осінні квіти, айстра багаторічна (Ул. р. – 9).

Зрідка було розділено одну словникову статтю на окремі, щоб дотриматися усталеного в лексикографії принципу подавати омоніми в різних словникових статтях, до прикладу:

ГИМБЕЛЬ¹ Неприємність, клопіт (Теп. р. – 1, 3).

ГИМБЕЛЬ² *снец*. Столярський інструмент (Бер. р. – 1; Він. р. – 12; Літ. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Ул. р. – 3); *див.* ГЕМБЕЛЬ.

Ідентифіковано та уніфіковано всі вжиті скорочення.

Якою ж мірою «Матеріали до словника подільського говору» репрезентують лексичний портрет подільського діалекту? П. Ю. Гриценко на пленумі Наукової ради «Українська мова» на тему «Українська діалектна лексикографія на тлі лексикографічних студій» (Київ, 2013 р.) окреслив три основні ознаки сучасного діалектного словника: 1) якість лексичного реєстру, 2) якість відбиття семантики та 3) точність локалізації лексикографованих лексем.

Склад «Матеріали до словника подільського говору»

Реєстр «Матеріалів до словника подільського говору» формують 7652 словникові статті, які репрезентують подільські діалектизми різних типів, записані в 386 населених пунктах Вінницької, Одеської та Чернівецької областей у II половині ХХ ст.:

1) слова, що не вживаються в літературній мові:
ДЖЕРЕНЬКОТІЮЧИ ‘цвірінькаючи, крик горобців’,

⁴ Інструкція для укладання діалектних словників / Я. Закревська (відп. ред.), У. Єдлінська, Р. Керста; Інститут суспільних наук АН України. Львів, 1992. 31 с.

ДИВОГЛЯДЬ ‘чудовище, чудасія’, **ДУДИНА** ‘манжет’, **ЗАВІЗНО** ‘багато зерна привезено до млина чи олійниці, велика черга, багато людей’, **СУЖИТНИЦІ** ‘дві жінки, що живуть в одній хаті через стіни’;

2) слова, які в говірках мають інше значення, ніж у літературній мові: **ПАЛУБА** ‘обкладка на возі, щоб більше вмістити буряків’; **ЗАГОЛОВОК** ‘передня або задня дошка у возі, машині’; **ШЕПІТ** ‘місце, де б’є джерельна вода і перуть білизну’;

3) слова, що відрізняються від літературних відповідників фонетико-морфологічним оформленням: **ЛІВАК**, **ЛІВАКА**, **ЛІВАЧ**, **ЛІВАШ**, **ЛІВАШНИК**, **ЛІВЕНЬ**, **ЛІВКУН**, **ЛІВКУТ**, **ЛІВКУТНИК**, **ЛІВОРУКІЙ**, **ЛІВШУН**, **ЛІВК** ‘лівша’;

4) слова дитячої мови: **БІНЯ** ‘худоба’, **БР-Р-Р** ‘вода’;

5) говіркові фразеологічні вирази: **ДИВІТИСЯ НА ЗОРІ** ‘гордитися’, **НЕ ЧУТИ КОРОЛЯ В ЗЕМЛІ** ‘нічого не боятися’, **БАБА ЗАЛІЗНА** ‘вислів про щось страшне, яким лякають дітей’, **ДАТИ СОНЬКУ** ‘заснути’, **НА СПАСА ДИВІТИСЯ, А МИКОЛАЯ БАЧИТИ** ‘косоокий’ та ін.

У «Матеріалах до словника подільського говору» докладно представлено лексику з різних сфер матеріальної та духовної культури подолян: подано сільськогосподарську, ремісничу термінологію, ботанічну, зоологічну, орнітологічну, обрядову лексику, назви явищ природи, дій та ознак, широкий корпус вигуків.

Праця вводить в інформаційний обіг подільську діалектну лексику другої половини ХХ ст., але матиме не тільки наукове значення, а й практичне, бо стане в пригоді учителям-словесникам, викладачам і студентам-філологам, а також дасть цінну інформацію етнографам, історикам і всім, хто не байдужий до рідного слова.

Побудова словникової статті

Словникова стаття побудована за такою схемою.

1. Реєстрове слово записане засобами графіки української мови із зазначенням наголосу. Нерідко наголос у рукописних матеріалах не зазначено, що більше характерно для речень-ілюстрацій, які подаємо так, як у словнику-джерелі. Використання елементів фонетичної транскрипції фіксуємо лише для літери *ш*, яка замінена графемами *шч*.

2. Стисла найнеобхідніша граматична інформація (позначено збірні іменники, ті, що вживаються тільки у формі множини, для окремих дієслів маємо засвідчення виду, див. Список умовних скорочень).

Видові пари дієслів представлено в одній словниковій статі.

3. Лексико-граматичні, стилістичні ремарки сигналізують про термінологічну лексику та особливості вживання. Для запозичених слів зазначено мову-джерело (за оцінками укладачів зведених словників).

4. Семантика слова: тлумачення реєстрового слова здійснено переважно лексичним відповідником літературної мови. Якщо таких відповідників немає, тоді лексичне значення подано описово. Наявні поодинокі випадки відсутності фіксації лексичного значення слова, про це сигналізує позначка [?].

Традиційно значення полісемічного слова репрезентовано в одній словниковій під цифровими номерами, омонімів – у різних. Фонетичні, морфологічні та словотвірні варіанти лексем переважно подано за окремими реєстровими словами з оформленням покликань. У поодиноких випадках варіанти лексеми представлені в одній словниковій статті, якщо локалізація їх не розмежована, як-то:

ГОЖІЛЬ, ГОЖІВ, ГОЖИЙ, ГОЖОВ, ГОЖУВ, ГОЖУГ, ГОЖУР, ГОЖУХ Палиця для перегортання жару в печі (Бер. р. – 3; Брац. р. – 2; Він. р. – 9, 12; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 5; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3, 4; Жмер. р. – 6, 8; Ілл. р. – 8; Кал. р. – 3; Ком. р. – 1, 2; Лип. р. – 2; Літ. р. – 1, 9; Мон. р. – 1, 2, 4; Нем. р. – 1, 3, 4; Ор. р. – 3; Плис. р. – 2, 3, 4; Погр. р. – 1, 6; Тив. р. – 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 12; Шпик. р. – 2; Хм. р. – 4; Яр. р. – 5, 7).

Якщо реєстрова лексема має незначну відмінність у семантиці за полісемії, то семему подано під тією самою цифрою та відділено умовним знаком *.

БОДНЯ 1. Велика діжка. (Жмер. р. – 11). *Візьми з бодні кусок сала.* (Тив. р. – 3). *Бодн'а – це назива́йця'а дуже вели́ка пусу́да // Бодн'а на в'ідир п'ідис'ат-ш'ісдис'ат / вона́ служе́ дл'а води́ / вина́ / капусту квас'ат в не́йі* (с.Олексіївка, Код. р.). **2.** Скриня для чистої білизни. *Склала білізну в бодн'у* (с.Дружелюбівка, Ан. р.); * Скриня, в якій молода привозила придане. *Молода́ привезла по́вну бодн'у при́даного* (с.Лісничівка, Бал. р.). **3.** Хатня річ, з дерева подібна до діжки служить замість скрині. *В мене сорочок три скрині, а четверта бодня* (з весільної пісні). (Бер. р. – 1). *Довбана – то бодня, на годезжу бодня.* (Гай. р. – 6; Чер. р. – 9).

Лексикалізовані словосполучення подаємо після знаку : в одній словниковій статті із опорним словом, як-от:

БАБКОВИЙ Лавровий: **бабкове** **лисця**. Лаврове листя. *Капусту на шатківницях січут, набивають у бочонки, до цього додають цибулі, лисця бабкового.* (Бар. р. – 1). *На базарі купили ше бабкове лисця.* (Бар. р. – 11; Він. р. – 7; Жмер. р. – 2). *Ще додастьця лисця з перцьом гірким.* (Мог.-П. р. – 5; Стан. р. – 3; Хм. р. – 3).

5. Приклади слововживання в мовленні носіїв говірок (за наявності ілюстративного матеріалу).

6. Вказівки на локалізацію словоформ і їхніх значень подано після тлумачення слова та після ілюстрації (за наявності).

Словникові статті, взяті зі «Словника буковинських говірок» / За заг. ред. Н. В. Гуйванюк (Чернівці, 2005) та «Словника українських говорів Одещини» / Гол. редактор О. І. Бондар (Одеса, 2011), містять повні назви населених пунктів та скорочені назви районів, що й збережено в «Матеріалах до словника подільського говору». Натомість у машинописі «Словника діалектної лексики говірок Вінниччини» подано скорочену назву районів та номери сіл, де лексема записана. Та, на жаль, реєстр обстежених населених пунктів та список їх умовних позначень у Словнику не збереглися. Це не дозволяє сьогодні локалізувати діалектизми з точністю до говірки. Щоправда, назви окремих сіл у Словнику скорочено за першими літерами. Нам вдалося ідентифікувати всі такі назви 82 населених пунктів, проте це лише третина від 291 населеного пункту, лексика якого репрезентована в «Словнику діалектної лексики Вінниччини». З огляду на це, залишалось єдино можливим варіантом локалізувати реєстрові слова за районом: у Словнику їх представлено 45 за старим адміністративним поділом (пор. із поділом Вінницької області на 27 районів до 2020 р.). Цінним, на наш погляд, буде також фіксація кількості сіл, де лексему фіксували: це уможливить простежити частотність уживання діалектизму.

Правопис топонімів збережено як в оригіналі зведених Словників. Про зміни назви населеного пункту чи його адміністративного підпорядкування сигналізуємо в списках скорочених назв районів та населених пунктів, подаючи чинні назви в дужках.

7. **Перехресні** посилання. Синонімічні відношення між словами оформлені посиланнями на перше слово, подане з ремаркою *див.*, при цьому друге, третє і т.д. слова-синоніми не тлумачяться за відсутності семантичної різниці між ними. Якщо лексичні варіанти мають невелику відмінність у семантиці, то посилання оформлено за допомогою ремарки *пор.*

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

<i>анат.</i> анатомічне	<i>лат.</i> латиною
<i>англ.</i> англійське	<i>мед.</i> медичне
<i>болг.</i> болгарське	<i>мн.</i> множина
<i>бот.</i> ботанічне	<i>молд.</i> молдавське
<i>вет.</i> ветеринарне	<i>незм.</i> незмінюване
<i>вульг.</i> вульгврне	<i>нім.</i> німецьке
<i>див.</i> дивись	<i>обр.</i> образливе
<i>дит.</i> дитяче слово	<i>обряд.</i> обрядове
<i>буд.</i> будівельне	<i>орн.</i> орнітологічне
<i>док.</i> dokonаний вид	<i>перен.</i> переносне
<i>евф.</i> евфемізм	<i>пест.</i> пестливе
<i>екс.</i> експресивне	<i>пол.</i> польське
<i>жарг.</i> жаргонне	<i>пор.</i> порівняй
<i>жарт.</i> жартівливе	<i>прийм.</i> прийменник
<i>заст.</i> застаріле	<i>прост.</i> просторічне
<i>зб.</i> збірне	<i>риб.</i> рибальське
<i>зв. док.</i> звичайно вживане в dokonаному виді	<i>рідк.</i> рідковживане
<i>зв. мн.</i> звичайно вживане в множині	<i>рос.</i> російське
<i>зв. одн.</i> звичайно вживане в однині	<i>рум.</i> румунське
<i>згруб.</i> згрубіле	<i>с. г.</i> сільськогосподарське
<i>здріб.</i> здрібніле	<i>спец.</i> спеціальне
<i>знев.</i> зневажливе	<i>спол.</i> сполучник
<i>зоол.</i> зоологічне	<i>техн.</i> технічне
<i>ірон.</i> іронічне	<i>тюрк.</i> тюркське
<i>іхт.</i> іхтіологічне	<i>у ролі ім.</i> у ролі іменника
<i>кол.</i> колишне	<i>уроч.</i> урочисте
<i>кул.</i> кулінарне	<i>фам.</i> фамільярне
<i>лайл.</i> лайливе	<i>фольк.</i> фольклорне
	<i>церк.</i> церковне
	<i>част.</i> частка

СКОРОЧЕНІ НАЗВИ РАЙОНІВ ТА НАЗВИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Вінницька область

Бар. р. – Барський район: Бриждіш, Гармаки, Верхівка, Гулі, Журавлівка, Іванівці, Маньківці, Підліски, Підлісний Ялтушків, Слобода, Слобода М. (?), Чемриси, Шершні.

Бер. р. – Бершадський район: Берізки (зараз – с.Берізки-Бершадські Джулинської територіальної громади Гайсинського р-ну), Маньківка, П'ятківка, Пенківка.

Браїл. р. – Браїлівський район (зараз – смт Браїлів Жмеринської територіальної громади Жмеринського р-ну).

Брац. р. – Брацлавський район у 1923-1962 рр. (зараз – смт Брацлав Брацлавської селищної ОТГ Немирівського р-ну): Гриненки, Юрківці.

Він. р. – Вінницький район: смт Вороновиця, Писарівка, Сосни, Стадниця, Скаржинці.

Вор. р. – Вороновицький район у 1932-1959 рр. (зараз – смт Вороновиця Вороновицької територіальної громади Вінницького р-ну).

Гай. р. – Гайсинський район: Гранів, Карбівка, Кіблич, Краснопілка, Степашки.

Даш. р. – Дашівський район у 1923-1966 рр. (зараз – смт Дашів Іллінецької територіальної громади Вінницького р-ну).

Джул. р. – Джулинський район у 1924-1959 рр. (зараз – с.Джулинка Джулинської ОТГ Гайсинського р-ну): Ставки.

Джур. р. – Джуринський район у 1923-1930 рр. (зараз – с.Джурин Джуринської територіальної громади Жмеринського р-ну): Калинівка, Калитинка, Хоменки.

Жмер. р. – Жмеринський район: Жмеринка, Демидівка, Потоки, Почапінці, Стодутьці.

Ілл. р. – Іллінецький район: Даньківка, Ждіниця, Жорнище, Скибин.

Кал. р. – Калинівський район.

Коз. р. – Козятинський район: Білопілля, Вікторівка.

Ком. р. – Комсомольський район у 1923-1962 рр. (згодом – с.Комсомольське Козятинського р-ну, зараз – с.Махнівка Махнівської територіальної громади Хмільницький р-ну): Переможе (зараз – с.Перемога).

Коп. р. – Копайгородський район у 1923-1959 р. (зараз – смт Копайгород Копайгородської територіальної громади Жмеринського р-ну).

Криж. р. – Крижопільський район: Заболотне, Радянське.

Лип. р. – Липовецький район: Зозів.

Літ. р. – Літинський район: Брусленів, Дашківці, Початинці.

Ман. р. – [?]: Теплик.

Мог.-П. р. – Могилів-Подільський район: Серебрії.

Мон. р. – Монастирищенський район з 1937 по 1954 рр. був у складі Вінницької області (зараз – Черкаської області): Теолин.

Мур.-К. р. – Мурованокуриловецький район: Бахтин, Морозівка.

Нем. р. – Немирівський район: Бушинка.

Обод. р. – Ободівський район у 1923-1932 рр., у 1934-1958 рр. (зараз – с.Ободівка Ободівської територіальної громади Гайсинського р-ну).

Ол. р. – Ольгопільський район у 1923-1957 рр. (зараз – смт Ольгопіль Ольгопільської територіальної громади Гайсинського р-ну).

Ор. р. – Оратівський район.

Піщ. р. – Піщанський район: Адамівка (зараз – Любашівської територіальної громади Подільського р-ну Одеської обл.), Баштанків (зараз – Кодимської територіальної громади Подільського р-ну Одеської обл.), Студенна.

Плис. р. – Плисківський район у 1939-1962 рр. (зараз – с.Плисків Погребищенської територіальної громади Вінницького р-ну): Скала.

Погр. р. – Погребищенський район: Білашки, Степанки.

Сам. р. – Самгородоцький район у 1923-1957 рр. (зараз – с.Самгородок Самгородоцької територіальної громади Хмельницького р-ну): Вівсянка, Лопатин (7).

Сит. р. – Ситковецький район у 1923-1959 рр. (зараз – смт Ситківці Ситковецької селищної ОТГ Немирівського р-ну).

Соб. р. – Соболівський район у 1923-1930 рр. (зараз – с.Соболівка Теплицького р-ну).

Стан. р. – Станіславчицький район у 1923-1957 рр. (зараз – с.Станіславчик Станіславчицької територіальної громади Жмеринського р-ну).

Теп. р. – Теплицький район: Бджільна, Комарівка.

Тив. р. – Тиврівський район: Тарабанівка.

Том. р. – Томашпільський район: Антонівка, Гаришківка, Жашків, Марківка, Нетребівка.

Трост. р. – Тростянецький район.

Тул. р. – Тульчинський район: Кирнасівка, Кобилівка, Киржалівка, Липівка, Марківка, Самгородок.

Тур. р. – Турбівський район у 1929-1931 рр., 1935-1959 рр. (зараз – смт Турбів Турбівської територіальної громади Вінницького р-ну).

Ул. р. – Уланівський район у 1923-1962 (зараз – с.Уланів Уланівської територіальної громади Хмільницького р-ну): Бабин, Подорожня, Пустовійти, Скаржинець.

Хм. р. – Хмільницький район: Пиківська Слобода (Слобідка) (зараз – с.Пиківська Слобідка).

Чер. р. – Чернівецький район: Борівка, Ольгопіль, Сокіл.

Чеч. р. – Чечельницький район.

Шар. р. – Шаргородський район: Лозова.

Шпик. р. – Шпиківський район у 1923-1963 рр. (зараз – смт Шпиків Шпиківської територіальної громади Тульчинського р-ну): Печера.

Ям. р. – Ямпільський район: Гальжбіївка, Кісниця, Клембівка.

Яр. р. – Яришівський район у 1923-1962 рр. (зараз – с.Яришів Яришівської територіальної громади Могилів-Подільського р-ну): Ломазів, Лядова.

Одеська область

Ан. р. – Ананьївський район: Долинське, Дружелюбівка, Жеребкове, Кохівка, Мардарівка.

Бал. р. – Балтський район: Балта, Гольма - І, Березівка, Євтодія, Козацьке, Коритне, Лісничівка, Немиринці / Немирці, Немирівка / Немирівське, Обжили / Обжиле, Оленівка, Перельоти, Плоске, Саражинка, Ухожани, Чернече.

В-Мих. р. – Великомихайлівський район: Переп'ятівка (кол. Цебриківський р-н), Михайлівка.

Код. р. – Кодимський район: Будеї, Грабове, Калинівка, Олексіївка, Пиріжна, Писарівка, Семенівка, Серби, Слобідка, Стримба, Шершенці.

Кот. р. – Котовський район: Глубочок / Глибочок, Домниця, Коси, Мурована, Станіславівка.

Кр. р. – Красноокнянський район: Красні Окни, Артирівка, Довжанка, Чорна.

Люб. р. – Любашівський район: Любашівка, Бобрик Другий, Гвоздавка, Демидівка, Малий Бобрик, Покровка, Троїцьке, Ясенове.

Мик. р. – Миколаївський район: Антонюки, Василівка, Софіївка.

Сав. р. – Савранський район: Саврань, Байбузівка, Бакша, Гетьманівка, Дубиново, Дубки, Канцеба / Концеба, Капустянка, Неділково / Неділкове, Осички, Полянецьке, Слюсареве / Слюсарівка.

Фр. р. – Фрунзівський район: Фрунзівка, Адамівка, Бірносоро / Бірносове, Давидівка, Лаптево.

Чернівецька область

Сок. р. – Сокирянський район: Сокиряни, Білоусівка, Братанівка, Василівка, Вітрянка, Волошкове, Гвіздівці, Коболчин, Кормань, Ломачинці, Молодове, Ожеве, Олексіївка, Романківці, Селище, Сербичани, Шебутинці.

Кельм. р. – Кельменецький район: Дністрівка, Зелена, Іванівці, Комарів, Неполоківці, Новоселиця.

А

А-БА́ЗЬ! Вигук, яким відганяють овець (с.Будеї, Код. р.); *див.* А-ДЄ! АБАЗ! АБАШ! АБИР! АБИР-Р! АБТР-АБИР! АБР-Р-Р! АГИСЯ! АКУЧ! АКУШ! АКШУ! АР'Я! ГАСЯ! ГАСЬ! ТПРУЧ-ТПРУЧ!

АБА́З! 1. *див.* А-БА́ЗЬ (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14; Бер. р. – 4; Він. р. – 10; Вор. р. – 3, 4; Даш. р. – 2; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 8, 9, 10; Кал. р. – 1; Ілл. р. – 1, 5, 8; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2, 5, 6; Ком. р.; Літ. р. – 1, 2, 4, 5, 7; Мон. р. – 4; Мог.-П. р. – 6; Сам. р. – 3; Об. р. – 3; Плис. р. – 2, 3, 4, 5; Сит. р. – 3; Стан. р. – 1; Тив. р. – 1, 3; Ул. р. – 1; Том. р. – 1, 6, 7; Тур. р. – 3; Чер. р. – 2, 6; Чеч. р. – 2; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 2, 4, 6). 2. Вигук, яким відганяють козу (Брац. р. – 3; Жмер. р. – 2). 3. *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Літ. р. – 7).

АБА́РЗЯ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Мур.-К. р. – 6).

АБА́СЬ *див.* АБАЗЬ (Бар. р. – 10; Він. р. – 6; Літ. р. – 2; Нем. р. – 1; Хм. р. – 5; Сам. р. – 7).

АБА́Ш! *див.* А-БА́ЗЬ (Бар. р. – 2; Тул. р. – 3).

АБЕ́ЗЬ! *див.* А-БАЗЬ (Ям. р. – 4; Сам. р. – 1).

А́БИ спол. Хоч би, якби, щоб (Бар. р. – 2; Теп. р. – 1) *Аби-*

сте не купили; правлять як за свою маму. (Бар. р. – 2).

АБІ́Р! *див.* А-БА́ЗЬ (Бар. р. – 12; Бер. р. – 5; Брац. р. – 1; Джул. р. – 3; Криж. р. – 1; Лип. р. – 1; Мог.-П. р. – 5; Піщ. р. – 7; Степ. р. – 1; Шпик. р. – 3; Ул. р. – 9).

АБІ́Р-Р! *див.* А-БА́ЗЬ! (Мур.-К. р. – 3).

АБИ́СЬ спол. Якби (Стан. р. – 3).

АБЛО́НИЦІ зв. мн. Ставні до вікон. *Аблониц'і закривайуїуц'а на н'іч і запирайуїуц'а на принти / щоб н'іхто в хату ни зал'із. У нас аблониц'і надвірн'і.* (с.Олексіївка, Код. р.).

АБР-Р-Р! *див.* А-БА́ЗЬ! (Ям. р. – 6).

АБТР-АБИР! *див.* А-БА́ЗЬ! (Мог.-П. р. – 4).

АВО́Н! *див.* АДУ́НЬ! (Плис. р. – 2).

АВРЕ́ЧКО! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Мур.-К. р. – 6).

АВС! Вигук, яким висловлюють здивування (Бар. р. – 11).

АВУ́КАТИ Вити (про вовків) (Сам. р. – 2).

АВУ́Ш! Вигук, яким відганяють курей (Бар. р. – 5; Мур.-К. р. – 5); *див.* АГИСЬ-ГИСЯ! АГИШ! АГИША-ГИШ! АГУШ! АГУША! АГУШ-ГУШ! АЙШ! А-КИШ! АКИША! АКИШ-

- ГАЙ-ГАЙ! АКИШ-Ш-ША!
 АКШ-АКШ! АУШ! АУША!
 АУШ-Ш-А! ГИША! КША!
 КШ-Ш! ША!
- АВУША!** *див.* А-ВУШ! (Бар. р. – 11; Криж. р. – 1; Піщ. р. – 7; с.Стримба, Код. р.).
- АВУША-ЛЯ!** *див.* АБУШ!
 (Коп. р. – 2).
- А-ГАЙ-ГАЙ!** Вигук, яким відганяють курей, курчат, коли відходять на велику віддаль, або попереджають про наближення небезпеки. *Уз'ала палку та й а-гай-гай на курей* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- 2.** Вигук, яким відганяють хижих птахів (Криж. р. – 1; с.Лісничівка, Бал. р.).
- АГАТ** *бот.* Акація (Чер. р. – 4).
- АГАТА** *бот.* Аація (Яр. р. – 1, 6, 9).
- АГАТТЯ!** Вигук, яким відганяють коней (Тур. р. – 3); *див.* АКОНЬ! АКОСЬ! АКУШ! А-КУШ! АКУША! АКУШ-АКУШ! АКУШ-НО! АЛЗУСЬ! АЛУЧ! АНУ! АНУШ! АЦЬОВ! АЦЬОПЬ! АЦЬОСЬ! ГАЙДА-ГАЙДА! ГАТТЯ, ГАТЯ! МУ-МУ! НО!-НО! ТПРУ!
- АГЕЙ!** Вигук, яким відганяють корів (Тив. р. – 3; Ул. р. – 3.) *Агей ряба куди лізши!*; *див.* АГОВ! АНУ! ГАЙДИ, ГАЙДИ КУДИ! НУ!НУ!-ГЕЙ! ТПРУ-ДЕ! ТПРУ-ДЬ!
- АГЕЛА!** *див.* А-ГИЛА! (Джур. р. – 2).
- АГИЙ!** *див.* А-ГИЛА! (Плис. р. – 2).
- А-ГИЛА!** Вигук, яким відганяють гусей (Бар. р. – 2, 3, 5, 11; Гай. р. – 5; Джур. р. – 1, 3; Жмер. р. 10; Ілл. р. – 1; Коп. р. – 2; Мон. р. – 4; Мог.-П. р. – 1, 2, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 5, 6; Стан. р. – 1; Тул. р. – 1, 4; Чеч. р. – 4; Яр. р. – 6); *див.* АГЕЛА! АГИЙ! АГИЛА-АГИЛА! АГИЛЛЯ! АГИЛЯ! АГИЛЬ! АГУС! АГУСЬ! АГУША! АКИШ!
- АГИЛА-АГИЛА!** *див.* А-ГИЛА!
 (Мог.-П. р. – 4).
- АГИЛЛЯ!** *див.* А-ГИЛА! (Літ. р. – 7; Тив. р. – 1).
- АГИЛЯ!** *див.* А-ГИЛА (Бар. р. – 5, 6, 13; Бер. р. – 1, 4; Гай. р. – 2, 4; Даш. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 3; Він. р. – 2, 6, 9; Вор. р. – 1, 5; Ілл. р. – 6; Криж. р. – 2; Лип. р. – 1, 5; Літ. р. – 1, 7, 8, 9; Мон. р. – 2; Мог.-П. р. – 5; Нем. р. – 1; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 7; Плис. р. – 1, 2, 4; Сит. р. – 3, 4; Теп. р. – 1; Тив. р. – 3; Том. р. – 1, 4; Тул. р. – 3; Тур. р. – 3; Чер. р. – 1, 2, 3, 9; Чеч. р. – 2; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 1, 4; Яр. р. – 8).
- АГИЛЬ!** *див.* А-ГИЛА! (Бар. р. – 8, 11, 14; Вор. р. – 3; Коз. р. – 2; Літ. р. – 5; Нем. р. – 3; Сит. р. – 2; Тив. р. – 3; Ул. р. –

1, 5; Ком. р. – 4; Сам. р. – 1, 3; Кал. р. – 1, 5).

АГІСЯ! *див.* А-БА́ЗЬ! (Плис. р. – 4).

АГІСЬ! *див.* А-БА́ЗЬ! (Коз. р. – 1; Літ. р.; Хм. р. – 3; Калн. р. – 1, 5).

АГІСЬ-ГІСЯ! **1.** *див.* АБУШ!
2. *див.* АТАСЬ! (Джул. р. – 4).

АГІШ! **1.** *див.* АБУШ! (Бар. р. – 4, 5; Вор. р. – 5; Криж. р. – 1; Кал. р. – 5; Хм. р. – 9). **2.** *див.* АДУНЬ! – відганяють індиків (Вор. р. – 3; Ул. р. – 3). **3.** *див.* А-БА́ЗЬ! – відганяють овець (Мон. р. – 4; Плис. р. – 2).

А-ГІШ! *див.* АБУШ!
(с.Ухожани, Бал. р.; с.Осички, Сав. р.).

АГІША! *див.* АГИШ, КШ-КШ, АГИША (Він. р. – 9; Джул. р. – 3; Лип. р. – 2; Літ. р. – 7).

АГІША-ГІШ! *див.* АБУШ!
(Тул. р. – 3).

АГИШ-Ш-Ш! *див.* АДУНЬ!
(Літ. р. – 5; Кал. р. – 5; Хм. р. – 9).

АГІЙ! вигук Тьху! *Агій на тебе.*
(Криж. р. – 1).

АГО́ Так (Ол. р. – 2).

АГО́В! *див.* АГЕЙ! (Томаш. р. – 5).

АГУ́-АСА! *див.* АЧУ! (Сит. р. – 4).

АГУ́ЛЬ! *див.* АДУНЬ! (Хм. р. – 2; Ул. р. – 3).

АГУ́С! *див.* А-ГИЛА! (Бар. р. – 13).

АГУ́СЬ! *див.* А-ГИЛА! (Бар. р. – 7, 14).

А-ГУ́Ш! Вигук, яким відганяють лошат (с.Гетьманівка, Сав. р.); *див.* АКУШ! ГАКОСЬ!

АГУ́Ш! **1.** *див.* АБУШ!

2. Відгук, яким гонять індиків (Бар. р. – 1).

АГУ́ША! **1.** *див.* АБУШ! – відганяють курей. **2.** *див.* А-ГИЛА! – відганяють гусей (Бар. р. – 2, 4; Брац. р. – 3; Том. р. – 6).

АГУ́Ш-ГУ́Ш! *див.* АБУШ!
(Бар. р. – 9, 14; Жмер. р. – 1, 2, 6, 9; Джул. р. – 1; Він. р. – 6; Мог.-П. р. – 1; Піщ. р. – 4; Тив. р. – 1; Ул. р. – 12; Калн. р. – 3, 5; Хм. р. – 3; Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Криж. р. – 1).

А-ДС! *див.* А-БА́ЗЬ! (с.Чорна, Кр. р.).

АДІ! Вигук захоплення (А дивись!) (Бар. р. – 5). *Ади! Яке гарне плаття!* (Бар. р. – 5; Мог.-П. р. – 7, 8; Мур.-К. р. – 1; Ол. р. – 2; Чеч. р. – 1.) *Ади піду у Бундурівку та куплю кабанця.* (Чеч. р. – 2). *Дивись-но, глянь-но* (Яр. р. – 1, 5, 6, 9, 10; Том. р. – 4).

АДІНОСЯ Дивися (Яр. р. – 1).

АДО́ *незм.* Ось тут (Чер. р. – 7).

АДУ́ЗЬ! Вигук, яким відганяють голубів (Тив. р. – 1).

АДУКА́Т Адвокат. *М'їй син робе адукáтом* (с.Лісничівка, Бал. р.).

АДУ́НЬ! Вигук, яким відганяють індиків (Він. р. – 9; Гай. р. – 2, 4, 7; Даш. р. – 1, 5; Ілл. р. – 1,

- 8; Коз. р. – 2; Лип. р. – 1; Плис. р. – 1, 2, 4, 5; Тив. р. – 1; Тур. р. – 3); *див.* АВОН! АГУЛЬ! АГИШ-Ш-Ш! АГИШ! АДУТЬ! АДУНЬ! АДЮНЬ! АКУР! АЛЗУСЬ! АПУЛЬ! АТЮР! АЧИШ! КШ-Ш! ШАНЯ!
- АДУТЬ!** *див.* АДУНЬ! (Тив. р. – 1).
- АДЮНЬ!** *див.* АДУНЬ! (Ілл. р. – 1, 6).
- АЗІЯЦЬКИЙ** *згруб.* Злий, поганий чоловік. *А в'ін / аз'ійац'кий / т'іл'ки накосу'ї робе.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- АЙА** Так-так (Ул. р. – 12).
- АЙДА** Пішли швидше (Чер. р. – 7).
- АЙО!** *див.* АНО! (Тив. р. – 1).
- АЙТУ** *дит.* На двір, гуляти (Теп. р. – 1).
- АЙШ!** *див.* АВУШ! (Чеч. р. – 4).
- АКЕТ!** *див.* АКОТ! (Мог.-П. р. – 1, 3; Плис. р. – 3). *Акет / не йіж сметани!* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- АКЕЦЬ!** *див.* АКОТ! (Вор. р. – 3; Джул. р. – 4; Яр. р. – 6).
- АКИЦ!** *див.* АКОТ! (Чер. р. – 9).
- А-КІШ!** *див.* АВУШ! (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Акиш / акиш // ач йака / гр'атку розгрибля.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).
- АКІШ!** **1.** *див.* АТАСЬ! – відганяють качок. **2.** *див.* АГИЛА! – відганяють гусей (Брац. р. – 1; Жмер. р. – 9; Коз. р. – 1; Літ. р. – 2, 7).
- АКІША!** *див.* АВУШ! (Даш. р. – 1).
- АКІШ-ГАЙ-ГАЙ!** *див.* АВУШ! (Ілл. р. – 6; Хм. р. – 2; Ул. р. – 3, 9; Лип. р. – 3; Сам. р. – 4; Колн. р. – 3).
- АКІШ-Ш-ША!** *див.* АВУШ! (Літ. р. – 2).
- АКІЗЬ!** Вигук, яким відганяють кіз (Бар. р. – 11; Коп. р. – 2; Тив. р. – 1); *див.* АБАЗ! 2, АКОЗА! АЦАП! АЦИ, АЦІ!
- АКІШ-АКІШ!** *див.* АВУШ! (Мог.-П. р. – 4).
- АКОЗА!** *див.* АКІЗЬ! (Ям. р. – 6).
- АКОНЬ!** *див.* АГАТТЯ! (Ул. р. – 9).
- АКОСЬ!** *див.* АГАТТЯ! (Жмер. р. – 10; Лип. р. – 1; Літ. р.; Плис. р. – 5), А-КОС (Лип. р. – 1; Стан. р. – 1; Тур. р. – 3).
- АКОТ!** Вигук, яким відганяють kota (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 3, 4; Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 10, 12; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 2, 5, 6, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 1, 2; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8, 9; Ілл. р. – 2, 6, 8; Коз. р. – 1; Ком. р. – 4; Криж. р. – 1; Лип. р. – 5; Літ. р. – 1, 2, 5, 7, 8, 9; Мон. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 2; Нем. р. – 1, 4; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Орат. р. – 3; Плис. р. – 1, 2, 4; Сам. р. – 3; Сит. р. – 4; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1;

- Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 4; Тул. р. – 2, 4; Тур. р. – 3; Чеч. р. – 2, 4; Шпик. р. – 1, 3; Ул. р. – 9; Ям. р. – 5; Яр. р. – 3, 5); *див.* АКЕЦЬ! АКОТА! АКОТА́! АКОЦ! АПТРУС! АТПРС! АТПРУСЬ! АТУС! АТУСЯ! БРЕСЬ! БРИЗЬ! ГАКОТ! КЕТА! ТПРУС! ТПРУСЬ-ТПРУСЬ!
- А-КОТА́!** *див.* АКОТ! (с.Стримба, Код. р.).
- АКО́ТА!** *див.* АКОТ! (Бар. р. – 5, 9, 10, 11; Бер. р. – 1, 4, 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 9; Даш. р. – 1; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 10; Коп. р. – 2; Криж. р. – 2; Лип. р. – 1; Літ. р. – 7; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 6; Піщ. р. – 1, 2, 7; Сит. р. – 2; Тив. р. – 2, 3; Том. р. – 1, 5, 7; Тул. р. – 1, 3; Чер. р. – 1, 2, 3; Шар. р. – 2, 3, 4; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1, 4, 6; Яр. р. – 6, 7).
- АКО́Ц!** *див.* АКОТ! (Жмер. р. – 9).
- АКО́ЦЬ** Якраз (Бер. р. – 2; Жмер. р. – 1; с.Тарабанівка, Тив. р.).
- АКУ́Р!** *див.* АДУНЬ! (Джур. р. – 1; Він. р. – 2, 7; Мур.-К. р. – 1, 5; Ол. р. – 2; Погр. р. – 8; Стан. р. – 2; Шар. р. – 2, 4; Шпик. р. – 2; Яр. р. – 6, 7, 8).
- АКУРА́Т** незм. Саме так (Хм., р. – 5).
- А-КУ́Т!** Вигук, яким відганяють телят (с.Стримба, Код. р.); *див.* АЛУЧКИ! АМИНЬ! ЛУЧА!
- АКУ́Ч!** *див.* А-БА́ЗЬ! (Калн. р. – 3).
- АКУ́Ш!** **1.** *див.* АГАТТЯ! – відганяють коней (Бар. р. – 2, 4, 10, 11; Бер. р. – 4; Вор. р. – 3, 5; Жмер. р. – 6; Ілл. р. – 8; Лип. р. – 5; Літ. р. – 4, 7; Мог.-П. р. – 5; Мур.-К. р. – 1, 3; Немир. р. – 3; Піщ. р. – 1, 7; Пліс.р. – 1, 2); *див.* ГАТТЯ (Сит. р. – 2; Стан. р. – 1, 2; Тив. р. – 1; Том. – 1; Тул. р. – 1; Чер. р. – 3, 6; Чеч. р. – 4; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1, 2; Яр. р. – 5, 6, 7, 8). **2.** *див.* А-БА́ЗЬ! – відганяють овець (Даш. р. – 1; Гай. р. – 4; Ободів. р. – 1). **3.** *див.* А-ГУШ! – відганяють лошат (Бар. р. – 3; Вор. р. – 4; Гай. р. – 4; Джул. р. – 3; Літ. р. – 9; Мог.-П. р. – 1; Стан. р. – 2; Теп. р. – 1). *До лошат кажуть акуш!* (Тул. р. – 4; Хм. р. – 9; Ул. р. – 6; Сам. р. – **1.** Колн. р.).
- А-КУ́Ш!** *див.* АГАТТЯ! (с.Неділково, Сав. р.).
- АКУ́ША!** *див.* АГАТТЯ! (Тул. р. – 3).
- АКУ́Ш-АКУ́Ш!** *див.* АГАТТЯ! (Мог.-П. р. – 4).
- АКУ́Ш-НО!** *див.* АГАТТЯ! (Літ. р. – 2).
- АКШУ́!** *див.* А-БА́ЗЬ! (Даш. р. – 5; Теп. р. – 1).
- АЛЗУ́СЬ!** **1.** *див.* АГАТТЯ! – відганяють коней (Вор. р. – 3). **2.** *див.* АДУНЬ! – відганяють індиків (Вор. р. – 4).

- АЛКАТИ** Кричати (про ягнят).
Ягнята алкають. (Об. р. – 1).
- АЛТИН** Стара назва грошей.
Десить копійок мені ся здає. (Шар. р. – 3).
- АЛУЧ!** 1. див. АГАТТЯ! – відганяють коней (Ілл. р. – 6)
2. див. А-КУТ! – відганяють телят (Даш. р. – 1; Ул. р. – 1).
- АЛУЧА!** Вигук, яким відганяють, відлучають теля від корови (Криж. р. – 1).
- АЛУЧКИ!** див. А-КУТ! (Жмер. р. – 4; Яр. р. – 6).
- АЛУШКИ!** Вигук, яким гонять телят (Бар. р. – 9). *Поки була дівкою, то казала алушки, бо перескочу, а коли ся віддала, то акота, бо упаду.* (Мур.-К. р. – 5).
- АЛЮШКИ** див. АЛУШКИ. *До Митра дівка хитра, й до телят кричить алюшки, бо перескочу, а після Митра й котові на хвіст наступит, акот, бо упаду.* (Бар. р. – 6).
- АЛЬБО** спол. Або (Жмер. р. – 3; Сам. р. – 1).
- АМБАР** с. г. Приміщення для зберігання зерна (Вор. р. – 3).
- АМБАРАС** пол. Морока (Теп. р. – 3).
- АМБАРНА** у ролі ім. див. АМБАР (Хм. р. – 2).
- АМБРОСИТИ** Справляти свято Амбросія. *Було б тобі не савити, не варварити, не амбросити, а кужіль кундосити.* (Бар. р. – 4).
- АМИ** дит. Їсти (Ул. р. – 3).
- АМИНЬ!** див. А-КУТ! (Бар. р. – 11).
- АНІ** Сполчник або. *Віо ані гайда кричат на коней.* (Бар. р. – 5). *Жито, пшеницю в застронки складають, ані то на току.* (Бар. р. – 2). *Козелець, ані то витушка.* (Даш. р. – 2). *Для корів шопа, ані то хлів.* (Даш. р. – 2).
- АНО!** Вигук, яким гонять собак. *Ано! Пашол в буду.* (Бар. р. – 9; Він. р. – 12; Вор. р. – 3, 5; Гай. р. – 4; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 5, 6, 8; Лип. р. – 2; Сит. р. – 2, 4; Том. р. – 5; Тул. р. – 4); див. АЙО! АНУ! АНУ-У-У, АНУ-У-А! АЦБА! АЦБОБА! ПАШОЛ, ПАШОВ! ЦСБА! АНУ ПУШОВ!
- АНТАБА** пол. техн. Частина плуга, за яку чіпляють стельвагу (Бар. р. – 7, 11, 12, 13, 14; Жмер. р. – 3; Мур.-К. р. – 1, 4, 6; Ям. р. – 1).
- АНТАЛА** Бочка (Ям. р. – 3).
- АНТАПКА** див. КЛЯМРА. *Антапкою до плуга штельвага чіпляється.* (Бар. р. – 6, 10, 15; Мур.-К. р. – 5; Шар. р. – 4).
- АНТИПКО** Чорт. *А той антипко куди пол'із.* (с.Обжили, Бал. р.).
- АНТОНА** Антон. *У нас є Антонів куток.* (Том. р. – 6).
- АНУ!** 1. див. АГАТТЯ! – відганяють коней (Ком. р. – 6);

- Плис. р. – 4; Мог.-П. р. – 6; Сам. р. – 2). **2. див.** АНО! – відганяють собак (Плис. р. – 1). **3. див.** АГЕЙ! – відганяють корів (Плис. р. – 4, 5).
- АНУ ГЕЙ!** Вигук до корів (Він. р. – 10; Даш. р. – 1; Літ. р. – 2; Тур. р. – 3; Кал. р. – 5).
- АНУ ПУШОВ!** *див.* АНО! (Ор. р. – 3).
- АНУЛЬ** Вигук, яким відганяють гусенят (Ком. р. – 4).
- АНУ-У-У, АНУ-У-А!** *див.* АНО! (Він. р. – 9).
- АНУШ!** *див.* АГАТТЯ! (Літ. р. – 8; Тив. р. – 1).
- АНЦІХРИСТ** *перен.* Зірвиголова, шибеник. *Чого це ти / анцихристу / б'гайеш тут.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- А́ПОРТ** *бот.* Сорт яблук (зелені, дуже кислі, часом їх кидають в борщ для кислоти. Є й рябі.) (Бар. р. – 4).
- А́ПОРТИ** *див.* АПОРТ (с.Кобилівка,Тул. р.).
- АПТРУ́С!** *див.* АКОТ! (Тул. р. – 4).
- АПУ́ЛЬ!** *див.* АДУНЬ! (Бер. р. – 4; Гай р. – 6; Джул. р. – 3).
- А-ПУ́ЛЬ!** *див.* А-КУРА! (с.Слюсареве, Сав. р.).
- АРА́ВА** Орава, юрма, натовп, гурт дівчат, хлопців, дітей, рідше людей взагалі, які ходять без певної мети. *За не́йу хлопці́в ходит' ц'їла ара́ва.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- АРГІ́НІЯ** *бот.* Жоржина. *Вс'о л'їто догл'адала арг'ін'їю / то вона́ цві́ла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- АРГО́НІЯ** *бот. див.* АРГІ́НІЯ (с.Кобелівка, Тул. р.).
- А́РКУШ** Свячений білий хліб (Лип. р. – 2).
- АРНАВУ́ТА** Сорт ярої пшениці. *Уже зако́нчили с'ї́яти арнаву́ту.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- АРНАСЮ́НА** *обряд.* Пісня на весіллі, яка співається дуже довго (Ям. р. – 2).
- АРНАУ́Т** *бот.* Сільськогосподарська бобова рослина. *Линточки і арнаут до линти подібні, с того й того тирого печуть.* (Мур.-К. р. – 6).
- АР'Я!** *див.* А-БА́ЗЬ! (Бар. р. – 5, 11, 12, 13; Бер. р. – 4 б, 5; Він. р. – 12; Гай. р. – 6, 7; Джур. р. – 1, 3; Жмер. р. – 9; Криж. р. – 1, 2, 3; Мур.-К. р. – 1, 4, 5, 6; с.В.Ольчедаїв, Мог.-П. р. – 1, 5; Об. р. – 1; Піщ. р. – 4; Сит. р. – 2; Том. р. – 1, 4; Хм. р. – 4). *Ар'я в поле, абазь!* (Том. р. – 1; Тул. р. – 1; Чеч. р. – 4; Шар. р. – 2, 3; Ям. р. – 1; Яр. р. – 3, 5). *Ар'я-ар'я.* (Ясн. р. – 1).
- АСА́!** *див.* АЧУ! (с.Лісничівка, Бал. р.; Бар. р. – 4, 6, 12). *Аса на гобору, аса!* (Вор. р. – 5; Джур. р. – 3; Ілл. р. – 5; Літ. р. – 4, 7; Нем. р. – 1; Піщ. р. – 1;

- Томаш. р. – 3. Тул. р. – 3, 4; Яр. р. – 6).
- АССА!** *див.* АЧУ! (Бар. р. – 2, 11; Брац. р. – 1).
- АСТРАХАНКА** *бот.* Сорт яблук (Літ. р. – 2).
- АСТРІЯ** *бот.* Айстра (Ям. р. – 6).
- АСЯ!** *див.* АЧУ! (Бер. р. – 3; Літ. р. – 4; Об. р. – 1).
- АТА́ЛЬ!** *див.* АТАСЬ! (Джур. р. – 1).
- АТА́-НО!** Вигук, яким поганяють коней (Криж. р. – 1); *див.* АТЯ-НО! АЦЯ! ВС, ВС-НО! ВЙО! ВІСТРЯ! ГАЙДА-ГАЙДА! ГАНО! НО-ГА́ЙДА!
- АТА́СЬ!** Вигук, яким відганяють качок (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8). *Атась на воду!* (Бар. р. – 9, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 3, 4, 5; Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 10, 12; Вор. р. – 3, 4). *Атась на річку.* (Вор. р. – 2; Гай. р. – 6, 7; Даш. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 1, 3, 4; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8, 10; Ілл. р. – 1, 8; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 1, 5; Коп. р. – 2; Криж. р. – 1, 2; Лип. р. – 2, 4, 5, 8; Мог.-П. р. – 1, 2, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Нем. р. – 1, 4; Об. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1, 2, 3, 4, 7; Сам. р. – 3; Плис. р. – 1, 2, 4, 5; Сит. р. – 2; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3, 4; Том. р. – 1, 3, 5, 6, 7; Тул. р. – 1, 2, 4; Тур. р. – 3; Чер. р. – 1, 2, 3, 9; Чеч. р. – 2, 4; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8; Ул. р. – 5); *див.* АГИСЬ-ГИСЯ! АТАЛЬ! АКИШ! ПУЛЯ!
- АТА́СЬ-АТА́СЬ** *див.* АТАСЬ (Мог.-П. р. – 4; Тив. р. – 3; Тул. р. – 3).
- АТА́СЯ** *див.* АТАСЬ (Він. р. – 9; Джур. р. – 2; Ілл. р. – 5; Сит. р. – 3; Том. р. – 4).
- А́-ТПРС!** *див.* АКОТ! (с.Байбузівка, Сав. р.).
- АТПРҰС!** *див.* АКОТ! – відганяють котів. **2.** Вигук, яким відганяють кролів (Бар. р. – 8; Гай. р. – 5; Криж. р. – 1; Мон. р. – 1; Мур.-К. р. – 5).
- АТПРҰСЬ!** *див.* АКОТ! (Вор. р. – 3; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 6; Ком. р. – 4).
- АТРУ́С!** Вигук, яким відганяють кролів (Бар. р. – 11).
- АТҰС!** *див.* АКОТ! (Чер. р. – 5).
- АТҰСЯ!** *див.* АКОТ! (Шар. р. – 3).
- АТІО́!** *див.* АЧУ! (Чер. р. – 1).
- АТІО́ НА!** Вигук, яким кличуть собак (Бар. р. – 7); *див.* АЦІО-НА! ЛЯ-ЛЯ! НА-ТІО! НЯ-НЯ! НА-ЛЯ! НЯ-ТІО! НЯХ-НЯХ!
- АТІО́Р!** *див.* АДУНЬ! (Шпик. р. – 1).
- АТЯ́-НО!** *див.* АТА-НО! (Жмер. р. – 8).
- АУ́Ш!** *див.* АБУШ! (Бар. р. – 2, 5, 13). *Ну, наїлися? Тепер гайда с хати, ауш, ауш!* (Мур.-К. р. – 6; Ям. р. – 5; Яр. р. – 6).

- АЎША!** *див.* АВУШ! (Бар. р. – 12; Шар. р. – 4).
- АЎШ-Ш-А!** *див.* АВУШ! (Ям. р. – 6).
- АФРЁМ** Охрім (Тул. р. – 6).
- А-ЦЁРА!** *див.* А-БИР!
(с.Слобідка, Код. р.).
- АЦАП!** *див.* АКІЗЬ! (Вор. р. – 5; Літ. р. – 8).
- АЦІ, АЦІ!** *див.* АКІЗЬ! *Прійіде, коза́ до во́за їсти сі́но, а я ска́жу: аці́, здо́хла бись!* (с.Сербичани, Сок. р.).
- АЦІБА!** *див.* АНО! (Бер. р. – 1, 5; Джул. р. – 3; Криж. р. – 1; Ол. р. – 1; Том. р. – 3, 4; Чеч. р. – 2, 4).
- АЦІП!** Вигук, яким відганяють малих курчат (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 1; Хм. р. – 9; Ул. р. – 6); *див.* АЦІПА! АЦЯП!
- АЦІПА!** *див.* АЦІП! (Бар. р. – 9; Ілл. р. – 6).
- АЦЬОБА!** *див.* АНО! (Том. р. – 10; Криж. р. – 3). *Пуйшо́л – до до́рослих соба́к, ацьо́ба – до ма́лих.* (Том. р. – 1).
- АЦЬОВ!** *див.* АГАТТЯ! (Даш. р. – 1).
- АЦЬОПЬ!** *див.* АГАТТЯ!
(Бар. р. – 11).
- АЦЬОСЬ!** *див.* АГАТТЯ!
(Кал. р. – 5).
- АЦЮ!** *див.* АЧУ! (Бар. р. – 1, 5, 6, 11, 12, 15; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1, 10; Ілл. р. – 6; Літ. р. – 5; Мог.-П. р. – 1, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Піщ. р. – 1, 3, 4, 7; Плис. р. – 1, 5; Стан. р. – 1, 2; Том. р. – 1). *Ацю́ куди!* (Літ. р. – 9; Том. р. – 1, 4, 6; Тул. р. – 4; Чер. р. – 2; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7).
- АЦЮ-НА!** *див.* АТЮ НА!
(Бар. р. – 15).
- АЦЮ -У!** *див.* АЧУ! (Стан. р. – 2).
- АЦЯ!** *див.* АТА-НО! (Ор. р. – 3).
- АЦЯП!** *див.* АЦІП! (Брац. р. – 3).
- АЧ-АЧ!** Вигук, яким відганяють поросят (с.Чорна, Кр. р.).
- АЧИСЬ** Вигук (Тив. р. – 2).
- АЧІШ!** *див.* АДУНЬ! (Бер. р. – 5).
- АЧІП!** Вигук, яким відганяють собаку (молодого) (Вор. р. – 4; Гай. р. – 4; Плис. р. – 2).
- А-ЧУ!** *див.* АЧУ! *А-чу́ / а-чу́ на до́лину па́стис'* (с.Дружелюбівка, Ан. р.); *Ачу́! / ввес' горо́т пири́рїла / прокл'ата.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Василівка, Мик. р.; с.Олексіївка, Код. р.).
- АЧУ!** Вигук, яким відганяють свиней, поросят (Бар. р. – 4, 6, 7) *Ачу́ па́стись!* (Бар. р. – 9, 13; Бер. р. – 3, 4, 5; Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 10; Вор. р. – 3). *Ачу, не рий, ачу.* (Вор. р. – 5; Гай. р. – 2, 6, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 2, 4, 6, 8, 9; Ілл. р. – 1, 5, 8; Коз. р. – 1; Кал. р. – 3; Коп. р. – 2; Криж. р. – 1, 2; Лип. р. – 1, 2, 5, 6; Літ. р. – 1, 2, 7, 8). *Свині ачу!* (Літ. р. – 9; Мон. р. – 1, 2, 4; Мог.-П. р. – 5; Мур.-К. р. – 3,

4; Нем. р. – 4; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 2, 7; Сам. р. – 2, 4, 6, 12; Плис. р. – 2, 3, 4; Сит. р. – 2, 3; Тив. р. – 1, 3, 4; Том. р. – 5; Тул. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Тур. р. – 3; Чеч. р. – 2, 4; Шпик р. – 1; Хм. р. – 2, 3, 9; Яр. р. – 8; Ул. р. – 1, 2, 9); *див.* АГУ-АСА! АСА! АССА! АСЯ! АТЮ! АЦЮ! АЦЮ-У! А-ЧУ! ЧУ-ЧУ! АЧУ-АЦЮ! АЧУ-АЧУ! АЧУ-У! АЧЮ! А-ЧУ!
АЧУ́-АЦЮ́! *див.* АЧУ! (Даш. р. – 1; Том. р. – 7).
АЧУ́-АЧУ! *див.* АЧУ́! (Тив. р. – 3).
АЧУ́-У! *див.* АЧУ! (Він. р. – 12).
АЧЮ́! *див.* АЧУ! (Вор. р. – 4; Ілл. р. – 6).
АЯ Стверджувальний скорочений вираз «а якже», «так-так». *Найбільше тепер в колгоспі сіємо бураків, ая!* (Бар. р. – 1). *От вівці там толочат, толочат, тій родит на ті ниві, ая!* (Бар. р. – 5). *Село у нас давне, казали колись старі, чого й воно Гулями звеся, знали люди, ая!* (Бар. р. – 5). Ул. р. – 12). *А та часць, що до Бару Причепилівка і Слободи пошти умесці, ая!* *Ниньки так бідоую, оце сам лишився, ая!* (Бар. р. – 7; Жмер. р. – 2; Об. р. – 2; Тул. р. – 2). *Ая, я це всьо чула.* (Шпик. р. – 1; Яр. р. – 1).

Б

БА́БА¹ *с. г.* Збиті докупи два покоси трави. *Так косять отаву, малу травку, щоб швидше можна було потім зібрати її.* (с.Будеї, Код. р.).
БА́БА² *бот.* Вид груш. *Великі, продовгуваті, зелені, а усе хрумтять, як їсти, згодом жовтіють.* (Бар. р. – 4).
БА́БА ЗАЛІ́ЗНА Вислів про щось страшне, яким лякають дітей. *Не йди до керниці, там баба залізна.* (Яр. р. – 6).
БАБА́ТИЙ *пол.* Великий. *У цьому році тяжко бабата морква.* (Ям. р. – 4).
БАБА́ШКА Сукня, плаття (Яр. р. – 6).
БАБЕ́РА *зруб.* Баба, виражає зневажливе, негативне ставлення (Криж. р. – 1; Теп. р. – 1).
БАБЕ́ШКА Жіноча кофта вільного крою, яку носили ще до революції. *Тепер бабешок не нос'ат'* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Дуже гарну бабешку собі набрала (купила)!* (Бер. р. – 1). *Є друге слово бабешка, мала кругом гестку і збирачки.* (Жмер. р. – 8).
БАБИ́ДУ́ЛЯ *бот.* Сорт груш. Великі, сипкі, солодкі досягають в жнива, зберігати не можна (Літ. р. – 2).
БАБИ́ЛЮК *іхт.* Назва риби (Ям. р. – 3).

БА́БКА¹ *техн.* 1. Металевий прилад для клепання коси (Бар. р. – 4; Гай р. – 6; Тул. р. – 1; Ям. р. – 1). *У косові́ц'у ба́бку в поле берём* (с. Концеба, Сав. р.). 2. Частина плуга (Ол. р. – 1).

БА́БКА² *бот.* 1. Степова рослина, подорожник ланцетний (*лат.* *Plantago lanceolata*) (Ям. р. – 6). *Ба́бка ма́йє шіро́ке лісц'а / кладу́т' його́ до ран* (с. Василівка, Мик. р.). *Приклáла ба́бку до ра́ни / полéгшало зра́зу* (с. Лісничівка, Бал. р.). *Ба́бку до́бре кла́сти до на́риву.* (м. Сокиряни, Сок. р.); *див.* БА́БКИ³. 2. Сорт грибів (Бар. р. – 3, 4; Гай р. – 2, 4; Тул. р.).

БА́БКА³ 1. *дит.* Бабуся. *Ходи сюди, ба́бка одягне.* (Бар. р. – 1). *Шчім ба́бка на тог, с тим і з торгу.* (Бар. р. – 14). 2. Літня жінка, яка веде весь обряд хрестин (Жмер. р. – 1).

БА́БКА⁴ *кул.* Вид печива – паска (Бар. р. – 4).

БА́БКИ¹ *зв. мн. іхт.* Маленькі риби (Ол. р. – 1).

БА́БКИ² *мн. бот.* Різновид істівних грибів, маслюки (Джур. р. – 1). *Йак прийіде д'ід з по́л'а / бу́де ба́бки йісти.* (с. Лісничівка, Бал. р.).

БА́БКИ³ *мн. бот.* Степова рослина, подорожник ланцетний (*лат.* *Plantago lanceolata*) (Ям. р. – 6).

БА́БКОВИЙ Лавровий: **ба́бко́ве лісця** – Лаврове листя. *Капусту на шатківни́цях сі́чут, набивають у бочонки, до цього додають цибулі, лісця ба́бкового.* (Бар. р. – 1). *На базарі купили ше ба́бкове лісця.* (Бар. р. – 11; Він. р. – 7; Жмер. р. – 2). *Ще додаєтьця лісця з перцьом гірким.* (Мог.-П. р. – 5; Стан. р. – 3; Хм. р. – 3).

БА́БЛЯТИСЯ Довго копатися в чомусь, надто повільно збиратися йти кудись (Криж. р. – 1).

БА́БНИК Дерев'яна підставка бабки – приладу для клепання коси. *Ба́бка має ба́бник деревляний.* (с. Романківці, Сок. р.).

БА́БНЯ *спец.* Фартух коваля (Ям. р. – 4).

БА́БРАТИСЯ *пол.* Безпорадно щось робити, у чомусь копірчатися (Теп. р. – 1).

БА́БУ́НЯ *пест.* Бабуся (Коз. р. – 1).

БА́БУ́Х Впасти (Він. р. – 9).

БА́БЦЯ *пест.* Бабуся (Бар. р. – 4, 13, 14).

БАВЕ́ЛКА *пол. спец.* Пасмо кольорових ниток для вишивання. *От усіяких бавелок накупила, і синіх, і червоних.* (Бер. р. – 1; Жмер. р. – 4; Ілл. р. – 4). *Це довгокльошина свитка з круглим коміром і вимережаними бавелкою рукавами.* (Ілл. р. –

- 5). *Заполоч, муліне для вишивання.* (Ілл. р. – 6).
- БАВЕ́ЛНА** *пол. спец.* Нитки для вишивання, заполоч (Мог.-П. р. – 7; Кал. р. – 2; Тив. р. – 5).
- БА́ВИТИСИ(-СА)** **1.** Затримуватись, баритись. *Не бавса довго, бо будем обідати* (м.Сокиряни, Сок. р.). **2. пол.** Гратись (Брац. р. – 3).
- БА́ГА** *дит.* Батіг (Коз. р. – 2).
- БАГАТЕ́ЦЬКО** *незм.* Дуже багато (Бер. р. – 7).
- БАГАТІ́НЬ** Сила, дуже багато. *Коли палиш соломою, то така багатінь ватри.* (Літ. р. – 1).
- БАГАТЮ́РА** *згруб.* Дуже багатий чоловік. *Такий жа́дний отой багат'юра / зажирáйє / нач'є спра́вд'ї у його недоста́ток* (с.Калинівка, Код. р.).
- БАГА́ЦЬКО** *незм.* Багато. *Ой челяді багацько на весілі.* (Брац. р. – 1). *Їх було там багацько.* (Він. р. – 4, 12, 13; Джул. р. – 3; Ілл. р. – 3; Пог. р. – 6; Тив. р. – 3; Тул. р.).
- БАГНО́ 1.** Яма з грязюкою, яма з болотом (Гай. р. – 2). **2.** Грузовина (Гай. р. – 5). *Така грязь на вулиці.* (Гай. р. – 6). **3.** Грязь (Гай. р. – 5).
- БАГНЮ́КА** Велика грязь (Гай. р. – 6).
- БАДДЯ́ 1.** Прилад для витягання води з колодязя, журавель біля криниці (Ілл. р. – 8; Лип. р. – 3; Літ. р. – 7; Ол. р. – 2; Ор. р. – 1; Плис. р. – 2, 4; Сит. р. – 1). *У нас не каут журавель, а бадя.* (Том. р. – 6). *По тім відрови пішла ця назва.* (Шар. р. – 3; Яр. р. – 8). **2. перен.** Велике відро. *Журавель біля криниці – це не відро, а бадя.* (Бар. р. – 1; Гай. р. – 2). *То все кажуть вмесці журавель, а тоді чіпляється бадя.* (Гай. р. – 5). *Бадя відро здорове* (Жмер. р. – 6; Мур.-К. р. – 3; Хм. р. – 1; Ям. р. – 6). **3.** Дерев'яне відро біля криниці. *Дерев'яне відро біля криниці.* (Мог.-П. р. – 1). **4.** Діжка велика. *Бадя – діжка здорова.* (Коз. р. – 1).
- БАДЕ́Й** Вигук. *Коли син молодий надіває літом теплий чугай, то я кажу бадей, мой, мой, а нащо то?* (Мур.-К. р. – 4).
- БАДЕРЕ́ВКА** *кул.* Рідка юшка (Яр. р. – 9).
- БАДЗІ́ЛЬОНИ** *бот.* Квіти айстри (Кол. р. – 3).
- БАДІ́ЛЛЯ** *пол. бот. 1.* Листя з картоплі, листя з бараболі (Бер. р. – 5). **2.** Грубий бур'ян (Гай. р. – 3).
- БА́ДО** *рум.* Старший жонатий брат (Піщ. р. – 4).
- БАДРЕ́ВКА** *кул.* Суп з кукурудзяної муки (Чер. р. – 3).
- БА́ДЬО** *рум. 1.* Старший брат (Ям. р. – 4). *Пéрвим же́ниці'а ба́д'а / а по́сл'а ус'ї остал'н'ї* (с.Шершенці, Код. р.).

2. Старший брат або чоловік старшої сестри (Кельм. р., Сок. р.; Ям. р. – 4, 6) *Скажи бад'ї / най прийдуть до нас завтра в го́сці* (с.Олексіївка, Код. р.). 3. Брат батька (Яр. р. – 6).

БАДЯ¹ *рум.* 1. Брат через братову (Том. р. – 8). 2. Форма звертання до старшого чоловіка. (Кельм. р., Сок. р.). *На чужого люда бадя кажуть.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

БАДЯ² *техн.* Прилад у вигляді волока: троса для подавання соломи (Ям. р. – 4).

БАДЯ Велике дерев'яне відро біля криниці з журавлем, цебро. (с.Коси, Кот. р.). *Бад'ойу диривл'ануїу і журавл'ом т'агнут воду. До журавл'а і до бад'ї прикр'іплений ланцух.* (с.Долинське, Ан. р.; с.Олексіївка, Код. р.). *Уже прич'ітили до журавл'а нову бад'у.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Бад'ойу кон'ї напуваїют.* (с.Концеба, Сав. р.).

БАЕНЬКИ *дит.* Спати (Теп. р. – 1).

БАЗІНЬКА-БАЗІНЬКА!

Вигук, яким кличуть ягнят (Бар. р. – 2; Теп. р. – 1).

БАЗІ-БАЗІ! Вигук, яким кличуть овець (Мон. р. – 1; Плис. р. – 2); *див.* АБАРЗЯ! АВРЕЧКО! БАЗУНЬ-БАЗУНЬ! БАЗІО-БАЗІО!

БАЗІОНУ! БАЗІОНІО-БАЗІОНІО! БАЗІОНЬ-БАЗІОНЬ! БАЗЬ-БАЗІО-БАЗЬ-ЗІО! БАЗЬ-БАЗЬ! БАЗЬОН! БАЗЬОНЬКА! БАРА-БАРА! БАЦЬ! БЗІО-БЗІО! БИЗЬ-БИЗЬ! БИЗЬКА-БИЗЬКА! БИР-БИР, БИР-БИР-БИР, БИР-БИР-Р! БІЗОНІО! БІР-БІР! БІРКА-БІРКА! БР-БР-БР! БРИЦЬКА-БРИЦЬКА! БРИЧКА-БРИЧКА! БРІЗКА-БРІЗКА! БРУСІО-БРУСІО! БРІОСЬ! БУРКА БР-Р! БЯЗЬ-БЯЗЬ! ВАСЬКА-ВАСЬ-ВАСЬ! МАНЬ-МАНЬ! НА-БИР! НА-БИРКА! НА-БІРК'Я! НА-БР-Р! НА-БУР-НА-БУР! НИЦЯ! НИЦЬКУ-НИЦЬКУ!

БАЗУННЯ *дит.* Вівця (Жмер. р. – 10).

БАЗУНЬ-БАЗУНЬ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Стан. р. – 1).

БАЗІО-БАЗІО! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Бар. р. – 7, 15; Даш. р. – 2; Ілл. р. – 8; Лип. р. – 2; Піщ. р. – 2, 3, 7; Плис. р. – 4; Сам. р. – 3; Сит. р. – 4; Хм. р. – 5; Ям. р. – 1, 5, 6).

БАЗІО-БУР! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Він. р. – 9).

БАЗІОНУ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Ілл. р. – 5).

БАЗІОНІО-БАЗІОНІО! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Жмер. р. – 10).

БАЗІОНЬ-БАЗІОНЬ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Гай. р. – 6; Літ. р. – 7).

БАЗЬ-БАЗІО-БАЗЬ-ЗІО! *див.* БАЗЬ-БАЗЬ (Бар. р. – 4).

БАЗЬ-БАЗЬ! 1. *див.* БА́ЗІ-БА́ЗІ!
 (Бар. р. – 2, 3, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14; Брац. р. – 3; Він. р. – 10; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 4; Даш. р. – 5; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1, 6, 8, 9; Ілл. р. – 1; Кал. р. – 5; Коз. р. – 1; Ком. р. – 1; Криж. р. – 1; Лип. р. – 5, 6; Літ. р. – 1, 5, 7, 8). *Вівці баз-баз.* (Літ. р. – 9; Мог.-П. р. – 6; Мур.-К. р. – 1, 5; Нем. р. – 3; Обр. р. – 3; Плис. р. – 5; Сам. р. – 2; Сит. р. – 3; Тив. р. – 1, 2, 3; Том. р. – 4; Тул. р. – 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 3, 4, 6, 7, 12; Хм. р. – 2, 9; Чер. р. – 3; Шар. р. – 2; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 6). 2. Вигук, яким кличуть кіз (Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 6). 3. *див.* КОЦЮ-КОЦЮ! – кличуть свиней (Ілл. р. – 8).

БАЗЬ-БАЗЬ-БР-БР-БРА-БРА!
див. БАЗЬ-БАЗЬ! (Ман. р. – 4).

БАЗЬ-БАЗЬО! *див.* БАЗЬ-БАЗЬ!
 (Бар. р. – 5).

БА́ЗЬО *див.* БАЗЯ, *дит.* вівця
 (Бар. р. – 1).

БАЗЬО́Н! *див.* БА́ЗІ-БА́ЗІ!
 (Сам. р. – 1).

БАЗЬО́НЬ-БАЗЬО́НЬ *див.*
 БАЗЬОН (Гай. р. – 2; Літ. р. – 2, 4).

БАЗЬО́НЬКА! 1. *див.* БА́ЗІ-БА́ЗІ! (Лип. р. – 2; Літ. р. – 2).
 2. *дит.* Вівця (Літ. р. – 2).

БА́ЗЯ 1. *дит., пест.* Вівця
 (Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14; Бер. р. – 4; Він. р. – 6, 9;

Вор. р. – 3, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6; Даш. р. – 2; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2, 8; Ілл. р. – 8; Коз. р. – 1, 2). *Он базя пішла в поле.* (Ком. р. – 2, 4; Коп. р. – 3, 4; Криж. р. – 2; Літ. р. – 4, 7, 9; Ман. р. – 1, 2, 6; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Об. р. – 3; Орат. р. – 2; Пш. р. – 1, 3, 4, 7; Плис. р. – 2, 4, 5; Сам. р. – 1; Стан. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3; Том. р. – 4, 7; Тул. р. – 2; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 2, 3, 12; Хм. р. – 3, 5; Ям. р. – 1, 4, 6; Яр. р. – 5, 7). *Дитіна просит' / щоб їа купіла йому́ баз'у / буде пасти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
 2. *див.* БА́ЗІ-БА́ЗІ! – кличуть вівцю (Ул. р. – 1; Трос.р. – 3).

БАЙ *дит.* Спати (Бер. р. – 5).

БАЙ-БАЙ *дит.* Спати (Жмер. р. – 1; Теп. р. – 1).

БАЙБА́РЗІ *незм.* Байдуже, однаково, все одно (с.Ухожани, Бал. р.).

БА́ЙДА́¹ 1. Окраєць хліба. *Діти кажуть байда* (Бар. р. – 1). *Байду хліба взяв тай їсць, кажут.* *Байда, як багацько хліба вкраяв.* (Бар. р. – 2). *З'їв цілу байду хліба й їсти просиш.*

2. Великий шматок хліба. *Кажут, добру байду вкраяв.* (Бар. р. – 11). *От байду здорову взяв, кажут діти.* (Бар. р. – 11, 14, 15; Джур. р. – 1, 3; Мог.-П. р. – 8). *Байду хліба взяв тай ше мало їму.* (Том. р. – 4). *Нашо́ вз'ав таку́*

байду хліба / ше рўку влїмиш (с.Обжили, Бал. р.). *Байда – здоровий кусок, от байду хліба взяв, добру байду хліба з'їв, таку байду хліба втяв, добру байду хліба вкраяв.* (Бар. р. – 5). *А то кажут добру байду хліба взяв. Великий кусок, то кажуть байда.* (Мур.-К. р. – 5). *По других селах чув байда, от узяв байду хліба.* (Гай. р. – 6; Мог.-П. р. – 4, 8; Мур.-К. р. – 3). *От узяв байду хліба.* (Мур.-К. р. – 6; Тул. р. – 2, 4).

БАЙДА² Коротенький одяг (Він. р. – 1).

БАЙДА³ Велике дерев'яне відро для діставання води (Піщ. р. – 1; Том. р. – 7; Ул. р. – 12).

БАЙДИГА див. БАЙДА¹ 2 *Добру байдигу хліба втяв.* (Бар. р. – 1). *Дала байдигу хліба / то нехай їс'т'.* (с.Обжили, Бал. р.).

БАЙДО див. БАЙДА¹ 2 (Коп. р. – 4).

БАЙДЮКА див. БАЙДА¹ 2 (Коп. р. – 4).

БАЙКА 1. див. ДИМКА, спідниця з байки. *Дітям шіють платя, а старі жінки шіють спідниці, ато ще кажут, пошла байку, бо така матерія. У Заборознях і Жабинцях носять гуньки...* (Бар. р. – 5). *Спідниця з байки або й ні. Носят спідниці, байку до пояса, а там блюску. Байку набрала.* (Бар. р. – 7). *Мати*

купила Марії нову байку. (Стан. р. – 2). 2. *Чоловіча верхня сорочка* (Жмер. р. – 1, 3; Шпик. р. – 2).

БАЙЛÓВКА техн. 1. *Металеве дишло з 5-6 металевих ланок, скріплених між собою. Байлóвкою зч'їплювали плуг і йармó.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

2. *Частина плуга* (Піщ. р. – 1).

БАКАЙ, мн. **БАКАЇ** 1. *Вибóйна на дорозі* (Вор. р. – 2; Даш. р. – 3; Ілл. р. – 4; Коз. р. – 3; Лип. р. – 8; Пог. р. – 8). 2. *Глибока вибóйна в балці* (Хм. р. – 11).

3. *Вибóйна з водою (частіше на дорозі)* (с.Концеба, Сав. р.).

БАКША с. г. *Поле, на якому садять кавуни, дині, баштан. На наш'їй бакш'ї сáм'ї луч'ч'ї гарбузі і дін'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БАЛАБАЙКА с. г. *Огріх в ріллі. Кажуть: тракторист зробив балабайку* (Ол. р. – 1).

БАЛАБА́Н бот. *Багаторічна трав'яниста рослина родини ломикаменевих, яку використовують у народній медицині для змазування кровоточивих ясен, бадан. Накопала кор'їн':а балаба́ну / буду настóйкоюу протира́ти йасна / бо кровоте́чат'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БАЛАБО́Н бот. *Земляний горіх* (с.Козацьке, Бал. р.; с.Станіславівка, Кот. р.).

- БАЛАБО́НИК** *Базікало, балагур. Якись балабоник видумав, а тепер і носять, оце балабоник як почне...* (Бар. р. – 4).
- БАЛАБО́ШНІ** *Приказки, байки. От як би ви були на городі з нами, там такі балабошні згадали, а поки прийшла, забула.* (Бар. р. – 4).
- БАЛА́БУХ 1** *буд.* Збита ногами глиняна м'аса. **2.** *кул.* Кулька із тіста (Теп. р. – 1).
- БАЛА́БУХИ** *зв. мн. кул.* Галушки з часником. *Найїлас'а бала́бухів, аж у рот'і нашіт'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- БАЛА́БУШКА** *кул.*
- 1.** Кукурудзяний пряничок, коржик, що печуть на Андрія *Такі прянички, балабушки дівчата пекли на Андрія. Кожна дівчина свою балабушку якось помічала і разом з іншими кидала собакам. Чую балабушку першою собака схопить, та дівчина першою заміж вийде.* (с.Євтодія, Бал. р.). *Відмітавши, дівчата клали свої балабушки і кликали собак. Якої дівчини балабушку схопив собака, та першою вийде заміж* (Криж. р. – 1). **2.** Гуля будь-якої пластичної маси. *На к'інець' шмагálки нал'іпл'у́йут бала́бушку болóта і пóт'ім далéко йогó шпурл'а́йут.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- БАЛА́ВА** *Кий із потовщенням в кінці* (Ул. р. – 6).
- БАЛАГÁН 1.** Землянка у лісі (Бар. р. – 3, 15; Бер. р. – 5; Хм. р. – 3). **2.** Критий тік (Джур. р. – 3).
- БАЛАГУ́ЛІ** *Той, хто багато говорить* (Жмер. р. – 9).
- БАЛАГУ́Р** *див. БАЛАГУ́ЛІ. Такий балагур, говорить і говорить.* (Бар. р. – 13). *Узяв балагур і приїхав.* (Жмер. р. – 9).
- БАЛАГУ́РА** **1.** Критий дорожний віз. *Тут колись балагури їздили.* (Бар. р. – 5). **2.** Візник, що мав власні коні, привозив і відвозив пасажирів на станцію. (с.Плисків, Плис. р.).
- БАЛАГУ́РИТИ** *Говорити* (Брац. р. – 3).
- БАЛА́ЙКА** *с. г.* Клин землі (Тур. р. – 1).
- БАЛАКАТИ** *Розмовляти* (Жмер. р. – 1; Чер. р. – 7; Яр. р. – 9).
- БАЛА́КЕР 1.** *див. БАЛАГУ́ЛІ* (Бар. р. – 7). **2.** *екс.* Балакуча людина, що вміє цікаво розповідати (сmt.Любашівка, Люб. р.).
- БАЛАКІ́Р** *див. БАЛАГУ́ЛІ* (Сам. р. – 2).
- БАЛАКІ́Р** *див. БАЛАГУ́ЛІ. Чула, балакун кажут.* (Брац. р. – 1; Теп. р. – 1).
- БАЛАЛА́ЙКА** *с. г.* Пропуск в ріллі при оранні (Лип. р. – 2).

БАЛАМУ́Т *пол. с. г.* Торба для годування коней (Шпик. р. – 3).

БАЛАМУТА *бот.* Круглі груші жовто-зеленого кольору. Уже пристігли баламути. (с.Лісничівка, Бал. р.).

БАЛАНДА́ *кул. 1. знев.* Їжа, яку приготують з картоплі і борошна. Зваріла баланду на об'їд. (с.Лісничівка, Бал. р.).
2. Страва (Бар. р. – 5).

БАЛАТО́РІЯ Амбулаторія (Бер. р. – 7).

БАЛАХО́Н 1. Короткий верхній жіночий одяг на ваті (Чер. р. – 1). Убирают на музики чорні димки, білі балахони. (Шар. р. – 3).
2. Проста жіноча блуза, носиться навипуск (Ям. р. – 4, 6).

БАЛАЧКА Розмова. Лінивий до роботи, а швидкий до балачок. (Брац. р. – 1).

БАЛГА́Н 1. Курінь. **2.** Землянка в лісі (будівля до половини або майже вся в землі) для лісників, сторожів. Корін такий балган будують. (Бар. р. – 1, 4). Курінь чув, але в нас кажуть балган. Балган так, як буда псови будується. То це така хата в лісі, в нас це балган. (Бар. р. – 5). Курінь це балган низенький, як льох копається в землі. (Бар. р. – 12; Він. р. – 6; Жмер. р. – 2, 6). Балган для сторожа у землі копаїця. Балган для сторожа

щоб тепло було, а в землі він до половини робіця. (Бар. р. – 13). Буда для собак, а балган в землі викопуєця. (Бар. р. – 14). Усі забігли в балган. (Брац. р. – 3). Корінь на баитані, а в лісі копають балган. І свині тримає дехто в балгані. (Гай. р. – 5). Німці спалили село і довелося зимувати в балганах. (Жмер. р. – 1). Там дуже давно розбійники жили. (Криж. р. – 2). А в лісі балган кладут, у землі і печку ставлят. (Мур.-К. р. – 6; Стан. р. – 3; Тул. р. – 2; Ям. р. – 4; Яр. р. – 4). Балган – ніби хата в землі. (Яр. р. – 8).

3. Вирита яма, зверху покрита землею (Том. р. – 7).

4. Схованка в землі (Ул. р. – 12).

5. Курінь у полі, буда для собак (Жмер. р. – 9).

6. Буда для сторожа в полі (Бар. р. – 6).

Ми сховались до балгана і сиділа час цілий (Бар. р. – 1; Жмер. р. – 9).

Кажуть балган і курінь – це одне і те ж

построєне з соняшників на баитані. (Брац. р. – 1).

Курінь на полі, збудований грубо, неакуратно. Пор. БАЛАГАН.

БАЛДИГАТИ Базікати, теревені точити. Не балдигай отамо, сиди як сидиш. (Бер. р. – 1).

БА́ЛЯ Бондарський виріб з дерева (клепок) для прання білизни (Бар. р. – 4), ночви (Мог.-П. р. – 5; Піщ. р. – 7).

Буває для купання дітей

- (Криж. р. – 2). *Не ложи балію на дворі, бо розсохнися.* (Піщ. р. – 7; Сит. р. – 1; Тул. р.). **2.** Посуд, у якому перуть білизну. *Стирають у балії.* (Ям. р. – 1). *Білизну перут' в прачні / у бал'її ал'ї корит'ї.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- БАЛУ́КИ** зв. мн. *перен., знев.* Очі (Шар. р. – 5).
- БАЛУ́Х**, зв. мн. **БАЛУХІ́** *знев.* Великі очі. *Чого витріщив балухи?* (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2; Він. р. – 6, 13; Вор. р. – 2, 5; Шар. р. – 5, 6). *От витріщив свої балухи.* (Вор. р. – 5; Коп. р. – 2; Мур.-К. р. – 10). *Чого ти витріщив свої балухи і дивися як корова на нові ворота?* (Стан. р. – 2; Теп. р. – 2). *Чого ти витріщив балухи?* (Тив. р. – 3; Тул. р. – 2, 5; Ул. р. – 12). *Я сказав сину, не тараци до мене своїх балух, я їх не боюся.* (Хм. р. – 1, 9). *Ти рознімай луче балухи.* (Чеч. р. – 4; Шпик. р. – 2).
- БАЛУХА́НЬ** *згруб.* Людина з великими очима (Ул. р. – 3). *Старій балухан' нічого не ба́чит'.* (с.Концеба, Сав. р.).
- БАЛЮВА́ТИСЯ** *Частуватися, вгощатися.* *Усадили коровай в п'єц, а самі балююця, п'ют горівку...* (Бар. р. – 12).
- БАЛЮХА́ТИЙ** *див.* ПУЛЬКА́ТИЙ, *вирячкуватий, окатий* (Мог.-П. р. – 4).
- БА́ЛЮХИ** *ірон.* Очища (Погр. р. – 4); *див.* БАЛУХИ
- БАЛЬ** *пол.* Святкова вечірка (Він. р. – 13).
- БАЛЬЗАМІ́НИ** *бот.* Квіти (Ул. р. – 9).
- БАМБА́К** *спец.* Фабричні бавовняні нитки у великих пасмах, використовувані при домашньому ткані, снувальні нитки (Мог.-П. р. – 8). *Ще як баба була, то купив я бамбуку. Баба вмерла, а бамбак лишився.* (Чеч. р. – 2).
- БАМБАРА́К** *бот.* Вид квітів, в інших місцях зветься нічна красуня (Яр. р. – 6).
- БА́МБАТИСЬ** Відставати (Мог.-П. р. – 8).
- БАМБУ́ЛА** **1.** Неповороткий, ледачий кінь або людина (Криж. р. – 1). *Та поверта́йс'а швіч'е / на́ч'е бамбу́ла поверта́йс'а / зато́ тебе́ бамбу́лоу й назива́ют'.* (с.Лаптево, Фр. р.). **2.** *перен.* Про вайлувату, гладку людину. *Уже на бамбу́лу похо́жий* (с.Концеба, Сав. р.). **3.** *знев.* Недоумкуватий. *От бамбула сидит і нічого не пони́має.* (Коп. р. – 2). *Оце які́сь бамбула. У сусіда хлопець премо бамбула.* (Стан. р. – 2).
- БАМБУ́ЛИ** зв. мн. Стебло соняшника (Ул. р. – 7).
- БАМБУ́РИТИ** *екс.* Бити кого-небудь. *Бамбу́рив свуйу́ жі́нку.* (с.Концеба, Сав. р.).

БАНДИБУРА бот. Сорт картоплі (Брац. р. – 2).

БАНІТИ Мити (Даш. р. – 6; Ілл. р. – 4).

БАНКА пол. Глиняний посуд для води або вина (Ям. р. – 5).

БАНКІЙ Нагороди, ордени або медалі (Ям. р. – 4).

БАНТ Бантина, перекладина. *От повісив сало до банта, стало з сала капати на плуг, що на горі лежав. Миші нанюхали тай плуга з'їли.* (Байка народна, Бар. р. – 4).

БАНТА рум. див. БАНТ. Дрючок на горищі, який підтримує покрівлю. *А щоб ти на бантині повісився!* (Бер. р. – 1).

БАНТИ Горище; див. ПОДРА. Гора в повітці. *На бантах зніми яйця.* (Том. р. – 4).

БАНТИНА рум., буд.
1. Перекладина, що скріплює крокви (Бер. р. – 1; Брац. р. – 2). **2.** Сідало для курей (Сит. р. – 1). **3.** Частина кроквини (поперечка) (Теп. р. – 1).

БАНТЮКІЙ буд. Зв'язані крокви (Ям. р. – 6).

БАНУВАТИ угор. **1.** Журитися (Бер. р. – 2; Мог.-П. р. – 1, 8; Мур.-К. р. – 5, 7; Стан. р. – 3; Тул. р. – 2, 5; Ул. р. – 12; Чер. р. – 8; Яр. р. – 6). **2.** Хворіти (Він. р. – 5, 11; Вор. р. – 1).

БАНЬКА пол. Глиняний посуд для води, що беруть на поле, олії, круглий, із вузькою

короткою шийкою (Бар. р. – 2, 4). *Збанок на воду і банька* (Бар. р. – 5, 6, 10). *Глечик або банька на воду в поле носити чи молоко у молочарню* (Бар. р. – 11). *Іа р'ан'ше вс'їгда держала ол'їу у б'ан'ках з р'учками* (с.Пиріжна, Код. р.). *Збанок до часу води носить, банька і збанок то їдно.* (Бар. р. – 11). *Глечик і банька на воду.* (Бар. р. – 13). *Банька на воду, а гладущик на молоко.* (Бар. р. – 14). *Збанок і банька, ото на воду, збанок, а то в кутку банька на олію.* (Бар. р. – 14). *Воду в поле беремо в баньці, вона черепляна.* (Бер. р. – 3, 4). *Банька – джбан* (Бер. р. – 5). *Роздута глиняна пляшка.* (Бер. р. – 5). *Я набрала повню баньку води.* (Він. р. – 9). *Банька – дзбан.* (Вор. р. – 3). *Воду мали, баньку з собою.* (Гай. р. – 2; Гай. р. – 5). *У баньці носят у поле воду.* (Гай. р. – 6, 7; Джул. р. – 3; Джур. р. – 1). *Узявши окрасць хліба та баньку з водою, Горпина відправилась в поле.* (Жмер. р. – 1). *Гладущик на молоко, а банька на воду.* (Жмер. р. – 12). *Банька на воду, а на повидло слоїк.* (Жмер. р. – 10). *Банька – посудина бокаста, з вузькою шийкою.* (Коз. р. – 1). *Посудина для олії з вузькою шийкою, а сама кульоподібна.* (Коз. р. – 1; Криж. р. – 1, 2). *Піднеси-но баньку з водою.*

(Криж. р. – 1; Лип. р. – 2, 6; Літ. р. – 3, 7; Мог.-П. р. – 1). *Немає на воду у нас баньки.* (Мог.-П. р. – 2, 5). *Збанок або банька.* (Мур.-К. р. – 1, 3). *Збанок воду носити ще й банька на воду.* (Мур.-К. р. – 5, 6). *Посуд для води, широкий, пукатий, з вузькою короткою шийкою.* (Мур.-К. р. – 6). *Возьми баньку води з собою.* (Нем. р. – 1; Ол. р. – 1; Плис. р. – 1; Сит. р. – 3). *Банька то воду в поле беруть.* (Сит. р. – 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1). *Баньку роблять з вузькою шийкою, щоб воду в поле брати.* (Том. р. – 1). *Банька з глини у поле води брати.* (Том. р. – 6; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 6). *Кругла банька з ручкою.* (Ул. р. – 8; Хм. р. – 4). *Банька – глечик на воду.* (Чер. р. – 1, 2, 4, 9; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 1). *Посуда, в якій держат воду косарі на полі.* (Ям. р. – 4; Ям. р. – 2, 4). *Принеси й мою банькою води.* (Ям. р. – 6; Яр. р. – 8).

БАНЬКА́ТИЙ

(БАНЬКОВА́ТИЙ): бот.

Баньката груша – сорт груш, що мають форму банки, на смак дуже солодкі, а на вид жовті. *Бан'кат'ї груш'ї до́бр'ї.* (с.Обжили, Бал. р.); **баньковати́ яблука** – сорт яблук (с.Кобилівка, Тул. р.).

БАНЬКІ́ 1. зруб. Очі. *Великі баньки* (Брац. р. – 3). **2.** бот. Лілії (Теп. р. – 4).

БАНЬКРА́Т Домкрат для підважування тяжких предметів (Криж. р. – 1).

БАНЯ́К 1. Чавун (Бар. р. – 1), посудина, в якій варять їжу для свиней, курей, гусей. *Тре вже нового баняка купити.* (Бар. р. – 2, 4). *Купила на ярмарку баняк.* (Бар. р. – 9, 10, 11). *Зварила баняк бараболі.* (Бер. р. – 1). *Та кажуть казан, більше баняк.* (Брац. р. – 1, 2, 3; Він. р. – 6, 9, 10; Вор. р. – 5). *Стоїть баняк з водою.* (Вор. р. – 5; Гай. р. – 13; Даш. р. – 6; Джул. р. – 1, 2, 4; Жмер. р. – 1, 2, 3, 4, 9, 11; Ілл. р. – 2, 3, 4, 6, 7; Кал. р. – 2; Ком. р. – 2, 3). *Нагрій у баняку води.* (Ком. р. – 4; Коз. р. – 2; Коп. р. – 2, 5; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2, 3, 8). *Налий баняк водою.* (Літ. р. – 8). *Ти біжи туди, де баняк з варениками.* (Ман. р. – 1; Мог.-П. р. – 5, 8; Мур.-К. р. – 5, 10; Нем. р. – 2; Об. р. – 1; Піщ. р. – 6; Пог. р. – 4, 8; Сит. р. – 1; Стан. р. – 3; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Тив. р. – 1, 5, 9, 10; Том. р. – 7; Трос.р. – 3, 5; Тур. р. – 1, 3; Ул. р. – 3, 8, 10). *Люди з ярмарку несли гарні баняки.* (Ул. р. – 6; Хм. р. – 1, 3, 14; Шар. р. – 1, 6; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 4, 6; Яр. р. – 2, 4, 10). **2.** Казан, в якому варять їжу.

Кажут' бан'ак великий / а бан'ачок мален'кий / кот'ол бол'шой (с.Олексіївка, Код. р.).

3. Велика глиняна посуда з широким отвором, у якій тримають воду. *Бан'ак розбівс'а і водá віл'алас'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БАНЯЧІСЬКО зруб. Великий чавун (Бар. р. – 4, 7, 8).

БАНЯЧОК здріб. Маленький чавунець (Бар. р. – 4). *Пристав баячок бараболі.* (Ул. р. – 3; Коз. р. – 2). *Пересип борщ з баянка в баячок.* (с.Ломачинці Сок. р.).

БА́ПКА іхт. Вид риби (Яр. р. – 3).

БАПКІ бот. Подорожник. *В цьому місці близько вода, бо ростут бапки.* (Чеч. р. – 4).

БАПЧИТИСЯ Морщитися (про частини тіла, що довго перебували у воді), м'якнути. *Почáли бáпчитис'а рúки / бо дúже довго стирáла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БАПЦЯ див. БАБЦЯ (Бар. р. – 9).

БАРА́-БАРА́! див. БА́ЗИ-БА́ЗИ! (с.Жеребкове, Ан. р.).

БАРАБА́Н техн. Частина млина (Ул. р. – 9).

БАРАБО́ЛЕНЯ бот. Листя і стебла картоплі (Тив. р. – 3; Тур. р. – 3).

БАРАБО́ЛИНА бот. **1.** Одна картоплина (Він. р. – 9). **2.** Корінці та листя картоплі.

Треба ще бараболину позносити з города. (Бер. р. – 1).

БАРАБО́ЛИННЯ Картоплиння (Він. р. – 10; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 6, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3; Джур. р. – 1, 2; Ілл. р. – 8; Жмер. р. – 8). *Бараболия на бараболі.* (Літ. р. – 1, 2, 4, 7; Лип. р. – 2, 5, 6; Кал. р. – 1). *Назбирай бараболия.* (Кал. р. – 3; Мон. р. – 2; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Нем. р. – 3). Бадиля з картоплі (Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1; Плис. р. – 2). Верхня частина куща картоплі (с.Лопатин, Сам. р.; Сит. р. – 2). Стебло від картоплі (Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 6; Том. р. – 1, 5; Тул. р. – 1, 4; Ул. р. – 3, 4, 6). *В нас кажут гичка бараболі бараболия.* (Хм. р. – 2, 4; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 2, 3, 4; Шпик. р. – 3).

БАРАБО́ЛИНЯ Листя і стебла від картоплі (Бер. р. – 4, 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 8).

БАРАБО́ЛІ зв. мн. бот. Картопля. *Були бараболі, боли, тепер кажуть картоплі.* (Джур. р. – 3). *Треба уже бараболі садити.* (Криж. р. – 1; Сит. р. – 3). *Цего року дуже гарний урожай на бараболі.* (Стан. р. – 2; Том. р. – 1, 3). *Бараболі цього року дуже рано почали цвисти.* (Тел. р. – 4; Чеч. р. – 2).

БАРАБО́ЛЯ бот. Картопля (Бар. р. – 2, 3, 10, 15). *От доброї бараболі наварила.* (Бер. р. – 1). *То ви вже й бараболю посадили.* (Бер. р. – 1, 2, 3, 4). *Слово бараболя частіше вживають селяни* (Бер. р. – 4, 5, 6). *Бараболя, ніхто картопля не каже.* (Брац. р. – 1). *Зацвіла біла бараболя.* (Брац. р. – 3; Він. р. – 8, 9, 10). *На городі цвіла бараболя.* (Він. р. – 12, 13; Вор. р. – 2, 3, 4, 5). *Набери в кошик бараболі.* (Вор. р. – 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 1). *В нас кажуть бараболя і картопля.* (Даш. р. – 2, 4, 5). *Цього року гірша картопля (або бараболя) як уторік.* (Джур. р. – 3). *От цього року на мочарі погана бараболя.* (Джул. р. – 4; Джур. р. – 1, 2; Жмер. р. – 1, 4, 6, 7). *Роскладемо вогонь, бараболі напечем.* (Жмер. р. – 8). *Цього року уродила бараболя.* (Жмер. р. – 9, 10, 11; Ілл. р. – 2, 3, 4). *На городі зацвіла бараболя.* (Ілл. р. – 5, 6, 7, 8). *Найбільше садят бараболю.* (Ілл. р. – 8; Кал. р. – 2, 3; Ком. р. – 3; Коз. р. – 1, 3). *Бараболя, картофля усе їдно.* (Криж. р. – 2; Лип. р. – 1, 2, 5, 6, 7, 8). *Нічого нема бараболі.* (Літ. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9). *Бараки сапати та бараболю кінчити.* (Мон. р. – 1, 2, 3, 4; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 10).

Коби спекти бараболю. (Мур.-К. р. – 5; Нем. р. – 1, 2, 4; Ол. р. – 1; Орат. р. – 2; Піщ. р. – 1, 4, 6, 8; Плис. р. – 1, 2, 4; Мог.-П. р. – 4, 7, 8; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 1, 2; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10; Том. р. – 8; Тул. р. – 1; Трос. р. – 1, 2, 3). *Пора вже бараболі вибирати.* (Тул. р. – 3; Тул. р. – 3, 4; Ул. р. – 2, 3, 4, 5, 6). *Завтра думав бараболю садити.* (Ул. р. – 6). *Вся бараболя залізла в льох.* (Ілл. р. – 6; Ул. р. – 6, 7, 8, 9, 12; Хм. р. – 1, 4, 5, 11, 13, 14; Чер. р. – 8; Шар. р. – 1, 2). *Біжи накопай бараболі.* (Шар. р. – 3, 4; Шпик. р. – 1, 3, 4; Ям. р. – 4; Яр. р. – 6).

БАРАБО́ЛЯНИКИ

кул.

Картопляники, млинці з теплої сирі картоплі (Він. р. – 12; Тул. р. – 3).

БАРАБО́ЛЬКА бот. Квіти георгінів (Об. р. – 1).

БАРАБУ́ЛЯ див. БАРАБО́ЛЯ (картопля) (Даш. р. – 3; Тур. р. – 1).

БАРАКІ́ бот. Буряки. У першій бригаді бараки байдуже. (Мон. р. – 4).

БАРА́Н техн. 1. Дерев'яний циліндр біля криниці, на який намотується ланцюг. У нас кирниц'а з бараном коло тракторної бригади (с.Олексіївка, Код. р.;

- с. Долинське, Ан. р.).
- 2.** Предмет у ткацькому станку, на який намотують основу (Вор. р. – 5; Літ. р. – 8).
- БАРАНИЦЯ** Ковдра з овечих кожушин з вовною. *У нас одіяло ватяне ушивають, або з овечих шкур жиивають бараницю.* (Мур.-К. р. – 5). *Укривалися колись бараницями.* (Мур.-К. р. – 6).
- БАРА́НЧИК** орн. Дикий птах, живе на лугах, крик подібний до бекання барана (Літ. р. – 2).
- БАРА́НЬЧИК** 1. Ключка, зроблена з товстелезного дроту, біля ланцюга; за допомогою неї прикріплюють цеберко чи прив'язують тварин. *Зачеті баранчиком два рази ципок / шоп в'ідрó не впустили* (с. Малий Бобрик, Люб. р.). 2. Гайка на осі гарби, яка притримує налюшник. *Баранчик – така чотирохгранна гайка з закрученим фостиком.*
- БАРАХЛІ́НА** Старий одяг (Даш. р. – 1).
- БАРАХЛЮ́** див. БАРАХЛИ́НА (Літ. р. – 3).
- БАРАЧІ́НЯ** с. г. 1. Листя буряків, гичка (Гай. р. – 6). 2. Поле, з якого знято буряки (Сам. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 5, 12; Хм. р. – 2).
- БАРАЧІ́СЬКО** с. г. Поле, з якого знято буряки (Ілл. р. – 3; Літ. р. – 2; Плис. р. – 2).
- БАРАЧНІ́СЬКО** с. г. див. БАРАЧІ́СЬКО (Ілл. р. – 8).
- БАРА́ШНИСЬКО** с. г. див. БАРАЧІ́СЬКО (Тур. р. – 3).
- БАРБУ́ЛЯНКА** кул. (від молд. барабулэ «картопля») Спиртний напій, що виготовляють переважно з буряка, картоплі примітивним способом. *Нализавс'а барбул'анки аж у голов'і шуміт'.* (с. Лісничівка, Бал. р.).
- БАРГО́ВІЙ** Коричневий. *Це баргова сорочка.* (с. Ломачинці, Сок. р.).
- БАРГОВЛЯ́НКА** Жіноча вишивана сорочка. *Барговля́нка з поліками.* (с. Романківці Сок. р.).
- БАРДА́** рум., спец. Сокира з широкою борідкою для обтісування дерева (Бар. р. – 4; Він. р. – 6; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3). *Барда́ дл'а то́го / шоб тесати дере́во.* (с. Долинське, Ан. р.; с. Гетьманівка, Сав. р.). *Барда́ сушчествувала дл'а тесанн'а.* (с. Концеба, Сав. р.).
- 2.** Топірець (Чеч. р. – 1).
- 3.** Своєрідна, особливої форми теслярська сокира (Мур.-К. р. – 5). *Сокира відмінна від бардаша.* (Мур.-К. р. – 7, 9; Ул. р. – 9; Шар. р. – 2).
- БАРДА́Ч** рум., спец. Теслярська сокира (Стан. р. – 3; Чеч. р. – 4; Яр. р. – 2).
- БАРДА́Ш** спец. 1. Залізна теслярська сокира для

знімання кори з дерева. *Максім Гудз порубав бардашом ус'ю одѣжу до́ма.* (с.Олексіївка, Код. р.). *Купів собі бардаш / щоб кору здерати.* (с.Лісничівка,

Бал. р.). **2.** Сокира для рубання дров, відрізняється від звичайної сокири тим, що менший розміром і біля отвору, куди закріплюють ручку, є невеличкий гачок. *Де це бардаш, треба дров нарубати.* (Тул. р. – 5, 6).

3. Теслярська сокира певного призначення (Бар. р. – 2, 4; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 2). *Сокира рубати хмиз, тесати* (Бар. р. – 4). *Забери бардаш до сіней.* (Бар. р. – 9). *Поклади, постав бардаш на місце, бо скалічиш руку.* (Бар. р. – 11, 13). *Подай сюди бардаш.* (Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 5). *Своєрідна теслярська сокира, відмінна від барди.* (Мур.-К. р. – 9; Стан. р. – 2, 3). *Взяв би бардаш та нарубав би дров.* (Тул. р. – 2). **4.** Сокира (Том. р. – 7; Ул. р. – 12; Шар. р. – 1; Ям. р. – 3, 4, 6). **5.** Маленька сокирка (Яр. р. – 6, 10).

БАРДИГА Велика скибка хліба. *Добру бардигу хліба взяв, кажут.* (Гай. р. – 5).

БАРДИГА див. БАРДИГА *Ти можеш цієї бардигоїу хліба чолов'їка вбити.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БАРДИНА рум. Сокира (Джур. р. – 3; Стан. р. – 2).

БАРДИНКА рум. Сокирка маленька (Бар. р. – 12; Мог.-П. р. – 8).

БАРЗО незм., пол. Дуже. *Барзо великий.* (Ул. р. – 9).

БАРИЖ, БАРИШ, рідк. БАРАС Однокольорова шерстяна або бавовняна хустка з тороками. *У нас ше є давні барижі, але дівкі мої не хотят в'язати.* (с.Братанівка, Сок. р.).

БАРИЛКА пол. Барильце (Бар. р. – 4). *Накидай в барилку вишень на вишняк.* (Бар. р. – 11).

БАРИЛКО пол. **1.** Барильце, кругленька діжечка з маленьким отвором збоку. *Накидай в барилко вишень.* (Брац. р. – 3). **2.** Посуд для вина з дерев'яних клепок. *Кину в барилко, та й зроблю наливку.* (Мон. р. – 3).

3. Частина плуга (Сам. р. – 3).

БАРИЛО перен., жарт. Повна, кругленька людина, черевань, пузань. *Барило с'їв перед мене/їа н'ічого не м'їг побачити.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БАРИЛОЧКА див. БАРИЛКА (найменше барильце) (Бар. р. – 4).

БАРИЛЬЦЕ **1.** Посуд, в якому тримають напій (Ул. р. – 12).

2. Невелика кругла бочечка. *Нац'їди-бо / ж'їнко / вина з барил'ця / най гостей*

- почасту́юу.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- БАРИ́Ш** Хабар (Шар. р. – 2; Жмер. р. – 2).
- БАРМАКІ́** зв. мн. *тюрк.* Залізні вила на 6-8 ріжків, з гульками, призначені для накидання буряків, картоплі. *Бері́ бармакі́ / бо т'а́жко рука́ми буракі́ накідати.* (с.Обжили, Бал. р.).
- БА́РЯ** *дит.* Вівця (Сам. р. – 2).
- БАСІ́СТИЙ** Музикант, що грає на басі. *Григі́р, музикант цимбалі́стий, Аврам басі́стий, а Уля́н надув варги, немає де сі́сти.* (Мур.-К. р. – 6).
- БА́СКА** **1.** *заст.* Кофточка, пошита до стану, але внизу широка. *Ба́скою назива́ли ко́фточку / по́шити в та́л'і́ю / а́ внизу широ́ка.* (с.Березівка, Бал. р.; с.Малий Бобрік, Люб. р.). **2.** Горішня частина жіночої сукні. *Йа́ поши́ла суб'і́ плат'а́ с ба́ску́ю.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).
- БАСМА́Н** Смуга, синець (на тілі). *Усі́ плечі́ в басмана́х.* (Криж. р. – 1).
- БАСО́Н** Басейн (Мур.-К. р. – 5).
- БАСТА́РКА** *с. г.* Віз для зерна (Теп. р. – 1).
- БАСТО́Н** Палиця. *Хт'ів вку́сити / а́ йа́ йі́го ба́сто́ном.* (с.Обжили, Бал. р.).
- БАСЬКУ́!** *див.* КОЦЮ-КОЦЮ! (Ям. р. – 1).
- БАТ** Батіг (с.Байбузівка, Сав. р.).
- БА́ТА** *заст.* Пояс у верхніх чоловічих штанах. *Холо́шині бу́ли з да́тою, то та́кий гру́бий по́яс.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- БАТА́ЛНИЦЯ́** *див.* БАТА́ЛЬНИЦЯ́ (Ям. р. – 1). *Праді́во бйу́т батални́цею.* (Ям. р. – 1, 6).
- БАТА́ЛЬНИЦЯ́** *спец.* Пристрій для обробки конопель, прилад для вибивання костриці з конопель (Мог.-П. р. – 5, 6).
- БАТА́ЛЬНЯ́** *спец.* Пристрій, прилад яким б'ють коноплі (Мог.-П. р. – 4). *Нею́ ломля́т коноплі́.* (Криж. р. – 3; Піщ. р. – 7; Теп. р. – 1, 4; Трос.р. – 3; Чер. р. – 3, 9; Ям. р. – 2, 4; Яр. р. – 6, 7, 8, 9).
- БАТА́ТИ** Різати, як потрапиш (Теп. р. – 1).
- БАТЕ́ЛНИЦЯ́** Знаряддя, прилад для обробки конопель (Піщ. р. – 3; Ям. р. – 5).
- БАТЕ́ЛЬНИК** Прилад для биття конопель (Тив. р. – 3).
- БАТЕ́ЛЬНИЦЯ́** *див.* БАТА́ЛЬНИЦЯ́ (Ям. р. – 3).
- БАТЕ́ЛЬНЯ́¹** **1.** *див.* БАТА́ЛЬНЯ́, пристрій для грубої обробки волокна, має широкий мечик, з борозенкою по середині може бути. (Джул. р. – 3, 4; Жмер. р. – 3, 8, 9; Ілл. р. – 1; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 1; Літ. р. – 2, 5, 6, 7; Мог.-П. р. – 1, 5; Мур.-К. р. – 2, 4; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2; Плис. р. – 3, 5; Сам. р. – 2, 3;

Теп. р. – 3; Тив. р. – 2, 3, 6; Том. р. – 4; Тул. р. – 3).

Бательня – то, що тіпати (с.Кобилівка, Тул. р.). *Бательня Знаряддя для першого етапу обробки конопель, терниця – для другого.* (Ул. р. – 1, 2, 4, 5, 6). *Позичте бательню, буду ниньки бити коноплі.* (Ул. р. – 6). *Станок, на якому тнуть прадиви.* (Ул. р. – 9; Чер. р. – 7, 8, 10; Яр. р. – 3, 5; Шпик. р. – 3). *Мало бателень у нас, є мечик у бательні і у терниці.* (Бар. р. – 7, 8). *Позичте бательню, буду ниньки збивати коноплі.* (Бар. р. – 9). *Принеси-но бательню, нехай поб'ю прадіво.* (Бер. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Брац. р. – 1).

БАТЄЛЬНЯ² Сковорода. *У нас бательня і скорода кажут.* (Брац. р. – 1); *пор.* ПАТЕЛЬНЯ.

БАТІЙ Батіг, кнут (Ол. р. – 1; Сам. р. – 1).

БАТІГ 1. Погонич для коней. 2. Стебла кавунів, огірків, динь, які тягнуться по землі. *Ввдин'а вже в батогі т'агнец'а* (с.Малий Бобрик, Люб. р.); **пéтрів батіг** бот. Цикорій. (с.Михайлівка, В-Мих. р.).

БАТКА Кольорові смужки на домотканих виробах: килимах, пілці, рядні. (Криж. р. – 1). *Йак робе радно / то берé батку червоного і батку зелéного.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Мама*

робля верéти з червóними і сінними баткáми. (с.Братанівка, Сок. р.).

БАТОГІ зв. мн. бот. Вусики стебел огірків, кавунів, динь тощо, огудиння. *Дивис' / йак огиркі розпустили свої батогі.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* ВУДЕНЯ, ВУДИНЯ.

БАТУВАТИ 1. Різати хліб великими шматками (Даш. р. – 6; Мог.-П. р. – 1). *Нашó так хліб батуйи?* (с.Романківці, Сок. р.). 2. Різати, як потрапиш (Теп. р. – 1).

БАТЬКІВЩИНИ зв. мн. обряд. Гуляння у весільних батьків після закінчення весілля. *У вівторок нанáшул прóсит на батьківщину до себе.* (с.Коболчин, Сок. р.).

БАХ дит. Бий, бити (Даш. р. – 1). *Ударити об щось.* (Ком. р. – 1).

БАХМАТИЙ Великий. *А меї Степаниди така бахмата юпка.* (Хм. р. – 1).

БАХУР Шибеник, хлопчисько. *І що той бахур наробив.* (Криж. р. – 1).

БАХУРНЯ зб. Дітвора (Лип. р. – 2).

БАХЧА с. г. Баштан (Об. р. – 3).

БАЦЬ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Мог.-П. р. – 2).

БАШКА буд. [?] *А як хата робиця на башиці, то з другого боку викопуємо яму, вимуровуємо її на один розмер*

з хатою зарімно; тоди замувають варцаби. На мур кладут балки. (Том. р. – 1).

БАШЛІК тур. Капошон (Теп. р. – 1).

БАЮРА пол. 1. Яма з грязюкою і водою (Вор. р. – 3), болотяна яма на дорозі. *Баюра на вулиці, туди не перейдеш, бо там баюра.* (Гай. р. – 2). *Озьдо коло греблі у нас баюра.* (Гай. р. – 5). *Це всьо ідно, що багно. То кажут, наляв води, баюра скоро буде.* (Гай. р. – 6; Коп. р. – 1, 3; Мон. р. – 3). *Яма у лісі чи на дорозі, заповнена водою.* (Том. р. – 3). 2. Калюжа (Мон. р. – 4). *Стояча вода під час дощу.* 3. Круча з великої гори над річкою чи ставком (Теп. р. – 1). *Це пропасць така є в нас на куті.* (Шар. р. – 3).

БАЮРЄЦ змен. до БАЮР Вид вулького пояса, витканого з різнокольорових ниток. *Він так файно баюрцём заперэзавса* (с.Романківці, Сок. р.).

Б-БУ дит. Пити (Літ. р. – 7).

БДЖІЛЬНИК Вулик. *У нас називајут і пас'ійка / і бдж'іл'ник* (с.Коси, Кот. р.).

БЕ дит. 1. Погане (Бар. р. – 2).

2. Брудне (Бар. р. – 14; Коз. р. – 2).

БЕ-КАКА дит. Погано (Бар. р. – 4).

БЕБА дит. Щось страшне; слово, яким лякають маленьких дітей (Ям. р. – 6).

БЕБЕХИ пол. Нутрощі (Теп. р. – 1).

БЕБЕШКА Верхній одяг, пошитий з полотна (на зразок піджака), шився під час війни, коли не було краму.

БЕБИХИ див. БЕБЕХИ. *У бєбихах здорова, ти будеш довго жити.* (Том. р. – 4; Тул. р. – 3).

БЕВЗ пол., бот. Бузок. *Бєвз росте кругом.* (Брац. р. – 3; Гай. р. – 2, 3; Жмер. р. – 11). *Зацєв бєвз білий та червоний.* (Літ. р. – 8; Трос.р. – 1; Чеч. р. – 1; Плис. р.).

БЕВКА кул. 1. Рідка страва, яка готується з води і невеликої кількості засипки з кукурудзяного борошна (с.Семенівка, Код. р.; с.Дубиново, Сав. р.). 2. Страва з кукурудзяної муки (в кип'ячене молоко вкидається заколочене з яйцем і кукурудзяною мукою тісто) (Бар. р. – 10). *Наварила бєвки, то їж сама.* (Криж. р. – 1). *Зварила там якоїсь бєвки, хай діти їдять.* (Мог.-П. р. – 8). 3. Страва із води, заправленою підсмаженим борошном (Теп. р. – 1). *Цю страву зараз в селі майже не варять* (Тул. р. – 3). *Слабий попросив, щоб їму зварила бєвку.* (Чеч. р. – 4;

Шар. р. – 6). **4.** *знев.* Юшка з муки, всяка некалорійна рідка страва. *Наїласа якбіс бевки та й чéрес час ужé їсти хóчу.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

БЕВКАТИ Мекати. *Вівці сполохались і почали бевкати.* (Ком. р. – 4).

БЕВУЗ *пол., бот. див.* БЕВЗ. *Бевуз скоро зацвіте, тоді нарву тобі букет.* (Бар. р. – 11; Нем. р. – 2; Ол. р. – 4; Чеч. р. – 4).

БЕГЛЮ *пол.* Бидло, худоба (Криж. р. – 2).

БЕГА Жердина. *Збивáли бéогу грушкі* (с.Шебутинці, Сок. р.).

БЕДЗ *пол., бот. див.* БЕВЗ (Кал. р. – 2; Яр. р. – 10).

БЕДЛЮ *пол. див.* БЕГЛЮ (Ор. р. – 3).

БЕДРА 1. Частина саней (Ул. р. – 9). **2.** Частина верстата (Ул. р. – 8).

БЕЗ¹ *пол., бот. див.* БЕВЗ. *Біля хати цвіте без.* (Він. р. – 12; Іл р. – 4, 6). *У нас нема де стояти, то у безові стоїть.* (Коз. р. – 1; Ком. р. – 2). *Постав букет з безу.* (Ком. р. – 4; Криж. р. – 1). *Вже без розцвів.* (Криж. р. – 1; Піщ. р. – 1; Стан. р. – 3; Теп. р. – 4; Тул. р. – 2, 3; Том. р. – 7; Ул. р. – 8; Чер. р. – 6; Шар. р. – 5, 6; Ям. р. – 7; Яр. р. – 1). *Кóло хáти зацвів без.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БЕЗ² *прийм.* Через. *Без греблю.* (Бар. р. – 1). *Без город, без*

греблю. (Бар. р. – 2). *Вийдете з Гармак. а тоді без греблю на Лису гору, а там недалеко й Бар.* (Бар. р. – 4, 6, 7). *А ще є Попів став, це так прямо без сошу.* (Бар. р. – 5). *Йшла річка без село, а там Ланців став і в Попівку, а потім у Ров впадає.* (Бар. р. – 7, 12). *Без город зробили стежку тай ходят.* (Бар. р. – 13). *У нас тут більшість хлібороби, небагато є робочих, то й ті у Чемерисах живуть, а на роботу у Бар ходят. Без греблю, без міст уже й Бар.* (Бар. р. – 14, 15). *У нас їдна велика могила по дорозі як іти в Деражню без Комарівську.* (Бар. р. – 15). *Ти йшла без колгосп? А то ж куди?* (Бар. р. – 15). *А ви так підете: йдїть дорогою мимо школи, а там без футорі, без Мигалівці на Марилюк. А там і Ходаки видно, сюдою ближче.* (Бар. р. – 15, Бер. р. – 2; Вор. р. – 5; Джул. р. – 1, 4). *Без ліс* (Жмер. р. – 4, 8; Мур.-К. р. – 1). *Без греблю, частіше через греблю.* (Мур.-К. р. – 5). *Без рїв.* (Ул. р. – 1). *Без пар пішов.* (Чер. р. – 7). **3.** *Протягом. А толока – це без літо стояла земля на пар.* (Бар. р. – 5). *Земля ця лежить без літо.* (Жмер. р. – 10).

- БЕЗВСТІДНИЙ** Безсоромний. *Іді, безвстідний, сперёд вочей!* (с.Сербичани, Сок. р.).
- БЕЗКЛÉПКИЙ** див. БЕСКЛЕПКИЙ, дурнуватий. *Ото безклéпкий.* (Криж. р. – 1).
- БЕЗЛІШНИЙ** Безсоромний, непутящий. *От безлишний ти.* (Криж. р.).
- БЕЗМІНЬ** див. БЕЗМІР (Гай. р. – 2).
- БÉЗМІР** Вид вагів, безмін (Ілл. р. – 1).
- БЕЗНІК** бот. Жасмин (Ул. р. – 8).
- БÉЗНЯ** Провалля (Ол. р. – 2).
- БÉЗОВИЙ: безовий шаль (платок)** Велика вовняна хустка з торочками, переважно квітчаста. *На голові носит бéзовий шал' здорóвий / шчо аж фрінг'і по зимл'і волóчац'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- БЕЗЩАСНИЙ** Поганий (Яр. р. – 9).
- БÉЗЬМІР** див. БЕЗМІР (Теп. р. – 1).
- БÉЙЛИК** Піджак (Ул. р. – 11).
- БÉКА** дит. Погане (Бар. р. – 13).
- БÉКАТИ** Кричати по-овечому. *Вівці бекают.* (Бар. р. – 6, 14; Бер. р. – 4; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 6; Жмер. р. – 6). *Барани бекают.* (Жмер. р. – 9). *Вівці і мекают і бекают.* (Жмер. р. – 10; Тив. р. – 3; Том. р. – 5).
- БÉКЕР, БÉКІР** с. г., заст., рідк. Віялка. *У нас віяли на бéкір.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- БЕКÉТТЯ** див. БЕСКЕТТЯ, БЕЗЛАДДЯ (Тив. р. – 9).
- БЕКÉША** Верхній чоловічий одяг із прорізом ззаду (Джур. р. – 1). Довгитй верхній одяг з «башликом» (опанча) (Теп. р. – 1).
- БЕЛИБÉНЬ** Незарослий, голий горбок, пустака (с.Лаптево, Фр. р.).
- БЕЛЬКОТА́ТИ** Видавати звуки (про індиків). *Індики белькочут.* (Він. р. – 8; Вор. р. – 3, 4; Літ. р. – 1).
- БЕМБÉНІВКА** Назва околиці села. *Куток, що недавно виріс на кінці села.* (Бар. р. – 6).
- БÉМКНУТИ** жарт. Упасти. *А Демид уже ниньки два рази бемкнув.* (Жмер. р. – 1).
- БЕНДЮГ** техн. Віз, пристосований для возіння дров (Бар. р. – 2).
- БЕНДЮГИ** мн.; див. БЕНДЮГ (Мур.-К. р. – 5).
- БÉНДЮХ** Тельбухи (Чеч. р. – 9).
- БÉНЬКАРТ** Шибеник. *Снійми того бенькарта.* (Криж. р. – 1).
- БЕРÉКА** бот. Дерево, листя якого подібне до клену. *У нашому л'іс'і берéки дўже мáло.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- БЕРВЕНІ́ХА** Нечепурна, неохайна жінка (Пог. р. – 4).

- БЕРЕЖНІК** Лісник (с.Будеї, Код. р.).
- БЕРЕ́ЗИНА** *див.* БЕРЕЗНИК (Ком. р. – 1).
- БЕРЕЗНІК** Березовий лісок (Бар. р. – 3, 12; Вор. р. – 3; Джул. р. – 3, 4; Літ. р. – 7; Мог.-П. р. – 6; Нем. р. – 1; Піщ. р. – 4; Плис. р. – 1; Сит. р. – 2, 3; Том. р. – 5, 6; Тул. р. – 1; Тур. р. – 3; Чеч. р. – 3; Ям. р. – 1); *див.* БЕРЕЗИНА, БЕРЕЗНЯК.
- БЕРЕЗНЯ́К** *див.* БЕРЕЗНИК (Хм. р. – 2).
- БЕРЕСКЛÉТ** *бот.* Бруслина (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* ПРОСКУРИНА.
- БЕРЕСНІ́К** Берестовий ліс (Ям. р. – 3).
- БЕРЕСТІО́К** *бот.* Берест (Чер. р. – 4; Чеч. р. – 4). *От хлопчіс'ко / віл'із на сам'іс'ін'ку макушку берест'ука.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- БЕРЕСТЮ́ЧКІ** зв. мн. Молоденький лісок, в якому переважає берест. *Пáсли товáр у берест'учкáх.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- БЕРІ́ЗКА** **1.** *бот.* Кручений панич (Жмер. р. – 8). **2.** Сорт яблунь (Літ. р. – 2).
- БЕРІЗНІ́К** Березовий ліс (Криж. р. – 2).
- БЕРІ́МНА** *див.* ВАЖКА, вагітна (Сам. р. – 3).
- БЕРІ́СКА** *бот.* Бур'ян (Ул. р. – 3).
- БЕРЛІ́Н** Фаетон з прикрасами (Тур. р. – 2).
- БЕРЛЯ́НТ** *обряд.* Гірлянди, зроблені з барвінку, чіпляють молодій до вінка, спадають вниз (Яр. р. – 6).
- БЕСА́Г**, мн. **БЕСА́ГИ** **1.** Секви, дорожний мішок. *Бесаги є у молдаван* (Бер. р. – 2; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 1). **2.** Ополка для коней (Він. р. – 1; Піщ. р. – 4; Том. р. – 7; Стан. р. – 3). **3.** Торба з двома частинами, що перекидається через плече (Чер. р. – 1). *Складáли покúпку в бесáги.* (с.Долинське, Ан. р.). *Два однакових мішки з одного шматка тканини.* (Ям. р. – 2). *А рано взяла басаги на плечі.* (Ям. р. – 4).
- БЕСÉГА** Велика кишеня (с.Козацьке, Бал. р.).
- БЕСТА́РКА** *техн.* Віз для перевезення зерна (Гай. р. – 6; Том. р. – 3; Шар. р. – 4).
- БЕТÉЛЬНИ́ЦЯ** *спец.* Прилад для обробки конопель; *див.* БАТЕЛЬНЯ (Нем. р. – 3).
- БЕТÉЛЬНЯ** *спец.* Прилад для обробки конопель, для тіпання конопель. *На бетельні, а тоді на терниці прадіво обробляють.* (Гай. р. – 6; Даш. р. – 2; Плис. р. – 1; Сит. р. – 3; Ул. р. – 7; Хм. р. – 4).
- БÉТЛИК** Ярлик (Хм. р. – 1).

БЕТО́НИ *див.* ЦЕБРИНИ, цементні круги для колодязя (Ілл. р. – 1). *Бетони – цебрини, а бітонами возят молоко.* (Ілл. р. – 1).

БЕТТЯ *с. г.* Сіно, солома, полова, змішані докупи (Кал. р. – 3).

БЕТЯ Лахміття (Ям. р. – 1).

БЕТЯГ Сміття, послід (с.Бакша, Сав. р.; с.Ухожани, Бал. р.; с.Станіславівка, Кот. р.).

БЕ́ЦІ *кул.* Хліб з білого борошна (Погр. р. – 8).

БЕ́ЦИКИ *зв. мн.* Камінчики, якими грають в кремушки. *Діти коло річки назбирали гладен'ких бецик'ів / шоп грати в кремушки.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Станіславівка, Кот. р.; с.Малий Бобрік, Люб. р.).

БЕ́ЦЯ *дит.* Погане (Бер. р. – 5).

БЕЯ́К *с. г.* Частина ціпа (Ол. р. – 1).

БЖОЛОНКА *орн.* Дятел (Нем. р. – 1).

БЖО́ЛЬНЯ *рідк.* Пасіка. *Він на бжольні мід берé.* (с.Романківці, Сок. р.).

БЗДЮ́Х *зоол.* Вид жуків (Бер. р. – 1; Ул. р. – 9).

БЗОНЬ-БЗОНЬ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Бер. р. – 9, 12).

БЗЮ́-БЗЮ́! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Сам. р. – 2).

БИБА *дит.* Риба (Ям. р. – 3).

БІДЛЮ **1.** *рідк., знев.* Худоба. *Бидло кажут на брудну*

захудалу худобу. Худа худоба в бідного хазяїна. (Бар. р. – 8).

Худоба, а то й бидло – погана скотина. (Бар. р. – 11). *От бидла багато.* (Гай. р. – 4;

Джур. р. – 3). *Дехто каже бидло, рідко* (Коп. р. – 4; Стан. р. – 1). **2.** *знев.* Погана людина. *Бидло – це погана*

худоба або погана людина. (Бар. р. – 11). *На поганих дівок хлопці кажут бидло.* (Гай. р. – 4).

БИЗ *прийм. див.* БЕЗ, ЧЕРЕЗ. *Пройшов биз місток.* (Коп. р. – 2).

БИЗЬ-БИЗЬ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Літ. р. – 3).

БИЗЬКА-БИЗЬКА! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Літ. р. – 2).

БИЙОК *с. г.* Частина ціпа, бич (Коп. р. – 1; Ул. р. – 6).

БИКЕ́ША *див.* БЕКЕША, верхній жіночий одяг. *Чимерка колись була в чоловіків, а в дівчат бекеша.* (Сит. р. – 2).

БИ́ЛЬЦЕ *мн.* **1.** Бильця, частина колиски з лозини (Бер. р. – 5). *Верхній обідок колиски* (Бер. р. – 5). **2.** Примітивне знаряддя

для боронування у вигляді планки, в якій закріплені зубці (Літ. р. – 3). *Зараз зал'ізні борони / а ранче були оц'ї*

диривл'ан'ї з бил'ц'ами. (с.Олексіївка, Код. р.).

БИ́НДА, *мн.* **БИ́НДИ** **1.** Стрічка (Бар. р. – 2). *Широка стрічка* (Бар. р. – 4). *Вона нинки*

заплетена в бинду. (Бар. р. – 9, 10). Позаплітай в коси нові бинди. Ниньки ж неділя. (Бар. р. – 11). На базарі були всіляки бинди, я купила червону і голубу. (Бар. р. – 11). У цієї дівки дуже биндів багато. (Бер. р. – 1, 2; Він. р. – 6, 7, 12; Вор. р. – 2, 5; Даш. р. – 1; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 1). Маруся гладенько причесала голівку. заплела в комсу червону бинду. (Жмер. р. – 1, 2, 3, 11; Ілл. р. – 6; Ком. р. – 2, 4). Молодуха подарувала бинду. (Ком. р. – 4; Коп. р. – 5; Криж. р. – 1). Я купила собі дві бинди. (Криж. р. – 1). Заплела коси в червоні бинди. (Коп. р. – 2). Вузька стрічка. (Лип. р. – 2, 8). У суботу молода убирасця у вінок, у бинди, іде просе на весілля. (Літ. р. – 1, 3, 9; Мог.-П. р. – 1, 4, 7, 8; Мур.-К. р. – 10; Нем. р. – 2, 5; Об. р. – 1; Піщ. р. – 1; Пог. р. – 4, 6, 8). Гондо бинда висит від каптура. (Сит. р. – 2; Теп. р. – 3, 4). Біда дає спідницю, потім хустку гарну, сорочку... бинди, кожух, кораль... (Том. р. – 1; Тив. р. – с.Тарабанівка, 9, 10; Тул. р. – 2; Тур. р. – 1, 2). От славну бинду мама купили. (Ул. р. – 3). Стояла дівчина, заплетяна в червоні бинди. (Ул. р. – 6, 7, 9, 10, 12; Чер. р. – 4; Хм. р. – 1, 3, 5, 7, 9, 14; Шар. р. – 5, 6; Ям. р. – 6; Яр. р.

– 2, 6, 9, 10). Це молода вбирає бинди на вес'іл'л'а. (с.Олексіївка, Код. р.). Заплела в коси гáрну бінду. (с.Обжили, Бал. р.). Мамко, зробіт мині бантік с капроново́ї бінди. (с.Братанівка, Сок. р.).
2. Вузька смужка землі, нивка. *Всі поорали / лиш мойá бінда ше не óрана* (с.Обжили, Бал. р.). *Це така вуз'ка смуга землі бінда* (с.Концеба, Сав. р.).
3. Смуга поля, яку ще не розорали.
4. Вузька смуга кукурудзи, буряків, помідор, огірків, гороху серед іншої городини. *На горóді посійали бінду фасóлі.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

БІНДОЧКА здріб. від БИНДА

1. Краще було калиноньці з ягідками, краще було ті С... з биндочками. (Вор. р. – 3). Широка стрічечка. Рукавчики вишила, але ще не зрабляні дудини, то ми пришили биндочку. (Том. р. – 1).

БИНДУ́Г техн. Вид воза для дров (Гай. р. – 4).

БИНДЮ́Г техн. Віз без ящика, на якому перевозять бочки з пальним, водою, довгі дошки тощо. *Во́ду возіти на дрáсу са́ме кра́йше бинд'у́го́м.* (с.Дружелюбівка, Ан. р.). *На бинд'у́г мо́жна кла́сти три бо́чки с карас'іно́м.* (с.Олексіївка, Код. р.; с.Малий Бобрік, Люб. р.).

БИНДЮГА *техн.* Віз возити дрова (Бар. р. – 5).

БІНЯ 1. *дит.* **1.** Худоба (Бар. р. – 1, 2, 4, 6). *От біда з дїтьми! Тікай на подвіра, а то биня витне!* (Бар. р. – 11, 13, 14, 15; Бер. 4). **2.** Назва вола (Бер. р. – 5; Гай. р. – 5; Джул. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 2; Криж. р. – 1; Коп. р. – 2, 3; Мог.-П. р. – 1, 2, 6; Мур.-К. р. – 5, 6; Піщ. р. – 1, 3; Сит. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2; Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Трос.р. – 3; Ул. р. – 12; Шар. р. – 5; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 1, 5, 6; Яр. р. – 5, 6, 7).

БІНЬКА *дит.* Теля (Об. р. – 3; Шпик. р. – 3).

БИРА 1. Вівця (Жмер. р. – 9); *дит.* Вівця (Ком. р. – 1; Плис. р. – 1, 2; Сит. р. – 2, 4; Хм. р. – 4; Ям. р. – 5; Яр. р. – 6).

БИР-БИР, БИР-БИР-БИР, БИР-БИР-Р! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Бар. р. – 2, 11; Бер. р. – 1, 3, 4, 5). *Бир-бир-р, маленькі, бир.* (Вор. р. – 5; Гай. р. – 2, 4, 7; Даш. р. – 1; Ілл. р. – 6; Лип. р. – 1; Літ. р. – 8).

БИР-БІРЧКА! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Мог.-П. р. – 1, 5; Мон. р. – 1; Плис. р. – 1; Стан. р. – 2).

БИР-Р-Р! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Теп. р. – 1; Том. р. – 1; Тив. р. – 1, 6; Тул. р. – 3; Чер. р. – 2, 4, 9; Шпик. р. – 3; Яр. р. – 5, 6).

БИРÉMЕНА Вагітна (Том. р. – 1).

БІРКА 1. *дит.* Вівця (Даш. р. – 1; Коп. р. – 4; Мог.-П. р. – 2; Стан. р. – 2; Тул. р. – 4). **2.** *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Яр. р. – 3). **3.** Однорічна вівця, ярка. *Не буду мати бріндз / бо лишів лиш дв'ї бірки.* (с.Обжили, Бал. р.).

БІРКА-БІРКА *дит.* Вівця (Коп. р. – 3; Шпик. р. – 3).

БІРКО-БІРКО! *див.* АБРЗЯ! (Мур.-К. р. – 6).

БИРОЧКА БИР-Р! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Яр. р. – 7).

БІРЯ *дит.* Вівця (Бер. р. – 3, 5; Він. р. – 10, 14; Вор. р. – 4; Джул. р. – 4; Кал. р. – 1; Криж. р. – 3; Літ. р. – 7). Так говорять на вівцю, розмовляючи з маленькою дитиною (Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 3, 4; Нем. р. – 3; Плис. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 6; Яр. р. – 8).

БИСАГИ зв. мн. *молд. див.* БЕСАГИ (Том. р. – 8; Ям. р. – 2, 4). *Два зшиті докупи однією стороною мішечки, що заміняють корзину, носяться на плечах: одна половина на спині, друга – на грудях.* (Ям. р. – 4). *Отó набирé пóвн'ї бисаги фл'ашок з самогóнкуйу і йїде на прáзник.* (с.Олексіївка, Код. р.). *З фáйної верéтки пошїю бисаги.* (с.Романківці, Сок. р.).

БИСАШ Подвійна торба через плечі. *Возьми мій бисаш на ярмарок.* (Ям. р. – 6).

- БИСТАРКА** *техн.* Віз для зерна (Том. р. – 1).
- БИСТРАК** *див.* РУБЕЛЬ. *Сіно, соломую прирублювати.* (Тул. р. – 1).
- БИТЁЛЬНИЦЯ** *див.* БИТЕЛНИЦЯ. *Спершу коноплі збивають на бительниці.* (Жмер. р. – 10; Лип. р. – 2; Сам. р. – 2).
- БИТЁЛЬНЯ** *спец.* Терниця (Він. р. – 1, 8, 10, 12, 14; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2). *У бительні мечик ширший.* (Гай. р. – 5; Даш. р. – 5). *Зроблю-но бительню.* (Ілл. р. – 5, 8; Кал. р. – 3, 5; Лип. р. – 1, 5; Літ. р. – 1, 4, 7; Мог.-П. р. – 2; Ор. р. – 3; Плис. р. – 2; Сит. р. – 1, 2). *Де терміття вибивають.* (Сит. р. – 4). *Саморобне знаряддя селянина для обробки вижатого льону.* (Тив. р. – 1). *Бительня – терниця, терницею тіпають коноплі.* (Тив. р. – 3; Ул. р. – 12; Хм. р. – 2, 9).
- БІТИ ОЛІЙ** Виробляти з соняшникового, конопляного насіння олію (Бар. р. – 4; Ул. р. – 3).
- БІТИ ТЕЛЕГРА́МУ** Телеграфувати (Бар. р. – 5).
- БІТКА** *спец.* Прилад для підбивання корінців очерету при покритті хати. *Дай бітку / бо вже треба очерёт прит'агувати / а йа ше не н'ідбів.* (с.Обжили, Бал. р.); *див.* ПРА́НИК
- БИТОВИ́СЬКО** *с. г.* Тік у клуні (Він. р. – 14).
- БИ́ТТО** Ніби (Бар. р. – 2).
- БИ́ЦЯ** *дит.* Худоба (Бар. р. – 11; Бер. р. – 3). У дитячій мові назва бика (Бер. р. – 5). Назва теляти (Брац. р. – 3; Він. р. – 10; Вор. р. – 4; Гай. р. – 2, 4; Даш. р. – 5; Ілл. р. – 8; Кал. р. – 1; Коз. р. – 1; Ком. р. – 1; Літ. р. – 4, 7; Мог.-П. р. – 2, 5; Піщ. р. – 7; Плис. р. – 1, 3, 4; Сам. р. – 1, 2, с.Лопатин; Хм. р. – 5; Тив. р. – 1, 2, 3; Том. р. – 6; Ул. р. – 1; Ям. р. – 1, 6; Яр. р. – 6).
- БИ́ЦЬО** *дит.* Бичок, худоба (Тул. р. – 4).
- БИЧ** Батіг. *Колись був бич* (Джур. р. – 3).
- БИЧКА́Р** *див.* КО́БЛИК (с.Грабове, Код. р.).
- БИЧКУВА́ТИ** Тягнути волами віз на гору. *Прийде́ц'а бичкува́ти.* (с.Концеба, Сав. р.).
- БИЧО́К** *іхт.* Вид риби – пічкур (Коп. р. – 1).
- БИЧУВА́ТИ** Поганяти. *Воли бичувати.* (Об. р. – 1).
- БИЧУВА́ТИСЯ** Зв'язуватися. *Приїхали до горбка і треба було їм бичуватися, витягати іден другого під гору.* (Сит. р. – 4).
- БИЯ́К** *с. г.* Бич (частина ціпа, якою б'ють, коли молотять).

Ціпильно, бяк, капиця, ув'язь і друга капиця на бякови. (Бар. р. – 2, 3, 4, 5, 6). *Бяк з граба, з глодяка ще луче.* (Бар. р. – 7, 11, 12, 15; Бер. р. – 1, 4, 5). *Бяк – це то, що б'є.* (Брац. р. – 1; Він. р. – 8, 9, 12, 14; Вор. р. – 3). *Вибив жінку бяком.* (Гай. р. – 2, 5, 6; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3, 4). Частина ціпа, коротша, що нею б'ють по снопові (Джур. р. – 1; Жмер. р. – 3, 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 1, 8; Кал. р. – 5; Коз. р. – 2; Ком. р. – 2; Коп. р. – 3; Криж. р. – 3; Лип. р. – 2, 5, 6; Літ. р. – 4; Мог.-П. р. – 6). Частина ціпа, що падає при ударі. Бяк – то, що падає (Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5; Мур.-К. р. – 1, 5, 6, 10; Нем. р. – 1, 3, 4; Об. р. – 1, 3; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1, 2, 3, 7; Плис. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Погр. р. – 4; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 1, 4; Теп. р. – 1, 2, 3; Том. р. – 1; Стан. р. – 1; Том. р. – 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 6). *Висит бяк і бякова капиця. Обидві капиці щіплююця докупти ув'язю.* (Том. р. – 1, 4, 5, 6; Тул. р. – 3, 4). *Прикріпи бяк до ціпа.* (Тул. р. – 5; Тур. р. – 3; Чер. р. – 1, 2, 3, 7, 8, 9; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 2, 3, 4; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 7; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 5, 6).

БИЯЧОК *змен.* Бяк. *Биячок до ціпа. От биячок з глодяка дістав.* (Бар. р. – 7).

БІБКÓВЕ ЛІСЦЯ *кул.* Лавровий лист. *Так трошки вкинула бібкового лисця, а як гарно пахне.* (Ул. р. – 3).

БІГ, БОГА: своїм богом, ходити своїм богом – Жити за своїми правилами, робити за своїми звичками. *Гай-гай, ході с своїм бóгом.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

БІГАНКА *мед.* Дизентерія (Ул. р. – 9).

БІГАТИ **1.** Злучатися (про корову). Бігала корова, гуляла корова, про корову, що злучалась (Бар. р. – 2). **2.** Гуляти з дівчиною (Ул. р. – 3).

БІГМÉ Їй богу. *Бігме це пішов Андрій Сьомчин. Не лізь, бо бігме плюну в очі.* (Бар. р. – 2, 5).

БІГТИ Піти з чимось. *Біжи по хліб.* (Теп. р. – 1).

БІГУНІ Предмет, на який начіплюються двері (Бер. р. – 1). *Бігуні – це двёр'і бігайт / двёр'і ж на чо́му бігайт?* (с.Олексіївка, Код. р.).

БІГУ́НКА¹ *мед.* Розлад шлунку, діарея. *Гол'іуу н'із'а ніти / бо б'ігу́нка нападе́* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

БІГУ́НКА² Свиня віком 6-8 місяців. *Цейі нед'іл'і бігу́нку купів* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

БІГУС *пол. кул.* **1.** Назва страви, яку готують з тушкованої

- капусти і м'яса, бігос. (Бар. р. – 10, 11; Ям. р. – 6; Яр. р. – 6). *Ну жара́т капу́сту / пото́м кидайу́т свин'а́че мн'а́со і це назива́йці'а бі́гус / хоро́ша заку́ска до гор'ілки* (с.Олексіївка, Код. р.). *На весі́л'а нагото́вили б'і́гусу.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- 2.** Смажена капуста (Том. р. – 2). **3.** Зварена страва з капусти (Бер. р. – 4). **4.** Густо змішана варена картопля з капустою (Бер. р. – 1).
- БІГЦЬОМ** *незм.* Бігом, швидко. *Катьом кажут, бігцьом.* (Брац. р. – 1). *Бігцьом до дитини.* (Гай. р. – 4).
- БІДА́** *техн.* Віз двоколесний (Бар. р. – 1).
- БІДА́РКА** *техн.* Повозка чи бричка; *див.* БІДА. *Ото тою бідаркою ураз заїхали.* (Бер. р. – 1; Літ. р. – 3).
- БІДИ́ТИ** Бідувати (Криж. р. – 1). *Я дуже бідила.* (Об. р. – 1).
- БІДКА** *техн.* Возик на двох колесах. (Ілл. р. – 6); *див.* БІДА́.
- БІДНЯ́ГА** *екс.* Бідолаха (Лип. р. – 2).
- БІЗДЮ́Х** *зоол.* Смердючий жук (Бар. р. – 4).
- БІЗО́НЮ!** *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Плис. р. – 2).
- БІЗО́НЯ** Трясовина, безодня. *Залі́з у бізо́ню, така́ глібо́ка, шо ви́лізти не го́ден* (с.Коболчин, Сок. р.).
- БІЗЦЬО́М** *незм.* Швидко (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 2; Ул. р. – 12; Том. р. – 7; Трос.р. – 2).
- БІЗЬЦЬО́М** *незм.* Бігом (с.Ухожани, Бал. р.).
- БІКУС** *кул.* Солянка, капуста тушкована (Гай. р. – 1).
- БІЛКА** Звуть собаку білої масті (Чер. р. – 1).
- БІЛОЗІ́РКА** *бот.* Вид квітів (с.Кобилівка, Тул. р.).
- БІЛОЗРО́КИЙ** Короткозорий (Гай. р. – 2).
- БІЛУВА́ТИ** Білити, фарбувати білим. *Ха́ту мо́жна білува́ти, бо вже ви́сохла.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- БІЛУ́ХИ** *бот.* Вид грибів (Яр. р. – 3).
- БІЛЬБО́КА** *молд.* Глибоке місце в ставку, яке вирила вода. *Ви́сох ставо́к і лиш вода́ оста́лас' у біл'бо́ках* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- БІЛЯ́КІ** *бот.* Вид грибів (Літ. р. – 7).
- БІР-БІР!** *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Сит. р. – 2).
- БІ́РКА-БІ́РКА!** *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Об. р. – 1; Тул. р. – 1).
- БІ́РУС** *див.* БІ́ГУС, страва, смажена капуста з м'ясом (Ол. р. – 1).
- БІСА́ГИ** Сакви (Ям. р. – 3).
- БІСТЬО́М** *незм. див.* БІСЦЬОМ, швидко (Коп. р. – 5; Ям. р. – 6).
- БІСЦА́ЛЕМ** *незм.* Бігом. *Бігти бісцалем.* (Коп. р. – 2).

БІСЦЬОМ незм. Бігцем (Бер. р. – 7). *Він бісцьом побіг до школи.* (Вор. р. – 5; Жмер. р. – 1). *Бісцьом біжи за дохтором.* (Криж. р. – 1; Коп. р. – 2; Мур.-К. р. – 10). *Бігає, кажут, бігцьом, як бігом.* (Піщ. р. – 2; Сит. р. – 1). *Бігти скоро, бігом, бісцьом.* (Сит. р. – 2; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 3). *Тий бісцьом сховалась.* (Том. р. – 4). *Біжи бісцьом та й догониш* (с.Коболчин, Сок. р.).

БІЯК 1. Бич (частина ціпа) *Біяк і ціпилно с кожї капиці у ціпові і вув'язь.* (Бар. р. – 1, 8, 13, 14; Він. р. – 6, 7; Вор. р. – 4; Джул. р. – 1; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2; Кал. р. – 1; Криж. р. – 2; Коп. р. – 4; Літ. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9; Мур.-К. р. – 4; Сам. р. – 1, 2, с.Лопатин; Тул. р. – 2; Ул. р. – 1, 3, 4, 5, 9, 12; Хм. р. – 3; Шпик. р. – 3; Яр. р. – 8). **2.** Дрючок (Ул. р. – 9).

БЛІЗНО с. г., рідк. Прогалина, зроблена при сівбі. *Цейї гóсен'ї дóбре зас'їйали / жóдного блезна нима́* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

БЛАГЕНЬКИЙ Старенький, німецький (Теп. р. – 1).

БЛАГІЙ 1. Слабосилий (Бер. р. – 6; Яр. р. – 9). **2.** Зношений одяг (Даш. р. – 3).

БЛАГОСЛОВЕНСТВО

Благословіння. *Стали дитята ... перед отцем перед матір'ю,*

просят благословенства. (Бар. р. – 2; Ям. р. – 1).

БЛАГОТВОРИТИ

Заспокоювати, забавляти. *Благотвори́ ти їго́, най так крѣпко ни кричїт* (с.Сербичани, Сок. р.).

БЛАНОК Добре вичищена шкіра (Вор. р. – 5).

БЛІКАТИ Мекати, кричати по овечому (Бар. р. – 4). *Вівці блекают.* (Криж. р. – 1).

БЛІЯТИ див. БЛЕКАТИ. *Вівці бекают, блеют.* (Бар. р. – 1, 5, 12; Вор. р. – 3; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2, 10; Коп. р. – 1; Криж. р. – 1). *Вівці блеют, мекают.* (Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 2, 4, 5; Літ. р. – 2). *Вівці мекают, але і блеют.* (Теп. р. – 1; Тив. р. – 6; Мур.-К. р. – 3, 5, 6; Стан. р. – 2; Том. р. – 3, 4, 7; Тул. р. – 4, 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Чер. р. – 1, 2; Шар. р. – 3; Ям. р. – 1, 6; Яр. р. – 5, 7, 8).

БЛИЗКОЗО́РИЙ Короткозорий (Джур. р. – 2; Криж. р. – 2; Сит. р. – 2; Ул. р. – 4; Хм. р. – 2; Шпик. р. – 1; Яр. р. – 3). Блискозорий (Ям. р. – 1).

БЛИЗНЯТА зв. мн.

1. Близнюки. *Вони́ похóжї / нáче близн'áта;* **2.** Два маленькі глиняні горщики, з'єднані між собою, для перенесення обіду в поле орачам, косарям, пастухам, сторожам. *На полудни винеси мені́ у близнятах їсти*

(с.Ломачинці, Сок. р.). У близн'атах носіли на полі їсти (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Будеї, Код. р.; с.Пиріжна, Код. р.). *Принеси близнята до дому.* (Криж. р. – 1). *Було понесе жінка на гуральню чоловікові їсти у близнятах, а назад горівку у близнятах приносить.* (Мур.-К. р. – 6). *Покричит, покричит тай дасць ті жінці пиона чи крупів, щоб мала що винести чоловікови їсти в близнятах.* (Бар. р. – 5, 10).

БЛИЗНЯТКА зв. мн. *здріб.* до БЛИЗНЯТА (с.Пиріжна, Код. р.).

БЛИЗНЯТОЧКА зв. мн. *пест.* до БЛИЗНЯТА (с.Пиріжна, Код. р.).

БЛИЗОРУКИЙ *див.* БЛИЗКОЗОРИЙ (Бар. р. – 6; Бер. р. – 1, 3, 4, 5; Він. р. – 6, 9, 10, 12; Кал. р. – 1; Вор. р. – 3). *Вродиця близорукий, а на старосці сліпий.* (Даш. р. – 2). *Гандрій близорукий.* (Кал. р. – 3). *Такий близорукий, що йшов, наступив на собаку і не побачив.* (Коз. р. – 1, 2; Лип. р. – 1; Літ. р. – 1, 5, 6, 7; Мог.-П. р. – 1, 2, 5, 6; Нем. р. – 1; Об. р. – 1; Піщ. р. – 1; Плис. р. – 2; Сам. р. – 1; Сит. р. – 1, 2, 3). *Близорукий чоловік – це значить він недобачає.* (Тив. р. – 4). *Придивляєся, як близорукий.* (Том. р. – 1, 6;

Тур. р. – 3; Стан. р. – 1; Хм. р. – 2; Шпик. р. – 3; Чер. р. – 2; Ям. р. – 1, 6; Яр. р. – 6).

БЛИЗЬКОГЛЯДНИЙ *див.* БЛИЗКОЗОРИЙ (Ул. р. – 9).

БЛИЗЬКОРУКИЙ *див.* БЛИЗКОЗОРИЙ (Бар. р. – 2; Криж. р. – 3). *Має короткий зір* (Том. р. – 1; Ул. р. – 12). *Блиькорукий* (Брац. р. – 1).

БЛІКАТИ *Миготіти, мерехтіти, блимати, тьмяно горіти. Н'ідé вóгник не блікав / лиш собáки гáвкали по сел'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БЛІКРОТ *мед.* Грибна хвороба (Ул. р. – 8).

БЛІМАВКА Лампа без скла, найчастіше саморобна, що погано горить (Літ. р. – 3).

БЛІСКАЄ РАДКОМ Блискає на дощ (Мон. р. – 1).

БЛІЗОРУКИЙ *див.* БЛИЗКОЗОРИЙ (Бар. р. – 1, 14; Бер. р. – 5; Він. р. – 14; Вор. р. – 4; Даш. р. – 5; Жмер. р. – 6). *У мене син блізорукий.* (Жмер. р. – 8). *Його син блізорукий.* (Ілл. р. – 5; Мур.-К. р. – 5, 6; Плис. р. – 4; Сам. р. – 2; Тив. р. – 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 5, 6; Хм. р. – 3, 4; Яр. р. – 3, 4; Яр. р. – 8). БЛІЗУРУКИЙ (Джул. р. – 3).

БЛОШІЦЯ *бот.* Сорту яблук. *Дрібненькі темно-червонобокі, як впаде, то розчавується.* (Бар. р. – 4).

БЛУД *пол.* 1. Збитися з дороги, блудити (Мур.-К. р. – 5). 2. Злий дух (Тур. р. – 3).

БЛЮЗА Верхній жіночий одяг, блузка. **БЛЮСКА** (Ілл. р. – 8; Літ. р. – 3). *Носят спідниці, байку до пояса атам блюску.* (Бар. р. – 7, 10). *Ой господи! Як то воно пече, що втриматись не можна. Я ниньки ото сапала картохлі, то уже не могла витримати. Уже й блюску скинула і так душно, що нема чим дихнути.* (Бар. р. – 11). *Блюзка ще не готова, прийшю рукави, тоді відбереш.* (Бар. р. – 11). *У нас носят спідницю, кажут димка. А до димки блюску зверха.* (Бар. р. – 13). *Спідниця, а хто каже димка і блузка до неї.* (Бар. р. – 14; Ілл. р. – 6). Курточка жіноча (Кал. р. – 2). *Пошшю с цього батісту блюску.* (Коз. р. – 2; Літ. р. – 6; Стан. р. – 3; Хм. р. – 5).

БЛЮЗНИК Богохульник, блюзнір (с.Євтодія, Бал. р.).

БЛЮКАТИ *див.* БУЛЮКАТИ (Жмер. р. – 9).

БЛЯСК *пол.* Блиск (Брад. р. – 1; Гай. р. – 2, 4; Мон. р. – 4).

БЛЯТ 1. *спец.* Бердо; решітка через яку проходять нитки у верстаті (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1). *У ляді блят, у який нитки просьавляюця.* (Гай. р. – 2). Пристрій, яким прибивають нитку до нитки у ткацькому

верстаті (Ілл. р. – 6). Частина верстата у формі прямокутника, між верхньою і нижньою планкою вставляються тростинки, між якими ідуть нитки (Літ. р. – 3; Піщ. р. – 8; Ям. р. – 6). *Бл'ат ѝе віс'імка / дес'ятка / дванáц'атка / тринáц'атка / завіс'імо / ѝака грубинóйу нítка оснóви.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Занесу шоб бл'ат перебрáв.* (с.Концеба, Сав. р.). 2. Верхня частина стола (Шар. р. – 5).

БЛЯШАНКА Залізна посуда на олію, гас (Ям. р. – 6).

БОБЛЮХ Прикраса головного убору молодої. *От у Чернівцях гарно молоду убíрают. Отуто на чолі такий боблюх, а вінок з лою.* (Шар. р. – 3).

БОБРИК 1. Чоловічий короткий одяг (Лип. р. – 8). 2. Піджак (Ул. р. – 3).

БОВТУН 1. Людина, що багато говорить (рос.болтун) (Мур.-К. р. – 1). 2. Палиця, якою збовтують воду під час ловіння риби саком (Погр. р. – 6).

БОГОРО́ДИЦЯ *див.* КАПА, ГОДЛОВАЧ, ДАРМОВІС. *Прикраса, що ззаду вісить в опанчі. Ранче казали опанча, бо у ні богородиця ззаду, та тепер поодрізали.* (Бар. р. – 2). *ірон.* Кобка, яка на голову не надівалася. *Гопанча, ззаду така богородиця вісіла.* (Бар. р. – 7). *Каптур ніби ззаду в*

«опанчі» вісить, на голову не надівається. Ззаду ще богородиця така була вишита, капа. (Бар. р. – 13). Відлога в опанчі. (Мур.-К. р. – 4). Опанча з домашнього сукна з богородицею ззаду. (Мур.-К. р. – 6).

БОДНАР Бондар (Бар. р. – 4, 5, 10).

БОДНЯ 1. Велика діжка. (Жмер. р. – 11). Візьми з бодні кусок сала. (Тив. р. – 3). *Бодн'а – це назива́йці'а дуже ви́лика пусу́да // Бодн'а на віди́р підис'ат-ш'ісдис'ат / вона́ служе́ дл'а воді́ / вина́ / капу́сту квас'ат в не́йї* (с.Олексіївка, Код. р.).

2. Скриня для чистої білизни. *Склала́ білі́зну в бодн'у* (с.Дружелюбівка, Ан. р.);

* Скриня, у якій молода привозила придане. *Молода́ привезла́ по́вну бодн'у при́даного* (с.Лісничівка,

Бал. р.). 3. Хатня річ, з дерева подібна до діжки служить замість скрині. *В мене сорочок три скрині, а четверта бодня* (з весільної пісні). (Бер. р. – 1). *Довбана – то бодня, на годержу бодня.* (Гай. р. – 6; Чер. р. – 9).

БОЖИЙ БИЧОК зоол. Жук (Ул. р. – 9).

БОЖКІЙ Кольорові нитки, якими вшивають сорочку (Тул. р. – 3).

БОЗЯ дит. Ікона (Теп. р. – 1).

БОЙКІН бот. Сорт яблук (Літ. р. – 2).

БОКА́НЧІ зв. мн. рум. Великі, ковані на каблуках солдатські черевики. *Боканчі носіли руму́нс'кі солда́ти.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

БОКІВНЯ 1. Бокова частина ліжка (Бар. р. – 4). 2. Бічна сторона терниці. *Бательня маси́рші́ бокі́вні, як в терниці.* (Шпик. р. – 3).

БОЛА́ Слабкість, хвороба (Мог.-П. р. – 1). ♦ **Шоб тебе́ бола́ взяла́, лайл.** – щоб ти здох (с.Ломачинці, Сок. р.).

БО́ЛЕ незм. Добре (Мог.-П. р. – 1).

БОЛИТ МЕНЕ́ У мене болить. *Я дав би ото сто рублів, щоб мене ноги не боліли.* (Гай. р. – 7).

БОЛО́ТО 1. Грязюка, багно. *Багно – це болото, тванюка.* (Гай. р. – 4). 2. Глина, розмоклий ґрунт. *Жінки валки роблят з болота і триня.* (Гай. р. – 5).

Тин, плетяний прутиками з болотом. (Тул. р. – 1). 3. Драговина. *Багнука велика. Болото таке на вулиці коло містка.* (Гай. р. – 6; Теп. р. – 1; Том. р. – 1). 4. буд. Заміс глини з соломою. *Стіни́ і під ма́стя болотом, а потім гли́ною.* (с.Коболчин, Сок. р.).

БО́ЛЬНИЦЯ Лікарня (Бар. р. – 2, 8). *Взяли його, положили десь у больницю.* (Бар. р. – 15).

Палажка йшла з больницы і казала, що в лавку перкаль привезли. (Тул. р. – 3). *Вези до больницы та поклич дохтора.* (Бер. р. – 1).

БОЛЯ *дит.* Картопля. *Не бери в руцю, бо боля гаряча.* (Бар. р. – 9; Він. р. – 9; Вор. р. – 5; Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 6; Кал. р. – 5). *Йди, будиш їсти болю.* (Ком. р. – 4). *Не бери, бо боля гаряча.* (Ул. р. – 6; Ул. р. – 9). *Позбирай болю на купку.* (Хм. р. – 9).

БОЛЯК *с. г.* Попсовані місця в овочах. *Вс'а картóшка у бол'акáх / йакá рослá на н'ір'йц'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БОЛЯКА *мед.* Чиряк. *А боляками б тебе гобкало.* (Бер. р. – 1).

БОМАГА Скарга. *Пишу бомагу в суд. Суд присудив мені ґрунт.* (Бер. р. – 5).

БОМАЗЯ *дит.* Папір (Ілл. р. – 6).

БОМБІЦА *знев.* Неохайна жінка (с.Концеба, Сав. р.); *див.* ДРО́НДЗЯ, ЛЕ́Я, НЕХЛЮ́Я, ФЛЮ́НДРА.

БОМБА¹ Сорт квасолі (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Ул. р. – 8). *По картóфл'і сáд'ат фасóл'у – рабу́ / бомбу́ / жовту.* (с.Немирівське, Бал. р.).

БОМБА² Людина-базікало (Бер. р. – 4).

БОМБА́К *спец.* Фабричні бавовняні нитки, використовуються при домашньому тканні (Криж. р. – 1). Бомбакове полотно (Криж. р. – 1).

БОМБАТИ Бити мух, байдики бити. *Що це буде бомбати в н'ятому класі два роки.* (Бар. р. – 6).

БОМБАТИСЯ **1.** Гойдатися, теліпатися. *Прич'інів в'ідрó до вóза / а вонó бóмбайец'ц'а* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** *знев.* Теліпатися без діла. *Не бомбайся за мною.* (Криж. р. – 1).

БОМБЕ́К [?] (Піщ. р. – 7).

БОМБНУТИ Вдарити (Ул. р. – 9).

БОМКА *зоол.* Гедзь, велика муха (Бар. р. – 7). *Що робили у Домки? Били бомки.* (Ул. р. – 1; Хм. р. – 1).

БОМКАТИ Байдикувати, нічого не робити. *Цілий ден' пробóмкав і нічо́го не зробі́в.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

БОМКИ ♦ **Бомки справля́ти** – байдики бити, нічого не робити, лінуватися, ходити без діла. *Він ко́ждий ден' бóмки справл'а́є* (с.Гетьманівка, Сав. р.); ♦ **бомки бі́ти** – байдикувати (Бар. р. – 4; Криж. р. – 1; Том. р. – 2).

БОНДА́РКА *спец.* Найгрубша частина зрубаного дерева, з якого роблять клепки для

- діжок. *Йакичó вiберу бондáрку дóбру / то зрóбл'у тоб'i д'ишку.* (с.Лісничiвка, Бал. р.).
- БОНДАРЬ** *рiдк., зоол.* Джмiль. *Бóндарь сiв на чiчку i берé мед.* (м. Сокиряни, Сок. р.).
- БОНЯК** Чавун (Вiн. р. – 1).
- БОНЬО** *дит.* Живiт (Бар. р. – 11).
- БОРАЧIНИСЬКО** *див.* БУРАЧИНЯ, поле, з якого знято буряки (Бар. р. – 11).
- БОРАЧIНЯ** *див.* БУРАЧИНЯ, ГИЧКА (Бар. р. – 7, 11).
- БОРДО** Частина ткацького станка. *Пóсл'i снувáлки кладúт ниткi на верстат / навивáють ниткi на рiтки / а пóтим навивáють iйх на навiй / кладúт у начинн'а / пóтим в бóрдо.* (с.Немирiвське, Бал. р.).
- БОРЗИЙ** Скорий (Жмер. р. – 2).
- БОРЗО** *незм.* Скоро, швидко. *Бiгти бiгом, борзо дехто каже.* (Том. р. – 1; Шпик. р. – 2; Яр. р. – 6).
- БОРИЖИКА** Тоненька хусточка (Яр. р. – 6).
- БОРОДА́** **1.** Волосяний покрив на нижній частині обличчя. *У бородi гречка цвiте, а в головi й на зяб не орано.* (м. Сокиряни, Сок. р.). **2.** Пропуск в косiннi (Яр. р. – 3). *Йак такий трохкутний кусочок ни скос'ат' / то кажут' бороду оставив.* (с.Лісничiвка, Бал. р.).
- БОРОДА́Й** Бородач, бородань (Том. р. – 6); *див.* БОРОДИНЬ.
- БОРОДИ́НЬ** *див.* БОРОДАЙ (Ям. р. – 2).
- БОРОНИ́ТИ** **1.** *с. г.* Боронувати (грунт, волочат, боронят) (Бар. р. – 3). **2.** Не дозволяти, забороняти. *Бороню тобi?* (Жмер. р. – 1; Коз. р. – 3).
- БОРТЯНИК** Пасiчник. *А наш борт'áник ц'iлий ден' коло пч'iл хóди* (с.Лісничiвка, Бал. р.).
- БО́РШЕ** *незм.* Швидше (Гай. р. – 2; Джул. р. – 2, 3; Коп. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 2, 5, 10; Стан. р. – 3; Том. р. – 1; Чер. р. – 4, 6, 8; Шар. р. – 1, 3; Яр. р. – 1, 9, 10). *Ходи трóхи борше.* (Бар. р. – 2). *Коби цi шоферi борше iхали.* (Бар. р. – 5). *Борше я не буду, не був писав.* (Бар. р. – 5).
- БО́СА** у ролi iм. Дуже легка, немiцна горiлка. *Ця боса нiкуди не годиться.* (Бер. р. – 1).
- БОСАКА́** *незм.* Босонiж (Бар. р. – 11); *див.* БОСАКОМ.
- БОСАКО́М** *незм. див.* БОСАКА (Бар. р. – 1, 5, 6, 7, 11, 12, 15; Мур.-К. р. – 6; Стан. р. – 1, 2; Ул. р. – 12).
- БОССЯ́Н** *пол. орн.* Черногуз (Тив. р. – 3).
- БОСЯ́К** Неслухняний хлопець (Сит. р. – 1).
- БОСЯКА́** *незм. див.* БОСАКА. *Ти чого босяка бiгаєшь?*

(Брац. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Піщ. р. – 7; Тур. р. – 3).

БОСЯКОМ *незм. див.* БОСАКА (Він. р. – 6; Жмер. р. – 2; Ком. р. – 2; Мог.-П. р. – 5; Мур.-К. р. – 1; Плис. р. – 3; с.Лопатин, Сам. р.). *Бабуся йшла босяком, старенькі ноги зранивши раз-по-разу.* (Хм. р. – 3); *Я побіжу босяком.* (Хм. р. – 9). *Він пішов босяком.* (Плис. р. – 1).

БОХАНЕЦЬ 1. Буханець, хлібина, спечена з тіста (Бар. р. – 15). 2. З глини і дрібної соломи виліплена куля, ніби буханець з тіста. *У стелі качалки в бурти заходять. Знизу роблять підстіл з дощок, а зверху болотом, а тепер боканцями забивають.* (Бар. р. – 15).

БОХАНЯ Маленька хлібина (Бар. р. – 8).

БОХАНЯК Хлібина (Бар. р. – 8).

БОЦ *жарт. кул.* Невдало спечений, глевкий хліб. *От / напикла́ бо́ц'ів.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Писарівка, Код. р.; с.Лісничівка, Бал. р.).

БОЦІМ Нібито (Пог. р. – 8).

БОЦУН *орн.* Лелека, чорногуз (Вор. р. – 2). *Боцун жис на хаті.* (Літ. р. – 1); *Боцуни сиділи на хаті.* (Хм. р. – 1).

БОЦЮК *орн.* 1. *див.* БОЦУН (Тур. р. – 3).

БОЦЮН *орн.* 1. *див.* БОЦУН (Бар. р. – 7, 8, 14; Він. р. – 1,

10, 12, 14; Вор. р. – 3, 4, 5; Даш. р. – 1, 3). *Боцун мостить гніздо.* (Ілл. р. – 5; Кал. р. – 1, 2, 5). *Боцун, боцун, Ваня, Ваня, дай закурити. А він дзьобом кар-кар-кар, креше вогонь.* (Коз. р. – 2, 3; Ком. р. – 1). *Боцун робе зніздо на хаті.* (Літ. р. с.Брусленів, Літ. р. – 5, 6, 7, 9; Мон. р. – 4; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 3; Піщ. р. – 7; Лип. р. – 1, 5, 8; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1, 3; Погр. р. – 1).

Боцун, чорногуз говорять у нас дуже рідко. (Пог. р. – 2, 5, 7, 8; с.Лопатин, Сам. р.). *У нас кажуть чорногуз, а то боцун.* (Сам. р. – 2; 3, 4; Тив. р. – 9, с.Тарабанівка; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 2). *Боцун – рітше бушель, чорногуз.* (Ул. р. – 4, 6). *Боцуни уже прилетіли.* (Ул. р. – 9; Хм. р. – 2, 4, 5, 11).

2. Журавель (Хм. р. – 13; Шар. р. – 1).

БОЦЯ *дит.* Борщ (Літ. р. – 8).

БОЦЯН *орн. див.* БОЦУН (Бар. р. – 2). *Чорногуз або боцян.* (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 8).

БОЦЬО *орн. див.* БОЦУН (Чер. р. – 3).

БОЦЬОН *орн. див.* БОЦУН (Сит. р. – 1).

БОЧА *с. г.* Неподілена земля, де пасуть худобу і назва кутка села (Мур.-К. р. – 3).

- БОЇРИ** *обряд.* Хлопці, запрошені на весілля (Брац. р. – 3).
- БОЇРЩИНА** *обряд.* Хлопці, які запрошують із женихом на весілля гостей (Бар. р. – 10).
- БР-БР-БР!** *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Бер. р. – 5). БР-БР-Р-Р (Він. р. – 12; Коз. р. – 1; Коп. р. – 4). БР-БР-НА БР-БР-БРА (Мон. р. – 2). БР-Р-Р-Р (Тив. р. – 4; Сит. р. – 2). БР-Р-Р НА БР-Р-Р (Чеч. р. – 2; Ям. р. – 4).
- БРАНДУША** *бот.* Пролісок з їстівним корінням або корінець-цибулька цього проліска (с.Писарівка, Код. р.).
- БРАТ У ПЕРШИХ** Двоюрідний брат (Літ. р. – 3).
- БРАТ У ТРЕТІХ** Троюрідний брат (Тив. р. – 2).
- БРАТАНКА** *Братання.*
Братанка це коли братяюцца між собою чужі люди. (с.Ожеве, Сок. р.).
- БРАТИ В ШТОРИ** Когось лякати, доводити комусь (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3).
- БРАТИ ІВАНИ** Назва зірки (Ул. р. – 8).
- БРАТИ ШЛЮБ** *див.* ШЛЮБ БРАТИ. *В неділю ідуть до церкви шлюб брати.* (Том. р. – 5).
- БРАТІНИЧ** Племянник (Ул. р. – 8).
- БРАТІКИ** *бот.* Квіти братки (*лат.* *Viola tricolor*) (Ул. р. – 8).
- БРАТОВА** Дружина брата, дівчина, яка вийшла заміж за хлопця, в якого є сестра. *Цій сестрі вона братова* (Бар. р. – 2, 10). *Вона жила з братовою.* (Брац. р. – 3; Вор. р. – 5). *Сестра з братовою над мою головою.* (Гай. р. – 5; Даш. р. – 1). *Я дуже люблю братову жінку, вона мені братова.* (Даш. р. – 2; Жмер. р. – 1, 4). *Ми з братовою ходили на базар.* (Ком. р. – 4; Коп. р. – 2, 4; Літ. р. – 8). *Наша братова дуже хитра до роботи.* (Стан. р. – 2; Тив. р. – 3; Ул. р. – 3). *Братова принесла деко.* (Хм. р. – 9; Чер. р. – 2, 6).
- БРАЧКА** *див.* ШУХЛЯ (Вор. р. – 1; Сит. р. – 1; Теп. р. – 2; Том. р. – 7).
- БРАЧЧИКИ** *зв. мн. бот.* Квітова рослина з родини фіалкових, братки (*лат.* *Viola tricolor*). *Шкода косити траву, бо багато межи нею браччиків.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- БРАШКА** Пряжка (Теп. р. – 1).
- БРЭМИРЦІ** *зв. мн. техн.* Маленькі плоскогубці, якими виймають цвяхи, скручують дріт. *Брэмирці'і нўжн'і п'ід рукамі тоді / іак трэба в'іт'агнути твоз'д' / або скрутіти пр'оволку.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.; с.Лаптево, Фр. р.).

БРЕСЬ! див. АКОТ! (Шар. р. – 3).

БРЕХАТИ 1. Гавкати. *Брешут собаки.* (Ман. р. – 1).

2. Говорити неправду. *Собаки гавкають, то вороги брешут.* (Брац. р. – 1). *Бреше, як з гарачки.* (Ул. р. – 8).

БРІВИ Брови (Гай. р. – 6).

БРІЖАНКА заст. Верхня жіноча полотняна сорочка, густо зібрана коло коміра. (Кельм. р.). *Брижанка коло шиї зібрана, як урв'єцца нитка, то прійдеш гола.* (с.Коболчин, Сок. р.).

БРИЗЬ! див. АКОТ! (Плис. р. – 3; (Ілл. р. – 1).

БРИНДИТИСЬ Довго одягатись. *Буде бриндитись три часа.* (Чеч. р. – 4).

БРИНДУША бот. Пролісок з їстівним корінням або корінець-цибулька цього проліска (Бер. р. – 1). *Весноїу вс'а горá булá б'іла в'ід бриндуш / а д'іти ходіли / рвáli і йіли.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БРИХУНКА¹ жарт. Ямка на потилиці. *Йáмочку на потілиці і називають брихункою.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; с.Михайлівка, В-Мих. р.). *Йак удáрив менé у брехунку / аш у очáх стáло тёмно.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БРИХУНКА² Жінка або дівчина, яка часто говорить неправду.

Вонá такá брихунка / шчо ни однóму слóв'і йійі ни мóжна в'ірити. (с.Михайлівка, В-Мих. р.).

БРИЦА дит. Вівця. *Нáша брица гет дéрево обйіла / трéба в тóрму в'ід'ігнати.* (с.Обжили, Бал. р.).

БРИЦА-БРИЦА! див. БАРА-БАРА! *Брица-брица / мален'ка.* (с.Обжили, Бал. р.). *Брица-брица додóму.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БРИЦЬКА-БРИЦЬКА! див. БАЗІ-БАЗІ! (Ям. р. – 1, 4).

БРИЧКА бот. див. БАБКА² 1 Степова рослина, подорожник ланцетний (*лат. Plantago lanceolata*) (Криж. р. – 1; с.Козацьке, Бал. р.). *Бричку прикладáють до ран.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).

БРИЧКА-БРИЧКА! див. БАЗІ-БАЗІ! (Мог.-П. р. – 5).

БРИ-БРИ! див. БАРА-БАРА! (с.Дубиново, Сав. р.).

БРИЗКА-БРИЗКА! див. БАЗІ-БАЗІ! (Ям. р. – 4).

БРОЇТИ пол. Поламати, нищити. *А він броїт усьо на городі, такий був, що всьо поброїт.* (Мур.-К. р. – 4).

БРОСНУТИ Покинути (Лип. р. – 2).

БР-Р-Р дит. Вода (Літ. р. – 4).

БРУСКВІНИ бот. Вид абрикос (Ям. р. – 6).

БРУСЛЕТ бот. Лікарська рослина, корінці якої

- викопують і кудись відправляють (лат. *Euonymus europaeus*). *Бруслет росте в лісі* (Об. р. – 1).
- БРУ́СЮ-БРУ́СЮ!** див. БАЗИ-БАЗИ! (Нем. р. – 1, 3, 4).
- БРУТ'Я́НКА** див. ОБРОТ'Я́НКА, ОБРОТЬ (Мур.-К. р. – 1).
- БРУ-У** дит. вода (Вор. р. – 5; Літ. р. – 8).
- БРУ́ЦЯ** Крупа перлова (Кал. р. – 2).
- БРЮ́СЬ!** див. БАЗИ-БАЗИ! (Ілл. р. – 5).
- БР'Я** див. БАЗЬ-БАЗЬ (Бар. р. – 2).
- БУ́БА 1.** дит. Рана (Бар. р. – 4, 5, 10, 11, 13, 14). *У тебе буба боліт / мій мален'кий. Не руш / бо буде буба.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Лісничівка, Бал. р.). *Болить буба на руці.* (Бар. р. – 9). **2.** Болить (Бар. р. – 11; Бер. р. – 5, 14; Криж. р. – 1; Ям. р. – 6; Яр. р. – 6). **3.** Ягоди (Він. р. – 9; Вор. р. – 5; Жмер. р. – 1; Коз. р. – 2). *Вишні, достань бубу.* (Ком. р. – 4; Літ. р. – 7). **4.** Зернята (Ілл. р. – 6; Мур.-К. р. – 3). **5.** Пряник, булка (Нем. р. – 3).
- БУБКО́ВЕ ЛИСЦЯ** див. БАБКОВЕ ЛИСЦЯ, лавровий лист (Жмер. р. – 1; Ком. р. – 2; Лип. р. – 2).
- БУ́БЛИК** спец. Кільце біля ярма (Бер. р. – 1).
- БУГА́Й 1.** зоол. Рогатий жук (Джул. р. – 3; Жмер. р. – 10; Мур.-К. р. – 3). **2.** орн. Болотяний птах (Плис. р. – 3).
- БУГА́ЙЧИКИ** бот. **1.** Ще молоді пуп'янки водяної лілії, що потім розцвітають в лататті. *Пішли, дівчата, на річку по бугайчики.* (Чеч. р. – 4). **2.** Вид часнику (незубчастий) (Ям. р. – 4).
- БУ́ДА 1.** пол. Курінь. *Заперли д'іда в буду / а сам'ї пішли кавуни красти* (с.Олексіївка, Код. р.; с.Жеребкове, Ан. р.). *Зробив собі сторож буду на хруставках і сидить як кіл.* (Бар. р. – 11). *Буда, де сидять сторожі.* (Джур. р. – 3; Том. р. – 1). *Буда для сторожа на баитані.* (Тул. р. – 2). **2.** Будка для собаки. *Збудували собаці буду.* (Гай. р. – 2; Коп. р. – 1; Теп. р. – 4; Том. р. – 3; Тул. р. – 1). **3.** Накриття. *Буда коло трактору.* (Гай. р. – 2). *Накриття на фаєтоні.* (Мон. р. – 2). **4.** Віз із дощок. *Буда то, що хліб возят, в інших селах бестарка.* (Брац. р. – 1).
- БУДІ́ЛИСТИЙ** бот. Рослина з великим товстим стеблом (Тив. р. – 1).
- БУ́ДКА** пол. див. БУДА **2.** *Будка тіки для собак і для трактористів будка.* (Гай. р. – 4). *Будка для собаки.* (Даш. р. – 2, 5; Теп. р. – 1). * Назва тракторного парку. *Завези*

- цього мотоциклета до будки.
(Ул. р. – 3).
- БУДУВІНА** Труна (Ям. р. – 4).
- БУЗИНЯТА** *пест. орн.*
Маленькі чорногузи
(чорногузинята). ...*стоїт так*
на гнізді на їдні нозі, а
бузинята сидят. (Бар. р. – 5).
- БУЗНІК** *бот. див.* БЕВЗ
(Криж. р. – 1).
- БУЗНЯК** *бот.* Зарослі бузини.
Гоні пасти коло бузняку.
(с.Коболчин, Сок. р.).
- БУЗОК** *кул.* Заправа для
скисання молока (Мог.-П. р. –
1).
- БУЗУВАТИ** *Бити.* *Вчора*
бузувала свого Гір'ика / а в'ін
ни покайавс'а / робе своїе й
гд'і. (с.Малий Бобрік,
Люб. р.).
- БУЗУНЬКІ** *бот.* Порічки (*лат.*
Ribes). *Між смородиною*
росте в куці бузиньок. (Коп. р.
– 2).
- БУЗЬКА** *орн.* Чорогуз, лелека
(Ул. р. – 9).
- БУЗЬОК 1.** *див.* БУЗЬКА (Бар. р.
– 1, 3, 5, 6; Жмер. р. – 2; Чер. р.
– 9). *Поставали та й дивляця*
як ті бузьки довоголабі.
(Тул. р. – 4). **2.** Малий лелека
(Жмер. р. – 1).
- БУЗЯ** *дит.* Лице (Теп. р. – 1).
Цьом бузю. (Яр. р. – 6).
- БУК** Товста палиця, дрючок.
Петю, не пускай до хати
когута. Так і лізут. Буком
його, сину, буком. (Бар. р. – 1).
- Возьми з собою бука від псів.*
(Бар. р. – 4, 11, 12; Він. р. – 7).
Як дали йому двадцять п'ять
буків, то не встав. (Джур. р. –
3; Сам. р. – 4; Стан. р. – 3).
Удар його буком. (Хм. р. – 9;
Ул. р. – 12; Яр. р. – 1, 6). *Так*
пот'агнув буком / шо той аж
с'ів. (с.Обжили, Бал. р.).
- БУКАТИ** По-індичому кричати
(Літ. р. – 2).
- БУКЛАЖКА, БУКЛАШКА,**
БОКЛАЖКА *зоол.* Пуголовок.
Мой, так багато буклажок у
річкі. (м.Сокиряни, Сок. р.).
- БУКША** *техн. 1.* Залізна втулка
в дерев'яному колесі. *Букша*
над івайец'а в середину
дерев'яної колодки. (с.Геть-
манівка, Сав. р.; с.Малий
Бобрік, Люб. р.). *Втулка в*
колесі (Бар. р. – 1). *Металева*
частина, що вкладається в
колодку колеса, щоб не
розмелювалось воно. (Бар. р. –
5). *Втулка чавунна в колесі,*
щоб не розмелювалась колodka.
Букши чавунні або залізні.
(Бар. р. – 7, 10, 22; Гай. р. – 2).
Гобід, шина, букша, лушня,
заколесник. (Гай. р. – 5, 6;
Жмер. р. – 1; Коз. р. – 1; Літ. р.
– 2, 7; Мур.-К. р. – 5). *Букша,*
щоб колodka не розмелювалась.
(Мур.-К. р. – 6; Тул. р. – 3).
2. див. ЖЛУКТО, спеціальна
посудина, кругла, без дна. *В*
букші зоят шмаття.
(Шпик. р. – 3).

- БУЛАВА́** Кий, палиця, якою користуються пастухи (Ул. р. – 5). *Я тебе́ так люблю, як пес булаву́.* (М.Сокиряни, Сок. р.).
- БУЛАВКА** Палиця (у пастухів) великих розмірів з округлим потовщенням на кінці (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Козацьке, Бал. р.). *Пасту свині з булавкою.* (Гай. р. – 2; Криж. р. – 1; Сит. р. – 4).
- БУ́ЛЬБА** бот. **1.** Картопля. *Картошку ще називають бубою.* (Бер. р. – 5). *Бараболя, ніхто картопля не каже. У Житомирі кажуть бульба.* (Брац. р. – 1; Гай. р. – 1; Жмер. р. – 7; Лип. р. – 1, 8; Мур.-К. р. – 10; Ор. р. – 1; Піщ. р. – 6; Пог. р. – 6; Теп. р. – 4). **2.** Ріпа (Бер. р. – 6; с.Козацьке, Бал. р.). *Кажуть бульба, росте спеціально таке, як редька, в землі.* (Брац. р. – 1; Криж. р. – 1; Піщ. р. – 2). **3.** Потовщення з латаття, що росте на воді (Брац. р. – 2).
- БУЛЬБО́КА** молд. Глибоке місце в річці (с.Троїцьке, Люб. р.); *пор.* БІЛЬБО́КА.
- БУ́ЛЬКА** Бульбашка (Теп. р. – 1).
- БУ́ЛЬКАТИ** Кричати по-індичому (Він. р. – 12). *Гиндики булькочут.* (Літ. р. – 9).
- БУЛЬКОТА́ТИ** Кричати по-індичому (Ул. р. – 2). Булькотіти (Брац. р. – 1; Плис. р. – 4). *Гиндики булькочят.* (Сит. р. – 4; Тур. р. – 3).
- БУЛЬКОТУ́Н** Людина, що швидко говорить (Сам. р. – 2).
- БУЛЮКАТИ** див. БЛЮКАТИ, кричати по-індичому. *Ендики бульюкают.* (Жмер. р. – 9).
- БУ́ЛЯ¹** дит. Бабуся (Ул. р. – 3).
- БУ́ЛЯ²** дит. Булка (Бар. р. – 15; Бер. р. – 5; Кал. р. – 5; Ул. р. – 3).
- БУ́НДА 1.** Верхній жіночий одяг на ваті, довгий (Він. р. – 9; Вор. р. – 5). *Носят бунду, така на ваті, до колін, кльошем пошита.* (Гай. р. – 5; Жмер. р. – 1, 7). *Верхній одяг великого розміру.* (Бар. р. – 11). *Гунька такого ж самого фасону, як і бунда. Бунда – широкий одяг, його носили жінки.* (Жмер. р. – 8; Коз. р. – 3; Моґ.-П. р. – 1, 8; Мур.-К. р. – 10; Нем. р. – 5; Об. р. – 1; Піщ. р. – 3; Сит. р. – 1; Теп. р. – 2, 3; Тив. р. – 1, 3, 5, 6, 10; Тур. р. – 3; Трос.р. – 1; Чер. р. – 2). *О, таку бунду надів і змерз.* (Шар. р. – 5). *Напівпальто, коротка куртка (Брац. р. – 2). **2.** Піджачок (Ур. р. – 1) *Зимовий піджачок (Шар. р. – 2). **3.** Пальто без коміра (Хм. р. – 1). Верхня одежа із сукна (Чер. р. – 4). **4.** Жакет (Шпик. р. – 3). **5.** Фуфайка (Шпик. р. – 4). **6.** Свита, одяг з овечого сукна. *Це в нас називають бинда, іх*

тоже шили з овечого сукна; тепер їх не шують. (Том. р. – 1). 7. Літнє жіноче плаття; див. СУКЕНКА (Даш. р. – 5, 6; Жмер. р. – 4; Ком. р. – 3). Широкого покрою плаття чи інший одяг (Криж. р. – 1; Лип. р. – 5; Мог.-П. р. – 1; Пог. р. – 4). Довге плаття (Пог. р. – 6, 8; Том. р. – 7; Хм. р. – 6). 8. Спідниця (Погр. р. – 7). 9. Дитяче пальто з простого матеріалу на ваті (Джул. р. – 4). 10. Дитяче плаття (Жмер. р. – 4), дитяче плаття, широке і велике (Лип. р. – 7, 8). *Купи, мамо, бунду міні.* (Хм. р. – 1).

БУНДОЧКА 1. Короткий жіночий одяг на ваті. *Дівчина вдягнула бундочку.* (Вор. р. – 5). 2. Плаття (Гай. р. – 2).

БУНДЯ дит. Плаття (Ком. р. – 4).

БУНІКА Прабабка (Ям. р. – 4).

БУНОЛ Прадід (Ям. р. – 4).

БУНЦЯ Прабабка (Ям. р. – 6).

БУНЬДЯ дит. Плаття. *Ой гарна буньдя.* (Хм. р. – 9).

БУНЯ дит. Бабуся (Бар. р. – 9).

БУРАЧАНИСЬКО с. г. Поле, з якого знято буряки (Чер. р. – 7).

БУРАЧІНІСЬКО с. г. Поле, з якого викопано буряки (Бар. р. – 15; Лип. р. – 2; Піщ. р. – 2; Тул. р. – 1; Стан. р. – 1; Чер. р. – 2, 3; Шпик. р. – 3).

БУРАЧАНКА, БУРАЧІНКА, БУРАЧІНКА с. г. Ділянка

зелі, де росли буряки. *Пішли на бурачанці, і корова заслабла.* (с.Романківці, Сок. р.).

БУРАЧІННЯ с. г. 1. Поле, з якого знято буряки (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 11; Вор. р. – 3; Джул. р. – 3; Джур. р. – 1, 2, 3; Коз. р. – 2; Коп. р. – 4; Мур.-К. р. – 2, 5, 6; Нем. р. – 1, 3; Плис. р. – 4; Тив. р. – 1; Том. р. – 1). *Худоба понапасалась добре на бурачині.* (Том. р. – 4; Ул. р. – 4, 9; Хм. р. – 3; Яр. р. – 5, 8).

2. Гичка гич на буряках (Бар. р. – 1, 4, 6). *Бурачиня – нарвате лисця від бурака, бурачиня без головки.* (Бар. р. – 8). Стебло і листя буряків на городі і в полі (Бар. р. – 11, 12, 13). Листя й стебло буряків (не гичка) (Бар. р. – 13). *Бурачиня – це як росте, а гичка, як зрізане, – покнижному ботва.* (Брац. р. – 1, 3; Вор. р. – 3; Гай. р. – 2). *Листя з бураків, бурачиня це зараз рвати.* (Гай. р. – 4, 5, 6, 7; Джур. р. – 1, 2). *Листя буряків, коли це росте, а як копають, то вже гичка.* (Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8, 9, 10; Кал. р. – 1; Коп. р. – 2, 3, 4; Мур.-К. р. – 4; Нем. р. – 3, 4; Теп. р. – 1, 2, 3; Том. р. – 1). *От у колгоспі бурачиня гарне та зелене, навроно бураки будут.* (Тул. р. – 3, 4; Хм. р. – 4; Чер. р. – 2; Шар. р. – 2, 3, 4).

БУРАЧИНЯНІСЬКО *див.*

БУРАЧИНЯ, поле, з якого знято бураки (Шар. р. – 2, 4).

БУРАЧИСЬКО *с. г.* Поле після збирання буряків (Бар. р. – 4, 8, 13; Він. р. – 9; Гай. р. – 4; Літ. р. – 7; Теп. р. – 1). *Де викопають бураки, то кажуть бурачисько.* (Сит. р. – 4). *Місце, де росли бураки* (Ям. р. – 1, 6).

БУРА́ЧИЩЕ *с. г.* Поле, з якого знято буряки (Бар. р. – 14; Бер. р. – 4, 5, 6; Ул. р. – 5; Чер. р. – 9).

БУРА́ЧНИСЬКО *с. г.* Поле, з якого знято буряки (Ор. р. – 3).

БУРДЕ́Й *див.* БАЛГАН, землянка (Бер. р. – 6; Гай. р. – 3). *А в лісі бурдей кладуть у землі.* (Мур.-К. р. – 6, 8; Мог.-П. р. – 1, 4; Чер. р. – 9; Ям. р. – 6; Яр. р. – 2, 4). **2.** Убога будівля (Мог.-П. р. – 6; Чер. р. – 1).

БУРДІ́Й *молд.* **1.** *див.* БАЛГАН, землянка. *Бурдій – це спеціал'но там де л'уди живуть / два вікна і одн'і двер'і* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; с.Олексіївка, Код. р.). *Бурдійі коліс' були / це хату покривали землею* (с.Коси, Кот. р.). **2.** *знев.* Бідна хата. *Хіба це хата, це бурдій.* (Бер. р. – 1; Коп. р. – 4; Ол. р. – 2; Теп. р. – 3). *Цей бурдій треба знести.* (Тул. р. – 3; Чеч. р. – 4). **3.** Землянка, де тримають

взимку свиней (Ям. р. – 4); *пор.* БУРДЕ́Й, БУРДІ́ЛЬ.

БУРДІ́ЛЬ Землянка (Мур.-К. р. – 5).

БУРДЮ́Г Свіжий мозоль на носі чи руці. *Зразу бурд'ух віскочив* (с.Концеба, Сав. р.).

БУРДЮ́К *анат.* Свинячий сечовий пузир, міхур (Криж. р. – 1).

БУРДЮ́Х **1.** *анат.* Свинячий або телячий сечовий пузир. *Калитка робилася, щоб тютюн носити. Брали свинячий або телячий бурдюх або пузир, надували, носили в цій торбі тютюн і це була калитка.* (Тул. р. – 4).

2. Дитяча іграшка з вим'ятого в попелі і наповненого повітрям сечового міхура тварини. *Бурд'ух робл'ат' з мочового пузира свин'і / мнут у попіл'і / а потом надувають'.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Бурд'ух мнут у попілі.* (с.Концеба, Сав. р.); *пор.* БУРДЮ́К.

БУ́РИТИ Лити раптово і багато, без міри. *Набурила півний казан води.* (м.Малий Бобрик, Люб. р.).

БУ́РКА **1.** *див.* КОБЕНЯК, одежа, яка носитьься замість плаща, зроблена з овечого сукна, домотканого. *Є бурка у дорогу.* (Бар. р. – 1). *От бурку носят, ото в мене лежить, як кафтан с сукна, тільки довш.*

Надівають як сніг іде. (Бар. р. – 2, 3; Він. р. – 1, 4, 6). *Чоловіки носили бурку.* (Даш. р. – 2; Джул. р. – 1, 4; Жмер. р. – 2). *Плащ із овечого саморобного сукна* (Ілл. р. – 6; Ком. р. – 2; Сам. р. – 2; Стан. р. – 3; Ул. р. – 9, 12; Хм. р. – 3, 5; Чер. р. – 9; Ям. р. – 1). *Довгий одяг, гунька з капою і по саму землю.* (Ям. р. – 2). *От стрічають нас, а ми в бурках.* (Ям. р. – 4). *Одяг чоловічий, довший за чугайни.* (Ям. р. – 5, 6). *Шерстяна накидка* (Ям. р. – 4). **2.** *Свита* (Мог.-П. р. – 4; Плис. р. – 1). * *Свита з кап'юшоном* (Плис. р. – 5). **3.** *Плащ, верхній чоловічий одяг (від дощу, холодного вітру) з грубого полотна, з брезенту* (Літ. р. – 3).

БЎРКА БР-Р! *див. БАЗІ-БАЗІ!* (Бар. р. – 12).

БЎРКАТИ *Невиразно говорити, бурчати. Що ти так б'уркаїш?* (с.Новоселиця, Кельм р.).

БЎРКЎВКА *Шосе, вимощене камінням* (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2). *До села ми йїхали б'урк'овкою.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *В нас тут проходила б'урк'овка / а за́раз зробїли асф'ал'т.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).

БЎРКОТІТИ *Кричати по-індичому Индики буркотят* (Даш. р. – 5).

БЎРКУЛЬЎЎ *мед.* Туберкульоз (Хм. р. – 4).

БЎРМИЉО *Телепень* (Криж. р. – 1; Ор. р. – 1).

БЎРМОС *Верхній жіночий одяг, довгий, переважно з овечої вовни. Йак уд'агне баба бурмос / то він аж по пїяти волоциц'а.* (с.Олексіївка, Код. р.); *пор. БЎРНОС.*

БЎРМОСИТИСЯ *Сердитися, дутися. Чого набурмосився, бурмило?* (Криж. р. – 1).

БЎРНОС 1. *Довгий жіночий одяг* (Мог.-П. р. – 1, 5, 8; Сам. р. – 2). *Це подібне до теперїшнього пальта жіночого на ватї.* (Тул. р. – 4). *Колись були, а тепер є в Писарівцї.* (Чер. р. – 2). *Ранїше носили на ватї с чорного сукна.* (Ям. р. – 4). **2.** *Верхній чоловічий одяг на ватї, зимній піджак довгого покрою* (Ям. р. – 4, 6).

БЎРНОСИК *Одяг, пошитий на ватї, нижче колїн* (Ям. р. – 3); *пор. БЎРНОС.*

БЎРНУС 1. *Верхній жіночий одяг* (Тив. р. – 3). *Замїсць шошона бурнус.* (Шар. р. – 3). **2.** *Чоловічий верхній одяг* (Чер. р. – 1).

БЎРОЧКА *Верхній одяг* (Ям. р. – 4).

БЎРСЎЧИЙ *Борсуковий. Бурс'уче с'ало п'ют слабї на беркуль'оз.* (с.Братанівка, Сок. р.).

- БУРТ 1.** Купа буряків, прикрита землею (Мон. р. – 1, 2, 3).
2. Горбок (Хм. р. – 4).
- БЎРТА 1.** Горб (Даш. р. – 3; Теп. р. – 4). **2.** Купи соломи, гною (Шар. р. – 1).
3. Вирізаний чи видовбаний у сволочку чи якомусь бруску з дерева отвір. *У сталі качалки в бурти заходять.* (Бар. р. – 15).
4. Яма (Ком. р. – 3).
- БУРУНЧЎК** *тюрк. спец.*
Тоненька пофарбована пряжа (с.Гвоздавка, Люб. р.)
- БУРЯЧІННЯ** *див.*
БУРАЧИЩЕ, поле, з якого зібрано буряки (Коз. р. – 2; Тив. р. – 3).
- БУРЯЧИСЬКО** *див.*
БУРАЧИЩЕ, поле, з якого знято буряки (Ілл. р. – 5).
- БУРЯЧНЯ** *див.* **БУРАЧИЩЕ**, поле, з якого знято буряки (Мур.-К. р. – 4).
- БЎСЕЛ** *орн.* Лелека (Кал. р. – 5).
БЎСЕЛЬ *орн.* Лелека, чорногуз. *В сусітки на хаті буслі намостили кубло.* (Ком. р. – 4; Ул. р. – 5; Чеч. р. – 4; Пог. р. – 6).
- БЎСІ 1.** *дит.* Падати (Брац. р. – 3; Гай. р. – 2; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2). *Сиди, доню, бо бусі.* (Ком. р. – 4; Стан. р. – 12; Тив. р. – 3; Ям. р. – 3). **2.** Спати (Том. р. – 1; Погр. р. – 3).
- БУСЬ** *дит.* Упасти, упадеш (Бар. р. – 1, 5; Гай. р. – 6; Тив. р. – 1; Чеч. р. – 4).
- БУСЬ-БЎСІ** *дит.* Упасти (Гай. р. – 4).
- БЎСЬКО** *орн.* Чорногуз. (Бар. р. – 1). *У нас буськом називають його, а діти малі кричать на него: Іване, Іване!* (Бар. р. – 5; Брац. р. – 1). *Бусько довгоногий.* (Літ. р. – 6; Том. р. – 6; Ул. р. – 12). *Бусько полетів.* (Бар. р. – 4).
- БЎСЬОК 1.** *див.* **БУСОЛ**, **ЧОРНОГУЗ** (Бар. р. – 4, 15).
2. Широка скляна посудина з вузькою шийкою (графин). *Ми вчора з Птром випили цілий бусьок горілки, то й не спам'ятали, як хropaка дали.* (Бар. р. – 4).
- БЎСЯ** *дит.* Бабуся. *Бусю, візьми мене з собою.* (Бар. р. – 9; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).
- БУТЄЛЬКА** Пляшка (Вор. р. – 5; Даш. р. – 3; Жмер. р. – 7; Коз. р. – 3; Лип. р. – 8; Ком. р. – 3; Мур.-К. р. – 10; Пог. р. – 4; Сит. р. – 1). *Візьми на поле бутельку молока.* (Хм. р. – 9, 13).
- БЎТИ В ПОЛОЖЕНІІ** *рос.* Бути вагітною (Ор. р. – 3).
- БЎТИ ВАЖКОЮ** Завагітніти (Хм. р. – 4).
- БЎТИ НА ГУБАХ** Добре пам'ятати. *А далі забула, а було на губах та забула.* (Мур.-К. р. – 4).
- БЎТИ У ВАЗІ** Бути вагітною (Плис. р. – 5; Тив. р. – 3).

БУТІЛКИ Халяви з товстого блискучого ременю (с.Кобилівка, Тул. р.).

БУТЛИК Графін (Кал. р. – 2).

БУХ дит. Упасти; див. БУСЬ (Бер. р. – 5; Піщ. р. – 7; Пог. р. – 12; Ул. р. – 9).

БУХ-БУХ Упасти (Піщ. р. – 1).

БУХАНЕЦЬ: ♦ **Буханців** надавати – Набити. *Надавав йому буханц'ів / хай знає / як старіших слухати.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

БУХКОТІТИ Підходити; див. БУРДИТИСЯ. *Сметана бухкотить, кисле молоко, що стоїть в теплом.* (Криж. р. – 1).

БУХНУТИ Раптом кинути щось (Яр. р. – 10).

БУХША нім. Предмет з чавуну (Сам. р. – 3).

БУЦА Шматок хліба (Він. р. – 12).

БУЦІ дит. Пити (Яр. р. – 6).

БУЦІМ спол., част. Ніби, немов, неначе, не насправді. *Йому почулось буцім кінь пробіг.* (Бар. р. – 5, 11). *Не хоче буцім кіт сала.* (Бар. р. – 14). *Вона буцім не хоче, як дід сороківки.* (Він. р. – 9). *Йому здалося, що буцім кінь пробіг.* (Він. р. – 9). *Він буцім не знав.* (Криж. р. – 1). *Буцім кінь пробіг дорогою.* (Криж. р. – 2; Лип. р. – 1, 5, 7). *Буцім кінь пробіг.* (Літ. р. – 4, 6, 7). *Вона буцім щось знала.* (Мог.-П. р. – 4; Мон. р. – 2;

Мур.-К. р. – 5, 6). *Йому почулося буцім кінь пробіг.* (Нем. р. – 1; Ол. р. – 2, 4; Плис.3; Погр. р. – 1; Теп. р. – 1; Мон. р. – 1). *Йому почулося, що буцім кінь біжить.* (Том. р. – 10; Тул. р. – 1, 4; Тур. р. – 3). *Стали давати буцім допомогу.* (Чер. р. – 3, 6, 8; Чеч.р. – 4; Ям. р. – 6).

БУЦМАТІЙ 1. Людина з широким лобом або широким повним обличчям. *Буцматий // той / що лоб має випнутий або мордатий* (Криж. р. – 1; с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Козацьке, Бал. р.). 2. Товстий, гладкий. *Буцматий хлопчик таланава'а в вод'ї.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Козацьке, Бал. р.).

БУЦУГАРНЯ Кухня, де варять їжу для тварин (Жмер. р. – 4).

БУЦЬО див. БУЦЯ (Він. р. – 9; Ілл. р. – 6). *На червоненьке буцьо.* (Коз. р. – 4; Літ. р. – 7).

БУЦЯ дит. Яблуко (Гай. р. – 6; Коз. р. – 2).

БУЧКА див. БУЧОК, велика палиця (Коз. р. – 3; Пог. р. – 8).

БУЧКУВАТИ Бити палицею. *Нашо ти бучкуйиш б'їдну скотину.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Цілий ден' дурний бучкує.* (с.Концеба, Сав. р.).

БУЧОК 1. див. БУЛАВКА, паличка, кийок, палиця. *Хто знав наніч в поле волів або коней, то ніс на плечах бучок.*

Я бачив ще таке чудо. (Бар. р. – 2, 4, 5; Бер. 6; Гай. р. – 2; Піщ. р. – 1; Сит. р. – 1; Тив. р. – 3, 9, 10; Чер. р. – 7; Шар. р. – 1; Яр. р. – 9). **2.** Невелика палиця (Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 4; Мур.-К. р. – 5, 10; Стан. р. – 3; Теп. р. – 2). *Бучок – грубенька ломака.* (Теп. р. – 3; Тул. р. – 2; Ул. р. – 12). *Возьми бучок і бучком його.* (Нем. р. – 1; Мог.-П. р. – 8). Бучок (Тив. р. – 6; Том. р. – 7; Хм. р. – 3). *Ану бері на бучок та гоні корову пасти.* (с.Обжили, Бал. р.; с.Коси, Кот. р.).

БУ́ШИЛЬ див. БОЦЮН, ЧОРНОГУЗ (Ул. р. – 7).

БУЯ́РСЬКА обряд. Гуляння у вівторок після весілля. *Підемо на буйарську.* (Бар. р. – 9).

БЯЗЬ-БЯЗЬ! див. БАЗІ-БАЗІ! (Ул. р. – 2).

В

В ВОГО́НЮ с. г. див. ВГО́НЮ, ВОГО́НЮ, спосіб оранки (Ул. р. – 4, 6; Коз. р. – 1).

В ГРА́ТОЧКИ У клітку, клітчастий, картатий. *Дуже гарна хустка у неї, чорна у граточки.* (Бар. р. – 5).

В ЗАГО́НЮ с. г. Спосіб оранки (Бар. р. – 7; Тив. р. – 1).

В ЗЛО́ГАХ В пологах (Бар. р. – 13).

В КРА́СЦІ ЖІТО с. г. Зеленіє після зими жито (Бер. р. – 2).

В КУТО́К ВПА́СТИ Піти родити (Бер. р. – 3); *пор.* У КУТОК ВПАСТИ.

В ОБИГО́НЮ с. г. Спосіб оранки (Коз. р. – 1); *пор.* В РОЗГІН.

В ПІЗНІ ВЛЯ́ГИ Опівночі (Бар. р. – 5, 11; Мур.-К. р. – 5). *У пізні вляги прийшов мій чоловік.* (Бар. р. – 5).

В РОДІ́ЛІ В пологах (Мур.-К. р. – 5).

В РОЗГІ́Н с. г. Спосіб оранки (Бар. р. – 11, 12, 15; Стан. р. – 1, 2; Бер. р. – 1, 3, 4, 5; Літ. р. – 9, с.Початинці; Криж. р. – 2, 3; Сит. р. – 3; Обод. р. – 3; Чер. р. – 2; Тив. р. – 1, 3, 6; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Мур.-К. р. – 5; Ул. р. – 8; Жмер. р. – 10). *У розгін, коли збоку йдем до середини.* (Бар. р. – 12).

В РУ́НІ див. В ТРАВІ (Обод. р. – 3).

В СКЛА́Д с. г. Спосіб оранки (Тив. р. – 3; Том. р. – 4; Обод. р. – 1, 3; Сит. р. – 3, 4; Криж. р. – 2, 3; Хм. р. – 2; Вор. р. – 4; Літ. р. – 9, с.Пеньківка, с.Початинці; Ул. р. – 8; Сам. р. – 3; Ул. р. – 9; Бар. р. – 7, 11, 12, 15; Бер. р. – 1, 3, 4, 5; Коз. р. – 1; Мур.-К. р. – 3; Жмер. р. – 10; Стан. р. – 2; Брац. р. – 1; Плис. р. – 4; Ол. р. – 1; Ям. р. – 3). *Одного разу у склад орут, а потім у розгін.* (Том. р. – 4).

- В СМІШКУ** Жартома. *Товар в смішку називаєм бидло.* (Даш. р. – 2).
- В СТРІЛКУ ЙТИ** *с. г.* Рости, гонити – певна стадія росту колоскових (Бар. р. – 2, 6, 7, 13; Шпик. р. – 1; Яр. р. – 5, 7; Чер. р. – 1, 2, 7; Криж. р. – 3; Вор. р. – 3; Ул. р. – 6; Літ. р. с.Почагинці; Сам. р. – 1; Хм. р. – 3; Коз. р. – 1; Мур.-К. р. – 1, 6; Ям. р. – 3; Стан. р. – 1; Бер. р. – 4).
- В ТРАВІ** *с. г.* Ранній період росту колоскових, що передує викиданню стрілок (коли сходи мають вигляд трави) (Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 7, 11, 13, 14, 15; Криж. р. – 3; Тул. р. – 5; Мур.-К. р. – 5; Жмер. р. – 2; Джул. р. – 1; Хм. р. – 3). *(Жито)...* *поперво в траві, потому у стрілку йде.* (Бар. р. – 6).
- ВАВА** *дит.* Біль, ранка (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3; Вор. р. – 3; Кал. р. – 5; Тив. р. – 11).
- ВАВКАТИ** Нявкати (Шар. р. – 3; Яр. р. – 5, 6, 7; Мур.-К. р. – 5, 6; Ям. р. – 4). *Коти вавкают.* (Яр. р. – 5).
- ВАГАНІ** *зв. мн.* Дерев'яна продовгувата посудина, в якій місять тісто, корито, ночви (Шпик. р. – 3). *В ваганáх мѡжна вчинити на три-штіри хліби* (с.Дивізія, Сар. р.)
- ВАЖИВО** Крючок (Хм. р. – 1).
- ВАЖКА** Вагітна (Бар. р. – 11; Бер. р. – 4, 5; Коп. р. – 1; Мог.-П. р. – 5; Об. р. – 1, 3; Тив. р. – 3). *Важкою ходити.* (Бер. р. – 5).
- ВАЖКІ** Віжки (Бар. р. – 2, 11, 13, 14). *Важки* (Бар. р. – 8). *До важок є воковка і крижи.* (Бар. р. – 14).
- ВАЖНИЙ** Добрий, гарний (Бар. р. – 15; Мур.-К. р. – 6). *Там є важна кирниця.* (Мур.-К. р. – 6).
- ВАЖНІК** *с. г.* Дерев'яний валок, по якому перекачують колоди. *Груб'і колоди перекачували за допомогуйу важник'ів.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ВАЖОВКА** Частина віжок (мотузьяна) (Бар. р. – 14).
- ВАЗОН,** *мн.* **ВАЗОНИ**
1. Кімнатні квіти (Бар. р. – 15; Брац. р. – 2; Літ. р. – 9; Тив. р. – 3). **2.** Посуд для квітів (Бар. р. – 15).
- ВАЗОННИКИ** *бот.* Назва квітів, бальзаміни (*лат.* Balsaminaceae) (Брац. р. – 2).
- ВАКАР** *рум. чи молд.* Людина, яка пасе корів, пастух, чередник. *Треба віддати своійу коріву до другогó вакара / бо цей плóхо пасé* (с.Олексіївка, Код. р.; с.Коси, Кот. р.) *Ми уже найшли вакара дл'а своійи скотїни.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).
- ВАКАНТІ** *зв. мн.* Ніким не зайняте угіддя, яке тривалий час не обробляли. *Пáсли*

скотину на вакантах (с.Лісничівка, Бал. р.).

ВАКНО́ Вапно (Бер. р. – 1).

ВАЛИВІ́НА зв. одн. Шматок витканого полотна *Валивіна* // *це коли віткають на мішок*. (с.Олексіївка, Код. р.); *пор.* ВАЛОВІ́НА.

ВАЛІВÉЦЬ *спец.* Одиниця виміру пряжі, що дорівнює 4 пасмам або 120 ниткам (с.Бакша, Сав. р.).

ВА́ЛКА 1. Пункт приймання овочів на заготівлю. *Перші овочі с колхозу везут на валку* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). 2. Ряд підвід, що їдуть одна за одною. *По шл'аху пройшла валка підвід* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). 3. Черета корів, коней (Лип. р. – 8).

ВАЛОВІ́НА 1. Виткане з валових (товстих) ниток полотно на мішки, рядна (Бар. р. – 4; Ул. р. – 9). 2. *рідк.* Тканина з валових (товстих) ниток (Ям. р. – 6; с.Гетьманівка, Сав. р.).

ВАЛОВЛЯ́НИЙ Зроблений з валовіни. *Коліс' вс'о валовляне носіли*. (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Зробила дуже красіву веретку валовляну*. (с.Ломачинці, Сок. р.).

ВАЛУВА́ТИ *екс.* 1. Сильно кричати, сваритися (про людину). *Ото йак збиру́ц'а дві ба́бі та йак начну́т валува́ти*

(с.Олексіївка, Код. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Кохівка, Ан. р.). 2. Безперервно гавкати (про собак). *Соба́ки валува́ли* (с.Концеба, Сав. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* ЯНЧА́ТИ 1.

ВАЛЯ́НДЗЯТИСЯ *згруб.* Пізно ходити, вештатися. *Ц'ілу н'іч провал'андз'авс'а*. (с.Концеба, Сав. р.).

ВА́ЛЬКА *пол. буд.* Вироблений із глини і соломи буханець для мурування стін (Ком. р. – 1; Том. р. – 1).

ВА́ЛЬКИ *пол. див.* ВА́ЛЬКА, ВА́ЛЬОК (Гай. р. – 5, 6; Коз. р. – 2; Літ. р. – 3; Теп. р. – 1; Том. р. – 1; Ул. р. – 9). *Мурують хату у три вальки, а шопу у дві вальки*. (Гай. р. – 5).

ВА́ЛЬКОВКА *буд.* 1. Виготовлення будівельного матеріалу «вальків» з глини і соломи (Сам. р. – 2). 2. Виготовлення «вальків» і укладання з них стін (Мон. р. – 1; Ком. р. – 1). 3. Гуртова допомога при побудові хати (Коп. р. – 1; Мон. р. – 1; Сам. р. – 2).

ВА́ЛЬКУВА́ТИ Мурувати, складати стіни з виготовлених з глини і соломи цеглин – «вальків» (Ілл. р. – 6; Кол. р. – 5; Лип. р. – 2; Сам. р. – 1; Ям. р. – 1). *Люди ідуть на завод або валькувати*. (Сам. р. – 1).

ВАЛЬКУВА́ТИЙ*екс.*

Неповороткий, вайлуватий, найчастіше про дитину. *Моя дитина вал'кувата / не буде скоро ходити.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ВАЛЬОК *пол. див.* ВАЛЬКА, ВАЛЬОК (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Вор. р. – 5; Шар. р. – 5, 6). *Наробит вальків та й валькуйте.* (Бер. р. – 1).

ВАНЬКІР *див.* ВАНЬКІР (Бар. р. – 1; Він. р. – 7; Джул. р. – 1; Ком. р. – 2; Літ. р. – 3; Ул. р. – 12).

ВАНЬКІР 1. Кухня (Бар. р. – 4, 9; Він. р. – 7; Вор. р. – 2; Гай. р. – 3; Жмер. р. – 1; Ком. р. – 2, 3; Коп. р. – 5; Літ. р. – 3; Мур.-К. р. – 2; Сит. р. – 1; Стан. р. – 3; Теп. р. – 3; Тив. р. – 5; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 3; Ул. р. – 9, 12; Хм. р. – 1; Чер. р. – 2, 4, 5; Шпик. р. – 2; Яр. р. – 6, 9). *Три фунти клоча / та й напалив ванк'ір* (с.Олексіївка, Код. р.). **2.** Видгороджена від світлиці тонкою стінкою кухня без дверей (Бар. р. – 1, 5). *Якби двері до ванькіра зробити, було б тепліше.* (Бар. р. – 5). **3.** Невеличка кімната (Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2; Тул. р. – 5). *Він жив у ванькірі.* (Джул. р. – 1). **4.** Кімната з кухнею (Піщ. р. – 1). **5.** Кладовка (Літ. р.).

ВАР *кул.* **1.** Компот з сушених фруктів, узвар (Бар. р. – 5, 9; Мур.-К. р. – 4; Чер. р. – 1). *Вар*

варат із сушині. (Мур.-К. р. – 4). **2.** Компот з сушених груш (Бар. р. – 11; Шпик. р. – 3).

ВАРВА́РИТИ Святкувати святу Варвару. *Було б тобі не савити, не варварити, не амбросити, а кужіль кундосити.* (Бар. р. – 4).

ВАРВІДУВА́ТИ *екс.* Битися, галасувати *В'ечно варвіду́ють в Кон'уховс'ких / йак він'йе Васіл'* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ВА́РГА *пол.* Губа (Жмер. р. – 7; Стан. р. – 3; Шпик. р. – 2).

ВАРГА́НЬ *пол.* Губатий (Бар. р. – 4, 7; Ул. р. – 3; Хм. р. – 3).

ВАРГА́ТИЙ *пол.* **1.** Губатий (Теп. р. – 1; Яр. р. – 10). **2. 3** надутими губами, пишний. *Вона така варгата (така пишна).*

ВА́РГИ зв. мн., *пол., зневаж.* Губи (Гай. р. – 5; Бар. р. – 2, 4, 5, 9, 10, 11, 14; Хм. р. – 1, 3, 7, 9, 14; Ул. р. – 6; Стан. р. – 2, 3; Вор. р. – 2, 5; Жмер. р. – 1, 2, 3, 8, 11; Тул. 2, 3, 5; Мог.-П. р. – 1; Він. р. – 1, 6, 13; Тив. р. – 9; Чер. р. – 2, 9; Джур. р. – 3; Літ. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Шар. р. – 3, 6; Лип. р. – 7; Коп. р. – 2).

ВАРÉТКА *див.* ВЕРЕТА (Піщ. р. – 2).

ВАРÉШКА Ополоник для розливання страви або з дірочками для витягання вареників з окропу (Бар. р. – 4).

ВА́РІ *молд.* Питальна частка *хіба?* (с.Шершенці, Код. р.).

ВАРІЮВА́ТИ *пол.* Божеволіти (Даш. р. – 1).

ВАРІЯ́Т *пол.* Божевільний, дурний (Теп. р. – 1; Бар. р. – 4).

ВАРЛЯ́НКА *бот.* Валеріана, багаторічна трав'яниста рослина, що використовують у народній медицині у вигляді настоїв, відварів, настоек на горішці проти головного болю, болю в серці. *Мене так серце боліт' / шо йа і дн'а без варл'анки не проживу.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ВАРНАСІ́Я *молд.* обряд. Вечірнє гуляння у варника. *Увечірі вс'і ходіли на варнас'йу.* (с.Обжили, Бал. р.).

ВА́РНИК *молд.* обряд. Старший боярин на весіллі з боку молодого. *М'ій Васіл' цейі нед'іл'і був варником* (с.Обжили, Бал. р.).

ВАРЦА́Б *пол. спец.* Дерев'яна коробка, до якої прикріплюються вікна або двері, лутка. *Варца́б // перве / двер'і // друге / а шал'ован'а кругом // трет'е.* (с.Олексіївка, Код. р.); *див.* ВАРЦА́БИ.

ВАРЦА́БИ **1.** Віконні і дверні коробки, одвірки, лутки (Том. р. – 1; Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 6; Гай. р. – 5; Ул. р. – 9; Лип. р. – 2; Бар. р. – 5). *Перед тим йак вмошчуйут варца́би в с'ц'іни / йіх змас'ц'уйут*

голіфују. (с.Малий Бобрик, Люб. р.). **2.** Віконні рами (Мог.-П. р. – 8).

ВА́СА *спец. див.* ВАСАГ **1** (Мог.-П. р. – 2; Бар. р. – 10).

ВАСА́Г *пол. спец.* **1.** Частина воза – ящик у возі (Стан. р. – 3; Мур.-К. р. – 1, 4, 5, 6; Бар. р. – 2, 6, 7, 11, 12, 14, 15; Криж. р. – 1; Літ. р.; Жмер. р. – 2; Джур. р. – 2; Коп. р. – 1, 2, 3; Яр. р. – 3, 5, 7; Том. р. – 5; Тул. р. – 1, 2, 3; Мог.-П. р. – 4; Гай. р. – 6; Він. р. – 1, 6; Бар. р. – 1, 3, 13; Стан. р. – 1). **2.** Віз для перевезення дров (Шар. р. – 2, 3, 4; Чер. р. – 2). **3.** Віз з ящиком (Стан. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Бар. р. – 2, 3; Жмер. р. – 1; Том. р. – 7). **4.** Віз з ящиком, оббитим шкірою і облитим смолою, яким чумаки возили сіль (с.Капустянка, Сав. р.); *див.* ВАСА́ГА, ВАСА́ГИ, ВАСА.

ВАСА́ГА *див.* ВАСА́Г **4** (с.Грабове, Код. р.).

ВАСА́ГИ зв. мн. *див.* ВАСА́Г **4** (с.Демидівка, Люб. р.).

ВАСАЖО́К *пол.* Віз з ящиком (Бар. р. – 7; Шпик. р. – 3). *Васажком возят дрова.* (Шпик. р. – 3).

ВА́СЬКА-ВАСЬ-ВАСЬ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Том. р. – 6).

ВА́ТНИК Безрукавка на ваті (Тур. р. – 1; Хм. р. – 1; Лип. р. – 7).

- ВА́ТРА** *рум.* 1. Попіл з соломи (Жмер. р. – 8; Літ. р. – 1, 3, 5, 9; Ул. р. – 7, 12; Хм. р. – 2, 3; Вор. р. – 1, 3, 4; Бар. р. – 2; Сит. р. – 2; Кал. р. – 5; Даш. р. – 2; Тив. р. – 1; Гай. р. – 4; Мог.-П. р. – 1; Лип. р. – 5, 8; Ям. р. – 6; Ул. р. – 1; Він. р. – 12). *Ватра нагорає з соломи.* (Даш. р. – 2). 2. Черинь чи частина черені у печі (Ям. р. – 4, 5; Тур. р. – 3; Том. р. – 8; Чеч. р. – 2; Піщ. р. – 3; Яр. р. – 2). 3. Вогнище, огонь (Хм. р. – 13; Ул. р. – 9; Він. р. – 7). 4. Припічок (Піщ. р. – 2).
- ВАТРАЖО́К** *рум.* Мала кочерга (Ям. р. – 6).
- ВА́ТРАТИ** *спец.* Бити коноплі на теплиці. *Бательня це б'ють, а ватрають на терлиці.* (Том. р. – 4).
- ВАТРА́Ч** *рум.* Кочерга, крючок (Лит. р.; Яр. р. – 2).
- ВАЧЮ́-ВАЧЮ́!** *див.* АЧУ́! (Бар. р. – 14).
- ВБАМБУ́РИТИСЯ** *док. екс.* Вдаритися. *Убамбурилас' голово́йу.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ВБАТА́ТИ** Урізати чи вломити чогось шматок (Літ. р. – 8; Вор. р. – 5). *Він вбатав кусок хліба.* (Вор. р. – 5).
- ВБЙО́РИ** *пол.* Вбрання. *От має вбйори.* (Бер. р. – 1).
- ВБИРА́ТИ, ВБРА́ТИ** Одягати, одягти (Брац. р. – 1; Тул. р. – 1, 4; Шар. р. – 6; Ям. р. – 1). *Вбрати сорочку.* (Ям. р. – 1).
- ВБИРА́ТИСЬ(СЯ), ВБРА́ТИСЬ(СЯ)** *док.* Одягатись(ся), одягтись(ся) (Бар. р. – 2, 4; Хм. р. – 6; Літ. р. – 3; Кал. р. – 2; Ул. р. – 9; Брац. р. – 3).
- ВБИЧА́ЙКА** *див.* ОБИЧА́ЙКА, ГОБИЧА́ЙКА.
- ВВА!** Вигук, яким зупиняють волів (с.Ясенове, Люб. р.).
- ВВИХА́ТИСЯ** Запобігати, всюди встигати (Криж. р. – 1; Теп. р. – 1). *Увихасця кругом.* (Криж. р. – 1).
- ВГАЗДИ́ЛИТИ** Вдарити (Ул. р. – 9).
- ВГАНЯ́ТИ** Дуже бігти (Яр. р. – 10).
- ВГО́НЮ** *див.* В ВОГНЮ, ВОГО́НЮ, спосіб оранки (Хм. р. – 2, 4; Вор. 4; Мон. р. – 4; Плис. р. – 4; Літ. р. – 1; Ілл. р. – 8; Сам. р. – 3; Ул. р. – 9). *На пар горалось вгоню.* (Хм. р. – 2).
- ВДА́РИТИ ЩИГЛЬО́М** Щигла дати (Тул. р.).
- ВДА́ТИЙ** Гарний (Він. р. – 13).
- ВДОВІ́ЧКА** *бот.* Бальзамін кімнатний (Брац. р. – 2).
- ВДО́МКИ** *незм.* Удома. *Що робили вдомки? Били бомки.* (Ул. р. – 1).
- ВДРУШІ́НИ** *незм.* Негайно (Теп. р. – 1).
- ВДУ́РИТИ** Здуріти, зробити щось недоречне. *Ти вже тоже вдурів.* (Шпик. р. – 3).

- ВÉГА** бот. 1. Вика (Стан. р. – 1; Бар. р. – 5, 13; Літ. р. – 5).
2. Сочевиця (Нем. р. – 4; Ям. р. – 2).
- ВЕДÉЦЄ** Ідеться. *Кому щасця ведеце, тому й півень несеца, а у мене й кури не хочуть.* (Гай. р. – 6).
- ВЕКОМІШАНКА** Вика з вівсом (Жмер. р. – 10).
- ВÉЛЄН** пол. див. ВЕЛІН (Мог.-П. р. – 8).
- ВЕЛІКА МАГÁЛА** Куток, частина села (Ям. р. – 6).
- ВЕЛИКИЙ:** Велика хата – світлиця. *Я попрятала у великі хаті.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ВÉЛІН** пол. Фата, головний убор для молодой (Вор. р. – 5; Літ. р. – 8; Ілл. р. – 4, 6; Хм. р. – 9; Яр. р. – 6; Ям. р. – 6; Брац. р. – 3); див. ВЕЛЄН, ВЕЛЬОН, ВЕЛІН, ВЕЛЯН.
- ВÉЛЬОН** див. ВЕЛІН (Коз. р. – 2; Ком. р. – 4). *У нашої молодухи був дуже гарний вельон.* (Ком. р. – 4).
- ВÉЛЯН** див. ВЕЛІН (Яр. р. – 9; Бар. р. – 11). *От цєйї нед'іл'ї у молодой гáрний вел'án.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ВЕНГÉРКИ** Хромові черевики на застіжках (Яр. р. – 6).
- ВЕРÉТКА** Рядно без візерунків, на якому просушують або віють зерно. *Розгорну́ла на верéц'ї пиши́ц'у / шоб суши́лас'.* (с.Грабове, Код. р.).
- ВЕРБІ́ЧКА** бот. Олеандр (Вор. р. – 5; Ул. р. – 9; Ілл. р. – 6; Літ. р. – 8; Брац. р. – 2; Бер. р. – 1). *Рожевим цвѣтом цвѣте вербичка.* (Вор. р. – 5).
- ВЕРБУ́НОК** пол. Вербовка, вербування. *Пристань, Юрику, до вербунку, будем їсти з маслом курку... (сміялись з шляхти, яка заманювала голоту до війська).* (Бар. р. – 4).
- ВЕРВÉЧКА** Мотузка для висячої колиски (Коз. р. – 1; Ул. р. – 2, 5, 6, 9; Літ. р. – 2, 3, 5; Ілл. р. – 1, 8; Сит. р. – 2, 3; Тив. р. – 3; Шпик. р. – 3; Гай. р. – 2, 4, 6, 7; Лип. р. – 5). Вербечки (Літ. 1, 9; Жмер. р. – 1; 8, 9, 10; Ор. р. – 3; Ілл. р. – 8; Вор. р. – 3; Плис. р. – 1, 2; Він. р. – 8; Тив. р. – 2, 3, 6; Хм. р. – 2; Гай. р. – 5; Ям. р. – 4; Даш. р. – 2; Тул. р. – 3; Ул. р. – 6, 12). *Колиска вчепляна до сволока за вервечки.* (Літ. р. – 1).
- ВЕРГÉЛА** Здоровило (Ор. р. – 1).
- ВЕРГУ́ЛА** знев. Здорова, нечемна людина, здоровило. *А той вергу́ла вс'ім заступáє / і не просі́ / бо не посту́ниц'а* (с.Обжили, Бал. р.).
- ВЕРЕДІ́Й** Вередун (Даш. р. – 2; Джул. р. – 4; Яр. р. – 5; Теп. р. – 1).
- ВЕРÉТ** заст. Рядно (Тив. р. – 1).

ВЕРЕТА 1. Рядно (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 11, 13, 15; Коп. р. – 1, 4; Джур. р. – 2, 3; Яр. р. – 1, 7, 9, 10; Вор. р. – 3; с.Лопатин, Сам. р.; Жмер. р. – 1, 2, 10; Мур.-К. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10; Стан. р. – 3; Піщ. р. – 1, 3; Томаш. р. – 3, 4; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 5, 6; Теп. р. – 4; Мог.-П. р. – 2, 4, 5, 6, 7, 8; Він. р. – 1, 10; Лип. р. – 1; Шар. р. – 3, 6; Чер. р. – 1, 2, 9; Літ. р. – 4, с.Початинці; Ул. р. – 9). *Верета або рядно, яким застеляють постіль і віют на ньому пашию.* (Том. р. – 3). *Носят веретою сіно.* (Бар. р. – 1). *Веретою укривались, коли спали.* (Коп. р. – 4). *Верета – радно на коні (Бар. р. – 15).

ВЕРЕТА Верхній одяг. *Нову верету зшила.* (Ул. р. – 9).

ВЕРЕТЕНО 1. Залізний стержень, на якому знаходиться гончарний круг (с.Пиріжна, Код. р.). **2.** Стержень, на якому обертається млинове колесо (камінь) (Бер. р. – 1; Бар. р. – 4; Літ. р. – 2; Ул. р. – 9).

ВЕРЕТКА 1. Рядно (Бар. р. – 14; Піщ. р. – 2; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 1, 4, 6; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 1). *Веретка – це радно* (Бар. 14). **2.** Ряднина (Мур.-К. р. – 5; Ям. р. – 4). **3.** Килимок, яким застеляють лаву (Піщ. р. – 4). **4.** Ковдра (Ям. р. – 1). **5.** Рядно, на якому

сушать, віють зерно (Ям. р. – 3, 6). *Див.* ВЕРЕТА.

ВЕРЕТО 1. Рядно (Жмер. р. – 8; Мур.-К. р. – 6; Кал. р. – 5; Вор. р. – 4; Яр. р. – 3, 5, 6; Ям. р. – 1). **2.** Килим з грубої вовни. *Далá мамі верето, б́уде їм на по́стіль або́ на лавку.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

ВЕРЗУ́Н, ВЕРЗУНИ 1. Великі чоботи (Літ. р. – 3; Почапінці, Нем. р. – 3). **2.** Личак, черевик з чобота (с.Дашківці, Літ. р.; с.Пеньківка, Бер. р.).

ВЕРЛЯ́НКИ бот. Вид грибів (Яр. р. – 3).

ВЕРТЕП, ВЕРТЕПІ́ пол. **1.** Балка, ривчак, вимитий водою, яр. *Вночі / Ї́зук Гуслáв'кий зай́хав маши́ною у верте́п* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). **2.** Місцевість з горбами та ярами (Бар. р. – 14, 15). *Як йти в Козарівку, то за селом такі горби – то вертепи.* (Бар. р. – 15).

ВЕРТЕ́ПА 1. Кошара (сmt. Саврань, Сав. р.). **2.** Велика яма, яку вимулило водою. (Фр. р.).

ВЕРТИК Палиця, дрючок (Ул. р. – 9).

ВЕРТЛЮ́Г спец. Інструмент для сукання мутузків (Ям. р. – 4).

ВЕРТУ́ТИ кул. Пироги з повидлом, сиром чи маком, виготовлені з тонких коржів, закручених у вигляді рулона

(Ям. р. – 6; Чеч. р. – 4; Мог.-П. р. – 8).

ВЕРХ 1. Покрівля, дах (Мур.-К. р. – 5, 6; Коз. р. – 2; Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 14; Ул. р. – 9, 12; Ком. р. – 1, 2; Хм. р. – 3; Сам. р. – 2; Джул. р. – 1; Літ. р. – 3, 9; Тив. р. – 6; Ям. р. – 1; Брац. р. – 3; Гай. р. – 2, 5; Мон. р. – 4; Тул. р. – 2; Він. р. – 6, 9). *Солом'яний верх на хаті* (Гай. р. – 5). *Треба верх мін'ати* (с.Концеба, Сав. р.). *Верх хати, ушитий соломою* (Брац. р. – 3). **2.** Дах без покриття, крокви (Жмер. р. – 1, 2).

ВЕРХНЯ́К Верхня частина гончарного круга, на якому виробляють предмети з глини та формують посуд (с.Пиріжна, Код. р.).

ВЕРХОВІ́Д *іхт.* Верховідка (Бер. р. – 3).

ВЕРХОВО́ДА *див.* ВЕРХОВІ́Д (Хм. р. – 5).

ВЕРХОВЦІ́ Верхівці (Мон. р. – 2).

ВЕРЧИ́К 1. Скручені дві жмені прядива (Вор. р. – 2, Жмер. р. – 4, Даш. р. – 5). **2.** Скручена жменя прядива (Погр. р. – 7; Літ. р. – 3). **3.** Та частина куделі, яка залишається після прядіння кукли (Мон. р. – 1). **4.** Скручений жмут соломи (Хм. р. – 11).

ВЕРШИ́НА Найглибше місце в ставку. *Не йід' на вершіну / бо*

там можна втопітис'а. (с.Обжили, Бал. р.).

ВЕСА́ГИ *див.* БЕСАГИ *Корзина, пошита з робляного полотна* (Піщ. р. – 3).

ВЕСЕ́ЛИЦЯ Веселка, різнобарвна смуга в небі після дощу у формі дуги. (Мог.-П. р. – 1; Ям. р. – 4, 6; Чер. р. – 1, 2, 3, 9; Том. р. – 1, 5; Бар. р. – 6; Шар. р. – 3). **2.** Вечорниці (Мог.-П. р. – 4). *Вже не буде дошчү / бо веселіц'а воду берé.* (Бал. р.).

ВЕСЕ́ЛЬНЯ *зоол.* Гуси́нь (Погр. р. – 7); *див.* ОСЕ́ЛЬНЯ.

ВЕСІ́ЛЛЯ Безпорядок в хаті (Тив. р. – 1).

ВЕТЕКЛІ́Й *пол.* Скажений (Тул. р. – 5)

ВЕЧИ́РНІ́ЧИТИ,

ВИЧИ́РНІ́ЧИТИ Ходити на вечорниці, парубкувати. *Такий був файний, уже вичирничив* (с.Сербичани, Сок. р.).

ВЕЧО́РНІ́ЧАТИ Ходити до когось ввечері (Він. р. – 12).

ВЄ, ВЄ́-НО! *див.* АТА-НО! (Бар. р. – 8; Мур.-К. р. – 6).

ВЗА́ТОКУ *незм.* Вбік (Лип. р. – 2).

ВЗИ́МІ *незм.* Взимку (Бар. р. – 4, 5, 11; Гай. р. – 4; Мог.-П. р. – 4).

ВЗРІ́ТИ Побачити (Яр. р. – 7).

ВЗЯ́ТИ НА ГЕРГО́ШІ Взяти на шию (когось) (Теп. р. – 1). **НА КОРКО́ШІ** (Теп. р. – 4).

ВЗЯТИ ШЛЮБ 1. Одружитись.
2. Повінчатись (Том. р. – 5).

ВИБАРАНЧАТИ Вередувати (Криж. р. – 1).

ВИБІВАТИ КОЛОС *с. г.*
Викидати колос (Жмер. р. – 1; Піщ. р. – 3; Бар. р. – 5, 13; Літ. р. – 4; Яр. р.; Нем. р. – 3).
Жито вибиває колос, квітує, наливаєця. (Літ. р. – 4).

ВИБІВАТИ СТІЛКУ *с. г.*
Викидати стрілку (Ол. р. – 1; Піщ. р. – 3, 7; с.Пеньківка, Літ. р.).
Жито вибиває стрілку. (с.Пеньківка, Літ. р.).

ВИБІВАТИСЬ 1. Випускати росток, пробитися (Жмер. р. – 10; Піщ. р. – 2).
2. Фотографуватися (Брац. р. – 2).

ВИБІВАЧ Праник (Шар. р. – 6).

ВІБІРКИ зв. мн. Візерунки, зазвичай на рядні, витканому з різнокольорової вовни. *Р'адно з вибірками.* (сміт. Любашівка, Люб. р.).

ВІБРАТИ 1. Виколоти, видерти (Чер. р. – 2; Бар. р. – 11; Гай. р. – 2).
Не штурхайся, бо вибереш очі ножицями. (Бар. р. – 11).
Темнота, хоч гочі вибери. (Гай. р. – 2).
2. Вибирати прадиво, збирати коноплі (Тул. р. – 3).

ВІБРІНДЮВАТИСЯ, ВІБРИНДИТИСЯ *знев.*
Чепуритися (причепуритися), одягатись (одягнутись) на показ (Криж. р. – 1; Теп. р. – 1;

Лип. р. – 2; Яр. р. – 9; Бер. р. – 2).
Вона вибриндилась у нове платя. (Криж. р. – 1).

ВІБУРИТИ Розмити водою. *Яр вибурила вода.* (Мур.-К. р. – 6).

ВІБУРОВАНІЙ Розмитий водою. *Яр вибурований водою.* (Мур.-К. р. – 6).

ВІВЕЙКУВАТИ Завивати. *У нас зимою як повіє фургавиця, то кажут: ач як попід стріху вивейкує.* (Мур.-К. р. – 6).

ВІВЕРИЦЯ *пол. зоол.* Білка (Мур.-К. р. – 4, 8; Яр. р. – 7); *див.* ВІВІРКА, ВІВІЮРКА.

ВІВЕРШИТИ *буд.* Покласти покрівлю. *Добре хату вивершив.* (Гай. р. – 5).

ВІВІД *обряд.* Обряд для жінок-породіль (Ям. р. – 6).

ВІВІРКА *зоол.* **1.** Білка (Жмер. р. – 2, 5, 6, 7, 8; Мур.-К. р. – 3; Піщ. р. – 1, 4, 5; Нем. р. – 5; Джур. р. – 2, 3; Мог.-П. р. – 1, 5, 6; Тив. р. – 3; Ком. р. – 1; Джул. р. – 3; Бар. р. – 4, 15; Криж. р. – 2; Том. р. – 5, 6; Стан. р. – 1; с.Євтодія, Бал. р.); *див.* ВІВЕРИЦЯ, ВІВІЮРКА. **2.** Гадюка. *Отó вів'ізла на сонце / йак та вівірка* (с.Олексіївка, Код. р.).

ВІВІЮРКА *пол. зоол.* Білка (Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 14; Жмер. р. – 1, 2, 3, 6, 9; Ям. р. – 4; Шпик. р. – 1; Тив. р. – 1, 10; Тул. р. – 5; Плис. р. – 4; Джур. р. – 1, 3; Чер. р. – 1; Шар. р. – 2; Яр. р. – 3, 5, 6;

- Том. р. – 3; Криж. р. – 3; Ком. р. – 2; Даш. р. – 1; Ул. р. – 12; Бер. р. – 2, 3, 5; Сам. р. – 2, 4; Мур.-К. р. – 1, 2, 5, 10); *див.* ВІВЕРИЦЯ, ВІВІРКА.
- ВИГАНЯТИ КОЛОС** *с. г.* Колосіння пшениці, жита (Кал. р. – 1; Ям. р. – 3; Том. р. – 4).
- ВИГАРÓВУВАТИСЯ** Видовбуватися. *У балках вигаровуюця гари.* (Том. р. – 1).
- ВИГИЛЯТИ** Бити палицею на «кльони» при грі в «кльона» (Бер. р. – 1).
- ВІГОДА** *заст.* Додаткова робота понад орендну платню селян-орендаторів на користь землевласника (Люб. р.).
- ВІГОДИ** Угіддя, пасовисько, вигін (Бар. р. – 7, 13). *Рідко кажут «майдан», а то кажут «вигоди», там глину копают, худобу пасут.* (Бар. р. – 13).
- ВИГАХÓВУВАТИ** Гарно мастити, прибирати. *У Бивз'ів хата вігахована* (с.Концеба, Сав. р.).
- ВИД** Обличчя (тільки в людини) (Мон. р. – 4).
- ВИДЕЙ** *незм.* Мабуть, видно (Ям. р. – 4; Яр. р. – 2; Мог.-П. р. – 1). *Видей сьодня підем на буряки.* (Ям. р. – 4).
- ВИДЕЛКО** Виделка. *Усі одержали виделко.* (Брац. р. – 3).
- ВИДÉНІЄ** Церковне свято (Ям. р. – 4).
- ВІДЖУДЖИРИТИСЬ** Гарно одягтися (Ям. р. – 6).
- ВИДЗІГÓРНИЙ** Хитрий, вигадливий, дуже швидкий (Ул. р. – 9; Бер. р. – 1; Ям. р. – 6). *От вже видзигорна дівка на всьо село.* (Бер. р. – 1; Літ. р. – 3).
- ВИДЗІГÓРНИЙ 1.** Вишукано, вигадливо зодягнений (про дівчину чи жінку).
- 2.** *екс.* Гострий на язик, дотепний. *Дуже видз'ігорна стала.* (с.Концеба, Сав. р.); *див.* ВІДЗІГÓРНИЙ.
- ВИДІТИ** Бачити (Мур.-К. р. – 4, 5, 7, 8, 9; Гай. р. – 7; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 7; Джур. р. – 3; Коп. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 2; Бар. р. – 2, 5; Яр. р. – 6, 10; Криж. р. – 2; Стан. р. – 3; Ул. р. – 9). *Недалеко видіти, та далеко дибати.* (Гай. р. – 7).
- ВИЖЛОКА́НИТИ** *зруб.* Жадібно випити, вицмулити (с.Демидівка, Люб. р.).
- ВИПРÓК** *бот.* Огірок. *У нас на городах ростут бораки, картофля, виірки...* (Бар. р. – 13).
- ВІКАЗАТИ** Висунути, показати. *Фургавиця надворі, голови нема як виказати.* (Мур.-К. р. – 5).
- ВИКИДА́ТИ П'Я́ТКУ** *с. г.* Період росту жита, пшениці (Тив. р. – 3).

- ВІКИНУТИ ШАПКУ** с. г. Покласти снопа наверх (Гай. р. – 2).
- ВИКОЛОШУЇТЬСЯ** с. г. Викидає колос (Ул. р. – 1).
- ВІЛАЗ** Вихід. *А кругом був ліс, що й вилазу не було.* (Чеч. р. – 2).
- ВІЛТИТИСЯ** Одягтися по-літньому (Криж. р. – 1; с.Троїцьке, Люб. р.) *Так холодно / а в'ін йакé вільтив-с'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ВІЛКА** мн. Рогач (для горшків) (Ул. р. – 7, 8; Лип. р. – 1, 8; Теп. р. – 4; Джул. р. – 3; Мур.-К. р. – 4).
- ВІЛЬНИЙ** Кривулястий (с.Козацьке, Бал. р.).
- ВІЛЬНИЦЯ** Назва кутка села, що походить від назви великого природного джерела, яке знаходиться на цьому кутку (Ям. р. – 4).
- ВИМОЇНА** Рівчачок, вимитий водою (с.Козацьке, Бал. р.).
- ВІМЕРЗИТИ** Виляяти (Криж. р. – 1; Тул. р. – 5; Бар. р. – 11).
- ВІМУЛИТИ** Вимити водою, розмити (Хм. р. – 3; Жмер. р. – 10). *Вода вимулила рів.* (Жмер. р. – 10).
- ВІМУЛЯТИ** Розмити (Бар. р. – 1, 5, 14, 13; Жмер. р. – 2; Том. р. – 7; Мур.-К. р. – 5; Тул. р. – 2, Ул. р. – 12). *Яр вода вимуляла.* (Бар. р. – 13).
- ВИНОВИЙ** рідк. Бордовий. *Зароблю гроші і куплю субі винове плаття* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ВИНЧОХИ** бот. Сорт винних на смак яблук (Яр. р. – 6).
- ВИПОВНЯТИСЯ** с. г. Наливатися (період росту колоскових, коли зерно наливається соком, збільшується в розмірі) (Чер. р. – 7, 9; Яр. р. – 3, 6, 7; Джур. р. – 1; Тул. р. – 1, 4; Бар. р. – 4, 5, 6, 8, 10, 12, 13, 15; Брац. р. – 1; Том. р. – 4; Стан. р. – 1; Мог.-П. р. – 5; Піщ. р. – 4). *Жито виповняється.* (Бар. р. – 12).
- ВІПОЛОГ** Яр. *Яр, а ще кажут виполог.* (Гай. р. – 5; Бер. р. – 5).
- ВІПУСТ** Околиця, місце за селом, де нічого не посаджено (Теп. р. – 4; Ул. р. – 7).
- ВИРАЖАННЯ** обряд. Збирання, підготовка виїзду нареченої до жениха. *Починайіц'а виражан'н'а н'ів'єсти: мама дайє своїй дочк'і придане* (с.Немирівське, Бал. р.).
- ВИРВІЧКА** Мотузок біля колиски (Сам. р. – 1); див. ВЕРВЕЧКА.
- ВІРІСКАТИСЯ** жарт. Появитися, знайтися. *От виріскався на мою голову.* (Криж. р. – 1).
- ВІРЛО** спец. **1.** Частина млина (Ул. р. – 9). **2.** Дерев'яний важіль, за допомогою якого

- підіймають верхній камінь млина; **2.** Товсте дишло в приводі кінської молотарки (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ВІРОБЛЕННЯ ЗЕМЛІ** *с. г.* Обробіток землі (Мон. р. – 2).
- ВІСВОБОДИТИ** Звільнити (Сам. 4).
- ВИСЁЛЬНЯ** Райдуга (Мон. р. – 1); *див.* ВЕСЕЛЬНЯ.
- ВИСИПА́ТИ, ВИСИПА́ТИСЯ** *с. г.* Період колосіння (Лип. р. – 2; Він. р. – 1, 6; Плис. р. – 2; Тур. р. – 3; Гай. р. – 2; Джур. р. – 1; Коп. р. – 1; Бар. р. – 1, 2, 6, 7, 11, 12, 14, 15; Бер. р. – 5; Бер. р. – 5; Жмер. р. – 8, 16; Сит. р. – 4; Літ. р. – 1, 9; Ям. р. – 1, 2, 4; Шпик. р. – 3; Обод. р. – 3; Мур.-К. р. – 6; Мог.-П. р. – 1; Ол. р. – 1; Сам. р. – 1, 3). *Іде в стрілки жито, потім висипаєця.* (Сам. р. – 1).
- ВИСІДА́ЛКА** Частина села, куди недавно переселились люди з села (Жмер. р. – 9).
- ВІСПІ́КА** Блузка (Яр. р. – 1).
- ВИСКА́НЬ** Людина з великим лобом (Ул. р. – 9).
- ВІСПА́ТИСЯ** *с. г.* Виколоситись, виколошуватись (Хм. р. – 3; Ул. р. – 12); *див.* ВИСИПАТИ, ВИСИПАТИСЯ.
- ВИСТРІ́ЛЮВАТИ,**
ВІ́СТРІЛЯТИ *с. г.* Викидати стрілку, випустити стрілку (одна з стадій росту колоскових). (Об. р. – 1; Яр. р. – 6; Жмер. р. – 9).
- ВІ́СЬТИ** Вийти (Том. р. – 2).
- ВІ́ТЕНЬКУВАТИ** Вимастити. *Хату вистружем, витьнюкуєм, піском витрем і побідуємо.* (Криж. р. – 2).
- ВИТЕРІ́БЛЮВАТИ** *с. г.* Вилушувати (кукурудзу) (с.Кобилівка, Тул. р.).
- ВІ́ТЕРКА** *спец.* Прилад для биття конопель (Бер. р. – 3).
- ВИТИНА́ТИ, ВІ́ТНУТИ** Бити, вдарити. *Ці, цей, бо биня витне.* (Бар. р. – 4, 11; Ям. р. – 2).
- ВИТИРА́ТИ** *спец.* Етап обробки прядива. *Витирають на терниці прадіво.* (Криж. р. – 2).
- ВИТИРА́ЧКА** *спец.* Знаряддя для обробки конопель (Бар. р. – 13).
- ВІ́ТКО** *незм.* Видно (Теп. р. – 1).
- ВІ́ТОЛОЧИТИ** *фольк.* Витоптати. *Витолочу чорний терен до корча.* (Джур. р. – 2).
- ВІ́ТРУТИТИ** **1.** Випхати, виштовхати (Криж. р. – 1).
2. Витягти (с.Будеї, Код. р.).
- ВИТУШКІ́** *спец.* Прилад для змотування пряжі в клубок (Гай. р. – 4; Мон. р. – 2, 4; Лип. р. – 2; Плис. р. – 2, 4; Тур. р. – 3; Нем. р. – 1, 3; Тив. р. – 1; Хм. р. – 3; Сам. р. – 1, 3; Даш. р. – 2; Ілл. р. – 1, 8; Вор. р. – 3; Бар. р. – 7; Сит. р. – 1, 4; Коз. р. – 1; Літ. р. – 2, 3; Ор. р. – 3).

ВІТЯТИСЯ Вдаритися. *Впав і так витявся, що час лежав без пам'яті.* (Бар. р. – 11).

ВІФАТИНЕЦЬ кул. Спечений нашвидкуруч на вогні з розчиненого тіста корж. *Напекла віфатенців / бо хліба не було.* (с.Обжили, Бал. р.); *пор.* ВИХВАТЕНЬ.

ВІХВАТЕНЬ кул. Нашвидку спечений на сковороді хліб (Чеч. р. – 1; Ул. р. – 6; Жмер. р. – 8; смт. Любашівка, Люб. р.); *див.* ПІДПАЛОК.

ВІХЛЯНКА Тоненька хустинка (Піщ. р. – 3).

ВІХОВАТИ Заховати. *Їден кожух виховала і той украли.* (Літ. р. – 1).

ВИЧИНЯТИ с. г. Зчищати граблями. *Як ціпом молотят, то треба вичиняти, зігнати кі тоді віяти.* (Мур.-К. р. – 5).

ВИЧУНЯТИ Одужати (Ям. р. – 6; Кал. р. – 2).

ВИШИТТЯ Вишивка (Брац. р. – 3).

ВИШІПТУВАТИСЯ с. г. Висипатися, вилущуватися (про часник, що довго зберігається) (Криж. р. – 1).

ВІШКИ зв. мн. **1.** Горище в сараї чи повітці, найчастіше для курей (Мур.-К. р. – 5; Об. р. – 3; Хм. р. – 2, 3, 9; Ул. р. – 2, 4, 6, 9; Бар. р. – 4; Літ. р. – 1, 3, 5, 8; с.Почапінці, Жмер. р.; Кал. р. – 5; Тур. р. – 3; Плис. р. – 1, 3; Лип. р. – 2;

Він. р. – 6, 9; Ул. р. – 6; Коз. р. – 2). *Зажени кури на вишки.* (Хм. р. – 9). **2.** Місце для курей в сараї чи повітці. На вбиті в стіни ломаки кладеться солома чи бур'ян (Джул. р. – 4; Коз. р. – 2; Сам. р. – 2). *А вишки це з ломак робиця і на них кладецця солома чи бур'ян.* (Джул. р. – 4). **3.** Горище (взагалі) (Том. р. – 1, 7). **4.** Горище в хаті (Ул. р. – 12; Хм. р. – 4).

ВИШНЯК кул. Вишнівка, наливка з вишень (Ул. р. – 3, 9; Літ. р. – 3; Тул. р. – 3; Бар. р. – 2, 4, 9, 11; Хм. р. – 9; Криж. р. – 1; Бер. р. – 1). *Вляйте трохи вишняку.* (Бер. р. – 1).

ВИЯШКІ зв. мн. *див.* ВИГУШКА *Шчитайут пасми / їх должно бути двинац'ит' / а типерички кладут на виьяшкі / шо бігають кругом.* (с.Олексіївка, Код. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.). *Коліс' поштї в кáждого булі своїї виьяшкі.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). *Не могла мотати м'їтки в клубкі / бо з'їсувалис' виьяшкі.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ВІВКАТИ Някати пронизливо (Яр. р. – 3).

ВІВСИСЬКО с. г. Поле після збирання вівса, вівсище (Бар. р. – 4, 6, 7, 11, 14, 15; Ул. р. – 5; Літ. р. – с.Початинці; Ор. р. – 3; Він. р. – 9; Мон. р. – 1; Гай. р. – 6; Тив. р. – 2; Піщ. р. –

- 1; Бер. р. – 4; Кал. р. – 1; Літ. р. – 2; Мон. р. – 2); *див.*
ВІВСНИСЬКО,
ВІВСЯНИСЬКО, **ВІВСЯ**,
ВІВСЯНКА.
- ВІВСНИСЬКО** *див.*
ВІВСИСЬКО (Вор. р. – 3, 4;
Хм. р. – 2; Тур. р. – 3; Літ. р. – 9;
Сам. р. – 3; Ул. р. – 1, 4;
Коз. р. – 2; Ям. р. – 2; Ілл. р. – 8).
- ВІВСЮГА** *іхт.* Маленька риба
(Ул. р. – 6).
- ВІВСЯ** *див.* **ВІВСИСЬКО**
(Джур. р. – 2).
- ВІВСЯНИСЬКО** *див.*
ВІВСИСЬКО (Плис. р. – 2;
Нем. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 5,
8, 10; Бар. р. – 1, 2, 5, 10, 11,
13; Бер. р. – 5; Мур.-К. р. – 1, 5,
6; Джур. р. – 1; Ком. р. – 2;
Лип. р. – 2; Він. р. – 6; Ол. р. – 1;
Мог.-П. р. – 2, 4, 6; Тул. р. – 1,
2, 4; Ям. р. – 6; Том. р. – 3, 7;
Тив. р. – 1, 3; Піщ. р. – 3; Яр. р. – 5;
Шар. р. – 2, 4; Чер. р. – 2,
3; Джур. р. – 1, 3; Криж. р. – 2;
Стан. р. – 2; Ул. р. – 2, 6, 12;
Теп. р. – 1; Гай. р. – 4, 6; Ілл. р. – 1,
3).
- ВІВСЯНКА 1.** *див.* **ВІВСИСЬКО**
(Плис. р. – 4; Нем. р. – 3).
2. Поле, на якому росте овес
(Ул. р. – 5, 6).
- ВІВЧАРНИК** Кошара, вівчарня
(с.Початинці, Літ. р.).
- ВІВІОР** *пол. зоол.* Самець білки
(Коз. р. – 2).
- ВІВІОРА** *бот.* Бур'ян (Ул. р. – 8).
- ВІВ'ЮРКА** *пол. зоол.* Білка
(Пог. р. – 3; Він. р. – 2, 5, 9, 11;
Ол. р. – 1; Шпик. р. – 3; Чер. р. – 9;
Коп. р. – 2, 4; Хм. р. – 9,
11; Літ. р. – 2, 9; Даш. р. – 2;
Жмер. р. – 1; Бер. р. – 5; Коз. р. – 2;
Стан. р. – 2; Бар. р. – 7, 9,
13).
- ВІДБАТАТИ** Відрізати чогось
шматок (Ілл. р. – 6).
- ВІДВІНУВАТИ 1.** Дати придане
(Бар. р. – 1, 4, 5, 11, 14; Гай. р. – 4;
Гай. р. – 4; Джур. р. – 3;
Стан. р. – 3). *Відвінував свою
дочку коровою.* (Бар. р. – 11).
От дівку відвінувала. (Гай. р. – 4).
2. Віддати заміж (Він. р. – 7).
- ВІДВОЛОГА** Відлига (Жмер. р. – 8, 9).
- ВІЦДАВАТИСЯ**, *док.*
ВІЦДАТИСЯ Виходити заміж,
вийти заміж (Бар. р. – 1, 4, 5,
12; Жмер. р. – 1, 2, 3; Джул. р. – 1;
Літ. р. – 8; Ілл. р. – 6; Ул. р. – 9;
Вор. р. – 5; Криж. р. – 1;
Гай. р. – 2, 5; Тул. р. – 3;
Чеч. р. – 4; Він. р. – 6; Мур.-
К. р. – 6; Мур.-К. р. – 5). *Гарна
дівчина віддаєця.* (Вор. р. – 5).
- ВІЦДАНА** Одружена, заміжня
(Яр. р. – 1).
- ВІЦЕЙ** Мабуть, либонь, здається
(Мог.-П. р. – 4, 7, 8; Яр. р. – 4,
6, 9, 10).
- ВІЦЕЛЬГА** Відлига (Мур.-К. р. – 2).

ВІДЗЁМОК 1. Частина дерева від землі, довжиною до двох метрів (Яр. р. – 10; Бар. р. – 4). *Колі позр'ізали дуби, то зразу пов'ідр'ізали в'ідзёмки* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Цілий відзёмок приніс з лісу* (с.Ломачинці, Сок. р.). 2. Частина розпиленого стовбура (Ул. р. – 9).

ВІДЗІГОРНИЙ див. ВІДЗІГОРНИЙ *Цей хлопець дуже відзігортний.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ВІДКАЗУВАТИ говорити (Гай. р. – 4).

ВІДЛАБУДАТИ Відробити як-небудь. *Якби яось цю роботу відлабудати.* (Чер. р. – 4).

ВІДПУСТЯ Церковне свято села, храмове свято (Мог.-П. р. – 8; с.Писарівка, Ям. р.).

ВІДСОНЯ Сонячний бік. *Росте на відсоні.* (Яр. р. – 5).

ВІДСУШКА іхт. Маленька риба (Він. р. – 9).

ВІДУМЕРТИ Лишити в спадщину. *Спасибі, мама мені відумерли гуньку, то є у чім у Бар піти.* (Бар. р. – 4).

ВІЗОК спец. Прядка. *А прасти є прадка або візок.* (Бар. р. – 11; Об. р. – 1).

ВІЙКА Заметіль, завірюха (Гай. р. – 6); див. ВІЙНА.

ВІЙНА див. ВІЙКА (Кал. р. – 5).

ВІКНИНА 1. Глибоке місце у річці чи в ставку. *Та дивися не купайся, бо там вікнина.*

(Бер. р. – 1). 2. Місце на луку, де б'є джерело води (Теп. р. – 3). 3. Частина ставу, що заросла травою, очеретом (Ям. р. – 4; с.Кобилівка, Тул. р.). 4. Болото, що не висихає (Шар. р. – 3).

ВІКОНИЦЯ буд. 1. Пристрій з бляхи знизу біля вікна, щоб дощ не розмивав глини (Літ. р. – 3). 2. Орнамент з дерева на вікнах зовні (Літ. р. – 3).

ВІЛЛЯ бот. Лілія (Ул. р. – 6).

ВІЛОШНЯ, ВІЛОШНІ техн. Люшня, люшні (у возі) (Том. р. – 7; Бар. р. – 1; Ул. р. – 12).

ВІЛЬМАК бот. Берест (Мог.-П. р. – 8).

ВІЛЬНО Можна (Теп. р. – 1).

ВІЛЬОН Весільна фата (Бар. р. – 1); див. ВЕЛІН, ВЕЛЬОН, ВЕЛЯН, ВЕЛЕН.

ВІЛЬЦЕ обряд. Вершок дерева, уквітчаний різними квітами; його ставлять перед молодими. *Дівчата, починайте вбирати вільце.* (Ком. р. – 4).

ВІНИЧА бот. Нехворощ, рослина, з якої роблять віники (Бар. р. – 4; Ул. р. – 8; Літ. р. – 2; Бер. р. – 1).

ВІНО 1. Кришка діжки, скрині; 2. Хід на горище (Бал. р. – с.Козацьке, с.Ухожани).

ВІНЧУВАТИ пол. Вігати, поздоровляти. *Вінчуємо вас цими святками.* (Бар. р. – 2).

- ВІРВЕЧКИ** Мотузки біля
висячої колиски (Плис. р. – 4);
див. ВЕРВЕЧКИ.
- ВІРЄЦЬ** *анат.* Палець (Мур.-
К. р. – 6).
- ВІР'Я** Тин, ворота (Ком. р. – 3).
- ВІСТРО́** Вістря коси (Гай. р. – 5,
6; Нем. р. – 3; Джур. р. – 1).
- ВІСТЯ! 1.** Вигук до коней при
повороті ліворуч (Бар. р. – 1, 2,
4, 5, 6, 7, 11, 13, 14; Шар. р. – 5;
Ул. р. – 12; Чер. р. – 2; Ям. р. –
6; Він. р. – 6; Мур.-К. р. – 5);
див. ВІШТЯ. **2.** Вигук до коней
при повороті праворуч
(Джур. р. – 1; Жмер. р. – 2).
3. див. АТА-НО! – поганяють
коней (Вор. р. – 5; Коп. р. – 4;
Том. р. – 7).
- ВІТКА** *кул.* Напій (Ул. р. – 9;
Мон. р. – 4).
- ВІТКО́ТА** Берегова хвиля на
річці (Яр. р. – 6).
- ВІТРОГІ́Н** Гойдалка для дітей
(Ул. р. – 9).
- ВІТРУ́НЬО** *дит. пестл.* Вітер
(Чер. р. – 6).
- ВІТЯ!** Вигук при повороті коней
праворуч (Яр. р. – 6).
- ВІХНИ́НА** Болотяна трясовина
(Бар. р. – 2).
- ВІШТЯ!** Вигук до коней при
повороті ліворуч (Мур.-К. р. –
5, 6; Бар. р. – 2, 13); *див.*
ВІСТЯ.
- ВІЯ** *спец.* Дишло воза, в який
запрягають волів. *Вія це де
бики запрагають.* (Брац. р. – 1).
*У мене війа поламало́с'а / шо
мен'ї тепе́р робі́ти?*
(с.Обжили, Бал. р.).
- ВІЯ́НИЙ** *кул.* (про молоко)
Молоко, перепущене на
сепараторі. *З війаного молока́
ни вку́сний сир.* (с.Малий
Бобрик, Люб. р.).
- ВІЯ́ТКА** Половина рядна, на
якому віють зерно (Ям. р. – 4).
- ВІЯ́ШКА** *спец.* Частина
приладдя для мотання пряжі на
клубок (Мур.-К. р. – 1, 4;
Бар. р. – 2, 5, 14, 15; Обод. р. –
3; Коп. р. – 3, 4; Ям. р. – 6;
Мог.-П. р. – 2; Піщ. р. – 8).
- ВІЯ́ШОК** *див.* ВІЯ́ШКА
(Джул. р. – 3).
- ВІ́Ю!** *див.* АТА-НО! (Бар. р. – 2,
5, 6, 7; Джул. р. – 3; Літ. р. – 2,
5; Ул. р. – 3; Мур.-К. р. – 5, 6;
Коз. р. – 1; Чер. р. – 1, 6; Ям. р.
– 6; Коп. р. – 2).
- ВКЛÉ́НЬЧИТИ** Стати на коліна
(Хм. р. – 5).
- ВКЛЯ́КАТИ** Падати на коліна
(Мог.-П. р. – 8).
- ВКОЛÓШКАТИ** Тихо, без
галасу вбити когось (Бар. р. –
4). Вкрадці, крадькома, потай
(Яр. р. – 7; Брац. р. – 1).
- ВКРА́СТИСЯ** Зробити щось
потай (Жмер. р. – 1, 2; Тул. р. –
2; Він. р. – 6, 7; Бар. р. – 1;
Том. р. – 7; Хм. р. – 3; Джул. р.
– 1; Ул. р. – 12). *Юрко вкрався
до глечика і випив все молоко.*
(Хм. р. – 3).
- ВЛÁГОДИТИ** Втихомирити,
приборкати (Сит. р. – 3).

- ВЛІЗЛИВИЙ** Настирливий (Ор. р. – 1; Лип. р. – 2; Криж. р. – 1).
- ВЛІТИ** *незм.* Влітку (Мур.-К. р. – 1; Бер. р. – 3; Бар. р. – 5; Гай. р. – 4; Брац. р. – 1; Мог.-П. р. – 4). *Старі кажуть вліті, а молоді літом.* (Брац. р. – 1).
- ВЛУПІТИ** Відломити. *Кусок влуплений* (Тул. р. – 1).
- ВЛЬОТ** *незм.* Вмить (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2). *Я вльот принесу води.* (Криж. р. – 1). *Вльот він віскакнув з машини і побіг десь.* (м. Сокиряни, Сок. р.).
- ВМАСТИТИ** Вдарити (Ул. р. – 9).
- ВМЕГÉЛИТИ** *зруб.* Стусонути, вдарити. *Так вмегéлив, що аж свічки привіділиса.* (с. Сокиряни, Сок. р.).
- ВМЕРЛÉЦЬ** Небіжчик, покійник (Бер. р. – 1).
- ВМÉСТО 1.** Замість (Ул. р. – 1). **2.** До купи. *Як палимо у ліжанці соломою, то збиваєця шкруп вместо.* (Об. р. – 1).
- ВМЛІВАТИ** Непритомніти (Ор. р. – 1).
- ВОВА 1.** *дит.* Вовк (Тив. р. – 6; Джул. р. – 1; Ул. р. – 2; Жмер. р. – 2). **2.** Щось страшне (Гай. р. – 2, 4, 6; Брац. р. – 3; Ям. р. – 6; Тив. р. – 3; Коп. р. – 3, 4; Бар. р. – 1, 5; Літ. р. – 8; Вор. р. – 5).
- ВОВК** Середина кавуна (Криж. р. – 1).
- ВОВКІ ЗАВÓДЯТ** Вовки виють. *Вовки виють* (Тив. р. – 1).
- ВОВКОТРУБІЙКА** Назва частини села (Лип. р. – 5).
- ВОВНЯКИ** *бот.* Вид грибів (с. Початинці, Літ. р.).
- ВОВСЯНИСЬКО** *с. г.* Поле, на якому знято овес (Шпик. р. – 3); *див.* ВІВСИСЬКО, ВІВСНИСЬКО, ВІВСЯНИСЬКО, ВІВСЯ.
- ВÓВЧИК** *зоол.* Довгоносик. *На пуді вовчики ззіли усю пишницю.* (м. Сокиряни, Сок. р.).
- ВОВЧІХА** *бот.* Вид квітів, сон (Яр. р. – 6).
- ВОВЧÓК** *бот.* Вид реп'яха. *Ни лізь у канáву, бо набере́са вовчків.* (м. Сокиряни, Сок. р.).
- ВОГІРЧІНЯ** Гудиння (Бар. р. – 2).
- ВОГНИСЬКО** Місце, де колись горів вогонь (Він. р. – 9; Мог.-П. р. – 5).
- ВОГО́НЮ** *с. г.* Спосіб оранки (Поис.р. – 2; Коз. р. – 2).
- ВОГОРІТИ** Говорити. *Такий балагур, вогорит, і вогорит.* (Бар. р. – 13).
- ВÓГРУД** *пол.* Сади та інші місця, де жили пани (Шар. р. – 5).
- ВÓГРУДЬ** Майдан (Коп. р. – 2).
- ВОДÉНКИ** Гуртова поміч (Тул. р. – 4); *див.* ЙТИ НА ВОДЕНКИ.

ВОДОВО́ЗКА Бочка на колесах, в якій возять воду (Тур. р. – 2).

ВОДО́ЙМА Ставок (Ул. р. – 3).

ВОДОЛИЙ Невеликий ярок (Мон. р. – 4).

ВОДЯ́ВИЙ Такий, що містить багато води (найчастіше про фрукти й овочі). *Цéго л'іта дуже вод'аві вішн'і.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ВОДЯ́НКА 1. Посуд на воду (найчастіше діжка), що стоїть у хаті (Сит. р. – 2, 3; Нем. р. – 1, 3; Гай. р. – 2, 4; Лип. р. – 2).

2. Відро (Він. р. – 1).

ВОЖЕЛЕДА Ожеледиця (Бар. р. – 5, 6); *див.* ОЖЕЛЕДА.

ВОЖИК *дит.* Живіт (Ул. р. – 3).

ВОЖІЛЬ *див.* ОЖІЛЬ (Бар. р. – 6).

ВОЗО́ВНЯ 1. Приміщення, де зберігають вози. *Возо́вн'і бу́ли ра́ніше / куді́ возі́ завозили дл'а схо́ву.* (с.Коси, Кот. р.). *Шче йе возо́вн'а ко́ло сара́йа, лиш типéр воза́ми нима́ куді́ заїжджа́ти, то ра́нче було.* (с.Олексіївка, Код. р.).

2. Приміщення, де стоять вози і взагалі реманент (Брац. р. – 1; Гай. р. – 2; Тул. р. – 3, 5). *Треба віз у возовню загнати.* (Тул. р. – 3). **3.** Приміщення, де складають снопи (с.Долинське, Ан. р.).

ВОЗЬДО́ *незм.* Ось де (Шар. р. – 5); *див.* ВОЗДЬО.

ВОЗЬДО́ *див.* ВОЗЬДО́ *Стань возьдьо, то луче буде.* (Бар. р. – 4).

ВОКРІ́П Окріп (Коп. р. – 1).

ВОЛО́ВИЙ: **волове́ о́ко** – маленький дикий птах з жовтим забарвленням, пташка-кропивник. *Се́ред ліст'а не мо́жна ско́ро побáчити малéн'ку пта́шку волове́ о́ко.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ВО́ЛОКА Шерстяна зав'язка до постолів; шнурок з ремня чи конопляної мотузки для постолів (с.Демидіка, Люб. р.).

ВОЛО́КИ *мн. 1. див.* ВО́ЛОКА. *Мо́жна зашну́рoвувати ал'і зав'язувати / це два назвишча: зав'язувати волóки до постол'ів.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ВОЛО́ЩИНА Назва частини села, де живуть винятково молдавани. *Купів хату дес' на Воло́щин'і / межі́ молдава́нами.* (с.Обжили, Бал. р.).

ВО́ЛА, ВО́ЛО *анат.* Зоб у птиці (Бар. р. – 5).

ВОЛОВЕ́ЦЬ *спец. 1.* Замотані в клубок товсті нитки (Мог.-П. р. – 8). **2.** Жмут грубої шерстяної пряжі розміром у 5-6 пасм (до 90-180 ниток) (Криж. р. – 1).

ВОЛОВІ́Т *спец.* Товстий мотузок для ув'язування соломи снопів, сіна на возі (Яр. р. – 7).

ВОЛОДАРЯ *обряд.* Весняні пісні. *Заспіваймо володарських пісень.* (Вор. р. – 5).

ВОЛОДЖБА́, ВОЛОЧБА́ *с. г.* Боронування (с. Жеребкове, Ан. р.).

ВОЛОКИ Зав'язки для личаків (Літ. р. – 3).

ВОЛОКУ́ША **1.** Пристрій у вигляді дротяної сітки, яким витягують соломку від молотарки на скирту. *Тупёр волокушу т'агайут трахтором.* (с. Малий Бобрік, Люб. р.; с. Василівка, Мик. р.).

2. Пристрій для остаточного обробітку землі навесні, зроблений з брусів; ним пригладжують землю, щоб затримати вологу. *Пишов с'ігд'ні до волокуш'і кон'аку поган'ати.* (с. Обжили, Бал. р.).

ВОЛОШИН, ВОЛОШКО Поселенець, переселенець з Валахії (Бар. р. – 2; Ям. р. – 4).

ВОЛОШНИК Рогач (Улан. 7).

ВОЉЬНИК Кофточка, яка нагадує піджак. *Зранку було холодно / то оцэ над'іла вољ'ник та ше й дос'і ход'у.* (с. Лісничівка, Бал. р.).

ВОНДЕЧКИ *незм.* Там, он там (Бар. р. – 5).

ВОНТУВАТИ Блювати (Ор. р. – 1).

ВОПА́ЛКА *див.* ОПАЛКА (Бар. р. – 6), гопалка.

ВОПАНЬ *спец.* Великий свердел. *Свідерок це малий, а*

великий вопань звут. (Коп. р. – 4).

ВОРЕ Невже (Теп. р. – 3).

ВОРІ́НА Жердина 5-6 см завгрубшки, 3-4 м завдовжки для тину. *Ворінами дóбре гобóру обивáти.* (с. Гетьманівка, Сав. р.).

ВО́РНИКИ зв. мн. *обряд.* Друзі молодого на весіллі, бояри. *От у Карпа́ Аксэ́нтійового було багáто дóуже во́рник'ів.* (с. Олексіївка, Код. р.).

ВОРОСКА, мн. **ВОРОСКИ** **1.** Мотузки, на яких підвішується колиска (Том. р. – 1, 3, 4; Мур.-К. р. – 4, 5, 6; Бер. р. – 1; Джул. р. – 3; Бар. р. – 2; Криж. р. – 1; Джур. р. – 1, 2; Чер. р. – 9; Шар. р. – 3; Яр. р. – 5, 7, 9; Піщ. р. – 2; Ям. р. – 1, 4, 13; Тул. р. – 2, 5; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6).

ВОРОСКИ зв. мн. **1.** Вервечки, мотузочки біля колиски (с. Семенівка, Код. р.; Піщ. р. – 4; Ол. р. – 1; Криж. р. – 3). *Колиска на воросках чіпляєця до кручка.* (Джур. р. – 2).

2. Три линви, якими тягають від машини соломку (с. Козацьке, Бал. р.).

3. Капюшон (Сам. р. – 3).

ВОРУШАЛО Палиця, якою ворущать соломку в печі, щоб краще горіла (с. Капустянка, Сав. р.; с. Перельоти, Бал. р.).

- ВОСКУВАТИ** *с. г.* Проходити стадії воскової стиглості (про зернові) (Яр. р. – 6).
- ВОСЬМИКЛІНКА** Спідниця, пошита з восьми клинців. *На Ганіс'кі Звіран'с'к'і гърна вос'миклінка.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ВОСЬМИРИК** *с. г.* Великий плуг (Мон. р. – 2).
- ВОСЬМІРКОВИЙ** (про плуг) *с. г.* Плуг на вісім волів. *Попід дубину, попід зелену ходив плужок восьмірковий.* (Бар. р. – 2).
- ВОЦЬО** *дит.* Око (Хм. р. – 9; Ул. р. – 6; Бар. р. – 9). *Щось впало у воцьо.* (Бар. р. – 9).
- ВОЧІ** Очі (Коп. р. – 2).
- ВОЧКУР** *див.* ОЧКУР (Бар. р. – 5).
- ВОШІ:** **дідові воші** *бот.* Невисока рослина, що росте кушиками і має дуже дрібні реп'яхи. *Д'ідов'і воші йак набіуц'а в годéжу / то дúже загáйно йіх вибирáти* (с.Малий Бобрик, Люб. р.); **бáбині воші** Те саме. *Вс'і чу́лки булі у бáбиних во́шах* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ВОЯНКА** Дядькова жінка (Ул. р. – 3, 6). *Воянко, мама казали, щоб ви позичили бухінець хліба.* (Ул. р. – 6).
- ВПАСТИ В КУТОК** *див.* ЗЛЯГТИ, В КУТОК ВПАСТИ (Мур.-К. р. – 3).
- ВПЕРІЗУВАТИСЯ** Підперізуватися (Брац. р. – 1).
- ВПЕРТИ** *док. екс.* Вдарити, перетягнути. *Та вона менé йак вперла корóмислом / аш у вухáх задзвен'іло.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ВПОВИЧАЧ** Сповивач (Бер. р. – 1).
- ВПОВНІ** *незм.* З наповненим посудом (цебром і т.д.). *Вповн'і перейде дорóгу / то буде уда́ча.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ВПОРОСИТИСЯ** Опороситися (Бер. р. – 1).
- ВПУГАНІЙ** Занадто тепло одягнений в нехолодну погоду. *Чо ти такий впу́ганий / надво́р'і те́пло?* (с.Малий Бобрик, Люб. р.); *див.* УПУГАНІЙ.
- ВРАЦАТИ** Блювати (Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 8).
- ВРАЧ, УРАЧ** Лікар. *Несу́ дитину до в́рача, бо шос слаба́.* (с.Ожеве, Сок. р.).
- ВРЕДНИЙ** Клятий, злий (Брац. р. – 1; Чер. р. – 4). Вредна свекруха (Брац. р. – 1).
- ВРЕДНИК** Вередій, вередун (Яр. р. – 7).
- ВРЕМНЯ** Час (Тул. р. – 4). *Підмет – місце на горoді, де всьо́ вре́мня сіот коноплі.* (Тул. р. – 4).
- ВРОДІ** Ніби (Ор. р. – 3).
- ВРОЗГІН** *незм.* Спосіб орання ділянки по колу. *На цей раз*

будемо орати врог'ін
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ВРУБЛЮВАТИ Притискати сіно чи солому рублем (с.Почапинці, Літ. р. – 1). *Сіно на возі врублюють рубльом.* (Літ. р. – 1).

ВРУНА, ВРУНЯ с. г. Вруно, частіше осінні сходи жита (Плис. р. – 2; Тур. р. – 3; Лип. р. – 8; Тив. р. – 2; Ілл. р. – 8).

ВРУНИТИСЯ Покриватися сходами (Том. р. – 3; Джур. р. – 3). *Жито врунилося як тільки з землі.* (Джур. р. – 3).

ВСЕНЬКИЙ, ВСЕНЬКА, ВСЕНЬКЕ Увесь, вся, все (Гай. р. – 1, 6; Плис. р. – 4; Пог. р. – 3, 6, 7; Том. р. – 1; Сит. р. – 2; Коз. р. – 3; Ул. р. – 1, 3; Даш. р. – 3, 6; Кал. р. – 2; Він. р. – 6; Хм. р. – 5, 13). *От і усенька моя казка.* (Том. р. – 1).

ВСІПАТИ див. НАСИПАТИ. *Всип каші.* (Даш. р. – 1).

ВСІЛЯЧИНА Всячина (Тив. р. – 2).

ВСПІНУТИ док. Встигнути. *Йа иче всп'їну прийті до тебе.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ВСПІТИ Встигнути (Вор. р. – 2).

ВСТИД пол. Сором (Хм. 3, 6, 8, 9; Пог. р. – 5; Даш. р. – 1; Літ. р. – 8; Ул. р. – 12; Криж. р. – 1; Сит. р. – 2; Сам. р. – 4; Жмер. р. – 2, 6, 7; Мур.-К. р. – 5, 7, 8, 9; Джур. р. – 3; Піщ. р. – 5; Тул. р. – 2, 6; Він. р. – 3, 5, 7,

11; Шар. р. – 2; Лип. р. – 3, 4; Бар. р. – 11, 12, 13; Стан. р. – 2).

ВСТИДА́ТИСЯ пол. Соромитися. *Встидалася б таке говорити.* (Тул. р. – 4).

ВСТИДЛИВИЙ пол. Соромливий (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2).

ВСТІ́ДНО незм., пол. Соромно (Ул. р. – 9; Стан. р. – 2; Криж. р. – 1).

ВСТРИХ незм. Вщертъ, по вінця. *Набери відно муки встрих.* (Криж. р. – 1).

ВСЬОВ! див. КСОВ-КСОВ! (Том. р. – 3).

ВСЬО-ВСЬО! Вигук, яким кличуть коней, лоша́т (Ям. р. – 6).

ВСЬОЙ Увесь (Бар. р. – 2, 4, 5, 14). *Як виродиця біс, то вибий на ньому хоч всьой ліс.* (Бар. р. – 5).

ВТАКОВІ́ТИСЯ Влаштуватися (Бар. р. – 2).

ВТЕЛІ́ТИСЯ Отелитися (Том. р. – 3; Ул. р. – 9; Бер. р. – 1).

ВТИРА́ЛЬНИК Рушник (Коз. р. – 3).

ВТОРІ́К незм. Торік (Брац. р. – 1).

ВТРУ́ТИТИ Штовхнути (Яр. р. – 10; Теп. р. – 1; Тул. р. – 3; Піщ. р. – 1).

ВТЯ́ТИ 1. Врізати, відрізати, вкряяти (Тул. р. – 2, 5; Стан. р. – 3; Хм. р. – 3; Джул. р. – 1;

- Ул. р. – 12; Бар. р. – 1, 5; Мон. р. – 3; Він. р. – 6, 7). *Добру байду хліба втяв.* (Бар. р. – 5). **2.** Вдарити (Жмер. р. – 11).
- ВУВ'ЯЗЬ** *спец.* Частина ціпа (Гай. р. – 6; Нем. р. – 1).
- ВУГЛЯ** Вугілля, жар (Гай. р. – 2; Мон. р. – 2, 3; Тул. р. – 4).
- ВУДВОД** *орн.* Дятел. *Дятел, ще кажут на нього вудвод.* (Джул. р. – 4).
- ВУД-ВУД!** *див.* ТАСЬ-ТАСЬ! (Тив. р. – 3).
- ВУДВУД** *орн.* **1.** Одуд (Криж. р. – 1; с.Кобилівка, Тул. р.). **2.** *див.* ВУДВОД *Хлопц'і видирали гн'ізда вудвуд'ю.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *У сус'іда Івана у кам'інн'ій ст'ін'і сарайя живе вудвуд.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.)
- ВУДЕНЯ** *див.* БАТОГИ *Вуден'а огирк'ів / дин' / гарбуз'ів добре йіст' скотіна.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ВУДЗЯНИЦЯ** *спец.* Упряж (Сам. р. – 3).
- ВУДИНЯ** Огудиння, стебло і листя огірків, кавунів, динь, гарбузів (Брац. р. – 1; Том. р. – 1; Тул. р. – 1; Теп. р. – 1; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Вор. р. – 3; Том. р. – 1, 3; Джур. р. – 1; Коп. р. – 2, 4). *Вудин'а вже зéмн'у покріло* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Вудин'а з кавун'ів* (с.Коси, Кот. р.). *Вудиння з гоіріків, вудиння тоже від кавунів* (Брац. р. – 1).
- ВУДЛИСЬКО** *риб.* Вудлице (Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Ком. р. – 2; Жмер. р. – 2; Бар. р. – 1, 4; Стан. р. – 3; Він. р. – 6).
- ВУДЬ-ВУДЬ!** **1.** Вигук, яким кличуть голубів (сmt. Любашівка, Люб. р.); *див.* ВУЛЬ-ВУЛЬ! ГУЛІ-ГУЛІ! ГУЛЬ-ГУЛЬ! ДУЗЬ-ДУЗЬ! ДУЛЮ-ДУЛЮ, ДУЛЬ-ДУЛЬ! ДУСЬ-ДУСЬ! ЛЮ-ЛЮ-ЛЮ! **2.** Вигук, яким кличуть каченят (Яр. р. – 6; Мур.-К. р. – 6; Бар. р. – 9).
- ВУЄЧКО** *пестл.* Дядечко (Яр. р. – 6).
- ВУЖАЛКА** Довга хворостина, лоозина, якою пасуть гусей, свиней. *Вужалкуу тато бив.* (с.Концеба, Сав. р.). *Гоз'мі вужелку та віжени гуси на ставок.* (с.Гетьманівка, Сав. р.); *див.* ВУЖЕЛКА.
- ВУЖЕЛКА** Палиця, якою перевертають солому в печі. *Гнучка як вужелка.* (Гай. р. – 5).
- ВУЖІНА** *бот.* Ожина (Шар. р. – 1).
- ВУЖИСЬКО, ВУШИСЬКО** *спец.* Мотузок для притягування сіна рублем на возі (Коз. р. – 1; Яр. р. – 3). *Рубель притягают вужиськом.* (Яр. р. – 3).
- ВУЙКО** Дядько по матері чи по батькові (брат по матері чи

- батька) (Піщ. р. – 1, 2, 3, 4; Том. р. – 1, 2; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 1, 2, 4, 6; Тул. р. – 7; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6, 7, 8; Лип. р. – 1; Мур.-К. р. – 3, 4, 5, 8, 9; Жмер. р. – 2; Джул. р. – 1; Ул. р. – 12; Коп. р. – 1, 3, 5; Чер. р. – 1, 3, 5, 7, 8, 9; Шар. р. – 1; Яр. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9; Стан. р. – 3; Бар. р. – 4, 5). *Тату / вуйко Іван приходив с'огодні до нас.*(с.Олексіївка, Код. р.; с.Грабово, Код. р.).
- 2.** Дядько по матері (материн брат) (Піщ. р. – 5; Шар. р. – 2, 3; Чер. р. – 2; Коп. р. – 4; Джур. р. – 1; Криж. р. – 3; Бар. р. – 1, 2, 7, 10, 11, 13, 14, 15; Мур.-К. р. – 1, 2, 5, 7, 10; Мог.-П. р. – 1). *Стрий – татів брат, а мамин – вуйко.* (Бар. р. – 14).
- 3.** Дядько по батькові (батьків брат) (Чер. р. – 6; Коп. р. – 2; Джур. р. – 3; Том. р. – 5; Ям. р. – 4, 5).
- ВУЙНА¹** **1.** Тітка (взагалі) (Яр. р. – 1, 6, 9; Чер. р. – 1, 4, 7, 8; Джур. р. – 2; Том. р. – 1, 2, 6, 7; Криж. р. – 1; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 4; Стан. р. – 3; Мог.-П. р. – 7, 8; Ям. р. – 4; Шар. р. – 3; с.Грабово, Код. р.).
- 2.** Дядина, дядькова жінка (Том. р. – 1; Ул. р. – 12; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 4, 6; Чер. р. – 5; Криж. р. – 1, 3; Джул. р. – 1; Бар. р. – 13).
- 3.** Жінка материного брата (Мур.-К. р. – 10; Бар. р. – 2, 7).
- 4.** Жінка батькового брата (Джур. р. – 5).
- 5.** Материна сестра (Яр. р. – 5; Піщ. р. – 5).
- 6.** Будь-яка жінка (Мур.-К. р. – 6). *А як чужа жінка, то кажуть: вуйна.* (Мур.-К. р. – 6).
- ВУЙНА²** Назва села Переможного до 1944 р. (Ком. р. – 1).
- ВУЙНИН** Тітчин (Яр. р. – 5; Том. р. – 4).
- ВУЙЦЬО** *дит., пест.* Дядечко (Чер. р. – 6; Джур. р. – 2).
- ВУЙЧАНКА** *пест.* Тіточка (Яр. р. – 5).
- ВУЛІЙ 1.** Жлукто (Бар. р. – 2, 4, 7). *От поставила вулії за п'єцом, щоб чоловік не бачив, наклала клоча у вулії (золити).* (Бар. р. – 4); *див.* ЗІЛЬНИЦЯ.
- 2.** Вулик (Бар. р. – 2, 4, 7; Тул. р. – 1; Теп. р. – 1; Мон. р. – 4; Гай. р. – 2, 4, 6, 7; Брац. р. – 1; Сам. р. – 2).
- ВУЛЬ-ВУЛЬ!** **1.** *див.* ТАСЬ-ТАСЬ! – кличуть качок.
- 2.** ВУДЬ-ВУДЬ! – кличуть голубів (Бер. р. – 1). *Клікала вул'-вул' / а голубі не лет'їли.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ВУРДА** *кул., рум.* **1.** Сир, зварений із закислого молока (Криж. р. – 1). **2.** Вижимки із звареної сім'яної макухи, приготовлені для начинки вареників (Бар. р. – 5).
- ВУРКАТИ** Видавати звуки (про індиків). *Індики вуркают.* (Криж. р. – 2).

- ВУР'УНА** *с. г.* Осінні сходи жита, пшениці (Плис. р. – 1).
- ВУС'ЕЛЬНЯ** *зоол.* Гусінь (Погр. р. – 4); *див.* ОСЕЛЬНЯ.
- ВУСЛА** Губна гармонія (Мог.-П. р. – 8).
- ВУ'СЦІЛКА** Віхоть соломи, що вкладають у чоботи. *Ву'сц'ілку вставл'а'йут дл'а тепл'а.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Треба поклáсти у чоб'іт ву'с'ц'ілку/бо холодно у нóги.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Ву'сц'ілка вс'а перетéрлас'.* (с.Концеба, Сав. р.); *див.* ВУСЦІЛОК.
- ВУ'СЦІЛОК** *див.* ВУСЦІЛКА *У м'уне в чобóт'ах гет ву'сц'ілки потéрлис' / треба дрúг'і постáвити.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ВУ'СЬО** *дит.* Вухо (Ком. р. – 4; Ул. р. – 6; Бар. р. – 9). *Замотай ву'сьо, то не буде боліти.* (Ул. р. – 6).
- ВУТЬ-ВУТЬ!** *див.* ТАСЬ-ТАСЬ! (Ям. р. – 1, 4, 5, 6; Чеч. р. – 4; Ол. р. – 1; Мог.-П. р. – 4; Бер. р. – 1; Ул. р. – 3). *Мама клікала качóк: вут'-вут'-вút'!* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ВУ'ХА** **1.** Частина від колиски (Тив. р. – 6). **2.** Петлі, пришиті коло чобіт, щоб краще було натягати чобіт (Вор. р. – 5; Літ. р. – 8).
- ВУ'ХО** *спец.* Састина сокири, протилежна топорищу (Бер. р. – 1).
- ВУША́Н** Глиняний посуд у формі глечика для води (с.Троїцьке, Люб. р.).
- ВУ'ШКО** *кул.* Страва, що готується з тіста (Коз. р. – 2).
- ВУШУШКА** *спец.* Приладдя для мотання ниток (Мон. р. – 1); *див.* ВИШУШКИ.
- ВУ'ЯНКА** **1.** Дядина (Хм. р. – 1). **2.** Жінка материного брата (Коп. р. – 4). **3.** Тітка, сестра батька чи матері (с.Коритне, Бал. р.); *див.* ВУЙНА.
- ВУЯНЦЯ** *дит., пестл.* Тітуся (Чер. р. – 6).
- ВХОДЮВАТИСЯ** Втомлюватися (Лип. р. – 2).
- ВЦІЛИТИ** Вдарити влучно (Теп. р. – 1).
- ВЧ'ÓВПАТИ** *док. фам.* Збагнути. *Ти вже вч'óвпав / шо й до чо́го.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ВЧЕП'ІТИ** Прив'язати. *Вчепи, мамо, гойдалку.* (с.Гриньки, Брац. р.).
- ВЧЕСА́ТИ** Вдарити (Літ. р. – 3).
- ВШИВАЧ** *спец.* Частина ціпа (Гай. р. – 2).
- ВШ'ІТИ** Пошити (Ям. р. – 6; Стан. р. – 2).
- ВШ'ІТИЙ** Пошитий. *Опанча з овечого свого виробу сукна вишита.* (Мур.-К. р. – 5).
- ВШП'АРИТИ** Побігти дуже швидко (Бер. р. – 5).
- ВЩИБИРНУТИ** *док.* Взяти якусь частину чого-небудь, захопити. *Йа думала / шо в'ін*

в'із'мé трóхи йáблук / а в'ін половіну м'ішкá вичибирну́в.
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ВЮНДÓ Он (Бар. р. – 5).

ВЮРÓК *спец.* 1. Прилад для тримання нитки при мотанні пряжі (Бар. р. – 2, 4).

2. Дерев'яна паличка, за допомогою якої в'яжуть снопи (Він. р. – 1; Літ. р. – 9).

В'ЯЗЬ *спец.* Ремінець, яким скріплюються дві частини ціпа: бияк і ціпилно. *А в цéго ц'іпа вйаз' н'ікудішн'а.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

Г

ГАБЗУВА́ТИ Зневажати, ганьбити, гудити, паплюжити (Шар. р. – 6; Мог.-П. р. – 4; Теп. р. – 1; Криж. р. – 1).

ГÁБЛІ *с. г.* 1. Вила (Бар. р. – 2, 9; Ол. р. – 2; Нем. р. – 16; Теп. р. – 1, 4; Тул. р. – 3; Він. р. – 13; Ілл. р. – 6; Мон. р. – 4; Лип. р. – 7; Жмер. р. – 1, 4; Сит. р. – 1; Чеч. р. – 1, 4; Даш. р. – 4, 5; Джул. р. – 2, 4; Тур. р. – 4; Літ. р. – 3; Бер. р. – 2; Тив. р. – 4). *Де ти дів габлі з хліва?* (Бар. р. – 9). 2. Особливі вила, що мають тупі кінці на зубцях для навантаження буряків, картоплі (Бар. р. – 11; Вор. р. – 5; Шар. р. – 5, 6). *Принеси габлі, бо я раненько по бураки поїду.* (Бар. р. – 11).

ГАВ *дит.* Собака (Літ. р. – 8; Вор. р. – 5; Ул. р. – 6; Теп. р. – 1).

ГÁВА *дит.* Собака (Яр. р. – 6; Брац. р. – 4; Коз. р. – 2; Мур.-К. р. – 1; Бар. р. – 11; Ул. р. – 3).

ГÁВГАТИ Видавати звуки (про індиків). *Індики гавгают* (Плис. р. – 5).

ГАВДУН Великий горщик (Чер. р. – 4).

ГАВЖИЖ *незм.* Авжеж (Бер. р. – 7).

ГÁГАТИ Видавати звуки (про гусей). *Гуси гагают* (с.Бабин, Ул. р.; Стан. р. – 2). *Качки гагают* (Стан. р. – 1).

ГАДЮЧНИК *екс.* Буфет у лісі, де продають спиртні напої. *Був у гад'ючнику м'ій чолов'ік / бо вжé йде в три дорóз'і.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ГÁДЯЧІ ГЎБИ *бот.* Вид грибів (Обод. р. – 1).

ГАЗ 1. Гас (Даш. р. – 4; Він. р. – 13; Бер. р. – 1). *Наляй газу.* (Бер. р. – 1). 2. Лампа (Бер. р. – 1; Гай. р. – 2). *Засвіти газ.* (Бер. р. – 1).

ГАЗДА *рум.* Хазяйка (іноді зневажливо) (Джур. р. – 2; Яр. р. – 6).

ГАЗІЯ Велика кімната, хата (Ул. р. – 3).

ГАЗНИК, ГАСНИК Гасова лампа. *От начаділо цим газником.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

- ГАЗНИЦЯ** Гасова лампа (Чер. р. – 4; Даш. р. – 6; Тив. р. – 5; с.Степанки, Погр. р.); *див.* ГАЗОК.
- ГАЗОК** Гасова лампа (Даш. р. – 6). *див.* ГАЗНИЦЯ.
- ГАЙ-ГАЙ!** Іди-іди (Яр. р. – 6, 9).
- ГАЙДА-ГАЙДА!** 1. Пішли, ходімо швидше (Яр. р. – 10; Чер. р. – 8; Жмер. р. – 1; Стан. р. – 3). 2. *див.* АГАТТЯ! – відганяють коней (Ілл. р. – 8; Плис. р. – 2). 3. *див.* АТА-НО! – поганяють коней (Літ. р. – 2; Бар. р. – 5, 11). 4. Відганяють овець (Гай. р. – 5, 6; Мог.-П. р. – 2; Сит. р. – 4). 5. Давай. Ану, гайда плигай. (Бар. р. – 11; Мон. р. – 1).
- ГАЙДАМАШКА** Спідниця (Бар. р. – 2).
- ГАЙДАРАК** 1. Добірна конопля, яку садять окремо і з якої збирають на посів насіння (смг.Любашівка, Люб. р.) *Треба зр'ізати гайдарак / а то горобці вс'о с'їмн'а вілускають.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Так'ї висок'ї вигналис'а гайдаракі / шо й верхá не достáнеш.* (с.Лісничівка, Бал. р.). 2. Палка, за допомогою якої приводять в рух жорна. *Дай гайдарак / бо треба журнувати.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГАЙДАРИКИ** зв. мн. Конопляне насіння, відібране на посів (с.Гвоздавка, Люб. р.).
- ГАЙДИ, ГАЙДИ КУДИ!** *див.* АГЕЙ! (Шар. р. – 1; Стан. р. – 2).
- ГАЙДНУТИ** Швидко пройти (Ул. р. – 9).
- ГАЙДУР** *див.* **ГАЙДУРІ** *Змолоті гайдурі / шчо́б дошч не намочів.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГАЙДУРІ** зв. мн. Рідко посіяні спеціально на насіння коноплі (Теп. р. – 1; Криж. р. – 1), *Повиган'ай горобців з гайдурів* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Ухожани, Бал. р.; с.Глубочок, Кот. р.).
- ГАЙНУТИ** Пролетіти (Ул. р. – 9).
- ГАЙТ, ГАЙТА!** Вигук, яким поганяють коней (Том. р. – 6; Літ. р. – 2; Ул. р. – 9; Літ. р. – 3).
- ГАЙТИ** *дит.* Гуляти на вулиці (Вор. р. – 3; Ком. р. – 4). *Йди, я вдягну і підеш гайти.* (Ком. р. – 4); *див.* ГАЙТІ, ГАЙТУ, ГАЙТЮ.
- ГАЙТІ** *дит.* Гуляти на вулиці (Ілл. р. – 6); *див.* ГАЙТИ, ГАЙТУ, ГАЙТЮ.
- ГАЙТУ** *дит.* Гуляти на вулиці (Душ. р. – 5; Тив. р. – 1; Брац. р. – 3; Коп. р. – 1, 2); *див.* ГАЙТИ, ГАЙТІ, ГАЙТЮ.
- ГАЙТЮ** *див.* Гуляти на вулиці, на дворі, на свіже повітря

(Бар. р. – 1, 6, 11; Жмер. р. – 1, 2; Ул. р. – 3, 12; Вор. р. – 5; Тул. р. – 2; Джул. р. – 1; Ком. р. – 2).

ГАК *спец.* Частина плуга (Коп. р. – 3).

ГАКОСЬ! *див.* А-ГУШ! (Літ. р. – 2).

ГАКОТ! *див.* АКОТ! (Літ. р. – 2).

ГАЛАЙБУРЩИНА Безладдя (Бар. р. – 13); *див.* РЕЙВАХ.

ГАЛАЙКО Говорун (Сам. р. – 3).

ГАЛА́К *бот.* Назва злакової рослини, зерно якої подібне до ячменю, яке висівається на зиму. *Ми вже придрáпали на зиму кусóчок галака́.* (с.Обжили, Бал. р.).

ГАЛАКА́Н Балакуча людина (Стан. р. – 2).

ГАЛАКА́ТИ Кричати (Ул. р. – 6).

ГАЛАКУ́Н Балакуча людина (Стан. р. – 2).

ГАЛАМА́ГАТИ Говорити небилиці (Теп. р. – 1).

ГАЛАНЦІ́ зв. мн. Вузькі штани. *Ці галанці́ так'ї вуз'к'ї / шо йел'ї нат'агнув.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГАЛАПА́ЙДА *знев.* Криклива людина. *А та галапа́йда йак розкря́чалас'а на д'іте́й / то вс'ї зра́зу попритиха́ли.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГАЛАТИН *тюрк.*
екс.1. Людина, яка надто багато говорить, шалапут,

вітрогон, шибеник, дурний чоловік (Плис. р. – 2; Криж. р. – 1; Бар. р. – 14). *Чого розходівс'а / йак той галатин?* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

2. Метушлива людина, яка без причини кудись поспішає, біжить. *Стан' / галатин / куді летіш?* (с.Обжили, Бал. р.). *знев.*
3. Дурний, недалекий розумом чоловік. *З галати́ном говори́ти не хóчу* (Сав. р. – с.Концеба, смт. Саврань); *пор.* ГАЛАТІЙО́Н.

ГАЛАТІЙО́Н *знев.* Дурень (с.Дубиново, Сав. р.).

ГАЛАТІО́Н Шалапут, безголова, легковажна людина (Бар. р. – 15).

ГАЛАШУ́ГА *молд.* Обрізки виноградної лози. *Віз'ме з обирéмок галашу́ги та й віпалит.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ГАЛИГИ *зруб.* Великі ноги (Жмер. р. – 1).

ГАЛИТИ Накричати (Мог.-П. р. – 8).

ГАЛУ́НКА *обряд.* Пофарбоване яйце, крашанка (Яр. р. – 6; Піщ. р. – 1; Стан. р. – 3; Коп. р. – 2; Криж. р. – 1; Ям. р. – 6). *Треба вже красити галунки на паску.* (Коп. р. – 2).

ГАЛУ́СКА Гілка (Тив. р. – 3).

ГАЛУШКИ *кул.* Голубці (Ям. р. – 3).

- ГА́ЛЬВА** *див.* ГАЛЯВИНА (сміт. Саврань, Сав. р.).
- ГАЛЮКАТИ** *екс.* Кричати на когось. *До́ки в'ін будé гал'укати на дитину.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГАЛЯВА 1.** Прогалина під час оранки, пропуск в оранці (Ул. р. – 9; Шпик. р. – 3; Коп. р. – 1). **2.** Місце для пасовищ в лісі. *Женіт ньеньки на галяву пасти.* (Том. р. – 3).
- ГАЛЯВИНА** Огріх при сіянні, недосів (с.Перельоти, Бал. р.); *див.* ГА́ЛЬВА, ГАЛЯВА 1.
- ГА́ЛЬКА** Мереживо (Хм. р. – 9).
- ГА́ЛЬМУЖНЕ** Плата за потраву (Том. р. – 6); *див.* СПАШНЕ.
- ГА́ЛЬОКА́ТИ** Кричати на когось (Мог.-П. р. – 8; Теп. р. – 1).
- ГАМ** *дит.* Їсти (Бар. р. – 1, 22; Гай. р. – 6; Тул. р. – 2; Чеч. р. – 4; с.Початинці, Літ. р.; Том. р. – 7; Жмер. р. – 2; Брац. р. – 3; Вор. р. – 5).
- ГАМАЗЕ́Я** Крамниця. *Колись в гамазе́йї не бу́ло ст'іл'ки мате́р'її / йак тепе́р.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГА́МАТИ** *дит.* Їсти (Том. р. – 4; Хм. р. – 9; Тур. р. – 3; Піщ. р. – 7).
- ГА́МБА** Кінець (у значенні пропав) (Жмер. р. – 1; Погр. р. – 8).
- ГАМБА́Р** *с. г.* Зерносковище. *У колгоспі гамбар.* (Гай. р. – 4).
- ГАМБАРА́С** Клопіт, морока, утруднення (Теп. р. – 1; Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 5, 8; Лип. р. – 2). *Таки́й ма́йу гамбарáс з цим хлопчи́с'ком.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГА́МИ** *дит.* Їсти (Літ. р. – 2; Бер. р. – 5; Вор. р. – 3; Тив. р. – 1; Він. р. – 9; Ям. р. – 5; Теп. р. – 1; Ор. р. – 2; Ком. р. – 4; Піщ. р. – 4). *Йди, я дам гами.* (Ком. р. – 4); *див.* ГАМ, ГАМУ.
- ГАМСЕ́ЛИТИ** Бити по чомусь, бити когось. *Він гамселі́в по стол'ї кулако́м.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ГА́МУ** *дит.* Їсти (Жмер. р. – 1; Стан. р. – 1; Кал. р. – 5; Яр. р. – 6); *див.* ГАМ, ГАМИ, ГАМАТИ.
- ГАНА́НЬ** *див.* ГАЛАТІЙО́Н. *Йак ганáн' кричі́т.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ГАНДРАБА́ТИЙ** Висока, худа, незграбна людина (Мог.-П. р. – 8; Ілл. р. – 4; Вор. р. – 2; Лип. р. – 2, 7; Жмер. р. – 1; Бер. р. – 2; Криж. р. – 1; Тив. р. – 10; с.Тарабанівка, Тив. р.).
- ГАНИ́ЦЯ** Гуска (Яр. р. – 9).
- ГАНИ́ЧКИ** Камінчики (Яр. р. – 6, 9).
- ГА́НКА** Ганна (Бер. р. – 9, 15; Тул. р. – 1).
- ГАНО!** *див.* АТА-НО! (Яр. р. – 6).
- ГАНЧ** Недолік, вада, брак, дефект (Бар. р. – 5; Теп. р. – 1).

- ГАНУС** бот. Аніс, рослина, насіння якої вживають у народній медицині як відхаркувальний, жарознижувальний, протиспазматичний засіб. *З'ібрала нас'ін'а гануса / зробл'у в'ідвар та буду́ п'іти/а то не м'ожу в'ідхаркувати.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГАНЧУВА́ТИ** Знецінювати (Він. р. – 4).
- ГАННЯ** Ганна (Жмер. р. – 1).
- ГАРА́!** Вигук, яким підгняють овець. *Гара́ / вона́ стоїт' / шоб ти ка́м'ін'ом ста́ла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГАРА¹** Зірка (Ул. р. – 12).
- ГАРА²** Скворода (Ул. р. – 14).
- ГАРА́БА** техн. Гарба (Джур. р. – 2; Коп. р. – 3; Том. р. – 1).
- ГАРА́ГА** молд. Тичка, якими підпирають гілки винограду (Ям. р. – 4).
- ГАРА́ГА** молд. Кілок, дерев'яна палиця, тичка 1,5-2 м. завдовжки, встромлена в землю, до якої прикрплюють виноградну лозу. *Обріза́ють / поновл'а́ють / укр'інл'а́ють гара́ги.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ГАРА́ГОВА** бот. Сорт квасолі. *Гара́гова / та шо сота́йіц'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ГАРА́ЛІ** Великі палиці (Ям. р. – 6).
- ГАРБА́** техн. Кінний віз із великими довгими дошками (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ГАРБАЗІ́ЙКИ** бот. Сорт цибулі. *Цибуля це засушка* (Гай. р. – 4).
- ГАРБАСІ́Я** див. ГАРБАЗІ́ЙКИ *Купі мен'і на нас'ін'н'а гарбасі́ї / бо уже́ тре́ба сади́ти.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГАРБАТА** Чай (Шпик. р. – 2; с.Тарабанівка, Тив. р.).
- ГАРБАЦІ́КА** Мереживо, вив'язане руками. *Ма́ма вже приши́ла до рушні́ка гарбаці́ку.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГАРБУ́З** бот. Кавун (Чер. р. – 7; Яр. р. – 1, 4, 10; Ям. р. – 1; Чеч. р. – 1, 4; Мог.-П. р. – 1; Піщ. р. – 1, 7; Криж. р. – 1; с.Кобилівка, Тул. р.). *Сті́льки гарбу́зів, як насипав.* (Піщ. р. – 7). *Цей год з'ібра́ли добрий урожа́й гарбу́з'ів* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГАРБУДЗ.** Кавун. *От най́вса гарбудзі́в.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ГАРБУ́ЗИКИ** зв. мн. бот. Рослина з колючками, що стелиться по землі, баранці. (с.Василівка, Мик. р.; с.Станіславівка, Кот. р.; с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Станіславівка, Бал. р.). *Тре́ба взу́ти йа́кіс' лапацо́ни / а то на гор'од'і та́к'і гарбу́зики / шо бо́сий ни проїде́ш.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *П'ішла бо́са на город, то вс'і но́ги були в гарбу́зиках / шо не мо́гла й ступі́ти.* (с.Лісничівка,

- Бал. р.). *Гарбу́зики пос'їялис'* (с.Концеба, Сав. р.).
- ГАРБУЗИНЯ** Гудиння з кавунів (Криж. р. – 1).
- ГА́РЕЦЬ** Дерев'яна посудина, якою насипають зерно до коша (Чер. р. – 2г).
- ГА́РИ** *техн.* Віз для перевезення зерна, землі (Бар. р. – 6).
- ГА́РКАТИ** Говорити. *Як я розгаркалась, то гаркала час.* (Ям. р. – 4).
- ГАРЛАПА́НИТИ** Горланити, говорити голосно (Вор. р. – 5; Гай. р. – 3).
- ГАРЛА́ТИ** Кричати (Жмер. р. – 1; с.Тарабанівка, Тив. р.).
- ГАРЛЕНД** *обряд.* Вінок молодої (Гай. р. – 3).
- ГАРЛИГА** Довга палиця з закрученим кінцем (Він. р. – 8, 10; Гай. р. – 3; Криж. р. – 2, 3; Плис. р. – 2; Ул. р. – 6; Бар. р. – 6; Стан. р. – 3). *Солому у печі перегортають залізною гарлигою або кручком.* (Криж. р. – 3).
- ГАРЛИК** Довга палиця з ковнською у пастуха (Криж. р. – 1).
- ГАРМА́К** Тік, гарман. У Молдавії *гарманують на гарманах, а у нас молотят на токах.* (Обод. р. – 3).
- ГАРМАКИ** зв. мн. **1.** Дерев'яні триріжкові вила. *Вз'ав гармакі та й н'їшоу у по́ле.* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** Дитячі санки з криги. *Зробїли хлопці́ гармакі з л'о́ду.* (с.Дружелюбівка, Ан. р.).
- ГАРМАНУВА́ТИ** Молотити хліб ногами коней (Чер. р. – 1, 9; Яр. р. – 6; Мур.-К. р. – 5; Бар. р. – 5; Даш. р. – 3). *Гарманують у Басарабїї.* (Чер. р. – 9).
- ГАРМАСУВА́ТИ,** *док.*
ЗГАРМАСУВА́ТИ
- 1.** Товктися на одному місці, топтати(ся), толочитися. *До́ки ти будеш там гармасувати / дивіс' / шо ти з то́її по́стелі зробів.* (с.Обжили, Бал. р.).
- 2.** Сильно шарпати, смикати за двері (Теп. р. – 1).
- ГАРМІ́ДЕР** Безладдя (Обод. р. – 3).
- ГАРНАУ́Т** *бот.* Горох. *С'їго́дн'а на гарнаут ідемо.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ГАРНЕЦЬ** Мірка для зерна або борошна (Чер. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 5; Хм. р. – 14).
- ГАРНІ́ТЄР** **1.** Плаття (Шар. р. – 1). **2.** Костюм жіночий (Шпик. р. – 2).
- ГАРНІ́ТОРА** *пол.* Відріз тканини на жіночий костюм (Чер. р. – 2).
- ГАРСОВА ХУСТКА** Велика шерстяна хустка (Бар. р. – 11).
- ГАРЦА́БА** Віконна коробка (Літ. р. – 3); *див.* ВАРЦАБА.

ГА́РЧИК Лерев'яний ящикок для зберігання солі (Тул. р. – 3; Теп. р. – 1).

ГАРЯ́! Вигук, яким відганяють волів (Яр. р. – 6).

ГАРЯ́-ГАРЯ́! Вигук, яким відганяють кіз, овець. *Гар'а-гар'а / прокл'ата!* (с.Обжили, Бал. р.)

ГАР'Я́! *див.* А-БАЗЬ! (Ул. р. – 9; Том. р. – 3; Ям. р. – 5; Піщ. р. – 2; Бер. р. – 1; Стан. р. – 2).

ГАС Гасова лампа (Він. р. – 9; Тул. р. – 3; Теп. р. – 4).

ГАСА́Й *жарт.* Прізвисько людей, в мовленні яких дуже поширене протетичне приставне [г] (*гоко / гузен'ка гуличка / Гандр'ій / гиндик і т.д.*) (с.Будеї, Код. р.).

ГАСО́К *див.* ГАСНИК (с.Ухожани, Бал. р.).

ГАСНИК **1.** Гасова лампа (Хм. р. – 5, 9; Брац. р. – 2; Ілл. р. – 4; Бер. р. – 4, 6; Жмер. р. – 7; Гай. р. – 3; Вор. р. – 2). *Засв'итив уже гаснік.* (с.Концеба, Сав. р.).

2. Каганець (Криж. р. – 1; Жмер. р. – 7; смт. Саврань, Сав. р.).

3. Лампа без скла (Літ. р. – 3).

4. Гніт. *Гасник це той, що горит* (Сит. р. – 2); *див.* ГАЗ, ГАЗНИЦЯ, ГАЗОК, ГАСНИК.

ГАСНИЦЯ Гасова лампа (Криж. р. – 1; Ол. р. – 2).

ГАСЯ́, ГАСЬ! *див.* А-БАЗЬ! (Ул. р. – 6; Бар. р. – 9).

ГАСЯНО́ЧКА Металевий посуд для гасу (Ям. р. – 6).

ГА́ТА Кінець, годі (Бер. р. – 6; Жмер. р. – 2).

ГАТА́ВА Отара. *Гатава овець* (Бер. р. – 5).

ГАТА́Р *рум.* Кінець села (Сам. р. – 4).

ГА́ТТЯ! Вигук, яким повертають коней праворуч. *Гат'т'а / Гн'ідий.* (с.Олексіївка, Код. р.; с.Козацьке, Бал. р.).

ГАТТЯ, ГАТЯ́! **1.** Вигукують до коней, щоб повернули праворуч (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 7, 11, 13, 14; Гай. р. – 2, 5, 6; Криж. р. – 1; Шар. р. – 5; Ям. р. – 6; Ул. р. – 6, 12; Том. р. – 3, 4; Хм. р. – 9; Брац. р. – 3; Бер. р. – 1; Чер. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 6).

2. Вигук, при повороті коней лівворуч (Яр. р. – 6; Тул. р. – 2; Джул. р. – 1; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 2). **3.** Поганяють, підганяють чи відганяють коней (Бар. р. – 6, 9, 12; Мон. р. – 2, 4; Коп. р. – 2, 4; Том. р. – 1, 3, 7; Піщ. р. – 3; Сам. р. – 3; Ілл. р. – 6; Бер. р. – 5; Вор. р. – 4, 5; Він. р. – 6, 7; Тив. р. – 2, 3; Моґ.-П. р. – 1; Хм. р. – 3; Жмер. р. – 1, 9; Коз. р. – 1; Ул. р. – 3, 5; Ям. р. – 4; Літ. р. – 2; Ком. р. – 3; Сит. р. – 2).

ГАТЯ́! *див.* ГА́ТТЯ! *Гат'а! Крутіс'а / гат'-гат'-гат'!* (с.Василівка, Мик. р.);

- с.Гетьманівка, Сав. р.). *Бері гат'а / а то зайідеи у йаму.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГАТЬ 1.** Гребля (Теп. р. – 4; Брац. р. – 2; Шар. р. – 1).
- 2.** Повінь (Бер. р. – 5).
- ГАТЬ-ГАТЬ!** *див.* А-БАЗЬ! (Ям. р. – 3).
- ГАХТÓБУС** Автобус. *Через наше село прохóд'ат' аж три гахтóбуси.* (с.Немирівське, Бал. р.).
- ГАЦЬÓМ** *незм.* Бігом (Яр. р. – 9).
- ГАЧАПРА́К** *техн.* Віз для перевезення дров (Бер. р. – 5).
- ГАЧУ!** *див.* АЧУ! (Гай. р. – 5; Мог.-П. р. – 2; Тив. р. – 2).
- ГАЯ** Авжеж (Яр. р. – 6).
- ГВАВТ** Гвалт (Бар. р. – 5).
- ГВАЗДЯКАЛО** *ірон.* Балакун (с.Початинці, Літ. р.).
- ГВАЗДЯТИ** Мазюкати (Теп. р. – 1; Криж. р. – 1). *Щось таке нагваздяла.* (Криж. р. – 1).
- ГВАЛТ** Сорочка, яку носили раніше (Він. р. – 12).
- ГВАНДЯКАТИ** Базікати (Теп. р. – 1; Криж. р. – 1).
- ГВУЗДАЛО** *риб.* Вудила (Бар. р. – 4).
- ГЕ** або **Е** Частка, яку інколи представники старшого покоління додають до слова «так». *Ге – так.* (Бер. р. – 7).
- ГЕВÉГАТИ** Базікати, говорити нісенітницю. *П'яний гевегає.* (Теп. р. – 1).
- ГÉГАТИ** Видавати звуки (про гусей). *Гуси гегаяот* (Мур.-К. р. – 4; Бар. р. – 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 4, 5; Гай. р. – 2, 4, 6; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 6, 9; Коз. р. – 1, 2; Мон. р. – 1; Мур.-К. р. – 3, 4, 5, 6; Об. р. – 1; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Том. р. – 1, 3; Тул. р. – 1; Тив. р. – 2, 3).
- ГЕДЗИ́НЬ** *зоол.* Гедзь (Бар. р. – 1, 2, 5, 6; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 5; Нем. р. – 1; Плис. р. – 4; Піщ. р. – 2; Сит. р. – 1; Теп. р. – 1; Том. р. – 1, 3; Ул. р. – 4; Ям. р. – 4); *див.* ГЕДЗИ́НЬ, ГЕДЗУ́НЬ.
- ГÉДЗИТИ́СЯ** Дрочитися (с.Кобилівка, Тул. р.).
- ГЕДЗИ́НЬ** *див.* ГЕДЗИ́НЬ (Мог.-П. р. – 5).
- ГЕДЗУ́НЬ** *див.* ГЕДЗИ́НЬ (Гай. р. – 4).
- ГЕЗУ́НТ** Здоров'я (Кал. р. – 2).
- ГЕЙС! 1.** Вигук до волів (Коп. р. – 2; Ул. р. – 12; Шар. р. – 5).
- 2.** Вигук до волів при повороті ліворуч (Бар. р. – 2, 4, 11; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 6; Ям. р. – 6).
- 3.** Вигук до волів при повороті праворуч (Криж. р. – 1).
- ГЕЙСЯ!** *див.* А-БАЗЬ! (Хм. р. – 9).
- ГЕКЗОМ** *незм.* Неодмінно. *Йому гекзом треба бути ниньки у Вінниці.* (Він. р. – 9).

- ГЕЛЕВА́ТИЙ** Людина з великим животом (Теп. р. – 1).
- ГЕЛЯ** Олена (Жмер. р. – 1).
- ГЕЛЬМА́К** бот. Берест (Ілл. р. – 6).
- ГЕ́МБА**, мн. **ГЕ́МБИ** пол. Губа, губи (Брац. р. – 3; Гай. р. – 5; Коз. р. – 3; Криж. р. – 1; Літ. р. – 8; Погр. р. – 7; Теп. р. – 3; Ул. р. – 6; Чер. р. – 6). *Надує гемби.* (Брац. р. – 3).
- ГЕМБА́ТИЙ** Губатий (Криж. р. – 1; Мон. р. – 1).
- ГЕ́МБЕЛЬ** спец. Фуганок, рубанок (Бар. р. – 4).
- ГЕМБЛЮВА́ТИ** пол.
1. Торгувати. *Багацько івреїв пашньою гемблювали.* (Гай. р. – 5). **2.** Стругати (Літ. р. – 2; Ул. р. – 9). *Столяр гемблює дошку.* (Літ. р. – 2).
- ГИМБЛЮВАТИ** (Мог.-П. р. – 8).
- ГЕНДЖИТИСЯ** Дутися, гніватися. *Той чо це ви нагенджилися.* (Бар. р. – 1).
- ГЕ́НДЗЮР** Велика пляшка, бутель (Ул. р. – 7); див. ГЕ́НСЮР, ГЕ́НЦЮР.
- ГЕ́НДИ** незм. Там (Ул. р. – 9).
- ГЕ́НСЮР** див. ГЕ́НДЗЮР (Ул. р. – 10, 11; Тив. р. – 9).
- ГЕ́НЦЮР** див. ГЕ́НДЗЮР (Бар. р. – 9; Ком. р. – 3; Ул. р. – 6, 8; Хм. р. – 9). *Ми накидали слівок повний генцюр.* (Бар. р. – 9).
- ГЕРГО́ШИ** див. ВЗЯТИ НА ГЕРГОШІ – нести на спині (Мог.-П. р. – 1; Теп. р. – 1).
- ГЕРГУ́Н, ГЕРГУНИ** Порода гусей (Бер. р. – 1; Ілл. р. – 6).
- ГЕРДИКАТИ** Видавати звуки (про індиків) (Ол. р. – 1).
- ГЕРЕ́ГА** риб. Прилад ловити рибу, сплетений сачок (Яр. р. – 6).
- ГЕРЛЕНТА, ГЕРЛЕНТА** обряд. Вінок на молодій (Вор. р. – 5; Даш. р. – 2; Ілл. р. – 6). *На голову молодухи ложат герленту.* (Даш. р. – 2).
- ГЕ́СТКА 1.** Деталь спіднього одягу. *Носіли полотн'яні рубашки з довгими рукавами / з гэстками / випускали пітички* (с.Немирівське, Бал. р.). **2.** Відрізна верхня частина одягу (Жмер. р. – 6, 8; Теп. р. – 1; Том. р. – 4, 8). *Зимою пошюю сорочку з гэсткою і манішкою.* (Том. р. – 4). *Чемерка узаді з гэсткою.* (Жмер. р. – 6).
- ГЕТЬ** Навіть. *Геть і вони є.* (Обод. р. – 1).
- ГЗИМСИ** пол. Карнизи. *Славні гзимси поробив.* (Том. р. – 4).
- ГЗИМЦІ** пол. Карнизи на комині (Брац. р. – 2).
- ГЗИМЧИК** пол. Пристрій коло печі, карниз (Яр. р. – 6).
- ГЗИТИСЬ** Пустувати, гратись (Теп. р. – 1; Ям. р. – 4).
- ГИГА** дит. Вогонь (Коз. р. – 2).

- ГИГАТИ** Геготати. *Гуси гигають.* (Мур.-К. р. – 1; Мог.-П. р. – 5; Ям. р. – 4; Яр. р. – 3).
- ГИДЖА́!** Вигук, яким нацьковують собак (смт. Любашівка, Люб. р.; с.Чорна, Кр. р.).
- ГИДЖЯ-ГИДЖЯ!** *див. ГИДЖА́!* *Гідж'а-гідж'а / ба́ба!* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГИДЗИЛА** Торба грошей (Теп. р. – 1).
- ГИДЗЬ** Вузол, гуля (Тул. р. – 2).
- ГИЖКИ** зв. мн. *кул.* **1.** Холодець (Бар. р. – 4, 10, 11; Жмер. р. – 1; Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 10; Стан. р. – 2; Тив. р. – 3, 10; Чер. р. – 2г; Чеч. р. – 1; Яр. р. – 1, 6, 9). *Звари, мамо, гижок.* (Тив. р. – 3). **2.** Холодець із ніг чи голови забитої тварини (с.Жеребкове, Ан. р.; с.Слюсареве, Сав. р.).
- ГИЛА** *мед.* Грижа (Бар. р. – 5).
- ГИЛГОТА́ТИ** Гелготати (Брац. р. – 1; Теп. р. – 1; Тул. р. – 1).
- ГИЛЕТКА** **1.** Гаманець (Бар. р. – 5; Коп. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 8). **2.** Одиниця виміру зерна (Мур.-К. р. – 5, 9).
- ГИЛОВАТИТИ** Вагітніти (Тул. р. – 1).
- ГИЛЯГИ** Гілля (Тул. р. – 4).
- ГИЛЬЦЕ́** *обряд.* **1.** Зрубана вишня, прикрашена квітами, біля якої співають дівчата на Івана Купала (Жмер. р. – 1). **2.** Букет із пофарбованих стружок, який роблять дружки і дружби (Чеч. р. – 4).
- ГІМБЕЛЬ¹** Неприємність, клопіт (Теп. р. – 1, 3).
- ГІМБЕЛЬ²** *спец.* Столярський інструмент (Бер. р. – 1; Він. р. – 12; Літ. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Ул. р. – 3); *див. ГЕМБЕЛЬ.*
- ГІМБІЛЬ** Холод, мряка. *На двор'і гімбіл'* (с.Концеба, Сав. р.).
- ГІМБЛИК** *спец.* **1.** Рубанок (Гай. р. – 2). **2.** Фуганок (Теп. р. – 1).
- ГІМИНО** Так і є, обов'язково (Жмер. р. – 1; Об. р. – 1).
- ГИНДЮР** *зоол.* Індик (Сам. р. – 2).
- ГІНЬЧИЙ, ГІНЬЧА** Інший, інша (Теп. р. – 1, 3).
- ГИРИЛІЦЯ** **1.** *зневаж.* Гурт людей (Бар. р. – 2; Він. р. – 9; Даш. р. – 1; Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 5, 8; Ор. р. – 1; Ям. р. – 1). *Така гирилиця зібралася на дорозі.* (Він. р. – 9). **2.** Багато корів (Тул. р. – 3).
- ГИРКАТИ** Гаркавити (Теп. р. – 1).
- ГИРЛИЦЯ** Довга палиця (Жмер. р. – 6).
- ГИРЛЯТИ** Бешкетувати (Мог.-П. р. – 8).
- ГИРТО́П** *молд.* Назва частини села, що розкинулася на горбах, ярах, вибоїнах. *Поселі́вс'а дес' аж у гирто́пі / шо й прові́дати не мо́жна //* (с.Обжили, Бал. р.).

ГИРЧА́К бот. Вид грибів, що мають низьку ніжку, яка переходить в шапочку, а шапочка посередині увігнута, груздь (Обод. р. – 1). *Гирчакі треба обварити / йак хочеш жарити / бо так не можна їсти //* (с.Обжили, Бал. р.; с.Грабове, Код. р.). *Післ'а дощчү багáто в л'ис'і гирчак'ів понаростáло.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГИСИ! див. А-БАЗЬ! (Літ. р. – 4; Мон. р. – 1).

ГИСТИК Дерев'яна або залізна лопатка, якою чистили плуг. *Гістиком чістимо лем'іш від земл'і.* (с.Коси, Кот. р.). *Обчіст' лем'іш гістиком/ а то дўже заліп земл'обу.* (с.Лісничівка, Бал. р.); див. ИСТИК.

ГИСЯ! див. А-БАЗЬ! (Мон. р. – 2; Жмер. р. – 8). ГИСЬ-ГИСЬ (Ул. р. – 4).

ГИЦЕЛЬ знев. Людина, що веде неправильний спосіб життя; *Неслухняний хлопець. *Приб'ігли гіцел'і і вс'і йáблука обнёсли / дáже достігнути не дáли.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГИЦЕЛЯКА згруб. до ГИЦЕЛЬ *Такій здоровій гицел'áка / шо н'ічóго не мóжна з ним зробіти / не слўхайец'а та гóд'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГИЧКА 1.Бадилля буряка, бурячиння. *Част'іше кáжут' гичка.* (с.Коси, Кот. р.).

2.Горілка, зроблена з буряка. *Говóрат на буракóву «гичка» / то убийдушá / а не гор'івка.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ГИША! див. АБУШ! (Він. р. – 10; Літ. р. – 2).

ГИШКІ зв. мн. кул. 1. Холодець (Бар. р. – 2, 9; Жмер. р. – 1; Коп. р. – 2; Мог.-П. р. – 7, 8; Мур.-К. р. – 5; Тив. р. – 5; Чер. р. – 4, 6; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 2, 6). 2. Холодець із свинини. *Коліс' гішки у лохán'ах студіли.* (с.Лісничівка, Бал. р.); пор. ГИЖКИ.

ГИДЖА! Вигук, яким цькують собак (Коз. р. – 2).

ГИРГІНІЯ бот. Жоржини (Брац. р. – 3).

ГИРКУВА́ТИ Бідувати. *Старá гіркува́ла самá в хáті.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ГИРНЯ 1. Глина (Ул. р. – 12). 2. Глинище (Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Том. р. – 7).

ГИРЧИНА 1. Горище над хлівом (Ул. р. – 4). 2. Опушена нижче стеля над комірчиною (Він. р. – 12; Жмер. р. – 5). 3. Комора, в якій зберігаються зерно, борошно. *З гирчини внесли вівса для коней.* (Коп. р. – 2).

ГИРЧИНЯ Стебло огірків (Мур.-К. р. – 4; Том. р. – 4).

ГИРШЕ [?] *Торік ще гирше не було мух.* (Бур. р. – 11).

ГЛАДИНА бот. Дерево, на якому ростуть плоди глоду. У

*гладіни білен'к'і / мален'к'і
ц'віточки / а йагоди червон'і.
(с.Малий Бобрик, Люб. р.).*

ГЛА́ДИТИ 1. Прасувати (Яр. р. – 2). 2. Рівняти обмазані глиною стіни (Бар. р. – 4; Літ. р. – 3). 3. Спосіб обробітку зораної землі. *Раніш катків не було, деревляна борона обертаїця догори зубами, волочат, – це гладят щитами.* (Обод. р. – 1).

ГЛАДИШКА Глечик (Коз. р. – 2; Мур.-К. р. – 5); *див.*
ГЛАДУЩИК.

ГЛАДУ́ШНИК бот. Чистотіл, багаторічна трав'яниста рослина, яку використовують у народній медицині для лікування шкірних хвороб та золотухи. *Йа вже казала своїй Ган'н'і / шоб вона п'шла у л'іс та нарвала гладушника / а то дитіна кончайец'у'а в'ід золотухи.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГЛАДУ́ЩИК Глиняний, продовгуватої форми посуд для молока, глечик. Глечик, найчастіше посуд для молока, іноді для води (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15; Бер. р. – 1, 2, 4, 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 1, 4, 8, 9, 12, 14; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 1, 3; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, 11; Ілл. р. – 1, 6, 8; Кал. р. – 1, 3, 5; Коз. р. – 1;

Ком. р. – 1, 3, 4; Коп. р. – 1-5; Криж. р. – 1-3; Лип. р. – 1, 2, 5, 6; Літ. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 9; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 8; Мон. р. – 1, 2, 4; Мур.-К. р. – 1, 4, 5, 6, 10; Нем. р. – 1, 3; Обод. р. – 1; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1, 3, 4, 7; Плис. р. – 1, 2, 4, 5; Погр. р. – 4; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 1, 2, 3, 4; Стан. р. – 1, 3, 4, 6; Том. р. – 1, 3, 5, 6; Тул. р. – 1,5; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12; Хм. р. – 2, 3, 4, 9, 14; Чер. р. – 1, 2, 3, 7, 8, 9; Чеч. р. – 1; Шар. р. – 2, 3, 5, 6; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9). *Молоко стоїт в гладущику.* (Ям. р. – 1). *В гладушиках молоко прокїсне / а потім збирайімо сметану.*

(с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Чорна, Кр. р.). *Тут [у кухні]: бан'ак дл'а молока / д'ійніц'а / гладушички / слойіки / дішка дл'а воді.* (с.Немирівське, Бал. р.). *Молоко позливала в гладушички.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГЛАЗОРУ́КИЙ Короткозорий (Бар. р. – 1; Ул. р. – 12).

ГЛА́МАТИ Повільно їсти (Бар. р. – 5).

ГЛАНДАНІ́ зв. мн. Рідко посіяні коноплі для насіння. *Прийшло вре́мя вибирати glandані.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

ГЛЕЙКА Жовта глина (Лип. р. – 7).

ГЛИБИТИ *с. г.* Опустити леміш плуга вниз і отже, збільшити глибину оранки. *Спускає леміш вниз і вверху, це мілит і глибит.* (Коз. р. – 2).

ГЛИВИ *бот.* Вид грибів (с.Кобилівка, Тул. р.; Об. р. – 1). *Губи на іньові берестовому називаюця гливи.* (Обод. р. – 1).

ГЛИЗОРУКИЙ Короткозорий (Тив. р. – 1); *див.* ГЛАЗОРУКИЙ.

ГЛИКОТАТИ Гелготати. *Гиндики гликоцут* (Даш. р. – 2); *див.* ГИЛКОТАТИ.

ГЛИНИЦЯ *спец.* Відгороджена частина приміщення гончарної майстерні, де місять глину (с.Пиріжна, Код. р.).

ГЛИЦЯ *спец.* Щабель полудрабка біля воза. *Ану сидіти тихо на возі / а то віпадиши чириз глиці.* (с.Олексіївка, Код. р.; с.Долиньске, Ан. р.).

ГЛІТНО *незм.* Людно, тісно (Бер. р. – 6; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Чер. р. – 2, 8).

ГЛОДЯК *бот.* Глід (дерево). *Бияк з граба, з глодяка ще луче.* (Бер. р. – 7).

ГЛОЙИНА *бот. див.* ГЛОДЯК. *Колись сворінь з глойини робили.* (Бар. р. – 2).

ГЛОТА *молд.* Велика кількість людей в одному місці, що створює тисняву, давку (Бер. р. – 6; Піщ. р. – 8; Криж. р. – 1;

Чер. р. – 2; Ям. р. – 6). *Сігодн'ї така глота на базар'ї / шо проїті не можна.* (с.Обжили, Бал. р.).

ГЛУБІНКА *с. г.* 1. Державний заготівельний пункт для збіжжя, віддалений від залізниці. *Глубінка може бути в сел'ї.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Ухожани, Бал. р.). 2. Елеватор, куди колгоспи вивозять зерно. *В ц'ому году колгосп перевіконав план вивозки зерна на глубінку.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ГЛУБАТИ, ГЛУБАТИСЯ Колупати, поратися біля чогось (Теп. р. – 1; с.Довжок, Ям. р.).

ГЛУЖАНЯ зб. Стебла кукурудзи. *З восени треба купити глужання для корови.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

ГЛУЇНА *бот.* Глід. *У Ведмідці росте багато куців глуїні.* (м.Сокиряни, Сок. р.); *пор.* ГЛОЙИНА, ГЛОДЯК

ГЛУМИТИ Бити. *Не глуми гусят.* (Хм. р. – 1).

ГЛУХАР Людина, яка недочуває (Чер. р. – 1).

ГЛУХМАК *див.* ГЛУХАР (Тив. р. – 1).

ГЛУХМАН *обр. див.* ГЛУХАР (Бар. р. – 3, 12; Бер. р. – 4; Брац. р. – 1; Він. р. – 8, 9, 14; Гай. р. – 2, 4, 6, 7; Вор. р. – 3; Даш. р. – 5; Джул. р. – 3, 4; Жмер. р. – 8, 9, 10; Кал. р. – 1; Криж. р. – 1, 2, 3; Лип. р. – 1, 2,

- 6; Літ. р. – с.Початинці, 4; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 3, 5, 6, 10; Нем. р. – 1, 4; Обод. р. – 1, 3; Ор. р. – 3; Ол. р. – 2; Піщ. р. – 1, 3; Сам. р. – 1; Сит. р. – 3, 4; Стан. р. – 1; Теп. р. – 1, 2, 3; Тив. р. – 2, 3; Том. р. – 3; Тул. р. – 1, 2, 4, 5; Ул. р. – 12; Чер. р. – 1, 3, 9; Шар. р.; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 5-8; Ям. р. – 1, 3, 4, 6).
- ГЛУХМАНЬ** *див.* ГЛУХАР (Бар. р. – 1, 2, 7, 15; Він. р. – 6, 7; Стан. р. – 2; Том. р. – 7; Ул. р. – 3, 12; Хм. р. – 3).
- ГЛУХМАЧ** *див.* ГЛУХАР (Тур. р. – 3).
- ГЛУХМЕГА** *сп. обр. див.* ГЛУХАР (Бар. р. – 3).
- ГЛУШАН** *див.* ГЛУХАР (Лип. р. – 5).
- ГЛУШМАН** *див.* ГЛУХАР (Бар. р. – 4, 5, 6, 11; Він. р. – 10; Джул. р. – 4; Ком. р. – 1, 2; Літ. р. – 5, 9; Мон. р. – 3, 4; Піщ. р. – 4; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1, 3, 4, 5; Сам. р. – 2; Том. р. – 1, 5; Ул. р. – 1; Хм. р. – 2; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 2, 5).
- ГЛЯГ** Частина шлунка (Ям. р. – 6); *пор.* ГЛЯГ.
- ГЛЯНДА** Віко, що закриває вхід на горище (Тив. р. – 2).
- ГЛЬОГАТИ**, *док.*
- ГЛЬОГНУТИ** **1.** Дзьобати, клювати, дзьобнути (Гай. р. – 4; Жмер. р. – 1, 2; Теп. р. – 1). *Горобці гльогали россипану тиєницю.* (Жмер. р. – 1).
- 2.** Робити щось голкою. *Довбати голкою.* (Жмер. р. – 2).
- ГЛЬОГУН** *орн.* Дятел (Літ. р. – 2).
- ГНЕБЕЛКА** Горб за селом, з якого далеко видно (Він. р. – 12).
- ГНУСНИЙ** Кволий (Даш. р. – 4).
- ГОБИСЦЯ** Місце, на якому знаходиться хата з господарськими будівлями, садиба (Нем. р. – 4; Коп. р. – 3; Теп. р. – 1); *див.* ГОБІСЦЯ, ГОБІЙСЦЯ, ОБІСЦЯ.
- ГОБИТАЦЯ** *див.* ОБИТАЦЯ (Гай. р. – 2).
- ГОБИЧАЙКА** **1.** Дерев'яний, рідше металевий широкий обід в ситі, решеті (Бар. р. – 7; Бер. р. – 1, 3, 4, 5; Він. р. – 8, 9, 10, 14; Вор. р. – 3, 4; Даш. р. – 5; Джул. р. – 3, 4; Жмер. р. – 6; Ул. р. – 1, 5, 8; Кал. р. – 3, 5; Коп. р. – 3; Лип. р. – 2, 5; Літ. р. – 1, 3, 5; Мог.-П. р. – 2; Нем. р. – 1, 3, 4; Плис. р. – 2, 4, 5; Сам. р. – 1, 2; Сит. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 2, 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 5; Яр. р. – 7). *Гобичайку рóбл'ат з финéри.* (с.Концеба, Сав. р.). **2.** П'яльця (Бер. р. – 1, 3; Гай. р. – 2; Джул. р. – 3; Сит. р. – 3). *Гобичайка у ситі і та, що у ній втшивають.* (Сит. р. – 3); *див.* ОБИЧАЙКА.

ГОБІЙТИ Догледіти щось, попіклуватися про когось, зробити, що треба. *В ж'інки багáц'ко робóти і надвóр'ї. Дворішче великий / і все це трéба / кáжут' / гобійтї. Кóжний ден' трéба дáти поійсти худóбі / корóві / свін'ам.* (с.Немирівське, Бал. р.).

ГОБІСЦЯ Садиба, місце, на якому знаходиться хата з господарськими будівлями (Бар. р. – 7; Бер. р. – 3, 5; Брац. р. – 3; Він. р. – 1, 9; Вор. р. – 3; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 1, 5; Джул. р. – 3, 4; Ілл. р. – 8; Кал. р. – 5; Літ. р. – 9; Мон. р. – 1, 2; Нем. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Плис. р. – 4; Погр. р. – 2, 6; Сам. р. – 1, 2; Сит. р. – 3; Стан. р. – 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 3; Тул. р. – 3; Хм. р. – 2, 4; Ул. р. – 1, 12). *Гобісця кажут, а усьо умесці з городом – госадьба.* (Гай. р. – 5). *Це подвір'я – місце, де хата і усі постройки.* (Погр. р. – 2); *див. ОБІСЦЯ, ОБІЙСЦЯ, ОБИСЦЯ, ГОБИСЦЯ.*

ГОБОРА 1. Перегородка в сараї для розмежування різних тварин. *Йе спеціáл'ні примішчен'н'а / сарáйї / де сто́я́т корóви / свіні тил'á // вони відгорóжн'ї гобóруу.* (с.Немирівське, Бал. р.).
2. Загорожа для худоби (Гай. р.

– 5, 6; Коп. р.). *Загородували гобору.* (Гай. р. – 5).

ГОБО́ЧИ с. г. Земля, орана кілька років тому (Яр. р. – 7).

ГОБРИК Овес з січкою для коней (Брац. р. – 2).

ГОБРУ́С *пол.* Скатерка (Гай. р. – 2; Даш. р. – 5; Ком. р. – 1; Лип. р. – 2; Тив. р. – 3). *Гобрус це котрий з фабрики.* (Гай. р. – 2).

ГОБРУ́СОК *пол.* **1.** Скатерка (Жмер. р. – 1; Кал. р. – 1).
2. Саморобна скатерка (Жмер. р. – 1).

ГОВВА́! *див.* АГОВ! (с.Троїцьке, Люб. р.; с.Дубиново, Сав. р.).

ГОВЕЧА́РНЯ Приміщення, де тримають овець (Він. р. – 9).

ГОВЕ́ШНИК *див.*
ГОВЕЧА́РНЯ (Ілл. р. – 1; Сам. р. – 3; Ул. р. – 1).

ГОВОРУ́Н Балакун (Вор. р. – 11).

ГОВОРУ́ХА Балакуха (Шпик. р. – 3).

ГОВОРУ́ЧИЙ Балакучий (Ілл. р. – 8; Він. р. – 14).

ГОВОРУ́ЩИЙ Балакучий (Бар. р. – 2, 4, 5, 14, 15; Криж. р. – 1; Літ. р. – 1, 9; Мог.-П. р. – 4; Ям. р. – 1).

ГО́ГА 1. *дит.* Ягода (Коп. р. – 1, 2; Нем. р. – 3; Піщ. р. – 1; Теп. р. – 1; Чер. р. – 2).

2. Соняшникове насіння (Теп. р. – 1; Чеч. р. – 4; Яр. р. – 6).

- ГОГОШІТИСЯ** Бундючитися
(Ор. р. – 1; Тив. р. – 1).
- ГО́ДЕН, ГО́ДНИЙ** Здатний
(Бар. р. – 4, 5, 11; Джур. р. – 2;
Теп. р. – 1; Мог.-П. р. – 1;
Піщ. р. – 4; Чер. р. – 2, 7, 9;
Ям. р. – 1, 3; Яр. р. – 1). *Я не
годен це зробити.* (Яр. р. – 1).
- ГОДÉНКИ** Відвідини когось зі
своєю роботою (Він. р. – 9;
Даш. р. – 4; Криж. р. – 1;
Стан. р. – 3). *Піду я трохи до
Марії на годенки.* (Криж. р. –
1).
- ГО́ДЗЯ** кул. Страва з вареними
огірками (Даш. р. – 3, 4; Ілл. р.
– 6; Літ. р. – 8). *Діти їли годзю.*
(Літ. р. – 8).
- ГОДИТИ** Домовлятися про
щось. *У нас коли шлюб годити,
то треба курку нести.* (Бар. р.
– 4).
- ГОДОЛИЯ** Глибокий яр
(Погр. р. – 6).
- ГО́ЙДА** ірон., знев. Висока і
худа жінка, дівчина. *Така
гойда висока / що мэтр'ів
ш'іс'ц' на плát'а трéба.*
(с.Малий Бобрик, Люб. р.;
с.Василівка, Мик. р.).
- ГО́ЙСА** див. ГО́ЙДА *Киліна /
йак гойса / висока і худá.*
(с.Обжили, Бал. р.). *П'ішла
вўлиц'оју гойса / шо аж за
к'ілометир відно.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГОЖІЛЬ, ГОЖІВ, ГОЖИЙ,
ГОЖОВ, ГОЖУВ, ГОЖУГ,
ГОЖУР, ГОЖУХ** Палиця для
перегортання жару в печі
(Бер. р. – 3; Брац. р. – 2; Він. р.
– 9, 12; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. –
5; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3,
4; Жмер. р. – 6, 8; Ілл. р. – 8;
Кал. р. – 3; Ком. р. – 1, 2;
Лип. р. – 2; Літ. р. – 1, 9;
Мон. р. – 1, 2, 4; Нем. р. – 1, 3,
4; Ор. р. – 3; Плис. р. – 2, 3, 4;
Погр. р. – 1, 6; Тив. р. – 3;
Тур. р. – 3; Ул. р. – 12;
Шпик. р. – 2; Хм. р. – 4; Яр. р.
– 5, 7).
- ГОЗЯК** молд. Труба, через яку
виходить дим; димар. *Гоз'ак //
труба́ / складайц'а з чотир'ох
стовпів.* (с.Коси, Кот. р.;
с.Домниця, Кот. р.).
- ГОЗЬДО́, ГОЗЬДО́,
ГОЗЬДОГО́, ГОЗЬДИЧКИ,
ГОЗЬДЬЗЬО́** Ось, ось тут
(Бер. р. – 7; Вор. р. – 2;
Жмер. р. – 1; Лип. р. – 7;
Нем. р. – 1; Теп. р. – 1); див.
ОЗЬДО.
- ГОЙДЖЯ!** див. АЛЯ!
(с.Канцеба, Сав. р.).
- ГОІРО́К** бот. Оірок (Шар. р. –
1).
- ГОІРЧИ́НЯ** Стебло і листя
огірків (Гай. р. – 6; Даш. р. – 5;
Жмер. р. – 8; Літ. р. – 9; Сит. р.
– 2; Хм. р. – 2). *Як збирут
гоірки, лишаєця гоірчиня.*
(Гай. р. – 6).
- ГО́КО** ¼ літра (Лип. р. – 2).
- ГОКО́ПИСЬКО** Кладовище,
могила (Шпик. р. – 3); див.
ЦВИНТАР.

ГОЛДАНА бот. нім. Сорт великих і соковитих слів. *Иди-но / покушай моїх голдан / ти бач/ йак йаблука велик'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГОЛІНКИ анат. Коліна (Нем. р. – 2).

ГОЛОБАТИ, ГУЛУБАТИ, ГОЛУБАТИ Колупати (Джур. р. – 2; Криж. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 4, 5; Чеч. р. – 2; Яр. р. – 5).

ГОЛОБИСКИ, ГОЛОБИСЬКИ незм. **1.** Босоніж (Хм. р. – 1). **2.** Взути на босу ногу. *Взувай чоботи голобіськи.* (Криж. р. – 1). **3.** Сторч головою (Теп. р. – 1).

ГОЛОВАЧ **1.** Частина вуздечки (Хм. р. – 1). **2.** Головатий (Яр. р. – 7). **3.** Прикраса ззаду в опанчі (Мур.-К. р. – 5).

ГОЛОВІЦЯ обряд. **1.** Гуляння молоді на подвір'ї молодої напередодні весілля (Криж. р. – 1; Літ. р. – 3; Тив. р. – 1). **2.** Другий день весілля. *Весілля в ниділю, а в пониділок головиця.* (Брац. р. – 1).

ГОЛУБІНКИ бот. Вид грибів (Тул. р. – 4; Яр. р. – 6).

ГОЛУБЛЯНКА Гойдалка (Піщ. р. – 1, 3).

ГОЛУВОК Олівець (Хм. р. – 1).

ГОЛЯНДРА бот. Олеандр, кімнатна рослина. *В хаті тримають так'ї квіти: гол'андра / фікус / калачик / рóза китайс'ка / алóе /*

фуксїя. (с.Немирівське, Бал. р.).

ГОЛЬГАТИ Ковати (Лип. р. – 5).

ГОНДЕ, ГОНДИЧКИ, ГОНДО, ГОНДОГО, ГОНДЬО Он, он там (Бер. р. – 7; Вор. р. – 1, 2; Даш. р. – 4; Жмер. р. – 1; Коз. р. – 3; Лип. р. – 7, 8; Погр. р. – 3; Теп. р. – 1, 2, 3; Тив. р. – 10; Тур. р. – 1; Чеч. р. – 1; Шар. р. – 3).

ГОНЗОЛІ Збита в ковтуни вовна у вівці (Теп. р. – 1).

ГОНІТУВАТИ Блювати. *Закачайіс'а і гон'ітуйіш* (с.Концеба, Сав. р.); *див. ОПІТУВАТИ, ОНІТУВАТИ.*

ГОНОРНИЙ пол. Пихатий, бундючний (Орат. р. – 1; Криж. р. – 1).

ГОНОРУВАТИСИ(-СА) пол. Гордитися, пишатися, чванитися (Криж. р. – 1). *Якус халупу має, то вже гоноруса нею.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

ГОНОФРЕЙ Онуфрій (Він. р. – 10).

ГОНТАТИ Погано стригти (Теп. р. – 1).

ГОПАЛКА Рептух, спеціальна торба для годівлі коней у дорозі (Бар. р. – 9, 10; Бер. р. – 3, 5, 6; Він. р. – 1, 8, 9, 10, 14; Вор. р. – 2, 3, 4, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 1, 4, 6, 7, 8; Ілл. р. – 1, 5; Кал. р. – 1; Коз. р. – 2; Ком. р. – 2; Коп. р. – 3; Лип. р.

- 2, 5, 7, 8; Літ. р. – 2, 5, 8; Мон. р. – 2, 3, 4; Мур.-К. р. – 4; Нем. р. – 1, 3, 5; Стан. р. – 1; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1, 2, 4, 5; Погр. р. – 1, 4, 7; Сам р. – 1, 2; Сит. р. – 4; Теп. р. – 1, 4; Тур. р. – 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 9; Тул. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 6, 12; Хм. р. – 2, 4, 9, 13, 14; Яр. р. – 7). *Біля дишла висіла гопалка.* (Ул. р. – 6).
- ГОПАНЧА** Верхній чоловічий одяг, різновид свити (Бар. р. – 7, 15; Літ. р. – 4; Мог.-П. р. – 8; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1; Шпик. р. – 1; Яр. р. – 5, 7). *Гопанча, здаду така богородиця висіла у ляхів була гопанча.* (Бар. р. – 7).
- ГОПКИ-ТОПКИ** Танці (Тив. р. – 1).
- ГОПЛЕНІ** спец. Поперечні палиці в санях (Ілл. р. – 6).
- ГОПЛИНИ** спец. див. ГОПЛЕНІ (Літ. р. – 3).
- ГОПОРКИ** Черевики з чобіт (Сам. р. – 2).
- ГОПРА** Велика (Мог.-П. р. – 4).
- ГОПСА** див. ГОЙСА. (с.Лісничівка, Бал. р.). *Нехитра, до всього байдужа, вайлувата жінка.* (с.Бирносово, Фр. р.)
- ГОПЧАСИ** Каблуки в чоботях. *Всі гопчаси позбивав.* (Жмер. р. – 1).
- ГОПШМОРГАТИ** Обдерти. *Вони всі щиколотки гопшморгали.* (Тул. р. – 3).
- ГОРА́К¹** Обгорнений з одного боку патик, яким підрушували вогонь. *Не бий корóву горако́м / бо не мо́жна.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГОРА́К²** вет. Личинка гедзя, яка виростає під шкірою великої рогатої худоби біля хребта. *Йа вчóра всі гораки́ в корóви пови́ду́шував.* (с.Обжили, Бал. р.). *Горакі́ рóд'ац'а під шку́руйу / коли куса́йе гédзен'.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ГОРА́** Горище в будинку (Бар. р. – 1, 4; Брац. р. – 1, 3; Він. р. – 1, 6, 7, 9, 10; Вор. р. – 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 7; Даш. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 4; Джур. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1; Ул. р. – 5, 8; Коз. р. – 1; Коп. р. – 2, 5; Лип. р. – 5, 6, 8; Літ. р. – 9; Мог.-П. р. – 2; Мон. р. – 1, 2, 4; Нем. р. – 4; Плис. р. – 1; Погр. р. – 4; Тур. р. – 3; Сам. р. – 2; Сит. р. – 1, 2, 4; Стан. р. – 2, 3; Тив. р. – 1, 2, 9, 10; Том. р. – 3, 4, 6; Тул. р. – 2, 4; Ул. р. – 1, 2, 4, 6, 12; Хм. р. – 2, 3, 5; Чер. р. – 9; Шар. р. – 105; Шпик. р. – 3). *Викинь kota на гору.* (Сам. р. – 2).
- ГОРБА́ТИТИ** Нести щось зігнувшись (Сам. р. – 2).
- ГОРБА́ЧІ** зоол. Мурашки, що літають. *Бо вони горбаті.* (Бер. р. – 3).
- ГОРГО́ПА** згруб. Здорова й сварлива жінка. *Та ц'а горго́па на вс'о село́ кричít / лиш їйї чу́ти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГОРДІНІЯ бот. Жоржини (Жмер. р. – 4, 8; Ілл. р. – 4, 6; Літ. р. – 2). Гордонія (Даш. р. – 4).

ГОРДОВІНА бот. Горобина. *Такá рясна́ гордовіна, аж гіля повгінáлоса.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

ГОРЕН, ГОРНА спец. Та частина печі з високою температурою, в якій випалюють посуд, горно (с.Пиріжна, Код. р.).

ГОРІБЧИК, ГОРІПЧИК, ГОРІЧЧИК 1. Городчик, квітник біля хати (Бар. р. – 12; Бер. р. – 2, 5). 2. Палісадник (Жмер. р. – 8).

ГОРІВКИ бот. Огірки (Тив. р. – 3).

ГОРІХ, ГОРІШКИ с. г. Пропуск в оранці (Він. р. – 9; Вор. р. – 3; Гай. р. – 2; Даш. р. – 2, 5; Нем. р. – 1; Сит. р. – 4).

ГОРІХОВИЙ Коричневий. *Я купіла мамі горіхову фустку.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ГОРШИНА с. г. Пропуск при боронуванні (Гай. р. – 2); *пор.* ГОРІХ, ГОРІШКИ.

ГОРШИННЯ Горіхове листя. *Колис' красіли м'ітки гор'ішин'н'ам.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГОРШНЯК Назва вітру (Ул. р. – 8).

ГОРЛУШКО Горішня звужена частина глечика, що

переходить в шийку (с.Пиріжна, Код. р.).

ГОРНИЧИСЬКО Великий горщик (Бар. р. – 4).

ГОРОД Садиба, місце для будування хати та господарських приміщень. *Дайти міні город, я буду строїца.* (с.Коболчин Сок. р.).

ГОРОХЛИНЯ Бадилля гороху. *Горохлін'а йак сухé / туд'і треба вибиват' горо́х / горохлін'а дай'ут' в'івц'ам.* (с.Слюсареве, Сав. р.); *див.* ГОРОХЛЯНКА.

ГОРОХЛЯНКА, ГОРОФІНИ, ГОРОФЛИНЯ, ГОРОФЛЯНКА, ГОРОХЛИНЯ, ГОРОХОВИННЯ,

ГОРОШИННЯ с. г. Обмолочені стебла гороху, горохляна солома (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 14, 15; Бер. р. – 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 6, 12; Гай. р. – 4, 6, 7; Даш. р. – 2; Джул. р. – 1; Джур. р. – 1, 2; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 1, 5, 8; Ком. р. – 2; Коп. р. – 1, 3; Криж. р. – 1, 2, 3; Літ. р. – 2, 4, 9; Лип. р. – 2, 5; Мог.-П. р. – 1, 4, 6; Мон. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Нем. р. – 1; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2, 3, 7; Плис. р. – 1; Сам. р. – 2; Сит. р. – 1; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 4; Том. р. – 1, 3, 6; Тул. р. – 1, 2, 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 4, 6;

- Хм. р. – 2, 3, 4; Чер. р. – 1, 3, 7; Шар. р. – 2, 3, 4; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4; Яр. р. – 3, 6, 8; с.Калинівка, Код. р.). *Як обмолочаний горох, то горохлянка, а необмолочаний, то просто горох.* (Том. р. – 1). *Горох змолотіли, а горохлянку коровам віддали.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ГОРПИНКА** зоол. Смердючий жучок, що водиться на ягодах малини або полуниці. *Рвав мал'їну і не бачив / шо там горпінка / а тепер так рўки смерд'ят'.* (с.Обжили, Бал. р.); див. ПОПІК.
- ГОРСА** молд. Виріз для голови в сорочці, декольте (Ям. р. – 4, 6).
- ГОРSOVA ХУСТКА** Велика хустка (Тив. р. – 10; Жмер. р. – 1).
- ГОРСТКА** Сніп із конопляних стебел. *Колі горстки вісохнут / їх лóжат під воду.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ГОРШОК** Кастрюля, горщик (Сок. р.). *Поклала в горшók, абї ни скїсло.* (с.Братанівка, Сок. р.).
- ГОСАДЬБА** Садиба, місце на якому знаходиться хата з господарськими будівлями (Гай. р. – 4; Коп. р. – 3; Літ. р. – 4; Мог.-П. р. – 2; Тив. р. – 2; Шпик. р. – 3). *Купив ґрунт з госадьбою.* (Гай. р. – 4); див. ОСАДЬБА.
- ГОСЄЛЬНЯ** зоол. Гусїнь, яка поїдає листя дерева. (Бер. р. – 6; Вор. р. – 2; Джул. р. – 4; Ілл. р. – 2, 3, 4; Лип. р. – 7; Нем. р. – 5; Сит. р. – 1; Теп. р. – 3; Тив. р. – 9). *Л'їсова госєл'н'а дўже їадовїта.* (с.Концеба, Сав. р.); див. ОСЄЛЬНЯ.
- ГОСЛІН** Різновид лавки короткої розміром (Гай. р. – 7). *На гослón'ї прадєш ц'їлу зїму.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ГОСТАТИ** Заступитися. *Не хтїв гостати за мною, нехай, ще прийде коза до воза.* (Бер. р. – 7).
- ГОСТРІШИНА** буд. Довга дошка, яка підтримує стріху знизу. *Сначала прибїваїємо гостр'їшину.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ГОСТРІЙ спец.** Вістря сокири (Літ. р. – 2; Ул. р. – 8).
- ГОСЬО, ГОСЬОГО** Ось тут (Кал. р. – 3; Бер. р. – 7; Лип. р. – 8).
- ГОЦЯ** кул. Страва з солоних огірків (Лип. р. – 7); див. ГОДЗЯ.
- ГОЦЬКИ-КОЦЬКИ** ірон. Танці (Теп. р. – 1).
- ГОЦЬО** дит. Око. *Заплюц гоцьо.* (Ком. р. – 3).
- ГОЧКУР** заст. Пасок (Бер. р. – 5; Гай. р. – 2, 7). *Гочкур – вузенький ремїнець, який продївався у пояс штанів, як*

ризинка, а на кінці мав брязжку.
(Бер. р. – 5).

ГОШЛЯС Патока (Яр. р. – 2).

ГРЭБІНКА *спец.* Верхівка двосхилого даху. *Россіпалас' греб'інка.* (с.Концеба, Сав. р.).

ГРЭБЛО Металевий гребінь, яким чистять коней і корів. (с.Будеї, Код.р.).

ГРІНКА Тоненька скибка хліба (с.Калинівка, Код. р.).

ГРАБАРКА *техн.* Віз для земнялих робіт (Бар. р. – 14).

ГРАБАТИ *с. г.* Згортати (Теп. р. – 1).

ГРАБЛИСЬКО Грабилно (Літ. р. – 3; Бар. р. – 4).

ГРАБОВІНА Та частина лісу, в якій переважає граб. *Назбирала дров у грабовін'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГРАБЧУК *бот.* Молодий граб. *Було йде і грабчука з корінням виривав.* (Мур.-К. р. – 5).

ГРАДА Жердка в хаті для одягу. *На градах* (Даш. р. – 4).

ГРАДІЛЬ *с. г.* Частина плуга, до якої прикріплюють чересло (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 3, 4, 5; Він. р. – 6, 7, 9, 12; Вор. р. – 3, 4; Даш. р. – 5; Джул. р. – 1, 3, 4; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 3, 5, 8; Кал. р. – 3, 5; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 1, 2; Коп. р. – 1, 2, 3, 4; Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 1, 2, 6; Літ. р. – 1, 2, 4, с.Початинці; Мог.-П. р. – 2, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 4, 5, 6;

Нем. р. – 1, 4; Обод. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Орат. р. – 3; Пш. р. – 3, 4; Плис. р. – 1, 2, 3; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 2, 3, 4; Стан. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Том. р. – 1, 4, 5, 6; Тул. р. – 2, 4; Тур. р. – 3, 9; Ул. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 12; Хм. р. – 2, 3, 4; Чер. р. – 1, 2, 3, 9; Шар. р. – 2, 3; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7).

ГРАДКА *с. г.* Частина плуга (с.Лопатин, Сам. р.); *див.* ГРАДІЛЬ.

ГРАЗОВИНА Болото (Літ. р. – 1). *Ну й на дворі гразовина.*

ГРАЛІ *с. г.* 1. Вила для буряків (Жмер. р. – 3; Нем. р. – 1). 2. Залізні вила (Ул. р. – 10; Лип. р. – 8).

ГРАНЧАСТИЙ ГОРÓХ *бот.* Сочевія (Криж. р. – 3); *див.* ЧИНА.

ГРАНЬ Жар (Мур.-К. р. – 5, 8; Чер. р. – 4).

ГРÁСА *буд.* 1. Яма, круглої форми, в якій заміщується глина з соломою, половиною для спорудження будівлі (Вор. р. – 5; Теп. р. – 1; Тив. р. – 9; Том. р. – 1; Шар. р. – 5). 2. Заміс глини з січкою, половиною (Кал. р. – 2; Літ. р. – 3; Мон. р. – 3; Мур.-К. р. – 6; Погр. р. – 4; Теп. р. – 1; Том. р. – 1; Ул. р. – 9с). 3 *болота копають велику грасу, розводять водою, сиплять траву, тоді викладають глину з граси на*

беріг і виминают з соломою вальки. (Том. р. – 1).

ГРАСУВАТИ Місити, топтати, місити грасу (Бар. р. – 11, 12; Бер. р. – 2; Брац. р. – 2; Кал. р. – 2; Мог.-П. р. – 1; Мур.-К. р. – 6; Сам. р. – 4; Теп. р. – 1; Тив. р. – 5, 9; Ям. р. – 6; Яр. р. – 6). *Не грасуй на подвірі болото, так його хватає.* (Бар. р. – 11).

ГРА́ТКА *с. г.* Частина рала (Плис. р. – 2).

ГРЕБІ́НКА *буд.* Верх на хаті, зроблений з сніпків («головачами» вверх) (Бар. р. – 1).

ГРЕБІ́ННИЙ **1.** Буденний одяг із грубого полотна, полотна найгіршого гатунку (Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 1, 6; Мог.-П. р. – 7; Бер. р. – 1; Ям. р. – 2). *Йак у такій ден' іде д'ївка в гребінн'ій йўпкі / то в нед'їл'у йїїї не взнаїеш* (с.Немирівське, Бал. р.). **2.** Міра для пряжі: міток гребінний — десять пасом, триста ниток (с.Бакша, Сав. р.).

ГРЕЛ, ГРÉЛ *с. г.* Вила (Коз. р. – 3; Ком. р. – 3; Хм. р. – 1, 9). *Візьми грелі та підкидай ту моркву.* (Хм. р. – 9).

ГРЕМПЛІ *спец.* Щітка для обробки вовни (Бер. р. – 1; Яр. р. – 10).

ГРЕЧА́НИСЬКО,

ГРЕЧА́НИСКО *с. г.* Поле, з якого знято гречку, площа

після гречки (Бар. р. – 1, 2, 5, 8, 11; Бер. р. – 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 6, 7, 12; Гай. р. – 5; Даш. р. – 5; Джул. р. – 1; Джур. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 2, 8, 10; Ілл. р. – 8; Криж. р. – 2; Літ. р. – 4, 5, с.Початинці; Мог.-П. р. – 2, 4; Мон. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Нем. р. – 4; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1; Плис. р. – 2; Стан. р. – 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 1, 3, 7, 10; Тул. р. – 1, 2, 4; Ул. р. – 5, 6, 9, 12; Хм. р. – 3; Чер. р. – 3, 7; Шар. р. – 2, 4; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 5, 7).

ГРЕЧА́НКА *с. г.* **1.** Відходи після молотьби гречки, стебло гречки без зерен, гречана солома (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3; Він. р. – 6; Гай. р. – 7; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1; Сит. р. – 2, 4; Том. р. – 7; Ул. р. – 1, 9, 12; Хм. р. – 3; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 6; Яр. р. – 5). **2.** Поле, з якого знято гречку (Бар. р. – 1; Мур.-К. р. – 1, 4; Нем. р. – 3; Ям. р. – 6); *див.* ГРЕЧАНИСЬКО.

ГРЕЧИ́СЬКО, ГРЕЧИ́СКО *див.* ГРЕЧАНИСЬКО (Бар. р. – 13; Він. р. – 9; Коз. р. – 1; Плис. р. – 4; Шар. р. – 3).

ГРЕЧКІ́ВКА *див.* ГРЕЧАНИСЬКО (Бар. р. – 4, 11, 13, 15; Ілл. р. – 5; Літ. р. – с.Сосни, с.Початинці; Сам. р. – 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 2; Хм. р. – 4; Ям. р. – 1).

ГРЕЧКІВЛЯ *див.*
ГРЕЧАНИСЬКО (Бар. р. – 6).
ГРЕЧКІВНИСЬКО *див.*
ГРЕЧАНИСЬКО (Сам. р. – 3).
ГРЕЧНИСЬКО *див.*
ГРЕЧАНИСЬКО (Він. р. – 9,
14; Вор. р. – 3; Мон. р. – 1;
Коз. р. – 2; Ком. р. – 2; Хм. р. –
2; Ул. р. – 4).
ГРЕЧНІВКА *див.*
ГРЕЧНИСЬКО (Ул. р. – 4).
ГРЕЧУШОК, ГРЕЧУШКИ *кул.*
Млинці (випікаються з білого
борошна, молока, яєць, соди,
солі, на маслі. Колись пеклись
с гречаного борошна) (Коз. р. –
2; Ком. р. – 3).
ГРЕШНИЙ Ввічливий, чемний
(Бар. р. – 6).
ГРИБІ *бот.* Білі гриби. *То такі*
білесничкі, тверді, а усі інші –
зуби. (Обод. р. – 3).
ГРИВА, ГРИВИ *с. г.* **1.** Пропуск
в косинні, жатві (Бар. р. – 1, 3,
4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15;
Бер. р. – 1, 4; Брац. р. – 1;
Він. р. – 6, 9; Вор. р. – 3; Гай. р.
– 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 5;
Джул. р. – 1, 3, 4; Джур. р. – 2,
3; Жмер. р. – 1, 2, 8, 9; Ілл. р. –
1, 8; Кал. р. – 3; Коз. р. – 1, 2;
Ком. р. – 2; Коп. р. – 3, 4;
Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 1, 2, 6;
Літ. р. – 2, 5, 9, с.Початинці;
Мог.-П. р. – 2, 4; Мон. р. – 1;
Мур.-К. р. – 5, 6; Нем. р. – 1, 4;
Обод. р. – 1; Ол. р. – 1; Піщ. р.
– 1, 2, 3, 7; Плис. р. – 1, 2, 3, 4,
5; Сам. р. – 1; Сит. р. – 2, 3, 4;

Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1;
Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Том. р. – 1,
3, 6, 7; Тул. р. – 2, 3, 4, 5;
Тур. р. – 3; Ул. р. – 3, 4, 6, 9,
12; Хм. р. – 2, 3, 4; Шар. р. – 3,
4; Шпик. р. – 1, 3; Чер. р. – 1, 3,
7, 8, 9; Ям. р. – 1, 2, 3, 4; Яр. р.
– 3, 5, 6, 8). *Треба йти*
викосити ту гриву, що
залишилася на полі. (Бар. р. –
9). *Грива, коли пропустив, не*
скосив. (Коп. р. – 4).
2. Залишки високої стерні
(Бар. р. – 4; Кал. р. – 1; Ком. р.
– 1; с.Початинці, Літ. р.). *Як*
чуть вище скосив, то грива.
(с.Початинці, Літ. р.).
3. Пропуск в оранці
(с.Початинці, Літ. р.; Даш. р. –
2; Тул. р. – 1; Ул. р. – 6, 9;
Бар. р. – 2).
ГРИВЕН **1.** 5 коп. **2.** 15 коп.
(Криж. р. – 1).
ГРИВЕНЬ П'ятнадцять копійок
(с.Байбузівка, Сав. р.).
ГРИВНЯ Три копійки; в давні
часи 2½ копійки (с.Козацьке,
Бал. р.; с.Семенівка, Код. р.,
сmt. Саврань).
ГРИЗА, ГРИЗА Сварка (Вор. р.
– 2; Погр. р. – 7; Тив. р. – 5, 9;
Ул. р. – 7; Хм. р. – 5, 9).
ГРИМГУЛІС *техн.* Частина
воза (Криж. р. – 2).
ГРИМНЯ *див.* ГРИВНЯ
(с.Козацьке, Бал. р.).
ГРИНДЖОЛИ **1.** Сани (Тив. р. –
3). **2.** Старі, погані, не за
розміром чоботи (Шар. р. – 5).

ГРИНКА Скибка (Піщ. р. – 3).

ГРИС Висівки (Бар. р. – 1, 5, 9, 11, 13; Бер. р. – 1, 2; Брац. р. – 2, 3; Він. р. – 1, 6, 7; Вор. р. – 2, 5; Даш. р. – 3, 4; Жмер. р. – 1, 2, 7, 11; Ілл. р. – 6; Ком. р. – 2, 3; Криж. р. – 1; Лип. р. – 7, 8, 11; Літ. р. – 3, 8; Мог.-П. р. – 1, 8; Мур.-К. р. – 2, 5, 6, 10; Ол. р. – 4; Піщ. р. – 1; Погр. р. – 4, 7; Сит. р. – 1; Теп. р. – 1, 3, 4; Тив. р. – 5, 9, 10; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 3; Ул. р.; Хм. р. – 1, 5, 9, 12, 13, 14; Чер. р. – 4; Шар. р. – 1, 6; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 6; Яр. р. – 2, 6, 9). *Візьми трохи грису та підмішай свиням.* (Бер. р. – 1).

ГРІШЧЕ Місце, де відбуваються танці. *Отó ц'ї наш'ї дівкі ни найут шо робіти / та т'їлки на грішче хóд'ат.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ГРІБ Могила (Чеч. р. – 4).

ГРІНКА Скибка хліба (Мог.-П. р. – 8; Ям. р. – 1); *пор.* ГРИНКА.

ГРІХ *с. г.* **1.** Огріх при оранці (Бар. р. – 3; Мур.-К. р. – 5; Стан. р. – 3; Тив. р. – 3; Шар. р. – 4); *див.* СКАЗ. **2.** Огріх у косінні (Мур.-К. р. – 5). **3.** Огріх у побілці. *У нас гріх це кажут, як жінка мастила у хаті і лишила латку.* (Мог.-П. р. – 4).

ГРОБАР Гробокоп, людина, яка покає яму для вмерлого.

ГРОБОКІП *див.* ГРОБАР (Ул. р. – 9).

ГРОМАДІЛКА *с. г.* Кінні граблі, якими загрибають сіно, колоски після косовиці тощо (с.Ухожани, Бал. р.).

ГРОМАДА Клас. *Я ходив у другу громаду.* (Бер. р. – 5).

ГРУБА¹ **1.** у ролі *ім.* Вагітна (Бар. р. – 2, 6, 8, 10, 11, 12, 13; Бер. р. – 5; Він. р. – 1, 8, 9, 12; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 8, 9; Ілл. р. – 8; Коз. р. – 2; Коп. р. – 3; Криж. р. – 1; Літ. р. – 1, 9, с.Початинці, с.Пеньківка; Мог.-П. р. – 1, 2; Мон. р. – 3; Мур.-К. р. – 3; Нем. р. – 1, 3; Піщ. р. – 1; Плис. р. – 4; Сит. р. – 3; Ол. р. – 1; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 2, 3; Тив. р. – 1, 3, 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 12; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 4; Ям. р. – 1, 4, 6). *Ходит груба.* (Жмер. р. – 8). *Вона груба / скóро буде мат' дитину / а шо / нейізвéсно* (с.Козацьке, Бал. р.; с.Михайлівка, В-Мих. р.). **2.** Товстий, гладкий (про людину) (Криж. р. – 2; Плис. р. – 4; Сам. р. – 1; Сит. р. – 2; Том. р. – 6; Тул. р. – 4; с.Кобилівка; Ул. р. – 1; Чер. р. – 2; Яр. р. – 7, 10; Ям. р. – 1). *Рубель – це довге, грубе поліно.* (Тул. р. – 4). *Дуже товстий.* (Мон. р. – 2); *Грубенний – дуже товстий, товстенний.* (Бар. р. – 12). *Грубезний – товстенний* (Бар. р. – 15).

ГРУБА² Пічка (Лип. р. – 5; Сам. р. – 1).

ГРУБІНЬ Товщина. *Дерево уже давнє, така грубінь, ая!* (Бар. р. – 15).

ГРУДЬ 1. Груді. *Кадут у жінки грудь, у чоловіка груди.* (Гай. р. – 6). **2.** Частина плуга (Нем. р. – 4).

ГРУЗОВИНА Трясовина (Ул. р. – 5).

ГРУМКА Піджарена скибка хліба (Літ. р. – 1).

ГРУНТ 1. Садиба, місце, де знаходиться хата з господарськими будівлями та город (Бер. р. – 5; Гай. р. – 2, 6, 7; Даш. р. – 1, 5; Літ. р. – 1, с.Початинці; Мон. р. – 1; Обод. р. – 1, 3; Плис. р. – 1; Стан. р. – 2; Тул. р. – 3; Тив. р. – 3; Тур. р. – 3; Чеч. р. – 2; Шпик. р. – 1; Яр. р. – 6). *Він має добрий ґрунт, тільки треба хату поставити.* (Стан. р. – 2). **2.** Ділянка землі (Бер. р. – 5; Літ. р. – 9; Мон. р. – 4; Плис. р. – 1; Тив. р. – 2; Тул. р. – 4). *Це були хазяї, мали свої ґрунта.* (Плис. р. – 1). **3.** Міра площі. *А ґрунт і шнур це гектар.* (Сит. р. – 3).

ГРУСЯ дит. Груша (Бар. р. – 2, 4, 5, 13, 14; Гай. р. – 5, 6; Жмер. р. – 2; Ком. р. – 2, 4; Мур.-К. р. – 5; Тул. р. – 2; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3). *Вирви грусю.* (Ком. р. – 4).

ГРУЦЯ кул. 1. Перлова крупа (Кал. р. – 2). **2.** Пшоняна рідка каша з капустою (Жмер. р. – 1). **3.** Страва з обтовченої у ступі пшениці, їдять з молоком або цукром (Літ. р. – 3).

ГРЯДКА, ГРЕДКА, ГРЯТКА, ГРЕТКА Вид вішалки у вигляді прикріпленої до стелі жердини. *Спідніца віси на ґрядці.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ГУБИ зв. мн. **1.** Гриби (родова назва) (Бар. р. – 3, 4, 5, 6, 11, 14; Бер. р. – 4, 5, 6; Брац. р. – 2, 3; Він. р. – 1; Вор. р. – 2, 5; Гай. р. – 3; Даш. р. – 3, 4; Джул. р. – 4; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 3, 4, 6; Ілл. р. – 8; Кал. р. – 2; Ком. р. – 3; Коз. р. – 1, 3; Коп. р. – 1, 3, 4; Криж. р. – 1, 2, 3; Літ. р. – 4, 5, 8, с.Пеньківка; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 8; Мур.-К. р. – 2, 3, 10; Ол. р. – 2; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1, 2, 4, 6; Плис. р. – 2, 4; Погр. р. – 7; Сит. р. – 4; Стан. р. – 2, 3; Тив. р. – 2, 3, 5, 9, 10; Том. р. – 1, 5, 6; Тул. р. – 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 9, 12; Хм. р. – 9, 11, 13, 14; Чер. р. – 1, 2, 3, 7, 8, 9; Шар. р. – 1, 2, 3, 6; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 5; Яр. р. – 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9). *Ой / у зруб'ї дóбр'ї гúби.* (с.Лісничівка, Балтський р-н). **2.** Вид отруйних грибів (Гай. р. – 7). * Усі отруйні гриби (Джул. р. – 3). *Губи це вид грибів, які мають отруйні*

- речовини (Сит. р. – 3). **3.** Вид грибів (Гай. р. – 2, 4, 5, 6; с.Початинці, Літ. р.; Тул. р. – 1; Ул. р. – 9; Хм. р. – 4). *Це гокремі гриби такі, на ніх кажуть губи.* (Гай. р. – 6).
- 4.** Усі гриби, крім білих (Вор. р. – 3; Даш. р. – 1; Обод. р. – 3; Шпик. р. – 1). *Губи – це све: і бабки, і красноголовці, і гопеньки, і мухомори а гриб – це білий гриб.* (Вор. р. – 3). *Петя вчера губ приніс, а гриба їдного не знайшов* (с.Коболчин, Сок. р.).
- 5.** Види їстівних грибів. *Різних видів грибів, які їдять, звуця губами.* (Ілл. р. – 5).
- 6.** Підберезник. (Ул. р. – 5).
- 7.** Сироїжки (Він. р. – 14).
- 8.** [?] *Це такі печериці, а гриби само собою.* (Ілл. р. – 1).
- ГУ́БКА** Неїстівний гриб, який використовують для тамування кровотечі. *Колóла дрóва і розрубáла нóгу / то губко́ю стинíла кров.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГУ́БЛИЙ** Неміцний (Погр. р. – 6); *див.* УТЛИЙ, ВУТЛИЙ.
- ГУВ'ЯЗЬ** *спец.* Шнурки з триці, що зв'язують ціп (Гай. р. – 6; Вор. р. – 4).
- ГУ́ГА** Гуси (Ям. р. – 3).
- ГУ́ГЛЯ** Башлик. *І вона (бурка) з гуглями – башликом, що буває в плаці.* (Ям. р. – 4).
- ГУ́ДА** *бот.* Сорт яблук. *В колхóзному садку́ багáто гуди.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ГУДЖА́!** *див.* АЛЯ! (Криж. р. – 1; с.Калинівка, Код. р.). *Гуджа́ / гудж'а́ / хватáй його́ / шоб зна́в / йак у горóд л'їзти.* (с.Стримба, Код. р.; с.Софіївка, Мик. р.). *Гу́джа! Гу́джа! Р'абко́* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГУДЗ** *пол.* **1.** Вузол, гудзь (Бар. р. – 2, 4, 6, 12; Жмер. р. – 2; Криж. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 10; Нем. р. – 1; Обод. р. – 3; Піщ. р. – 2, 3; Плис. р. – 1; Сит. р. – 1; Теп. р. – 1, 2, 3; Тул. р. – 4, 5; Ул. р. – 1, 2, 6; Хм. р. – 4; Шар. р. – 2, 5, 6). **2.** Гуля (Бар. р. – 2, 5, 6, 12; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 9; Том. р. – 6; Тул. р. – 5; Ям. р. – 5). *І набив же він гудз га голові.* (Тул. р. – 5). **3.** Гудзик (Бар. р. – 5, 12). **4.** Сучок (Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 9).
- ГУ́ДЗИКИ** Зав'язані вузлики на ремені батога (Гай. р. – 4).
- ГУДЗИНА́** *бот.* Бузина (Теп. р. – 1).
- ГУДЗЮВА́ТИСЯ** Вузлом в'язати. *Понагудзював гудзів.* (Криж. р. – 1).
- ГУ́ДИНЯ** зб. Стебло огірків, гарбузів. *Гудиня з огірків посóхло.* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- ГУЗЬ-ГУЗЬ!** *див.* КУР-КУР! (Чеч. р. – 2).
- ГУЛ-ГУЛ!** *див.* ВУДЬ-ВУДЬ! 1 (Ям. р. – 6).

ГУЛУ́БАТИСЯ Колупати(ся)
(Теп. р. – 1; Гай. р. – 7).

ГУЛУБНИК Приміщення, в
якому тримають голубів,
голуб'ятник (Ул. р. – 12).

ГУ́ЛЯ 1. Палиця пастуха.
2. Багато. *Ціля гуля дівчат
пішла.* (Теп. р. – 1).

ГУ́ЛЯТИ 1. Розважатися,
веселитись (Ям. р. – 1;
с.Тарабанівка, Тив. р.).
2. Танцювати (Бар. р. – 4, 5, 12,
14; Бер. р. – 2; Джур. р. – 3;
Жмер. р. – 1, 3; Ілл. р. – 6;
Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мог.-
П. р. – 1; Мур.-К. р. – 6, 10;
Піщ. р. – 1; Стан. р. – 3; Тив. р.
– 10; Том. р. – 1; Чер. р. – 7;
Ям. р. – 6; Яр. р. – 2, 6, 9).
*Музики грають, хлопці й
дівчата гуляють.* (Мур.-К. р. –
6). 3. Про корову Злучатись
(Бар. р. – 2).

ГУ́ЛЬ-ГУ́ЛЬ! *див.* ВУДЬ-ВУДЬ!
1 (Літ. р. – 4, 8; Ілл. р. – 6).

ГУ́ЛЬКА¹ *с. г.* Ярова пшениця.
*Пос'їєш ран'че гу́лку / добрий
урожай збереш.* (с.Лісничівка,
Бал. р.).

ГУ́ЛЬКА² *бот.* зв. мн. **ГУ́ЛЬКИ**
Вид дрібних слив. (Шар. р. –
6). *Нарвімо гульок!*
(с.Ломачинці, Сок. р.).

ГУ́ЛЬКИ *ірон.* Гуляння (Коп. р.
– 1; Криж. р. – 1; Хм. р. – 1).
*Ниньки гульки, завтра гульки,
оглянувся – нема гульки.*
(Коп. р. – 1).

ГУ́ЛЬЧИНИ Сережки (Брац. р.
– 2).

ГУМ Розум (Теп. р. – 1).

ГУМ-ГУМ! *див.* КУР-КУР!
(Ул. р. – 4).

ГУМНО Тік (Коп. р. – 2).

ГУ́НІ зв. мн. Гумові саморобні
калоші (Він. р. – 13).

ГУНЦЬО-ГУНЦЬОВ! *див.*
КОЦЮ-КОЦЮ! (Криж. р. – 2).

ГУ́НЯ *пол.* Свита (Бар. р. – 14;
Бер. р. – 4; Вор. р. – 2; Гай. р. –
2; Даш. р. – 2, 5; Джур. р. – 1;
Ілл. р. – 5; Коз. р. – 1; Криж. р.
– 3; Мон. р. – 1, 2, 4; Плис. р. –
1, 4; Погр. р. – 2, 6, 7; Теп. р. –
4; Сам. р. – 2. с.Лопатин;
Сит. р. – 4; Ул. р. – 7; Яр. р. –
5). *На всю сімню була одна
гуня.* (Ілл. р. – 5); *див.*
ГУНЬКА.

ГУНЬКА́ТИ Говорити в ніс.*От
гун'кати чогос' почала
дитина.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГУ́НЬКА 1. Верхній чоловічий
чи жіночий одяг з домашнього
виробу сукна свита (Бар. р. – 1,
2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13,
14, 15; Бер. р. – 3, 5; Брац. р. –
1, 3; Він. р. – 1, 6, 9, 12; Вор. р.
– 2, 4; Гай. р. – 2, 3, 5, 6, 7;
Даш. р. – 1, 3, 5, 6; Джур. р. –
2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8, 9, 10;
Ілл. р. – 3, 6, 8; Кал. р. – 3;
Коз. р. – 1; Коп. р. – 1, 2, 3, 4;
Лип. р. – 5, 6; Літ. р. – 2, 4, 8,
с.Пеньківка, с.Початинці;
Мог.-П. р. – 2, 6; Мур.-К. р. – 4,
5, 8; Нем. р. – 1, 2, 3, 4; Ол. р. –

- 1; Ор. р. – 2, 3; Плис. р. – 1, 2, 4; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 1, 2, 3; Стан. р. – 1, 2, 3; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10; Том. р. – 3, 4, 5, 7; Тул. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Тур. р. – 3; Ул. р. – 2, 4, 5, 8, 9, 12; Хм. р. – 1, 2, 3, 4; Чер. р. – 2, 3, 5, 9; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 1, 2, 3, 4; Ям. р. – 1, 4; Яр. р. – 3, 8, 9). *Гуньку робили з домашнього сукна* (Шпик. р. – 3). *Її шийот з селянського сукна і ходять у ній і жінки, і чоловіки.* (Том. р. – 3).
- 2.** Жіночий верхній шерстяний одяг. *У гун'к'і л'о́хко управл'ятис'а* (с.Василівка, Мик. р.).
- 3.** Запаска (Бар. р. – 5; Мог.-П. р. – 4, 6, 9; Ям. р. – 4; Яр. р. – 4, 6, 7). *Колись була гунька з вовни, а тепер спідниця.* (Яр. р. – 7).
- 4.** Жилетка. *Зимóйу ніт пал'тó над'іва́йут гун'ку.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- 5.** Кожух (Він. р. – 1).
- ГУ́ПАЛО** Водопад (Мог.-П. р. – 1).
- ГУ́ЩЯ** дит. Рот (Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).
- ГУ́РГАТИ** Видавати звуки (про індиків). *Гиндики гургають* (Нем. р. – 1).
- ГУРДА́** кул. **1.** Збігле молоко (с.Василівка, Мик. р.). **2.** Розтерте сім'я. *Наробіла гурдей до мамалиги* (с.Лісничівка, Бал. р.). **3.** Молоко з конопляного сім'я (Жмер. р. – 1; Лип. р. – 5; Чеч. р. – 4). *Найбільше Гандрій любив вареники з гурдою.* (Жмер. р. – 1). **4.** Зварена макуха (Теп. р. – 3).
- ГУ́РДИТИСЯ** кул. Скипатися (про молоко). *Не м'ішай це́го молока́ з веч'і́рн'ім / бо згу́рдиц'а.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ГУРДУ́ДІЯ** молд. Гуляння хлопців і дівчат на різдвяні свята (с.Семенівка, Код. р.).
- ГУРІ́ШЕ** Горище (Коп. р. – 3).
- ГУРТ** Велика сім'я. *Халупка – це маленька хатина, такі строять ті, що не мають гурту.* (Тул. р. – 4).
- ГУРУ́ПА** бот. Суріпиця. *А й увесь город в гурупі.* (Ул. р. – 3).
- ГУСА́К** **1.** Скляна посудина, бутель місткістю біля трьох літрів. **2.** Міра горілки (3 л). *Було гусак або четверть два рублі і двадцять п'ять копійок з посудю.* (Бар. р. – 1).
- ГУ́СКА** **1.** Крендель, виріб з білого тіста (Бар. р. – 12; Криж. р. – 1). *Тоді усі роблять коровай – гуски і для сватів роблять здорові гуски.* (Бар. р. – 12). **2.** Частина човна. *Лотка має борти, гуску, задня частина – рибу сюди скидають, як ловлять.* (Гай. р. – 4).
- ГУСЮ-ГУСЮ!** Вигук, яким кличуть гусей (Бар. р. – 11, 14, 15; Бер. р. – 1, 4, 5; Брац. р. – 3,

9, 10, 12; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 6; Даш. р. – 2; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1, 6, 8; Кал. р. – 1; Коз. р. – 2; Лип. р. – 1, 2, 5, 6; Літ. р. – 1, 2, 5, 9, с.Початинці; Нем. р. – 1; Піщ. р. – 2, 4, 7; Ол. р. – 1; Плис. р. – 1, 3, 4, 5; Сам. р. – 1, 2, Лопатин; Сит. р. – 2, 4; Тив. р. – 1, 3, 4; Том. р. – 1, 6; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 2, 3, 4, 6, 9, 12; Хм. р. – 2, 4, 5, 9; Чеч. р. – 2; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 3); *див.* ГУСЬ, ГУСЬ-ГУСЬ, ГУСЬ-ГУСЮ, ГУСЬ-СЮ-СЮ! СІВ-СІВ! СІ-СЮ-СЮ! СЮГУ-СЮГУ! СЮ-СЮ! УСЮ-СЮ!

ГУСЯ *дит.* Гуси, гуска (Ілл. р. – 6; Ком. р. – 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).

ГУСЬ, ГУСЬ-ГУСЬ, ГУСЬ-ГУСЮ, ГУСЬ-СЮ-СЮ! *див.* ГУСЮ-ГУСЮ! (Вор. р. – 3; Ілл. р. – 6; Кал. р. – 3; Криж. р. – 2; Літ. р. – 4; Мог.-П. р. – 2; Тив. р. – 6; Том. р. – 1; Тур. р. – 3; Ям. р. – 2, 6; Яр. р. – 5).

ГУТИРА Купа (Яр. р. – 6).

ГУЦКИ Вузли на батозі (Бер. р. – 4).

ГУЧІВКА Шнурок, мутузок, за який гойдають колиску (Ул. р. – 5); *див.* ГУЧІПКА.

ГУЧІПКА Шнурок, за який гойдають колиску (Мон. р. – 1, 2, 4).

ГУША! *див.* АВУШ! (Жмер. р. – 8).

ГУЩАВА Гущавина. *В ц'ій гущав'і можна заблудитис'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГУЩАВНИК Гущавина, чагарник, густий ліс (Бар. р. – 2, 4, 6, 11; Брац. р. – 1; Вор. р. – 3; Гай. р. – 2; Літ. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Сам. р. – 3; Теп. р. – 1; Стан. р. – 1; Том. р. – 4).

ГУЩОВИК Чагарник (Ям. р. – 1).

Г

ГА́БЛІ зв. мн. Різні вила. *Га́блі в хазá'йстві вс'ігда́ ну́жні.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ГА́РЕЦЬ Стара міра сипучих тіл. *Позичив гарець кукурудзи.* (с.Обжили, Бал. р.).

ГА́РЧИК здрибн. до ГА́РЕЦЬ (с.Обжили, Бал. р.).

ГЕ́ГАТИ Гелготати, гелготіти (про гусей). *Дай йісти гус'ам / а то чу́йеш йак тета́йут'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГЕ́ДЗЕНЬ зоол. Гедзь (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ГЕ́МБА згруб, лайл. Велика губа. *Чого́ ти розпну́тив свої́ї те́мби?* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *От розв'ісив те́мби* (с.Михайлівка, В-Мих. р.). *Шо ти те́мбу розквасив?* (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Писарівка, Код. р.).

ГЕ́РИК Жіноча кофтина зі складками і з довгими

- рукавами. *Поши́ла субі́ гѣрик.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГѢРИКИ** зв. мн. див. ГѢРИК *Гѣрики // це так'ї ко́фточки були з до́вгими рукавами.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ГѢЦЕНЬ** зоол. Велика муха, що кусає тварин, гедз. *Корóву гѣцен' укуси́в / то вона́ йак поб'ігла у тирнікі / насі́лу догна́в.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГОГУШКИ** зв. мн. М'якуш насіння соняшників або гарбузів. *Ма́мо / да́йте й мин'ї го́гушк'ів.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Писарівка, Код. р.).
- ГОДЗУРІ** зв. мн. Коробочки з насінням бур'янів. *З осету лиша́йуц'а годзур'ї і засору́ють пше́ниц'у.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ГО́НТА** зб. Невеликі тріски, які мають форму дошок. Ними покривають дах будинку. *Го́нта – дра́ниц'а з дуба / з йолки / кол'ат'ї́ї і бйут' //* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ГАБЗУВА́ТИ** Ганьбити, соромити когось. *Ода́рка га́бзува́ла мою́ до́чку.* (с.Козацьке, Бал. р.).
- ГА́ЙНА** молд. Курка. *Купі́ла гайі́ну / та не зна́ю / чи бу́де ко́ло ха́ти трима́тис'!* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГАНЧ** Фізична вада, недолік взагалі. *У н'ого ва́лика ганч: він глу́хий.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Ц'а ма́те́рі́я ма́є га́нч.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Купи́ла плат'т'а і не бачи́ла / шо воно ганч ма́є.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГАНЧОВА́НИЙ** Прикметник до ГАНЧ. *Цей го́рщик га́нчова́ний / бо він наші́чѣрб'аний.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ГВА́ДЗЯТИ** ірон. 1. Бруднити. *Лиш постии́ла чисту пілочку / а ти свої́ми нога́ми гва́дзайеш.* (с.Обжили, Бал. р.). 2. Мазати невміло, як-небудь. *Погва́дзала пліту́ л'уд'ам на см'іх.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ГЕМБА́ТИЙ** згруб. Людина з великими, товстими губами. *Чулу́віка / шо ма́є вели́к'ї губи / назива́ють ге́мбати́м.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ГѢМБА, ГѢМБА** згруб. Губа. *Шо ві́дду́ла ге́мби?* (с.Молодове, Сок. р.).
- ГЗИ́ТИСЬ(-СЯ)** Дуріти, пустувати, казиритися. *Надо́йло робі́ти і поча́ли гзі́тис'.* (с.Обжили, Бал. р.). *Нема́ шо́б помага́ли робі́ти ма́м'ї / а лиш гзі́тис'а зна́ють.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГИ́ЛА** мед. Грижа. *Іван ле́жат' / бо йому́ ви́р'їзали́ гилу.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ГИМБА́ТИЙ** згруб. див. ГЕМБА́ТИЙ *От цей хло́пец' гимба́тий.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ГИРИ́ЛІЦЯ** див. АРА́ВА *З'їбра́в коло се́бе гири́лиц'у і*

собак по сел'ї дрочит'.
(с.Лісничівка, Бал. р.; Код. р.; Сав. р.).

ГІРГОШ зв. мн. Горішня частина спини, плечі *Вз'ав дитину на гіргош'ї та й носит'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГЛЯГ Порошок, виготовлений з шлуночка молодої тварини (теляти або ягняти), які ще нічим не кормилися, крім материнського молока, призначений для виготовлення бринзи. *Гл'ат кидайут' в овече молоко дл'а брод'ін'н'а при виготовлен'н'ї бринзи.* (Сав. р.).

ГЛЬОГ вульг. Сперма (с.Демидівка, Люб. р.).

ГОГОНАТИЙ Зернистий, крупний. *Такá фáйна гогонáта тиши́нця.* (с.Романківці, Сок. р.).

ГОЙ Дурень. *От той / корóву прода́в / а гроше́й нема́.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГОЛÓБАТИ Колупати. *Д'івчина комин голобайе.* (с.Ухожани, Бал. р.).

ГОНДЗОЛА рум. Засохлі шматочки болота, які прилипли до шерсті вівці. *В'івц'á б'іжйт' і гондзолами торохтіт'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ГРÉМБЛІ зв. мн. пол. спец. Пристрій у вигляді колеса з зубцями для розчісування вовни ручним способом.

Скубут вовну руками / а иче треба грембл'ї. Вони складайут'с'а з катк'ів і проволочок шо розривайут нитки. (с.Олексіївка, Код. р.).

ГРÁПА заст., рідк. с. г. Рало, різновид борони. *А весно́ю трапу́ют, є гра́па.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

ГРАСУВАТИ¹ док. **ЗГРАСУВАТИ** Витоптувати, толочити, сплюндровувати щось. *Бичкі́ гет' зграсувáли горóд.* (м.Балта, Бал. р.; с.Будеї, Код. р.).

ГРАСУВАТИ² Плужкувати, прополювати міжряддя кукурудзи, винограду, картоплі тощо (с.Обжили, Бал. р.; с.Пиріжна, Код. р.).

ГРИС зб. Висівки. *Залишай-но чолові́че / свин'ам бур'ака з грисом* (с.Олексіївка, Код. р.). *Примасти свин'ї грисом та дай йісти* (с.Обжили, с.Ухожани, Бал. р.).

ГУДЗ Вузол. *Шоб всериді́ну не тикло́ / вйáжут гудзо́м.* (с.Коси, Кот. р.; с.Ухожани, Бал. р.).

ГУДЗОК здріб. до ГУДЗ (с.Ухожани, Бал. р.).

ГУЛЬКІЙ зв. мн., бот. Сорт дрібних круглих слив. *Нарві́мо гу́л'ок, дівча́та.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ГУТА́ЛКА заст., рідк. Одиниця виміру площі. *Пражї́на ма́ла дві гута́лки, ділі́ласа на дві*

полпражїні. (с.Коболчин, Сок. р.).

ГУЦИНА́ Прангос кормовий. *Колїс' гуцинóйу красїли м'їтки.* (с.Лїсничївка, Бал. р.).

Д

Да, част., рїдк. Питальна підсилювальна частка, вживається на початку питального речення, частїше в реплїках діалогїчного мовлення. *А він смїєцца та й кáжи: "Да, а ви булі б прийшли сóдня, шоб я був сказáв, шо білóвано в хáті?"* (с.Бїлоусївка, Сок. р.).

ДА́БИТИ Гудити (Ям. р. – 4).

ДАВА́ТИ Бити (Криж. р. – 1).

ДАВА́ТИ БУ́КІВ Бити буками (Ям. р. – 1). *Такими буками (палицями) били колїсь тих людей, які не хотїли ходити на паницину.* (с.Гальжбїївка, Ям. р.).

ДА́ЙСЬТА Дай сюди (Мог.-П. р. – 1).

ДАЛЕКОБА́ЧНИЙ

Далекозорий (Ул. р. – 9).

ДАЛЕКЕ́ЦЬКО незм. Дуже далеко (Бер. р. – 7).

ДАЛЯ! Вигук, яким ганяють корів; див. ГЕ́Й (Бар. р. – 12). *Даля раба, чтого стала?* (с.Слобода, Бар. р.).

ДАМНО́ незм. Давно (Гай. р. – 2).

ДАНЬКО́ Данило (Бар. р. – 5).

ДА́РКА Одарка (Жмер. р. – 1; Вор. р.; Коз. р.).

ДАРМО́ Велике решето з крупними дїрками (Ул. р. – 7, 8).

ДАРМО́Й молд. Решето з великими вїчками, яким відвївають від половини обмолочене котком зерно (Лип. р. – 2; Бер. р. – 1; Теп. р. – 3). *Ра́н'че дармо́йом вїяли зерно.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). *Колїс' ми тїл'ки дармо́йом чїстили зерно.* (с.Гетьманївка, Сав. р.). *Це таке / йак решето / на н'ого кукурудзу сїйут'.* (с.Долинське, Ан. р.). *Дармо́йом прос'їва́йут жїто чи пше́нїц'у.* (с.Коси, Кот. р.). *Зерно́ трéба відс'їяти на дармо́йї* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Писарївка, Код. р.).

ДА́РУС Убір для жїночої голови (Чер. р. – 9).

ДА́ТИ: ♦ **Да́ти мотузка́** – відлигати (побити) мотузком (Бар. р. – 11). *Галю, не ходи на подвіра. Не бїжи, бо дам мотузка.* (с.Підліски, Бар. р.). ♦ **Да́ти пуду́** – тїкати, втекти (Стан. р. – 1). ♦ **Да́ти соньку́** – заснути (Він. р. – 13). ♦ **Да́ти шлю́б** – одружитися (Тул. р. – 1). *Дякуемо попковї, як своєму батеньковї, шо нам шлю́б дав.* (с.Кобилївка, Тул. р.).

ДБРУ́ТИ дит. Гуляти, піти на двір (Гай. р. – 8).

ДБРУ-У! Дай води (в дитячій мові) (Бер. р. – 5; Ям. р. – 3).

ДБРУ́ТИ *дит.* Гуляти, піти надвір (Гай. р. – 6).

ДБРУ́ЦІ *дит. див.* ДБРУ (Бар. р. – 4, 5, 11, 13, 14).

ДВАДЦЯ́ТКА *спец.* Вид тонкого полотна, виробленого з конопель на кустарному верстаті (Ул. р. – 12; Сам. р.).

ДВАЙЦЯ́ТКА, ДВАЦЯ́ТКА *с. г.* Двадцять снопів, складених у невеличку купу (Ул. р. – 6; Сам. р. – 3, 5; Кал. р. – 1; Тур. р. – 3).

ДВАНА́ДЦЯТКА *спец.* Гатунок полотна домашнього виробу (Хм. р. – 3; Ком. р. – 2).

ДВАЦЯ́ТКА **1.** Стара назва грошей – десять копійок (Шар. р. – 3; Жмер. р. – 2; Стан. р. – 3). **2.** Найтонше широкое полотно домашнього виробу (Стан. р. – 13; Жмер. р. – 3). **3. див.** ДВАЙЦЯ́ТКА.

ДВІРЕ́ЦЬ Подвір'я (Він. р. – 13).

ДВІРО́К **1.** Палац (Мур.-К. р. – 6). **2.** Дворик (Літ. р. – 1). *І той двірок, де ти сидів, спалили.* (с.Брусленів, Літ. р.).

ДВОВЕРХО́ВІЙ

Двоповерховий (Бар. р. – 5).

ДВОЙЧАКИ *с. г.* Віла з двома ріжками (Кр. р. – 1).

ДВОЙЧАКИ зв. мн.

1. Дволемішний плуг. *Двоичака́ми удо́бно бу́ло гора́ти / бо ни треба ходіти*

за плуго́м. (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ДВОРИ́СЬКО Панський двір (Бар. р. – 15). *І дворисько, кажуть було над ставом. Лишився їден млин.* (с.Шершні, Бар. р.).

ДВОРОВІ́ЩЕ Великий двір (Гай. р. – 2).

ДВО́ХНАТИ Жадібно пити (Теп. р. – 1).

ДВО́ЯК Стара назва грошей – одна копійка (Шар. р. – 3).

ДЕВИДЕ́РА *бот.* Сорт картоплі (Літ. р. – 2).

ДЕВ'Я́ТИНИ *обряд.* Поминки по померлому, які відбуваються на дев'ятий день після смерті (Ком. р. – 4).

ДЕВ'Я́ТКА *спец.* Товсте вузьке полотно кустарного виробу (Стан. р. – 3, 8; Ул. р. – 12; Ком. р. – 2, 3; Жмер. р. – 2).

ДЕ́ДЗЕНЬ *зоол.* Велика муха (Том. р. – 3).

ДЕДУ́НИК Дідусь (Бар. р. – 5). *Так тато казали, а їм ще його дедуник розказував.* (с.Гулі, Бар. р.).

ДЕ́ДЯ Батько (Шпик. р. – 2).

ДЕЙНЯ́ЧОК Згін корів на якое місце для відпочинку (Ям. р. – 1). *Згонять корів у череду дейнячок.* (с.Гальжбівка, Ям. р.)

ДЕ́КО *пол.* **1.** Лист заліза (бляхи) з загнутими кінцями на 5 см, з чотирьох боків під кутом 45 градусів (Яр. р. – 1; Тул. р. – 3;

- Криж. р. – 1; Коп. р. – 2; Хм. р. – 9; Ул. р. – 9; Бар. р. – 1, 2, 9). *Усадила у пієц деко коржиків.* (Коп. р.). *Позич деко.*
- 2.** Сковорода (с.Троїцьке, Люб. р.; с.Домниця, Кот. р.).
- ДЕ́ЛИВО** Великий живіт (Яр. р. – 6).
- ДЕЛІ́НА** буд. Товста деревина в паркані (Мур.-К. р. – 6). *Паркан дерев'яний з деліною.* (с.Морозівка, Мур.-К. р.).
- ДЕЛІКА́ТНИЙ,**
ДЕЛЬКА́ТНИЙ Гарний, розумний, інтелігентний, тендітний, витончений, зручний (Коз. р. – 1; Бар. р. – 5, 7, 11). *Тепер дилькатні люди та й дилькатніше роблять.* (с.Білопілля, Коз. р.).
- ДЕЛЬ** буд. Товста дошка, деревина (Бар. р. – 15).
- ДЕНЬ** Давня мірка поля – більше півдесятини (Літ. р.; Ул. р. – 4).
- ДЕНЬ ПРИ ДНІ** Щоденно, завжди, постійно (Об. р. – 8).
- ДЕ́РГА¹** пол. **1.** спец. Товста груба тканина, якою накривають спітнілих коней (Жмер. р. – 4; Даш. р. – 6; Бар. р. – 4). **2.** Жіноче вбрання (плахта або спідниця) (Тур. р. – 2).
- ДЕ́РГА²** Залізна щітка, якою очищають прядиво від костриці (Криж. р. – 2).
- ДЕ́РГАВКА, ДЕ́РГАЛКА** спец. Прилад для биття (дергання) конопель. Її ще називають *терницею.* (Бар. р. – 3, Тур. р. – 3).
- ДЕ́РГАЛЬНЯ** спец. Металева щітка для обробки волокна (Плис. р. – 1; Гайс. р. – 2; Бер. р. – 1; Тив. р. – 3). *Оце витерла на дергеці, а зараз буду дергати на дергальні.* (с.Берізки, Бер. р.).
- ДЕ́РГАНА** див. **ДЕ́РГАЛЬНЯ** (Літ. р.).
- ДЕ́РГАНА** **ЩІ́ТКА** спец. Металева щітка, якою обробляють волокно (Жмер. р. – 3).
- ДЕ́РГАНІЙ** Вироблений, вибитий від костри на дергальні, приготовлений для того, щоб прясти.
- ДЕ́РГАНКА** спец. Пристрій у вигляді великої круглої щітки з довгими металевими зубцями для дальшого очищення волокон конопель, для розчісування вовни, прядива. (с.Гетьманівка, Сав. р.; Чеч. р. – 2; Ям. р. – 5; Нем. р. – 3; Бар. р. – 7; Літ. р. – 3).
- ДЕ́РГАТИ** Очищати прядиво від костриці на металевій дергальній щітці після того, як його витіпають на бательні і терниці. (Хм. р. – 3, 9; Ул. р. – 7; Кал. р. – 3; Літ. р. – 3; Даш. р. – 2, 6; Вор. р. – 2, 5; Тив. р. – 9, 10; Яр. р. – 6, 9; Ям. р. – 4; Піш. р. – 6; Бар. р. – 11; Чеч. р.; Лип. р. – 8; Коз. р. – 3; Теп. р. – 1; Сит. р. – 4;

- Криж. р. – 1, 8). *Цілий ден' прад'іво дэргала і дўже ухл'ала.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ДЭРГІВКА** *спец.* Щітка для чесання волокна (Лип. р. – 8).
- ДЕРЕВІТИ** Трухнути (Жмер. р. – 2).
- ДЕРЕВЛЯНИЙ** Дерев'яний, зроблений з дерева. *Йакі за́раз булі шка́фи / по́ст'іл' / дэревл'ана / на ній подушо́к у два раді.* (с.Немиринці, Бал. р.).
- ДЕРЕВЛЯНКИ** зв. мн. Чоботи чи черевики на дерев'яних підшвах (с.Саврань, Сав. р.).
- ДЕРЕВЛЯШКА** Саморобні ковзани з залізним прутом знизу. *Лиш дэревл'ашкамі йздили.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ДЕРЕВНЯ** Стара назва села без церкви (Бар. р. – 15; Ям. р. – 4).
- ДЕРЕЗИНА** Молодий ліс. *П'ішов у дэрезіну та наруба́в соб'і форо́сту.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ДЕРЕН** бот. Терен (Криж. р. – 1; с.Козацьке, Бал. р.; с.Будеї, Код. р.).
- ДЕРЕНИНА** Місце в лісі з густими чагарниками глоду. *От зайшли́ в дэреніну / йак тепе́р вібратис'а зв'іц'и / шоп не подра́патис'а //* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ДЕРЕНІВКА** кул. Горілка, настояна на кизилі (Тур. р. – 1).
- ДЕРІПЛІТ** бот. Колюча кущова рослина з дрібними тонкими стеблами, дэреза, повій (лат. *Lycium*) (с.Дубиново, Сав. р.).
- ДЕРЖАЛНО** Держало (Тепл. р. – 1).
- ДЕРНИЦЯ** Ручний прилад, яким деруть крупу (Теп. р. – 3; с.Демидівка, Люб. р.).
- ДЕРНІВКА** *спец.* Щітка, якою чешуть конопляне волокно (Ул. р. – 7).
- ДЕРТИ КРУ́ПИ** Виробляти із зерна крупи (Бер. р. – 1).
- ДЕРУ́Н** *іхт.* Риба окунь (Бер. р. – 3, 4; Лип. р. – 1; Сам. р. – 2; Трост. р. – 3; Дж. р. – 5; Даш. р. – 2; Гай. р. – 6, 7; Плис. р. – 5).
- ДЕРУНЕ́ЦЬ** *див.* ДЕРУ́Н (Гай. р. – 2; Улад. р. – 5; Лип. р. – 2). *В ставок впу́стили дэрунці.* (с.Хворшище, Ілл. р.).
- ДЕРУНІ́** кул. Картопляні млинці (з тертої картоплі), або картопляники (Хм. р. – 9; Ул. р. – 6; Він. р. – 13).
- ДЕРУ́НЧИК** *іхт.* Вид риби (линок) (Гай. р. – 2, 6; Том. р. – 1).
- ДЕРЧАНКА** *див.* ДЭРГАНКА (с.Калинівка, Код. р.).
- ДЕ́ЧКО** *здриб.* до ДЭ́КО 1 (с.Троїцьке, Люб. р.; с.Домниця, Кот. р.).
- ДЕРЮ́ЖКА** Ряднина (Теп. р. – 3).
- ДЕ́СЬ** Мабуть, певно (Ілл. р. – 5; Плис. р. – 5). *Де́сь ніколи не*

- забудім цього. (с.Ждіниця, Ілл. р.).
- ДЕСЬ-ТО** Мабуть (Гай. р. – 2, 4). *Десь-то буде доця.* (с.Гранів, Гай. р.).
- ДЕСЯТИНА** *заст.* Одиниця виміру площі. *Пан у нас мав дві тисячі і штіриста десятин зимні.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ДЕСЯТИНЩИК 1.** Людина, яка до революції наймалася косити хліб від десятинину
- 2.** Безземельний селянин, який обробляв поміщицьку землю за десяту частину врожаю (с.Троїцьке, Люб. р.).
- ДЕСЯТКА 1.** Гатунок полотна домашнього виробу (Хм. р. – 3; Том. р. – 7; Ул. р. – 1, 2; Ком. р.; Він. р. – 2, 7; Літ. р. – 9; Жмер. р. – 1, 2; Стан. р. – 3; Бар. р. – 1). **2.** Десять снопів (Сам. р.).
- ДЕЯТНИК** Стара назва грошей – п'ять копійок (Шар. р.).
- ДЕДЬО, ДЕДЯ, ГЕГЬО, ГЯГЯ** Тато. *Дядя, як ви маєте їхати, то лучче я поїду.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ДЖЕРЕНЬКОТІТИ** Цвірінькати, крик горобців (Бар. р. – 5).
- ДЖИГУН** Гульвіса, гультяй (Бар. р. – 5).
- ДЖИНДЖИК 1.** Маленька пташка. **2.** перен. Мала жвава людина (Тул. р.). *Того ти так наджинджився.* (с.Кобильки, Тул. р.).
- ДЖІНЖИКИ** *мн. зоол.* Комарі (Яр. р. – 1; Піщ. р. – 7. *Перед дощом джинджики сами літают.* (с.Студенна, Піщ. р.).
- ДЖОЛОбАНКИ** Шкурки від з'їденого яблука чи картоплі (Том. р. – 4).
- ДЖОЛОбАТИ, ДЖОЛОбАТИСЯ, ДЖУЛУБАТИСЯ** Колупати (колупатися) (Мур.-К. р. – 1; Чер. р. – 2; Криж. р. – 1; Бер. р. – 1, 5, 9; Ілл. р. – 1). *А чого ти джолобаси у носі? Нічого робити?* (с.Жашків, Том. р.). *Я не люблю вишивати. Сиди і джубайся.* (с.Бабин, Ілл. р.).
- ДЖОС ♦ ДАти джбсу** – Дати прочуханки, припарки, тобто побити (Бар. р. – 5).
- ДЖУЛІТИСЯ** Пустувати, балуватися (Лип. р. – 5).
- ДЖУМА** *мед.* Чума (Гай. р. – 4).
- ДЖУМІДРА** Балувана дитина (Лип. р. – 5).
- ДЖУМКАТИ** Дзигати (Бар. р. – 11). *Не люблю, коли в хаті джумкає муха, спокою не дає.* (с.Підліски, Бар. р.).
- ДЖУС** *зоол.* Кіт (Ілл. р.). *От у нього вуса, як у джуса.* (с.Скибин, Ілл. р.).
- ДЗАНЗАР, ДЗАНЗУРИ** *бот.* Абрикос (Яр. р.; Ям. р.).
- ДЗАНДЗАРИ** *зв. мн., болг.* Дуже дрібна абрикоса (с.Коси, Кот. р.; с.Оленівка, Бал. р.);

див. ДЗАНДЗАРИ, ДЗАРЗАРИ,
ДЗАРДЗАРИ, ДЗЕНДЗУР.

ДЗАРДЗАРИ зв. мн. див.
ДЗАНДЗАРИ *Йе дзардзар'і /*
це м'ілк'і / а абрикос крупний.
(с.Олексіївка, Код. р.). *Дуже*
дрібна абрикоса. (с.Коси,
Кот. р.).

ДЗАРЗАРИ зв. мн. болг. див.
ДЗАНДЗАРИ (с.Гвоздавка,
Люб. р.).

ДЗЕНДЗУР болг. див.
ДЗАНДЗАРИ (с.Канцеба,
Сав. р.).

ДЗЕСТРА див. ДЗЕСТРИ *Кат'а*
Кушн'ірова багато дзестри
мала йак віддавала'а.
(с.Олексіївка, Код. р.).

ДЗЕСТРИ зв. мн. молд. Посаг,
все майно, крім худоби і
грошей, яке мають дати дочці
при виданні заміж.
Насправл'ала дзестр'ів / шо у
скрін'у одну не ум'ішчайіц'а.
(с.Грабове, Код. р.).

ДЗВІНКА бот. Вид квітів
(дзвіночки) (Тул. р.).

ДЗЕЙСТРА Тканина, одяг (іноді
в значенні придане) (Ям. р. – 1,
6).

ДЗЕРКАТИ Бризкати тонкою
цівкою (Кельм. р.) *Шо*
дзеркаси дитині в лицé?
(с.Коболчин, Сок. р.).

ДЗЮРКОМ Цівкою (тече вода)
(Коз. р.).

ДЗЬОБАТИ, ДЗЬОГАТИ
ЗЕРНЯТА Лускати насіння
(Ул. р. – 9, 10, 11; Погр. р. – 4).

ДЗЯБЛЯ Зяб (Шар. р. – 3, 4).

ДЗЯВАТИ Набридати своєю
розмовою (Кал. р. – 2).

ДЗЯВКАТИ 1. Щось
набрихувати на іншу людину
(зневажливо) (Теп. р. – 1;
Сит. р. – 1). 2. Гавкати (Теп. р.
– 2, 3). *Цілу ніч оте мале*
цуценя дзявкає й дзявкає.
(с.Комарівка, Теп. р.).

ДЗЯГЛИК, ДЗЯДЛИК,
ДЗЯТЛИК орн. Дятел (Мур.-
К. р. – 4; Шар. р. – 3; Яр. р. – 7;
Том. р. – 1; Чер. р. – 9).

ДЗЯНДРА молд. кул. Юшка,
зготована в казані з залишків
мамаліги. *Зробіли дз'андру / а*
йісти не було кому. (с.Обжили,
Бал. р.).

ДЗЬОМБАС, ДЗЬОМБЕЙ,
ДЗЬОМБАЧ, ДЗЬОМБА,
ДЗЬОМБАК, ДЗЬОМБАР
1. Комар (Хм. р. – 3; Ул. р. –
12; Тул. р. – 1, 2, 3, 5; Бар. р. –
1; Жмер. р. – 1, 10; Том. р. – 7;
Брац. р. – 2). 2. Трубка, носик
чайника, через який
випливаєтьс я гас (Він. р. – 1).

ДЗЬОМБАЛАС див.
ДЗЬОМБАС (Жмер. р. – 10).
Мурав'ї живуть у лісі, а ті, що
літають вечором, зуться
дзьомбалиси, дзьомбачі.
(с.Стодульці, Жмер. р.).

ДЗЬОМБИК 1. Кінець коси
(Бар. р. – 5). 2. Дзьобик комара.
ДЗЬОМБИКИ Комашня (Бар. р.
– 2).

ДІБАТИ Іти (Коп. р. – 3; Гай. р. – 7). *Який дибав, таку здибав.* (с.Лучинець, Коп. р.). *Не далеко видіти, та далеко дибати.*

ДІБКА Прилад для покарання в старі часи (Джур. р. – 2, 3). *Отак, так, добре закувати волоцюгу у дибку.* (с.Калитинка, Джур. р.).

ДИВІТИСЯ Шукати (Немир. р. – 1). *А я всюди дивилася, де мій хлопець дівся.* (с.Бушинка, Нем. р.). ♦ **Дивітись на зорі** – гордитися (Ул. р. – 9).

ДИВОГЛЯДЬ Чудовище, чудасія (Криж. р. – 1). *Ото дивоглядь найшли.* (с.Заболотне, Криж. р.).

ДИКОВАНИЙ: **диківана хата** – Хата, покрита соломою, околотом або очеретом. *Диківана хата це з околоту / житн'їй окол'їт або пшенична солóма.* (с.Долинське, Ан. р.; с.Олексіївка, Код. р.).

ДИКÓВКА буд. Спеціальний спосіб покриття хати очеретом за допомогою праника. *Дикóвка мóже держáтис'а л'їт питнáц'їт'.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ДИКО́ФТ бот. Назва лікарської рослини, яка росте на полі і має жовтий цвіт. *Шос' так боліт голова / треба дикóфту / шоб попáрити.* (с.Обжили, Бал. р.).

ДІ́КЕ ПО́ЛЕ с.г. Земля не орана близько 15 років (Сам. р.).

ДИКУВА́ТИ буд. Ушивати хату очеретом, вижатим взимку, притягуючи дротом і підрівнюючи праником. *Дікува́ли хáту очеретом та ду́мали / шо наві́ки.* (с.Обжили, Бал. р.).

ДИЛІ́НА буд. **1.** Товста дошка (Теп. р. – 1, 3). **2.** Короткий (2-2,5 м) потовщений дрючок чи брус, який лежить між балками стелі, замазаний глиною. *Стéл'у мóжна накривáти фoростом / але лу́че дилі́нами.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ДИЛІ́ЖА́Н 1. Плита (піч), в якій палять влітку (Він. р. – 6; Мог.-П. р. – 8; Сит. р. – 1; Ям. р. – 1; Том. р. – 1; Яр. р. – 2). *Ниньки пропалили лиш у диліжані.* (с.Писарівка, Він. р.).

2. Лежанка (Том. р. – 1, 4). *Полі́з-но на диліжанку і погрійся.* (с.Жашків, Том. р.).

3. Припічок (Ям. р. – 1).

ДИЛІ́ЖА́НКА 1. Низька піч, на якій сплять взимку, гріються (Тив. р. – 5). **2.** Грубка в кімнаті, що будується завжди поряд із піччю (Тул. р.). *Треба випалити в диліжанці, бо в хаті холодно.* (с.Керносівка, Тул. р.).

ДІ́ЛЛЯ Невеликі куски древа, відрізані від балок (Мог.-П. р. – 8).

ДИЛЬ буд. Обтесана деревина, балка, що закладається одна на одну в стіні при будівництві хати способом валькування або закидки (Жмер. р. – 1, 4, 7; Хм. р. – 9; Том. р. – 1; Гай. р. – 5; Теп. р. – 4; Тул. р.; Бар. р. – 9). *Ще дехто кладе хату з дилю: шар вальок тоді диль, тоді знову шар вальок і диль.* (с.Коблич, Гай. р.). *Треба диль ставити, бо стіни валяться.* (с.Маньківка, Бар. р.).

2. Матеріал для викладки стелі (Вор. р. – 2). **3.** Будь-яка колода, брусок (Том. р. – 5; Тул. р.; Лип. р. – 5). *Є в саду криниченька дильом дильована.* (с.Марківка, Том. р.). *Отак-таки добрий паркан, з дилів зроблений.* (с.Кобилівка, Тул. р.). *Що таке диль? А он бачте дошка прокладена чербз річку? То і є диль.* (с.Зозів, Лип. р.).

ДИЛЬОВАНІЙ буд. **1.** Рублений, зроблений з колод (Том. р. – 5). *Там є в саду криниченька дильом дильована.* (с.Марківка, Том. р.). **2 буд.** Зроблений з використанням ДИЛЯ (див.). *У нас хата дильована.* (с.Романківці, Сок. р.).

ДИМКА¹ Жіноча спідниця (Том. р. – 6, 7; Яр. р. – 1, 2, 9; Шар. р. – 1; Хм. р. – 11; Ул. р. – 10, 11, 12; Сам. р. – 4; Чер. р. – 4, 6; Коп. р. – 5; Погр. р. – 7,

8; Він. р. – 1, 10; Стан. р. – 5; Шпик. р. – 2; Тив. р. – 9; Ям. р. – 3; Мог.-П. р. – 7; Мур.-К. р. – 5, 10; Жмер. р. – 2, 10; Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 12, 14, 15; Шар. р. – 3, 4, 6). *Пошїла соб'ї гáрну дїмку / але ше не над'їва́ла.* (с.Обжили, Бал. р.). *У насносять спідницю. Кажуть на ню димка. А до димки блюзку зверха.* (с.Степашки, Бар. р.). *В нас убираюця на музики чорнії або синїї димки.* (с.Лозова, Шар. р.). *Уже третю димку подділа (пїрвала) цего літа.* (с.Нетребівка, Том. р.).

ДИМКА² бот. Цибуля для садіння (Дж. р. – 1; Мур.-К. р. – 5).

ДИМОВА́ТИ буд. Вкладати дошки або витесати обаполи в стіну (Мог.-П. р. – 8).

ДИМОВІ́К Димар (с.Слюсареве, Сав. р.).

ДИНЕ́ШТА бот. Сорт яблук (Ул. р. – 9).

ДИ́НКИ Гарбузове насіння (Ул. р. – 8).

ДИ́НЬ-ДИ́НЬ! див. КУР-КУР! (Бар. р. – 10).

ДИ́НЬКІ́ бот. Вид яблук (Тул. р. – 1).

ДИ́РДА Хитра людина (Мог.-П. р. – 8).

ДИ́РИБА́С бот. Колюча кущова рослина з дрібними тонкими стеблами, дреза, повій. (с.Гребино, Сав. р.).

- ДИРИВІЙ** бот. Дрік що красильний, що використовують у народній медицині при рахіті, водянці, хворобах печінки. *Давай пити дитин'ї диривій / то не буде рах'їтні.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ДИРКУНЦІ** іхт. див. ДЕРУН (Сам. р. – 1).
- ДИРУН** іхт. див. ДЕРУН (с.Слюсареве, Сав. р.).
- ДІВОЧИТИ** Дівувати (Чер. р. – 9; Мур.-К. р. – 6; Том. р. – 3; Криж. р. – 1). *Колись була гунька з вовняної пряжі. Ото бабуня ходила ще, дівочила в гуньці.* (с.Морозівка, Мур.-К. р.) *Три вершка від горшка, а вже збирається дівочити.* (с.Горошківка, Том. р.). *Я ще як дівочила носила гарну полівку.* (с.Соکیل, Чер. р.).
- ДІВЧИНІНА** знев. Дівчина, невеличка дівчина (Даш. р. – 1).
- ДІВЧИНЯ** Дівча (Бар. р. – 3).
- ДІВЧІСЬКО** знев. Дівчина-підліток (Даш. р. – 1; Ілл. р. – 3). *Он яке дівчисько вигналось, як гасає по вулиці.* (с.Даньківка, Ілл. р.).
- ДІВЧУК 1.** Підліток-дівчина 10-14 років (Літ. р. – 3; Тул. р. – 1; Бер. р. – 1). **2.** Хлопчик, що любить бавитися з дівчатками (Криж. р. – 1), *Вона вже дівчуком була в то врѣмн'а.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ДІВЧУР 1.** Хлопець, який дуже любить дівчат, бабій. **2.** Хлопчик, який має звичку гратися з дівчатами. *Йїго прозиваїут дівчуром / бо він вс'о врѣмн'а з дівчатами ходит.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *От д'івчур / коли його не побачиш / то в'ін ус'о врѣмн'а граїїц'а з д'івчатами.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ДІГТЯРКА, ДІХТЯРКА** Урочище, де добували дьоготь, спалюючи дрова (Бар. р. – 2). *Улево поле, кажуть, коло Марлаковського клина, на діхтярках.* (с.Верхівка, Бар. р.).
- ДІД** Жебрак. *Йкий я тобі дід? Дід під плѣтом ходит, а я хату маю!* (с.Романківці, Сок. р.).
- ДІДѢРА** екс.Дідуган (Криж. р. – 1).
- ДІДІСЬКО 1.** екс.Старий, високий, міцний дід. **2.** зруб. Дід (Ман. р. – 1).
- ДІДІ** дит. Дід (Ілл. р. – 6).
- ДІДОВА БОРОДА** с. г. Пропуск під час косіння; див. ГРИВА (Сит. р. – 3).
- ДІДОВІ ВОШІ** Реп'яхи (Чеч. р. – 4). *Почиплялися дідові воші до плаття, що не відбереш.* (с.Ольгопіль, Чеч. р.).
- ДІДОВОД** екс.Неряха, поганий господар, ледачий (Літ. р. – 3).
- ДІДУХ** Зв'язана в пучки солома, яку набивають на одвіок, щоб в хату недуло, або зв'язують ці пучечки один до одного і

закривають ними двері (Гай. р. – 6). *А ями дідухами з соломою закривають.* (с.Краснопілка, Гай. р.).

ДІДЯ (ДІДЬО) *дит.* Дід (Жмер. р. – 1; Бер. р. – 5; Коп. р. – 3; Хм. р. – 9; Ул. р. – 6; Бар. р. – 9).

ДІЖА́ Дерев'яний посуд для тіста (Теп. р. – 1; Тул. р. – 4).

ДІЖКА ПІКНА́ *див.* ДІЖА (Бер. р. – 4; Тур. р. – 3; Тив. р. – 2; Сам. р. – 3; Плис. р. – 3).

ДІЖАНКА, ДІЖЧИНКА Діжечка для води (Мур.-К. р. – 6; Шар. р. – 3, 4; Криж. р. – 2; Ям. р. – 4; Піщ. р. – 2, 4; Тул. р. – 2; Він. р. – 1; Яр. р. – 5; Бар. р. – 1; Стан. р. – 3; Джул. р. – 1; Хм. р. – 3). *Оце діжчина на воду, а ото дві діжчини на масники.* (с.Гармаші, Бер. р.).

ДІЖУ́ РОЗЧИНЯТИ *кул.* Перший етап підготовки тіста до випікання хліба (Ул. р. – 9).

ДІЖУ́РКА Чоловічий одяг (Тур. р. – 3).

ДІЖЧИНА Невеличка діжка (Жмер. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 4; Ул. р. – 1, 2).

ДІЙТИ́ Досягти (Гай. р. – 6; Вор. р. – 3). *Ще літ не дійшла, а вже маму перейшла.* (с.Краснопілка, Гай. р.).

ДІЛІТИ *с. г.* Проривати, проріджувати (буряки). *Потом буряк ділят, це проривають його, лишаят шість - сім*

рослін на метр. (с.Романківці, Сок. р.).

ДІЛНИЦЯ¹ 1. Вузька глибока вуличка (Жмер. р. – 4).

2. Вузька полоска поля (Гай. р.). 3. Межа села з полем, рів, огорожа, яка відмежовує село від поля. *Скотину пасли на ділниц'ях.* (с.Концеба, Сав. р.; с.Будеї, Код. р.; с.Ухожани, Бал. р.; с.Давидівка, Фр. р.).

ДІЛНИЦЯ² Кошара, обора для овець (с.Ухожани, Бал. р.; с.Капустянка, Сав. р.).

ДІЛЬНИЦІ Іти поза селом (Теп. р. – 4).

ДІМО́К Будиночок (Бар. р. – 7). *Гарна хата. Дімок прямо-таки.* (с.Іванці, Бар. р.).

ДІРЖО́Н Вид вулика (Ман. р. – 4). *Вулики розділялися на дупланки і діржони.* (с.Теплик, Ман. р.).

ДЛЮ́БАТИ, ДЛЮ́БАТИСЬ 1. Колупатися, дзьобати (Мог.-П. р. – 8).

2. Гратися, панькатися (Тив. р. – 3). *Та кинь ото, не длубай, най я не дивлюся.* (с.Антонівка, Том. р.).

ДЛЯ́ТЕЛЬ *орн.* Лелека (Ул. р. – 9).

ДНІ́НА День (Бер. р. – 5).

ДНО Черинь печі (Том. р. – 1). *Я дно не мастила, лиш піднебіня.* (с.Коболчин, Сок. р.).

ДО ЗЕМЛІ́ *незм.* Додому. *Кидай до землі* (Бар. р. – 5; Мог.-П. р. – 3).

- ДО СКЛА́ДУ** *с. г.* Спосіб, вид оранки (Криж. р. – 2; Яр. р. – 8; Шар. р. – 2, 3, 4; Чер. р. – 1, 7, 9; Бар. р. – 7, 11, 13; Кит. р. – 2; Джур. р. – 1; Ям. р. – 2; Шпик. р. – 3; Тив. р. – 2, 6; Жмер. р. – 9; Стан. р. – 1; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Літ. р. – 3). *Як гореця в загоно, то лишаєця їдна борозна, а як до складу, то дві борозні.* (Бар. р. – с.Іванівці, 7).
- ДО ТРУ́НКИ РОСТИ** *с. г.* Період дозрівання колоскових, коли починає викидатися колос (Ман. р. – 1, 2).
- ДОВО́ІНА** Труна (Чер. р. – 8).
- ДОВБА́К** *орн.* Дятел (Мог.-П. р. – 7); *див.* ДОВБАЛО, ДОВБАЧ, ДОВБАЧОК.
- ДОВБА́ЛО** *орн. див.* ДОВБА́К (с.Калинівка, Код.р.).
- ДОВБА́НКА** Видовбана посудина для засипання зерна (Бер. р. – 5).
- ДОВБА́НЦІ** Дерев'яне взуття (Яр. р. – 6).
- ДОВБА́Ч** *див.* ДОВБАК (Тул. р. – 4; Теп. р. – 4; Сит. р. – 3; Чер. р. – 2; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 3, 6; Плис. р. – 2; с.Євтодія, Бал. р.).
- ДОВБАЧО́К** *див.* ДОВБАК (Ям. р. – 3).
- ДОВБЕ́ШКА** *див.* ДОВБИНКА (Мур.-К. р. – 6).
- ДОВБІ́НКА** *с. г.* Дерев'яний молот, яким били грудки на зораному полі (Мог.-П. р. – 6). *Грудки душат котком, колись довбешками били.* (с.Морозівка, Мур.-К. р.).
- ДОВБИ́НКА** Частина товстого дерева, на якому рубають паливо. *Перенесі довбин'ку на сухе місто* (с.Концеба, Сав. р.).
- ДОВ́ГА** *зоол.* Гадюка (Мог.-П. р. – 1; Джур. р. – 2, 3; Коп. р. – 1; Чер. р. – 7, 9; Тул. р. – 4; Гай. р. – 7).
- ДОВГЕ́ЗНИЙ** Дуже довгий (Ман. р. – 4).
- ДОВГЕЛÉЗНИЙ** *див.* ДОВГЕЗНИЙ (Бар. р. – 1; Нем. р. – 1).
- ДОВГЕЛÉЦЬКИЙ** *див.* ДОВГЕЗНИЙ (Криж. р. – 2; Тив. р.; Гай. р.).
- ДОВГЕ́ЦЬКИЙ** *див.* ДОВГЕЗНИЙ (Тив. р. – 4).
- ДОВГОЛÁБИЙ** Довгоногий (Тул. р. – 4).
- ДОВЖИ́ТИ** Ралити ріллю вповдовж скиб (Бар. р. – 11). *Колись пар ралом довжили, треба, казали, уже пар довжити.* (с.Підлісний Ялтушків, Бар. р.).
- ДОВОДÉНЕЦЬ** Заможний селянин, який до революції експлуатував інших людей (Том. р. – 1).
- ДОВО́ЛНИЙ, ДОВО́ЛЬНИЙ** Задоволений. *Іді до нас на роботу, будиш доволний.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- ДОГЛÁДИТИ** *буд.* док. до ГЛАДИТИ Вирівнювати

дощечкою глиняні стіни під час мазання. *Лиш це доглядю і всьо.* (с.Коболчин, Сок. р.).

ДОДА́ЧА Придане (Том. р. – 1; Гай. р. – 7).

ДОДУ́ТИ згруб. Зрозуміти. *Насілу в'ін додів теорему по геомétr'ійі.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ДОЇЗДИЛИ Закінчили, зіпсували (Піщ. р. – 7).

ДОКАЛАНДІТИ Доробити до кінця, закінчити, дочекатися кінця (Чеч. р. – 4). *Як би це докаландити до вечора.* (Чеч. р. – 4).

ДОЛІ́НА Луг, лука (Теп. р. – 4).

ДОЛІ́НІ Подол у фартусі (Ям. р. – 1). *Як гарно. Шлярочка в долині.* (Ям. р. – с.Гальжбіївка, 1).

ДОЛИНОВІЙ Назва вітру (Ул. р. – 9).

ДОЛОНЯ Частина рукавиці (Літ. р. – 3).

ДОЛУ́БАТИ Копати (Він. р.). *І що він там долубає в городі?* (с.Стадниця, Він. р.).

ДО́МА Свій дім, домівка, місце, де людина живе. (Гай. р. – 4). *Іди до своєї дому, нічого плентатись по вулиці.* (с.Карбівка, Гай. р.).

ДО́МИК Вулик (Вор. р. – 3).

ДО́МКА Ім'я дівчини Домни (Жмер. р. – 1).

ДОПІ́РО, ДОПІ́РУ, ДУПІ́РУ незм. Тільки що (Ілл. р. – 3; Хм. р. – 9, 11; Тив. р. – 9; Ол. р.

– 1; Бар. р. – 6, 11; Погр. р. – 4, 9; Лип. р. – 7, 8; Він. р. – 12, 13; Бар. р. – 5, 15; Жмер. р. – 3; Мур.-К. р. – 2, 10; Коз. р. – 3; Теп. р. – 1, 2, 3; Мон. р. – 1, 4; Гай. р. – 2, 3; Том. р. – 2; Сит. р. – 1; Чер. р. – 8; Нем. р. – 2; Піщ. р. – 6; Сам. р.; Кал. р. – 3; Даш. р. – 1; Ул. р. – 7; Бер. р. – 6; Ілл. р. – 1; Вор. р. – 2; Ям. р.; Яр. р. – 9; Шар. р. – 1; Даш. р. – 8). *А в нас воно, жито, пізненьке, то допіру одні порожні колоски стоять.* (Ман. р.). *В селі оце, де допіру колгосп наш, сидів старий пан Діонісій.* (с.Журавлівка, Бар. р.).

ДОРОБА́ЛО Обід у ситі (Лип. р. – 5).

ДОРО́БАЛЬЦЕ Маленька залізна коробочка, коритце, з якого дають пити домашній птиці (с.Перельоти, Балтський р.).

ДОРОСТІ́ Вирости (Брац. р. – 1). *Ще не доросла, кажуть, тому не й не ходи до клубу.* (с.Гриненки, Брац. р.).

ДОСКО́ЧІСТІЙ Акуратний (Ул. р. – 3).

ДОСТАРЧА́ТИ Постачати (Бар. р. – 5).

ДОХНЯ́ Левада (Обод. р. – 1, 2).

ДОХО́ДИТИ с. г. Сьомий період росту жита чи пшениці: **1.** Росте в траву. **2.** Пускає колоски. **3.** Викидає колос. **4.** Цвіте. **5.** Наливається.

6. Наповнюється. 7. Доходить (Том. р. – 6).
- ДОЦ, ДО́ЦЕ** До цього місця (Теп. р. – 1). *Читати треба доце. Доце дойдеш і спинишся.* (с.Бджільна, Теп. р.).
- ДО́ЦЯ** *дит.* Дочка (Хм. р. – 9).
- ДО́ЧИНШЄ, ДО́ЧИНШЄ, ДО́ЧИНЄНЄ** Клопіт, морока, неприємні стосунки. *Не хочу ма́ти с тобо́ю дочинєня* (с.Олексіївка, Сок. р.).
- ДОЩІ́ВКА, ДОЩО́ВКА** Дошова вода. *Ви вже назбира́ли дощо́вки?* (с.Романківці, Сок. р.).
- ДРАБИ́НИ** *техн.* Гарба. *Та́то приві́з по́вні драби́ни сі́на* (с.Братанівка, Кельм. р.).
- ДРАБИНУВА́ТИ** Колупати (Ул. р. – 9).
- ДРАБИ́НЬАК** *техн.* 1. Віз парокінний, з певними драбинами для перевезення снопів (Ман. р. – 2; Бар. р. – 3, 4, 5, 7, 13; Гай. р. – 6; Шпик. р. – 3; Мур.-К. р. – 6; Стан. р. – 1; Тив. р. – 1; Кон. р. – 1; Шар. р. – 2, 3, 4; Яр. р. – 5). 2. *див.*
- ДРАБИНИ.** *Бригади́р послáв драбиня́к за сі́ном* (с.Братанівка, Сок. р.).
- ДРА́ГА** *молд. техн.* Прилад, яким зрізують очерет на річці, коли замерзне вода (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ДРА́ГИ** зв. мн. *техн.*
1. Розпашник (с.Канцеба, Сав. р.). 2. Знаряддя для обробітку землі (Гай. р. – 4).
- ДРА́ГЛІ** зв. мн. Рідке болото (Піщ. р. – 4).
- ДРАГЛІ́** *кул.* зв. мн. Холодець (Вор. р. – 3; Кал. р. – 2; Ком. р. – 4; Ул. р. – 6, 9; Хм. р. – 9; Тур. р. – 1, 2; Мел. р. – 7; Лип. р. – 8). *Ма́ти поставила на сті́л миску дра́глі.* (с.Пиківська Слобода, Хм. р.). *Порубай но́ги на дра́глі.* (с.Переможне, Ком. р.).
2. Фруктовий кисіль (Жмер. р. – 4).
- ДРАГО́ВІНА́** Непролазне болото (Тив. р. – 1, 6), багно (Вор. р. – 3; Ілл. р. – 8; Бар. р. – 8; Ман. р. – 1, 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Сит. р. – 4; Літ. р. – 9).
- ДРАГУВА́ТИ** *с. г.* *див.*
- ДРАНКУВАТИ** Обробляти землю після оранки (Чеч. р. – 2).
- ДРА́НА** Погана погода (Піщ. р. – 4).
- ДРАНИ́ЦЯ** Тонкі дошки або труби, якими набиваються шаблі деревини на возі, щоб нічого не випало (Ол. р. – 1; Він. р. – 6; Бер. р. – 5; Бар. р. – 4; Хм. р. – 3; Гай. р. – 6; Сит. р. – 2; Лип. р. – 6).
- ДА́НКА** Стара порвана сорочина (Бер. р. – 1; Твр. р. – 1; Лип. р. – 8; Ул. р. – 9; Літ. р. – 3, 8; Том. р. – 4). *Сорочка як добра, то добра, а як погана, то*

дранка. (с.Жашків, Том. р.).
Накинъ на себе чисту дранку.
(с.Шпиківська Слободка,
Хм. р.).

ДРА́НО *незм.* Погано (Ям. р. – 1).

ДРАНТІ́ВНИЙ, ДРАНТІ́ВИЙ
Стрий, непридатний для
використання: посуд, що під
час випалювання дав тріщини
(с.Пиріжна, Код. р.); старий
порваний одяг (Даш. р. – 2;
Криж. р. – 1).

ДРАНТИГУ́З *орн.* Чорногуз,
лелека (Бар. р. – 12).

ДРАНТІО́Х Рваний мішок
(Криж. р. – 1). *Кинь той
дрантіох до комóри*.
(с.Новоселиця, Кельм. р.).

ДРА́НТЯ Старий порваний одяг.
*На н'óму не сорóчка / а самé
дра́нт'а*. (с.Гетьманівка,
Сав. р.). *В одно́му дра́нті
хо́д'у*. (с.Концеба, Сав. р.).

ДРА́ПА Сільськогосподарське
знаряддя страих часів, що
робили з гілля терну чи
якогось іншого дерева у
вигляді мітли, для збільшення
ваги на неї накладали каміння і
тягали по полю кіньми, щоб
загладити поле після
боронування (с.Будеї, Код. р.).

ДРАПА́ВКІ Китиці скатерки
(Ям. р. – 4). *Я скатерку шию
перший раз і не не знаю, як
шити драпавки*. (с.Клембівка,
Ям. р.).

ДРАПА́К 1. Важка трикутна
борона з великими товстими
зігнутими вперед зубцями,
якою обробляли поля після
оранки. *Драпакóм розбива́ють
грудкі на го́раному полі*.
(с.Гетьманівка, Сав. р.).

2. Сільськогосподарське
знаряддя, що використовується
для розрихлювання ріллі і
очистки землі від перію,
подібно до культиватора
(Бер. р. – 1, 6, 9, 14; Мур.-К. р.
– 5; Жмер. р. – 1, 9; Гай. р. – 4;
Ям. р. – 5). *Тепер після оранки
драпакóм драпаку́ють, потому
волочат*. (с.Чемериси, Бар. р.).
*Колись ралили по полю, коли
драпака не було, а після
драпаку́ють*. (с.Серебря, Моґ.-
П. р.).

3. Віник, виготовлений
із тоненьких пагонів (лози)
сливового, вишневого, рідше
іншого дерева, віниччя або з
сухого бур'яну, яким
підмітають двір (с.Василівка,
Мик. р.; с.Гвоздавка, Люб. р.).
*В'із'мі драпа́к та заметі
подв'іра* (с.Лісничівка, Бал. р.;
Ілл. р. – 7; Брац. р. – 2, 3;
Криж. р.; Шар. р. – 6; Бар. р. –
1; Він. р. – 4). *А возьми-но
чоловіче, драпак, та замети
подвіра*. (с.Заболотне,
Криж. р.).

ДРАПАКУВА́ТИ *с. г.*
Обробляти поле ДРАПАКО́М;
боронувати, волочити,
культивувати, розпушувати

- землю (Криж. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Том. р. – 7; Гай. р. – 5; Тул. р. – 2; Джул. р. – 1; Бар. р. – 1, 3, 4, 6, 7, 11, 15; Літ. р.; Брац. р. – 3; Жмер. р. – 2, 6, 8, 10; Мур.-К. р. – 5; Стан. р. – 1; Він. р. – 1, 6, 7; Шпик. р. – 3; Мог.-П. р. – 2, 4, 5; Яр. р. – 3, 5, 7; Ям. р. – 1, 2, 4; Тив. р. – 2, 4; Бер. р. – 5; Ул. р. – 12).
- Драпакують і волочат пар, щоб не заростав.* (Бар. р.).
Драпакують тепер, культивірують. Колись було рало, то ралили. (с.Липівка, Тул. р.). *Зорали горód / а тепér ше трéба драпакувати.* (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Байбузівка, Сав. р.).
- ДРА́ПАННЯ** *с. г.* Обробка землі після драпака (Тив. р. – 1).
- ДРАПА́НУТИ** Побігти, втекти (Літ. р. – 3).
- ДРА́ПАТИ** *див.*
ДРАПА́НУВАТИ (Чер. р. – 2; Бар. р.).
- ДРАПА́ЧИТИ** *див.*
ДРАПА́КУВАТИ (Орат. р.; Гай. р. – 6).
- ДРАРИ** *с. г.* Знаряддя для обробітку землі (Гай. р. – 4).
- ДРА́СКА** Тріска (Теп. р. – 1).
- ДРАЧ** *техн. 1.* Машина, що дере (грубо меле) борошно (Бер. р. – 1; Ул. р. – 9). *Треба до драча зерно завезти, щоб дерть була свиням.* (с.Берізки, Бер. р.).
- 2.** Млинок, який відокремлює шкірочку від ядра у насінин проса. *Трéба прóсо завéзти на драч.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ДРАЧУВА́ТИ** Відокремлювати млинком шкірочку від ядра насінини проса. *Прóсо драчу́ють у млин'ї.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ДРА́ЯТИ КО́РУ** Здирати з дерева кору (Ул. р. – 9).
- ДРЕВІ́ТНЯ** Місце, де рубують дрова. *Б'їжі до древі́тн'ї та наруба́й мен'ї дров.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ДРЕ́ВКО** Дерев'яний держак коло коцюби (Чер. р. – 1).
- ДРЕЗІ́ЛО** *бот. див.* ДИРИБА́С (с.Слобідка, Код. р.).
- ДРЕ́ЛІ** *с. г.* Вила (Кал. р. – 2, 9).
- ДРЕ́НЬЧИК** *техн.* Частина у возі, де поєднується передок із задком (Ман. р. – 3).
- ДРИБА́НЮКА́** *техн.* Віз (Сам. р. – 1).
- ДРИГА́ТИ** Молоти. *А вдóма йа дрига́йу на дра́чку пишні́ц'у.* (с.Саражинка, Бал. р.).
- ДРИГЛЮВА́ТИ** Вибирати кісточки, теревити (Кон. р. – 2; Лип. р. – 7; Ілл. р. – 4; Жмер. р. – 1, 3).
- ДРИГОВІ́ЦЯ** [?] (Брац. р.; Жмер. р.). *Ота драгови́ця напала.* (с.Гриненки, Брац. р.).
- ДРИГУ́НЕЦЬ** [?] (Гайс. р. – 2).
- ДРИГУ́НЦІ** ♦ **Збира́ти дригунці́** Змерзати. *Так зме́рзла / шо ус'ї дригунці́ позбирáла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ДРІГАТИСЯ Вириватися від кого-небудь. *В'ін і дригну́тис'а не міг.* (с.Концеба, Сав. р.).

ДРІМБА *див.* ГОЙДА **1.** *От пішла́ дрімба / аж пада́йе.* (с.Дружелюбівка, Ан. р.); *Худа жінка, дівчина. Біл'ше треба йісти / а то йак дрімба ста́ла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ДРИН Дрючок, палиця (Кал. р. – 7; Криж. р.). *Та́то йому́ до́бре дав дріно́м / шо він аж с'істи не м'іг.* (с.Обжили, Бал. р.). *Пет'а вз'ав дрин та й вігнав корóву з горóду.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ДРИНБА *ірон. див.* ГОЙДА **1** (с.Неділкове, Сав. р.).

ДРІСЛЯВКА *бот.* Сорт ранніх слив. *Уже́ дрісл'авки поча́ли пристига́ти / та на сушин'у вони́ не год'а́ц'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ДРІБУШЕЧКИ *зв. мн.* Дитяча гра. *Беру́ц'у'а вдо́х за ру́ки і ста́вл'ат' носкі́ до нуск'ів / кру́т'ац'у'а / приспі́вуйучи: др'ібу́-др'ібу́ / др'ібу́шечки! Навари́ла ба́ба галу́шечки.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ДРІМНИЙ Дрібний. *На др'імне намі́сто ка́жут кара́лі або па́ц'орки.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ДРОБ'ЯЗКИ [?] (Гай. р. – 2).

ДРОБ'ЯЗОК [?] (Гай. р. – 2).

ДРОВІТНЯ Місце, де рубають дрова (Тив. р. – 3; Бер. р. – 2; Сит. р.; Гай. р. – 3).

ДРО́НЗАТИ Іти повільно (Мог.-П. р. – 8).

ДРО́НДЗЯ *див.* БОМБІЦА *Ходит' йак та дро́ндз'а.* (сміт.Любашівка, Люб. р.). *Споко́н в'іко́в бу́ла дро́ндз'а.* (с.Концеба, Сав. р.).

ДРО́НДЗЯТИ **1.** Танцювати (с.Глубочок, Кот. р.). **2.** *згруб.* Ходити. *Йак ста́ра ба́ба дро́ндз'а́йе.* (с.Концеба, Сав. р.).

ДРОЧИЛО Вишивка нижньої частини сорочки, кружева (Тул. р. – 3). *На дівчатах гарні спідниці́ та дрочила́.* (с.Ольгопіль, Чер. р.).

ДРОЧИ́ТИ, ДРОЧИ́ТИСЯ Дразнити когось, драгуватися (Бар. р. – 4; Чер. р. – 1; Даш. р. – 5).

ДРУ́ГА ХА́ТА Хата (кімната) через сіни (Бер. р. – 1).

ДРУЖБА́ *обряд.* Бояри (Сав. р.).
ДРУ́ЖБА СТА́РШИЙ *обряд.* Старший боярин на весіллі (Тул. р. – 3; Бар. р. – 2, 12; Він. р. – 8; Ям. р. – 3, 6; Мог.-П. р. – 7; Чеч. р. – 4; Яр. р. – 6; Криж. р. – 1; Жмер. р. – 1). *За тиждень до весілля йдуть молоді просити на весілля: молода з дружкою, а молодий з дружною. Це шафер на весіллі.* (с.Верхівка, Бар. р.). *Наш дружба хороше убрався: сім літ не вмивався, а восьмого року пішов на проволоку.* (с.Сосни, Він. р.).

- ДРУЖБІ́** *обряд.* Друзі (бояри) молодого на весіллі (Бер. р. – 1).
- ДРУ́ЖКА** *обряд.* Дівчина, запрошена молодою на весілля, яка виконує необхідні обряди, як найближча подруга (Брац. р. – 3; Бар. р. – 2, 12; Чеч. р. – 4; Ям. р.; Яр. р.).
- ДРУЖКО́, ДРУШКО́** *обряд.* Один з рядових бояринів молодого на весіллі (Чеч. р. – 4; Бар. р.).
- ДРЯ́ННО**, *незм., згруб.* Погано. *Дря́нно ти зна́йш люде́й.* (с. Молодове, Сок. р.).
- ДУ́БА ДАВ** *зневаж.* Вмер (Тив. р. – 1, 8).
- ДУБАЛА́** *незм.* Головою вниз, а ногами догори. *Не става́й дубала́ / а то мо́же бу́ти перево́рот* *кішок.* (с. Лісничівка, Бал. р.).
- ДУБЕЦЬ** *техн.* Прилад, з допомогою якого носять снопи (Ям. р. – 4).
- ДУБІ́** зв. мн. Різне будівельне дерево – кругляк, незалежно від того, якої воно породи. *На верх трéба дуб'ів с'імна́ц'ит'.* (с. Малий Бобрик, Люб. р.).
- ДУБІ́НА** Дубняк (Тур. р. – 3; Він. р. – 14; Сит. р. – 2, 3, 4; Том. р. – 5, 6; Ул. р. – 5; Джул. р. – 3, 4; Вор. р. – 3; Чер. р. – 3; Нем. р. – 1; Хм. р. – 2; Ям. р. – 3).
- ДУ́БИ-ДУ́БИ, НО́ЗІ ДУ́БКИ** *дит.* Стій (Мур.-К. р. – 1; Теп. р. – 1; Бер. р. – 5).
- ДУБОВІ́НА** Труна, домовина (Літ. р. – 3; Тул. р. – 4; Гай. р. – 4; Ман. р. – 2, 4; Том. р. – 3, 6; Криж. р. – 2; Плис. р. – 4; Він. р. – 9; Ол. р. – 4; Ям. р. – 6; Піщ. р. – 8; Мог.-П. р. – 2; Стан. р. – 1; Мур.-К. р. – 1; Літ. р. – 2; Сит. р. – 2; Теп. р. – 2).
- ДУ́БЦІ, ДУ́БЦІ** *дит.* Стати, зіп'ятися (Тив. р. – 1).
- ДУГА́** Райдуга (Ул. р. – 5, 9; Жмер. р. – 7; Джул. р.; Яр. р.; Теп. р. – 4; Чеч. р.). *Ой, яка гарна дуга на небі.* (с. Ставки, Джул. р.). *На Дуга п'є воду с стау.* (с. Романківці Сок. р.). *Дуга́ перет'ала вс'о́ небо.* (с. Мурована, Кот. р.); *див.* ВЕСЕЛИЦЯ, РАДОВА, РАЙДУГА, ВЕСЕЛКА, РАДУГА.
- ДУ́ДИНА**, мн. **ДУ́ДИКИ**, **ДУ́ДИНИ** Манжети (Том. р. – 1). *Рукавички вишила, але ще не зробила дудини, то ми пришили биндо́чку.* (с. Антонівка, Том. р.).
- ДУ́ДЯ** *дит.* Холодно (Ям. р. – 3).
- ДУ́ЖЕ ЗЛІ́ВА** Великий дощ (Ям. р. – 5).
- ДУ́ЖКА** Частина колішні (Лип. р.; Літ. р.).
- ДУЗЬ-ДУЗЬ!** **1.** *див.* ВУДЬ-ВУДЬ! **1** (Тив. р. – 1; Жмер. р. – 1). **2.** Вигук, яким підкликають

- індиків (с.Байбузівка, Сав. р.); *див.* ВУЛЬ-ВУЛЬ! КОЦА-КОЦА! КИР-КИР-КИР! КУР-КУР-КУР! КУТЬ-КУТЬ! ПУЛЬ-ПУЛЬ-ПУЛЬ! 1.
- ДУЛАМА** *заст., рідк.* Довга чоловіча або жіноча робоча одежина вільного крою із сукна домашнього виробу. *Моя ба́нка ді́вкою ходила в дула́мі.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ДУЛЮ-ДУЛЮ, ДУЛЬ-ДУЛЬ!** *див.* ВУДЬ-ВУДЬ! 2 (Плис. р. – 1; Гай. р. – 4).
- ДУНЬ-ДУНЬ** *див.* ДУЛЮ-ДУЛЮ (Він. р. – 10, 12; Ул. р. – 6; Сит. р. – 2; Гай. р. – 2, 5, 6, 7; Бар. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 6; Бар. р. – 4; Коз. р. – 2; Тур. р. – 3; Лип. р. – 2; Плис. р. – 1, 2, 4, 5; Ул. р. – 5; Самр. р. – 1, 3; Ком. р. – 1; Кал. р. – 1, 3; Літ. р. – 8; Ілл. р. – 5, 8; Джул. р. – 3; Даш. р. – 1, 2, 5; Вор. р. – 3, 4; Чер. р. – 2; Коп. р. – 3; Ям. р. – 1; Шпик. р. – 3; Тив. р. – 3; Мог.-П. р. – 2).
- ДУНЬ-ДУНЬ-ДУНЬ!** Вигук, яким кличуть курей (с.Бобрік II, Люб. р.).
- ДУНЬКАЮТ** Видавати звуки (про індиків). *Індики дунькают собі.* (Бар. р. – 4). *Спокійно шукають їжі, як і кури. Тільки кури сокоцут.* (с.Маньківка, Бер. р.).
- ДУПЛЯК, ДУПЛЯНКА** *заст.* Вулик (Ям. р. – 4; Жмер. р. – 8; Бер. р. – 8).
- ДУРНІ ГЎБИ** *бот.* Отруйні гриби (Джур. р. – 1).
- ДУРНО** *незм.* Даремно, без причини (Том. р. – 1; Бер. р. – 2; Сам. р. – 2). *Дурно находився і не дістав нічого.* (с.Верхівка, Бар. р.).
- ДУСЬ-ДУСЬ!** *див.* ВУДЬ-ВУДЬ! 1 (Чер. р. – 9).
- ДУТІСЬ** Сердитись (Брац. р. – 3).
- ДУФАТИ** *пол.* 1. Сподіватися, покладатися. *Він дуфав на добро мое.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Дес' на сілу дуфа́йе / шо такé тво́ри.* (с.Обжили, Бал. р.). *Йакишо́ сво́го ро́зуму не ма́йши / то на м'їй не дуфа́й.* (с.Лісничівка, Бал. р.). 2. Сердитися, звертатися сердито. *Чого́ ти вс'о вре́мн'а дуфа́йши на мене?* (Сав. р. – с.Бакша, с.Полянецьке, с.Неділкове, с.Канцеба).
- ДУХ СПУСТИТИ** Вмерти (Жмер. р. – 8).
- ДУЦАТИВ** Підбивати когось головою, буцати. *Тел'а коро́ву ц'їлий ден' дўцало та молоко́ висосало.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ДУШИНІНА** *кул.* Печеня, жарене м'ясо (Мог.-П. р. – 8).
- ДЮБКА** Дзьоб (Жмер. р. – 7).
- ДЮГНУТИ** Вдарити (Мог.-П. р. – 8).
- ДЮДЯ** *дит.* Холодно. *Не йди надві́р / бо там д'юд'а.* (с.Обжили, Бал. р.). *Сиді́ на*

печ'ї / а то надвор'ї д'юд'а.
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ДЮДЬО *дит.* Тато. *Сидї тихо / бо д'юд'о з роботи прийшов.*
(с.Обжили, Бал. р.).

ДЮКА *дит.* Гадюка (Яр. р. – 6).

ДЮЛЯ *дит.* Холодно (Бар. р. – 1, 2, 5, 11; Жмер. р. – 1, 2, 10; Ям. р. – 5; Тул. р. – 2; Чеч. р. – 4; Шар. р. – 5; Яр. р. – 6; Вор. р. – 3, 5; Літ. р. – 4; Брац. р. – 3; Ком. р. – 2; Ул. р. – 3, 6; Хм. р. – 9; Він. р. – 9; Тур. р. – 3; Чер. р. – 6).

ДЮНЬ-ДЮНЬ! *див.* КУР-КУР!
(Сит. р. – 4).

ДЮРА́ Діра (Брац. р. – 1; Криж. р. – 1).

ДЮРКА Дірка, отвір. *Д'уркі на плит'ї закрива́йуц'а йушками.*
(с.Пиріжна, Код. р.).

ДЯДИК Батько (Ям. р. – 1).

ДЯДНИНА Майно батька, залишене в спадщину. *Це дяднина мого чоловіка.*
(с.Коболчин, Сок. р.).

ДЯДЯ, ДЯДЮ *дит.* Чужа старша людина, чол. р. (Бар. р. – 1; Лип. р. – 2; Дж. р. – 1; Сит. р. – 4; Яр. р. – 6; Мог.-П. р. – 4).

ДЯДЬКО Чужий чоловік (Криж. р. – 1; Тул. р. – 3; с.Грабове, Код. р.). *Тікай-но з хати, бо он чужий дядько, забере тебе.* (с.Кирнасівка, Тул. р.).

ДЯДЬО, ДЯДЯ Батько (Яр. р. – 9; Мур.-К. р. – 4).

ДЯЛЯ-ЛЯ! Вигук, яким виганяють корів (Вор. р. – 4).

Є

ЄВКА Ева (Ул. р. – 3).

ЄГІПНИК Сварлива людина (Мог.-П. р. – 4).

ЄДЕН Один (Гай. р. – 3).

ЄДНА́КО незм. Однаково. *Тинёр зимня усім єдна́ко служит, усїх єдна́ко годує, кобі лиш ни лінува́вса робіти.*
(с.Сербичани, Сок. р.).

ЄДОНЧА́К *техн.*
Однокорпусний, простий плуг (Ям. р. – 1).

ЄХІ́ДНА Зла людина (Джул. р. – 3).

Ж

ЖА́МКА Жилетка. *Поши́в мен'ї жа́мку / то тепёр не буду змерза́ти* (с.Обжили, Бал. р.).

ЖА́РНИЧКА *див.* ДЕ́КО 2
Купіла вчора жа́рничку нову́.
(с.Концеба, Сав. р.).

ЖО́СТІЛЬ *бот.* Чорниця, невеличка вічнозелена кушова рослина, стебло якої покрите зелено-брунатною корою, з чорними, кулястими ягодами. *Ід'ом у ліс за жо́ст'іл'л'у / ужє присті́гла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЖАБІ́НИЙ Жаб'ячий (Лип. р.).

ЖАКЕ́Т 1. Верхній одяг (Хм. р. – 5). **2.** Чоловічий одяг (Тив. р. – 2).

ЖАЛІ́ВА бот. Кропива (Чеч. р. – 4; Джул. р. – 4; Яр. р. – 2, 6, 9; Мур.-К. р. – 10; Бер. р. – 1, 2, 5; Ям. р. – 6). *Як був голод, то й жаліви ни було.* (с.Волошкове, Сок. р.). *Простуділа ноги та бол'іла на ревмат'ізм / але жалівоюу зл'ічила.* (с.Лісничівка, Бал. р.): **глух́а жалі́ва** Глух́а жалі́ва – жалі́ва / котра́ не жа́лит. (с.Козацьке, Бал. р.).

ЖАЛІ́ТИ Кусають мурашки (Шпик. р. – 3). *Муравлі здорові червоні і дуже жалять.* (с.Печера, Шпик. р.).

ЖА́ЛО, ЖАЛО́ Гостра частина коси (Брац. р. – 1; Жмер. р. – 9; Мур.-К. р. – 3).

ЖА́ЛУВАТИ, док. **ПОЖА́ЛУВАТИ** Жаліти когось, пожаліти (Брац. р.). *Ніхто не жалував бідної сироти.* (с.Юрківці, Брац. р.).

ЖАЛЦЕ́ Хоботок кровососних комах. *Овод лиш сів і запустів жалцэ, ади йка гуля набігла.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

ЖА́МКА, ЖЕ́МКА заст., рідк. Короткий безрукавий козушок. *Про жа́мку чу́ла, шо то йкас одéжа, алі́ й ба́ба лиш за́дувала за не́й.* (м. Сокиряни, Сок. р.). *Ще́ була́ же́мка – корóткий кожушо́к биз рукаві́в.* (с.Романківці, Сок. р.).

ЖАРО́ВНЯ 1. див. ДЕ́КО 2 *А картопéл'ку на жаро́ун'і*

зробиши? (с.Дубки, Сав. р.).

2. Сковорода, на якій сушать соняшникове насіння. *Воз'м'і жаро́вн'у і пожáр сéмушок.*

3. Лопатка, якою переносять жар. *Жаро́внейу збері́ той жар і вс'о.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЖАРН́Я Духота (Бар. р. – 11). *Закуталась у паровицю і ходиши, а тепер така жарня.* (Бер. р. – 11).

ЖБА́Н пол. Мідна посуда для води, внизу широка, а вгорі вужча, подібна до баньки (Ул. р. – 4; Літ. р.; Вор. р. – 3; Чер. р. – 1; Плис. р. – 1; Бер. р. – 5; Тив. р. – 3; Піщ. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Мон. р. – 2).

ЖБА́НОК див. ЖБАН або ЗБАН (Вор. р. – 3).

ЖВА́КАТИ Жувати (Яр. р. – 10).

ЖВА́ТИ Їсти (Ул. р. – 8).

ЖВЕНД́ИТИ Часто повторювати одне і те ж (Мог.-П. р. – 8).

ЖГРА́БЛА Щітка, якою чистят худобу (Яр. р. – 10).

ЖЕБОН́ИТИ, ЖИБОН́ИТИ, ЖИБУН́ИТИ, ЖЕБУН́ИТИ перен. Текти, дзюрчати. *Був малéнький потічо́к, то лéдвжибуні́в, а типéр і зóвсім тиристáв тикті́.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЖЕ́БРАТИ Щось просити (Яр. р. – 10).

ЖЕБР́ІЙ¹ бот. Осет (Ілл. р. – 2, 5). *Не пішла помагáть полоти,*

- бо жєбрій коле. (с.Жорнище, Ілл. р.).
- ЖЕБРІЙ**² Прожора, який не наїдається (Сит. р. – 4). *У тишчу дев'ятсот сімдесят четвертому році були жєбрії і йшли в солдати.* (с.Юрківці, Брац. р.).
- ЖЄВНИ** обряд. Коровай, заквітчаний барвінком (Ям. р. – 6).
- ЖЕЛЕНУК** див. ЗЕЛЕНИЦЯ (Тул. р.).
- ЖЕЛІЗКО** спец. Частина рубанка (Ул. р. – 9).
- ЖЕЛІЗО, ЖИЛІЗО** 1. Чересло (Кельм. р., Сок. р.) *Мусів до плуга желізо підправити.* (с.Новоолексіївка, Сок. р.).
2. Залізо.
- ЖЄМНА** обряд. Коровай, що печуть на весілля (Ям. р. – 2, 3); див. ЖЄВНИ.
- ЖЕНЧІХА** Жінка, що жне (Гай. р. – 2).
- ЖЖАЛІТИ**, док. до ЖАЛІТИ Снядіти (про молочні продукти). *Прикладі сир у конівці, шоб ни жжялів.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ЖИВЄЦЬ** Відтинок пагона фруктового дерева, який беруть для щеплення. *Дл'а ичєне трєба харош'ї живец'ї.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЖИВА ВАТРА** Частки чорної речовини, які літають літають під час горіння хати під соломою (Тив. р. – 1).
- ЖИВЄНЬКО** незм. Швиденько (Бер. р. – 7).
- ЖИВО** незм. Швидко (Погр. р. – 3; Кур. р. – 5; Бар. р. – 1, 3; Жмер. р. – 11; Ям. р. – 40). *Ходім живо, а то спізнаємось.* (с.Морозівка, Погр. р.).
- ЖИВОТАТА** Вагітна (Криж. р. – 2).
- ЖИВОТАТИЙ** Пузатий (Криж. р. – 1).
- ЖИВÓТЬО** дит. Живіт (Бар. р. – 4, 5, 13, 14).
- ЖІВЧИК**¹ іхт. Мала риба (пліточки) (Ул. р. – 9; Кал. р. – 5; Літ. р.; Турб. р. – 3).
- ЖІВЧИК**² орн. Горобець. (Мог.-П. р. – 4; Плис. р. – 1). *Дес' дошч будє / бо сц'іл'ки жівчик'ів у дрóвах зас'їли та так цв'ір'інчат'.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ЖІДИК** зоол. Чорний польовий жук. *На пол'ах цих жідик'ів дуже багато.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЖИДНІ** с. г. Пропуски в косінні, в оранці (Літ. р.). *Поробив в оранці жидні.* (с.Паньківка, Літ. р.).
- ЖІЖА, ЖІЖКА, ЖІЗЯ** дит. Вогонь (Хм. р. – 3; Сам. р. – 2; Джул. р. – 1; Вор. р. – 3; Шар. р. – 1, 5; Жмер. р. – 2; Бер. р. – 5; Бар. р. – 1, 2, 5; Том. р. – 7; Тив. р. – 3; Теп. р. – 1; Гай. р. – 2, 4, 6; Брац. р. – 3; Тул. р. – 4; Нем. р. – 1; Джур. р. – 3).

ЖИ́ЗНЯНИЙ Життєвий, стійкий (Літ. р. – 5; Вор. р. – 3).

ЖИКЕ́ТКА Верхній літній чоловічий одяг, піджак. *Восе́ні вс'ї чолов'їки хóд'ат в жике́тках.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЖИКЕ́Т Верхня частина костюма (Коз. р. – 2). *Накі́нь жике́т на плéчі.* (с.Вікторівка, Коз. р.).

ЖИ́ЛАВИЙ Сильний, міцний, витривалий, швидкий. *Ти та́кий жи́лавий, я ни го́дин тибé наздогоні́ти.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЖИ́ЛАВНИК кул. Прісний корж із житнього борошна на воді, що печуть в перший понеділок великого посту. *Напекла́ ба́ба жи́лавник'ів.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЖИ́ЛНИК *обряд.* Перший понеділок великого посту, коли не дозволено їсти нічого скоромного, а лише ЖИЛАВНИКИ. *Дождо́лис' жи́лника.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЖИЛУВА́ТИ Тісно зв'язувати мотузкою ногу тварині. *Жилу́й т'існо но́гу коро́в'ї / шоб не т'ікала з по́л'а додо́му.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЖИТИ НА КУРИ́НІ Жити на полі (Том. р. – 1).

ЖИ́ТНИСЬКО *с. г.* Стерня після скошеного жита або поле, де росло жито (Хм. р. – 2,

3, 4; Ул. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 9, 12; Сам. р. – 2, 3; Ком. р. – 2; Кал. р. – 1, 5; Літ. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 9; Ілл. р. – 1, 5, 8; Джул. р. – 1; Даш. р. – 1; Вор. р. – 3, 4, 5; Даш. р. – 1; Яр. р. – 5; Шарг. р. – 5; Чер. р. – 1, 3, 9; Джур. р. – 2, 3; Турб. р. – 3; Погр. р. – 4; Плис. р. – 1, 2, 3, 5; Орат. р. – 3; Лип. р. – 2; Він. р. – 1, 6, 7, 9; Мур.-К. р. – 1, 4, 5, 10; Коз. р. – 2; Жмер. р. – 1, 2, 8, 9, 10; Бер. р. – 4, 5; Бар. р. – 1, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11; Том. р. – 1, 3, 5, 7, 8; Сит. р. – 1, 2; Криж. р. – 2; Ям. р. – 1; Шпик. р. – 3; Тив. р. – 1, 2, 3; Мог.-П. р. – 2, 4, 5, 6; Тул. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Теп. р. – 2, 3; Мон. р. – 1, 2; Гай. р. – 2, 4, 5, 6; Брац. р. – 1, 3; Трост. р. – 2).

ЖИ́ТО В КРА́СЦІ *с. г.* Зазеленілі парі, молоде жито ранньою весною, коли зійшов сніг (Бар. р. – 2).

ЖИ́ТО В ТРАВІ *с. г.* Жито до пускання стебла (Ул. р. – 12; Бар. р. – 1, 2; Том. р. – 7).

ЖИ́ТО ЙДЕ В СТРА́ЛКИ *с. г.* Починає пускати стебло (Брац. р. – 3; Джул. р. – 4; Бар. р. – 2; Ул. р. – 12).

ЖИ́ТЦЕ *бот.* Вид квітів (Ул. р. – 9).

ЖИ́ЧИТИ *пол. див. ЗИЧИТИ* (Мур.-К. р. – 5, 10; Жмер. р. – 1).

- ЖЛУ́ХТО** Видовбана ніби бочка без дна для зоління білизни (Теп. р. – 1).
- ЖЛЬОЃАНИТИ**, *знев.* Жадібно і багато пити, дудлити. *Гай іде́м дудо́му, хва́ти тубі́ жльога́нити ту гу́рівку.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ЖМО́БА** *див.* **ЖАДО́БА.** Скупа людина. *Не буд' жмо́бойу / усé йійі́ ма́ло.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЖМА́КАТИ** Віджимати в воді білизну під час прання (Криж. р. – 1).
- ЖМИК** Пучок (Хм. р. – 9).
- ЖМІ́КАТИ** Рвати руками рідку траву в лісі. *Тут будéмо жмі́кати тра́ву коро́в'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЖМИН** Пучок (Криж. р. – 1).
- ЖМИТ, ЖМИТОК** [?] (Шар. р. – 1; Нем. р. – 2; Брац. р. – 1; Жмер. р. – 1).
- ЖМУК** Пучок (Ул. р. – 7).
- ЖМУТ** Пучок (Даш. р. – 4).
- ЖНИВА́Р** Жнець (Тул. р. – 1).
- ЖО́ВНА**, *мн.* **ЖО́ВНА, ЖО́ВНИ** *мед., вет.* Пухлина залоз, відкриті рани на шиї в людини і тварин, жовно. *Коли́с одéн чолові́к мав жо́вну, то ка́зали, що від худóби набра́вса.* (с.Ломачинці, Кельм. р.).
- ЖО́ВНИ** Хвороба залоз у коней (Тул. р. – 1).
- ЖОВТЕ́ЦЬ** *мед.* Хвороба «кур'яча сліпота» (Чеч. р. – 4).
- ЖОВТО́БРУХ** *орн.* Маленький птах, як синиця, груди жовті (Літ. р. – 2).
- ЖОВТЯ́КІ** *бот.* Вид їстівних грибів (Дж. р. – 8; Тул. р. – 4).
- ЖОЃА** Печія. *Шо мен'і робі́ти / шо так жога́ печé.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ЖОЛОБА́ТИ** Колупати, копирсати, довбати (Ул. р. – 9; Бар. р. – 4).
- ЖОЛОБАТИСА(-СИ).** Ритися, порпатися, шукаючи щось. *Шо ти жо́лобаі́сса у чужі́х реча́х?* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ЖОЛОБКІ́** Багато ярів, розміщених один за одним (Він. р. – 12).
- ЖОЛОБО́К** Видовбане з дерева корито для годівлі свиней (Ям. р. – 4).
- ЖОМА́РНЯ** Жомова яма (Ілл. р. – 3).
- ЖОМНІ́Р** *пол.* Солдат (Том. р. – 1).
- ЖОРНІ́ВКА** Два камені (Бар. р. – 11).
- ЖОРСТВА́** Пісок або дрібні камінчики з землею (Ул. р. – 9).
- ЖУКЕ́ТИЧКА** Короткий одяг (піджачок) (Ям. р. – 1).
- ЖУЛФА** *кул.* Вурда, сік, молочко з конопляного насіння. Сік цей скипається і кладеться у пиріжки. *Зробі́-но мен'і пир'іжк'ів та з жу́лфойу.* (с.Гвоздавка, Люб. р.).

ЖУР кул. Страва, зварена з висівок (Ком. р. – 3).

ЖУРА́ Горе, біда (Яр. р. – 9).

ЖУРА́ВЛИКИ [?] (Ул. р. – 9).

ЖУРИ́ТИСЯ Сокотання курки (Джур. р. – 3; Жмер. р. – 6, 10; Ям. р. – 4). *Куриця, як хоче знести́ся, то жири́ця* (с.Хоменки, Джур. р.). *Чуба́та лиші бігає та жу́риця, а не́стиса ни́хóчи.* (с.Волошкове, Сок. р.).

З

З РО́ДУ В РІД Споконвіку, здавна (Яр. р. – 6).

ЗА прийм. 1. Через (Бер. р. – 12).

Спочатку н'ют і договарую́ця, коли буде весі́лля, чи за дві неді́лі, чи за три. (с.Слобода М., Бар. р.).

2. При дієсловах мислення і мовлення у сполученні з іменником у формі знахідного відмінка утворює конструкції зі значенням об'єкта. *Як бу́дут пита́ти за ме́ни, то скажи́, грипом засла́б.* (с.Волошкове, Сок. р.). 3.3 родовим відмінком іменників, що означають назви держав, правителів, соціальних формацій, історичних подій, служить для вираження часового значення. *То й за па́нцини ни ко́ждому одна́ко бу́ло.* (с.Ожеве, Сок. р.).

ЗАБАВ'ЄТИСИ(-СА),

ЗАБАВЛЯ́ТИСИ(-СА), док.

ЗАБА́ВИТИСИ(-СА)

Баритися, спізнюватися, затримуватися. *Хто забави́ця на вобі́д, той бу́ди без вобі́ду сиго́дни.* (с.Сербичани, Сок. р.).

ЗАБАГТИ́СЯ Захотіти (Криж. р. – 1). *Забагає́ця то́бі змерзлого в петри́вку.* (с.Заболотне, Криж. р.).

ЗАБАЛА́КАТИ Заговорити (Ул. р. – 9).

ЗАБАЛЮ́МИВСЯ Заспався (Чеч. р. – 4).

ЗАБАМБУ́РИЛОСЬ Небо зтягнулось хмарами (Літ. р.; Гай. р.).

ЗАБАНУВА́ЛО Засохло (Мог.-П. р. – 1).

ЗАБИВА́ТИ Убивати (Плис. р. – 4; Він. р. – 9). *То отой же Петро. Його жінку грім забив.* (с.Скала, Плис. р.).

ЗАБИРА́ТИСЯ Піти геть (Бар. р. – 15). *Галочко! Надві́р забирайся! Ти ж уреднюи́ча така.* (с.Шершні, Бар. р.).

ЗАБІ́ТИ пол. Убити (Літ. р. – 1; Бер. р. – 4, 5, 15; Ул. р.). *Підеши на війну, заб'ють та й не буде.* (с.Брусленів, Літ. р.). *У слобідці у нас, чули, може, Кармелюка забили.* (с.Гармаки, Бер. р.).

ЗАБІ́ТИ КОМАРА́ Заснути (Ул. р. – 9).

ЗАБЛЮ́МИТИСЯ Напитися вина, горілки. *В л'убі гокáз'її забл'у́миц'а.* (с.Концеба, Сав. р.).

- ЗАБЛЯ́** *с. г.* Виорана на зиму земля (Том. р. – 3).
- ЗАБОЛО́ТНИК** *бот.* Лепеха болотяна. *Ставо́к зар'іс заболо́тником.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЗАБОЛІ́ТИ** Занедужати, захворіти (Ям. р. – 1). *Заболі́ла в ме́ни жі́нка, шо му́сів врача́ клі́кати.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ЗАБРА́ТИСЯ** Від'їхати (переважно далеко) (Ям. р. – 3).
- ЗАБУРМО́СЮВАТИСИ(-СА),** док. **ЗАБУРМО́СИТИСИ(-СА)** 1. Захмарюватися. *Як забурмо́сило́са, то вже два дни со́нца німа́.* (с.Молодове, Кельм. р.). 2. Гніватися, сердитися. *Забурмо́сивса, ні до ко́го ни гово́ри...* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ЗАВА́ЛКИ** зв. мн. *мед.* Ангіна, опухання залоз нижньої щелепи. *Завалки / це коли́ ж'і́л'о́ски опуха́ють'.* (с.Василівка, Мик. р.; с.Обжили, Бал. р.; Сав. р.).
- ЗАВАЛІ́ТИ** Сильно вдарити (Ул. р. – 9).
- ЗАВДА́ТИ** док. 1. Допомогти підняти мішок на плечі. *Завда́й мен'і м'ішо́к з муко́ю.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). 2. Додати в запарку на хліб дріжджі. *Ма́ти завдала́ за́парку на хл'і́б.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЗАВДА́ВАНКА** кул. Ряжанка (Яр. р. – 6, 9).
- ЗАВДА́ТИ¹** Постити для квасіння (Ям. р. – 6).
- ЗАВДА́ТИ²** Піддати (мішок на плечі) (Криж. р. – 1; Хм. р. – 9).
- ЗАВЕЛІ́КИЙ** Більший, як потрібно (СТеп. р. – 9).
- ЗАВЕХУ́РНИЦЯ** Сніг з вітром (Шпик. р. – 3; Тул. р. – 1; Том. р. – 4; Яр. р. – 6).
- ЗАВІ́ВАНЦІ** кул. Налісники (Чеч. р. – 4).
- ЗАВИВА́ТИ¹** Вити як вовк (Брац. р. – 1).
- ЗАВИВА́ТИ²** Замотувати в папір бінтом (Чер. р. – 7).
- ЗАВИВА́ТИ** **СТЕ́ЛЮ** Закручувати «качалки» в стелі, тобто закручувати перевеслами з соломи тички, якими вкривається стеля при побудові хати, які потім замазуються глиною (Мур.-К. р. – 6; Бар. р. – 4).
- ЗА́ВИДНИЙ** Заздрісний (Гай. р. – 7).
- ЗАВИЛЯ́ТИ** Заглядати (Конс.р. – 4).
- ЗАВИРІ́ДНО** Заздрісно (Криж. р. – 1).
- ЗАВИРУ́ХА** *див.* ЗАВИХУРНИЦЯ (Шар. р. – 3; Тул. р. – 1; Чер. р. – 2, 8, 9).
- ЗАВИРУ́ХА** Сніг с вітром (Коз. р. – 1).
- ЗАВІ́ТИ** Зав'язати (хустку) (Ям. р. – 4).

ЗАВІЗНО незм. Багато зерна привезено до млина чи олійниці, велика черга, багато людей (Мур.-К. р. – 5; Бер. р. – 11).

ЗАВІРУХА Віхола, сніг з вітром (Том. р. – 1; Бар. р. – 4; Джур. р. – 3; Шар. р. – 2, 4; Мур.-К. р. – 1; Том. р. – 3; Кон. р. – 1, 2, 3, 4; Чер. р. – 1, 3, 7).

ЗАВІС Великий вишитий рушник (Нем. р. – 2).

ЗАВІТ Сварка (Ул. р. – 9).

ЗАВМІН бот. Жасмин (Брац. р. – 3).

ЗАВÓДИТИ 1. Вити. Собака вис, вити по-вовчому. (Ям. р. – 4; Коз. р.; Бер. р. – 5; Бар. р. – 2, 15; Мур.-К. р. – 1, 3, 4, 5, 9; Бар. р. – 5, 7, 12; Жмер. р. – 6, 8, 9; Ул. р. – 5, 6; Ол. р. – 1; Ям. р. – 3; Том. р. – 3, 4; Мог.-П. р. – 8; Сит. р. – 4; Тив. р. – 1, 3; Шпик. р. – 1, 3; Ілл. р.).
2. Плакати, кричати від болю (Літ. р. – 1, 2; Мур.-К. р.; Бар. р.).

ЗАВÓДЬ Ставок у лісі. Колис' багáто булó завод'ів у л'іс'і / та повисихáли. (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЗАВОЛОКТІ Затягнути (Піщ. р. – 3).

ЗАВÓР с. г. Поле одного, відокремленого господаря (Бар. р. – 1; Ул. р. – 12). *П'ять заворів – п'ять хазяїв було, вони тримали по гектарові.* (с.Бриждіш, Бар. р.).

ЗА́ВОРОТ Запаморочення. *Віпила пілóлю від завороту.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗАВСÍДИ незм. Завжди (Бар. р. – 7).

ЗАВСТИДÁТИ пол.
1. Засоромити (Гай. р. – 7; Ілл. р. – р.; Том. р. – 1).
2. Приборкати, втихомирити (Том. р. – 1).

ЗА́ВШЕ незм. Завжди (Гай. р. – 7; Брац. р. – 1; Теп. р. – 1).

ЗА́ГА Спрага, бажання пити (Бар. р. – 2; Улан р. – 7). ♦ **Загá печé**, мед. – печія, печійка (Гай. р. – 2).

ЗАГÁДУВАТИ 1. Поставити ятері, закинути вершу.
2. Загадувати на роботу (Тул. р. – 2).

ЗАГИМА́ЛИНЕЦЬ Палиця, якою ворущать вугілля, солому, щоб краще горіло в печі (Чер. р. – 1).

ЗАГІ́Н с. г. Пропуск в оранці (Мог.-П. р. – 5; Піщ. р.; Том. р. – 5).

ЗАГІ́НКА с. г. Пропуск в оранці (Ілл. р. – 8).

ЗАГЛУЗДÓВУВАТИ, зв. док.
ЗАГЛУЗДУВА́ТИ.

Замучувати (Кельм. р.)
Заглуздувáла мáчуха дитіну. (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗАГЛЯ́НУТИ Побачити, подивитись (Том. р. – 6).

ЗАГНІ́ЧЕНИЙ Рум'яний (Літ. р. – 3).

- ЗАГОВКАТИ** Закричати по-індичому (Гай. р. – 2).
- ЗАГОДІТИСЬ** Насунутись на негоду (Бар. р. – 1).
- ЗАГОЛОВОК** *техн.* Передня або задня дошка у возі, машині (Мур.-К. р. – 6). *Зверх «васяга», щоб більше буряків вмістилось. Збоків поташки ... кладуть, а спереду і ззаду заголовки.* (с.Морозівка, Мур.-К. р.).
- ЗАГОН, ЗАГІН** *с. г.* Спосіб оранки (Гай. р. – 6).
- ЗАГОНЯ** *с. г.* Пропуск в оранці (Гай. р. – 2). *Коли плуг вискакував під час оранки, то й загонів або горіхів наробив.* (с.Гранів, Гай. р.).
- ЗАГОРОД** Приміщення для овець, звуть ще обора (Джур. р. – 1).
- ЗАГОРТАЧКА** Палиця або лопата, якою перевертають вігулля, солому в печі (Літ. р.; Кал. р. – 3).
- ЗАГОРУВАТИ** *с. г.* Зорати поле, зорати цілину (Тул. р. – 2).
- ЗАГОТУВАЧ** Заготівник (Бар. р. – 1). *Треба зайти до него, він заготувачем по м'ясі.* (с.Підлісний Ялтушків, Бар. р.).
- ЗАГРАБАТИ** *док.* 1. Вирівняти. *Не можу самá вже й горód заграбати.* 2. Вирівняти вальковану поверхню. *Ст'їни вчóра заграбав чолов'їк / гáрно так у к'їмнáт'ї.* (с.Будеї, Код. р.). *Заграбати стїну* (Піщ. р. – 1).
- ЗАГРАТИ** Зацікавити когось, звернути на себе чи на щось інше увагу (Ул. р. – 9).
- ЗАГРÉБИ** зв. мн. Згромаджені кінськими граблями залишки колоскових після косіння. *Загрéби скидаїут' на кúпу і звóз'ат' на гармáн.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ЗАГРІБОК** Невдало спечений хліб. *Війн'ала з пéч'ї хл'їн / а в'їн увéс' загр'їбок / н'ї однóго хорóшого.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЗАГРÉБЛЯ** Частина села, розміщена за греблею (Літ. р. – 3).
- ЗАГРОМÁДЖУВАТИ, ЗАГРОМÁЖУВАТИ, ЗАГРОМÁДЮВАТИ, ЗАГРОМÁДИТИ.** *док.* Загрібати. *Лишило ми са лиш траву загромáдити, і їду.* (с.Михалкове, Сок. р.).
- ЗАГУТАТИСА** Забути, забутися. *Загутáвса взїти бїльши грóшей.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАГЛЯГАТИ** Кинути в овечє молоко, з якого мають робити бринзу, гляг, щоб воно почало бродити і гуснути. *На вéч'їр загл'áгала брїнзи.* (Бал. р.).
- ЗАДАВАКА** Хвастун, хвалько (Бер. р. – 7).

ЗАДАВА́ТИСЯ Вихвалитися
(Бер. р. – 7).

ЗАДА́ЛОК *див.* ЗАДАВАКА
(Ям. р. – 6).

ЗАДВІ́ЙНИЙ Подвійний (про вікно). (Піщ. р. – 1). *Зима́, а задві́йні ві́кна ще ни покла́ли.* (с.Новоселиця, Кельм. р.). *Тепе́р у них пови́ймáли задві́йні ві́кна* (с.Заболотне, Ушиц. р. – 1).

ЗАДВІ́Р Територія за панською садибою, за панським двором (Бар. р. – 6).

ЗАДЕНИК *техн.* Частина воза (Гай. р. – 7).

ЗА́ДЕНОК *техн.* Задня частина коша чи скрині (у возі). *Як ми їхали з горба́, то за́денок, мо́жи, тогди́ загу́бивса.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗАДÉНОК *техн.* 1. Сплетена з лози або збита з дошок задня частина воза (Бар. р. – 5, 6, 7, 8, 11, 13; Піщ. р. – 2, 7; Том. р. – 1, 6; Мог.-П. р. – 6; Ям. р. – 2; Бер. р. – 5; Сит. р. – 3; Ол. р. – 1; Криж. р. – 2).

ЗАДЗЯ́БНУТИ Замерзнути (Теп. р. – 1).

ЗАДЗЬО́БАНИЙ Замурзаний (Тив. р. – 5).

ЗАДИНА́ТИ, *док.* **ЗАДНІ́ТИ**
Вставляти друге дно в діжку (після засолки овочів). *Ми собі задні́ли дві бо́чки помідорів, одну́ вогиркі́в.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ЗАДІВА́ТИ, ЗАГІВА́ТИ, *док.*
ЗАДІ́ТИ, ЗАГІ́ГИ. Зачіпати.
Мару́ся мине́ перша заді́ла, а я дала́ зда́чі. (с.Кормань, Сок. р.).

ЗАДНИ́К *техн.* Частина воза (Ул. р. – 6, 8; Тур. р. – 9).

ЗА́ДНИКИ Частина взуття (задній каблук) (Тив. р. – 6).

ЗА́ДНІЙ Останній (Бер. р. – 7).
Сідай на задню́ фуру. (с.П'ятківка, Бер. р.).

ЗАДО́ВГИЙ Дуже довгий, не відповідає потрібній мірці по довжині (Бар. р. – 5).

ЗАДО́К *техн.* Частина воза (Гай. р.).

ЗАДРА́ПУВАТИ Обробляти ріллю драпаком (Мур.-К. р. – 1).

ЗАДРЕСУ́Є Заздрить на чуже щастя (Гай. р. – 4).

ЗАДРІ́ПАНИЙ Весь у болоті (Теп. р. – 1).

ЗАДРІ́ПАТИ Забрьохати, запачкати (Теп. р. – 1; Брац. р. – 3). *Оце́ ще задрипався по вуха.* (с.Юрківці, Брац. р.).

ЗАДУ́СЯЙ, ЗАДУ́СЯТИ *дит.*
Задуши, задушити (Бар. р. – 2, 5, 14).

ЗАЖА́БИСТИЙ
екс.1. Зажерливий. *Йіва́н Стоц'кий такий зажа́бистий / шо побáче / то т'áгне додо́му.* (с.Малий Бобрин, Люб. р.).
2. Крикливий, сердитий, лютий чоловік. *Зажа́бистий ста́в.* (с.Концеба, Сав. р.).

- ЗАЖДА́ТИ** Почекати (Ілл. р. – 1; Ман. р. – 2, 3; Мог.-П. р. – 2).
- ЗАЖІ́ВОК** Нажите чужою працею багатство. *Урва́вса їму́ той заживок, шо мав коліс.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАЖМУ́РИТИ** Закрити очі (Браїл. р. – 1).
- ЗАЖМУ́РЮВАТИ,** док.
ЗАЖМУ́РИТИ Заплющувати очі. ♦ **Зажмурити очі** – померти. *Ніхто́ ни вірив, по́ки ни зажму́рив ді́д во́чі.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- ЗАЖО́ХУВАТИСИ(-СА),** док.
ЗАЖО́ХАТИСИ(-СА),
ЗАЖО́ХНУТИСА 1. *заст.* Задихатися. 2. Непритомніти (від сонця, спраги – про тварин). (Кельм. р.) *Порося́ було́ на жарі́ і зажо́хлося.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАЗИВА́ТИ** Кликати, вигукувати, виголошувати заклик (Жмер. р. – 8). *А ви збирайте́ людей, та й будете зазивати: свя́тий ду́ху, вознеси́я!* (с.Потоки, Жмер. р.).
- ЗА́ЗЛИ** зв. мн. Злість, злоба. *На ус'їх за́зли його́ беруть'.* (с.Ухожани, Бал. р.).
- ЗА́ЗОРОМ** *незм.* Зовсім, цілком, абсолютно. *За́зором усе пропа́ло* (с.Чернече, Бал. р.).
- ЗА́ЗУБЕ́НЬ** с. г. Пропуск в оранці (Піщ. р. – 7).
- ЗА́ЗУ́ЛЬКА** 1. здріб. Зозуля (Шарг. р. – 1; Том. р. – 3).
2. Назва жучка «сонечка», комахи (Ушиц. р. – 1).
- ЗА́ЗЯ́БНУТИ** Замерзнути (Лип. р. – 18).
- ЗА́ЙМАНКА** Кусок хліба (Бар. р. – 5).
- ЗА́ЙМИ** Гуртова поміч (Бер. р. – 1, 5).
- ЗА́ЙМИ** зв. мн. Праця один в одного у порядку взаємодопомоги. *За́втра до Мико́ли в за́йми йдемо́.* (с.Довжанка, Кр. р.; с.Дубиново, Сав. р.).
- ЗА́ЙМИСЬКО** с. г. Поле, окопане кругом (зайняте кимсь) (Коз. р. – 1).
- ЗА́ЙМИТИСЯ** Загорітися (Чер. р. – 2).
- ЗА́ЙТИ** Дійти. *За́ким зайдú, то й ніч ста́не.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ЗА́ЙДА́НКА** кул. Ряжанка. *А зайданка зна́єти яка́? То ря́жанка.* (с.Братанівка, Сок. р.).
- ЗА́ЙДНЯ́** Сварка (Жмер. р. – 3; Мур.-К. р. – 5; Хм. р. – 7).
- ЗА́КАТ** Повітка, де в негоду зберігають різний сільськогосподарський реманент. *Коліс' спе́ц'іа́лно робі́ли за́кати дла́ во́зу.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; Сав. р.).
- ЗА́КАМА́РОК** Закуток, куточок (Бар. р. – 4; Криж. р. – 1).

ЗАКАНДИБА́ТИ Приготувати картоплю (зажарити чи зварити) (Ул. р. – 8).

ЗАКАПЕ́ЛОК Печурка біля печі (Кал. р. – 2).

ЗАКАПІ́ЛОК Куточок з грубою або між стіною і шафою (Бар. р. – 4).

ЗАКАР'Є́Р Місце за кар'єром (Стан. р. – 2).

ЗАКА́Т Возовня, навіс, причепа в якій стоїть віз (Джул. р. – 4).

ЗАКА́ЧУВАТИ Закотковувати, розбивати грудки і вирівнювати ріллю котком (Мур.-К. р. – 1).

ЗАКВА́КАТИ Видавати звуки (про качок). *Качки заквакали* (Ілл. р. – 5; Бар. р. – 1, 6, 15).

ЗА́КИ, ЗА́КИМ, ЗА́КИМ Поки, доки (Бар. р. – 1, 3, 4, 5, 6, 11, 15; Тив. р. – 3; Мог.-П. р. – 1; Яр. р. – 4; Ор. р. – 1; Обод. р. – 1, 3; Лип. р. – 1, 2; Він. р. – 7, 9; Ман. р. – 1, 2, 4; Гай. р. – 2, 4, 6, 7; Чер. р. – 7, 8; Яр. р. – 7; Коп. р. – 2; Літ. р.; Ілл. р. – 4; Джул. р. – 1, 3, 4; Вор. р. – 2; Брац. р. – 1; Том. р. – 1, 3; Бер. р. – 5; Жмер. р. – 1; Мур.-К. р. – 1, 3, 5, 6; Коз. р. – 3; Сит. р. – 4; Криж. р. – 2; Тур. р. – 3; Плис. р. – 4; Погр. р. – 8). *Заки ти прийдеи, наша робота зробиця.* (с.Підлісний Ялтушків, Бар. р.). *Заким додому дійдеи, то й заблудитися можна. Темно ж надворі як.* (с.Шершні, Бар. р.).

Чекаймо заки сонце зійде. (с.Старжинці, Він. р.).

ЗАКИРНІ́ЧЧИНА Місцевість (вулиця, майдан) розмішена за криницею (Стан. р. – 2).

ЗАКІ́ЗКА, ЗАКІ́СКА *техн.* Частина воза: металевий або дерев'яний стержень у ярмі, який засовується, коли воли запрягають у ярмо (Яр. р. – 3; Бар. р. – 4).

ЗАКИТУВА́ТИ Замазати замазкою (Тул. р. – 5). *Ми вже вікна закитували.* (с.Самгородок, Тул. р.).

ЗАКЛА́ДАТИ *с. г.* Запрягати в борону чи драпак (Плис. р. – 1; Тур. р.). *За старого часу ралом робили їдним, а потом борону закладали і боронували.* (с.Адамівка, Піщ. р.).

ЗАКЛА́ДЧИНА,

ЗАКЛА́ЩИНА,

ЗАКЛА́ЧИНА *буд.* Забудова, закладчину роблять гуртом, переважно сусіди, близькі допомагають закласти основу будинка або глину місяць на вальки і валькують (Лип. р. – 2; Яр. р. – 6; Ілл. р. – 8; Чер. р. – 2; Гай. р. – 6; Тул. р. – 1, 8; Він. р. – 5; Тив. р. – 1; Хм. р. – 11; Бар. р. – 1, 4, 7, 8, 12; Ман. р. – 1, 4; Ор. р. – 1, 3; Жмер. р. – 8).

ЗАКО́ЗАТИ́СЯ Завести в носі бруд, засохлі соплі (Криж. р.).

ЗАКО́ЗЯНИ́Й Із засохлим брудом під носом (Криж. р. – 1).

ЗАКОЛДУВАТИ Заворожити, зачарувати (Бар. р. – 5).

ЗАКОЛЄСНИК *техн.* Кусок заліза або кілочок подібний до цвяха, який притримує колесо і люшню, щоб вони не спадали (Ям. р. – 1, 6; Бар. р. – 1, 2, 7, 11, 16; Мур.-К. р. – 4, 5, 6; Стан. р. – 3; Жмер. р. – 2, 8, 9; Том. р. – 7, 8; Сит. р. – 4; Криж. р. – 1, 2, 3; Мог.-П. р. – 4; Тив. р. – 2, 3; Тул. р. – 2, 3, 4; Джул. р. – 3; Літ. р. – 3; Чер. р. – 9; Гай. р. – 6; Плис. р. – 5). *Колись свортив з глоїна робили ланви березові, заколесники також березові. Це кілочки або сторожки в осі, щоб капсул далі не подався.* (с.Верхівка, Бар. р.).

ЗАКОЛІЧНИК *техн.* Частина плуга (Бар. р. – 14).

ЗАКОЛІВ *знев.* Вмер (Тив. р. – 1).

ЗАКОЛОТ Тік (Він. р. – 1).

ЗАКОМЕНИТИСЬ [?] (Ям. р. – 6).

ЗАКОНЦЮБИТИСЬ *док. екс.* Захмаритися. *Уже́ не́бо законц' у́билося/ либон' дошч буде́.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЗАКОРЛАТЮВАТИ,

ЗАКОРЛАЧЮВАТИ, *док.*

ЗАКОРЛАТИТИ Робити тин із лаття. *Кончу закорлатювати, тогді прийдю́.* (с.Сербичани, Сок. р.).

ЗАКОСИТИ Зібрати, зняти (Шпик. р. – 3). *Мій сусід*

вторік не закосив. (с.Печора, Шпик. р.).

ЗАКО́СЮВАТИ *с.г.* Починати косити. *Перед тим, як пустити косарку, спочатку вручну роблять перший покіс.* (Бар. р. – 7). *Щоб ото не лишалися клинці, то спочатку треба закосювати, а тоді пускати жниварку.* (с.Іванівці, Бар. р.).

ЗАКОТІТИ Підгортати край одягу чи його частини. *Кажуть: «Якщо замерз, то закоти від куфайки комір, або насунь від жилетки рукави».* (с.Степашки, Гай. р.).

ЗАКОХА́НЯЧКО [?] (Криж. р. – 2). *Моє вірне закоханячко.* (с.Радянське, Криж. р.).

ЗАКОЦА́НІТИ Замерзнути (Теп. р. – 1).

ЗАКРА́СИТИ Пофарбувати (Мур.-К. р. – 6).

ЗАКРУТІ́ТИСЯ Зав'язатися хусткою чи поясом (Він. р. – 3; Чер. р. – 5; Яр. р. – 1; Хм. р. – 1; Бар. р. – 11; Теп. р. – 10; Ям. р. – 6; Жмер. р. – 1, 4).

ЗА́КРУТКА Частина ручної пилки (Ул. р. – 9).

ЗАКУНДУБА́СИТИСЯ

Захмаритися (Яр. р. – 2; Криж. р. – 8). *Закондубасилось небо, моква буде.* (с.Радянське, Криж. р.).

ЗАКУРИ́ТИСИ (за кимось). Безслідно зникнути, втекти, бути вигнаним. *Дес у людій*

- поназічував грóший, а потóму за ним лиш са закуріло. (с.Ожеве, Сок. р.).
- ЗАКУ́ТАТИСЬ** Зав'язатися хусткою (Вор. р. – 2; Брац. р. – 3; Ул. р. – 11).
- ЗАКУЦЕНІТИ** див. ЗАКОЦЕНІТИ (Яр. р. – 6).
- ЗАКУЦНІ́ЛИЙ** Замерзлий, охололий (Даш. р. – 4).
- ЗАКУЦЬО́РБИТИСЯ** Скрутитися (Мог.-П. р. – 5).
- ЗАЛÉЖАНИЙ, ЗАЛÉЖИНИЙ** Давній, несвіжий. *Це я мала трóхи залéжаних віткріток ще з мину́лого ма́я.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАЛІ́ВА, ЗА́ЛИВА** Сильний дощ (Ул. р. – 9; Тул. р. – 4).
- ЗАЛІ́ЗУВАТИ(-СИ, -СА), док.** **ЗАЛІЗА́ТИ(-СИ, -СА) знев.** Гладко зачісувати мокре або жирне волосся. *Ни залізу́йса, тобі так ни йде.* (с.Селище, Сок. р.).
- ЗА́ЛІЖ** Толока, неорана кілька років земля (Тул. р. – 4).
- ЗАЛІ́ЗКО** пол. Праска (Яр. р. – 2).
- ЗАЛІЗНЯ́К** Фарба для одягу, матерії (Літ. р. – 3).
- ЗАЛІ́М, ЗАЛÓМ** с. г. Пропуск в оранці, гріхи (Жмер. р. – 3, 8; Літ. р. – 2, 4, 5, 9; Бар. р. – 2, 7; Ям. р. – 1, 3, 5; Ул. р. – 3; Бер. р.; Лип. р. – 5; Сит. р. – 2). *Погано виорав: заломів наробив.* (с.Гажбіївка, Ям. р.).
- Гей, не роби там заломів.* (с.Іванівці, Бар. р.).
- ЗАЛІ́С** Урочище за лісом (Мур.-К. р.). *Пусте, і побачите малий заліс і потім великий заліс і лису гору.* (с.Морозівка, Мур.-К. р.).
- ЗАЛІ́ЧКИ** Дошки для розширення ящика у возі (Гай. р. – 5). *Залічки кладу́ця на воза, щоб бараболю возити, полову, чи там бураки.* (с.Коблич, Гай. р.).
- ЗАЛО́ЗУВА́ТИ** вет. Хворіти слинними залозами (про коней) (Тул. р. – 1). *Ці лоші́ата поиті́ вс'ї залозу́ють.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЗАЛО́М'ЮВАТИСИ(-СА), док.** **ЗАЛОМІ́ТИСИ(-СА)** Провалюватися під лід. *Я сам заломі́вса був до по́яса.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ЗАЛУ́БКИ, ЗАЛУ́ПКИ** зв. мн. Сани з кузовом. *Ці залу́пки для коні́й лéхкі, як пі́рячко.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗА́ЛУБНІ** Вид саней (глабці) (Тул. р.).
- ЗА́ЛУБНІ** зв. мн. Маленькі санчата з тонкими загнутими полозами, окованими залізом. *Залу́бними са́нами коліс' пані́ йїздили.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЗАЛЯ́ПОВІ́ЛОСЬ** настала погана дощова погода (Літ. р. – 1).

- ЗАМАЛЮВА́ТИ**, *перен.* Сильно вдарити. *Відійді́, а то як замалюю, то залеті́ш аж до плóта.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- ЗАМАРГУВА́ТИ**, **ЗАМАРГУВА́ТИ**. Бруднити. *За день сорóчку замарта́в, як кова́ль.* (с.Ожеве, Сок. р.).
- ЗАМАТУ́ШУВАТИСИ(-СА)**, док. **ЗАМАТУ́ШИТИСИ(-СА)** *знев.* По-старечому, недбало запинатися. *Духотá, а вона́ замату́шилася у фу́стку і ни скіда́є.* (с.Кормань, Сок.р.).
- ЗАМАХО́РИТИ** *прост.* Украсти (Ям. р. – 4).
- ЗАМЕРЗЛЮ́К** Мерзляк, той, що боїться холоду (Криж. р. – 1).
- ЗАМЕ́ТІЛЬ**, **ЗАМІ́ТІЛЬ** Завірюха, хуртовина (Бар. р. – 6; Нем. р. – 1; Гай. р. – 6; Ком. р. – 1).
- ЗАМЗУ́РИ** *бот.* Абрикоси (Ям. р. – 3).
- ЗАМІ́ЖНИЙ**. Багатий, заможний. *У замі́жного ніко́ли ни діста́ниш і сні́гу взимі́.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗА́МІР** Садиба, подвір'я (Ул. р. – 1).
- ЗАМІ́С** Місиво. *Пе́рший замі́с був зарі́дкий.* (с.Василівка, Сок. р.).
- ЗАМІ́Т**, **ЗАМІ́ТЬ** *буд.* 1. Дрючок, дошка, яка вставляється між двома стовпами під час мурування з глини (з вальок) стіни в хаті (Криж. р. – 1). *Колі́с' хáти стрóйили у зам'і́т'* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Ухожани, Бал. р.). 2. Дерево для стелі, яке закладається глиною (Гай. р. – 6).
- ЗАМІ́ТИНИ** *див.* **ЗАМІ́ТЬ** (Гай. р. – 5).
- ЗАМНО́ЖУВАННЯ** Розведення, заведення (Криж. р. – 1).
- ЗАМОЛОДІ́ЧИТИСЬ** Підв'язати хустку так, як молодиця (Чеч. р. – 4).
- ЗАМОРКВА́СИТИСИ(-СА)** Одягнутися в поношене, без смаку. *Ото гівчина заморкв́асилася, як на малáнку.* (с.Вітрянкa, Сок. р.).
- ЗА́МЧИСЬКО** Місце, де колись стояв замок, руїни замка (Мур.-К. р. – 6).
- ЗАНЕВІ́ДНІТИСЯ** Потемніти (Мур.-К. р. – 1). *Було вже пізно, як я попрала, і заневидні́лося.* (с.Бахтин, Мур.-К. р.).
- ЗАНЕПОГÓДИЛОСЬ** Захмурилось, погіршала погода (Кал. р. – 1).
- ЗАНЕХА́ТИ** Занедбати (Яр. р. – 10).
- ЗАНЗÁРА** *кул.* Рідка кукурудзяна страва. *Варі́ли занза́ру так: зра́зу зва́рат мамалі́гу / викида́ють ійі́ с казанá / л'а́йут туди́ води́ сирово́її / добавл'а́йут ло́шку сол'і́ / м'иша́ють вс'о це і*

- їйд'ят.* (с.Немирівське, Бал. р.).
- ЗАНІСКА** зв. мн., **ЗАНІСКІЙ** техн. Частина ярма, занози. *Ярмо має заніскі, лопаткі і підшийник.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- ЗАНУДА** Високий чоловік (Тул. р.).
- ЗАОР** Поле (Ул. р. – 12).
- ЗАПАДЯ** Баюра, калюжа (с.Слюсареве, Сав. р.).
- ЗАПАКÓВУВАННЯ** Замотування, обвертання від холоду (Ул. р. – 9).
- ЗАПАРДИГУВАТИ** док. Відкряти великий шматок хліба і взяти його в руки. *А б'їл'ше не м'їг запардигувати?* (с.Концеба, Сав. р.).
- ЗАПАРКА** кул. Розчинка для замішування тіста (Бар. р. – 4; Ул. р. – 4, 9).
- ЗАПАСКА** Кусок тканини, пілка, якою жінка запиналась замість спідниці (Тул. р. – 1; Том. р. – 1, 3; Шар. р. – 3; Джул. р. – 2). *У нас в Лозовій нема запасок, а в Лучинцях ходять у них.* (с.Лозова, Шар. р.).
- ЗАПЕРЄДИТИСЯ** Підв'язати фартух, передник (Брац. р. – 1).
- ЗАПЕРЄДНИК** Фартух (Нем. р. – 4).
- ЗАПІТИ** Напитися (Сам. р. – 1).
- ЗАПІК** Запічок, проміжок між грубком і піччю (Жмер. р. – 4; Ул. р. – 5). *Як була дівчина, то на цілу вулицю, а як вийшла заміж, то стала на цілий запік.* (с.Подорожне, Ул. р.).
- ЗАПКА́НКА** бот. Сорт гіркої цибулі, що використовується для харчування переважно жареною. *Запика́нка ни так боїцца морóзу, як салатна цибу́ля.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- ЗАПІЯТИ** Заспівати (про півня) (Том. р. – 1). *Козути запіяли дуже рано.* (с.Антонівка, Томаш. р.). *Треті козути запіяли, а тебе не було.* (с.Підлісний Ялтушків, Бар. р.). *Як запіють перші півні, я назад вернусь.* (с.Демидівка, Жмер. р. – 1).
- ЗАПЛЕТЕНА КО́ШИКОМ** Вид зачіски (Тур. р. – 2).
- ЗАПЛІТКА** Стрічка, що вплітають у косу (с.Демидівка, Люб. р.).
- ЗАПÓВЗАТИСЬ** док. Замастити одяг під час роботи. *На робóт'ї сорóчку гет' запóвзав.* (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* ЗАПÓВЗЯТИСЯ.
- ЗАПÓВЗУВАТИСИ(-СА),** док. **ЗАПÓВЗАТИСИ(-СА)** Бруднитися, повзаючи. *Са дитіна так запóвзуєцца, то лиші о́чі блища́єцца.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАПÓВЗЯТИСЯ** Ходити брудним. *Хóдит' запóвз'аний.* (с.Концеба, Сав. р.); *пор.* ЗАПÓВЗАТИСЬ.

- ЗАПОЛІЧНИК** Частина плуга (Бар р. – 14).
- ЗАПОРАТИ 1.** Прибрати в хаті, зробити по господарству (Літ. р. – 3). *Видоїла корову, запорала все і почала палити в грубі.* (с.Івча, Літ. р.).
- 2.** Заспокоїти, обійти (Кал. р. – 2).
- ЗАПОРОЖНЯТИ** Заповнювати (посуд тощо). *Йа ж казала / шо не треба заporожн'ати вс'ї в'їдра / а то не буде в чо́му принести води.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЗАПОФТО́РИТИ** док. Покласти чи сховати так, що важко відшукати, запроторити. *Куди ти запофто́рила рукави́ці / шо йа найті не мо́жу.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ЗАПРАВА** Твердий ремінь, що вкладається в закаблук (задник), щоб він не ламався, був стійким (Вор. р. – 5; Бер. р. – 1; Літ. р. – 2; Бар. р. – 4).
- ЗАПРАГА́ТИСЯ** Заправлятися, закріплюватися (Бар. р. – 2, 15).
- ЗАПРИДУ́Х** кул. Горілка, самогонка від початку відгону, первак. *Перва́к у нас назива́ють пе́риший сорт сп'їрту / ка́жут заприду́х / йак глотне́ш / то й дух за́прé.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЗАПУ́ГАНІЙ** Надто тепло одягнутий. *Так те́пло, а диті́на така запу́гана.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ЗАПУ́ДИТИСЬ** Зав'язатися хусткою (Ул. р. – 8).
- ЗАПУЦО́ВУВАТИ,** док.
ЗАПУЦУВА́ТИ Забруднювати, засмальцьовувати. *Ти свій піджа́к запуцува́в на лі́ктях, аж блищи́цца.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ЗАП'Я́СТОК** Частина коси (Літ. р. – 3).
- ЗА́РА** Зараз (Гай. р.).
- ЗА́РАЗКИ** Зараз (Ілл. р. – 3; Том. р. – 6). *А заразки всі маю́т сукно, шерці́.* (с.Нетребівка, Том. р.).
- ЗА́РАШНИЙ** Теперішній (Том. р. – 6). *Ото білі хустки, то вже зараши́ні, то не давні.* (с.Нетребівка, Том. р.).
- ЗА́РВА** Місце, в якому починають брати чи скубти складену в скирту солому. *Будемо бра́ти соло́му з то́її сті́рти / в йакій йе за́рва.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЗАРІ́МНО** Однаково, все рівно (Том. р. – 4).
- ЗАРІ́ЧКА** Місцевість за річкою (Мур.-К. р. – 5; Стан. р. – 2; Ул. р. – 6).
- ЗА́РІЧОК** Найглибше місце в річці. *Купа́тис'а на за́р'їчку.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ЗА́РЗАЛИ** зв. мн. болг. див. ДЗА́НДЗАРИ. *За́рзал'ів ц'о́го*

року народило багатен'ко.
(с.Козацьке, Бал. р.).

ЗАРОБОК *пол.* Заробіток
(Сит. р. – 4). *Ото ж старайся,
щоб зарібку не потерати.*
(с.Юрківці, Брац. р.).

ЗАРУБЛЯТИ *с. г.* Укріплювати
солому, снопи рублем (довгою
тичкою) (Ям. р. – 1).

ЗАСЕЛЯВСЯ Затягувався
мотузок у дірку (Ям. р. – 5).

**ЗАСИЛІТИ, ЗАСІЛЮВАТИ,
ЗАСИЛЯТИ** **1.** Втягти нитку
в голку (Криж. р. – 1; Тив. р. –
1; Чеч. р. – 2). **2.** Засовувати,
заправляти (Бар. р. – 2). *Буду
колись і очкур у штани
засилювати.* (с.Верхівка,
Бар. р.). *Лед' засиліла нитку в
голку / бачу поганен'ко.*
(с.Гвоздавка, Люб. р.).

ЗАСІПАНКА *кул.* Страва із
кислої капусти і кукурудзяної
крупки. *На вобіді їла засіпанку.*
(с.Ломачинці, Сок. р.).

ЗАСІЯТИ ПОЛЕ Веснянка, яку
півають дівчата (Літ. р. – 3).

ЗАСКАБНУТИ Защібнути двері
на «скабку» (Бар. р. – 1).

ЗАСКАЛІТИ Загнати занозу,
скалку в руку (Бар. р. – 11;
Криж. р. – 1). *Ой, ручку
заскалив, що й робити не
можу.* (с.Підлісний Ялтушків,
Бар. р.). ♦ **Заскалити руку,**
жарт. – великий шмат хліба
(Бар. р. – 1, с.Гулі).

ЗАСКОРОДИТИ Заволочити
(Шар. р. – 1).

ЗАСЛАБНУТИ Захворіти
(Сам. р. – 3; Погр. р. – 3; Він. р.
– 2, 3, 10, 12; Літ. р. – 1, 2, 9;
Піщ. р. – 4; Бар. р. – 2, 4, 5, 6,
8, 11; Том. р. – 3, 4, 6; Орат. р.
– 3; Мог.-П. р. – 4, 5, 6; Нем. р.
– 1; Ул. р. – 1; Яр. р. – 5;
Чер. р. – 1; Лип. р. – 1, 5;
Теп. р. – 2, 3; Ман. р. – 4;
Джул. р. – 3; Мур.-К. р. – 10;
Стан. р. – 2; Ям. р. – 1, 2, 4;
Чеч. р. – 2, 4; Тив. р. – 2;
Шпик. р. – 1, 3; Сит. р. – 1, 2, 4;
Криж. р. – 2, 3; Жмер. р. – 10;
Хм. р. – 2; Ул. р. – 2; Погр. р. –
4; Плис. р. – 4; Кал. р. – 1).

*Заслабла мені жінка, сльози в
неї в очах.* (с.Журавлівка,
Бар. р.). *Заслаб чоловік та й
лежить цілий тиждень.*
(с.Білашки, Погр. р.). *От
заслаб мені чоловік, прямо не
знаю, що робити.* (с.Лопатин,
Сам. р.).

ЗАСЛОНІТИ Причинити вікно
(Хм. р. – 9; Бар. р. – 9; Ком. р.
– 4).

ЗАСЛОНІТИСЬ Зав'язати
хустку, закрити вікно (Бар. р. –
9; Ул. р. – 6; Ком. р. – 3; Хм. р.
– 9). *Дівчина заслонила нову
хустку.* (с.Пустовійт, Ул. р.).
Заслонись і не буде так душно.
(с.Маньківці, Бар. р.).

ЗАСЛОНКА **1.** Кусок матерії,
якою завішується вікно (Кал. р.
– 2; Яр. р. – 6). **2.** Фартух
(Сам. р. – 2).

- ЗАСЛÓТЮВАТИСИ(-СА)**, док. **ЗАСЛÓТІТИСИ(-СА)**
 Наставати сльоті. *Уже як заслотіцца, то ни на день і ни на два, а на цілу вóсінь.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- ЗАСЛЪОТІЛО** Почався довгий, безперервний дощ (Бар. р. – 7, 11). *Ото засльотило, тиждень лє без перестанку.* (с.Іванівці, Бар. р.).
- ЗАСЛЪОТІЛОСЯ** Настала дощова погода (Лип. р. – 2; Ул. р. – 6, 8; Тур. р. – 1; Ям. р. – 4; Кал. р. – 1; Бар. р. – 13; Жмер. р. – 8; Плиск. р. – 4). *Світа не видно. На дві неділі засльотилося.* (с.Скала, Плиск. р.).
- ЗАСНІВКА** Вид вишивки (Бер. р. – 5).
- ЗАСНÓВУВАТИСЬ**
 Зав'язуватися, зароджуватися (Гай. р. – 2). *Ось уже дзерно засновуєця.* (с.Гранів, Гай. р.).
- ЗАСТÁРІТИСЯ** Покриватися пляснявою (Криж. р. – 1). *Огірки в діжі вже застарілися.* (с.Заболотне, Криж. р.).
- ЗАСТІВÁТИ**, док. **ЗАСТІ́ТИ**, **ЗАСТІ́НУТИ** Замерзати. *Був п'яний, упав у сніг і так застив* (с.Дністрівка, Кельм. р.).
- ЗАСТІДÁТИСЯ** Засоромитися (Жмер. р. – 1).
- ЗАСТУПІ́ТИ** Зайти до когось, закрити собою когось (Шар. р. – 6).
- ЗÁСУВА** Засув із внутрішнього боку дверей. *Не гаркай тойу засувуйу.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ЗАСУ́НУТИ** Замкнути двері на засув (Мур.-К. р. – 5; Бар. р. – 5; Брац. р. – 1; Шпик. р. – 3; Теп. р. – 1). *Тоді вже стаю засунув, як коні вкрали.* (с.Гулі, Бар. р.). *Люди сховались у церкву, а татари засунули церкву.* (с.Морозівка, Мур.-К. р.). *Хату засунула, та й далі посунула.* (с.Гриненки, Брац. р.).
- ЗАСУ́НЯНИЙ** Замкнений (Бар. р. – 13, 15). *Відчиняйте двері, не стукайте, вони не засуняні.* (с.Шершні, Бар. р. – 1).
- ЗАСУ́ПИТИСЬ** Насупитися (Бар. р. – 4).
- ЗÁСЯ** Неможливо (Тул. р. – 1).
- ЗÁСЬМІР** бот. Жасмин (Він. р. – 13).
- ЗАТАЛÁПАНИЙ** Заляпаний, забруднений (Криж. р. – 1). *Такий заталапаний прийшов додому, що не пізнати.* (с.Заболотне, Криж. р.). *От хлопчїс'ко / такий прийшов заталапаний // вес' у болóт'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЗАТАЛÁПАТИ** Забруднити, забовтати (Криж. р. – 1).
- ЗАТАЛÁПАТИСЯ** док. екс.Забруднитися, забовтатися. *Йїшлá під дощém / вс'á заталáпалас'а.* (с.Кохівка, Ан. р.). *Заталáпалас'а ко́ло*

- цього машич'інн'а.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ЗАТАРАСУВА́ТИ** Засудити (Теп. р. – 1).
- ЗАТЕ́РТИЙ** *кул.* Заправлена страва (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2).
- ЗАТЕ́РЎХА, ЗАТИРЎХА** *кул.* Страва, подібна до галушок. *Затерають рукою кусочки тіста, кидають в гарячу воду і вариться суп з певною приправою.* (Бар. р. – 4). *Пишов старий до старухи: завари мені затирухи.* (с.Гармики, Бар. р.); *пор.* ЗАТІРКА.
- ЗАТІ́ЛИВЕ** *буд.* Вікно, яке міститься в задній частині хати (Бар. р. – 1).
- ЗАТІ́ЛОК** *буд.* Задня частина хати (Тул. р. – 3). *Затілок ззаду хати.* (с.Коси, Кот. р.) * Північна стіна хати. *На затілку вставили вікно.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ЗАТІ́ЛЯ** *буд.* Задня стіна будівлі (Сок. р.) *Доці́ шорóку оббива́ют у хати́ заті́ля.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАТІ́М** *незм.* Потім (Бар. р. – 12).
- ЗАТИ́НЬКОВА́НИЙ** Замашений (Мог.-П. р. – 8).
- ЗАТИРА́ТИ** *кул.* Заправляти, зажарювати страву (борщ, суп) (Криж. р. – 1). *Затира́йу са́лом.* (с.Концеба, Сав. р.). *Коли борщ затерли / треба шоб*
- в'ін покип'ів.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЗА́ТІРКА** *кул.* 1. Дрібно пощипане чи порізане тісто, подібне до макарон (Ольгоп. р. – 4, Брац. р. – 3). 2. Приправа, підлива (Яр. р. – 6).
- ЗА́ТКА́ЛО** Жмут ганчірок, паперу, яким затикають димохід, каглу, пляшку і т.ін.; затичка, пробка. *Та зátкалом трéба бу́ло ту трубу́ закрити.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Козацьке, Бал. р.). *Зátкало з чо́го хóчеш мо́же бу́ти.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ЗАТО́ЧУВАТИ,** *док.*
- ЗАТО́ЧИТИ,** Закотити віз у возовну (Гай. р. – 2; Коз. р. – 2).
- ЗАТУ́ЛА, ЗАТУ́ЛО** Залізна або дерев'яна заслінка, якою затуляють піч (Яр. р. – 1, 6, 9; Літ. р. – 3, 8; Даш. р. – 6; Шар. р. – 1, 5, 6; Чер. р. – 8; Вор. р. – 5; Ілл. р. – 4; Тул. р. – 3; Гай. р. – 3; Теп. р. – 2, 3, 4; Ол. р. – 1, 4; Бар. р. – 1, 2, 6, 7; Криж., 9; Мур.-К. р. – 5, 10; Жмер. р. – 1; Стан. р. – 3; Тив. р. – 4, 5, 10; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 6; Том. р. – 1; Тур. р. – 7; Мог.-П. р. – 1, 8; Обод. р. – 1; Хм. р. – 1, 9, 14; Погр. р.; Лип. р. – 7, 8; Ул. р. – 7, 8, 9; Кал. р. – 3; Ілл. р. – 3). *Шчо́б дим у хату́ не йшов / зату́лоу закрий.* (с.Гвоздавка, Люб. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.);

- с.Немирівське, Бал. р.). *Вперед ідуть' чéлуст'і і прикрива́йуц'а зату́луйу.* (с.Олексіівка, Код. р.).
- ЗАТУ́РИТИ** Подіти десь, так покласти, що важко знайти (Тул. р. – 3).
- ЗАТЯГА́Ч** Шнур (Ул. р. – 9).
- ЗАТЯ́ТИСЯ** Зіпсуватися (Бар. р. – 5). *У нас і так лад зтявся з роботою, і такий мороз подворі.* (Бар. р. – 5, с.Гулі).
- ЗАФО́ЙДАНИЙ** Брудний, занедбаний. *Іва́н ходи зафо́йданий, якби́ їму́ жі́нка вме́рла.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАХАЛÉРИТИСЯ** Зникнути (Погр. р. – 6).
- ЗА́ХІД** Приготування, морока. ♦ **Три дні заходу, а день празнику (сьвит).** *Я ни бирúса за ту роботу, бо шо я с то́го бúду ма́ти – то три дні за́ходу, а день пра́знику.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАХЛИСНУ́ТИСИ(-СА)** Похлинутися, поперхнутися, вдаватися. *Ни халасу́й, бо захлине́сса.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗАХМУ́РИТИСЯ** Затягнутися хмарами (небо закривається хмарами) (Ям. р. – 4).
- ЗАХО́ВСТАНИЙ** Занузданий (Мог.-П. р. – 8).
- ЗАХО́ВСТАТИ** Зануздати (Мог.-П. р. – 8).
- ЗАХРА́ПУВА́ТИ,** **ЗАХРА́ПАТИ** *док.* Зав'язати тварину (корову, бичка) за роги і храпи (ніздрі, перенісся) (Криж. р. – 1). *Вде́ржиши жереби́ц'а тоди́ / коли захрапа́йиш.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Кохівка, Ан. р.). *Захрапу́й коро́ву / шоб вона́ і го́лову не поверну́ла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЗАХРУ́ПАТИ** Захрустіти. *Був бим май блиско підійшов, али сушник захрунав під ногами.* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- ЗАХУРДЕ́ЛИЛОСЯ** Почалася fuga, метелиця, сніг з вітром (Бар. р. – 5).
- ЗАЦВІ́Н** *бот.* Жасмин (Ул. р. – 6; Бар. р. – 9; Ком. р. – 4). *Які ж гарні куці зацві́ну ростуть.* (с.Переможне, Ком. р.).
- ЗАЦВІ́РІНЬКАТИ** Видавати звуки (про коника) *Коник зацвірінькав у траві.* (Джул. р. – 3).
- ЗАЦІ́ТЬКАТИ** Утихомирити (Тул. р. – 4).
- ЗАЦІВКО́ВУВАТИ** *буд.* Закладати цівки між стовпи (Літ. р. – 3).
- ЗАЦІ́ЛИНИТИСЬ** *с. 2.* Перетворитись у цілину; про землю, що довго не ореться (Том. р. – 1; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 1). *Заці́линилась земля, не ореться вже довго, хазяїна нема.* (с.Радянське, Криж. р.).

ЗАЦМІН бот. Жасмин (Він. р. – 12).

ЗАЧАТА 1. Сарай, приєднаний до хати (Літ. р. – 8; Жмер. р. – 8). 2. Обкладання хати соломною взимку (Вор. р. – 5; Ком. р. – 3; Кал. р. – 2).

ЗАЧАТИ Почати, починати (Ям. р. – 1). *Зачав славний дощик ісьти.* (с.Клембівка, Ям. р.).

ЗАЧІНАТИ Починати (Мур.-К. р. – 5; Тив. р. – 3). *Зачинала я роботу дуже рано, чуть світ.* (с.Копножани, Мур.-К. р.).

ЗАЧІСТИЛИ Змели, убрали (Ям. р. – 6).

ЗАЧІЩЕНА ПЛЮЩА с. г. Поле, з якого зібрали буряки (Том. р. – 3).

ЗАЧУТИТИ, *евф.* Засмердіти. *Иди гет ни кури́, бо зачуті́ши міні́ хату́ тютюно́м.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ЗАЧУТИТИСЯ Завонятися. (с.Байбузівка, Сав. р.).

ЗАШВОРИ Зашпори, відчуття болю в руках, коли вони замерзнуть (Тив. р. – 3).

ЗАШИРОКИЙ Ширший, ніж треба (Бар. р. – 5).

ЗАШОРА́З, незм. Завжди, постійно. *Зашора́з ти ни слуха́йш, шо тобі́ гово́рят.* (с.Молодове, Сок. р.).

ЗАШПО́ТАТИСЯ Зачепитись (Мог.-П. р. – 8; Ям. р. – 6).

ЗАШТО́ПАТИСЯ Спотикатися (Криж. р. – 1).

ЗАШУ́РКАНИЙ,

ЗАШУ́РГАНИЙ. Брудний, замузаний, засмальцьований. *Повсігді́ ти приходи́ш такій зашу́рканий, хоч тро́хи ді́виса за собо́ю.* (с.Романківці, Сок. р.).

ЗАШУ́РКУВАТИ,

ЗАШУ́РГУВАТИ, док. **ЗАШУ́РКАТИ, ЗАШУ́РГАТИ** Забруднювати, засмальцьовувати. *Раз-два зашурка́йш. Хіба це одежа до попутної машини?* (с.Новоселиця, Кельм. р.). *Перший раз убрав паліто і так зашурта́в.* (с.Ожеве, Сок. р.).

ЗАЩІ́ПНУВАТИСЬ

Закриватись, застібатись (Ям. р. – 1).

ЗБА́ВИТИ 1. Зіпсувати (Бар. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 6; Джур. р. – 2; Він. р. – 9; Яр. р. – 9; Тул. р.). *Кравець узяв шити кожух, та й збавив шкури.* (с.Калитинка, Джур. р.). *Салом каші не збавиш.* (с.Морозівка, Мур.-К. р.). *Сушеня в куті стухне, зацвіте, збавица.* (с.Кобилівка, Тул. р.).

2. Витрати, знизити ціну (Ям. р.). *Та збав ти трохи ціну, так дорого правиш за гуску.* (с.Кісниця, Ям. р.).

ЗБА́ВЛЕНИЙ, ЗБА́ВЛИНИЙ Несправний, зіпсований. *У нас*

є приймач, алі збавлений.
(с.Молодове, Сок. р.).

ЗБАН *пол.* Посуд для води (Сам. р.; Нем. р. – 3; Гай. р. – 2; Джур. р. – 3; Ілл. р. – 8; Коп. р. – 2; Бар. р. – 1, 2, 3, 7; Мур.-К. р. – 14; Плис. р. – 2, 4; Даш. р. – 2; Він. р.; Яр. р. – 8; Чер. р. – 8, 9; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1; Сит. р. – 2). *Збанок малий, збан великий. Ото ним у нас колись носили воду, тепер – відром.* (с.Іванівці, Бар. р.). *До чаю збан воду носит.* (с.Хоменки, Джур. р.). *До vremena збан воду носит.* (с.Гранів, Гай. р.).

ЗБАНОК, ЗБАНОЧОК Глечик з вузькою шийкою, яким носять молоко, воду в поле або якусь іншу рідину (Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Хм. р. – 3; Плис. р. – 4; Шар. р. – 3; Кал. р. – 5).

ЗБАНУВАТИ *Образитися.* *Ни так сестра, білши Іван збанував, шо ни бўлим на христїнах.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗБАНЯ Посуд для води. *Щось середнє між глеком і банькою.* (Шар. р. – 3).

ЗБАТУВАТИ *знев.* Порізати великими шматками, зіпсувати неправильним кроєм. *Нимá, шоби увáжно скроїти, а збатувала, шо на рукаві ни хватáє.* (с.Молодове, Сок. р.).

ЗБИВА́ЛЬНЯ *спец.* Знаряддя для обробки конопель. *Його ще називають бательнею, підінецею* (Коз. р. – 1).

ЗБИВАТИ *спец.* Бити коноплі так, щоб поламати стебла на терміття (Жмер. р. – 10).

ЗБИВА́ТИСЯ *заст.* Фотографуватися (Том. р. – 6). *Куди це ви, діду? Іду збиватися на карточку.* (с.Клембівка, Том. р.).

ЗБІ́ДЗКАТИСИ(СА) Забігати, замотатися від укусів гедзя, згедзатися. *Корові збїдзкаліса, позадирáли фості та бігóm у силó.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ЗБІ́РКА Санітарна рубка лісу. *Просів л'їсник іті на збірку в л'їс.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЗБІ́ТКОК¹, *мн.* **ЗБІ́ТКИ**

1. Недобрі вчинки, пустощі, збитки зробити – нашкодити (Тив. р. – 3, 10; Криж. р.; Бер. р. – 1, 6; Яр. р. – 4, 9; Ул. р. – 8; Лип. р. – 2; Чер. р. – 2, 8; Літ. р. – 8; Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 4; Кал. р. – 3; Мог.-П. р. – 1; Хм. р. – 5, 9; Мур.-К. р. – 5, 10; Стан. р. – 3; Погр. р. – 8; Коз. р. – 3; Бар. р. – 4).

ЗБІ́ТКОК² Щітка з свинячої шерсті (Теп. р. – 4).

ЗБИТО́ШНИЙ *пол.* Пустотливий (Тив. р. – 9; Мог.-П. р. – 1, 8; Сит. р. – 1; Нем. р. – 5; Літ. р. – 8; Теп. р. – 2, 3, 4;

- Чер. р. – 5, 8; Хм. р. – 9, 13; Коз. р. – 3; Жмер. р. – 1, 7; Лл. р. – 4; Шар. р. – 1; Бер. р. – 2, 6; Мур.-К. р. – 10; Тив. р. – 5; Погр. р.; Бар. р. – 4; Він. р. – 4).
- ЗБІДЖЕНИЙ** Кволий (Бер. р. – 4; Сам. р.).
- ЗБЛЯСУВАТИ** Полиняти (Тив. р. – 5).
- ЗБОЙНИЦА** Масничка. *Добри, що ти вімила збойницю, бо я маю біти масло.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗБРУ́Я** зб. Вбрання, одяг (Том. р. – 1). *Оце жінка складає цю зброю в скриньку.* (с.Антонівка, Том. р.).
- ЗВАНІЄ** Назва (Яр. р.). *Та де там, того товару нема і званія.* (с.Ломазів, Яр. р.).
- ЗВАР** кул. Компот із сушених яблук чи якихось інших фруктів (Літ. р. – 3; Жмер. р. – 4; Хм. р. – 6; Ул. р. – 6). *На столі стояв цілий горщик звару. Діти наливали в кварти і тили його.* (с.Пустовійти, Ул. р.).
- ЗВЕДЕНІЮКІ** Нерідні діти в сім'ї (Літ. р. – 3; Криж. р. – 1).
- ЗВЕРЕДІТИ** Зламати (Ком. р. – 1).
- ЗВИВАТИ** спец. Змотувати пряжу на клубок (Бер. р. – 1; Том. 4; Кал. р. – 2; Теп. р. – 3).
- ЗВІД** буд. Колективна допомога при зведенні стовпів при побудові хати (Бер. р. – 3).
- ЗВІЗГЯНИЙ, ЗВІЗГІНИЙ.** Зоряний. *Тепла звізтяна ніч, можна й надворі спати.* (с.Василівка, Сок. р.).
- ЗВІ́ЗДА** Зірка (Вор. р. – 3).
- ЗВІЙ** Сувій полотна, зробленого кустарним способом (Тул. р. – 3; Криж. р. – 1).
- ЗВІНУВАТИ** док. Позичити. *Зв'інуйте мин'ї м'ішо́к на вр'є́мн'є.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ЗВОД** буд. **1.** Викладена з цегли арка, на якій будується піч (Бар. р. – 14). **2.** Зведення стовпів і валькування стін між стовпами (Кал. р. – 1; Сам. р. – 1; Тул. р. – 2).
- ЗВО́ДИНИ** зв. мн. буд. **1.** Ставлення стін, зроблених окремо, на фундамент. На зводини запрошують на допомогу сусідів. *Лише зводини залиши́лос' зд'є́лат'.* (с.Ухожани, Бал. р.). **2.** Гуртова робота під час будівництва дерев'яної хати. *Зводини – це гуртова поміч при зведенні хати: заготовлений матеріал складають – роблять основну клітку стін хати. Потім ставлять гуртом верх хати* (с.Слобода, Бар. р.). *У нед'іл'у до Кост'а на зводини беремо́с'а* (с.Василівка, Мик. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.). **3.** Очна ставка. *Їїх сл'є́доват'ел' на зводини ві́кликав* (с.Гетьманівка,

- Сав. р.; Лип. р. – 2).
- 4.** Відзначають за столом проведену колективно основну роботу після побудови хати (зведення стін, стовпів, даху) (Він. р. – 6; Гай. р. – 2, 4, 5; Хм. р. – 3, 9; Сам. р. – 3; Жмер. р. – 9; Ком. р. – 2; Обод. р. – 1, 3; Мур.-К. р. – 1, 5, 7; Бар. р. – 5, 7, 12; Джул. р. – 1; Джур. р. – 1; Том. р. – 5; Літ. р. – 3; Нем. р. – 1, Тул. р. – 6; Брац. р. – 3). *Сьогодні в ідного чоловіка зводили. Нову хату будує.* (с.Кіблич, Гай. р.).
- ЗВО́ДИТИ** *буд.* Ставити стовпи і будувати основну клітку хати (Жмер. р. – 2).
- ЗВО́ДНИЦЯ, ЗВО́ДНЯ** Сват, сваха (Коз. р. – 1).
- ЗВОЙ** Сувій; звой полотна – 12, 20 аршин полотна. *Дай мин'ї звой тогó матер'їялу.* (с.Гвоздавка, Люб. р.).
- ЗВОЛЯ́ТИ** Пити горілку (як запрошення господаря до гостей). *Звол'айте / куме / svol'айте на здорóвл'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЗГАБЗУВА́ТИ** Не схвалити (Бер. р. – 2).
- ЗГА́РДА** **1.** Стрічка намиста з дрібних коралів довкола шиї (Він. р. – 6; Копай. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 9; Стан. р. – 3; Жмер. р. – 2; Бар. р. – 9). *Убрала вишиту сорочку і згарду на шию почепила.* (с.Копайгород, Коп. р.).
- 2.** Прикраса з монет і гарусу (Шарг. р. – 2).
- ЗГА́РОК** Недокурок цигарки (Лип. р. – 2).
- ЗГЕ́ДЗИТИСЯ** Збунтуватися, не погодитись, дрочитися (Бар. р. – 5).
- ЗГЛЯ́ДАТИСЯ** Оглядати щось (Лип. р. – 2).
- ЗГО́НИ** *с. г.* **1.** Відходи після молотьби (полова, терміття, бадилля) (Вор. р. – 4; Літ. р. – 9; Коз. р. – 1, 2, 4; Він. р. – 9, 14; Кал. р. – 1, 5, 6; Ман. р. – 1, 2; Плис. р. – 3, 4; Гай. р. – 6; Хм. р. – 2; Ул. р. – 1, 2, 5, 6). **2.** Зметені з зерна колоски і полова після молотьби ціпом (Бар. р. – 14; Ул. р. – 1, 2; Сам. р. – 2, 3; Ком. р. – 1; Кал. р. – 1; Тур. р. – 3; Орат. р. – 3). *А ку́ри не хо́чут зго́нів, їм пиши́нци дава́й.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗГО́РИЩЕ** Пожарище, місце, де був пожар (Ман. р. – 1).
- ЗГРАСО́ВАНИЙ** Стоптаний (Він. р. – 4).
- ЗГРАСУВА́ТИ** *буд.* Перемішати глину з соломою (Тул. р.).
- ЗГРЕ́БЛА** Замерзлі руки (Вор. р. – 5).
- ЗГРЕ́БЛО** Металева щітка для розчищення вовни, шерсті (Жмер. р. – 4).
- ЗГРІ́СТИЦЯ, ЗГРІ́СТИСЯ** Журитися (Мур.-К. р. – 2, 10; Хм. р. – 9).

ЗГРІБНИЙ Річ із домотканого полотна. *Згр'ібна – це греб'іна сорóчка / дрáнка дрáнтив сорóчка.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ЗГУБЛЮВАТИ Знищувати (Жмер. р. – 1, 2; Він. р. – 7; Бар. р. – 1; Ул. р. – 12). *Не згуби, голубе, дітей моїх.* (с.Демидівка, Жмер. р.). *Ходили, збирали, копавки викопали, якусь отруту сипали, якось згублювали шкідників.* (Бар. р.).

ЗГРАСУВАТИ Стоптати, столочити. *Кóло дорóги худóба дýщи зграсува́ла рілю, а да́лі не.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ЗДАТИСИ(-СА) Потрібний. *Ох, як би мині здалáса тепér куфа́йка абó хоть піджа́к.* (с.Олексіївка Сок. р.).

ЗДЕРЬГУВАТИ *спец.* Розчісувати, очищати конопляне волокно, солому, на дергівці. *Сіго́ні трéба здерьгати все прядиво.* (с.Сербичани, Сок. р.).

ЗДЗІР, ЗЬДІР Сало середове, внутрішнє сало (Ком. р. – 3; Літ. р. – 2); *див.* ЗДЬОР.

ЗДІБАНКА *жарт.* Побачення. *А ми би ни прóти й на здібанку піти, алі́ нимá з ким.* (с.Волошкове Сок. р.).

ЗДІБАТИ Зустріти (Ман. р. – 1, 3; Сам. р.; Тив. р. – 3; Брац. р. – 1, 3; Теп. р. – 3; Трост. р. – 1; Гай. р. – 2, 4, 6, 7; Шар. р. – 3, 4, 5, 6; Коп. р. – 1, 3; Джур. р. – 1,

2, 3; Нем. р. – 4; Чер. р. – 1, 2, 6, 8, 9; Бер. р. – 7; Том. р. – 1; Яр. р. – 9). *Який їхав, таку й здибав.* (с.Копайгород, Коп. р.). *Мама здибала Марійку коло річки.* (с.Гранів, Гай. р.).

ЗДІЖИТИСЯ Зіпсуватися (Бар. р. – 5). *Діжа, діжа, чого ти здіжилась?* (с.Гулі, Гай. р.).

ЗДІЙМАТИСЯ Фотографуватися (Брац. р. – 2, 3; Стан. р. – 2; Том. р. – 1). *Це моя унучка у вишитій сорочці, бо ми ходили її здійсмати.* (с.Антонівка, Том. р.).

ЗДОВБАЛИСЬ Подружилися для недобрих справ (Чеч. р. – 4).

ЗДОЙМАТИ, док. **ЗДОЙМІТИ** Збирати (врожай). *Шо посієш, то й здоймиш.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗДОЙМАТИ(-СА), док. **ЗДОЙМІТИ(СА)** Фотографувати(ся). *Ска́жиш, шо я пішов здоймітиса на кáрточку до пáшпорта.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗДОЙМЛЕНИЙ Сфотографований. *На сі кáртоці всі на́ша сімня здоймлена.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗДОРОВИЙ Великий чоловік (Мур.-К. р. – 5; Бар. р. – 2, 12, 15; Коз. р. – 1; Жмер. р. – 6; Мог.-П. р. – 5; Плис. р. – 4). *Ото, я, Микола, чоловік здоровий, а мій дідуньо був ще*

- вищий, а кажуть куций
Микола. (с.Шершні, Бар. р.).
- ЗДОРÓВКОВАТИЙ** Кремезний.
*Колі приходить дятко
здорóвковатий, а фізія, як
точіло.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ЗДÓРОВО** 1. Бігти швидко,
добре (Ям. р. – 3; Шар. р. – 3).
2. Сильно, страшно (Бар. р. – 2;
Ілл. р. – 5; Мон. р. – 1).
- ЗДРАК** Зір (Чер. р. – 3). *То це
отой Іван, в якого здрак
короткий.* (с.Барівка, Чер. р.).
- ЗДРАПÁЧАТИ** Культивувати
(Гай. р. – 2).
- ЗДРОБИТИ** Подробити,
поклювати (Тул. р. – 3). *Кури
всю присьпу здробили.*
(с.Кирносівка, Тул. р.).
- ЗДУМІГИСА** Здивуватися. *Я
здуміласа, шо він зайшов до
хати.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.).
- ЗДУРІТИ** Обдурити. *Тобі ни
сóвiсно, шо ти здурів старóго
чоловіка, га?* (с.Селище,
Сок. р.).
- ЗДУФÁЛЬНИЙ** рідк. Гордий,
самозакоханий,
самовпевнений. *От
здуфáльний пáрубok і говоріти
ни хóчи.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- ЗДУХÓВИНА** див.
ДРАГОВИНА (сmt.Саврань,
Сав. р.).
- ЗДЬОР** Внутрішнє (середовє)
сало (Кал. р. – 2).
- ЗЕДЕЛЬ** 1. Ослін (Бар. р. – 1).
*Подай-но зедель, треба людей
посадити.* (с.Бриждівка,
Бар. р.). 2. Кришка з дерева,
якою накривають діжку
(Том. р. – 7; Ул. р. – 12).
- ЗЕЄДЗИТИСЯ** Збунтуватись, не
погодитись, здрочитись (Бар. р.
– 5).
- ЗЕЛЕНЕЦ** Зелені, недостиглі
фрукти. *Нимá доцу, і тогó
пáдаі зеленец.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.).
- ЗЕЛЕНУ́ХА** Зелена ягода чи
яблуко, недостиглий плід
(Бар. р. – 5; Жмер. р. – 2; Хм. р.
– 3; Ул. р. – 12; Брац. р. – 3;
Він. р. – 7; Тул. р. – 2, 5;
Ком. р. – 2).
- ЗЕЛЕНУ́ШКА** Порошок, що
використовується для
фарбування тканин і пряжі в
зелений колір. *Нидóбра
зеленушка, бо погáно
покрасілиса мiтки.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗЕЛÉПУХ** Зелена (недостигла)
баштанна культура (кавун,
диня, гарбуз). *Вибирáв-вибирáв
та й навибирáв не гарбуз'ів / а
саміх зелéпух'ів.* (с.Гетьма-
нівка, Сав. р.).
- ЗЕ́ЛО** Бур'ян (Яр. р. – 6).
- ЗЕЛÓ** Цвіт із сіна, польові квіти
(Мур.-К. р. – 2).
- ЗЕМЛЯ́** Земляна підлога в хаті,
долівка. *Мама маже земл'у в
хат'і.* (с.Гвоздавка, Люб. р.).
- ЗЕМНЯ́** Долівка в хаті (Тул. р. –
3). *Земня вже дуже витерта,
треба мастити.* (с.Кирнасівка,

Тул. р.). *Підм'ятайу земн'у.*
(с.Концеба, Сав. р.).

ЗІРНЯТА 1. Насіння яблук, сливок, гарбуза, інших фруктів (Тул. р. – 3; Тепл. р. – 1).

2. Соняшникове насіння, висушене до лускання (Тул. р. – 6; Гай. р. – 2; Криж. р. – 1; Ул. р. – 8, 11).

ЗІРНЯТКО Насіння з гарбуза (Яр. р. – 10).

ЗЗАВІДКА, ЗЗАВІТКА незм. Завидна. *Завиши приходив з роботи ззавитка, а це запізнивса.* (с.Ожеве, Сок. р.).

ЗЗАГОРЯЧУ, ЗЗАГОРЄЧУ, ЗЗАГОРИЧУ, ЗЗАГОРІЧУ незм. Зарячу, зопалу. *Хлопиц попавса під руку, то ззагорячу получил добри.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

ЗЗІЖА зруб. Велика, багатодітна сім'я. *Сімейка як у Омелька, і вся ззіжа живе на одну Василеву зарплату...* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ЗЗІГАТИ Колупатися, довбати (Ул. р. – 9).

ЗЗІМНЕ Зимове (Том. р. – 4). *Я вже придбала собі на зиму зимне одіяло, тепер буде тепло.* (с.Жашків, Том. р.).

ЗЗІМНИЙ Холодний (Бар. р. – 1, 4, 5, 6, 11, 12, 13, 14; Мур.-К. р. – 5, 9; Ул. р. – 9, 12; Джур. р. – 1; Коп. р. – 1; Тул. р. – 1, 4; Ман. р. – 2; Шар. р. – 2, 3; Яр. р. – 7; Літ. р.; Ілл. р.; Нем. р. – 3; Жмер. р. – 2).

ЗІМНО незм. Холодно (Стан. р. – 3; Бар. р. – 2, 4, 5, 13, 14, 15; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Жмер. р. – 2; Джур. р. – 3; Він. р. – 7; Тул. р. – 2, 5; Мон. р. – 1; Коп. р. – 2; Чер. р. – 9; Шпик. р. – 3; Том. р. – 1; Тив. р. – 3). *Не знаю, щось так стало зимно ниньки. Тепер дівки не люблять їздити аерха на машині, бо зимно.* (с.Гулі, Бар. р.).

ЗИМОЮ Взимку (Том. р. – 3). *Зимною у нас бувають великі морози.* (с.Горишківка, Том. р.).

ЗІТЕЛЬ Ослін (Бар. р. – 1). *Подай-но зитель, людині сісти треба.* (с.Бриждівка, Бар. р.).

ЗІЧИТИ 1. Бажати (Шар. р. – 2; Жмер. р. – 2; Брац. р. – 3; Мур.-К. р. – 9). 2. Гудити (Ул. р. – 9).

ЗІБРОВСЬКИЙ Громадський, людський, суспільнею працею побудований (Бар. р. – 5). *Еге, то зібровський став, бо то зібралися люди і зробили собі його.* (с.Гулі, Бар. р.).

ЗІВИ анат. Виски (Чеч. р. – 4). *Налускалась зернят, аж болят зиви.* (с.Ольгопіль, Чеч. р.).

ЗІЗЯ дит. Вогонь (Ілл. р. – 8).

ЗІЛНІЦЯ Посуд, в якому золять білизну. *Як віпнали вс'о / кладут у таку з'ілниц'у / сіпл'ат' дуг / л'айут три-штири бан'аки кип'ачоноій воді і виваруйут / а потім*

- коло *р'ічки теру́т.*
(с.Олексіївка, Код. р.).
- ЗІЛЯ** Зелена пахуча трава (Ул. р. – 6; Бар. р. – 9). *Хата була застелена зілям.* (с.Пустовійти, Улан. р.).
- ЗІЛЬНИК** Дерев'яна посудина без дна для зоління білизни. (Бар. р. – 4, 9; Жмер. р. – 9). *Оце взяла зільник, буду имаття золити.* (с.Маньківка, Бар. р.).
- ЗІЛЬНИЦЯ** Жлухто для зоління білизни (Бер. р. – 2, 5, 6; Чер. р. – 4, 5; Яр. р. – 9; Тул. р. – 3; Мур.-К. р. – 2, 10; Том. р. – 4; Криж. р. – 1).
- ЗІНКА** Зіниця (Бар. р. – 5).
- ЗІНСЬКЕ ЩЕНЯ**
1. Фантастична тварина, що кидається на людей і видирає очі. 2. перен. Сварлива людина (Бар. р. – 2).
- ЗІПНЯТИ** *буд.* Збудувати, звести стовпи (Мур.-К. р. – 6).
- ЗІПНЯТИ** *буд.* Будь-як збудувати (Бер. р. – 13). *Зіпняв з пати́ків, прикидав соломою і буде від дощу в полі.* (с.Степашки, Бар. р.).
- ЗІПРАВДІ** незм. Справді (Яр. р. – 1).
- ЗІРВАЛА КОРОВА БУГАЇВ**
Період злучення у корови (Бар. р. – 2).
- ЗІРКЕ** Коли пече щось, дошкульне, неприємне (Ул. р. – 9; Бер. р. – 1). *Культурна,*
- людина зірного слова нікому не скаже.* (с.Берізки, Бер. р.).
- ЗІТНУТИ** Зрізати дерево (Ул. р. – 9).
- ЗКРУГА́ СВІТА ЖЕНЕ́СЯ**
Тікаєш світ за очі (Мог.-П. р. – 4).
- ЗЛАГОДИТИ** Зготувати (Яр. р. – 6).
- ЗЛАК** Зерно (Чеч. р. – 1).
- ЗЛАПА́ТИ** *пол.* Спіймати, зловити (Коп. р. – 2; Бар. р. – 2, 5, 6; Ям. р. – 2). *За двома зайцями не гонися, бо й ні одного не злапаєш.* (с.Верхівка, Бар. р.). *Почекай, най тя, коню, злапаю.* (с.Копайгород, Коп. р.).
- ЗЛАПА́ТИСИ(-СА),**
ЗЛАПНУ́ТИСИ(-СА)
Загорітися, спалахнути. *Соло́ма ду́жи суха́, шо хата злапа́ласа вми́ть.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- ЗЛЕ** *пол.* Погано (Тив. р. – 3; Гай. р. – 4; Бар. р. – 1, 4, 5, 15; Даш. р. – 1; Ілл. р. – 1; Брац. р. – 1; Тул. р. – 2, 3, 5; Ман. р. – 2; Він. р. – 1, 12; Бер. р. – 7; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 6; Криж. р. – 2). *Мотря поставила на постіл чоловікові широку лавку, вона була тверда, на ній зле було спати.* (с.Шершні, Бар. р.). *Ой, як мене зле без тебе, – сказала молода дівчина.* (с.Корбівка, Гай. р.).

ЗЛЕТІТИ Впасти з височини (Жмер. р. – 8). *Був би вже злетів, але, на щастя, задержався за гілку.* (с.Потоки, Жмер р.).

ЗЛІЦЬКО незм. Погано (Жмер. р. – 2; Бар. р. – 4; Він. р. – 6, 9; Гай. р. – 4; Коп. р. – 2; Хм. р. – 3; Ул. р. – 12). *Трохи злецько, що голова сам пішов і нічого не сказав активістам колгоспу.* (с.Стадниця, Він. р.).

ЗЛИДІНИЙ Поганий (Стан. р., Джул. р.). *Сьогодні злидена погода, злидений день.* (с.Ставки, Джул. р.).

ЗЛІТЕПЛИТСЬ Погрітись, стати такою, як улітку (Мур.-К. р. – 5). *Вода уже злітеплилась, можна митися, прати шмаття.* (Мур.-К. р.).

ЗЛІЧИТИ Вилікувати (Бар. р. – 1, 15).

ЗЛЮГИ Пологи (Бар. р. – 3, 11; Бер. р. – 4; Даш. р. – 4; Літ. р. – 4; Лип. р. – 1, 2; Гай. р. – 4; Тул. р. – 1; Вор. р. – 3; Мур.-К. р. – 5; Жмер. р. – 9; Ям. р. – 1, 4; Шпик. р. – 3; Том. р. – 1, 5; Мог.-П. р. – 1; Тив. р. – 1; Ол. р. – 1; Кал. р. – 3; Криж. р. – 1, 2; Тур. р. – 3).

ЗЛЮПАТИСЯ Тріснути, лопнути, розірватися (Коз. р. – 2). *Ти, Петре, не смійся, а то злопаїся на втіху мені.* (с.Вікторівка, Коз. р.).

ЗЛОСТИТИ(-СИ, -СА) Сердити(ся), злити(ся). *Ни злосьть задурно чоловіка.* (с.Коболчин, Сок. р.).

ЗЛЮХЛА Злякалася (Хм. р. – 1).

ЗЛЯГАТИ 1. Піти родити, лежати в полозі (Кал. р. – 3; Ул. р. – 4; Джур. р. – 2; Мог.-П. р. – 4; Яр. р. – 7; Сам. р. – 4; Ілл. р. – 8; Гай. р. – 4; Бар. р. – 5; Плис. р. – 5; Бер. р. – 4; Вор. р. – 4; Теп. р. – 1; Криж. р. – 2; Мур.-К. р. – 3).

2. Захворіти (Піщ. р. – 2, 10, 12).

ЗМАЛЕНСТВА З малих років (Ман. р. – 4). *Хлопчик Ваня в мене дочин. Він з маленства тут живе.* (с.Теолин, Ман. р.).

ЗМАРНУВАТИ 1. Зіпсувати щось (Вор. р. – 5). 2. Пожувати щось. 3. Нашкодити, зносити (Шар. р. – 6).

ЗМАТЧИЛИСЬ Вивелись (Мог.-П. р. – 4).

ЗМЕРВ'ЮВАТИ(-СИ, -СА),
док. **ЗМЕРВИТИ(-СИ, -СА)**
Псувати(ся) (про солому, сіно і т.п.), ставати непридатним для годування тварин, прогріватися, гноїтися, перетворювати(ся) в мерву. *Корова ни пириїла ліцєрію, а лиш змєрвила.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЗМЕРЗІТИ Висварити (Тул. р.; Жмер. р. – 7). *Як на тебе не гніватися, як ти мене змерзив.* (с.Кобилівка, Тул. р.).

- ЗМИКІТИТИ** *док. екс.* Швидко додуматися, придумати щось цікаве, вийти з неприємного становища. *П'єт'а змикітив / шо сказати д'їдов'ї / шоп той ни сєрдиус'а.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ЗМІЙОВИНА́** Смужка, між полями, межа, дорога, якою зрідка їздять. (с.Осички, Сав. р.).
- ЗМОЛО́ТЯНИЙ** Змолочений (Брац. р. – 1).
- ЗМОЛО́ЧУВАТИ,** *док.*
ЗМОЛОТІ́ТИ *перен.* Сильно побити. *Раз спійма́ли, змолоті́ли до́бри і відучи́ши кра́сти.* (с.Ожеве, Сок. р.).
- ЗМО́РОК ПА́ДАЄ** Вечоріє (Бар. р. – 7).
- ЗНА́ТИСЯ** Мати зв'язок (Тул. р. – 3). *А жі́нки вже ї казали, що я знаю́ся з злоді́ями, бо в мене ко́жуха не здерли.* (с.Киржалівка, Тул. р.).
- ЗНАТУ́РИТИСЯ** Розгніватися (Ул. р. – 7, 8).
- ЗНА́ЦЯ** Отже, значить (Сам. р. – 4).
- ЗНА́ЧОК** Урочище, в якому колись був прибитий на стовпі знак держ. лісу (Мур.-К. р. – 5).
- ЗНАШНІ́К** *с. г.* Маркер. *Відвезі́ знашні́к у городну брига́ду.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ЗНА́Ю В ЛИ́ЦЕ** Особисто знаю (Ман. р. – 4).
- ЗНИРА́ТИ,** *док.* **ЗНИРНУ́ТИ** *спец.* Міняти місцями верхній і нижній шари основи. *Сигóдня до́бри знира́ї верéтка.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЗНОРÓВИТИСЯ** Стати на місці, упертися, не йти далі. *Кажуть, кінь зноровився і не хоче везти, скаче на місці, брикається.* (Даш. р. – 5).
- ЗÓВЗИ** *вет.* Хвороба коней (Ул. р. – 9).
- ЗОЗУ́ЛИНИ ЛА́ПКИ** *бот.* Польові квіти, які цвітуть жовтими квітками (Літ. р. – 2).
- ЗОЛА́** Холодний вітер з опадами, з вологою (Лип. р. – 8; Погр. р. – 6, 8; Хм. р. – 5; Ул. р. – 7).
- ЗОЛОВА́ТО** *незм.* Холодно, похмуро (Коз. р. – 3; Погр. р.; Тив. р. – 9; Ул. р. – 7; Ол. р. – 4).
- ЗОЛОЗУВА́ТИ,** *вет.* Хворіти на золози. *То лиш ко́ні золозую́т, а дру́га худóба не.* (с.Новоселиця, Кельм. р.); *пор.* ЗУЛУЗУВАТИ.
- ЗОЛОТ І́Й** Стара назва грошей (15 копійок).
- ЗОМБА́К** Ніж (Жмер. р. – 2).
- ЗОРА́** Зоря (Хм. р. – 1).
- ЗРИВА́ТИ¹,** *док.* **ЗІРВА́ТИ** Зривати (зірвати) гонор. Збивати пиху. *Нима́ когó, аби́ зірва́в е́му́ го́нор, а то так задає́цца.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ЗРИВА́ТИ²,** *док.* **ЗІРВА́ТИ.** Отягати, відривати. *Ой-ой, як*

- міні ці кошики руки зірвали.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).
- ЗРИШТУВАТИ** Приготувати (Теп. р. – 1).
- ЗРІК** **КОРОТКИЙ**
Короткозорий (Бар. р. – 1).
- ЗРІТИ** Бачити (Ул. р. – 9). *Хоч старий, а ще зріє добре.* (с.Скаржинець, Ул. р.).
- ЗРОБИТИ 1.** Пошити чоботи чи піджак, виткати щось (Піщ. р. – 2; Бар. р. – 5, 11). *Добре зробив мені зять чоботи.* (с.Баштанків, Піщ. р.). *Дочці вже зробили сачок.* (с.Гулі, Бар. р.). *Пора вже напрати ниток і зробити полотно.* (с.Підліски, Бар. р.).
- 2.** Приготувати, зварити, спекти. *Зроби хочь зо три мідівники.* (с.Ожеве Сок. р.).
- ЗРОБИТИСИ(-СА)** Удати з себе, прикинутися. *Я егò в свої хати за столòм приймав, а він зробівса, шо ни пізнає минé.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ЗРОК** Зір (Жмер. р. – 9; Вор. р. – 4).
- ЗРУБ** Густиий молоденький ліс, що виріс на місці зрубаного лісу. *Ми у зруб'і збирали губи.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЗРУБОК** Місце, де зрубали ліс (Бар. р. – 13).
- ЗРУНТУВАТИ,** зв. док.
ЗРУНТАТИ. Розпушувати (грунт). *Піду зéмлю зрунтати трóхи в грядка́х, бо дощ прибив.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- ЗСІПАНКА** Діжка, зроблена з дерева або видовбана з дерева, куди зсипають зерно, борошно (Брац. р. – 1).
- ЗУБЦІ** Страва з ячного зерна (Тур. р. – 2).
- ЗУБЧАСТИЙ** бот. Сочевиця, вид гороху (Криж. р. – 3).
- ЗУЛУЗУВАТИ** вет. Хворіти залозами (хвороба коней) (Лип. р. – 2).
- ЗУМІСНЕ** незм. Навмисне (Хм. р. – 5).
- ЗУ́ПКА** пол., кул. Картопляний суп (Бар. р. – 11).
- ЗУПОН** Жіночий одяг (Яр. р. – 6).
- ЗЧА́СТА, ЖЧА́СТА, ЩА́СТА** незм. Часто (Кельм. р., Сок. р.). *Ти так щáста вóду п'єш.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ЗЮЗЯ** дит. Холодно (Бар. р. – 4).
- ЗЮК-ЗЮК!** див. БАЗІ-БАЗІ! (Яр. р. – 6).
- ЗЮМА** дит. Земля, долівка (Чеч. р. – 4; Том. р. – 4).
- ЗЯБЛЮВАТИ** с. г. Обробляти землю перед сівбою (Мур.-К. р. – 4).
- ЗЯБЛЯ́** с. г. Земля, зорана на зиму, зяб (Брац. р. – 1; Шар. р. – 3; Тул. р.; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Чер. р. – 2; Коп. р. – 3; Джур. р. – 3; Ілл. р. – 1).
- ЗЯБНУТИ, ЗЅБНУТИ,** рідк.
ДЗЯБНУТИ Мерзнути. *Я йду, ни хочу дурно зябнути на морозі.* (с.Селище, Сок. р.).

И

ЇСТИК *див.* ГИСТИК. *Дай їстик, бо треба плуга почистити.* (с.Обжили, Бал. р.).

І

ІВАН ДА МАРІЯ *бот.* Лісова квітка, що цвіте двома кольорами (Літ. р. – 2).

ІЗ ЖУРАВЛЯ Вода з криниці з журавлем (Джул. р. – 3). *Це вода із журавля.* (с.Ставки, Джул. р.).

ІЗВОР Джерело, з якого надходить вода у водоймище. *В извор'ї водичка чистісен'ка.* (с.Будеї, Код. р.).

ІЗВІР Джерело (Том. р. – 2; Яр. р. – 2).

ІСАКОВСЬКИЙ *техн.* Вид плуга (Бар. р. – 13).

ІСТІ Іти. *Істі н'ікуди не хочец'ц'а.* (с.Серби, Код. р.).

ІСТРÓ Вістря, жало коси. *Істрó заточіти треба.* (с.Слюсареве, Сав. р.).

ІСЬТІ Йти (Ям. р. – 4). *Зачав славний дощик ісьти.* (с.Клембівка, Ям. р.).

ІТІ В КОЛОС *с. г.* Період росту злакових рослин, коли вони ще колосяться (Сит. р. – 2; Мур.-К. р. – 5). *Жито йде в колос, жито сипиться.* (Мур.-К. р. – 5).

ІТІ В СТРІЛКУ *с. г.* Період розвитку жита, пшениці (Мог.-

П. р. – 1; Бер. р. – 5; Жмер. р. – 1, 2, 8; Обод. р. – 1; Джур. р. – 3; Літ. р. – 5; Сит. р. – 2; Том. р. – 4, 7). *Жито йде в стрілку.* (м.Жмеринка, Жмер. р.).

ЇЦЯ *дит.* Киця (Коз. р. – 2).

Ї

ЇВАН *див.* ЧОРНОГУЗ (Ман. р. – 1).

ЇВКИЙ Приторний (Мог.-П. р. – 4).

ЇГЛИЦЯ *техн.* Частина воза (Бар. р. – 15).

ЇДЕН Один (Теп. р. – 1; Гай. р. – 1, 2, 4, 6; Бар. р. – 2; Стан. р. – 2).

ЇДЕНАЧКА Одна в батьків (Гай. р. – 1).

ЇДЛЮ зб. Їжа, харчі (Коз. р. – 3; Теп. р. – 1, 4; Гай. р. – 3; Літ. р. – 3; Ілл. р. – 3, 4; Даш. р. – 6; Мур.-К. р. – 5; Жмер. р. – 3; Бер. р. – 4, 5, 6; Погр. р. – 8; Ям. р. – 2; Хм. р. – 5, 9; Шпик. р. – 2, 3; Тив. р. – 4, 5, 9, 10; Піщ. р. – 6; Яр. р. – 2).

ЇДЬ Отрута. *Купіла їдь для мишеї.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЇЛІНА *бот.* Глід (Тул. р. – 1); *див.* ЛОІНА.

ЇСТИСЯ Сваритися, гризтися (Бер. р. – 1; Криж. р. – 1). *Так вони так їдяця, що сам черт звіте утече.* (с.Берізки, Бер. р.).

ЇСТОВІТИЙ Їстівний (Кельм. р., Сок. р.). *Учні вміють розрізняти, які гриби ядовиті, а які їстовиті.* (с.Романківці, Сок. р.).

ЇЩ дит. Їсти (Тул. р. – 2; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Бар. р. – 1, 3, 4, 5, 11, 14; Ул. р. – 3, 12; Ям. р. – 5; Піщ. р. – 7; Погр. р. – 1; Том. р. – 4).

Й

ЙОРДАН молд. Ковдра. *Пошїла соб'ї йордан на вон'ї / шоб тєпло булє.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЙОРДАНЧИК здрібн. до **ЙОРДАН** *Кин' йорданчик на дитїну / бо хєдно.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЙСТИ, рїдк. Іти. *Рїлї так розмєрзласа, шо йетї булє дўже вїжко.* (с.Шебутинці, Сок. р.).

ЙТИ НА ВОДЄНКИ Іти на допомогу (гуртова помїч) (Тул. р. – 4). ♦ **Йти в три дорєзі** – бути напїдпитку, п'яним. *Був у гад'учнику м'їй чолов'їк/ бо вжє йде в три дорєз'ї.* (с.Лїсничївка, Бал. р.).

К

КА дит. Молоко (Коз. р. – 2).

КАБАЗИННЯ зб. Хмиз (Кал. р. – 5).

КАБА́К бот. Гарбуз (Брац. р. – 3; Гай. р. – 5, 6; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 1, 2, 4; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мон. р. – 3; Моґ.-П. р. – 1; Мур.-К. р. – 10; Нем. р. – 1, 2; Ол. р. – 4; Піщ. р. – 7, 8; Сит. р. – 1, 4, 5; Теп. р. – 2, 3; Тив. р. – 5, 10; Тул. р. – 3; Чер. р. – 7; Чеч. р. – 1, 4; Ям. р. – 6; Яр. р. – 1, 4, 6, 10). *На городї вирєсли кабаки.* (Брац. р.). *Жєвтий кабак солодкий, як спекти його, то не вїд'їсися.* (Піщ. р. – 7). *От зарєдїли цєго року кабаки.* (Тул. р. – 3).

КАБА́Н Стеля печі (Тив. р. – 1).

КАБАЧІННЯ зб. Стебло і листя вїд кабаків (Бер. р. – 1; Брац. р. – 1; Гай. р. – 5; Тул. р. – 3; Ол. р. – 2; Чер. р. – 7). *Вїд кабаків кабачиння, заплутався в кабачиннї.* (Гай. р. – 6).

КАБАЧКОВИЙ Оранжевий, жєвтогарячий колїр (Яр. р. – 10).

КАБІ́ЦЯ 1. Лїтня глиняна пїч надворї. *Йїжа стєїт' на кабіц'ї.* (с.Малїй Бєбрик, Люб. р.). **2.** Невелїчка лїтня пїч у дворї (Кал. р. – 5, 6; Нем. р. – 3; Сит. р. – 3; Тив. р. – 3; Ул. р. – 9; Шар. р. – 3; Яр. р. – 2). *На подвїр'ї палитьсє у кабіцї.* (Кал. р. – 5). *Кїбицє – плїта на подвїр'ї* (Сит. р. – 3). **3.** Тїсний кутєк коло печі (Гай. р. – 4); див. КУТУННЯ.

КАБЛУ́КА 1. Частина колиски: обруч з лози, що творить верхній обід колиски (Бар. р. – 2, 5, 6, 8, 13; Літ. р. – 2; Піш. р.; Тул. р. – 1; Яр. р. – 7). *Колиска з лози робиться, вервечки у ній кульчиком. Каблука з лози робиться.* (Бар. р. – 13). 2. Частина коси (Яр. р. – 3). 3. Дуга з лози для оранки (Яр. р. – 6).

КАБЛУ́КІЙ зв. мн. Дерев'яні півкола, дуги, за допомогою яких будують горішню частину печі. *Кладу́т ди́ривл'а́н'і ка́блукі і муру́ють / по́сл'і вимуро́вуйут і ви́йма́ють ка́блукі.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; с.Олексіївка, Код. р.).

КАБЛУ́ЧКА див. КАБЛУКА 1 (Бар. р. – 7; Бер. р. – 5; Мур.-К. р. – 5; Орат. р. – 3; Літ. р. – 3). 2. Перстень, обручка (Орат. р. – 3; Літ. р. – 3).

КАБРИ́ЛЕТА техн. Віз (Мон. р. – 3). *Це вже не віз ти робиш, а якусь полтавську кабрилету.* (Мон. р. – 3).

КАБУТА́ТИ Кривуляти (про клесо) у різні боки (Криж. р.). *Колесо у возі кабутає.* (Криж. р.).

КАБУТА́ТИСЯ Хитатися в різні боки (Криж. р. – 1).

КАВА́ЛЕР пол. Парубок (Бар. р. – 1, 5; Жмер. р. – 2; Літ. р. – 1; Джул. р. – 1; Ул. р. – 3, 13; Тул. р. – 2, 5; Хм. р. – 3). *То не відасися, я кажу, як такий*

кавалер. (Бар. р. – 5). *Вічини двері, нехай подивлюся, які кавалери.* (Літ. р.).

КАВА́ЛОК пол. 1. Шматок (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 11, 14; Джул. р. – 1; Мур.-К. р. – 5). *За кавалок кишки пішла б сім миль пішки.* (Бар. р. – 6).

2. Шматок глини. *Подáй мін'і шче із два кавáлки глі́ни / на́й ко́нчу масті́ти.* (с.Олексіївка, Код. р.).

КАВІ́НЬКА Прилад для вигрібання попелу з печі, кочерга (Бар. р. – 9). *Принеси мені кавіньку з другої хати.* (Бар. р. – 6).

КА́ВКА пол., дит. Галка (Мог.-П. р. – 1, 4, 8; Мур.-К. р. – 5, 10; Тив. р.; Тул. р. – 7; Чер. р. – 8; Яр. р. – 4, 6).

КА́ВКАТИ По-індичому кричати (Жмер. р. – 8).

КАВУ́Н Посуда, якою набирають воду, щоб напиться (Ям. р. – 4).

КАВУНІ́НЯ Листя кавунів (Тур. р. – 3).

КАВУНІ́СЬКО Листя кавунів (Сам. р.).

КАВУ́Ш Дерев'яний посуд пити воду (Мур.-К. р. – 1, 2).

КАГА́Л пол. Великий гурт дітей (Криж. р. – 3).

КА́ГЛІА 1. Отвір в димоході, який тягнеться від печі до димаря, дучка (Джур. р. – 1, 3; Мог.-П. р. – 8; Ол. р. – 4; Том. р. – 2; Ул. р. – 9; Чер. р. –

4, 9; Шар. р. – 2, 5, 6). *Кáгла* лиш у комірчіні, а там звéрха кóмин. (с.Коболчин Сок. р.).

2. Димохід (Гай. р.; Піщ. р. – 1; Ул. р. – 10; Яр. р. – 1).

3. Засувка в димарі (Вор. р. – 1; Гай. р. – 5; Даш. р. – 6; Літ. р. – 8; Тул. р. – 6; Хм. р. – 8).

4. Затичка, затулка димоходу (Джул. р. – 2; Нем. р. – 2; Теп. р. – 3). *Віл'іс на зимн'анку та закрій каглу.* (с.Ухожани, Бал. р.). *Каглу лиш зимо́йу закрива́ют.* (с.Концеба, Сав. р.).

КАГЛЯНКА **1.** Змотана в клубок ганчірка для затулювання кагли, щоб затримувати тепло. (Бер. р. – 1; Гай. р. – 3; Стан. р. – 2; Ул. р. – 7; Шар. р. – 5). *Соро́чка йак кагл'анка.* (с.Концеба, Сав. р.). **2.** Отвір для диму; *див.* КАГЛЯ (Бар. р. – 13).

КАДІБ Велика діжка, призначена переважно для квасіння капусти (Гай. р. – 2, 4, 6; Тив. р. – 6).

КАДІБЕЦЬ Діжка без дна (Том. р. – 3).

КАДІБЧИК Невеличка діжка, в якій стоїть вода для пиття (Мур.-К. р. – 1; Тул. р. – 2, 5).

КАДІБЧІНА Невеличка діжка для засолу овочів (Бар. р. – 1; Він. р. – 7; Жмер. р. – 1; Ул. р. – 12). *Огірки треба залити, нагльогати голкою циганкою і*

накидати у кадібчину. (Бар. р. – 1).

КА́ДКА Велика, широка діжка для води, для зберігання зерна в ній (Гай. р. – 2, 3, 7; Шар. р. – 3).

КАДРЕ́Л Домоткане рядно з різнокольоровими візерунками у клітинку (с.Грабове, Код. р.).

КАДРЕ́ЛІ *мн. див.* КАДРЕ́Л. *Мо́йї кадрéл'ї гет погніли / бо хата зимо́йу була мо́кра.* (с.Обжили, Бал. р.).

КАДРЕ́ЛЯ *заст.* Плісерована спідниця з вовняної тканини. *Жінкі носіли кадрéлі з во́вни і вулі́чки, вся в скла́дку.* (с.Романківці Сок. р.).

КАДРЕ́ЛЬКА Клітчаста хустка. *Купіла собі́ фáйну кадрéльку, чи мені́ до лиця?* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

КАДУ́Б Велика діжка для квасіння та для зберігання зерна (Брац. р. – 1; Гай. р. – 5, 6; Ком. р. – 4; Мон. р.; Теп. р. – 1; Ул. р. – 6; Шар. р. – 2, 3; Ям. р. – 4, 5). *Кажут каду́б, а як хто зве зсипанка.* (Брац. р. – 1).

КАДУ́БЧИК Діжечка на воду (Шар. р. – 3).

КАДУ́ШКА **1.** Діжечка на воду в хаті (Бар. р. – 2, 5; Бер. р. – 5; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1; Мур.-К. р.; Тив. р. – 1). *Там, у каду́щі вода, напийся.* (Джул. р. – 3). **2.** Стара діжка, що розсохлася для зерна

(Бар. р. – 8). **3.** Посуд, що з нього дають худобі їсти (Мог.-П. р. – 5).

КАЗАН 1. Чавунний посуд, чавун варити їжу худобі (Джул. р. – 1; Тур. р. – 1; Шар. р. – 5).

2. Бляшане відро. *Принисі води, аді, казані порожні.* (с.Коболчин, Сок. р.).

КАЗНА 1. Царський уряд (Мур.-К. р. – 5). *Потому пішов проти казни, лишив багатство і втік.* (Мур.-К. р. – 5). **2.** Держава, уряд, переважно старий, царський (Хм. р. – 2). *По шляхах колись корчми стояли, бо то був приказ казни.* (Хм. р. – 2). **3.** Уряд (Ям. р. – 3).

КАЗЬОНКА Горілка, що продається в крамниці (Літ. р. – 3).

КАКІШ бот. Рослина з їстівним стеблом, латук дикий (лат. *Laotuca*) (с.Михайлівка, В-Мих. р.); *Рва́ла как'їш / та ру́ки замасти́ла / шо відміти не мо́жу.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КА́КА дит. Щось погане, бридке, брудне (Бар. р. – 1, 2, 4, 11, 14; Брац. р. – 3; Жмер. р. – 2; Ком. р. – 2; Том. р. – 7; Хм. р. – 3; Ул. р. – 2).

КА́КАТИ Про крик качок, кахкати (Бар. р. – 2, 5, 6, 11, 12, 14; Бер. р. – 1, 3, 5; Вор. р. – 2, 3; Гай. р. – 2, 4, 6; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 8, 9; Ілл. р. – 1, 8; Коз. р. – 1; Коп. р. – 1, 2;

Криж. р. – 2; Лип. р. – 2; Погр. р. – 1, 2; Мон. р. – 2; Мур.-К. р. – 4, 6; Об. р. – 1, 3; Піщ. р. – 1, 3, 9; Плис. р. – 2, 16; Сам. р.; Сит. р. – 2, 4; Теп. р. – 1; Тив. р. – 2; Тул. р. – 1; Ул. р. – 5; Хм. р. – 4; Чер. р. – 3, 9; Шар. р. – 3, 4; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 4; Яр. р. – 7. *Качки какают, то є кричат.* (Сит. р. – 2).

КАЛАБА́НЯ Калюжа, баюра, болото після дощу (Бар. р. – 2, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 15; Бер. р. – 3; Він. р. – 4, 6, 12; Вор. р. – 4, 5; Даш. р. – 4; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 2, 6, 9; Ілл. р. – 8; Кол. р. – 5; Коп. р. – 2; Криж. р. – 2; Лип. р. – 7, 8; Літ. р. – 9; Мог.-П. р. – 5; Мур.-К. р. – 3, 5, 6, 10; Ол. р. – 2; Піщ. р. – 1, 2; Сит. р. – 1, 2; Стан. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 2, 3, 9, 10; Том. р. – 1, 4; Тул. р. – 1; Тур. р. – р. – 3; Ул. р. – 12; Хм. р. – 1, 3, 4; Чер. р. – 2; Шар. р. – 1, 5, 6; Ям. р. – 1 2; Яр. р. – 3, 8, 10).

КАЛАБА́ТИНА Калюжа, ковбаня. (Бер. р. – 2, 4, 5; Вор. р. – 2, 3; Гай. р. – 2, 7; Криж. р. – 1, 2; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 1, 5; Мур.-К. р. – 2; Обод. р. – 1; Піщ. р. – 4; Теп. р. – 1, 2, 3, 4, 8; Том. р. – 4, 6; Тул. р. – 1; Чер. р. – 1; Шпик. р. – 2, 3; Ям. р. – 4, 6; Яр. р. – 2, 6). *Такий дощ, аж калабатини стали.* (Том. р. –

4). *На дорóз'ї сто́йали калаба́тини* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Диві́с, ни йди в калаба́тину, бо зама́стиса.* (с.Романківці, Сок. р.).
2. Перебовтана їжа (Даш. р. – 6, 8).

КАЛАБУ́РИК Вверх ногами (Мог.-П. р. – 8).

КАЛАМА́ЙКА Рід тканини (Тур. р. – 2).

КАЛАПУ́ЦЯТИ **1.** Мішати, бовтати (Криж. р. – 1; Теп. р. – 1). *Вона глину калапу́цяє.* (Мон. р. – 1). **2.** *знев.* Колотити, мішати, невміло готувати (страву). *Та вжé печі бли́нц'ї / до́ки будéш калапу́ц'ати.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КАЛА́Ч **1.** Частина ярма (Літ. р. – 3; Ул. р. – 3). **2.** Каблучка з лози кріпити ярмо (Бар. р. – 4). **3.** Весільний хліб – шишка (Літ. р. – 1).

КАЛА́ЧИК **1.** Кукурудза (Літ. р.). **2.** Квітка пеларгонія (Брац.л. р. – 2). **3.** Частина ціпа, можливо ув'язь (Жмер. р. – 9).

КАЛАЧІ́НЯ Хатні квіти (Літ. р. – 2).

КАЛИТА́¹ *обряд.* **1.** Спеціально спечений хліб чи корж на свято св.Андрія, з ним проводять різні обрядові розваги (Вор. р. – 5; Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 5, 6; Літ. р. – 8; Орат. р. – 2; Тив. р. – 1; м.Ананьїв, Ан. р.). *На Гандрея печут крученої форми із тіста.* (Він. р. – 12). *Та й*

почéпл'ат' калиту́ / підска́куйт' до то́го коржа́ та по но́с'ї са́жайу заробл'а́ют' (с.Василівка, Мик. р.). **2.** Вид печеної їжі (Яр. р. – 6).

КАЛИТА² Касир *Перше казали калита, а тепер касір.* (Джулр. р. – 2); *пор.* КАЛИТКА.

КАЛІ́ТКА **1.** Торбинка, пошита з кожуха або з сечового міхура тварини, з зашморгом, на гроші чи тютюн (Бар. р. – 4, 6, 8, 11, 13; Бер. р. – 1, 6; Гай. р. – 2, 5, 6; Джур. р. – 1, 3; Коп. р. – 1; Нем. р. – 3; Том. р. – 1, 3, 4; Чер. р. – 1, 2, 3, 9; Шар. р. – 2, 3, 4). **2.** Гаманець. *Достáн' сво́йу калі́тку та купі́ к'іло́ винá* (м.Ананьїв, Ан. р.). *Калі́тку до́бру ма́є* (с.Концеба, Сав. р.). **3.** Багато грошей (Бар. р. – 14). *Ота, каже, має добру калітку.* (Бар. р. – 14). **4.** Торбина (Жмер. р. – 1; Теп. р. – 2; Ул. р. – 8). **5.** *заст.* Відділення для грошей у ЧЕРЕСІ (?). *Чéрес мав три калі́тки, а була калі́тка окре́мо.* (с.Романківці, Сок. р.).

КАЛЮ́ЖА перен., *знев.* Брудна вода. *Та це ж калю́жа, її не мо́жна пі́ти.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

КАМЕ́ША Сорочка (с.Гвоздавка, Люб. р.).

КАМЗО́ЛКА *пол.* Жилетка (Яр. р. – 9).

КАМІЗÉЛКА *пол.* **1.** Жилет (Ком. р. – 4; Коп. р. – 2; Коз. р. – 3; Лип. р. – 5, 7, 8; Мур.-К. р. – 10; Пог. р. – 7, 8; Тив. р. – 5, 8; Тур. р. – 1; Ул. р. – 7, 6, 9; Хм. р. – 9, 11; Шпик. р. – 2). *Удягни камізельку, бо зимно.* (Коп. р. – 2). **2.** Тілогрійка (Чер. р. – 2). **3.** Одяг на ваті без рукавів (Бар. р. – 9; Тив. р. – 9; Хм. р. – 9).

КАМІНКОВИЙ,
КАМІНЦÉВИЙ,
КАМІНЦÓВИЙ Голубувато-зелений, кольору купоросу. Сірувато-синій. *Надя завіла файну фустку камінцову.* (с.Коболчин, Сок. р.). *Купіла доньці файний камінцовий матеріал на платя.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

КАМПОСТÉЛЯ *бот.* Айстри (Даш. р. – 3, 4).

КАНА́ПКА Дерев'яна лава зі спинкою, призначена для сидіння. *С'ідайте на канáпку / бо н'іма де с'істи.* (с.Олексіївка, Код. р.).

КАНДІЙКА **1.** Посуд для рідини. (с.Дубинове, Сав. р.). **2.** Бляшанка (Гай. р. – 3).

КАНДІБО́БЕРОМ *незм. жарг.* Бундючливо. *Ходи канд'ібо́бером / шо не присту́пиш.* (с.Обжили, Бал. р.).

КАНДЬО́Р *кул.* **1.** Куліш з ячмінної крупи (Бар. р. – 9). *Приход'ю до сус'ід'ів / а вони*

сид'ат' нім хáтойу і канд'о́р йід'ат. (с.Малий Бобрик, Люб. р.). **2.** *ірон.* Пісний суп (Жмер. р. – 1).

КАНТА́Р¹ *спец.* Вуздечка для верхової їзди, шкірянка (Бар. р. – 1, 2, 11; Він. р. – 1, 9; Джул. р. – 1; Тив. р. – 3; Том. р. – 6; Ул. р. – 12). *Вуздечка портяна, а кантар із шкіри.* (Бар. р. – 1).

КА́НТАР² *техн.* Пружинний прилад для зважування (Ілл. р. – 1; Тул. р. – 3; Шар. р. – 3); *див.* КАНТУР, КАНТОР.

КАНТА́РИК Вуздечка *див.* КАНТАРКА (Бар. р. – 13; Погр. р. – 6; Теп. р. – 1).

КАНТА́РКА *спец.* **1.** Вуздечка-частина кінської зброї. *Хло́пец' віпр'іг ко́ней / зн'а́у канта́рки і пусти́у ко́ней пастіс'.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

2. Упряж подібна до уздечки (Бар. р. – 4, 5, 6, 7, 8, 14, 15; Він. р. – 6; Даш. р. – 2, 5; Жмер. р. – 1, 9; Ком. р. – 1, 3, 5; Літ. р. – 2, 3; Мур.-К. р. – 5; Погр. р. – 3, 6; Сам. р. – 2; Тул. р. – 5; Ул. р. – 3, 9; Хм. р. – 3; Шпик. р. – 3).

КАНТА́РОК Частина віжок (Плис. р. – 3).

КА́НТУР, **КА́НТОР** *техн.* Знаряддя для зважування (Жмер. р. – 6; Ям. р. – 4); *див.* КАНТАР.

КА́НТУРИ *зв. мн.* Клапті драгтя, лахміття. *Порвала то*

пал'тo в кáнтури. (с.Обжили, Бал. р.).

КА́НЦУЛ Зла, безсердечна людина. *З ним шо, хтос змóжи жити, він жи такий кáнцул упéртий.* (с.Олексіївка, Сок. р.).

КА́НЦУР Ганчірка (Чер. р. – 4; Яр. р. – 1, 9).

КА́ПА *пол.* **1.** Покривало на ліжко (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3; Вор. р. – 2; Коз. р. – 2; Лип. р. – 7, 8; Шар. р. – 1). *Синя капа на ліжко.* (Бар. р. – 11). **2.** Відлога, капюшон в одежі (Бар. р. – 1, 13; Гай. р. – 6, 7; Мур.-К. р. – 6; Теп. р. – 1). *Опанча була, ззаду така капа червоним горуком вишита.* (Бар. р. – 1).

КАПÁРИТИ 1. *знев.* Варити їжу, куховарити. *От скапáрила борщ / шчо і йїсти ни мóжемо.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Писарівка, Код. р.; с.Василівка, Мик. р.). **2.** *знев.* Недбало й довго поратися по господарству (Бар. р. – 4; Криж. 1).

КАПÁРНИЦЯ Нехлюя (Мур.-К. р. – 10; Яр. р. – 10).

КАПАРНУ́ХА Погана господарка, нехлюя (Бар. р. – 4).

КАПÁРСТВО *знев.* Безладдя (Бар. р. – 5). *Коби вона вже кончила грубу гладити, а то таке капарство в хаті.* (Бар. р. – 5).

КА́ПАТИСЯ *пестл.* Нестися (про курку) (Криж. р. – 1). *Уже кури почали капатися, скоро будем яйці продавати.* (Криж. р. – 1).

КА́ПЕЦІ *мн.* Шкіряне взуття без халяв (Чеч. р. – 4). *На ноги капеці, поясом вперевався і в дорогу подався.* (Чеч. р. – 4).

КА́ПЕЦЬ 1. Постіл (Мур.-К. р. – 4). **2.** Назва взуття. *Трѣба взути так'іс' кáпц'і / а то нóгу мóжна пробїти на стóрч'і / йак жнеш кукуру́дзу.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

КАПЕЦЬ *незм., екс.* Кінець, загибель. *Тут йому й капець буде.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КАПІ́ЦЯ Деталь ціпа, яка зв'язує ціпилно (с.Коси, Кот. р.).

КАПЛІ́ЦЯ Місце, де знаходиться собака. *Спец'іа́лно д'éлайут так'і каплі́ц'і дл'а собáк.* (с.Олексіївка, Код. р.).

КАПЛЮ́Н¹ *пол.* **1.** Кастрований вгодований півень (Тул. р. – 1). *Червоний, як панський каплун.* (Тул. р. – 4).

КАПЛЮ́Н² *кул.* **1.** Суміш олії й води (Тур. р. – 2). **2.** Вид страви з дрібно порізаного хліба, солі, олії. *Коліс' на підвеч'ірок дава́ли каплю́н* (с.Гетьманівка, Сав. р.); * Холодний борщ. *Накришїла Марї́я зéлен'і / полі́ла*

с'ірівцєм і війшов каплу́н.
(с.Дружелюбівка, Ан. р.).

КАПОТ *пол.* 1. *ірон.* Погано пошите плаття (Тур. р. – 2).

2. Запaska (Плис. р. – 1).

3. Верхній одяг (Кал. р. – 5).

КАПОТА *пол.* 1. Верхній жіночий одяг (Він. р. – 6; Коп. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Ул. р. – 12; Чер. р. – 9).

Убрався в якусь капоту. (Коп. р. – 2). 2. Пальто з овечої шерсті, ззаду складка (Ком. р.; Яр. р. – 6). 3. Жіноча блуза (Жмер. р. – 1).

КАПОЧКА *пол.* Краплинка (Ям. р. – 4).

КАПРООНОКИЙ Людина, що має сліди хвороби на очах (Тив. р. – 6).

КАПСУЛЬ *спец.* Спеціальна гайка, що нагвинчується на кінець осі, щоб колесо не спадало (Бар. р. – 1, 5, 6, 8, 11; Бер. р. – 5; Він. р. – 1, 6; Жмер. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 6; Сам. р. – 3; Тул. р. – 2; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).

КАПТО́РКА Кепка (Шар. р. – 6).

КАПТУ́Р *пол.* Жіночий головний убір, подібний до очіпка (Бар. р. – 7; Бер. р. – 1, 3, 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 9; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 5, 6; Даш. р. – 1, 2; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 8; Ілл. р. – 8; Ком. р. – 1; Коз. р. – 1; Лип. р. – 6; Літ. р. – 2; Мог.-П. р. – 4, 8; Мур.-К. р. – 3, 5; Обод. р. – 1,

3; Піщ. р. – 1, 3; Плис. р. – 1, 4; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 2, 4; Стан. р. – 2; Тив. р. – 1; Том. р. – 3, 4, 5; Тул. р.; Тур. р. – 2, 3; Хм. р. – 4; Чер. р. – 3, 9; Шар. р. – 3, 4; Шпик. р. – 3; Яр. р. – 5, 7). *Каптур – його старі жінки накладають на голову* (Мур.-К. р. – 3). *Як була я молода, носила намітку, вийшла заміж за діда, положила катур на голівку.* (Об. р. – 3).

КАПТУ́РИК *пол.* здр. форма від КАПТУ́Р (Тул. р. – 4; Криж. р. – 3).

КАПТУ́РЧИК *пол.* здр. форма від КАПТУ́Р (Шар. р. – 2, 3).

КАПУ́ЗА *пол.* Шапка-вушанка (Бер. р. – 7).

КАПУСНЯКОВИЙ З капустою, капустяний. *Печєш капусн'акові пир'іжкї.* (с.Немирівське, Бал. р.).

КАПУСТЕЛЯ́НИ,

КАПОСТОЛЯ́НИ зв. мн. *бот.* Айстри (Бар. р. – 2, 4; Брац. р. – 2; Він. р. – 1, 3; Вор. р. – 5; Кал. р. – 2; Ком. р. – 2, 3; Нем. р. – 2; Стан. р. – 3; Тур. р. – 1; Ул. р. – 4, 6; Хм. р. – 1, 9). *Біля хати росло багато капустелян.* (Ул. р. – 6).

КАПУСТО́ВИЙ Кольору капусти. *У копаритіві сидїт файна капустова матерія.* (с.Романківці, Сок. р.).

КАПУ́СТЯНИЙ,
КАПУ́СТІНИЙ

див.

- КАПУСТОВИЙ** *Убрáвси в капустіну сорóчку і пішов до клубу.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- КАПУСТЯНИКИ** зв. мн., бот. Красоля. *Позбирáй насіння с капустяників, бо упсінитса гет чісто.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- КАПУША** ірон. Флегматична, повільна людина. *От капúша / шо йа будú з нéйу робíти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КАПЦІ** зв. мн. 1. Черевики (Бар. р. – 12; Вор. р. – 2; Коп. р. – 5; Мог.-П. р. – 7; Шпик. р. – 2; Чер. р. – 2; Яр. р. – 10). 2. Хатні туфлі, балетки, тапочки (Криж. р. – 1; Піщ. р. – 1). 3. Старі поношені туфлі (Бар. р. – 4; Тив. р. – 5; Шпик. р. – 4). 4. Юхтові черевики (Ул. р. – 9).
- КАПЧИКИ** бот. 1. Фіалка. *У лісі багато качиків.* (Бар. р. – 11). 2. Літнє легке взуття. *От як би мені капчики хоц трохи потремались.* (Тул. р. – 3). 3. дит. Черевики (Чер. р. – 6).
- КАРАБИДЖАЙЛО** Основа, на якій стоять жорна у млині. *К'иш стáвиц'ц'а на карабиджайло.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- КАРАБЛИК** Вид чепця – головного убору жінки (Тур. р. – 2).
- КАРАБУЛЬЦІ** незм. Шкереберть. *Ліз, ліз догорі і*
- полит'ів карабульці в долину.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- КАРАБУШ** зоол. Хрущ (Ям. р. – 6).
- КАРАКАТИ** зв. мн., тюрк. Старе взуття. *Рváна óбув називáйц'ц'а каракáти.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- КАРА́КИ** зв. мн. 1. Дерева лісу, придатні лише на дрова. *Привéзли мен'і цих карáк'ів / шоб йа палила в плит'і і гр'íлас'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.); див. РОЗКАРА́КИ. 2. Поле, з якого знято кукурудзу (Том. р. – 4).
- КАРА́ЛІ** зв. мн. Намисто, яке носять дівчата. (Бар. р. – 4, 5, 10; Він. р. – 4; Вор. р. – 3; Даш. р. – 1; Коз. р. – 2; Коп. р. – 2; Криж. р. – 1; Літ. р. – 3; Сам. р. – 3; Стан. р. – 2; Тив. р. – 5; Тул. р. – 1; Ул. р. – 9). *На др'імне намíсто кáжут карáл'і абó пац'óрки.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- КАРАФІ́НКА** пол Графин (Кал. р. – 2; Тул. р. – 3; с.Гвоздавка, Люб. р.).
- КАРА́ФКА** див. КАРАФІ́НКА (Мог.-П. р. – 5; Шар. р. – 6; Шпик. р. – 4; Яр. р. – 6).
- КА́РБИКИ** зв. мн. Зазубринки у верхній частині підвазонника (с.Пиріжна, Код. р.).
- КАРВІ́ГА** мед. Опік (Коп. р. – 4).
- КАРДО́Н** Місце поселення лісника в лісі. *Прийíхали за*

- дрóвами та ходіли на кардóн за козакóм.* (с.Обжили, Бал. р.).
- КАРДИНО́ЛИ** бот. Вид квітів (Ул. р. – 9).
- КАРКА́С** ч. див. **КАРДÓН** (с.Обжили, Бал. р.).
- КАРКОВІ́НА** М'ясо тварини, відрубане від карку (Бар. р. – 4; Літ. р. – 2; Ул. р. – 9).
- КАРЛИ́ГА** Велика палиця (Том. р. – 1; Тул. р. – 3, 5).
- КАРЛЮ́ГА** Замашна палиця. *Взяли добру карлюгу і пішли гонити вовка.* (Том. р. – 3).
- КА́РОК** анат. Шия ззаду (Бер. р. – 6; Мог.-П. р. – 6; Хм. р. – 9; Яр. р. – 4).
- КАРТО́ШКА** бот. Коренеплід, бульба будь-якої рослини. *Накопала карто́шки чолов'ячої л'убки в ліс'і та зрóбл'у порошо́к.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КА́РТА** Оповіщення (Теп. р. – 1). *Є карта, на суд кличуть.* (Теп. р. – 1).
- КАРТОПЛІ́СЬКО** Листя картоплі (Бар. р. – 4).
- КАРТОФЛІ́НЯ,**
КАРТОХЛІ́НЯ Листя картоплі (Брац. р. – 1; Жмер. р. – 6; Коп. р. – 4; Мур.-К. р. – 1; Том. р. – 6; Тул. р. – 3; Чер. р. – 9).
- КАРТО́ФЛІ,** мн., **КАРТО́ФЛЯ** бот. Картопля. *На ве́чір зваріла карто́флю і мамалі́гу.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- КАРТОФЛЯ́НИК** кул. Млинець із борошна й картоплі. *На тар'їлку поставили картофл'яники.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Нажарила картофл'яник'ів до мн'яса.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КАРТОФЛЯ́НКА,**
КАРТОФЛЄ́НКА Картоплище. *Цей год на картофля́нці кукуру́дзи кла́ли.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- КАРТЮ́ХИ** зв. мн. Картоплі (Жмер. р. – 3).
- КАРУ́ЦА** молд. Віз. *Такá кару́ца пут'ова / то усі колéса кабу́тайут.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- КАСО́Я** Будівля (хата, сарай, комора) (Даш. р. – 2, 3; Яр. р. – 2).
- КАТА́НКА** 1. Чоловічий і жіночий одяг старого часу, шиється на ваті, без гудзіків, загортається пола за полу. Ще тепер носять старі жінки (Даш. р. – 1; Літ. р. – 3; Орат. р. – 3; Ул. р. – 1, 12; Хм. р. – 9).
2. Жакет на ваті (Ул. р. – 7, 10).
- КАТА́НОЧКА** Безрукавка (Ком. р. – 3).
- КАТА́ТИ** Швидко бігти (Даш. р. – 1; Стан. р. – 2). *Катай – то е скоро бігти.* (Даш. р. – 1).
- КА́ТКА** див. КАДКА (Чеч. р. – 4; Ол. р. – 4).
- КАТКО́М** Прудко, бігом (Бар. р. – 1, 5, 13; Він. р. – 1, 6, 7; Вор. р. – 5; Джул. р. – 1;

Жмер. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 5; Сам. р. – 1; Стан. р. – 2; Тепл. р. – 2; Том. р. – 4, 6, 7; Ул. р. – 12; Шар. р. – 3; Чер. р. – 6, 9; Яр. р. – 3). *Він не йшов, а кинувся бігти катком.* (Стан. р. – 2).

КАТОМ див. КАТКОМ. Бігти швидко (Бар. р. – 5, 15; Жмер. р. – 3).

КАТРАВА 1. Стодоля, клуня (Літ. р. – 3). 2. Хлів, що прибудовується до задньої стіни хати (Коп. р. – 2).

КАТРАГА 1. Будівля над погребом (Бар. р. – 2; Бер. р. – 1, 6; Брац. р. – 2; Він. р. – 1; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 4; Коз. р. – 3; Ком. р. – 4; Лип. р. – 5, 7; Мог.-П. р. – 1, 2, 3, 4; Сит. р. – 1; Погр. р. – 8; Стан. р. – 3; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Тул. р. – 2, 3, 5; Хм. р. – 5, 9; Чеч. р. – 4, 5; Ул. р. – 6, 12; Яр. р. – 2). *Катрагу стрóят' від дошчú.* (с.Бакша, Сав. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.). *Стála прот'ікати катрага.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

2. Приміщення для сільськогосподарського реманенту (Бар. р. – 1, 4, 10; Жмер. р. – 2, 8; Джур. р. – 3; Кал. р. – 2; Ілл. р. – 3; Мур.-К. р. – 1; Хм. р. – 4; Шар. р. – 3; Чер. р. – 5; Яр. р. – 1, 2, 5, 6). 3. Курінь, повітка (Жмер. р. – 7; Ком. р. – 3; Мур.-К. р. – 6; Піщ. р. – 1, 6; Погр. р. – 7;

Чер. р. – 2г). 4. Прибудова до хліву (Бар. р. – 11; Мур.-К. р. – 5; Хм. р. – 13). 5. Прибудова до хати (Кал. р. – 2, 3; Хм. р. – 5). 6. Возовня (Бер. р. – 4; Мур.-К. р. – 5). 7. Накриття над дровами (Ілл. р. – 6; Літ. 8; Мог.-П. р. – 8). 8. Будівля для птиці (Бар. р. – 4; Хм. р. – 14). 9. Дах, курінь над льохом. *Стála протікати катрага.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КАТРАЖІНА Надбудова (Він. р. – 6).

КАТРАЖОК Будівля над погребом (Вор. р. – 6).

КАТРАЇН Ганчірка (Чер. р. – 2; Яр. р. – 1, 4, 5, 7, 9).

КАТРАШКА 1. Стеля над погребом, покриття. *Занеси бураки під катрашку.* (Бар. р. – 9). 2. Прибудова для дрібних тварин (Гай. р. – 2; Мог.-П. р. – 4).

КАТРИЊЦА, КАТРИЊЦА Вид плаhti, витканóї з різнокольорових ниток. *Тримай катриЊцу, як умреш, то її вперéжут.* (с.Коболчин, Сок. р.).

КАТРИЊЬКА Свитка з овечóї шерсті (Яр. р. – 3).

КАТРИЛЬКА Хвартух (Мур.-К. р. – 4).

КАТРУЦА Заглибина в печі для посуду (Ям. р. – 1, 4).

КАТРУЦЯ див. КАТРУЦА (с.Неділкове, Сав. р.).

- КАТУЛЯТИ** Кульгати (Бар. р. – 3; Плис. р. – 2).
- КАТЬОМ** див. КАТОМ, бігом (Бар. р. – 2, 10, 12; Брац. р. – 1; Джур. р. – 1; Мур.-К. р. – 6; Тив. р. – 9; Тул. р. – 2; Чер. р. – 2).
- КАФТА́Н** пол. 1. заст. Пальто. *Треба пошити новий кафтан, бо цей уже зносівси.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
2. Верхній жіночий теплий одяг, який шийється по стану (Бар. р. – 1, 4, 5, 9, 10, 11; Мур. р. – 3, 6; Ул. р. – 6, 7; Хм. р. – 9).
3. Верхній теплий чоловічий одяг (Бар. р. – 2, 4, 11; Мур. р. – 2; Хм. р. – 3; Хм. р. – 9; Яр. р. – 9).
4. Одяг узагалі (Він. р. – 6; Жмер. р. – 2, 8; Тур. р. – 2; Ул. р. – 9, 12).
5. Кофта, блуза (Стан. р. – 3; Яр. р. – 1).
- КАХТА́Н** пол. 1. див. КАФТАН.
2. Верхній жіночий літній одяг (Бар. р. – 11, 12, 13; Жмер. р. – 4, 9).
- КАХТА́НИК** Короткий жіночий літній одяг (Бар. р. – 2, 9).
- КАЦАВЕ́ЙКА** 1. Верхній теплий короткий жіночий одяг на ваті у вигляді жакета. *Була у новій кацавейці і т'іл'ки роздивл'алас' / чи хтос' за не́йу дівщи́ц'а.* (с.Василівка, Мик. р.; с.Малий Бобрин, Люб. р.; с.Михайлівка, В-Мих. р.).
2. Короткий літній, переважно чоловічий, одяг (Ілл. р. – 11; Том. р. – 8; Ул. р. – 7; Ям. р. – 4; Яр. р. – 2); пор. КАЦЕВЕ́ЙКА.
- КАЦЕВЕ́ЙКА** Коротка жіноча або чоловіча свитка. *Колис' в мо́д'і були́ кацавейки / бо кра́шшого не бу́ло* (с.Лісничівка, Бал. р.); пор. КАЦАВЕ́ЙКА.
- КАЦЬО́М** див. КАТКОМ, швидко бігати (Яр. р. – 1, 6, 10).
- КА́ЦЯ** дит. Качка (Бер. р. – 5; Гайс.р. – 4; Піщ. р. – 3; Плис. р. – 2).
- КАЧА́ЛКА** 1. Знаряддя, яким вкачують засіяну землю (Бер. р. – 1; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Об. р. – 3; Хм. р. – 3).
2. Гойдалка (Ул. р. – 9; Ям. р. – 1).
3. Круглі дрючки, що їх кладуть на стелі між дошками, коли мастять хату (Бар. р. – 4, 15; Жмер. р. – 6; Мур.-К. р. – 6).
4. Прилад витягати воду з криниці (Бер. р. – 1).
5. Різновид яблук (Яр. р. – 6).
- КАЧАЛКУВА́ТИ** с. г. Обробляти землю після оранки качалкою (Том. р. – 4; Ям. р. – 4). *Пускают борони, а потому ще качают.* (Том. р. – 4).
- КАЧАЛКУВА́ТИЙ** Подібний до качалки (Мур.-К. р. – 5).
- КАЧА́ЛЬНЯ** Гойдалка (Тив. р. – 6; Яр. р. – 7).
- КАЧА́НІ** 1. зв. мн. Кукурудза (Вор. р. – 4; Коз. р. – 3; Теп. р. – 1; Том. р. – 1; Ул. р. – 9;

Шпик. р. – 3). **2.** Осередок капусти (Сам. р. – 3). *Ще не потерєблена кукурудза, кажут – качани.* (Том. р. – 1).

КАЧАТНИЦЯ Жінка, що доглядає колгоспних качок (Бер. р. – 1).

КАЧЕЛЬНЯ Гойдалка (Бер. р. – 5; Ул. р. – 5)

КАЧЕЧКА *техн.* Пристрій на вияшках, один із чотирьох стоячків (кілочків), які вкладають у кінці витушок і на які розпинається лоток для змотування ниток у клубок. *С качечок змотуйут' ниткі на клупкі.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.); *див. КАЧКА.*

КАЧЕЧКИ *мн. спец.* Частина витушок (Тив. р. – 1).

КАЧКА¹ *техн.* Частина прилада для мотання пряжі на клубок (Бар. р. – 2, 3, 4, 4, 7, 8, 11, 14; Бер. р. – 5; Вор. р. – 3; Гай. р. – 4, 5; Джур. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 10; Ілл. р. – 1; Коз. р. – 1; Коп. р. – 2, 4; Лип. р. – 2; Літ. р. – 2, 3; Мог.-П. р. – 1; Мур.-К. р. – 4, 5, 6, 10; Нем. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2, 3; Плис. р. – 1, 2; Стан. р. – 1; Теп. р. – 3; Тив. р. – 1; Том. р. – 1; Тул. р. – 3; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 3, 4, 5; Яр. р. – 3).

КАЧКА², **КАЧЬКА** *спец.* Частина дишла, яка притримує **НАШИЛНИКИ** (?). *Коваль кладє качку на дішил, шоп ни*

падали нашілники. (с.Вітрянка, Сок. р.).

КАЧУВАТИ *буд.* Натирати стіни у хаті піском, коли вони помазані рудою глиною і їх мають білити (Криж. р. – 1).

КАЧУК *зоол.* Селезень, качур (Ул. р. – 12).

КАШКА **1.** Берегові квіти, цвітуть дрібним цвітом (Бар. р. – 9; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9). **2.** Ікра з риби (Нем. р. – 2).

КАШТАНКА Масть коня, гнідога (Бар. р. – 4, 6; Літ. р. – 2).

КАШТУРА Невеличка залізна коцюбка, якою вишкрібають болото у хаті. *Шкрáбала болóто каштúрою і сл'ідóм зам'ітáла зéмл'у.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КВАКАТИ Про крик качок – кахкати (Бар. р. – 3, 11, 15; Вор. р. – 3, 4; Жмер. р. – 6; Літ. р. – 1, 2, 4, 5, 9; Піщ. р. – 4; Плис. р. – 3, 4; Ол. р. – 1; Том. р. – 1; Тив. р. – 3; Ул. р. – 9, 12; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 3, 4; Яр. р. – 5).

КВАРТА *пол.* Кухоль на воду (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 5, 6, 7; Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 7, 8, 9; Вор. р. – 4, 3, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 1, 2, 3, 5, 6; Джул. р. – 4; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 8; Кал. р. – 3, 5; Коз. р. – 1, 3; Ком. р. – 2,

- 4; Коп. р. – 1, 2, 3; Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 1, 2, 8; Літ. р. – 2, 3, 4, 8, 9; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 8; Мур.-К. р. – 4, 5, 6, 10; Нем. р. – 1, 3, 4; Обод. р. – 1; Ольгш. р. – 1, 2, 3; Піщ. р. – 1, 2, 4, 7; Плис. р. – 1, 2, 3, 5; Погр. р. – 4; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 1, 3, 4; Стан. р. – 1; Теп. р. – 2, 3, 4; Тив. р. – 1, 3, 4, 6, 9, 10; Том. р. – 1, 3, 4, 5, 6, 7; Тур. р. – 1, 2, 3; Ул. р. – 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 12; Хм. р. – 2, 3, 5, 11, 13; Чер. р. – 1, 2, 5, 9; Чеч. р. – 1; Шар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Шпик. р. – 1, 2, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4; Яр. р. – 1, 3, 5, 7, 8, 9).
- КВАСЕЦЬ** бот. Щавель (Гай. р. – 2).
- КВАСИНА** зб. Усе те, що кваситься (овочі, фрукти) (Хм. р. – 2). *Це катка на квасину.* (Хм. р. – 2).
- КВАСИНІЙ** 1. Кислий, прокислий. 2. Квашений. *Я ду́жи люб'ю квасину капу́сту.* (с.Братанівка, Сок.р.).
- КВАСНЯК** кул. Запарене борошно для випікання хліба (Ул. р. – 9).
- КВАСОК** бот. Щавель.
- КВАСО́К** бот. Щавель, який спеціально вирощують селяни для закислювання борщу. (Гай. р. – 2, 4; Об. р. – 2). *Квасок сіют на борщ.* (Гай. р. – 4). *Такий кіслий квасо́к, аж язик те́рпне.* (м.Сокиряни, Сок. р.). *Висно́йу до́бре / нарв́еш кваску́ / кро́пу / петру́шки та й зва́рши зелéний борич.* (с.Малий Бобрик, Люб.р.).
- КВАТИРКА** пол. Стара мірка горілки (Яр. р. – 7). *За копу кватирка горілки.* (Яр. р. – 7).
- КВАЧУВА́ТИ**, док.
ПОКВАЧУВА́ТИ буд.
Натирати хату глиною, піском після тинькування. *Оста́лос'а ше поквачува́ти хату́ / та й білі́ти мо́жна.* (с.Малий Бобрик, Люб.р.).
- КВІКАТИ** Про крик свиней (Тив. р. – 1).
- КВІНЧА́ТИ** Про крик поросят (Бар. р. – 9).
- КВІТА́РНИК** Квітник (Бар. р. – 5).
- КВІТУВА́ТИ** с.г. Період досягання жита (Джур. р. – 3; Криж. р. – 2; Нем. р. – 1; Шар. р. – 3).
- КВІ́ТЯ** дит. Квітка (Ілл. р. – 6; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).
- КВО́КАТИ** Квоктати (про квочку) (Бар. р. – 1, 5, 12; Жмер. р. – 9; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 5, 6; Об. р. – 3; Плис. р. – 4; Стан. р. – 2; Том. р. – 1; Яр. р. – 3).
- КВО́ЛІЙ** Слабий (Мон. р. – 3).
- КВО́РОЗ** Кнур (Том. р. – 7).
- КЕ́БЕТ** Глузд (Теп. р. – 1).
- КЕ́БИТ** екс.Розум. *Ке́биту у н'ого нема́ тро́шки.* (с.Обжили, Бал. р.).
- КЕДЬ** спол. Коли (Шпик. р. – 2).

КЕКА *дит.* Цукерка (Бер. р. – 5; Він. р. – 4; Коз. р. – 2; Ул. р. – 3; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 3).

КЕКО *дит.* Солодке (Бар. р. – 11).

КЕЛЯ *дит.* Цукерка (Літ. р. – 7, 8, 9; Ілл. р. – 6; Мог.-П. р. – 1; Мон. р. – 3; Мур.-К. р. – 5; Ул. р. – 3; Яр. р. – 2).

КЕМПА Крута гора, пагорб. *Почекáйу н'ідвóди / а то йа на ц'у кемпу самá не вийду.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КЕМПЕРИ зв. мн. *екс.* Круті гори, пагорби. *Покá добрáлас'а до р'івнойі дорóги чéрез т'і кемпери / то н'іг не чу́ствувала.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КЕНТАРКА *спец.* Упряж, що коню на голову накладають (Літ. р. – 2).

КЕНЯ *дит.* Плаття (Ком. р. – 4; Ул. р. – 6). *Йди, я дам тобі кеню.* (Ком. р. – 4).

КЕПЧИК Головний убір дитини (Ул. р. – 9).

КЕРКА Шматочок чого-небудь. (Літ. р. – 5).

КЕРЛАТИ Тин (Том. р. – 3).

КЕРПЕЦЬ Постіг (с.Грабове, Код. р.).

КЕТА! *див.* АКОТ! (Піщ. р. – 4; Плис. р. – 3).

КЕТЯ *дит.* Цукерка. *На тоб'і / до́ц'у / кéт'у.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КЕЦАТИ 1. Розмішувати (Попр. р. – 6). 2. Прясти

(Криж. р. – 1). 3. Намотувати нитки на веретено (Ул. р. – 8).

КЕДРИК *бот.* Сорт винограду. *Цей рік кéдрик дóбри уро́див.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

КЕПТИНА Гребінь для розпушування вовни. *На кéптинах кіптинáют вóвну.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

КЕПТИНА́ТИ, КПТИНА́ТИ Розчісувати (вовну на КЕПТИНАХ). (Сок. р.) *Йду кептинáти вóвну.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

КИЙ Палиця, щоб перегортати жар в печі (Сам. р. – 1, 2; Ул. р. – 2, 4, 12).

КИЙОК Палиця (Нем. р. – 1; Тур. р. – 3).

КІКА *дит.* М'ясо (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14; Бер. р. – 3, 4, 5; Брац. р. – 3; Він. р. – 9, 10; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 1, 2, 10; Ілл. р. – 8; Кал. р. – 1; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 1, 2, 4; Коп. р. – 1, 2, 3, 4; Криж. р. – 1, 2; Лип. р. – 6; Літ. р. – 2, 3, 4, 5, 9; Мог.-П. р. – 1, 2, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Нем. р. – 1, 3; Піщ. р. – 1, 3, 4, 7; Плис. р. – 2, 3, 4, 5; Сам. р. – 1, 2; Сит. р. – 2, 4; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 2, 6; Том. р. – 4, 7; Тул. р. – 2, 4; Ул. р. – 1, 3, 6, 12; Хм. р. – 3, 4, 9; Чер. р. – 2, 6; Чес. р. – 4; Шар. р. – 5; Ям. р. – 1, 5, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 8). *На /*

- доц'а / кіку йїж.* (м.Балта, Бал. р.; с.Обжили, Бал. р.).
- КІКОТЬ** *анат.* Обрубок ноги, руки, пальця, у тварин – хвоста, а також недорозвинена нога чи рука (с.Василівка, Мик. р.). *Йа вс'о рóбл'у л'івойу рукóйу / а цим кікт'ом н'ічóго не мóжу.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КИМАК** Неоформлений кусок деревини (Мог.-П. р. – 8).
- КИМБАЛОЧКА** Головний убір (Літ. р. – 1). *Покривальниця плаче, покриватися хоче, чіпчика, кимбалочку на свою головочку.* (Літ. р. – 1).
- КИНДІТИ** Плакати без усякої на те причини (Теп. р. – 1).
- КИРД, КЕРД** Отара овець. *Чобáн пігна́в на толоку́ керд ове́ц.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- КИРЖАКА** Ломака, палиця (Шар. р. – 5).
- КИРЗІНА** Корзина, куди ріжуть виноград (Піщ. р. – 2).
- КИРІНЯ** Нелад, розгاردіаш (Шар. р. – 2).
- КІРКАТИ** 1. Кричати (про курей), коли бачать небезпеку (Бер. р. – 5) (Бер. р. – 5; Криж. р. – 1; Ям. р. – 2, 3). *Кури киркають, коли бачать рябця.* (Бер. р. – 5). 2. Про крик індика. (Ям. р. – 4).
- КИРКОТІТИ** Квократи (про курей). *У нас квочка киркоче.* (Джур. р. – 1).
- КІРЛИК** *орн.* Журавель (птах) (Яр. р. – 2).
- КИРНІЦЯ** Криниця (Гай. р. – 6; Тив. р. – 3). *Вона́ гóвóрит' кирні́ц'і: «Кирні́ц'а / стан' мен'і у по́міч».* (с.Немирівське, Бал. р.).
- КИРСЕТ** Пояс. *Це такий пояс широкий – кирсет.* (Гай. р. – 4).
- КИРТИНА** зоол. Кріт (Ям. р. – 4).
- КИС-КИС** *див.* КИЦІ-КИЦІ! – кличуть котів (Лип. р. – 1).
- КИСИ-КИСИ!** 1. *див.* КСОВ-КСОВ! – кличуть коней (Сам. р. – 1). 2. *див.* КИЦІ-КИЦІ! – кличуть котів (Сам. р. – 1).
- КИСИЛІЦА**¹ *кул.* 1. Відварені і потовчені сливи. *Ще сливкі лиш попаліли, а тітка ужé їх рве на кисиліцу.* (с.Новоселиця, Кельм. р.). 2. Варені переважно свіжі ягоди, сливки (Бар. р. – 11; Вор. р. – 5; Ком. р. – 4; Криж. р. – 1; Літ. р. – 8; Ул. р. – 3; Чер. р. – 2). 3. Кисіль (Жмер. р. – 1; Піщ. р. – 6; Тепл. р. – 1). 4. Кислий компот зі свіжих вишень (с.Байбузівка, Сав. р.). 5. Компот, зварений зі свіжих фруктів (с.Малий Бобрик, Люб. р.). 6. Узвар (Яр. р. – 2).
- КИСИЛІЦА**² *кул.* Кисле молоко (Чеч. р.).
- КИСИЛІЦА**³ Яблуна, яка родить дуже кислі яблука

- (с.Байбузівка, Сав. р.); *пор.* КИСЛИЦЯ.
- КИСІЛЬ** *кул.* 1. Страва із житнього борошна і квашених яблук. 2. Фруктовий кисіль (Бар. р. – 4).
- КИСЛИЦЯ** *бот.* Дике яблучко, лісове (Бар. р. – 2; Літ. р. – 5; Шпик. р. – 4). *Тепер зима – кислиць нема.* (Літ. р. – 5). *Назбирала у л'іс'і кислиць'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КИСЛІЧКИ** Кислі різні плоди: груші, яблуки, ягоди (Чеч. р. – 4).
- КИСЛЯВКА** *бот.* Назва окремого сорту грибів (с.Ухожани, Бал. р.).
- КИТ** Замазка, що нею замазують вікна (Він. р. – 6; Ком. р. – 2; Хм. р. – 3).
- КИТАЙКА** *обряд.* Спілі вишні, навиті на паличку у вигляді качана кукурудзи. *Китайками прикрашають' г'іл'ц'а на Івана Купала.* (с.Ухожани, Бал. р.).
- КИТЛІК** Верхній жіночий одяг (Ул. р. – 12). *Колись шили з сукна або вибиваного полотна.* (Ул. р. – 12).
- КИЦІ-КИЦІ!** Вигук, яким кличуть kota (Бер. р. – 4; Він. р. – 9; Гай. р. – 2; Жмер. р. – 10; Нем. р. – 3; Тив. р. – 1; Том. р. – 1; Плис. р. – 2; Сам. р. – 2, 3; Хм. р. – 9; Шпик. р. – 3; Ул. р. – 2, 6); *див.* КИС-КИС! КСИ-КСИ! КУ-КУ! КЦІС-КЦІС! ПСЬ-ПСЬ!
- КІЦІС-КІЦІС!** *див.* КИЦІ-КИЦІ! (Том. р. – 4, 5; Тив. р. – 2; Тур. р. – 3; Ілл. р. – 8; Сит. р. – 2).
- КІЦЬКА** Велика грудка землі (Мог.-П. р. – 8; Чер. р. – 2).
- КІЧИТИСЬ** Боятись (Шар. р. – 6).
- КІЧКА** Стародавній головний жіночий убір, подібний до очіпка (Гай. р. – 6; Піщ. р. – 1; Мон. р. – 1; Тив. р. – 1; Шпик. р. – 1). *Кичка і намітка у бабів була колись, а тепер хустки.* (Гай. р. – 6).
- КИШКА́НЬ** *ірон.* Людина, яка неохайно носить свій одяг. *Йак той кишкан' ходит'.* (с.Концеба, Сав. р.).
- КИШМ́ЕН** *бот.;* *див.* ДЕРИПЛІТ *Квочка с курчатами залізе у кишм́ен і н'ійак ни мб́жна йійі вігнати.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Покровка, Люб. р.).
- КИЯ́Х** Початок кукурудзи (Жмер. р. – 7).
- КІЗЬ-КІЗЬ!** Вигук, яким кличуть кіз (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3; Літ. р. – 2; Тив. р. – 1); *див.* БАЗЬ-БАЗЬ! 2, КОЗЮ-КОЗЮ!
- КІЙКА** Виступ для печі (Ком. р. – 3).
- КІЙО́К** Палиця для перевертання соломи в печі (Кал. р. – 1; Сам. р. – 4).
- КІЙЦІ** зв. мн. Стрічки в коси (Тул. р. – 3).

КІЛА́, КЄЛА́, КИЛА́ *заст.*
 Велика міра ваги і місткості,
 400-500 кг. *Май давна кіла
 мала п'ять корців.*
 (с.Коболчин, Сок. р.).

КІЛЬЦЯ *зв. мн. бот.* Маленькі
 проростки у бульбах картоплі,
 насінні квасолі, кукурудзи
 тощо. *Вже на́ша карто́пл'а
 кіл'ця́ пусти́ла.*
 (с.Гетьманівка, Сав. р.).

КІРА́Т *техн.* Кінний привід коло
 молотарки (Мог.-П. р. – 7).

КІРЗАКІ́, КІРЗЄКІ́, КІРЗЯКІ́
зв. мн. Кирзові чоботи.
*Чоловікі й хлопці узувáюцца у
 кірзакі абó у вáлянки, убирáют
 проті́ итані́ і гайдá до
 робóти.* (с.Молодове,
 Кельм. р.)

КІРІ́Я, КИРІ́Я Поїздка в далеку
 дорогу із своїми кіньми з
 метою заробітку (Сок. р.). *Колі́
 вуйко́ їздив зимóю у кирі́ю,
 кáждий раз брав с собóю
 мáнту.* (с.Новоселиця,
 Кельм. р.).

КІ́СКА¹ Верхня частина
 очеретяної покрівлі, сплетена у
 вигляді коси. *Ужé па́рками
 хáту прои́шли / ше к'іску
 остáлос'а сплесті́.*
 (с.Гвоздавка, Люб. р.; с.Малий
 Бобрик, Люб. р.).

КІ́СКА² Ножик, зроблений зі
 шматка коси (Брац. р. – 3;
 Жмер. р. – 8; Кал. р. – 2; Мог.-
 П. р. – 5; с.Малий Бобрик,

Люб. р.). **2.** Частина батога
 (Гай. р. – 6).

КІ́СТО *кул.* Локшина (Бар. р. –
 2).

КІ́СЬО́В-КСЬО́В! *див.* КСОВ-
 КСОВ! (Гай. р. – 6).

КІ́Т *див.* КИТ, замазка на вікна
 (Бар. р. – 15; Він. р. – 7; Ул. р.
 – 12; Тул. р. – 2).

КІ́ТУВА́ТИ Замазувати вікна
 замазкою (Бар. р. – 15).

КІ́ЧКА *див.* КИЧКА, жіночий
 головний убір, очіпок (Бар. р. –
 14; Ям. р. – 4).

КІ́Ш *пол.* **1.** Корзина, виплетена
 з лози, щоб носити городину
 (Бар. р. – 1, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 13;
 Жмер. р. – 1; Літ. р. – 5;
 Шар. р. – 2). *Кіш з лозини
 плетений, а корзина – з рогози.*
 (Бар. р. – 6). **2.** Будівля,
 плетена з лози для сушіння
 кукурудзи (Бар. р. – 2;
 Шпик. р. – 3; Яр. р. – 6).

3. Коробка на возі на зерно
 (Гай. р. – 5; Ул. р. – 3).

4. Посуд для зерна, сплетений
 із соломи (Чер. р. – 1).

5. Пристрій у млині, куди
 засипається зерно перед
 помолом (Ул. р. – 3).

КІ́ШНІ́К Людина, що плете
 кошики (Ул. р. – 15).

КЛА́ДОВІ́СЬКО Цвинтар,
 кладовище (Коз. р. – 1; Плис. р.
 – 3; Тур. р. – 3).

КЛА́КА¹ *молд.* **1.** Особливий вид
 гуртової праці, товариської,
 родинної допомоги, за яку не

платили, а тільки частували. *Зам'ісіли звéч'іра чамур к'ін'ми / бо узáвтра бúде клáка // зрáзу бúдем накладáт' стéл'у / туд'і мáзат' сц'іни / а йак кóнч'іц'а чамур / бúдемо нít' / гулáт'.* (Ан. р.; Кр. р.).

2. Толока, гуртова допомога при будованні хати (Мог.-П. р. – 1, 5; Мур.-К. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 7; Том. р. – 4, 6, 7; Ям. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 2, 4, 6).

КЛÁКА² Волокно, сміття на одeжі (Він. р. – 1, 11).

КЛАКОВÍТИЙ Волокнистий (Він. р. – 2; Хм. р. – 6).

КЛАНЦÁК *жарт.* Зуб. *Мáйе дóбр'і кланцáкí* (с.Концеба, Сав. р.); *пор.* КЛАНЦАКИ.

КЛАНЦАКИ мн. *екс.* Великі негарні зуби, ікла. *Йак'і мáйе кланцáкí / шо й гúби не мóжуть' закрíтити.* (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Василівка, Мик. р.); *пор.*

КЛАПЦÁК. ♦ **Показувати кланцаки** – сміятися, показувати свої великі зуби (Криж. р. – 1).

КЛАНЯ **1.** Копиця снопів, полукіпок. *Кíнула тóрбу під клáн'у.* (с.Обжили, Бал. р.; с.Олексіївка, Код. р.). **2.** Ряд П'ЯТНАЦЯТОК на ниві вздовж гонів. *Як густо клáні / то добрий урожай* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Чорна, Кр. р.). **3.** 15 снопів (у полі),

кладка снопів (Бар. р. – 1, 4; Бер. р. – 5; Він. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Криж. р. – 1, 2, 3; Мог.-П. р. – 7; Мур.-К. р. – 4, 5, 6, 8, 9; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 2, 3, 7; Стан. р. – 3; Том. р. – 4, 6, 7; Тул. р. – 2; Ул. р. – 12; Чер. р. – 1, 3, 9; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8).

КЛАПЦÁК Великий зуб. *Чого показуєшь свої клапцаки?* (Криж. р. – 1).

КЛАПЦАТИЙ Зубатий (Криж. р. – 1).

КЛÁСТИ¹ **1.** Будувати (Бар. р. – 2, 12; Бер. р. – 1, 5; Жмер. р. – 10; Мур.-К. р. – 5, 6; Тул. р. – 3; Ям. р. – 4). **2.** Призначати. *Пан кладе його на гуменного.* (Джур. р. – 2). **3.** Ставити на стіл питво (Бар. р. – 12; Жмер. р. – 9). *Старости приходят, кладут на стіл горівку.* (Бар. р. – 12).

КЛÁСТИ² Солити, квасити. *Кладу по дві діжки квасиніни на зіму.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

КЛÁСТИ³ Щепити (віспу), робити уколи. *Бúдемо відіти по состоянню, як буди їсти, то уколи клáсти ни будимо.* (с.Коболчин, Сок. р.).

КЛÁСТИСИ(-СА) Рівнятися (до когось). *Тубі ни клáстиса до него, бо він здоровий, а ти слабій.* (с.Сербичани, Сок. р.).

- КЛЕВА́К** Великий зуб (Він. р. – 11; Мур.-К. р. – 9; Піщ. р. – 5; Хм. р. – 8).
- КЛÉВЧИК** Молоточок (Яр. р. – 6, 9).
- КЛÉНЧАТИ** Просчити, стаючи на коліна (Хм. р. – 5).
- КЛЕНЬ** *іхт.* Лин (Мур.-К. р. – 4, 5; Ям. р. – 1, 2).
- КЛÉПАНИЙ** *ірон.* Розумний. ♦ **Клєпаній на язик** – дотепний, бувалий. *В'ін на йазік такий клєпаній / шо з ним не зговóрис'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КЛЕПА́Ч** Молоток для клепання коси (Вор. р. – 2; Даш. р. – 3; Тур. р. – 1; Хм. р. – 9).
- КЛÉПИШ** *іхт.* Вид риби (Гай. р. – 4).
- КЛÉЦИК** Кулька, зроблена з глевкого, невипеченого хліба. *Такий хл'іб н'юдáчний цей рас спіклá / хоч клéцики л'іні.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- КЛÉШНЯ** *знев.* Нога. *Піднеси свої клєшні.* (Вор. р. – 5).
- КЛÉШНЯТИ** *знев.* Ходити, зачіпаючи однією ногою за другу (Вор. р. – 5; Жмер. р. – 8; Криж. р. – 1; Літ. р. – 8).
- КЛИВА́К** Великий зуб, ікла в кабана (Бар. р. – 2, 12; Він. р. – 2, 3, 5, 7, 11; Вор. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 6, 7; Даш. р. – 1; Лип. р. – 4; Літ. р. – 8; Мур.-К. р. – 5, 7, 8; Стан. р. – 2, 10; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 5; Хм. р. – 3, 6, 11, 12).
- КЛИВÉЦ** Молоток (Мог.-П. р. – 3; Ям. р. – 4; Яр. р. – 4).
- КЛІКАТИСЯ** Зватися (Бар. р. – 6).
- КЛИКОТІТИ** Про крик індиків (Шпик. р. – 3).
- КЛИН** **1.** Пропуск в оранці (Коз. р.; Том. р. – 5; Чер. р. – 1, 2). **2.** Пропуск в косінні (Брац. р. – 1).
- КЛИНЕЦЬ**¹ **1.** Остріх, пропуск в оранці (Бар. р. – 5, 8, 12, 13; Даш. р. – 5; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 5, 10; Мур.-К. р. – 5, 6; Літ. р. – 9; Стан. р. – 1; Том. р. – 3; Ул. р. – 9; Чер. р. – 3; Ям. р. – 1). *Там, де помішали куски, то кажут – клинці.* (Том. р. – 3). **2.** Пропуск у косінні (Бар. р. – 1, 7; Жмер. р. – 8; Мог.-П. р. – 1; Плис. р. – 2). **3.** Шмат хліба (Жмер. р. – 9).
- КЛІНЕЦЬ**² Частина коси, що нею кріплять косу до кісся (Бар. р. – 5, 12, 13; Бер. р. – 1; Коз. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 6).
- КЛИНЧА́К** *бот. здріб.* до «клен». *У мене ростут клинчаки.* (Ком. р. – 4).
- КЛІНЧИК** Маленький клиночок, щоб кріпити косу до кісся (Бар. р. – 1, 13; Бер. р. – 5; Мур.-К. р. – 5, 6; Лип. р. – 2).
- КЛИНЧУ́К** *іхт. здріб.* до КЛЕНЬ (Бер. р. – 3; Мур.-К. р. – 5).
- КЛИНЬО́К** *іхт. здріб.* до КЛЕНЬ (Яр. р. – 7).

КЛІПКА Вія (Бар. р. – 9, 10, 11; Бер. р. – 2; Брац. р. – 3; Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 6; Криж. р. – 1; Стан. р. – 3; Тив. р. – 5; Тул. р. – 3; Чеч. р. – 1). *Воно так хтіло спати, що кліпки злипалися.* (Бар. р. – 11).

КЛІТКА¹ Частина хліва, відгороджена від поросят (Гай. р. – 5, 6).

КЛІТКА² Міра землі – 10 га. (Тив. р. – 2).

КЛОПАЦЕЙ, КЛАПАЦЕЙ бот. Пролісок. *Тепер у лісі багáто клопацєїв.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

КЛУГ техн. Гак у плузі (Том. р. – 1).

КЛУКІЧКА Прості нитки для вишивання (Ям. р. – 6).

КЛУМАК 1. Лантух, заповнений на третину або до половини, клунок. *Клумака́ми йак галушка́ми кидáйе* (с.Концеба, Сав. р.). **2.** Клунок (Бер. р. – 1); див. КЛУМОК.

КЛУМОК див. КЛУМАК (с.Ухожани, Бал. р.).

КЛЬОМПАК зоол. Комар (Бар. р. – 7, 11). *Кльомпаки кусали.* (Бар. р. – 11).

КЛЬОПА Цурка в дитячій грі (Бер. р. – 1).

КЛЬОЦ Колодка. *Такі великі кльоци, а ви солому палите.* (Бар. р. – 11).

КЛЬОЦИ кул. Різновид пшеничних галушок. *Ду́мала / ду́мала / шо зваріти на об'їд /*

та вз'ала і зваріла кл'оци. (с.Лісничівка, Бал. р.).

КЛЬОЦКИ зв. мн. **1.** Крупинки нерозплавленого олова під час виготовлення полив'яної рідини (с.Пиріжна, Код. р.). **2.** кул. Великі галушки (Він. р. – 4; Джул. р. – 2; Хм. р. – 5).

КЛЬОШНА Про свиту. *Це довга кльошна свита з круглим коміром і вимереженими бавелкою рукавами.* (Ілл. р. – 5).

КЛЮ-КЛЮ! див. КУР-КУР! (Бер. р. – 5).

КЛЮКАТИ Кричати, як індики (Бер. р. – 5; Ілл. р. – 8; Мон. р. – 7; Нем. р. – 3; Об. р. – 3).

КЛЮСКА кул. Галушка (Жмер. р. – 1; Тив. р. – 10).

КЛЮЦКА кул. Галушка (Ул. р. – 7).

КЛЮЧ¹ **1.** Частина журавля в криниці, що до неї чіпляють відро (Джур. р. – 3; Об. р. – 1; Ям. р. – 3). **2.** Частина плуга (Джур. р. – 3). **3.** Гойдалка із пригнутих гілляк в лісі (Кал. р. – 3).

КЛЮЧ² Ремінець, яким прив'язували до постромка одного коня шлейку іншого коня під час боронування. (с.Троїцьке, Люб. р.).

КЛЮЧІНА Частина покрівлі. *Ключинами зв'язують, щоб не протікала.* (Гай. р. – 5).

КЛЮЧІНЯ буд. Крокви, якими прикривають верх хати, щоб

- вітер не зніс солом'яний дах (с.Козацьке, Бал. р.).
- КЛЮЧКА** 1. Дерев'яний крючок, щоб притягувати на возі соломі, сіно (Бар. р. – 7).
2. Дерев'яний крючок, щоб вішати колицю (Бар. р. – 2, 5, 7, 15; Мур.-К. р. – 5, 6).
- КЛЯМРА** *техн.* Частина плуга між граділем і штельвагою. До клямки штельваги чіпляють. (Бар. р. – 6).
- КЛЯСА** *заст.*
Клас. Високоякісний, першосортний, найкращий. Ці твої туфлі перша кляса. (с.Коболчин, Сок. р.).
- КНОРОЗ** *рос.* Кнур (Бар. р. – 13; Вор. р. – 1; Стан. р. – 3; Хм. р. – 3).
- КНЯЗЬ** *обряд., заст.* Молодий на весіллі (Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 9). Я коліс дужу свого князя любіла. (с.Романківці, Сок. р.).
- КО** Спонукальна частка *но.* Чоловічи, йді-ко обідати. (м.Сокиряни, Сок. р.).
- КОБ, КОБИ** Сплучник *якби* (Бар. р. – 2, 5, 6; Мог.-П. р. – 1, 6, 7; Мур.-К. р. – 5; Чер. р. – 9; Яр. р. – 10).
- КОБАНЯ** Яма з водою (Брац. р. – 1; Гай. р. – 2, 6; Лип. р. – 5; Мон. р. – 2; Тул. р. – 1).
- КОБАХА** Пічурка коло печі (Ул. р. – 7, 8).
- КОБЕЦЬ** *орн.* Шуліка (Гай. р. – 4, 6; Даш. р. – 4, 6; Жмер. р. – 4; Ілл. р. – 8; Сит. р. – 4, 7).
- КОБІЛА** *спец.* Бительня, якою тіпають коноплі (с.Любашівка, Люб. р.).
- КОБИЛЬОХА** *бот.* Назва сорту великих круглих слив, легко випадають кісточки, коли розламати. (Бар. р. – 4; Літ. р. – 2; Ул. р. – 1).
- КОБИЛУХИ** *зв. мн., бот. див.* КОБИЛЬОХА. Кобилу́хи – це крúпн'і здо́ров'і сли́ви / з ни́дóбре ва́рен'а ва́рі́ти. (с.Олексіївка, Код. р.). Ну й кобил'о́хи / йак йа́блука. (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КОБІЛЯЧІ ВАРГИ** *бот.* Вид грибів (Літ. р.; Шар. р. – 3).
- КОБИЦЯ** Пічурка (Мог.-П. р. – 5).
- КОБІТА** *пол., ірон. чи знев.* Міцна, велика жінка. (Бар. р. – 1, 3, 5, 6, 13; Він. р. – 7; Вор. р. – 5; Джул. р. – 1; Ілл. р. – 4; Коп. р. – 4; Лип. р. – 8; Мур.-К. р. – 4, 5, 6; Сам. р. – 3; Тив. р. – 5; Тул. р. – 1; Ул. р. – 5, 6, 12; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 2; Хм. р. – 3, 11; Ям. р. – 1; Яр. р. – 6); *див.* КУБІТА.
- КОБЛИ** *зв. мн.* Назва дитячої гри у жмурки (с.Будеї, Код. р.).
- КОБЛИК** *іхт.* Пічкур (с.Байбузівка, Сав. р.).
- КОБРИ** *мн. див.* КОБЛИ. *Кóбри / кóбри хова́йтес'а дóбре / бо*

- йак спійму / шкўру зд'їйму.*
(с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- КОБЧИК** *орн.* Птах-хижак (Яр. р. – 8).
- КОВАЛІ** зв. мн., *зоол.* Лісові мурахи. *Ковалі не кусаються.* (Літ. р. – 1, 2, 9, 15).
- КОВБАЇ** мн, *рідк., заст.* Вид взуття, видовбаного з дерева. *Коліс, ще за румунів, з дєрива видобували ковбаї, бо взутя було дорогє.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- КОВБАЉЬ** Дерев'яний черпак біля польової криниці. *Можити йти й до тої кирніці, там ковбаљ.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- КОВБАСИТИ** *ірон.* Невміло прати білизну (Лип. р. – 2).
- КОВБАХА** Дірка біля печі, пічурка (Ком. р. – 3).
- КОВБАШКА** Виїмка в стіні коло печі (Кал. р. – 2).
- КОВБЄЛЬ** *іхт.* Риба – коблик, пічкур (Мур.-К. р. – 1; Тул. р. – 4).
- КОВБИК** Відрізаний пилкою кусок круглого дерева (15-20 см). *Йак нема ст'їл'ц'а / то внесі ковбик та с'ад'.* (с.Обжили, Бал. р.).
- КОВБИЦЯ** **1.** Стовець під лавкою або під піччю (Бар. р. – 1, 2, 5, 7, 12, 13; Він. р. – 12; Жмер. р. – 2, 8; Літ. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 6). **2.** Пічурка, виїмка в печі (Бар. р. – 6, 11; Він. р. – 6, 7; Гай. р. – 5, 6; Даш. р. – 4; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1; Лип. р. – 5; Піщ. р. – 1, 6; Теп. р. – 3; Тул. р. – 2; Хм. р. – 3).
- 3.** Запічок (с.Бирносого, Фр. р.; с.Василівка, Мик. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.).
- КОВБІНЬКА** Пень соняшника, кукурудзи (Яр. р. – 9).
- КОВБЛИК** *іхт.* Вид риби, пічкур, коблик (Бер. р. – 5; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 8, 9, 10; Коп. р. – 1, 3; Мур.-К. р. – 1, 3; Мур.-К. р. – 1, 3; Стан. р. – 1; Шар. р. – 2, 4).
- КОВБНЯК** Вид короткого одягу (Мог.-П. р. – 6).
- КОВБУШОК** Місце коло пічки (Теп. р. – 2).
- КОВДРА 1.** Невелика ковдра для дітей (с.Калинівка, Код. р.).
- 2.** Покривало для коней (Ілл. р. – 1).
- КОВІНЯ** Кочерга для плити (Том. р. – 5).
- КОВІНЬКА** Маленька кочерга (Він. р. – 2; Гай. р. – 7; Жмер. р. – 9, 10; Сит. р. – 1; Тив. р. – 9; Тул. р. – 3; Чеч. р. – 2).
- КОВПАКІ** *бот.,* зв. мн. Вид грибів (Том. р. – 4; Джур. р. – 1; Шар. р. – 3; Яр. р. – 3, 6).
- КОВПАНИЦЯ** Полоз у саях (Бар. р. – 5; Літ. р. – 3).
- КОВРАЧИК** *кул.* Сплетений у неправильну вісімку калачик (великий пшеничний пряник) для колядника. *Почитл'ай*

коврачки на нізку і повішай на к'їлок. (с.Обжили, Бал. р.).

КОВТАС *фольк.* Торочки на поясі (Джур. р. – 3).

КОВТОК **1.** Сережка, жіноча прикраса. (Бар. р. – 5, 11; Бер. р. – 1, 6; Він. р. – 1; Гай. р. – 2; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 7; Коз. р. – 3; Криж. р. – 1; Літ. р. – 3; Мог.-П. р. – 1; Теп. р. – 1, 3, 4; Хм. р. – 9; Чер. р. – 3, 5; Шпик. р. – 2, 6; с.Обжили, Бал. р.); *див.* КУГУТКИ, КУЛЬЧИК, КУЛЬЧИКИ;
2. Відросток у свині на шії. *Ковткі р'їдко бувійут'.* (с.Концеба, Сав. р.).

КОГУТ *пол.* Півень (Бар. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15; Бер. р. – 2, 5; Він. р. – 1, 8, 14; Вор. р. – 5; Джул. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10; Ілл. р. – 6; Коз. р. – 3; Ком. р. – 4; Криж. р. – 2, 4; Літ. р. – 4, 8; Мог.-П. р. – 2, 4, 6; Мур.-К. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10; Нем. р. – 4; Ол. р. – 1, 4; Піщ. р. – 1, 2, 3; Стан. р. – 1, 2, 3; Теп. р. – 1, 3, 4; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 10; Тул. р. – 5; Ул. р. – 5, 10; Чер. р. – 1, 2, 7, 8; Шпик. р. р. – 1, 2, 3; Ям. р. – 2, 3, 4; Шар. р. – 8, 10); *див.* КУГУТ.

КОДА *с.г.* Спосіб укладання снопів колосками вверх (Чер. р. – 3).

КОДИ зв. мн. Кісники (Яр. р. – 9).

КОЄЦЬ Клітка для домашньої птиці. *Випустить курей з койця.* (Криж. р. – 1).

КОЖА *с.г.* Проросла озимина. *Кожя ця пускає дзеленину вгору* (Гай. р. – 2).

КОЖУШНА Маленький старий кожушок (Бар. р. – 4; Об. р. – 3).

КОЗАК Людина, яка стереже ліс, лісник. *Над козаком йе старіший / він звець'ца л'їсничий / а козак – це обхóдчик л'їса.* (с.Олексїївка, Код. р.). *Прийшов на роботу новий козак.* (с.Лїсничївка, Бал. р.).

КОЗАРІ *бот.,* зв. мн. Вид їстівних грибів (Джур. р. – 1; Тул. р. – 1, 4; Криж. р. – 2; Шар. р. – 3; Яр. р. – 5).

КОЗАЧКА Блуза, внизу зібрана складками (Літ. р. – 6).

КОЗЕЛ¹ Тринога, підставка для зняряддя намотувати пряжу в клубок (Бар. р. – 4; Жмер. р. – 6, 10; Кал. р. – 3; Коп. р. – 2, 4; Лип. р. – 5; Ол. р. – 1; Плис. р. – 1; Тив. р. – 3).

КОЗЕЛ² Спеціальна площаина в печі для випалювання гончарного посуду, в якій розміщені два ряди сльос (с.Пирїжна, Код. р.).

КОЗЕЛЕЦЬ *див.* КОЗЕЛ¹ (Бар. р. – 5, 7, 8, 11, 12; Він. р. – 9; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 8, 9; Ілл. р. – 1,

5, 8; Кал. р. – 1; Коп. р. – 1, 3; Лип. р. – 2; Літ. р. – 2, 3; Нем. р. – 1; Плис. р. – 2, 3, 4; Сам. р. – 2; Сит. р. – 2, 3, 4; Стан. р. – 1; Тив. р. – 1; Том. р. – 6; Ул. р. – 2, 5, 7, 9; Том. р. – 6; Хм. р. – 1, 2; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 6).

КОЗЕЛІЦЯ *див.* КОЗЕЛ¹
(Кал. р. – 5).

КОЗЛИК Дерев'яне приладдя для знімання чобіт (Бар. р. – 11; Гай. р. – 6; Ул. р. – 9).

КОЗОДРА *бот.* Проліски, ряст (Бар. р. – 4; Жмер. р. – 1; Стан. р. – 3; Тив. р. – 9, 10).

КОЗОДРІСТЬ *бот. див.*
КОЗОДРА (Бар. р. – 4; Жмер. р. – 1; Стан. р. – 3; Тив. р. – 9, 10).

КОЗУБЕЊКА Кошик (Він. р. – 1).

КОЗЬОЛÓК *див.* КОЗЕЛ¹
(Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 9, 11, 13, 14, 15; Він. р. – 6; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1; Лип. р. – 1; Літ. р. – 4, 9; Мог.-П. р. – 5; Сам. р. – 2; Стан. р. – 2, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 6; Шар. р. – 2, 4).

КОЗІЮ-КОЗІЮ! *див.* КІЗЬ-КІЗЬ!
(Бер. р. – 1; Літ. р. – 2, 8; Ул. р. – 4; Ям. р. – 6).

КОЇЦЬ Дерев'яна скринька, боки якої зроблені з рідко розставлених планок, клітка, в якій тримають або перевозять курей, качок, гусей. *Курі добре відгудовуйц'я в ко́йц'ах.*

(с.Гетьманівка, Сав. р.). *Вéзли маши́ну́ю ко́йц'і і оді́н ко́йц' розломивс'а / а кúри вс'і розлет'ілис'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *В Ганто́на позі́чила ко́йц'.* (с.Концеба, Сав. р.).

КО́ЙКО Клітка для домашньої птиці (Лип. р. – 2).

КО́ЙЦІ *мн. див.* КОЇЦЬ
(с.Демидівка, Люб. р.).

КО́КА *дит.* Картопля (Бар. р. – 11).

КО́КАТИ Сокотіти, квоктати (про курей (Бар. р. – 1, 8, 13; Жмер. р. – 9; Мур.-К. р. – 1; Піщ. р. – 1; Тул. р. – 3; Чеч. р. – 2)).

КО́КО *дит.* Яйце (Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 9, 10, 14; Вор. р. – 4, 5; Гай. р. – 6; Жмер. р. – 9, 10; Літ. р. – 3, 4, 5, 9; Мог.-П. р. – 2, 4, 5; Мур.-К. р. – 4; Плис. р. – 1, 2, 3, 5; Сит. р. – 2, 4; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 6; Тул. р. – 1, 4; Тур. р. – 3; Шар. р. – 5; Ям. р. – 5, 6).

КОКОСТІ́Р *орн.* Лелека, чорногуз (Ям. р. – 2, 6, 14).

КОКОТА́ТИ *див.* КОКАТИ – сокотати (Бар. р. – 2, 5, 11, 13, 15; Бер. р. – 5; Жмер. р. – 10; Криж. р. – 2; Нем. р. – 3; Тив. р. – 1; Мог.-П. р. – 1, 6; Мур.-К. р. – 4, 6; Тул. р. – 1; Шар. р. – 4).

КОЛА́Ч *1. перен., заст.*
Цямриня з каменю. *Ми тогíд новíй кола́ч покла́ли*

- (с.Коболчин, Сок. р.). 2. кул. Калач.
- КОЛЄСНИК** *рідк.* Майстер робити колеса. (Сок. р.) *Трэба, щоб колєсник зробив колісо до вóза.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- КОЛІБА** *рум.* 1. Літня будка. *Колиба построїна в полі.* (Шпик. р. – 3; Яр. р. – 3). 2. Тимчасове накриття. *Бúди вісіля, колібу рбля, кладúт колі, натягаúт вирітки.* (с.Романківці, Сок. р.).
- КОЛИВА́Р** *техн.* Станок, на якому плетуть посторонки. *Посторóнки плетúт' на колівар'і / дирилв'áний такій.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- КОЛІВОРОТ** *техн.* Повозка для перевезення дров (Яр. р. – 5).
- КОЛІСКА** 1. Велика корзина для полови (Бар. р. – 5). 2. Дитяча люлька (Нем. р. – 3; Том. р. – 5; Шар. р. – 3). 3. Карусель (Ям. р. – 4).
- КОЛІЗУВА́ННЯ** *спец.* Окуліровка дерева (Літ. р. – 2, 3; Ям. р. – 1).
- КОЛІСНИ́ЦЯ** *техн.* Частина воза (Літ. р. – 3; Ям. р. – 1). *За колісницю чіпляється ительвага.* (Ям. р. – 1).
- КОЛІСНЯ́** *техн.* Частина плуга, що в основі їх є колеса (Бер. р. – 3; Він. р. – 12; Об. р. – 3; Піщ. р. – 1, 7; Том. р. – 3).
- КОЛІСЦЕ́** Катушка з нитками (Ям. р. – 4).
- КОЛІЯ** Черета худоби (Кал. р. – 3).
- КОЛОБА́НЯ** *див.* КАЛАБАНЯ (Джул. р. – 3; Сам. р. – 2; Том. р. – 3; Тив. р. – 3; Хм. 4; Чер. р. – 3; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 1).
- КОЛО́ВОРОТ** 1. Поворот вулиці, околиця села (Бар. р. – 13; Кал. р. – 2; Лип. р. – 3). 2. Прилад для плетіння посторонків (Літ. р. – 3).
- КОЛО́ВОРОТОК** *спец.* Прядка (Кал. р. – 5; Коз. р. – 2; Сит. р. – 1, 4, 5).
- КОЛО́ДА** Частина колеса (Бар. р. – 11).
- КОЛОДА́Ч** Великий ніж із саморобною дерев'яною ручкою. *Колодачóм па́лиц'і вир'ізуют.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Старий великий ніж (Брац. р. – 2; Мог.-П. р. – 4; Яр. р. – 2).
- КОЛО́ДКА** 1. Частина колеса центральна, в яку вкладають спиці (Бар. р. – 1, 2, 3, 5, 6; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1; Коп. р. – 2; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 6; Літ. р. – 3; Сам. р. – 3; Сит. р. – 1, 3; Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Шар. р. – 5; Ям. р. – 1). 2. Нависний замок (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Брац. р. – 3; Вор. р. – 5; Гай. р. – 2, 6; Джур. р. – 2; Літ. р. – 3; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 10; Об. р. – 4; Сит. р. – 1; Теп. р. – 2, 3; Хм. р. – 3; Чер. р. – 9;

Чеч. р. – 4, 6). *Замкнѹ ѿа хату на колѹдку, а сам ѿа п'їду до дївчат.* (с.Концеба, Сав. р.).

3. Частина плуга (Тив. р. – 3).

4. Копил у чоботаря (Ул. р. – 9); *див.* КОЛОДА.

КОЛОСІНЯ *с. г.* Відходи після молотьби, коли колоски згонять мітлюю, відбиті від снопів (Бар. р. – 1, 13, 14; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Том. р. – 7; Хм. р. – 3).

КОЛОТ Бійка (Ул. р. – 9).

КОЛОТКА 1. Частина колеса у возі. *Зломаласа колѹдка у колїсі.* (с.Коболчин, Сок. р.). *Їван натягає шїни на колѹдки.* (с.Сербичани, Кельм. р.); *див.*

КОЛОДКА **1. 2.** *див.*

КОЛОДКА **2.** (Криж. р. – 1).

КОЛОТНЯ Сварка (Ул. р. – 9).

КОЛОТЎХА *кул.* Молочний продукт, ряжанка (с.Будеї, Код. р.; Бер. р. – 1; Вор. р. – 5; Ілл. р. – 4, 6; Криж. р. – 1; Літ. р. – 2, 8; Ол. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Погр. р. – 4; Теп. р. – 4; Тив. р. – 6; Хм. р. – 1; Чер. р. – 4, 8; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 3).

КОЛУКАЧКИ *зв. мн.* Горішки з ліщини. *А д'їд нам прин'їс колукачк'їв з л'їсу.* (с.Лїсничївка, Бал. р.).

КОЛХЌЗНІЧКА *бот.* Сорт невеликої солодкої дині. *Наїлїпши купувати колхѹзнічку, бо вона солѹтка.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

КОЛЬБАК Колючка куша чи дерева (с.Будеї, Код. р.).

КОЛЬЧАКИ *зв. мн.* Колючки (Тул. р. – 7).

КОЛЮХ 1. Сокира-колун (Лїт. р. – 3). **2.** Частина сокири (Лїт.2).

КОЛЮЩА *бот.* Дереза. *Дїти рвали на колющї бруньки.* (Ком. р. – 4).

КОЛЯК *бот.* Будяк (с.Дубинове, Сав. р.; с.Станїславївка, Кот. р.).

КОЛЯСТРА *кул.* Зварене перше молоко від корови, яка щойно отелилася, молозиво. *Кол'астру ва'р'ат туд'ї / ѿак корѹва втєл'уїец'ц'а.* (с.Гетьманївка, Сав. р.); *див.* КУЛЯСТРА.

КОМАР *зоол.* Мураха (Бар. р. – 1, 4, 5, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 3, 4, 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 12; Даш. р. – 5; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8, 9; Ілл. р. – 8; Коп. р. – 1, 2, 4; Літ. р. – 1, 5, 6; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 2, 4, 7; Сит. р. – 3; Стан. р. – 1; Теп. р. – 1; Том. р. – 4, 6, 7; Тив. р. – 1, 2, 6; Тул.1, 2; Ул. р. – 1; Чер. р. – 9; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 2; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 6). *Скрїзь комарї лаяят, випарувала окропом.* (Бар. р. – 4).

КОМАРА ПРІДУШІТИ Поспати трохи (Криж. р. – 2).

КОМАРИК *техн.* Вид малого однокінного плуга (Бар. р. – 1,

- 2, 6, 8, 13; Жмер. р. – 1, 2; Коп. р. – 2; Ул. р. – 1, 2).
- КОМА́РИН** *техн.* Вид плуга (Ком. р. – 2).
- КОМАРНИ́К** Мурашник (Піщ. р. – 2, 7). *А людей же там, як комарник.* (Піщ. р. – 7).
- КОМА́ХА** *зоол.* Мурашка (Даш. р. – 2; Джур. р. – 4; Ілл. р. – 1; Кал. р. – 1; Літ. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 2; Мон. р. – 1, 4; Плис. р. – 2, 4, 5; Сам. р. – 1, 7; Сит. р. – 2; Тур. р. – 3; Ул. р. – 4, 6; Ям. р. – 1, 2; Яр. р. – 8).
- КОМАШНЯ́** *зб., зоол.* Мурахи (Бар. р. – 4, 8; Він. р. – 10; Даш. р. – 2; Джул. р. – 3; Кал. р. – 3; Коз. р. – 1; Лип. р. – 1, 5; Літ. р. – 1, 7; Мог.-П. р. – 4; Піщ. р. – 7; Плис. р. – 1, 2, 3, 4; Сам. р. – 3; Тив. р. – 1, 4; Ул. р. – 9).
- КОМЕЛЬГУВА́ТИСЯ** Крутитися (Яр. р. – 6).
- КОМИНА́Р** Людина, що чистить комини (Ул. р. – 9).
- КОМИНО́К** Частина димової труби, що виходить поверх будівлі, димар (с.Слюсареве, Сав. р.); *див.* КОМІНОК, КОМЕНОК.
- КОМИНО́К, КОМЕНО́К** *див.* КОМИНО́К (Бар. р. – 4; Вор. р. – 5; Джур. р. – 1, 2, 3; Коп. р. – 1; Криж. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 4, 6, 8; Мур.-К. р. – 1; Об. р. – 1, 3; Піщ. р. – 1, 3, 7; Сит. р. – 3; Стан. р. – 1; Том. р. – 1, 3, 4, 5, 6, 8; Тул. р. – 1; Ул. р. – 1; Чер. р. – 2, 9; Шар. р. – 5, 6; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 4; Яр. р. – 1, 6, 7, 8).
- КОМІРНÉ** Наймане приміщення (Криж. р. – 1; Теп. р. – 1; Ям. р. – 4).
- КОМІРНИК** Той, хто наймає половину хати (Криж. р. – 1).
- КОМПА́Ч** *зоол.* Комар (Чеч. р. – 1).
- КОМПОСТÉЛІЯ** *бот.* Назва декоративних квітів, айстра. *Кóло хáти Гáниної гáрна компостéл'їя зацвіла.* (с.Обжили, Бал. р.).
- КОНИК¹** Частина приладу для намотування пряжі на клубок (Бер. р. – 5; Даш. р. – 5; Кал. р. – 5; Стан. р. – 2; Том. р. – 1; Тив. р. – 6; Шпик. р. – 3).
- КОНИК²** *бот.* Настурця. *Ї́ звать ще тоя і настурця, а в нас – коник.* (Літ. р. – 8; Об. р. – 1; Тул. р. – 4).
- КОНИ́СЬКО** Місце, де випасають коней (Мур.-К. р. – 6).
- КОНÓВКА** 1. Дерев'яна посудина, у якій носили воду; дерев'яне відро. (Даш. р. – 3; Коз. р. – 3; Мог.-П. р. – 1; Яр. р. – 3, 6). *Конóвка – це йак ни булó відир / то робіли так'ї дирил'án'ї конóвки.* (с.Олексіївка, Код. р.).
2. Поливальниця (Яр. р. – 10).
3. Залізна банка для гасу

(Гай. р. – 2; Тив. р. – 9; Хм. р. – 12).

КОНО́ЗИТИ Кортіти, мати охоту. *Його́ так і коно́зило шчос' укрáсти* (с.Обжили, Бал. р.).

КОНОПÉЛЬНИК *орн.*
Горобець (с.Грабове, Код. р.); вид птаха (Бар. р. – 2).

КОНОПЛИСЬКО *с. г.* Поле, з якого знято коноплі (Бар. р. – 1, 4, 5, 11, 13; Він. р. – 6; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 10; Стан. р. – 3; Тул. р. – 2; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).

КОНОПЛІ зв. мн. Конопля. *Коліс' с'їяли конопл'і на н'ідméтах.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

КОНОПЛЯ́НИК *с. г.* 1. Поле, з якого зняли коноплі (Бер. р. – 5; Криж. р. – 1; Літ. р. – 7; Тул. р. – 1; Яр. р. – 8). 2. Місце, на якому сіють коноплі, коноплице (с.Слюсареве, Сав. р.).

КОНОПЛЯ́НИСЬКО *с. г.* Поле, з якого зняли коноплі (Бар. р. – 2, 3; Літ. р. – 2; Тив. р. – 1; Ул. р. – 6).

КОНТÉТНИЙ Задоволений (Мог.-П. р. – 5).

КОНУКА́Р Той, що супроводжує молодого до церкви (Ям. р. – 3).

КОПА́НИЦІ зв. мн. Полози (Даш. р. – 4).

КОПА́НИЦЯ¹ Спеціальна лопатка, якою копають буряки.

П'ішла на бур'акі́ / а копані́ц'у забу́ла. (сmt. Саврань). *Тепéр копані́ц'у́ю не копа́ють.* (с.Концеба, Сав. р.).

КОПА́НИЦЯ² Викорчуване дерево, яке використовують на полози саней. *Це так йак вікопа́ймо дéрево на са́ни / то копані́ц'а назива́йц'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).

КОПА́ТИ, док. **КОПНУ́ТИ** Вдарити ногою. *Копнув її ногою.* (Бар. р. – 4, 9; Жмер. р. – 8).

КО́ПАЧ 1. Лопата для копання буряків (с.Семенівка, Код. р.).

2. Знаряддя для копання. *Копач / шчоб копа́ти шос'.* (с.Коси, Кот. р.).

КОПА́Ч Той, хто копає криницю чи що інше (Гай. р. – 2, 4; Брац. р. – 1).

КОПИРА́ЦЯ Крамниця. *В копира́ц'ї́ю привéзли но́вий това́р.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.; с.Писарівка, Код. р.).

КОПІ́СТКА 1. Палиця, що нею ворущат в печі солому (Криж. р. – 1; Сит. р. – 4).

2. Паличка мішати кулешу, мамалигу (Чеч. р. – 4).

КОПИ́ТКИ зв. мн. *бот.* Копитняк європейський, рослина, яку використовують у народній медицині при серцевих хворобах, дітям від переляку. *Мойа́ диті́на йак перел'ака́лас'а соба́ки / зрива́лас'а но́ч'ю / му́с'іла*

давати *копитк'ів.*

(с.Лісничівка, Бал. р.).

КОПИТО, КОПИТ *спец.* Копил у шевця (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Літ. р. – 2).

КОПИТО Передня частина полозів саней. *На копіто набива́йут' зал'ізу л'єнту / шоби воно́ ни зламало́'а.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

КОПЛЯК *с. г.* Мала копиця; залишок копиці або стіжка. *Оце́й ше копл'ак трéба забра́ти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КОПЛЯЧОК *здріб.* до КОПЛЯК *Оста́вс'а малéн'кий копл'ачо́к у л'іс'і с'іна.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КОПЧИК *орн.* Шуліка, яструб. (Літ. р. – 9; Яр. 3, 5, 7, 10). *Кля́тий ко́пчик укра́в у мене курча́.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

КОП'ЯК *с. г.* Невеличкий стіжок соломи, сіна (Коз. р. – 2; Тул. р. – 4).

КОРАБЕЛЬ *с. г.* Спеціальний великий віз для перевезення снопів (Джур. р. – 1).

КОРАБЛИК Жіноче вбрання на голову (Тур. р. – 2).

КОРА́К 1. Совок для набирання зерна. *Л'єна уз'ала кора́к і п'шла́ перегорта́ти зерно́.* (с.Василівка, Мик. р.; с.Малий Бобрик, Люб. р.). **2.** Дерев'яна посудина, прикріплена до криниці, щоб пити воду. *Йе дирилв'аний кора́к / шо йак*

іде́ш по дорóз'і і хóчиш води́ напі́тис'а / він відодбаний з дэ́рива. (с.Олексіївка, Код. р.);

* Дерев'яний посуд для набирання води з 5-метровою ручкою. *У Миха́йла нові́й кора́к* (с.Концеба, Сав. р.). **3.** Посуда пити воду, зроблена, переважно, з кори (Бер. р. – 1, 4, 5; Брац. р. – 3; Гай. р. – 2, 5; Піщ. р. – 3; Ул. р. – 9).

КОРА́ЛІ *див.* КАРАЛІ (Вор. р. – 3; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 5; Піщ. р. – 1; Том. р. – 1; Тур. р. – 2; Чер. р. – 6; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 6, 10).

КОРАЧОК *див.* КОРАК **3** (Гай. р. – 2, 4, 6).

КО́РБА *техн.* **1.** Рукоятка пристрою для опускання і піднімання відра з криниці (с.Козацьке, Бал. р.). **2.** *зруб.* Стара жінка. *Стара́ ко́рба, а у голові́ ше ко́ники гра́йут.* (с.Концеба, Сав. р.).

КОРДУ́ПЕЛЬ Людина низького росту (Ор. р. – 1).

КОРЕ́ЦЬ Мірка в 100 кг. *Позича́ли ко́рець' зерна́.* (с.Концеба, Сав. р.).

КОРЗА́НІ *зв. мн.* Будь-яке старе взуття. *Скинь ті корза́ні, ни шóвгай ні́ми по ха́ті.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

КОРЗІ́НА Кошик, плетений із рогами (Бар. р. – 1, 4, 5, 8, 10, 15; Він. р. – 1; Вор. р. – 4; Гай. р. – 2, 4, 5; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 6, 8;

Кал. р. – 1; Коз. р. – 1; Ком. р. – 2; Криж. р. – 3; Літ. р. – 2, 3; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 3, 10; Обод. р. – 1; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1; Плис. р. – 1, 3; Сам. р. – 3; Теп. р. – 3; Тив. р. – 1; Тул. р. – 4; Чер. р. – 9; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 3, 6; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5).

КОРЗІНА *див.* КОРЗИНА (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 15; Жмер. р. – 1, 9; Коп. р. – 3; Літ. р. – 9; Мог.-П. р. – 4, 9; Мур.-К. р. – 5, 6; Сам. р. – 2; Стан. р. – 2, 3; Том. р. – 1; Ул. р. – 1, 4, 9, 12; Хм. р. – 9; Чер. р. – 2; Ям. р. – 1).

КОРІТА зв. мн. *пол.* Ночви (Бар. р. – 1, 3, 5, 10, 11; Бер. р. – 3, 4; Брац. р. – 1; Джул. р. – 3, 4; Жмер. р. – 1; Літ. р. – 7; Мог.-П. р. – 5; Мур.-К. р. – 5; Піщ. 6; Тул. р. – 2, 5; Ул. р. – 12; Чер. р. – 2, 3, 9; Шпик. р. – 2, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 1, 5, 6, 7, 8, 10).

КОРІЧА Посудина свиням їсти давати (Бер. р. – 4; Гай. р. – 5).

КОРІЧАТА зв. мн. Ночовки (Гай. р. – 5).

КОРІЗМАТИСИ,

КУРІШМАТИСИ(-СА),

КУРІЦМАТИСИ(-СА)

Ворушитися, пробуджуватися. *Діки ти будиш там курішматиса?* (с.Сербичани, Сок. р.).

КОРІНЕЦЬ *здріб.* до КОРІНЬ (Літ. р. – 2).

КОРІНЬ Курінь, землянка (Бар. р. – 1, 4, 6, 11, 14, 15; Бер. р. – 1, 3, 5, 7; Коз. р. – 2; Літ. р. – 1, 2; Плис. р. – 4; Том. р. – 3).

КОРКОШІ *незм.* Нести, поклавши на плечі (Даш. р. – 3; Теп. р. – 4; Шпик. р. – 2). *Взяв мішок на коркоші.* (Теп. р. – 4).

КОРЛАТА *молд.* 1. Довга поперечна планка, жердина в тину (с.Будеї, Код. р.; с.Семенівка, Код. р.).

КОРЛАТ Щось на зразок воріт, стовпчики, оббиті дошками (Ям. р. – 4).

КОРОВАЇНИЦЯ Жінка, яка пече коровай (Бар. р. – 10; Сам. р. – 1; Тив. р. – 1).

КОРОВАРНИК, *с.г.* Корівник. *Доц ішов, гриміло, градом біло, тогді у нас короварник запаліло на сто корів, алі всіх вратували і вогонь загасіли.* (с.Коболчин, Сок. р.)

КОРОВАРНЯ Приміщення для корів (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13; Бар. р. – 1, 4, 5; Він. р. – 1, 6; Брац. р. – 3; Гай. р. – 2; Даш. р. – 5; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 8; Кал. р. – 1; Ком. р. – 2, 4; Криж. р. – 9; Літ. р. – 1, 2, 3, 4; Мог.-П. р. – 1, 3, 5; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Сам. р. – 2; Сит. р. – 2, 3; Стан. р. – 3; Том. р. – 1, 3; Тив. р. – 1; Тул. р. – 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 6, 9, 12; Хм. р. – 4, 9;

- Чеч. р. – 2; Шар. р. – 2, 4; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1).
- КОРОВИНА** Корова (Жмер. р. – 9).
- КОРÓВКА** зоол. жук-олень (Ол. р. – 1; Сам. р. – 1; Тул. р. – 4; Тур. р. – 3; Яр. р. – 6).
- КОРОВКІ** зв. мн. бот. Назва одного з різновидів грибів (Бар. р. – 3; Криж. р. – 1; Літ. р. – 7; с.Грабове, Код. р.).
- КОРÓВНЯ** с. г. Корівник (Даш. р. – 2; Коз. р. – 2).
- КОРОЛІЦЯ** Крільчиха (Бар. р. – 15). *Їдна королиця лишилася.* (Бар. р. – 15).
- КОРОЛЬ** зоол. Кріль (Гай. р. – 2; Ілл. р. – 3, 6; Теп. р. – 1; Том. р. – 1; Яр. р. – 6).
- КОРОЛЯТИНА** Кроляче м'ясо (Бар. р. – 4).
- КОРОЛЯЧИЙ** Прикметник від КОРОЛЬ (Бар. р. – 4; Він. р. – 6).
- КОРОТА́Ч** Зимовий жакет (Брац. р. – 3).
- КОРОТА́Ш** 1. Коротке пальто (Джул. р. – 2; Сит. р. – 1).
2. Короткий ватяний жакет (Жмер. р. – 4; Об. р. – 1; Ол. р. – 4).
- КОРОТА́ШИК** Короткий жіночий одяг на ваті (Ілл. р. – 6; Літ. р. – 8).
- КОРО́ТКИЙ ВИД** Короткий зір (Піщ. р. – 2).
- КОРО́ТКИЙ ЗРІК** Короткозорий (Бар. р. – 13, 14, 15; Жмер. р. – 9; Ком. р. – 2; Коп. р. – 1, 4; Літ. р. – 9; Мур.-К. р. – 1; Нем. р. – 4; Сам. р. – 3; Чер. р. – 9; Шар. р. – 3; Ям. р. – 1).
- КОРОТКОВІ́ДИЙ** Короткозорий (Ям. р. – 4).
- КОРОТКОЗДРÉННИЙ** Короткозорий. *Вáся хоро́ш хлóпиц, фáйний, лиш короткоздрéнний.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- КОРОТКОЗРÓКИЙ** Короткозорий (Бар. р. – 1, 3, 8; Кал. р. – 1; Піщ. р. – 4; Ор. р. – 3).
- КОРОТУ́ШКА** Жіночий одяг на зразок чоловічого піджака (Літ. р. – 3).
- КОРОТІО́ХИ** зв. мн. с. г. Короткі гони (Бар. р. – 5).
- КО́РПУС** техн. Основна частина плуга. *Звут його стови або корпус.* (Бар. р. – 5, 12; Бер. р. – 5; Він. р. – 1; Гай. р. – 6; Кал. р. – 5; КоЗ. р. – 2; Лип. р. – 5; Літ. р. – 2, 5, 6, 7; Мог.-П. р. – 6; Мур.-К. р. – 5; Нем. р. – 4; Об. р. – 1, 3, 4, 5; Об. р. – 3; Плис. р. – 3; Сит. р. – 2, 3; Том. р. – 4; Тив. р. – 3; Чер. р. – 2, 9; Ям. р. – 1, 5).
- КО́РСА** Частина полоза в саях, загнута догори (Він. р. – 12). *Боріс п'ідбив ко́рси зал'ізом.* (с.Концеба, Сав. р.).
- КОРЧ** бот. Куш (Бар. р. – 12, 13; Вор. р. – 2; Даш. р. – 2, 3; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 1, 3, 8;

Ілл. р. – 2, 4, 7; Коз. р. – 3; Лип. р. – 7; Літ. р. – 2, 8; Мор.-П. р. – 1, 4; Мур.-К. р. – 2, 4, 10; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 8; Погр. р. – 7, 8; Теп. р. – 3, 4; Тив. р. – 5, 9; Ул. р. – 7, 8, 9; Хм. р. – 9, 11, 13; Чер. р. – 4; Шар. р. – 1; Ям. р. – 5; Яр. р. – 7).

КОРЧАК Корець, дерев'яна посудина пити воду (Літ. р. – 7).

КОРЧИК *див.* КОРЧАК (Бар. р. – 1).

КОРЧІВКА 1. Поле, де колись викорчували ліс (Бар. р. – 1, 13; Він. р. – 1, 7; Жмер. р. – 1, 2). **2.** Вид цибулі (Тул. р. – 5).

КОРЧÓВКА *бот.* Сорт цибулі, який росте кущем. *Йа картóшку і корчóвку в одну йáмку кидáла.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* КОРЧУХА.

КОРЧУХА *див.* КОРЧÓВКА (с.Дубиново, Сав. р.).

КОСИТИ НА СТІНУ *с. г.* Спосіб косіння, коли скошене стебло лягає на нескошене, як на стіну (Мур.-К. р. – 5).

КОСІЦА *бот.* Декоративна рослина – півник, ірис. *Найраніши понад усі квіткі цвітé косіца.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

КОСІЦЯ¹ Частина воза коло насада (Літ. р. – 3). **2.** Частина грабків, грабки прикріпляються косицею (Об. р. – 1).

КОСІЦЯ² *див.* КОСИЦА. *Квіти-півники, цвітуть синьо.* (Бер. р. – 1; Криж. р. – 1). *Ус'ігдá кругóm квітника́ сáд'ат косіц'у.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Зацвіли косіц'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КОСІЧКИ зв. мн. *бот.* Вид квітів (Ул. р. – 8).

КО́СОВИЙ Фіолетовий (Кельм. р.) *Марія завіла ко́сову хустку і пішла.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

КО́СТЕНЬ *бот.* Зілля, що цвіте жовтими, синіми квітами. *Викопай мені костину.* (Бар. р. – 9).

КОСТРА́ *спец.* Відходи від конопель (Літ. р. – 3).

КОСТРІ́Ж *іхт.* Окунь (Яр. р. – 3).

КОСЬ-КОСЬ! Вигук, яким кличуть коней, лошат (Бар. р. – 15; Бер. р. – 1, 4, 5; Він. р. – 1, 10; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 10; Ілл. р. – 5; Кал. р. – 3, 5; Лип. р. – 1, 3; Літ. р. – 2, 7; Плис. р. – 5; Сам. р. – 2; Стан. р. – 1; Том. р. – 4, 6; Ул. р. – 1, 9; Чеч. р. – 2; Ям. р. – 1, 3; Яр. р. – 6).

КОСЯ́К Прибудова до хати, яка тягнеться вздовж затильної сторони. *Хто не помістиц'а у хат'і / то л'áже у кос'аку.* (с.Василівка, Мик. р.; с.Обжили, Бал. р.).

КОСЯ́ТА зв. мн., *бот. див.* КОСИЦА (Кельм. р.) *От як*

- зацві́ли сі́ні кося́та.
(с.Новоселиця, Кельм. р.).
- КОТА́!** *див.* АКОТ! (Гай. р. – 7; Криж. р. – 1; Літ. р. – 2; Піщ. р. – 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; с.Канцеба, Сав. р.).
- КОТІ́ГА** *техн.* Віз для перевезення довгого дерева (Бар. р. – 11; Мур.-К. р. – 4; Яр. р. – 7).
- КОТИ́РКА** *зоол.* Білка (Криж. р. – 2).
- КОТКО́М** *незм.* Бігом (Джур. р. – 1).
- КО́ТЯ** *дит.* Картопля (Мог.-П. р. – 1; Яр. р. – 6).
- КО́ЦАТИ** Лузати насіння (Мог.-П. р. – 7).
- КО́ЦЮ-КО́ЦЮ!** Вигук, яким кличуть свиней (Джул. р. – 4; Лип. р. – 3, 5; Піщ. р. – 3; Сам. р. – 2; Тур. р. – 3; Ям. р. – 1); *див.* ГУНЦЬО-ГУНЦЬОВ! НЦЬО-НЦО! ЦЮКЦЬОВ! ЦЬОВ-ЦЬОВ! ЦЬОК-ЦЬОК! ЦЬО-ЦЬО!
- КО́ЦЮРУ́БА** Перепелиця (Яр. р. – 6).
- КО́ЦЮРУ́БИ** *зв. мн., бот.* Вид грибів (Яр. р. – 6).
- КО́ЦЮРУ́БОК** Недорозвинений кривобокий фрукт (Криж. р. – 1).
- КО́ЦЯ** *дит.* Свиня, поросля (Мур.-К. р. – 1; Піщ. р. – 7; Чер. р. – 2).
- КО́ЦЯТИ** Злегка стукати (Криж. р. – 1).
- КОШЕ́ЛИК** Невеличка корзина з лози, з дужкою (Нем. р. – 1).
- КО́ШИК** Плетена з лози корзина з дужкою (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 4, 5; Брац. р. – 1, 3; Він. р. – 1, 9, 14; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3; Джур. р. – 1, 2; Жмер. р. – 1, 6, 8, 9; Ілл. р. – 1, 5, 8; Кал. р. – 1, 3; Коз. р. – 1; Ком. р. – 2; Коп. р. – 3; Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 1, 5, 6, 7, 8, 9; Мог.-П. р. – 2, 4, 5, 6, 9; Мон. р. – 1; Мур.-К. р. – 1, 3, 4, 5, 10; Нем. 1, 3, 4; Об. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Орат. р. – 3; Піщ. р. – 4, 7; Плис. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Погр. р. – 4; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 1, 3; Стан. р. – 1, 2, 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Том. р. – 1, 4, 6; Тул. р. – 4; Тур. р. – 2, 3; Ул. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 9, 12; Хм. р. – 3, 9; Чер. р. – 2, 9; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 5; Яр. р. – 3, 4, 5, 6, 7, 8).
- КО́ШКА** 1. Декілька гачків, зігнутих у різні боки, прив'язані зо довгий мотузок, яким дістають відро з дна криниці. *Йа і ко́шку прин'іс і вс'о равно́ не вит'агну́в відро́.* (с.Василівка, Мик. р.). *Ц'ілий ден' бо́тавс'а у кирни́ц'і ко́шкуйу / а в'ідра́ так і не вит'агну́в.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КОШОПЛЬОТ Людина, що плете кошики (Літ. р. – 2).

КОШТУРА Тупий ніж чи металева пластинка, щоб вистругати тісто з діжи (Мог.-П. р. – 1; Ям. р. – 4).

КОШУЛЯ¹ *пол. мед.* Дитяча хвороба, золотуха (Бар. р. – 11; Тив. р. – 5).

КОШУЛЯ² 1. Кофточка (с.Грабове, Код. р.). 2. Сорочка (Бар. р. – 3; Брац. р. – 1; Ком. р. – 1; Коп. р. – 4; Сам. р. – 3).

3. Верхня чоловіча сорочка. *Коліс' сорóчку кошу́л'ойу звáли.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Се́ме́н над'ів нову́ кошу́л'у / йаку́ поші́ла сестра́.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КОШУЛЬКА Жіноча блуза (Ул. р. – 6).

КРАВЧИК *зоол.* Вид жука. *Кравчики сидят на бураках.* (Чер. р. – 9).

КРАДИЄНЦИ *незм.* Кадькома, потай (Бар. р. – 3; Гай. р. – 2; Жмер р. – 2; Літ. р. – 9).

КРАДИЄМЦІ *незм. див.* **КРАДИЄНЦИ.** *І крад'ійéмц'і до н'óго добира́йец'ц'а.* (с.Козацьке, Бал. р.). *Отáк крад'ійéмц'і і зробі́ли.* (с.Концеба, Сав. р.).

КРАДЬКИ *незм. див.* **КРАДИЄНЦИ** (Бар. р. – 11; Том. р. – 4, 5, 6, 9).

КРАЙБУШКА Окраець хліба (Бар. р. – 6).

КРАЙКА Пояс (Бар. р. – 4; Він. р. – 4; Даш. р. – 6; Ілл. р. – 4, 5; Лип. р. – 9; Мог.-П. р. – 1; Мур.-К. р. – 2; Піщ. р. – 4; Погр. р. – 7; Теп. р. – 4; Тив. р. – 1; Ул. р. – 9; Хм. р. – 9, 13).

КРАКАВКА *зоол.* Болотня жаба. *Кракавки кракають, рохкатят.* (Бар. р. – 4).

КРАКА́Н¹ Частина ВІЯШОК, вертикальний стовп з триніжками. *Це дере́во до́бре на кракі́ни.* (с.Коболчин, Сок. р.)

КРАКА́Н² Мотузок біля колиски. *Ни го́йдáй так дóуже, бо урвéш кра́кан.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

КРАКАТИСЯ Заплутуватися, збиватися (про волосся) (Криж. р. – 1).

КРАКІШ *бот.* Нагідки (Брац. р. – 2; Криж. р. – 1).

КРАМАР *с. г.* Драпак. *Рало замінив драпак.* (Гай. р. – 6).

КРАМАРУВА́ТИ *с. г.* Обробляти крамаром (Гай. р. – 6; Тив. р. – 4).

КРАНДАШІ́Р *бот.* Вид м'яти з продовгуватими листочками темно-зеленого кольору. *Кандаш'ір дес' сам нас'ійавс'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КРАПНІ́СТИЙ Великими краплями (Тул. р. – 4). *Сніг іде клапни́стий, а дощ крапни́стий.* (Тул. р. – 4).

- КРАСА́** *див.* ДУГА (Джур. р. – 3).
- КРАСАВО́ДА** *див.* ДУГА (Ул. р. – 12).
- КРАСА́ВЧИК** *бот.* Кімнатна рослина, бальзамін. *Ус'у зиму цв'іте красавчик / так і червон'їють з вікна йогó кв'іткі.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КРА́СКА** *див.* ДУГА *Аді, краса́ вода н'є, ше буди дощ.* (с.Коболчин Сок. р.).
- КРАСКОТІ́ТИ** Сокотіти (про курей) (Коп. р. – 2).
- КРА́СНИЙ** Гарний (Джур. р. – 3; Коп. р. – 2, 4; Мур.-К. р. – 5, 12). *Не родись красна, а родись щасна.* (Коп. р. – 2).
- КРАСУ́ЛЯ** *див.* ДУГА (Джур. р. – 3).
- КРА́ТЦІ** *див.* КРАДЬКИ (Джул. р. – 4; Мог.-П. р. – 5, 6; Чер. р. – 9; Піщ. р. – 1, 3; Плис. р. – 1, 3, 5, 6, 9).
- КРА́ЦЦІ** *див.* КРАДЬКИ (Бар. р. – 1, 2, 7, 12, 15; Мур.-К. р. – 1, 6).
- КРЕВЛЯ́** *пол.* Кров (Теп. р. – 1).
- КРЕ́ВНИЙ** *пол.* Рідний, близький, родич (Яр. р. – 5).
- КРЕ́МУШКИ** *зв. мн.* Дитяча гра з п'ятьма невеличкими камінчиками. *Л'ітом д'іти по'сідають' на зéмл'у і граїють' у кремушки.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- КРЕ́ПНИК** *кул.* Вареник, кінці якого з'єднані.
- КРЕСА́ТИ** **1.** Бити когось (Плис. р. – 4; Ям. р. – 4). *Я тобі як красну, то й світа не побачиш.* (Ям. р. – 4). **2.** Швидко йти (Тул. р. – 1).
- КРЕ́СИВО** Кресало (Коп. р. – 4).
- КРИВА́ВНИК** *бот.* Звіробій, багаторічна рослина з жовтими квітками, терпким смаком і ніжним, специфічним запахом, яку використовують у медицині. *С'огóдн'ї рва́ла кривавник в л'іс'ї / просіли принóсити в апт'еку.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- КРИВА́ТИ** Шкутильгати. (Погр. р. – 4). *Ще в пéрші світові війні був ранéний в ліву нóгу, тому́ криваю.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- КРИВОБÉДРИЙ** Кривобокий (Кельм. р.) *Ще то́го кривобéдраго буду слухати, ни мав би робо́ти.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- КРИВОНДЯ́КА** *обр.* Кривонога людина (Тул. р. – 4).
- КРИВУ́ЛЯ** **1.** Кривий яр у полі. *Ще за Хмиччини так звався.* (Бар. р. – 2). **2.** Кривий (Криж. р. – 2).
- КРИЖА́ЛКА** *кул.* Квашена цілою головою капуста (Бер. р. – 2; Криж. р. – 1; Ол. р. – 1, 4; Стан. р. – 3). *З мн'ахко́ї голо́вки капу́сти харо́ша крижáлка.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Посхóдилис'а ус'ї ж'інкі робо́ти з крижáлок*

голубці на вес'іл'л'а.
(с.Лісничівка, Бал. р.).

КРІЖИК *спец.* Частина віжок – ремінні поводи, за які чіпляються віжки. *До важок штири крижики.* (Бар. р. – 2).

КРІЖІ зв. мн. **1.** Роздвоєні кінці віжок (Бар. р. – 8, 14). **2.** Поперек, спина (Бар. р. – 2, 4, 5, 11; Бер. р. – 5; Гай. р. – 2, 4, 7; Ком. р. – 4; Мур.-К. р. – 1; Ол. р. – 2; Піщ. р. – 1, 2; Стан. р. – 1, 2; Ул. р. – 9; Чер. р. – 2, 4; Ям. р. – 1, 4, 6).

КРИЖІВНІЦЯ¹ *техн.* Задня частина воза, що надівається на край полудрабків (Бар. р. – 11; Браїл. р. – 3; Вор. р. – 3; Гай. р. – 5, 6, 7; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 9; Криж. р. – 2; Літ. р. – 2, 5, 7, 9; Лип. р. – 2, 6; Мог. р. – 5, 6; Об. р. – 3; Орат. р. – 3; Піщ. р. – 2; Плис. р. – 1, 3; Сам. р. – 3; Сит. р. – 3; Том. р. – 1, 4, 6; Тив. р. – 2, 6; Тур. р. – 3; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 2, 3, 4, 6).

КРИЖІВНІЦЯ² Поперечна планка на спинці верхнього одягу. *На Гун'ц'і криж'івніц'а не р'івно приши́та.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

КРІЖМО *пол.* Подарунок, що несуть куми новонародженому (Чер. р. – 9; Чеч. р. – 4; Яр. р. – 6). *Полотно́ воз'ме́ш / і буде́ кри́жмо.* (с.Концеба, Сав. р.).

КРІНКА Шматок хліба (Лип. р. – 5).

КРІСИ зв. мн. Відігнуті назовні краї посуду (с.Пиріжна, Код. р.).

КРИТИЦЯ *зоол.* Кріт (Нем. р. – 2).

КРИШАНІЦІ *кул.* Сухі порізані фрукти (Він. р. – 13; Жмер. р. – 4).

КРІПЧИК *бот., пест.* Кріп (Яр. р. – 9).

КРІСЕЛКО Стілець (Брац. р. – 3; Джур. р. – 1; Ком. р. – 4; Коп. р. – 2; Шар. р. – 3; Ям. р. – 6).

КРОВАЉНЯ *спец.* Дошка, що на ній працює швець (Яр. р. – 10).

КРО́КШ *бот.* Декоративна рослина, нагідки (лат. *Calendula*). *Кро́к'иш ча́сто схо́де з па́далиши́ного нас'и́н'а.* (с.Василівка, Мик. р.; с.Малий Бобрік, Люб. р.).

КРО́МПЛЬ *бот.* Конопля (с.Канцеба, Сав. р.).

КРОСÉЛКО *спец.* Частина ручної пилки. *Пі́лка скла́дйіц'а з дво́х кро́селок: по́пру́га / ко́тра скруту́йіц'а / полотно́.*(с.Олексіївка, Код. р.).

КРО́СНА зв. мн. **1.** Станок для ткання полотна (Жмер. р. – 7; Мог.-П. р. – 1; Том. р. – 8; Ям. р. – 6). **2.** Частина колиски (Ол. р. – 1). **3.** *заст.* Дерев'яний станок жорен. *Покóли вже́ ті кро́сна від жо́рен, на́що вони́.* (с.Романківці, Сок. р.).

- КРУГЛЯВКА** бот. Вид груші (Тул. р. – 4).
- КРУЖЛЯТИ** с. г. Чистити вручну решетом зерно (Вор. р. – 5; Літ. р. – 8).
- КРУЖОК** Затула коло печі (Літ. р. – 8; Сит. р. – 1).
- КРУК¹** Гак, що на нього чіпляють відро коло криниці (Ул. р. – 1, 4, 12).
- КРУК²** зоол. Жаба зелена озерна (с. Демидівка, Люб. р.).
- КРУКАТИ** Видавати звуки (про індиків). *Індики крукают.* (Гай. р. – 2; Сит. р. – 4).
- КРУМАР** техн. Культиватор, яким розбивають великі грудки зораної землі (с. Канцеба, Сав. р.); див. ДРАПАК 1.
- КРУМАРИТИ** с. г. Розбивати великі грудки зораної землі, розпушувати землю. (с. Канцеба, Сав. р.).
- КРУМКА** Скибка хліба (Бар. р. – 1, 2, 5, 7, 8, 12, 14; Вор. р. – 4; Джул. р. – 1; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 1, 3; Кал. р. – 1; Коз. р. – 3; Коп. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Сам. р. – 3; Тив. р. – 1; Ул. р. – 12; Чер. р. – 7).
- КРУМОЧКА** здріб. до КРУМКА (Бар. р. – 7).
- КРУНКА** Скибка хліба (Чер. р. – 9; Яр. р. – 3).
- КРУПНИК** кул. Куліш, суп з крупами (Тив. р. – 5).
- КРУТИГОЛОВКА** орн. Галка (Яр. р. – 6).
- КРУЦЬКА** бот. Вид картоплі (Ул. р. – 9).
- КРУЧИНА** Гойдалка (Чер. р. – 1).
- КРУЧОК¹** 1. Палиця ворущити соломі, вугіль (Джур. р. – 1, 3; Коп. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Том. р. – 1, 3; Шар. р. – 3, 4; Ям. р. – 4). 2. Гак (Гай. р. – 2, 6). 3. Рогач для горщиків у печі (Чер. р. – 9; Шар. р. – 3; Ям. р. – 1). 4. Кочерга (Він. р. – 1; Коп. р. – 2; Піщ. р. – 1; Теп. р. – 1, 3).
- КРУЧОК²** заст, рідк. 1. Найменша міра горілки колись у шинку. *Колись було кручок, а тепер сто грам.* (Бур. р. – 1; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3). 2. Пляшка місткістю 0,075 л. *Булó підім у воскресєня, набирєм кручків у кармани і дай бог здорóвля.* (с. Коболчин, Сок. р.).
- КРЯЖ** Товстий шматок колоди (Літ. р. – 3); відрізаний шматок стовбура. *На дил'янци в л'ис'і вал'ялис'а* *кр'аж'і.* (с. Лісничівка, Бал. р.).
- КРЯЖУВАТИ** спец. Відрізати товсту частину стовбура. *С'огóдн'і будємо кр'ажувати зр'язн'і дерєва.* (с. Лісничівка, Бал. р.).
- КСИ-КСИ!** див. КСОВ-КСОВ! (Ілл. р. – 6).
- КСІ-КСІ!** див. КИЦІ-КИЦІ! (Вор. р. – 4; Стан. р. – 1; Чер. р. – 1).

КСОБ! Вигук, яким повертають коней ліворуч (Вор. р. – 4; Ком. р. – 4; Ул. р. – 3, 4, 6; Хм. р. – 9).

КСО́БИ *див.* КСОБ (Бер. р. – 1; Гай. р. – 2, 5, 6; Сам. р. – 3).

КСОВ-КСОВ! Вигук, яким кличуть коней (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14; Бер. р. – 3, 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 9, 12; Вор. р. – 4, 5; Гай. р. – 2, 5; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 6, 8, 9; Ілл. р. – 1, 8; Кал. р. – 1, 5; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 1, 4; Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 2, 6; Літ. р. – 2, 4, 5, 8, 9; Мог.-П. р. – 1, 2, 5, 6; Мон. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 4, 5, 6; Нем. р. – 1, 3, 4; Об. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Орат. р. – 3; Піщ. р. – 1, 4; Плис. р. – 1, 2, 4; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 2, 3, 4; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Том. р. – 3; Тул. р. – 1, 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 4, 5, 6, 12; Хм. р. – 2; Чер. р. – 1, 2, 9; Чеч. р. – 4; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Яр. р. – 3, 5, 7). *Коней кличуть: ксов-ксьов* (Сам. р. – 1); *див.* ВСЬОВ!
КИСИ-КИСИ!
КІСЬОВ-КІСЬОВ! **КСИ-КСИ!**
СТЬО-СТЬО-КІСЬОВ-КІСЬОВ!
СЦЬО-СЦЬО-СЦЬО! **СЬОВ-СЬОВ-СЬОВ!** **СЬТЬО-СЬТЬО!**
КУ́БАШКА Куток або невелике місце поза чим-небудь, у чомусь, закапелок (Кал. р. – 2).

КУБІ́ТА *пол. див.* КОБИТА (Ком. р. – 2; Плис. р. – 2; Ул. р. – 9; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1).

КУ́БЛИК Зв'язане в пучок волосся (Він. р. – 13).

КУ́БОЧКА Глиняний посуд для молока. *Беріт кубочку та пийте молоко.* (Бер. р. – 5).

КУВІ́НЬКА *див.* КОВІНЬКА (Він. р. – 8, 10; Піщ. р. – 3; Погр. р. – 6; Літ. р. – 7; Тив. р. – 9; Чеч. р. – 2).

КУГУ́Т *пол. див.* КОГУТ, півень (Бар. р. – 2, 4, 12; Брац. р. – 1; Він. р. – 12; Джул. р. – 3; Коп. р. – 1, 2, 3, 4; Криж. р. – 2; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 1, 5, 7, 8; Об. р. – 3; Піщ. р. – 6, 7; Сам. р. – 3; Стан. р. – 3; Тив. р. – 6, 9; Том. р. – 1, 3, 5; Тул. р. – 1, 2, 4; Чер. р. – 4; Чеч. р. – 4; Шар. р. – 1, 2, 3, 4; Шпик. р. – 4; Ям. р. – 1, 4, 6; Яр. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 7).

КУГУ́ТКИ *бот.* Квіти півника (Том. р. – 8).

КУГУТКІ́ зв. мн. *див.* КОВТÓК 2 (с.Семенівка, Код. р.).

КУГУТÓК *див.* КОВТОК 1. *Це я собі заміняла за платок кугутки* (с.Ломачинці, Сок. р.).

КУГУ́ЧИКИ зв. мн., *бот.* Ряст (Яр. р. – 6).

КУДІ́ЛКА *спец.* 1. Згорнуте ключчя, кужіль, приготований для пряжі. *Зн'імі куд'ілку клóч'ч'а / бо трéба кужііл' навину́ти.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Обжили, Бал. р.). *Шо*

колис' дівчата знали? Знали одну куд'їлку // Сид'їли та прїали. (с.Лїсничївка, Бал. р.).

2. Палиця, на яку прив'язують куделю прїати (Бер. р. – 1).

КУДОВБИЦЯ Кадуб для зберїгання зерна, борошна тощо (Бер. р. – 5).

КУЗЄЛИЦЬ Тринога (Ул. р. – 12).

КЎКА *заст., дит.* Воша. *Помій голову, щоб ни завилїса кўка.* (м. Сокиряни, Сок. р.).

КЎКЛА *спец.* Перший сорт конопляного волокна, найкраще і найдовше волокно конопель. *С кўкли прїали на тонєн'ке полотнє.* (с.Гвоздавка, Люб. р.;

с.Гетьманївка Сав. р.; с.Малий Бобрик, Люб. р.). * Жмут вичїсаного прїадива, зв'язаного в вузол (Вор. р. – 5; Теп. р. – 1; Лїт. р. – 3, 8; Том. р. – 8).

КЎКУ *дит.* Дивитись (Вор. р. – 5; Лїт. р. – 8).

КУ-КУ! *див.* КИЦІ-КИЦІ! (Бар. р. – 11; Вїн. р. – 10; Даш. р. – 5; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1, 6, 9; Ілл. р. – 8; Кал. р. – 1; Ком. р. – 1, 6; Нем. р. – 1; Орат. р. – 3; Пїщ. р. – 1, 3; Плис. р. – 1; Сам. р. – 2, 4; Ул. р. – 4).

КУКУРУДЗИНИСЬКО *див.* КУКУРУДЗЯНИСЬКО (Бар. р. – 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 15; Бер. р. – 4; Вїн. р. – 9; Гай. р. – 5; Коз. р. – 1, 2; Лїт. р. – 7, 9;

Мог.-П. р. – 2; Мон. р. – 1; Мур.-К. р. – 4; Ор. р. – 3; Сам. р. – 3; Стан. р. – 1; Тив. р. – 1, 2; Тул. р. – 1; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 12; Хм. р. – 2; Чер. р. – 2).

КУКУРУДЗІНЯ *с. г.* **1.** Поле, з якого зняли кукурудзу (Бар. р. – 5, 11, 12, 14; Бер. р. – 5; Вор. р. – 3; Гай. р. – 2, 6; Джул. р. – 3; Джур. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 2, 8; Лїт. р. – 2, 5; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Нем. р. – 1; Плис. р. – 2, 4; Стан. р. – 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 3; Тул. р. – 4; Ул. р. – 6, 9; Шар. р. – 2, 4; Шпик. р. – 3, 5; Хм. р. – 3). **2.** Стебло кукурудзи (Бар. р. – 11; Ком. р. – 2).

КУКУРУДЗЯНКА *техн.* Машина, якою тереблять кукурудзу з качанїв. *Учєра принєсли кукуруЩанку і ус'ї кукурудзу стеребїли.* (с.Обжили, Бал. р.).

КУКУРУДЗЯНИСЬКО *с. г.* Поле, що з нього зїбрано кукурудзу (Ул. р. – 2).

КЎЛКО Кільце сталеве чи з лози, до нього переважно прив'язують колиску для дитини (Бар. р. – 1, 2, 5, 7, 8, 13, 14; Вїн. р. – 1, 6; Вор. р. – 1; Гай. р. – 5, 6; Жмер. р. – 1, 2, 6, 7; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 5, 8, 9; Том. р. – 7; Хм. р. – 3; Шар. р. – 2).

КУ́ЛЬКА спец. Частина коси коло грабок (Криж. р. – 2; Літ. р.; Сам. р. – 4). 2. Вид маленьких слив (Бар. р. – 4).

КУ́ЛЬЧИК Серезжка (Бар. р. – 4, 5; Бер. р. – 6; Даш. р. – 3, 4, 6; Жмер. р. – 1, 4, 7; Ілл. р. – 4; Ком. р. – 3; Коз. р. – 2; Лип. р. – 7; Літ. р. – 3, 8; Мог.-П. р. – 1, 8; Мур.-К. р. – 8, 9, 10; Погр. р. – 8; Теп. р. – 4; Тив. р. – 4, 5, 9, 10; Тур. р. – 1, 2, 3; Ул. р. – 7, 8; Хм. р. – 5, 6, 9, 13).

КУ́ЛЬЧИКИ мн. див. КОВТÓК *Кұл 'чики ж 'інки ч 'іпл 'айут' до вух* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *З ку́л'чиками тепе́р нема́ мо́ди ходіти.* (с.Концеба, Сав. р.).

КУЛЯ́К Колочка (Криж. р. – 1).

КУЛЯ́СТРА див. КОЛЯ́СТРА (Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 1, 7; Чер. р. – 2; Ям. р. – 6; Яр. р. – 4, 9).

КУМАТ́РІЯ Гулянка кумів, хрестини. *Учо́ра був на куматр'її та с'огбдн'ї голов боліт'.* (с.Обжили, Бал. р.).

КУ́НДЕЛЬ Кужіль (Тив. р. – 1).

КУ́НГУШ Стародавній верхній одяг (Теп. р. – 3).

КУПА́ЛІНЯТА зв. мн. Ночовки для купання дітей (Бар. р. – 1, 5; Жмер. р. – 1; Том. р. – 7; Хм. р. – 3; Ул. р. – 12).

КУПА́НЯ Лікувальна ванна (Сок. р.) *Золотнік собі зрушив, треба варіти бурян і робіти*

купáня, і він підходе на своє місце. (с.Коболчин, Сок. р.).

КУ́ПЦІ дит. купатися (Теп. р. – 1).

КУПЧА́К бот. Гвоздика (с.Будеї, Код. р.); гвоздика, квіти жовтого кольору (Бар. р. – 9; Бер. р. – 1; Ілл. р. – 9; Криж. р. – 1).

КУР-КУР! Вигук, яким кличуть індиків (Бар. р. – 7, 11; Кал. р. – 5; Літ. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Піщ. р. – 1; Чер. р. – 3; Шпик. р. – 1; Шар. р. – 4; Ям. р. – 4; Яр. р. – 5, 6, 7, 8); див. ГУЗЬ-ГУЗЬ! ГУМ-ГУМ! ДИНЬ-ДИНЬ! ДЮНЬ-ДЮНЬ! КЛЮ-КЛЮ! ПУЛЬ-ПУЛЬ! ТЮР-ТЮР!

КУ́РАВА Снігопад з вітром (Шар. р. – 3).

КУРА́ВИЦЯ див. КУРАВА (Бар. р. – 10).

КУРАКІ́ Курячий послід (Бер. р. – 1; Ілл. р. – 1, 9).

КУ́РАЧИЙ ♦ **Ку́рачий дощ** – Дощ із-під сонця, часто дрібний дощ у сонячну погоду (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Криж. р. – 1) *П'ішов ку́рачий дощч / а сонце св'іте.* (Сав. р.).

КУРАЧКІ́ зв. мн. див. КУРАКИ *На ц'її половін'ї города кра́шча картóшка / бо йа весно́йу тут курачки розкида́ла.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

КУРВІ́НКА Кочерга (Ям. р. – 5).

КУРДІКАТИ Про крик індиків
(Кал. р. – 1; Сам. р. – 1).

КУРÉРК бот. Сорт винограду. *В колхóз'і ѝе сортá: курéрк / зайбiр / тiрас / гáйар / камбéла рáн'iй.* (с.Олексiївка, Код. р.).

КУРЕНЯ Курча (Ул. р. – 5).

КУРИЙ див. КУРІЙ *А цей курiй хоц' би одно ѝайцé зн'і с // дáром лиш кукуру́дзу ѝiст'.* (с.Лiсничiвка, Бал. р.).

КУРІЙ 1. Курка, що не несеться.

2. Гермафродит курячої породи. *Кур'iй і спiвáйе ѝак п'iвин'.* (с.Концеба, Сав. р.).

3. Дівчина з грубим голосом, з хлопчачими рисами обличчя. *У Гáн'ки вс'о хлопáче / вонá ѝак кур'iй* (с.Гетьманiвка, Сав. р.); див. КУРИЙ.

КЎРКАТИ Про крик індиків (Бар. р. – 2, 11, 13, 15; Бер. р. – 3, 4; Він. р. – 14; Гай. р. – 5, 6, 7; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 6, 8; Ілл. р. – 1, 5; Коп. р. – 1, 2, 3; Літ. р. – 7; Мог.-П. р. – 1, 2, 5; Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Об. р. – 1; Пiщ. р. – 3; Сит. р. – 2, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 2; Том. р. – 3; Ул. р. – 4; Хм. р. – 4; Чер. р. – 3; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 6; Яр. р. – 5, 6, 8).

КУРЧА́НИК зоол. Рогатий жук (Кал. р. – 5).

КУРЧІ́НЬКАТИ Кувікати (Криж. р. – 1).

КУСА́ТИ Їсти (Джур. р. – 4; Жмер. р. – 7; Мур.-К. р. – 10; Хм. р. – 9).

КУ́СНЬ Недоїдений шматок хліба. *Не берi мóго кúсн'а / бо бúдеш кúсáтис'а.* (с.Гетьманiвка, Сав. р.). *Не лишáй на столі кúснiв.* (с.Концеба, Сав. р.).

КУСТУ́РА Велика ложка, якою наспівають обід (Ям. р. – 4).

КУТ 1. Куток села (Бар. р. – 4, 5, 13, 14; Вор. р. – 4; Гай. р. – 4; Жмер. р. – 10; Лип. р. – 1; Літ. р. – 3, 10; Тив. р. – 1; Ул. р. – 5, 9). **2.** Частина поля, що вклиняється в сусіднє поле (Бар. р. – 4).

КУТА́СИ зв. мн. Торочки, китиці, прикраси коло пояса (Бар. р. – 13; Він. р. – 9; Чер. р. – 1).

КУТНЯ́КІ мн. *жарт.* Кутні зуби. *Їiсц' аж кутн'акi тр'ишчат'.* (с.Концеба, Сав. р.).

КУТУ́НЯ молд. Літня глиняна піч надворі (с.Гвоздавка, Люб. р.; с.Жеребкове, Ан. р.); Піч. *Стар'і кáжут куту́н'а.* (Брац. р. – 1); див. КАБИЦЯ.

КУТЬ-КУТЬ! **1.** див. А-КУТ! *Кут'-кут'! Чогó зал'iзло в горóд!* (с.Адамiвка, Фр. р.; с.Олексiївка, Код. р.). **2.** див. ДУЗЬ-ДУЗЬ! (с.Троїцьке, Люб. р.).

КУ́ФА ірон. Товста жінка (Мог.-П. р. – 4).

КУФЕР Скриня з горбатим віком, була переважно у шляхти (Бар. р. – 2, 13; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 2, 5, 8, 9; Тив. р. – 4; Хм. р. – 1; Чер. р. – 4, 9).

КУФЛЯ, КУФЛЯ Чашка. *Дай то фарфорови куфля, хочу води пити* (с.Романківці, Сок. р.). *Куфля була тріснута, а це розбілася.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

КУЦУНІТИ Замерзати (Лип. р. – 2).

КУЦЬО-КУЦЬО! *див.* КУЦЮ-КУЦЮ (с.Любашівка, Люб. р.).

КУЦЬОРБИТИСЯ Згинатися (Він. р. – 4).

КУЦЮ-КУЦЮ! Вигук, яким кличуть свиней (Бер. р. – 1, 4; Він. р. – 9, 10; Даш. р. – 2; Ілл. р. – 1; Кал. р. – 1; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 4; Лип. р. – 2; Літ. р. – 9; Мон. р. – 1, 4; Піщ. р. – 7; Сам. р. – 2, 4, 7; Плис. р. – 2, 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 3, 5, 6; Хм. р. – 2, 5, 9; Шпик. р. – 3; Яр. р. – 5).

КУЦЯ *дит.* Свиня (Бар. р. – 4, 9, 11; Він. р. – 9; Вор. р. – 3, 5; Даш. р. – 1; Жмер. р. – 1, 9; Ілл. р. – 6; Кал. р. – 3; Коз. р. – 2; Лип. р. – 7; Орат. р. – 2; Погр. р. – 6; Сам. р. – 4, 7; Тив. р. – 1; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9; Чер. р. – 6; Чеч. р. – 4). *Дивіс' / бо вк'усит' к'уц'а.* (с.Концеба, Сав. р.).

КУЧА Хлів для свиней. *Свін'и ми вигод'овуймо у к'уч'і.* (с.Будеї, Код. р.; с.Коси, Кот. р.).

КУЧМА 1. Чуприна, чуб (Джур. р. – 3; Мур.-К. р. – 5; Шар. р. – 2). 2. Висока шапка з овечого хутра. *Заробів гр'оші, купів м'анту, к'учму.* (с.Коболчин, Сок. р.).

КУШАТИ Куштувати (Ілл. р. – 6). *Люди кажут, то ще не к'ушали губ.* (с.Коболчин, Сок. р.).

КУШКА Дерев'яна посудина для бруска і води, прив'язана до пояса в косаря (Бар. р. – 1, 4, 11; Бер. р. – 1; Брац. р. – 3; Він. р. – 1; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Коз. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Сам. р. – 3; Стан. р. – 3; Тив. р. – 2; Том. р. – 4; Тул. р. – 2, 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).

КУШТУРА Шкребачка, якою вирівнюють стіну чи долівку в хаті. *Куштуроїу у нас шк'рабайут' ст'іну / з'емл'у.* (с.Дубинове, Сав. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Ухожани, Бал. р.). *Найді в ком'ор'і куштуру.* (с.Концеба, Сав. р.).

КУЩАВНИК Густі кущі (Літ. р. – 2).

КЦІС-КЦІС! *див.* КИЦІ-КИЦІ! (Бер. р. – 1, 5; Вор. р. – 3; Гай. р. – 6; Літ. р. – 2; Плис. р. – 5; Сит. р. – 2; Стан. р. – 2; Тул. р. – 4; Ул. р. – 1).

КЦЮ-КЦЮ! *див.* КУЦЮ-КУЦЮ (Літ. р. – 2; Ор. р. – 3; Ул. р. – 1).

КЦЬО-КЦЬО! *див.* КУЦЮ-КУЦЮ (Мог.-П. р. – 1; Чеч. р. – 4; Сит. р. – 2; Тив. р. – 3; Ям. р. – 6).

КЦЬОВ-КЦЬОВ! *див. див.* КУЦЮ-КУЦЮ! (Бар. р. – 2, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 3; Брац. р. – 1; Він. р. – 12; Вор. р. – 3; Гай. р. – 7; Даш. р. – 3; Жмер. р. – 1, 4, 6, 8, 9; Лип. р. – 2, 5, 6, 7; Ілл. р. – 6; Коп. р. – 4; Мог.-П. р. – 6; Мур.-К. р. – 6; Нем. р. – 1; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Плис. р. – 5; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 1, 3, 5; Тул. р. – 1, 4; Сит. р. – 1, 2; Хм. р. – 4; Чер. р. – 3; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 2).

КШ-Ш! **1.** *див.* АВУШ! – відганяють курей. **2.** *див.* АДУНЬ! – відганяють індіків (Джул. р. – 4; Ул. р. – 9).

КША! *див.* АВУШ! (Ком. р. – 4; Літ. р. – 8; Сам. р. – 3).

Л

ЛА́БА *рум.* **1.** *знев.* Нога людини (Бар. 2, 9, 10, 11; Бер. р. – 6; Гай. р. – 3; Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 10; Піщ. р. – 8; Стан. р. – 3; Тив. р. – 10; Тул. р. – 3; Чер. р. – 8; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 4, 6; Яр. р. – 6). *У тебе лаби, як у старого злодія.* (Бар. р. – 9). **2.** Ніжка стільця (Мог.-П. р. –

7). **3.** Нога у тварини (Шпик. р. – 2).

ЛАБА́ТИЙ **1.** Людина з великими ногами (Бар. р. – 14; Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 8). **2.** Лапатий (про сніг). *Як ноги великі, кажуть лабатий, і сніг, іде лабатий.* (Бар. р. – 14). *Такий балатий, що туфлів не може підібрати.* (Криж. р. – 1).

ЛАБУЗІ́НЯ **1.** Залишки всього, що є на городі (Жмер. 2; Шар. р. – 2). **2.** Стебло кукурудзи, кукурудзиння (Ям. р. – 4; Яр. р. – 2). **3.** Різноманітний бур'ян (Теп. р. – 4; Тив. р. – 5). **ЛАБУЗИ́НЯ** (Теп. р. – 4).

ЛА́БУКО *дит.* Яблуко (Брац. р. – 3).

ЛАГО́ШІ *техн.* **1.** Ящик, який накладається на сани, верх для саней (Він. р. – 12; Літ. р. – 3). **2.** Сани (Літ. р. – 3).

ЛА́ГУРДА *бот.* Дикий часник (с.Будеї, Код. р.).

ЛАГУ́СТР *бот.* Дереза (Бар. р. – 4).

ЛАГУ́ЧУТИ Просити (Ул. р. – 7).

ЛА́ДНО *незм.* Гарно, добре. *Так було ладно, а то гас купуй.* (Шар. р. – 3).

ЛАДУ́ЩИК *див.* ГЛАДУЩИК (Він. р. – 6).

ЛАЗА́НИКИ зв. мн. кул. Варениці (Теп. р. – 3).

ЛА́ЗАНКИ зв. мн. кул. див. ЛАЗАНИКИ. *Лазанки рóбл'ат с пишніинойі мукі / мáс'ц'ат іїх сл'івочним мáсло.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЛАЗУ́РКА Фарба, якою підводять стіни (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЛАЗУ́ХА зоол. Гадюка (Тул. р. – 1).

ЛАЙДА́К пол. 1. Бідний наймит. 2. Ледащо (Мог.-П. р. – 4).

ЛАКА́ЦІЯ бот. Акація (Теп. р. – 4).

ЛАКІ́ТКА Ласун (Чер. р. – 9).

ЛАКІ́ТКИ зв. мн. Ласощі (с.Кохівка, Ан. р.). *Ото ж та дитіна така худá / бо т'іл'ки на лáк'ітки над'іїц'а і н'ічо́го ни хóче йісти.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; с.Кохівка, Ан. р.). * Ласощі, смачна їжа (Бар. р. – 2; Жмер. р. – 2, 6, 7; Криж. р. – 1; Літ. р. – 3; Мур.-К. р. – 8). *Та вона лиш на лакітки й звикла.* (Бер. р. – 1).

ЛАКО́МИДИ зв. мн. див. ЛАКІТКИ. *Та ще й нічого не їд'ят, подавай їм якихось лакомидів.* (Бар. р. – 5).

ЛА́МАНКА спец. Пристрій для биття конопель, бительня (м.Балта, Бал. р.).

ЛАМПА́Ч буд. Прямокутні плитки, виготовлені з глини, перемішаної з соломною для мурування стін. *Як хату з лампача кладут, я розкажу.*

(Мур.-К. р. – 6). *Зробіли великий заміс дл'а лампачу* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Йак рóбл'ат лампáч / то дóбре пітстил'áйт мёрвоіу / шоп в'ін в'ітставáв в'іт земл'і.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). Будівельний матеріал. *Наробіли лампачу / а тепёр будéмо хáту мурувáти.* (с.Дружелюбівка, Ан. р.).

ЛАМПАЧО́ВІЙ буд. З лампачу, особливої саморобної цегли. *Хаті закладáли диривл'áні / а не лампачóві / кам'ін'н'і / йак тепер.* (с.Немирівське, Бал. р.).

ЛАМПА́Ш див. ЛАМПАЧ (Бер. р. – 1).

ЛАМПІ́Р Одяг, пошитий у складі, з дуже широким коміром. *Ламп'ір був збіраний у склáди / з дуже ширóким кóм'іром.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЛАМПІ́ЧИТИ 1. Нашвидкуруч і неякісно виконувати якусь роботу. *Злампічили йакос' хлівéц'.* (с.Василівка, Мик. р.). 2. Невміло або невдало пришивати, зшивати, латати як-небудь. *Трёба заламп'ічити м'ішóк.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.). *Ламп'ічит жукéт* (с.Концеба, Сав. р.).

ЛАНВА техн. Дротяна натяжка у возі, що урівноважує штельвагу (дві ланви) (Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 8, 11, 13; Він. р. – 6; Гай. р. – 4; Джул. р. – 1;

- Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1; Криж. р. – 3; Літ. р. – 3; Мур.-К. р. – 5, 6; Сит. р. – 3; Том. р. – 7; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).
- ЛАНДАНИЙ** Великі товсті коноплі, які лишують на насіння (Ям. р. – 4).
- ЛАНДИШ**, *рідк.* **ЛАНДАШ** бот. Конвалія. *Шоб натрафити на ландиш, треба йсти попри ізвор.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- ЛАНДУВАТИ** *знев.* Ходити без діла, байдкувати. *Ландував би увес год, та хліба треба.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- ЛАНОВИЙ** Той, хто стереже луги (Ул. р. – 9).
- ЛАНОВИК** Той, хто стереже поле (Ул. р. – 9).
- ЛАНОК** Стара міра площі землі (Об. р. – 3).
- ЛАНТУХ** Великий домотканний мішок (Гай. р. – 3).
- ЛАНТУШІНА** **1.** *здриб.* до «лантух». **2.** Старий подертий одяг. *Пошив собі лантушину, шоб мав де тримати зерно.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- ЛАПА** **1.** *див.* ЛАБА (Чер. р. – 2). **2.** Нога. *Помий лапи.* (Брац. р. – 3). *Він має велику лапу.* (Вор. р. – 5).
- ЛАПАТИ** Хватати, ловити (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 9, 13; Він. р. – 6, 7; Жмер. р. – 1, 2, 9; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 4, 5; Ул. р. – 12). *Я буду тікати, а ти лапай.* (Бар. р. – 9). *Йді риби лапати.* (Бар. р. – 5). *Шуляк лапач курчат.* (Жмер. р. – 9).
- ЛАПАЦІОН** *ірон.* **1.** Старі розтоптані черевики. *Дес' лапаціони свої закинула / та й не можу найті.* **2.** Великі, широкі ступні ніг. *Приймі свої лапаціони / бо те на пал'ці настолочу.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). **3.** Невдало спечений хліб (Лип. р. – 2). **4.** *зруб.* Здоровань, незграба. *На цього лапаціона лиш постолі підійдуть.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- ЛАПКА** *спец.* Дерев'яне знаряддя, яке використовують шевці, формою нагадує ногу людини (Ілл. р. – 6).
- ЛАПНО** Вапно (Бар. р. – 5).
- ЛАПЦА** *техн.* Частина воза (Брац. р. – 3).
- ЛАПЦІ** *кул.* Сушені яблука (Тур. р. – 1).
- ЛАПША** **1.** Обшивка у возі (Бар. р. – 1, 11; Брац. р. – 3; Жмер. р. – 1; Том. р. – 7; Ул. р. – 3). **2.** Кора, якою обшивають драбини (Він. р. – 7).
- ЛАСИКИ** *зв. мн. кул.* Вареники (Ул. р. – 9); *див.* ЛАСУНИ.
- ЛАСКУТИК** Шматочок тканини (Іл р. – 4).
- ЛАСОЩИК** Ласун; *див.* ЛАСЬКО (Мон. р. – 3).
- ЛАСТІВНИК** бот. Ластовень. Рослина завезена генерал-губернатором Бібіковим в село з середньої Азії. З стебла добре

- волокно, каучук, з квітки – бавовна, з насіння – олія. Росте в урочищі «Люлінька», колишня садиба Бабакова (Бар. р. – 2).
- ЛАСУНІ** *див.* ЛАСИКИ (Ул. р. – 9).
- ЛАСЬКО́** *див.* ЛАСОЩИК (Шпик. р. – 3).
- ЛА́ТВА** *буд.* Лага (Вор. р. – 3).
- ЛА́ТЕ, ЛА́КЕ, ЛА́ТЯ**, *буд.* Довгі дошки або жердини, які прибивають упоперек кроков. *Са́ме лу́чче ла́тя сосно́ве.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- ЛА́ТИНА** *буд. здріб.* до ЛАТЕ. *Тут ни стає́ одної латіни.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- ЛА́ТИТИ** *буд.* Набивати лати на хату. *Ла́та – дере́во, яки́м ла́тять ха́ту.* (Теп. р. – 1). *Латити – прибивати лати* (Том. р. – 1). *Пло́тники латя́ колхо́зний свина́рник.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- ЛА́ТИЦЯ** Курінь у вигляді хати (Лип. р. – 2).
- ЛАТУ́РА** *молд. кул.* Рідка страва з води і борошна; вода засипається невеликою кількістю кукурудзяного, пшеничного чи ячного борошна, зараз найчастіше готують для собак чи поросят (с.Гвоздавка, Люб. р.). *Мале́н'ким порос'аткам тре́ба дава́ти лату́ру / шоб вони́ підкрип'а́лис'.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *З жи́тн'ойі му́кі лату́ра крѐпка.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ЛА́ХТА** Галявина (Лип. р. – 7).
- ЛАЦІ́ЙОН** *див.* ДЕРИПЛІ́Т (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ЛАЦІ́ЙОН** *бот.* Кручені паничі (Теп. р. – 4).
- ЛЕ́ВА** *церк.* Служник костюлу (Він. р. – 1; Ул. р. – 12).
- ЛЕ́ВАН** *церк.* Економ у ксьондза. *З косарі́в у нього леван був.* (Бар. р. – 1).
- ЛЕВШУ́Н** *див.* ЛІВАК (Сам. р. – 3).
- ЛЕ́ГАВИЙ** Лінивий (с.Козацьке, Бал. р.).
- ЛЕ́ГКЕ, ЛЬО́ХКЕ**, зв. мн. **ЛЕ́ГКІ, ЛЬО́ХКІ, ЛЬО́ХКІ** Легеня. *Нирі́дного та́та у́же то́же німа́, умѐр, був сла́бий на льо́хкі.* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- ЛЕДА́ЧИЙ 1.** Драний, старий, поганий, поношений (про одяг) (Бар. р. – 4, 6; Ям. р. – 4). *От наставник бере ледачу одежу, переодягається і до тої жінки.* (Бар. р. – 4).
- ЛЕДАЧІ́СЬКО** Ледащо, ледар (Даш. р. – 1).
- ЛЕДА́ШИЙ** *див.* ЛЕДАЧИ́Й (Даш. р. – 1).
- ЛЕ́ЖЕНЬ**, мн. **ЛЕ́ЖНІ** *кул.* **1.** Пиріг із капустою (с.Будеї, Код. р.). **2.** Пиріжки з вареної картоплі і капусти. *Вона вгоцала нас лежнями.* (Бар. р. – 9; Жмер. р. – 4; Ілл. р. – 4; Літ. р. – 8; Моґ.-П. р. – 1; Мур.-

- К. р. – 2; Тив. р. – 10; Чер. р. – 2, 4, 5; Хм. р. – 9; Яр. р. – 4).
- 3.** Мамалига, начинена капустою або картоплею (Яр. р. – 4; Піщ. р. – 1; Мог.-П. р. – 1; Чер. р. – 2); *пор.* ЛЕЖНІ.
- ЛЕЖНІ** зв. мн. кул. Пирого з мамалиги, начинені бринзою. *Вит'ага́й ле́жні з пéч'і / шоб не засóхли* (с.Обжили, Бал. р.); *пор.* ЛЕЖЕНЬ.
- ЛЕЙБИК 1.** Піджак (Ком. р. – 3; Ул. р. – 7). **2.** Верхній жіночий одяг (Тур. р. – 3). **3.** Корсетка (Ул. р. – 8).
- ЛЕЙБЧИК 1.** Жакет на підкладці (Ул. р. – 8). **2.** Ватний жакет (Лип. р. – 5). **3.** Поношений жакет (Хм. р. – 1; Шпик. р. – 4).
- ЛЕ́ЛИК зоол.** Кажан (Ям. р. – 4; с.Грабове, Код. р.).
- ЛЕ́ЛЬКА** див. ЛЕ́ЛЯ (с.Шершенці, Код. р.).
- ЛЕ́ЛЬОМ-ПОЛЕ́ЛЬОМ** ірон. Робити щось дуже повільно, ледве-ледве (Жмер. р. – 1; Тив. р. – 8, 10).
- ЛЕ́ЛЯ** Старша сестра. *Лéл'а / старша сестра* (с.Коси, Кот. р.).
- ЛЕМЕНТА́ТИ** Лементувати, кричати (Криж. р. – 1); *див.* ЛЕМЕНТИТИ.
- ЛЕМЕНТІ́ТИ** див. ЛЕМЕНТАТИ (с.Троїцьке, Люб. р.).
- ЛЕМІ́ШКА** кул. Страва з пшеничного борошна, як мамалига. *Зварила лемішки.* (Хм. р. – 9).
- ЛЕ́НЯ 1.** Межа між полями шириною 3-4 м, вузька нев'їжджена дорога. *Надвéч'ір вэ'áli корові на мотузкі і погна́ли на лéн'і́ю попа́сти.* (с.Обжили, Бал. р.). **2.** Рівна вулиця (Бар. р. – 6; Мур.-К. р. – 3; Тив. р. – 3). **3.** Довга рівна вулиця (Мур.-К. р. – 5; Об. р. – 1; Том. р. – 3). **4.** Широка вулиця (Яр. р. – 5).
- ЛЕП** Бруд, що наростає на тілі людини (Криж. р. – 1).
- ЛЕПЕ́ХА** Сорочка з грубого полотна (с.Байбузівка, Сав. р.).
- ЛЕ́ПЕТЕНЬ** Людина, яка багато говорить (Бар. р. – 5, 6, 11; Сам. р. – 2; Лип. р. – 7; Нем. р. – 4; Тив. р. – 3). *Аби писок не мовчав, то й кажут лепетень.* (Мур.-К. р. – 5).
- ЛЕПЕТУ́ЛЯ** див. ЛЕПЕТЕНЬ. *Олександра лепетуля.* (Даш. р. – 2).
- ЛЕПЕТУ́Н** див. ЛЕПЕТЕНЬ (Кал. р. – 3; Сам. р. – 3; Літ. р. – 1, 2; Стан. р. – 1, 2; Нем. р. – 3).
- ЛЕПУХА́ТА РО́ЖА** бот. Мальва (Бер. р. – 1).
- ЛЕПЕХА́** бот. Широколисті трави чи бур'яни. *На с'іно п'іде́ лепеха́.* (с.Концеба, Сав. р.).

ЛЕПОТІЙ *див.* ЛЕПЕТЕНЬ (Бар. р. – 12).

ЛЕСОПЕТА Велосипед (Погр. р. – 1; Даш. р. – 4).

ЛЕПТЕНЬ *див.* ЛЕПЕТЕНЬ (Мур.-К. р. – 5). *Аби писок не мовчав, то й кажуть лепетень.* (Мур.-К. р. – 5).

ЛЕХКОВКА Легкова машина (Криж. р. – 1).

ЛЕЯ **1.** *див.* БОМБІЦА (с.Василівка, Мик. р.). **2.** Лінива людина. *Ой і лєйа ти!* (с.Концеба, Сав. р.). **3.** *ірон.* Безгосподарна, ледача, неакуратна (Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 8; Тив. р. – 9).

ЛЕСГЕР *пол.* Колода, до якої прибивають дошки під час настилання підлоги. *Ше прибіти остан'н'у дбшкун до л'єгера і пол будé готівий.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЛЕСИ зв. мн. Будівельне дерево, яке йде на основу дерев'яної підлоги, до якої прибивають дошки. *На л'єги харашо дубі брати.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЛЕСЛЯ *див.* ЛЕЛЯ Біжи дон'у до л'ел'і най пожичит рубл'ів сто. (с.Олексіївка, Код. р.).

ЛІБИТИСЬ Усміхатись (Мог.-П. р. – 8).

ЛИГ Ковток (Бар. р. – 2; Даш. р. – 16; Жмер. р. – 1; Піщ. р. – 8; Тив. р. – 9; Чер. р. – 4, 5; Ям. р. – 6).

ЛИГÁТИ *пол.* Ковтати (Бар. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Брац. р. – 1, 3; Він. р. – 2, 6; Вор. р. – 3, 4, 5; Даш. р. – 3, 4, 5; Джул. р. – 1, 4; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 8; Коз. р. – 3; Ком. р. – 4; Коп. р. – 1, 2; Криж. р. – 2, 3; Літ. р. – 8; Лип. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 5, 6, 10; Нем. р. – 5; Об. р. – 2, 3; Піщ. р. – 7; Плис. р. – 1; Пог. р. – 7; Стан. р. – 1, 2; Сит. р. – 1; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Тив. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 9; Том. р. – 1, 5; Тул. р. – 1, 2; Тур. р. – 1; Ул. р. – 6, 7; Хм. р. – 9; Чер. р. – 1, 3, 4, 5, 7; Шар. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Шпик. р. – 1, 2, 3; Ям. р. – 1, 5; Яр. р. – 3, 4, 6, 7, 8).

ЛИГНУТИ *пол.* *див.* КОВТНУТИ (Лип. р. – 2; Хм. р. – 5; Об. р. – 1, 2; Ям. р. – 2, 4; Стан. р. – 2). *Вона не могла лигнути цієї таблетки.* (Стан. р. – 2).

ЛИГ Ковток. *Такá спéка надвурі, а воді хóджби одін лиг мáти.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

ЛИГУС Могорич, винагорода. *Привезіі дрóва / лігус б́уде.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* ПЕРЕЙМИ.

ЛИЖÁК *див.* БДЖІЛЬНИК. *Ву́лик на вос'імнáц'іт рáмок називáють лижакáми.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЛИЖУ́Х *див.* БДЖІЛЬНИК. *З лижухів трéба сáжу*

- вимітати.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *На гор'ишч'ї ѝе гор'ишчун'ї лижухї / у шкóл'ї лижух'ів пóвно.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЛИЗА́НЯ** *знев.* Чепуріння. *Ягбї ни то лїзана, то ѝ на роботу ходїла б.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- ЛИЗУ́Н** П'яниця. *Петрó такїй лизу́н, то ѝ літир віп'є.* (с.Сокиряни, Сок. р.).
- ЛІЗЬКАТИ** *екс.* Їсти погано, без апетиту; довго і трохи. *Їакишчó дитїна погáно ѝїст' / то кáжут / шо вона лїз'каїе. Лїз'кав-лиз'кав / ѝак котен'á / та ѝ покїнув вс'о ѝїдло.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЛИКА́ВИЙ** 3 прожилками буряк. *Ликавий буряк* (Стан. р. – 2).
- ЛИЛІ́ЙК** *зоол.* Кажан (Бар. р. – 2; Літ. р. – 8).
- ЛІ́ЛЯ** Старша сестра (Ям. р. – 6).
- ЛИМГÁТИ** Їсти (Ул. р. – 9).
- ЛИМІ́ШКА** *кул.* Страва, що вариться з пшеничної муки у вигляді каші (Тул. р. – 3).
- ЛІ́НДА** *бот.* Сочевиця; див. ЛИНТА (Ям. р. – 3; Об. р. – 1; Джул. р. – 3; Бер. р. – 8; Бар. р. – 3).
- ЛІ́НКА**¹ *див.* ЛИНДА (Бар. р. – 5, 7; Мур.-К. р. – 5; Стан. р. – 1). *Сочевиця і лінка усе їдно.* (Мур.-К. р. – 5).
- ЛІ́НКА**² *спец.* Довгий дротяний канат, яким тягають сітку з соломною від машини на скирту (Літ. р. – 7; Ул. р. – 2; Кал. р. – 1; с.Козацьке, Бал. р.).
- ЛІ́НТА**¹ *бот.* 1. *див.* ЛИНДА, ЛИНКА (Бар. р. – 1; Бер. р. – 1; Джур. р. – 3; Криж. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 1, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 4, 5, 6; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Пш. р. – 2, 7; Том. р. – 4, 6; Чер. р. – 1, 9; Чеч. р. – 2; Ям. р. – 1, 4, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7). *В нас кáжут лінта / а не чичивїц'а* (с.Коси, Кот. р.; с.Жеребкове, Ан. р.). 2. Будьяка рослина родини бобових. *Бїп / фасол'а / навт / горох у нас кáжут' лінта* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЛІ́НТА**² Стрічки, що дівчата вплітають в коси (Ям. р. – 6).
- ЛІ́НТВА́РКА** *бот. див.* ЛИНДА (Бар. р. – 13).
- ЛІ́НТО́ЧКА** *бот. див.* ЛИНДА. *Линточка і арнаут до лінти подібні. З того ѝ того пироги печут.* (Мур.-К. р. – 6).
- ЛІ́ПЕЦЬ** Назва місяця липня (Ор. р. – 2; Об. р. – 3).
- ЛИ́ПІ́НА** Ліс, в якому переважає липа. *П'їшóв у липїну та прин'їс цв'їту на чай.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЛІ́ПИ́ЦЬ** *див.* ЛІПЕЦЬ (Ул. р. – 9).
- ЛИ́ПНІ́ЙК** *бот.* Підмаренник справжній, багаторічна рослина, листки якого

пристають (липнуть) до одягу.
*Через цей липнік пройті не
можна.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЛІСНИЙ Хитрий (Ул. р. – 9).

ЛІСНИНА с. г. Пропуск в оранці
(Коз. р. – 2).

ЛІСИЧІ ЛАПКИ бот. Лисички
(Літ. р. – 7).

ЛІСИЧКА зоол. Білка (Хм. р. –
4).

ЛИСТОЇД зоол. Гусінь (Яр. р.).
*Після війська Лядова була, як
дерево після листоїдів.* (Яр. р.
– 6).

ЛИТВАК Товстун (Тул. р. – 4).

ЛИХОТА́ Бідність, злиденність.
*Було нас у ба́т'ка се́меро / та
вс'іх нас лихота́ му́чила.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ЛИЦЯ анат. зв. мн. Щоки
(Бар. р. – 4; Тул. р. – 3; Чеч. р.
– 4). *А у тої дівчини червоні
лиця.* (Чеч. р. – 4).

ЛИЦЬО дит. Обличчя (Ком. р. –
4; Ул. р. – 6). *Вмий, сину,
лицьо.* (Улан р. – 6).

ЛИЧ Свиняче рило (Теп. р. – 4).

ЛИЧА́ВКА Жом з буряка (Мог.-
П. р. – 8).

ЛИ́ЧКА с. г. Ніколи не орана
земля. *Пасе на личці.* (Том. р. –
4).

ЛИ́ЧКО Лицьова сторона шкіри
(Вор. р. – 5; Ілл. р. – 6; Літ. р. –
8).

ЛИШКІ́ бот. Айстри. *Лишки
різнокольорові.* (Брац. р. – 3).

ЛІВА́К Лівша (Бар. р. – 2, 3, 4, 7,
11, 12; Бер. р. – 1, 4, 5; Брац. р.

– 1; Він. р. – 6, 9; Вор. р. – 3;
Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. –
2; Жмер. р. – 8, 9; Ілл. р. – 1, 8;
Ком. р. – 1; Літ. р. – 4, 5, 7, 9;
Лип. р. – 1, 2, 5; Мог.-П. р. – 2,
5, 6; Мон. р. – 2, 3, 4; Мур.-
К. р. – 3, 5, 6; Ол. р. – 2; Ор. р.
– 3; Піщ. р. – 1, 2, 3; Плис. р. –
1, 2, 4, 5; Сам. р. – 2; Стан. р. –
1, 2; Сит. р. – 1; тепл. р. – 1;
Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Том. р. – 3,
6; Тул. р. – 1, 4; Тур. р. – 3;
Ул. р. – 2, 4, 5, 6, 9, 12; Хм. р. –
2, 4; Чер. р. – 1, 3; Шпик. р. – 1,
3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Яр. р. –
5, 6, 7, 8). *Лівак – чортова
рука.* (Гай. р. – 4). *Людина, в
якої ліва рука, як права.* (Ол. р.
– 2).

ЛІВА́КА див. ЛІВАК (Чеч. р. –
2; Даш. р. – 5).

ЛІВА́Ш див. ЛІВАК (Сам. р. –
3).

ЛІВА́ШНИК див. ЛІВАК
(Жмер. р. – 3; Нем. р. – 1).

ЛІВА́Ч див. ЛІВАК (Ям. р. – 4).

ЛІ́ВЕНЬ див. ЛІВАК (Ул. р. –
9).

ЛІ́ВІК див. ЛІВАК (Об. р. – 1).

ЛІВКУ́Н див. ЛІВАК (Мур.-К. р.
– 1).

ЛІВКУ́Т див. ЛІВАК (Тив. р. –
6).

ЛІВКУ́ТНИК див. ЛІВАК
(Бар. р. – 1, 2, 6, 15; Піщ. р. – 7;
Том. р. – 4; Чер. р. – 2;
Шпик. р. – 3).

ЛІВО́Н Чоловіче ім'я (Бар. р. –
9).

ЛІВОРУ́КИЙ див. ЛІВАК (Бар. р. – 4, 7).

ЛІВШУН див. ЛІВАК (Коз. р. – 1; Літ. р. – 7; Кал. р. – 8; Ком. р. – 1; Сам. р. – 2; Ілл. р. – 1, 9, 12; Плис. р. – 1).

ЛІГ'АВІЙ Ледачий, поганий. *Чого ти такий лігавий, що не хочеш нічого їсти?* (Сам. р. – 3).

ЛІЙ Перетоплене овече сало, яке використовують для ліків. *Сало овече топл'ане зве́ц'а л'ій.* (с.Коси, Кот. р.).

ЛІКОТЬ Давня міра довжини. Полотно міря від пальців до середини грудей, така міра лікоть (Мур.-К. р. – 4).

ЛІЛІ́К див. ЛИЛИК (Ям. р. – 4).

ЛІЛІ́ЯК бот. Бузок. *У нас по вс'ому город'і л'іл'ій'як розпоросівс'а.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЛІМА́Й бот. Айва (Сок. р.). *Надворі тупло́, то й ліма́й ра́но цвіте́.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

ЛІМО́НКА бот. Вид груші (солодкі, соковиті, тверді, жовті) (Літ. р. – 2).

ЛІНЕ́ЙКА техн. Вид воза (Даш. р. – 2).

ЛІНЬ, ЛЕНЬ іхт. Лин. *У нас є п'ять пород ри́б: щупа́к, коро́п, кара́сь, плоти́ца і лінь.* (с.Романківці, Сок. р.).

ЛІПА́К буд. Коров'ячий гній, перемішаний із соломю і всушений на сонці. *Ра́н'ше*

щче робі́ли з гно́у л'іпакі́ л'ітом: вони́ вісохнут на со́нці́ до́бре / та й па́лимо ц'ілу́ з'іму. (с.Немирівське, Бал. р.). *Соло́мою / дровами / кирпи́чом з наво́за / з л'іпа́к'ів / пере́йди...* (про опалення дому) (с.Долинське, Ан. р.).

ЛІПАКІ́ буд. Вид палива, вироблений з гною і соломи, або полови (Бер. р. – 1; Ям. р. – 4). *А ви вже насушили ліпаків?* (Бер. р. – 1).

ЛІСА 1. Драбина з хмизу, яку кладуть на сани (Бар. р. – 3, 4, 5, 11, 12, 13; Гай. р. – 2, 4, 6; Даш. р. – 5; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 8; Ілл. р. – 1, 8; Коп. р. – 1, 2; Кр. р. – 2; Літ. р. – 4, 7, 9; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Нем. р. – 1; Ол. р. – 1; Плис. р. – 1; Стан. р. – 1; Сит. р. – 4; Тив. р. – 1, 6; Том. р. – 1, 3, 5; Ул. р. – 5; Ченр. – 2, 9; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 2, 4, 6; Яр. р. – 7). *Лісу на сани гринджоли кладут, щоб сіно возити.* (Бар. р. – 13). *Щоб на сан'ах возіти шос'нибу́д' / то тре́ба кла́сти л'ісу.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). 2. Рідко заплетена ліщиною драбинка для сушіння фруктів (Бар. р. – 4, 5; Гай. р. – 2, 4; Сит. р. – 4; Том. р. – 1; Тул. р. – 3; Чер. р. – 9; Шар. р. – 3; Ям. р. – 6; Яр. р. – 7). *Тури́шня ліса вже згоріла,*

треба нову плести. (Тул. р. – 3).

ЛІСАП'ЄТ див. ЛЕСОПЕТА, ЛІСОПЕТ (Даш. р. – 3; Хм. р. – 1).

ЛІСКА, здріб. **ЛІСОЧКА**.

1. Маленька заплетена драбинка, що кладеться на сани (Бар. р. – 1, 11, 14; Бер. р.; Він. р. – 6; Жмер. р. – 9; Мур.-К. р. – 6; Яр. р. – 8; Хм. р. – 3; Яр. р. – 3). **2.** Рідко заплетена лишиною драбинка для сушіння фруктів (Бар. р. – 1, 5, 7, 8, 14; Брац. р.; Жмер. р. – 2; Криж. р. – 1; Яр. р. – 5; с.Семенівка, Код. р.). *На сани кладеця ліса, а ліска на сушню.* (Бар. р. – 5). *Не давай вилікий вогон' / бо згорит ліска.* (с.Обжили, Бал. р.). **3.** Хвіртка, ворота (Коп. р. – 2; Жмер. р. – 1; Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 4; Яр. р. – 3, 6). *Віччини, мати, ліску, видем тубі невістку.* (Із пісні). (Коп. р. – 2). **4.** бот.

Ліщина (Бар. р. – 5; Ілл. р. – 1; Том. р. – 7; Тул. р. – 2). *Ліски в цему лісі багато.* (с.Лісничівка, Бал. р.). **5.** Дрова (Ул. р. – 12). **6.** Тонка, довга і пружна гілка (Джул. р. – 1).

ЛІСКОВІЙ З ліщини (Бар. р. – 4, 7, 8; Літ. р. – 2, 9). *От якби з глodyяка дістав цітілно ліскове.* (Бар. р. – 4).

ЛІСОВІЙ див. ЛІСКОВІЙ. *Кіш виплітасця з лози з лозовою*

або лісковою каблучкою. (Бар. р. – 8).

ЛІСОВІ КАБАНЧИКИ бот. Конюшина. *Нарвала лісовіх кабанчиків дл'а скотіни.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЛІСОП'ЄТ див. ЛЕСОПЕТА, ЛІСАП'ЄТ (Даш. р. – 2; Хм. р. – 7).

ЛІТЕПЛА ВОДА Тепла вода (Бар. р. – 1, 4, 5, 7). *Літепла вода на шматя чи на́чиня мити.* (Бар. р. – 4).

ЛІТЕПЛО див. ЛІТЕПЛА ВОДА (Бар. р. – 11; Гай. р. – 2; Жмер. р. – 2; Стан. р. – 2). *Зогрій літепло бо треба пожмакати шматя.* (Стан. р. – 2).

ЛІТ'ЕРНИЙ: літ'єрний віз – техн. Віз для перевезення соломи чи снопів (Том. р. – 5; Код. р.). *Літ'єрним вóзом вóз'ат солóму / снопі / дрова.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ЛІТЕРН'ЯК техн. Віз, гарба з низькими драбинами, призначений для перевезення снопів, дров. *С'огóдн'і склада́й літ'єрн'як / бо пойдемо снопі возіти.* (с.Обжили, Бал. р.; с.Байбузівка, Сав. р.).

ЛІТНИК **1.** Жакет (Бер. р. – 3, 4; Гай. р. – 5; Даш. р. – 6; Жмер. р. – 4; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Ям. р. – 4; Об. р. – 1; Яр. р. – 1, 4). *Піжак на жінці Літник, а на чоловікові піжак.* (Гай. р. – 5). **2.** Літній

- жіночий жакет. *Їа пошїла л'їтник* (с.Концеба, Сав. р.).
- 3.** Спїдниця, виткана з овечої шерсті (Ям. р. – 6; Бар. р. – 6).
- ЛІТНИЧОК** *здриб.* до ЛІТНИК (с.Грабове, Код. р.).
- ЛІТНІЙ** Теплий (Мур.-К. р. – 5).
- ЛІТНЯ ВОДА́** *див.* ЛІТЕПЛО (Лип. р. – 2; Бар. р. – 2).
- ЛІТНЯ ПІЧ** Піч, що надворї (Даш. р. – 2; Мог.-П. р. – 2; Плис. р. – 6); *див.* КАБИЦЯ.
- ЛІТНЯ́К** **1.** *див.* ЛІТНИК (Гай. р. – 2; Він. р. – 1; Теп. р. – 4; Ул. р. – 10; Хм. р. – 14). **2.** Верхній чоловічий одяг (Лїт. р. – 6).
- ЛІТРА** *техн.* Частина воза (Ям. р. – 3).
- ЛІ́ЦА** зв. мн. *спец.* **1.** Ремінні віжки (Бар. р. – 1, 11; Брац. р. – 3; Джул. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Том. р. – 7). **2.** Ремінне роздвоєння кінців віжок (Бар. р. – 7, 13; Він. р. – 1, 8).
- ЛІ́ЦЯ** *бот.* Колюча рослина, яка росте здебільшого на камінних мурах, повїй. (Ям. р. – 3). *Виру́бував л'їц'їю на горóд'ї / а вона вс'о равнó ростé.* (с.Лїсничівка, Бал. р.).
- ЛІ́ЧИЦЯ** Вважається. *А де вулії зимою стоять, лі́чиця темнік.* (Гай. р. – 6).
- ЛОБАСЬ** Лобань (Ул. р. – 9).
- ЛОБА́Ч** *див.* ЛОБАСЬ (Він. р. – 12; Жмер. р. – 8, 9; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 1; Нем. р. – 1; Об. р. – 3; Піщ. р. – 1, 3; Плис. р. – 4; Теп. р. – 1; Тив. р. – 2; Том. р. – 5; Тур. р. – 3; Шпик. р. – 1; Ям. р. – 1, 5).
- ЛОБОТРА́СКА** *мед.* Пропасниця, лихоманка (с.Ухожани, Бал. р.).
- ЛО́ВКИЙ** Гарний (Жмер. р. – 5; Він. р. – 9; Ул. р. – 7; Хм. р. – 11).
- ЛОГАЗА** *кул.* Їжа, приготована з вареного ячменю. *Наварїла логáзи та нехáй суб'ї їїд'ат.* (с.Лїсничівка, Бал. р.).
- ЛО́ЖЕРА** *спец.* Залїзна щїтка для остаточного очищення волокна (Ям. р. – 3).
- ЛО́ЖКА** Залїзна зігнута лопата для підбирання землі. *Бїжи, Ганю, позич у сусїд лóжки, та будéмо вичищати яму на барабóлі.* (Тул. р. – 3).
- ЛО́ЗІНА** Вирїб з лози (Лїт. р. – 2).
- ЛО́ЗІНЕЦЬ** Заплетена лозою драбинка для сушіння фруктів (Ям. р. – 3).
- ЛО́ЗНИЦЯ** *див.* ЛІСКА 2 (Мур.-К. р. – 10; Чеч. р. – 2; Яр. р. – 5, 9; с.Обжили, Бал. р.). *У мене ще не було такої мїлкої лозницї.* (Чеч. р. – 2).
- ЛО́ЗНЯ** Сушарка або піч для сушіння фруктів (Ям. р. – 4; Яр. р. – 5, 7, 8). *Лозня, що на нїй сушать сливки.* (Яр. р. – 5).
- ЛО́ЗЯ** *дит.* Ложка (Ілл. р. – 6; Бер. р. – 5; Лїт. р. – 3; Ул. р. – 3).

ЛОЇНА бот. Глід (Тул. р. – 1); див. ЇЛІНА.

ЛОЙ див. ЛІЙ Лой позливала у банки / нехай суб'ї буде. (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЛОЙТИР заст., рідк. Гарба. Я клав зо штири клані на лойтир. (с.Романківці, Сок. р.).

ЛОМ пол. Наломане гілля після бурі (Тул. р. – 4).

ЛОМАНКА спец. Терниця. Ломанка або терниця і ще є витірачка, у ні широкий з борозенко посередині мечик. (Бар. р. – 13).

ЛОМАТИ ОБЛІГ с. г. Орати вперше (Сам. р. – 2).

ЛОМБАС див. ЛОБАСЬ, ЛОБАЧ (Мог.-П. р. – 5).

ЛОМКА мед.Ревматизм (Ул. р. – 9).

ЛОМО техн. Частина ткацького верстату, по якій рухається вироблений матеріал (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЛОПА Брехунка (Він. р. – 12).

ЛОПАТИ знев. Швидко їсти. Лопай борщ. (Брац. р. – 8).

ЛОПАТИЛНО Держак лопати. Зроби нове лопатилно. (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЛОПТИ Лопнути. Колдун у когуті обернувся і дзьобас просо, але лопло йому воля. (Бар. р. – 5).

ЛОПУХАТИЙ з великим листям. Буряки бувають лопухаті. (Кал. р.).

ЛОСКОМ незм. Безладно, безгосподарно, розкидано, неприбрано (с.Василівка, Мик. р.). Вс'о у хат'ї лоском лежало / і одѣжа / і начин'а. (с.Лісничівка, Бал. р.). У хат'ї вс'о лоском. (с.Концеба, Сав. р.); Покинула усьо лоском і побігла. (Криж. р. – 1).

ЛОТА с. г. 5-6 десятин (Ул. р. – 9).

ЛОТОВА бот. Вид вишень (Ул. р. – 9).

ЛОТÓТ бот. Лопух. Сидит баба під плотом, накрилася лотóтом. (Тул. р. – 1).

ЛОХА́НКА Велика миска (Ол. р. – 4).

ЛОХА́НЯ 1. див. ЛОХАНКА (Брац. р. – 7; Чеч. р. – 4; с.Лаптево, Фр. р.). Намочіла рибу в лохан'ї / бо дуже солóна (с.Лісничівка, Бал. р.). 2. Посуд для вареників. Навар'ат вареник'ів на с'ім души чи на віс'ім / насипають у лохан'у і їд'ат. (с.Олексіївка, Код. р.).

ЛУБО́К¹ 1. Гра дітей чи дорослих, родичів і знайомих напередодні похорону померлого товариша, сусіда, родича. Ігри можуть бути різні – у фанга, у “кольца” тощо. Старі люди вночі, щоб не спати в хаті, де лежить померлий, жартують між собою. Одна з жінок, що не спить, може поприв'язувати сплячих жінок до лавки,

- позшивати спідниці двох жінок або пришити одяг задріمالого до одягу померлого тощо (с.Канцеба, Сав. р.; смт.Красні Окни, Кр. р.). **2.** Збір людей, коли в хаті є покійник. *Коли хто помре / то родич'ї сход'ац'а веч'іром в хату / та / де мрец' / на лубок.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЛУБОК²** Обшивка у возі (Хм. р. – 3).
- ЛУГОВІНА** Низовиця, заросла травою (Ул. р. – 6; Шар. р. – 6). *Посередині поля, була колись невелика луговина, яка була наповнена водою.* (Ул. р. – 6).
- ЛУЖИЦЯ** спец. Частина ярма (Криж. р. – 2).
- ЛУЖУХ** див. ЛИЖАК (с.Бакша, Сав. р.).
- ЛУПАТИ** **1.** Ламати хліб (Лип. р. – 2; Криж. р. – 1). *Лупай балáбушок, будём їсти.* (Криж. р. – 1). **2.** Кліпати (Тив. р. – 1).
- ЛУПАТИ** Про головний біль. *Боліти в голові.* (Лип. р. – 2).
- ЛУПІНЯ** Лушпиння з картоплі (Бар. р. – 2; Жмер. р. – 3; Ям. р. – 1).
- ЛУСКА¹** Шматочки неживої сухої шкіри на голові людини, лупа. *Війчиши луску з голові.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЛУСКА²** спец. Залишки від прядива, що залишається на щітці (Ям. р. – 4).
- ЛУСКАТИ** див. ТЕРЕБИТИ (Літ. р. – 7; Тул. р. – 4).
- ЛУСТКА** Тоненька скибка хліба (Ілл. р. – 4).
- ЛУТКИ** зв. мн. Дві бокові частини дверної коробки (Літ. р. – 3).
- ЛУТІВИЙ** див. ЛОТОВИЙ (Ул. р. – 8).
- ЛУЦИНА** бот. див. ПОВІЙ (Яр. р. – 6). *Луцина росте на канáвах.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ЛУЧ** див. ЛУЧА (Теп. р. – 1).
- ЛУЧА!** див. А-КУТ! (Бер. р. – 1; Бар. р. – 12; Криж. р. – 1). *А-луча! чого вже ни в'їдхóдиши в'їд корóви!* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ЛУЧИЙ** Краций. *Може якого поклати б лучого.* (Мон. р. – 2).
- ЛУЧ-ЛУЧКИ!** див. А-КУТ! *Луч-лучки! Куді вонó пол'їзло.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЛУЧОК¹** спец. Різновид довгозубих граблів, прикріплених до коси, що використовують для зручності косіння *Йак ѓе лучок коло косі / то скóс'ане бóде л'агáти валкóм.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ЛУЧОК²** спец. Частина верстата для сукання цівок, яка закладається в човник (Літ. р. – 3, 8; Гай. р. – 4; Ілл. р. – 8; Вор. р. – 5).
- ЛУШПÁРИТИ**
екс. **1.** Лупцювати; **2.** Їсти з

великим апетитом. *Маліх дітэй лушпáриши / шоб слухали.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЛУЩІВКА *с. г.* Лушціння ґрунту (Бар. р. – 13, 14). *Лушцівка, а глібока оранка – зябльова.* (Бар. р. – 13).

ЛУЩОВКА *див.* ЛУЩІВКА (Бар. р. – 1, 6, 7, 10, 12, 14, 15; Він. р. – 6; Вор. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2, 9; Кал. р. – 3; Мур.-К. р. – 6; Сам. р. – 3; Тул. р. – 2, 5; Ул. р. – 3, 12). *Посля жнив лушовка робиця.* (Бар. р. – 12). *Уперше горут на лушовку, удруге на зяб.* (Кал. р. – 3).

ЛЬОДОВІЦЯ *див.* ОЖЕЛЕДА. *Льодовиця – нема як йти.* (Бар. р. – 13).

ЛЬОДОВКА Немолота сіль (Тив. р. – 5).

ЛЬОКАЙ *пол.* Лакей (Бар. р. – 5).

ЛЬОЛЯ **1.** Сорочка з грубого полотна (Тив. р. – 1). **2.** *Дит.* сорочка (Бар. р. – 1, 5; Бер. р. – 5; Брац. р. – 3; Вор. р. – 3, 5; Гай. р. – 2, 4; Даш. р. – 2; Жмер. р. – 2; Мог.-П. р. – 5; Тив. р. – 3; Том. р. – 7; Тул. р. – 1; Тур. р. – 3; Ям. р. – 4; Хм. р. – 1, 4). *Йди, сину, у ці льолі.* (Бар. р. – 1). 3).

ЛЬОНАРИСЬКО *с. г.* Поле, з якого знято льон (Тур. р. – 3).

ЛЬОНИК Дерев'яний чи металевий кілочок в осі, який не дає спадати люшні (Бар. р. – 1, 5, 6, 13, 14; Брац. р. – 3;

Він. р. – 1, 6; Жмер. р. – 1; Ком. р. – 2; Джур. р. – 2, 3; Мон. р. – 1; Плис. р. – 5; Стан. р. – 3; Тив. р. – 1, 2; Том. р. – 7; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).

ЛЬОНІСЬКО *див.*

ЛЬОНАРИСЬКО (Бар. р. – 4, 8, 11; Вор. р. – 3; Він. р. – 9; Коз. р. – 1; Літ. р. – 2, 5, 7; Мур.-К. р. – 4; Мог.-П. р. – 2; Сам. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 5, 9; Шпик. р. – 5).

ЛЬОНКІ *бот., зв. мн.* Польові квіти синього кольору (Літ. р. – 2).

ЛЬОНОК Веснянка, яку співають дівчата (Літ. р. – 3).

ЛЬОПА Людина, що багато говорить (Шар. р. – 6).

ЛЮ-ЛЮ-ЛЮ! *див.* ВУДЬ-ВУДЬ! (Тив. р. – 3; Ком. р. – 4).

ЛЮБАС Любий (Піщ. р. – 2).

ЛЮБОМІЛИЙ Хороший, гарний. *Дружба мій любомилій.* (Коп. р. – 2).

ЛЮБРИК *рум.* **1.** Олівець для губ. *Л'убриком маст'ат губи* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** Графітовий стержень в олівці (Бар. р. – 5).

ЛЮДЯНИЙ Роботящий (Яр. р. – 9).

ЛЮЛЬКА **1.** Колиска, що стоїть на землі (Бар. р. – 1, 3; Джул. р. – 1, 3, 4; Ул. р. – 9; Жмер. р. – 6; Мур.-К. р. – 1; Тив. р. – 1; Чер. р. – 1; Шар. р. – 4;

- Шпик. р. – 3; Яр. р. – 3, 6, 8).
Колиска на вервечках, а люлька качасця на зямлі. (Бар. р. – 1).
- ЛЮСТРО** 1. Дзеркало (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3; Гай. р. – 2; Ком. р. – 3; Погр. р. – 5; Ям. р. – 6). 2. Гостра частина коси (Гай. р. – 6; Мон. р. – 1).
- ЛЮТИЙ** Холодний (Ям. р. – 1).
Лютий день ниньки. (Ям. р. – 1).
- ЛЮТИК** Лютий (місяць) (Ул. р. – 9).
- ЛЮЦЕРІЯ** бот. Конюшина (Нем. р. – 2). 2. Люцерна (Ям. р. – 6).
- ЛЯ-ЛЯ!** 1. Так відганяють худобу, корів (Сам. р. – 3). 2. див. АТЮ НА! -кличуть собак (Гай. р. – 6).
- ЛЯ-ЛЯ КУДІ** див. ЛЯ-ЛЯ 1 (Сам. р. – 3).
- ЛЯДА** 1. Віконниця (Бар. р. – 2, 4, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 4; Брац. р. – 1; Він. р. – 12; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 4, 6; Даш. р. – 2, 5; Жмер. р. – 6, 8; Коп. р. – 4; Криж. р. – 1, 2; Літ. р. – 2, 4, 5, 7, 9; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 2, 4, 5; Мур.-К. р. – 1, 3, 5; Об. р. – 1, 3; Піщ. р. – 1, 2, 3; Плис. р. – 2, 4; Сит. р. – 2, 4; Теп. р. – 3; Тив. р. – 1, 3, 6, 12; Том. р. – 1, 3, 4, 5; Тул. р. – 1, 4; Ул. р. – 4; Хм. р. – 2; Шар. р. – 6; Шпик. р. – 1, 2, 3, 5; Яр. р. – 7). *Ще є ляда з досок збіта, щоб закривати вакна.* (Бар. р. – 12); зовнішні віконниці (с.Полянецьке, Сав. р.; с.Грабове, Код. р.); внутрішні віконниці (с.Слюсарівка, Сав. р.). 2. Віко в скрині (Теп. р. – 1; Мур.-К. р. – 5). 3. Верхня дошка стола (Бар. р. – 2, 4, 5, 13; Літ. р. – 5; Ул. р. – 4; Жмер. р. – 6). *У столі теж ляда зверху* (Бер. р. – 2). 4. Добрий, гарний. *Ляда день буде.* (Об. р. – 3).
- ЛЯЗУРОК** Синька (Яр. р. – 9).
- ЛЯЛЕЧКА** бот. Лісова квітка (Ул. р. – 9).
- ЛЯЛЯ ГОНА** дит. Лялька впала (Ям. р. – 6; Бар. р. – 8; Вор. р. – 4; Піщ. р. – 3; Тур. р. – 3).
- ЛЯМНИЙ** Обшитий лямівкою. *Ой там, у Вільгові, лямні обруси на столі.* (Бар. р. – 2).
- ЛЯМПА** Лампа. *Ледве світиться лямпа в куточку.* (Ям. р. – 6).
- ЛЯННІЧКА** Хустина з ляного полотна. *Позав'язували д'івчата л'аннічки.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЛЯПАВІЦЯ** Сльота, погана погода (Жмер. р. – 1; Літ. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 8; Ул. р. – 5; Хм. р. – 9).
- ЛЯПАНИЦЯ** див. ЛЯПАВИЦЯ (Ілл. р. – 4; Лип. р. – 7).
- ЛЯПАТИСЬ** Купатися (Ілл. р. – 6).
- ЛЯПНУТИ** Вдарити; див. ПРИПАЛИТИ (Бер. р. – 1).
- ЛЯПОВІНЯ** див. ЛЯПОВИЦЯ (Піщ. р. – 6).

ЛЯПОВІЦЯ *див.* ЛЯПАВИЦЯ (Даш. р. – 4, 6; Літ. р. – 1; Тив. р. – 10; Тур. р. – 3; Ул. р. – 7, 10; Хм. р. – 9). *Надворі така ляповиця, що й не пройти.* (Хм. р. – 9).

ЛЯРВА *пол. обр.* Опудало, повія. (Бар. р. – 5).

ЛЯТИ Лити (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 7, 11, 13, 15; Брац. р. – 1; Бер. р. – 5; Гай. р. – 2, 5, 6, 7; Жмер. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 3). *Нащо в кирницю воду ляти.* (Бар. р. – 6). *Налялося йому біди повні вуха.* (Бар. р. – 4).

ЛЯТЧИНА Частина села (Ул. р. – 9).

ЛЯХ Шляхтич. *Там колись жили ляхи.* (Бар. р. – 1, 2, 5, 7, 11, 14; Мур.-К. р. – 5; Ул. р. – 12). *Не рад лях, що взяв по зубах, та цей ногами дригає.* (Бар. р. – 2).

ЛЯХІ Частина села, де живе багато українців з прізвищами на -ський, -цький. *Вони католики* (Літ. р. – 3).

М

МА́ВКАТИ Някати (Бар. р. – 6; Гай. р. – 6; Жмер. р. – 8, 9; Коз. р. – 1; Коп. р. – 3; Мур.-К. р. – 5, 6; Плис. р. – 4; Сам. р. – 3; Теп. р. – 1; Том. р. – 6; Піщ. р. – 1; Тул. р. – 3; Ул. р. – 12; Чер. р. – 2, Чеч. р. – 2; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 3).

Коти мавкають, а кіт мавкає. (Мур.-К. р. – 5).

МАВЧА́ТИ *див.* МАВКАТИ (Ком. р. – 1).

МАГАЗІ́Н *пол.* 1. Колгоспна комора для зерна (Бар. р. – 2, 4, 6, 8, 9, 10; Брац. р. – 3; Вор. р. – 5; Даш. р. – 5; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 6; Кал. р. – 1, 3, 5; Ком. р. – 2, 4; Коз. р. – 2; Лип. р. – 2, 5; Літ. р. – 1, 3, 5; Мур.-К. р. – 1; Об. р. – 3; Піщ. р. – 3, 4; Плис. р. – 4; Тив. р. – 4, 8, 10; Том. р. – 1, 3, 7; Ул. р. – 4, 5, 6, 9; Хм. р. – 2, 3, 9; Чеч. р. – 2; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 4). *Удома комора, а у колгоспах типер магазин.* (Том. р.). *Сьогодні бригадир загадав йти до магазину.* (Вор. р. – 5).

МАГАЗІ́НЕР *пол.* Комірник (Бар. р. – 2, 4, 5).

МАГАЗІ́Н *див.* МАГАЗИН (Бар. р. – 5; Том. р. – 1; Чеч. р. – 4). *Підеши в магазин пересівати зерно.* (Чес.р. – 4). *У магазині ідне зерно тримають.* (Бар. р. – 5).

МАГАЛІ́А 1. Загальна назва кутка села. (Піщ. р. – 2; Ям. р. – 2, 3, 5, 6) *Йіму́ далеко додому / бо живе аж на магал'ї.* (с.Будеї, Код. р.). *На ті магал'ї живут' моїї куми.* (с.Олексіївка, Код. р.). 2. Кількість людей – 15-20 чол. *Йїх ц'їла магалá.* (с.Концеба, Сав. р.).

- МАГАЛА́ТІЙ** *екс.* 1. Нерозумна, ненормальна людина (с.Василівка, Мик. р.).
2. Чоловік, який прикидається дурником (с.Бакша, Сав. р.).
- МАГАЛІ́ЯС** *зоол.* Комар. *Увечері літають магаліysi, здорово кусаюця.* (Бар. р. – 13).
- МАГЕ́ЛЬ** *спец.* 1. 5-6 горсток прядива, зв'язаних докупи, коли прядиво мочать у воді.
2. Зв'язані докупи 10 горсток прядива (с.Байбузівка, Сав. р.; с.Ухожани, Бал. р.; с.Семєнівка, Код. р.).
- МАГИ́ЛЬНИ́ЦЯ** *спец.* Дерев'яний брусок із зубцями для прання білизни; прач. (Він. р. – 1; Жмер. р. – 2; Тив. р. – 9; Том. р. – 1; Ям. р. – 5). *Нею качають білизни.* (Жмер. р. – 2).
- МАГИ́ЛЬНИ́ЦЯ** *спец.* *див.* МАГИ́ЛЬНИ́ЦЯ (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14; Бер. р. – 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 12; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 3, 6, 8, 9, 10, 11; Коп. р. – 1, 2, 3, 5; Криж. р. – 1, 2, 3; Мог.-П. р. – 1, 5, 4, 6, 8; Мур.-К. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10; Ол. р. – 1, 4; Піщ. р. – 1, 2, 3, 7; Стан. р. – 1, 2, 3; Тив. р. – 1, 2, 3; Том. р. – 3, 4, 6; Тул. р. – 1, 2, 3, 4; Тр. р. – 2; Чер. р. – 1, 2, 4, 9; Шар. р. – 3, 4, 5, 6; Шпик. р. – 2, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Яр. р. – 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10; Ям. р. – 1). *Магільницею і качаю шматя.* (Ям. р. – 1).
- МАГІ́ЛНИ́ЦЯ** *спец.* *див.* МАГИ́ЛЬНИ́ЦЯ *Магілніц'а та качалка зам'ін'ували вут'ух.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Писарівка, Код. р.). *Давай магілніц'у / бо треба шмат'а покачати.* (с.Обжили, Бал. р.). *Йе так'і карби на дручкові / це називайіц'а магілніц'а / а рубел' той шо фуру віажут йак воз'ат снопи.* (с.Олексіївка, Код. р.). *Греб'інне полотно колис' глádiли магілніц'уіу.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* МАГИ́ЛЬНИ́ЦЯ.
- МАГУ́ЛКА** *Завиток* волосся на голові у жінок. *Зач'ісуйц'а з прод'іром / завивайут магулку на голові.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- МАДЛÉН** *бот.* Вид винограду (Ул. р. – 9).
- МА́ДЛІ** *Своєрідні* сніпки. *Б'ют коноплі, тоді у мадлі в'яжут і носят на річку.* (Мур.-К. р. – 5).
- МАЖА́РА** *техн.* Віз для возіння снопів, сіна, соломи (Яр. р. – 3).
- МА́ЗАНКА** *Глиняна хата* (Літ. р. – 3; Ул. р. – 9).
- МАЗГÉРА** *вульг.* Морда (Бар. р. – 1, 4, 5, 13, 14; Він. р. – 6). *От мазгера як гарбуз.* (Бер. р. – 13).

МАЗГІРА *див.* МАЗГЕРА (Ул. р. – 3).

МАЗНЯ́ Бійка (Ул. р. – 9).

МАЗУ́РКИ *кул.* Коржики, вид печива (Бар. р. – 4; Мог.-П. р. – 7).

МАЙДА́Н Дитячі ясла (Джул. р. – 3; Ілл. р. – 5; Мог.-П. р. – 4; Яр. р. – 6). *Діти відала в майдан.* (Ілл. р. – 5).

МАЙНА́ТИ Опускати вниз (Він. р. – 1).

МАЙО́РКА [?] *Сьогодні буду на майорку ходити.* (Ям. р. – 4).

МАЙТЯ́ *дит.* Борода (Чер. р. – 2).

МАЇ́ВКА, МАЙО́ВКА *бот.* Сорт ранньої черешні. *Мама принесла у фартусі маївки* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

МАК СІ́ЧЕНИЙ *бот.* Повні, червоні квіти, які вирощують біля хати (Бер. р. – 1).

МАКАДУ́ЛЯ *бот.* Вид груш (Тул. р. – 4).

МАКАЗІ́Н *див.* МАГАЗІН (Брац. р. – 1, 2; Гай. р. – 6; Вор. р. – 4; Він. р. – 14; Нем. р. – 1; Теп. р. – 2, 3; Том. р. – 4, 6; Ул. р. – 3).

МАКДО́НА *бот.* Вид картоплі (Чер. р. – 3).

МАКОГІ́Н *техн.* Половина осі у колесі (Жмер. р. – 1; Тул. р. – 2, 5).

МАКОГО́Н *див.* МАКОГІН (Бар. р. – 1; Джул. р. – 1; Стан. р. – 3; Том. р. – 7).

МАКОЛЬО́НДРИК *орн.* Дикий птах (Літ. р. – 2).

МАКУ́ШКА *рос.*Верхів'я дерев. *Треба зр'ізати макушку берест'ука / бо чоґос' всохла / та хай з кор'ін'н'а пускайе па́ростки.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

МАЛА́Й *рум.* або *молд.* *кул.*

1. Хліб із кукурудзяного борошна. *З папиоїноїї мукі в́арат малалігу / печу́т мала́й.*

(с.Коси, Кот. р.; с.Долинське,

Ан. р.; Бар. р. – 4, 9; Мог.-П. р.

– 1, 8; Мур.-К. р. – 1, 2, 10;

Бер. р. – 2, 6; Жмер. р. – 2, 4, 7;

Ком. р. – 2; Криж. р. – 1;

Піщ. р. – 6; Стан. р. – 3; Том. р.

– 7; Ул. р. – 12; Чер. р. – 4;

Чеч. р. – 1; Ям. р. – 3, 6; Яр. р.

– 1, 2, 4, 5, 6, 9). *Напекла*

доброґо малаю. (Бар. р. – 9).

Такий черствий мала́й / шо не

мо́жна йісти. (с.Лісничівка,

Бал. р.). **2.** Грудка білої глини.

Купіла два малайї гліни та й

буде́ чим мастіти.

(с.Лісничівка, Бал. р.).

2. Блинець з кукурудзяного

борошна (Бар. р. – 1, 2, 5, 7, 11,

14; Бер. р. – 1; Джул. р. – 1, 3;

Літ. р. – 3; Мур.-К. р. – 1, 5;

Ул. р. – 9; Шпик. р. – 3; Хм. р.

– 9). *Муку кукурудзяну мелют,*

щоб мамалигу варити, а коли

яґоди, то малай пичут, а ні –

то почки, такі пухнасті.

(Бар. р. – 7). **3.** Блинець з

гороху або пророслої пшениці

- (Тул. р. – 2, 5; Теп. р. – 1).
- 4.** Невдало випечений хліб (Він. р. – 1, 6; Вор. р. – 5; Даш. р. – 3; Жмер. р. – 1; Літ. р. – 8; Ул. р. – 3; Хм. р. – 3). *Ото малаї напикла.* (Він. р. – 1).
- МАЛІЙ ЗРАК** Короткозорий (Жмер. р. – 8; Криж. р. – 2; Піщ. р. – 1).
- МАЛІЙ СТРОК** див. МАЛИЙ ЗРАК (Криж. р. – 1).
- МАЛІСНИК** кул. **1.** Густо розведені на солодкому молоці млинці, випечені на капустяних листках у печі. *На полуден' напекла малісникиу до молока* (с.Обжили, Бал. р.). **2.** Корж із кукурудзяного борошна, замісений на кислому молоці. *Мама напекла малісників.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **3.** Корж з кукурудзяної муки на молоці (Криж. р. – 1; Ям. р. – 6).
- МАЛИШТЄВКА** Палка для мішання мамалиги (Мог.-П. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 4, 6; Яр. р. – 2, 4, 6, 10). *Мамалигу заколотила, а малиштивку поклала за катруцу.* (Ям. р. – 6).
- МАЛОЗОРИЙ** Короткозорий (Бар. р. – 1; Ілл. р. – 1, 8; Коп. р. – 2; Том. р. – 6, 7).
- МАЛОРОСКА** Вишита жіноча кофта з короткими рукавами (Коз. р. – 2).
- МАЛОХОЛЬНИЙ** обр. Дурний (Теп. р. – 1).
- МАЛЯГАТИ, МАЛЯГАТИ** Невміло, неоковирно писати (Сок. р.). *Ти так малягаїш, шо ни мош прочитати.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- МАЛЬКА́** іхт. Дрібна рибка; див. МОЛЬКА (Ілл. р. – 1).
- МАЛЬОНА** бот. Диня (Коп. р. – 2; Мог.-П. р. – 8). *Такі великі та жовті мальони ниньки продавались на базарі.* (Коп. р. – 2).
- МАМАЛІЖНИК** Глиняний горщик, у якому варять мамалигу. *Помішай мамалигу у мамаліжнику, бо буде варитись до рана.* (Бер. р. – 11). *Траба, як будиш у міські, купіти новій мамаліжник, бо цей уже тріснув.* (с.Ломачинці Сок. р.).
- МАМАМІЧКА** бот. Червоні, достиглі ягоди глоду. *Ходіли в л'іс та нарвали мамамічки / така солódка.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МАМЛОВА́ТИЙ** Млявий (Яр. р. – 10).
- МА́МЛЯТИ** ірон. Їсти повільно, нехотя. (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3). *В'ін нема / шоб найіс'а скóро / а мамл'аїе.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МАНДЗАР** молд. кул. **1.** Пиріг, начинений посіченими стеблами цибулі разом із шматочками курячих яєць.

*Мандзарі печуть весно́йу / бо йе
молода́ гичка цибу́л'ї / і ку́ри
несу́ц'а.* (с.Гетьманівка, Сав. р.;
с.Василівка, Мик. р.).

2. Круглий пиріг з кукурудзяного борошна з різним начинням – сиром з яйцями і зеленню петрушки, гарбузом, буряком, вишнями, сливами, яблуками тощо (с.Кохівка, Ан. р.). *Мандза́р або мали́сник пиклі́ с кукурудзяно́ї муки́.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.); *пор.* МАЛИСНИК, МАНДЗАРІ, МАНДЗИРІ.

МАНДЗАРІ зв. мн. **1.** Пирого з сиром, яблуками, зеленою цибулею, гарбузом тощо (Бер. р. – 1; Криж. р. – 1; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 4). *Ой, які ваші мандзарі добрі.* (Бер. р. – 1). *Я як розходилася, то напикла і малисників, і мандзарів.* (Криж. р. – 1). **2.** Книш, маленька хлібина (Мог.-П. р. – 4; Ям. р. – 4).

МАНДЗИРІ зв. мн. *кул.* Горохов'яні паляниці, печені на черені. *Біжу́ / бо мандзири́ треба вит'ага́ти з пéч'ї.* (с.Обжили, Бал. р.); *пор.* МАЛИСНИК, МАНДЗАРІ, МАНДЗИРІ.

МАНДРИК *кул.* Коржик з сиру. *Зозуля вдавилася мандриком.* (Ілл. р. – 5).

МАНІЙКА Червона фарба або глина (Тур. р. – 2).

МАНІРКА Бляшана банка на керосин (Чеч. р. – 4).

МАНТА *молд.* чи *рум.* **1.** Верхній жіночий одяг (Кр. р. – 2; Том. р. – 3; Тул. р. – 4). *Колись зва́ли ма́нтою свиту.* (Том. р. – 3). *Надівають молоді дівчата, шисця з овечої вовни* (Криж. р. – 2). **2.** Торба для годівлі коней (Шпик. р. – 4).

МАНТА́ *молд.* чи *рум.* **1.** *див.* МАНТА. **2.** Верхній чоловічий одяг з талією (Піщ. р. – 1). **3.** Бурка, довга і широка верхня одежина. *Манта́ до́вга, кла́ла на плéчах ковпа́к, робіли с тако́го сукна́, як і чуга́й.* (с.Романківці, Сок. р.).

МАНТА́ТИ Швендювати (Літ. р. – 7).

МАНТІ́НА *молд.* Свита (Бер. р. – 5, 7; Гай. р. – 3; Криж. р. – 2, 3; Об. р. – 1, 3). *Мантіно́ю у нас називають свитину свого вибору с шерсті.* (Об. р. – 1).

МАНТІ́Я Коротка свита (Том. р. – 3).

МАНЦЮ-МАНЦЮ *див.* МАНЬ-МАНЬ (щодо телят) (Тив. р. – 1).

МАНЬ-МАНЬ! **1.** Вигук яким кличуть корів (Бар. р. – 12; Бер. р. – 3, 4; Криж. р. – 2; Плис. р. – 4; Сам. р. – 1; Сит. р. – 3; Тив. р. – 6; Том. р. – 3, 6; Тур. р. – 3; Хм. р. – 9; Ям. р. – 4, 6); *див.* МИНЮ-МИНЮ! МЛИНЬКА! МЛИНЬКА-МЛИНЬКА! **2.** Кличуть телят

- (Гай. р. – 6; Жмер. р. – 4; Об. р. – 1; Тив. р. – 1). **3. див.** БАЗІ-БАЗІ! (Ул. р. – 9).
- МАНЬКЕТ** Манжет. *До рукав'ів сорочки пришили ман'кети.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МАНЬОРКА,** здріб.
МАНЬОРОЧКА. див.
МАНІРКА (Кал. р. – 2; Ул. р. – 3).
- МАНЮ-МАНЮ** див. МАНЬ-МАНЬ (щодо корів) (Піщ. р. – 2; Ям. р. – 5, 6 (щодо телят) (Мог.-П. р. – 5; Піщ. р. – 3, 7; Яр. р. – 1, 6).
- МАНЯ** дит. Худоба (Мур.-К. р. – 1).
- МАНЯК** пол. **1.** Привид, марево (Кр. р. – 1; Тур. р. – 1; Мон. р. – 4). *Ходю, як маняк.* (Мон. р. – 4). **2.** Коноплі, що ростуть поміж картоплею, кукурудзою (Тул. р. – 3).
- МАНЯРКА** див. МАНІРКА (Стан. р. – 3; Мог.-П. р. – 4).
- МАРІЙКА** бот. Пижмо, багаторічна рослина, яку використовують у народній медицині для лікування ревматизму. *Парила ноги у мар'йці / бо дуже ломіли.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МАРГУЛЬ** Прізвисько людини, що завжди вимазана в дьоготь (Мур.-К. р. – 6).
- МАРЕМУХИ** бот. Мухомори (Бар. р. – 3; Гай. р. – 2, 4; Літ. р. – 7).
- МАРЕНА** [?] (Ям. р. – 1).
- МАРЕЦЬ** Назва місяця березень (Тул. р. – 4).
- МАРИКА́НИ** бот. Рожева довгувата картопля. *В него марикани, а в мене самі білі картофлі.* (Бар. р. – 2).
- МАРИКУВА́ТИ** **1.** Нарікати (Яр. р. – 4, 6). **2.** Думати (Мог.-П. р. – 1).
- МАРИМУ́ХА** бот. Вид грибів (Тул. р. – 1, 4; Шар. р. – 3).
- МАРІ́НА,** зменш. **МАРІ́НКА,** іхт. Вид риби (Джур. р. – 3; Том. р. – 4; Шар. р. – 3; Яр. р. – 5).
- МАРІ́НКА** Вовняна клітчаста хустка. *Марінка пасує май молодім, а з мене доста вже, шо маю баріиш.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- МАРИНУ́ХИ** зв. мн. бот. Вид грибів (Джур. р. – 1; Тул. р. – 4).
- МАРІ́КА** Марія (Ул. р. – 3).
- МАРІ́ЧКА** див. МАРІКА (Ул. р. – 3).
- МАРКІ́Й** Світлий. *Сігодні небо такé марке́, шо лю́бо на не́го диві́тиса, аж до хати ни хо́очицця йти.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- МАРНІ́Й** пол. Блідий (Даш. р. – 4; Теп. р. – 1).
- МАРНУВА́ТИ** Псувати (Теп. р. – 1).
- МАРТОВА́** обр. Назва вишивальниць, які зробили помилку у вишиванні або загубили голку (Ям. р. – 4).

МАРУ́ДИТИСЯ Не могли заснути (Лип. р. – 2; Теп. р. – 1).

МАРУ́НА бот. Зілля, яке має розкішне темно-зелене листя, дуже приємно пахне, цвіте білими гронами (Бер. р. – 1; Криж. р. – 1; Тул. р. – 4).

МА́РЦЕВИЙ Весняний, холодний (про вітер). *Марцевий крутить, віє.* (Бар. р. – 1).

МАРЦЬ див. МАРЕЦЬ (Ям. р. – 4).

МАРША́ЛКО пол., обряд. Товариш молодого, що просить з ним на весілля. *Наш Коля був старшим маршалком у Василя.* (Ком. р. – 4).

МАСИЛЬНІ́ЧКА Посуд для масла (Ілл. р. – 4).

МАСКА́ТИЙ Широколиця, скуласта людина. *Мод'єст Каин'євич такій маскатий / йак татар.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

МАСЛЯНИ́ЦЯ Посудина, в якій б'ють масло (Бар. р. – 4).

МАСЛЯ́НКИ бот. Вид грибів (Літ. р. – 7).

МАСНИ́ЦЯ див. МАСЛЯНИЦЯ (Бар. р. – 2, 11; Брац. р. – 2, 3; Вор. р. – 2; Гай. р. – 3; Даш. р. – 3, 6; Жмер. р. – 1, 4; Лип. р. – 8; Літ. р. – 3; Мог.-П. р. – 1; Стан. р. – 3; Тур. р. – 1).

МА́СНИЦЯ див. МАСНИЦЯ (Гай. р. – 2).

МАСНІ́ЧКА див.

МАСЛЯНИ́ЦЯ (Бер. р. – 6; Вор. р. – 5; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 7, 8; Літ. р. – 2, 8; Мур.-К. р. – 2, 5, 10; Теп. р. – 4; Тив. р. – 8, 10; Ул. р. – 7, 8; Хм. р. – 9, 11; Чер. р. – 4, 5; Чеч. р. – 4).

МАСТІ́ЛО Бійка (Ул. р. – 9).

МАСТІ́ТИ 1. Білити хату (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Вор. р. – 5; Даш. р. – 6; Ілл. р. – 5, 6, 8; Криж. р. – 1; Літ. р. – 3; Нем. р. – 1; Ул. р. – 9; Піщ. р. – 4; Тур. р. – 3). *Мама мастила хату.* (Вор. р. – 5). 2. Мазати глиною при будові, штукатурити (Бар. р. – 4; Ілл. р. – 8; Ком. р. – 4; Об. р. – 2; Погр. р. – 6, 8; Ям. р. – 4). *Невістка вимастила хату.* (Ком. р. – 4). 3. Гуртова допомога при будуванні (Ілл. р. – 8; Об. р. – 3; Тив. р. – 3). *У людей це толока, а у нас – пішли мастити.* (Ілл. р. – 8).

МАСТІ́ЛНИЦА Жінка-штукатур. *Присідають післяв мастілниці на фєрму.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

МАСТЬ 1. Мазь (Гай. р. – 2). 2. Жир, смалець (Яр. р. – 1, 6, 9).

МА́СЬО¹ дит. Масло (Коп. р. – 3).

МА́СЬО² Максим (Ям. р. – 6).

МАТАШІ́ВКА бот. Вид яблука (Тул. р. – 4).

- МАТАШНІК** бот. Зілля з приємним запахом і сіреними гронами (Бер. р. – 1).
- МАТЕРІЯ** Тканина (Теп. р. – 1; Тул. р. – 4). *Ця матерія Дзіні сподобалася.* (Тул. р. – 4).
- МАТИ** **ХВАНТАШО**
Капризувати (Мог.-П. р. – 7).
- МАТИСЯ** Набратися лиха. *Малася я тоді, хтів на мене виляти увесь борщ.* (Бер. р. – 5).
- МАТИЦА** риб. Центральна частина волока, в якій збирається риба. *Німá як йсті на рибу, бо у во́локу мати́ца пі́рвана.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- МАТІЙ** Матвій (Тул. р. – 4).
- МАТКА** 1. Мати (Погр. р. – 7; Тив. р. – 8). 2. Весільна мати. *За матку я вóзму собі знáтну ланкову.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- МАТОЖАНИК** див.
МАТОРЖАНИК 2 (Хм. р. – 9).
- МАТОРЖАНИК** кул.
1. Коржики з боршна і омішки лободи або інших трав, що їли за часів Голодомру 1932-1933 рр. замість хліба. *Напекла́ маторжаник'ів та хай затиха́йуц'а німи.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
2. Печиво з кукурудзяного борошна з медом (Літ. р. – 3; Кр. р. – 1).
- МАТУВАТИ** Перемелювати ядро насіння, готувати до пережарювання і видавлювання олії. *Вже мату́ють / ско́ро на чару́ подаду́т* (с.Обжили, Бал. р.).
- МАХОБОЙ** екс.Здоровий і сильний чоловік. *А той махобой сил'н'іший і біл'іший за вс'іх.* (с.Обжили, Бал. р.).
- МАХОВІК** Бич від ціпа (Кр. р. – 1).
- МАЦКАТИ** Невміло виконувати якусь роботу. *Лиши́ то, ни ма́цкай, я сам зрóbлю.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- МАЦЮПЕНЬКИЙ** Маленький (Гай. р. – 3).
- МАЦЬКИ** Дитячі штанці з нагрудничком (Ул. р. – 8).
- МАЦЬКО КУЧЕРАВИЙ** бот. Назва квітів (Брац. р. – 2).
- МАЦЬОК** анат. Шлунок тварини. *Ма́цьок мію́т і робля сальцисо́н, али то ще тра́ба богáто до то́го дода́ти.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- МАЧКА** Макітра з водою, в якій гончар змочує руки, коли працює на гончарному крузі (с.Пиріжна, Код. р.).
- МАШИНÓВКА** с. 2.
1. Молотьба хліба машиною (с.Кохівка, Ан. р.). 2. рідко Час обмолочування хліба. *Пóсл'а жні́в машинóвка начинáлас'а.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- МАШИНІСТІЙ** у ролі ім. Машиніст. *Казав машиністий,*

винисіт яблук, а ми за вас коло віялки поробимо. (Бар. р. – 5, 11).

МАШИНУВАТИ *с. г.* Молотити хліб машиною (с.Гвоздавка, Люб. р.).

МАШКАРА Некрасиве обличчя (Хм. р. – 5).

МАШТАРКА¹ **1.** Кухня в хаті (Жмер. р. – 4). **2.** Приміщення, де зберігається все приладдя для коней (Чеч. р. – 4).

МАШТАРКА² *техн.* Повозка для перевезення зерна (Яр. р. – 3; Кр. р. – 2).

МАЩІНЯ Мазання хати (Даш. р. – 4).

МЕДЯ *дит.* Мед (Гай. р. – 5). **2.** Солодке (Жмер. р. – 10; Літ. р. – 4; Нем. р. – 3).

МЕДЬО *див.* МЕДЯ (Бар. р. – 1, 2, 4, 13; Жмер. р. – 1; Том. р. – 7; Ул. р. – 2, 3, 12; Хм. р. – 3). **2.** Вор. р. – 5; Він. р. – 7; Брац. р. – 3; Бар. р. – 5, 14; Джул. р. – 1; Ілл. р. – 6; Літ. р. – 7; Тул. р. – 2).

МЕЙ Мій (Піщ. р. – 4).

МЕКЕЧУТЬ Мекають (Сам. р. – 3).

МЕЛЬКО *див. див.* МЕЛІЯ (Бар. р. – 1).

МЕЛЮХ **1.** Частина жорен (Літ. р. – 3). **2.** *прен. див.* МЕЛІЯ (Плис. р. – 1).

МЕЛІЯ *ірон.* Людина, що багато зайвого говорить (Мур.-К. р. – 5; Плис. р. – 1). *Чого́ ти бага́то гово́риш / мел'а.*

(с.Концеба, Сав. р.). *Лепетень, а то частіше меля.* (Мур.-К. р. – 5).

МЕНТУЗ *див.* МЕНТЮХ (Бар. р. – 2, 7; Кр. р. – 2). *Ментуз водиця у проточних ріках.* (Криж. р. – 2).

МЕНТЮХ *іхт.* Миньок (Бар. р. – 15).

МЕНЬКИ-МЕНЬКИ! *див.* КУТЮ-КУТЮ! (с.Слюсареве, Сав. р.).

МЕНІЯ *дит.* Маленька (Ям. р. – 6).

МЕРАВА *с. г.* Дрібна потерта солома (Бар. р. – 1).

МЕРВА **1.** *див.* МЕРАВА (Бар. р. – 4, 5, 9, 11; Бер. р. – 6; Він. р. – 1, 7; Вор. р. – 2; Гай. р. – 5; Даш. р. – 4, 6; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 7; Кал. р. – 3; Ком. р. – 2; Коз. р. – 3; Криж. р. – 1; Лип. р. – 7, 8; Мог.-П. р. – 1, 2, 5, 6, 10; Ор. р. – 1; Погр. р. – 6, 8; Сам. р. – 3; Стан. р. – 3; Теп. р. – 1, 4; Тив. р. – 2, 5, 9, 10; Тул. р. – 2; Ул. р. – 7; Хм. р. – 9, 14; Чеч. р. – 1; Том. р. – 7; Чер. р. – 4, 5; Ям. р. – 6). *Така толочена солома – мерва, а рімка солома – гоколот.* (Гай. р. – 5). **2.** Переїдки грубих кормів. *Вібири мэрву з ясел і дай корові конюшіни.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

МЕРВИТИ Заплутувати (Теп. р. – 1).

- МЕРЗА́** Погана погода (Бар. р. – 2).
- МЕРЗІ́ТИ** *док.* **ВІ́МЕРЗИТИ** Сварити, лаяти (Бар. р. – 11; Бер. р. – 2; Він. р. – 7; Брац. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2; Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 10; Стан. р. – 3; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 3, 4; Ул. р. – 12; Хм. р. – 9; Чеч. р. – 4; Шар. р. – 2). *Він його мерзів, ганьбив, паскудив.* (Тул. р. – 4). *Так вимерзила, що довго буде помнити.* (Тул. р. – 2).
- МЕРЗЛІ́ВИЙ** Мерзлякуватий. *Цей хло́пиц мен́ший якійс дуже мерзлі́вий, без рукави́ц на мороз ні та й усé.* (Дністрівка, Кельм. р.).
- МЕРЛÉЦЬ** Мрець, той, що тільки-но вмер (Брац. р. – 2).
- МÉРЛЯ** Марля. *Коли відаю́ця, то нося́т вінок, як мерля* (Бар. р. – 1).
- МÉСТО** Місце. *Іді́ на своé мéсто, чо́го став тут?* (с. Комарів, Кельм. р.).
- МЕТІ́ЛЬ** *рос.* Метелиця (Коз. р. – 1).
- МÉТКА** Багато дітей. *Куди діти цю метку дітей.* (Хм. р. – 1).
- МЕТРÓВКА** Спеціальний зроблений пристрій, яким виміряють довжину чи ширину поля. *Метрóвка в'ідм'іра́є зразу́ два мэ́три вздовж.* (с. Малий Бобрик, Люб. р.).
- МЕХТО́Д** Мефодій. *Ото́й, що сидит біля школи, до не́ї свата́йця, Мехто́д, чи як його?* (Бар. р. – 5).
- МЕХТО́ДЬ** *див.* МЕХТО́Д (Бар. р. – 7).
- МЕЧ** *спец.* Частина терниці (Бер. р. – 5; Гай. р. – 5; Джур. р. – 1; Коп. р. – 4; Мур.-К. р. – 5, 6; Чер. р. – 9; Шп. р. – 3; Яр. 6). *Терлиця, а в терлиці мечик, б'ю́т по терлиці, а тоді́ трут мечиком до терлиці.* (Мур.-К. р. – 5).
- МÉШТИ** Закриті туфлі (Лип. р. – 5).
- МЖІ́ЧКА** Сльота, дощова погода (Бер. р. – 5).
- МИГІ́ЧКА** Незначний, дрібний тривалий дощ, мряка. *Така́ мигі́чка б'і́л'ши змо́чит' / йак насто́йа́щчий дощ.* (с. Василівка, Миколаївський р-н); *див.* МРА́КА.
- МИДЕ́ЛКО** Туалетне мило. *Піди́ у лавку, та купи миделко собі.* (Бар. р. – 1).
- МИДІ́ВНИК** *кул.* Медовий пряник (Мог.-П. р. – 4).
- МИДНІ́ЦЯ** Таз (Мур.-К. р. – 10).
- МИЗІ́НОК** Найменша дитина в сім'ї (Лип. р. – 2).
- МИ́ЗКА** *обр.* Морда. *От мизка, як гарбуз.* (Бар. р. – 2).
- МИ́ЙКА** Ганчірка для посуду (Плис. р. – 4; Яр. р. – 9).
- МИКА́НКА** Жменя короткого прядива (Криж. р. – 4; Погр. р. – 6).

- МІКАНКА** *спец.* 1. Ручайка короткого прядива (с.Гвоздавка, Люб. р.). 2. Ключчя, яке залишається на щітці під час микання (с.Василівка, Мик. р.).
- МІКАТИ** *с.г.* Виривати рослини з коренем (Кр. р. – 1; Ям. р. – 4). *Прадіво микают.* (Ям. р. – 1).
- МИКИКУЛЯ** Плотник (Лип. р. – 5).
- МИКІТИТИ** Вигадувати. *Чогось він на старосці став микитити, навірно, пам'ять погана стала.* (Криж. р. – 1).
- МИКОЛАЙЧИКИ** *кул.* Кукурудзяні галушки (Чеч. р. – 4).
- МИЛІНЯ** Мильна вода (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2).
- МІМИ** *дит.* Молока (Піщ. р. – 4).
- МІМКА** 1. Корова чи вівця із зіпсованою дійкою (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2). 2. Корова, що не доїться на одну чи дві дійки (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Наша корова стала мімкоюу / і ми їйї проділи на зар'іс.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).
- МІМРАТИ** 1. Бурмотіти. *Коли він прислонився блище, а воно мимрає.* (Том. р. – 3). 2. Цокає годинник (Том. р. – 3).
- МІМЧИТИСЯ** Перестати доїтися на одну чи дві дійки (про корову). *Наша корова змімчилас' на йідну д'їйку.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- МИНДЗЕР** *зоол.* Вівці, які дояться (Піщ. р. – 2).
- МИНДЗІР** Гурт, отара дійних овець. *С'огодн'ї міндзір дойіла із задержіалас'а.* (с.Обжили, Бал. р.).
- МИНДРИТИСЯ** Пишатися (Кр. р. – 1).
- МИНЗЕР** *див.* МИНДЗИР (с.Будеї, Код. р.; с.Троїцьке, Люб. р.; с.Артирівка, Кр. р.).
- МІНТУС** *див.* МЕНТУР (Коп. р. – 4).
- МИНЬ-МИНЬ** Пестлива назва сумирної корови (Теп. р. – 1).
- МИНЬКА-МИНЬКА** *див.* МИНЬ-МИНЬ! (Ілл. р. – 2; Літ. р. – 2; Він. р. – 9; Даш. р. – 1; Ком. р. – 4; Хм. р. – 5; Ям. р. – 4, 6).
- МІНЮ-МІНЮ!** *див.* МАНЬ-МАНЬ! (Лип. р. – 2; Ілл. р. – 8).
- МІНЯ** *дит.* Корова (Бар. р. – 1, 7, 11, 12; Брац. р. – 3; Він. р. – 9, 14; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 4, 5, 6; Даш. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 1, 2, 10; Ілл. р. – 6, 8; Лип. р. – 6; Ком. р. – 2; Літ. р. – 2, 4, 5, 7, 8; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 3, Плис. р. – 1, 2, 4, 5; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 4; Тив. р. – 6; Том. р. – 4, 6, 7; Тул. р. – 4; Тур. р. – 3; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 4, 6; Хм. р. – 3, 9; Ул. р. – 3, 12).

- МИСА́К** *іхт.* Вид риби (Мур.-К. р. – 6).
- МІ́СЯ** *дит.* Миска (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 11, 13, 14; Брац. р. – 3; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 10; Ілл. р. – 6; Коз. р. – 2; Ком. р. – 2; Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Ул. р. – 3, 12).
- МИТЕ́ЛИЦЯ** *вет.* Хвороба овець і корів (Ул. р. – 9); *див.* МУТЕЛИЦЯ.
- МІ́ТИЙ** Чистий (Ул. р. – 9).
- МИТИ́ЛИЦЯ** *бот.* Порода дерева зі сріблястим листям і ягодами. *Не дۇмай соб'і йїсти йагоди з митилиці'і / бо німи мўжна отруйїтис'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МИТИНÉ** Жіноча закрита блуза (з молд.) (Ям. р. – 4).
- МИХА́ЛКО** *пест.* Михайлик (Бар. р. – 5).
- МИХТО́Д** *див.* МЕХТОД (Бар. р. – 5, 9).
- МІ́ЧИЛЬ** Лютий (Ям. р. – 4).
- МІ́ЧКА** *бот.* Трава, яка росте в лісах та в посадках. Ця трава довга, її використовують для виготовлення щіток, якими білять хати *З мїчки шч'їтка мн'ахкá / але скўро вилáзе.* (с.Малий Бобрик, Люб. р-н).
- МИША́ЧКІЙ** Мишачий послід (Криж. р. – 1).
- МІ́ДНІ́ЦЯ** Мідний таз (Даш. р. – 6; Мур.-К. р. – 2; Тив. р. – 9, 10; Хм. р. – 11).
- МІЗÉРІЯ** *ірон.* Дрібна худоба; *див.* ТОВАР. *Товар в сьмішку називають бидло, це усяка мїзєрія в обїсцї.* (Даш. р. – 2).
- МІ́ЛИТИ** Зменшити глибину оранки (Коз. р. – 2).
- МІ́ЛКІ́Й** Дрібний (Теп. р. – 1).
- МІ́ЛЯ** Міра відстані. *За кусок кишки сїм мїль пішки.* (Гай. р. – 6).
- МІ́ЛЬД** Грибна хвороба (Ул. р. – 9).
- МІ́МРАТИ** Помалу їсти (Ілл. р. – 6).
- МІ́НЬКÉТ** ч. Манжет на рукаві вишитої сорочки. *Йє вишїта сорўчка / рукаві м'їн'кєти на гудзїки зашч'їбáйуц'а / вишїтий кўмн'їр.* (с.Олексїївка, Код. р.); *пор.* МАНЬКЕТ.
- МІ́РКА** Кухоль пити воду (Чер. р. – 4).
- МІ́РТА** *бот.* Квіти спаржа. *Вїнок на голові з мїрти.* (Коз. р. – 2).
- МІ́ТОК** *спец.* **1.** Нитки, які здійсмають із мотовила (с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** 5-6 аршин, напр., полотна (с.Гвоздавка, Люб. р.). **3.** Певна кількість ниток (Том. р. – 7; Ол. р. – 4).
- МІ́ХУРКІ́Й** с. г. Відходи після молотьби. *Пуслїд мїхурки, пулова, згонїти.* (Ул. р. – 12).
- МІ́ЦИК** *молд. спец.* Вовна, стрижена з малого ягняти (Піщ. р. – 7).
- МІ́ЦИКИ** зв. мн. *молд. спец.* Коротенька, переважно з ягнят,

- що родилися взимку, вовна. *Попрала вже міцки / а хто їх скубті буде не знайу.* (с.Обжили, Бал. р.).
- МІЦКУВАТИ** *спец.* Стригти вовну (з ягнят). *Час уже міцкувати ягнята, бо як спізнитися, то під зиму їм буде студено.* (с.Ломачинці Сок. р.).
- МІЧА** Конопляне лико (Кр. р. – 1).
- МІШАНИНА** *с. г.* Вика з вівсом (Чеч. р. – 2).
- МІШАНКА** *с. г.* 1. Вика, посіяна з вівсом (Бар. р. – 2, 4, 5; Мур.-К. р. – 5). *Вига і овес у нас мішанкою звеця.* (Бар. р. – 2). 2. Корм для коней (Бер. р. – 5; Він. р. – 3, 8). 3. *бот.* Сочевиця (Гай. р. – 6; Мур.-К. р. – 3).
- МІШКОТАРКА** *техн.* Безтарка (Бар. р. – 6).
- МІЩА** Невеликий мішок (Жмер. р. – 4).
- МЛАК** Трава, що росте на мочарях, болотистих місцях, понад річкою *Млак кós'ат на с'іно.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Канцеба, Сав. р.); * Сіно з сухих місцин болота. *Принéсла млаку корóв'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* МЛАКОВИНА; *пор.* МЛАКОВИНА, МЛАЧКИ.
- МЛАКОВІНА** Підвищене, відносно сухе місце на болоті, де косять сіно. *Через доиш / не мóжемо н'їйак вікосити с'іно на млаковін'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *пор.* МЛАК, МЛАЧКИ.
- МЛАНА** *бот.* Трава, що росте на мочарах (Кр. р. – 1).
- МЛАЧКИ** *зв. мн.* Місце, де росте трава на мочарях. *Скотіну пáсли на млачкáх.* (с.Концеба, Сав. р.); *пор.* МЛАК, МЛАКОВИНА.
- МЛІВО** Зерно для помолу. *А багацько у млині млива?* (Гай. р. – 6).
- МЛИНІВКА** Відгалужено джерело, рівчак, що ним спрямовується вода на колесо водяного млина (Чер. р. – 2).
- МЛИНЦІ** *кул.* Печене на сковороді тісто (Ол. р. – 4).
- МЛІНЬКА!** *Див.* МАНЬ-МАНЬ! (Бар. р. – 2, 5; Мур.-К. р. – 3; Ям. р. – 1, 3; Яр. р. – 7).
- МЛІНЬКА-МЛІНЬКА!** *див.* МАНЬ-МАНЬ! (с.Калинівка, Код. р.).
- МЛІСЦЬ** Непритомність (Криж. р. – 1).
- МНЄЦКАТИ** Повільно їсти (Кельм. р.) *Та кільки мош мнєцкати той боршь?* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- МНЯ** Назва, ім'я. *Кошуля – польське мня.* (Коз. р. – 1).
- МНЯВКА** *спец.* Бительня з мечиком – мнявка (Гай. р. – 2).
- МНЯВКАТИ** Кажут про котів (Брац. р. – 3; Вор. р. – 3, 4; Жмер. р. – 6, 10; Ілл. р. – 5;

- Коп. р. – 1; Сам. р. – 1; Том. р. – 1; Стан. р. – 2; Бар. р. – 11; Він. р. – 8, 10, 12).
- МНЯ́ДЗКА** Жом (Шар. р. – 5).
- МНЯ́ТКА** бот. М'ята (Бер. р. – 1; Ул. р. – 9; Ям. р. – 6). *Мнятка холодна, мнятка, кучерява.* (Бер. р. – 1).
- МО** Може (Бар. р. – 13; Ком. р. – 4). *Тут було у Степанках мо сто хат.* (Бар. р. – 13).
- МОВЧА́Н** Мовчазний чоловік (Брац. р. – 4; Даш. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Тив. р. – 3).
- МОЗО́ЛА** Сльота (Бар. р. – 1, 13; Тив. р. – 1). *Сьогодні така холодна мозола.* (Тив. р. – 1).
- МОЗО́ЛЬ** Пузир. *От мене укусив комар, то зразу набиг мозоль.* (Сам. р. – 3).
- МОЙ** Вигук, звертання до людей (Бар. р. – 2; Мур.-К. р. – 4, 5, 6; Піщ. р. – 4; Том. р. – 6; Тул. р. – 2, 5; Шпик. р. – 2; Яр. р. – 1). *Мой, Михайло, ходи катко́м нажини кури.* (Том. р. – 6). *Мой Іва, мой Воло, мой Га.* (Ям. р. – 4).
- МОКВА́** Дощ (Гай. р. – 4; Криж. р. – 2; Яр. р. – 2).
- МОЛО́ВНЯ** Блискавка (с.Канцеба, Сав. р.).
- МОЛОДА́ ПА́НІ** бот. Бегонія, постійно квітуча (Брац. р. – 2).
- МОЛОДІ́Й** Жених (Ол. р. – 4; Вор. р. – 5, 6).
- МОЛОДІ́К** див. МОЛОДИЙ (Коз. р. – 2).
- МОЛОДУ́ХА 1.** Молода (Вор. р. – 5; Гай. р. – 2; Даш. р. – 1, 2; Ілл. р. – 6; Ком. р. – 1, 3; Коз. р. – 2; Літ. р. – 8; Стан. р. – 2; Сам. р. – 1, 2, 3). *Очіпок – то каптур, надівають на голову, як покритю молодуху.* (Гай. р. – 2). **2.** бот. Бальзамін (Літ. р. – 8).
- МОЛОДУ́ШИН** Присвійний прикметник від МОЛОДУХА. *Молодушина мати готу́ця до цього дня.* (Мон. р. – 2).
- МОЛОДУ́ШКА** бот. Бальзамін (Ілл. р. – 6; Ком. р. – 6; Ул. р. – 6). *За за́цвіном і молодушка починає цвісти́.* (Ул. р. – 6).
- МОЛОТА́РНЯ** Тік у клуні. *Два засторонки по краях, посередіні молотарня.* (Гай. р. – 4).
- МОЛОТІ́ЛЬНИЙ** с. г. Призначений для молотіння (Хм. р. – 2).
- МОЛОЧА́ЙКА** бот. Назва гриба, вовнянка. *Збирала в л'іс'і молочайки та гирчакі.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МОЛО́ЧЕНЯ** с. г. Молотьба (Тул. р. – 4).
- МОЛО́ШНЯ** Молочарня (приймальний пункт молока) (Криж. р. – 1).
- МОЛОШТЕ́ВКА** див. МАЛИШТЕВКА (Яр. р. – 9).
- МО́ЛЬКА** іхт. див. МА́ЛЬКА (Він. р. – 6).
- МО-МЕЙ** Здивування (Ул. р. – 12; Том. р. – 7).

- МОМО** *дит.* Молоко (Кал. р. – 5).
- МОНЬО** *див.* МОМО (Бар. р. – 1, 5, 14; Кал. р. – 5; Коп. р. – 2; Ул. р. – 6). *Помаленько тий, не розіляй моні.* (Бар. р. – 1).
- МОНЯТИ** Щось неправо робити (Він. р. – 4; Ілл. р. – 6; Кр. р. – 1). *І доки ти будеш моняти?* (Кр. р. – 1).
- МОНЯТИСЯ** *ірон.* Неправо щось робити, довго возитися з чимсь, невміло коло чогось працювати. *Доки ти будеш мон'атис'а коло плиті* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МОРВА** *бот.* Тутове дерево і ягоди з нього, шовковиця (Жмер. р. – 1; Погр. р. – 4; Стан. р. – 3; Тив. р. – 8, 9, 10; Ям. р. – 6; Чер. р. – 4; Яр. р. – 1, 6, 10).
- МОРВИНА** *див.* МОРВА (Шар. р. – 1).
- МОРГА** Стара міра площі – 60 соток (Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 7, 13; Він. р. – 1, 9; Гай. р. – 2; Джул. р. – 1, 4; Джур. р. – 2; Жмер. р. – 8, 9; Ілл. р. – 1; Кал. р. – 1; Ком. р. – 2, 4; Коп. р. – 12; Літ. р. – 2, 7; Мог.-П. р. – 1, 4, 6; Мур.-К. р. – 3, 5; Ор. р. – 3; Плис. р. – 2, 3; Сит. р. – 4; Стан. р. – 12; Тив. р. – 1; Том. р. – 7; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 12; Хм. р. – 3, 4; Чер. р. – 2, 3, 4; Шар. р. – 3, 4; Яр. р. – 6). *Колісь булі морги і ріси.* (Джур. р. – 2); *див.* МОРДА.
- МОРД** *пол.* Убивство (Шпик. р. – 2).
- МОРДА¹** *див.* МОРГА (Бар. р. – 2, 11).
- МОРДА²** *згруб.* Обличчя, губи (Ілл. р. – 6; Ком. р. – 4). *Щось висипало на морді.* (Ком. р. – 4).
- МОРДАЧІ** *зв. мн.* Бійка (Ул. р. – 9).
- МОРДИ** *зв. мн. бот.* Вид яблук (Тул. р. – 6).
- МОРЄЛЯ** *пол., бот.* Абрикос (про фрукти і дерево) (Ям. р. – 4; Яр. р. – 9).
- МОРКВАСИТИ** Невміло, довго і погано прати білизну (Кр. р. – 1).
- МОРКВІНЯ** *бот.* 1. Стебло і листя моркви (Бар. р. – 2, 3, 7, 8, 11, 12, 14, 15; Бер. р. – 4; Він. р. – 8, 9, 14; Вор. р. – 3; Гай. р. – 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 5; Джул. р. – 3, 4; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 5, 8; Кал. р. – 1, 3, 5; Коз. р. – 1; Літ. р. – 1, 2, 4, 5, 7, 9; Мог.-П. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 3, 5; Нем. р. – 1; Об. р. – 3; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 3; Плис. р. – 1, 2, 3, 4; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 4; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3, 7; Том. р. – 5; Тул. р. – 1, 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 4, 6, 9; Чер. р. – 2, 3, 9; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 5, 7, 8).

2. Стружки з моркви після зчищення ножем (Сам. р. – 3).
- МОРКОВІНЯ** *див.*
МОРКВИНЯ 1 (Бер. р. – 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 10; Ком. р. – 1; Коп. р. – 1, 2, 3; Лип. р. – 1, 2, 5; Мог.-П. р. – 4, 6; Тив. р. – 6; Нем. р. – 3; Піщ. р. – 1, 7; Шар. р. – 2, 4).
- МОРКОВЧІНЯ** *див.*
МОРКВИНЯ (Кр. р. – 3).
- МОРВА** *бот. див.* **МОРВА** (Ям. р. – 4).
- МОРОВЛІНЯ** *див.*
МОРКВИНЯ 1 (Мур.-К. р. – 5).
- МОРО́З** *бот.* Осінні квіти, айстра багаторічна (Ул. р. – 9).
- МОРОЗО́** *дит.* Мороз (Бар. р. – 9; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9). *Не йди на двір, бо морозьо.* (Ул. р. – 6).
- МОРО́КА** Заняття, справа, робота, пов'язані з труднощами щодо їх виконання, клопіт. *Нема добра без мороки.* (Брац. р. – 1).
- МОРОСИ́ТЬ** Накрапає дрібний дощик. *Кажут, почало моросити, коли йде дрібненький дощ.* (Бар. р. – 10).
- МОСКА́ЛИК** *зоол.* Назва комахи (червоний жучок з чорними плямками), що з'являється ранньою весною (Брац. р. – 2; Піщ. р. – 7; Тул. р. – 3). *Буде вже те́пло / бо моска́лики скр'із' лаз'ят.* (с.Обжили, Бал. р.).
- МОСКВІ́ЧКА** Напівпальто. *Булí ми з дідом на ярмарку і купили пóлочку, а дідові москві́чку на зиму.* (Тул. р. – 3).
- МОСКÓВКА** 1. Чоловічий піджак (Ол. р. – 1). 2. Верхній короткий жіночий одяг на ваті (Ям. р. – 6).
- МОСТ** Піл (Ул. р. – 7).
- МОСТІ́СЬКО** *знев.* Міст (Мон. р. – 2).
- МОСЬО́НДЗ** *пол.* Мідь (Бар. р. – 2).
- МОТА́ТИ** Їсти, ковтати (Даш. р. – 3).
- МОТА́ШКА** *спец.* Інструмент, яким прикріплюється ключчя під час прядіння (Ул. р. – 8).
- МОТІ́КА** *техн.* Частина плуга (Плис. р. – 1).
- МОТОВІ́ЛЬНИК** 1. Мотовило (с.Велика Мар'янівка). 2. перен. Людина, що розтринькує гроші. *Прий́хав вже мотові́льник.* (с.Концеба, Сав. р.).
- МОТОРМОСАТИ** Потрясти (Ям. р. – 1).
- МО́ЦКИЙ** Сильний, міцний. *Цей мо́цкий хлопець' / повний м'ишо́к жи́та може п'ідн'ати.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МО́ЦЯТИСЯ** *ірон.* Повільніше, ніж треба, виконувати роботу, зволікати. *Шо ти там мо́ц'айис'а?* (с.Концеба, Сав. р.).

МОЧАРИНА Драговина (Бер. р. – 5).

МОЧЕВИЙ Мокрий, дощовий.
Це літо було мочеве, і картопля погнила в зимні. (с.Комарів, Кельм. р.).

МОША *заст.* Баба-повитуха.
Коліс до породілі клікапи мошу, бабу Одокію. (с.Романківці, Сок. р.).

МОШАТИСЯ *див.* МОНЯТИ, м'ятися, затягувати (Теп. р. – 1).

МОШКОРОДИТИСЯ *див.* МОШАТИСЯ (Теп. р. – 1).

МОШТАРКА Невеличке приміщення, в якому зберігають різне сільськогосподарське знаряддя або збрую. *Занесі в маштарку впраж.* (с.Малий Бобрин, Люб. р.).

МРАКА *див.* МИГИЧКА. (Хм. р. – 6) *Найбіл'ша мрака бувáйє гос'ін'у* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Мрака і неба не видно.* (с.Концеба, Сав. р.).

МУ-МУ! 1. Вигук, яким кличуть поросят (Жмер. р. – 1); *див.* ЦЕНЬКИ-ЦЕНЬКИ! 2. *див.* АГАТТЯ! – підганяють коней (Бер. р. – 5).

МУДОХАТИСЬ Неспокійно вести себе (Вор. р. – 5; Шар. р. – 6).

МУДРАК Мудрець (Бар. р. – 5; Ям. р. – 5).

МУЖИЧКА 1. Частина коси (Бер. р. – 5; Сит. р. – 3; Том. р.

– 4; Ям. р. – 6; Яр. р. – 5).

2. Жінка неакуратна (Ям. р. – 6).

МУЗІКИ *с. г.* Пропуск у косінні (Бар. р. – 1, 5; Бер. р. – 1; Він. р. – 6; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1; Том. р. – 7; Коп. р. – 1, 2; Ул. р. – 12). *Не знаю, як за косарами, а за женцями музики лишаюця.* (Бар. р. – 5).

МУКА Борошно (Том. р. – 1).

МУЛІТИ Заносити мулом (Бар. р. – 4).

МУЛЬКА *іхт.* Кілька (Ол. р. – 1).

МУЛЯРКА Мурована будівля (Мур.-К. р. – 6; Ям. р. – 1).

МУНДЕРКА *кул.* Картопля, зварена в лушпинні. *Будем варити мундерку.* (Плис. р. – 1).

МУНКИ *зв. мн., заст., рідк.* Черевики з грубого матеріалу. *Була м у Кельменцях і купіла м собі на зіму мунки.* (с.Братанівка, Сок. р.).

МУНТЯН *знев.* Нерозторопна, некмітлива людина. (Сок. р.) *Ти з ним не говори богáто, бо то мунтян.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

МУНЯ¹ *пест.* Бабуся. (Кельм. р.). *Чи прійде до нас нáша муня?* (с.Зелена, Кельм. р.).

МУНЯ² *дит. див.* МИНЯ (Бер. р. – 3; КУл. р. – 4; Яр. р. – 6).

МУРАВІЦЯ Кров (Ул. р. – 9).

- МУРАХЕ́ЛЬНЯ** Мурашник (Яр. р. – 7).
- МУРГ** див. МОРГА (Лип. р. – 2).
- МУ́РГА** див. МОРГА (Він. р. – 5; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 6; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 10; Ілл. р. – 3, 8; Кр. р. – 3; Лип. р. – 2; Мон. р. – 1, 2; Нем. р. – 1, 3, 4; Об. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Тул. р. – 1, 4; Шпик. р. – 3). *А дві му́рги менше, як шнур.* (Гай. р. – 6). *В нас мірали землю му́ргою.* (Шпик. р. – 3).
- МУРЕ́ЛЯ** бот. див. МОРЕЛЯ (Мог.-П. р. – 1, 7; Ол. р. – 3; Піщ. р. – 1, 6; Теп. р. – 4; Том. р. – 8; Ям. р. – 1, 2, 3, 6; Яр. р. – 1, 6).
- МУРІ́МА** бот. Абрикос (Чеч. р. – 4).
- МУРЛА́ТИ** Підвалини (Бер. р. – 5).
- МУРО́ВАНКА** Мурована криниця. Процес мурування. *Муро́ванка то ду́жи тяжка́ робо́та.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- МУСКА́Т** мед. Хвороба очей (Ул. р. – 9).
- МУСТ** Свіжий виноградний сік. Вино. *З виногра́ду ро́бля му́ст і кладу́т усто́ятиса.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- МУ́СЯ** дит. Муха (Мог.-П. р. – 1).
- МУТЕ́ЛИЦЯ** див. МИТЕЛИЦЯ (Ліг. р. – 2).
- МУТЕ́ЛЬ** метелик (Кр. р. – 1; Піщ. р. – 1; Стан. р. – 3).
- МУ́ТЕЛЬ,** мн. **МУ́ТЛІ**
- 1.** Метелик (с.Ухожани, Бал. р.). *Диві́с' / йакі́й крас' і́вий му́тел' с' і́в на тра́ву.* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** Міль (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- МУТЕ́ЛЬОК** здріб. до МУТЕ́ЛЬ 1 (с.Лісничівка, Бал. р.).
- МУТІ́ЖИТИ** с. г. Вид обробітку землі (Тул. р. – 1).
- МУ́ТИК** техн. Частина грабків біля коси (Бер. р. – 4).
- МУТИКА́ТИ** Їсти (с.Козацьке, Бал. р.).
- МУТІ́ЧКА** спец. Різновид довгозубих граблів, прикріплених до коси, що використовують для зручності косіння. (с.Калинівка, Код. р.).
- МУ́ТЛИК** див. МУТЕ́ЛЬ (Ул. р. – 8), здріб. до МУТЕ́ЛЬ 1 (с.Ухожани, Бал. р.).
- МУ́ТРА** спец. Гайка, яка утримує колесо біля воза на осі. *Стáн' те / д'áт'ку! Мутра ко́ло ко́лиса ві́ткрути́лас'а / ко́лисо спаде́.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- МУТРА́К** див. НУТРАК (Теп. р. – 1).
- МУ́ТРАНИЙ** Внутрішній (Теп. р. – 1).
- МУ́ФТА** с. г. Частина плуга (Бер. р. – 5).
- МУ́ХА 1.** Бджола (Бар. р. – 2, 5, 7; Гай. р. – 6; Чер. р. – 1). *Діста́в вулі́й, розві́яв му́хи в вулі́ї і поста́вив вулі́й на тічо́к – і пасі́ка.* (Бар. р. – 7). *Му́хи*

мед в улії носят. (Бар. р. – 2).
2. Комаха. *Там коло гною
півно мух.* (с.Волошкове,
Сок. р.).

МУ́ХТА див. НАПЕРСТОК
(Коз. р. – 1).

МУ́ЧАТИ Мучитись (Бар. р. – 5;
Мур.-К. р. – 5). *Святая
Покровонько, покрій мою
головоньку сякою-такою
гонучою, най я дівкою не
мучаю.* (Мур.-К. р. – 5).

МУШІЙ бот. Тимофіївка
(Бер. р. – 1; Чеч. р. – 4).

МУШЛІ́НКА¹ Хусточка з
тонкого білого полона колись
виготовлялась з матеріалу
муслін (Бар. р. – 11; Мог.-П. р.
– 8; Шар. р. – 3; Яр. р. – 2).
*Закрутюся у мушлінку, возьму́
сапу і йду на бураки.* (Бар. р. –
11).

МУШЛІ́НКА² бот. Квіти, що
квітнуть до пізньої осені,
різнокольорові (Бер. р. – 5).

М'Я́ВКАТИ Кричати по-
котячому (Бер. р. – 4, 5; Кал. р.
– 3; Сам. р. – 3; Стан. р.) *Кіт
м'явкає.* (Стан. р. – 1).

М'Я́ТКА спец. Терниця
(Шпик. р. – 3).

Н

НА ВА́ЛЬКИ ЙТИ Гуртова
допомога при будівництві
(Коз. р. – 2; Ком. р. – 1).

НА ГО́ЛУ КОСУ́ с. г. Косіння
без грабків або крючка (Тив. р.
– 1).

НА РУШНИКІ́ ПРОСІ́ТИ
обряд. На сватання
запрошувати (Том. р. – 5).

НА СВІ́Т БЛАГОСЛОВО́ЛЯЄТЬСЯ
Розвиднюється (Літ. р. – 2).

**НА СПА́СА ДИВИ́ТЬСЯ, А
МИКОЛА́Я БА́ЧИТИ**
Косоокій (Бар. р. – 12).

НА-БІ́Р! див. БА́ЗИ-БА́ЗІ!
(Джур. р. – 1; Кр. р. – 1, 3;
Тул. р. – 4).

НА-БІ́РКА! див. БА́ЗИ-БА́ЗІ!
(Мог.-П. р. – 2).

НА-БИ́Р'Я! див. НА-БИР! (Мур.-
К. р. – 5).

НА-БР-Р! див. БА́ЗИ-БА́ЗІ!
(Бар. р. – 1; Гай. р. – 5, 6;
Джул. р. – 4; Мур.-К. р. – 3;
Плис. р. – 3; Сам. р. – 2).

НА-БУ́Р-НА-БУ́Р! див. БА́ЗИ-
БА́ЗІ! *Як малі вівці, то кличут
безюню, а великих на-бир.*
(Жмер. р. – 10).

НА-ЛЯ́! див. АТЮ НА! (Гай. р. –
6).

НА-ТЮ́! див. АТЮ НА! *На-тю,
Рябчик, на!* (Бар. р. – 4).

НАБАДА́ТИ Надибати (Кал. р. –
2).

НАБАМБУ́РИТИСЬ

Нахмуритись (Мог.-П. р. – 1).

НАБЕНТÉТУВАТИ Наливати.
*Набентетив мені повний
стаканчик.* (Ям. р. – 4).

НАБІЛКИ *спец.* Частина ткацького верстату (Том. р. – 8).

НАБІЛЮВАТИ 1. Натякати. *В'ін не може зразу розказати / а лиш набіл'увати привік.* (с.Лісничівка, Бал. р.). 2. док.

НАБИЛІТИ Почати розмову і не закінчити. *Набилі Міші про базар.* (с.Концеба, Сав. р.); *пор.* НАБІЛУВАТИ.

НАБИЛІЯТИ Ніби ненароком, але настирливо про щось нагадувати. *Що ти йому все набиляєш про ту Дарку?* (Теп. р. – 1).

НАБИРАТИСЯ *с. г.* Наливатися (про зерно). (Піщ. р. – 1, 2; Том. р. – 6; Тул. р. – 3). *Жито росте в траву, пускає стрілку, викидає колос, цвіте, набираїця зерна, наповняїця, доходить.* (Том. р. – 6).

НАБІЛ Молочні продукти (сир, масло, сметана). *Припасла собі набілу на обід.* (с.Обжили, Бал. р.).

НАБІЛУВАТИ Нагадувати, натякати (Кр. р. – 1); *пор.* НАБИЛЮВАТИ.

НАБОМБҮРИТИСЯ *екс. див.*
НАБУРМОСИТИСЬ (Бал. р.; Сав. р.).

НАБРИНЮВАТИ, зв. док.
НАБРИНІТИ. Розбухати, пускаючи парості. (Кельм. р.). *Фасулі вже набриніли: можна класти.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

НАБУРМОСИТИСЯ

Сердитися, дутися. *А він набурмосився тай пішов геть.* (Кр. р. – 1).

НАБУРМУСИТИСЯ *див.*
НАБУРМОСИТИСЬ. *Чого це ти набурмусив'а / сидіши / н'ічого не говориши.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

НАВЕРНО *рос.* Мабуть (Бар. р. – 11; Він. р. – 12). *Сьогодні, на pewno, дощ буде.* (Він. р. – 12).

НАВЄС *див.* ПОДНАВЄС 2. *В навєс загортайут пичениць'у або зєрн'ата у негόδу.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

НАВЗДОВЖ, НАЗДОВЖ *незм.* Упововж. *Розділіт нам горód наздóвж.* (с.Сербичани, Сок. р.).

НАВІРНИЦА Жінка, яка вступила в подружнє життя без громадянського шлюбу, на віру. *А та навірница приворожіла Вáрчиного хлопца та й сидя вже другий год без сьлюбу.* (с.Коболчин, Сок. р.).

НАВМАНЦИ Навпростець (Жмер. р. – 3).

НАВОЛОКОМ: **сіяти**
наволоком *незм.* Сіяти навесні під борону, не оравши землі (с.Троїцьке, Люб. р.).

НАВПРОШКІ *див.*
НАВМАНЦИ (Він. р. – 12; Жмер. р. – 3; Том. р. – 3). *Він пішов навпрошки.* (Він. р. – 12).

НАВСІДЯКИ *незм.* У сидячому положенні (Лип. р. – 2).

НАВСКОСА́, НАВСКОСІ́ *незм.* Навскіс. *Що ти ту лату прибив навскосі?* (с.Сербичани, Сок. р.).

НАВСТЕ́ЖЕНЬ *незм.* Навстіж (Плис. р. – 1; Тур. р. – 3).

НАВУТ *бот.* Бобова рослина, подібна до бобу (Бар. р. – 1; Кр. р. – 1; Ям. р. – 6).

НАВУТ *тюрк., бот.* Один з видів бобових рослин подібний до дрібного гороху (лат. *Cicer*). З *навúтом* *вкúсний суп.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.); *див.* НАУТ; *пор.* ГАРНАУТ.

НАГАВІ́ЦІ **1.** Штани (Бар. р. – 1, 4, 5; Мур.-К. р. – 6; Стан. р. – 3; Тив. р. – 10; Ул. р. – 9, 12). *Постоли подерлися, то одіне нагавиці, литки щоб не сколотити тай усьо.* (Мур.-К. р. – 6). **2.** Холоші (Бар. р. – 4, 14; Мур.-К. р. – 10). *Підкачай нагавиці, а то замочиш у воду.* (Бар. р. – 4).

НАГАЛА́Й-БАЛА́Й *незм.* Як-небудь (Бар. р. – 4; Мог.-П. р. – 8). *Сяк-такк, абияк, курям на сміх.* (Мог.-П. р. – 8).

НАГАЛЮКА́ТИ Кричати на когось (Теп. р. – 1).

НА́ГЛИЙ Голий (Лип. р. – 2).

НАГЛОХТА́ТИСЬ Наїстись (Він. р. – 6).

НАГЛЬО́ГАТИ Наклюкати, наколотити голкою (Бар. р. – 1, 4; Він. р. – 7; Тул. р. – 5; Ул. р. –

12). *Огірки треба помити, нагльогати голкою-циганкою і накладати в кадібчину.* (Бар. р. – 1).

НАГО́ЛОВЕНЬ *спец.* Частина вуздечка (Бар. р. – 2).

НАГО́ЛОВОЧ *див.*

НАГО́ЛОВЕНЬ (Мур.-К. р. – 5; Тул. р. – 2, 5). *Кантарка на голову, а тоді важки від наголовачів хоч ліца.* (Мур.-К. р. – 5).

НАГРІ́ЗТИ Натерти шлесю. *Поправ шлею. щоб не нагрязла перси.* (Брац. р. – 1).

НАГРУ́ДНИК Дармоїд (Мог.-П. р. – 4).

НАГУЛЯ́ТИСЬ Натанцюватись (Бар. р. – 4).

НАГУ́Т *див.* НАВУТ (с.Грабове, Код. р.).

НАДВИГА́НЮВАТИСИ(-СА), *док.* **НАДВИГА́НИТИСИ(-СА)** Натомлюватись, переносючи важкі предмети. *Щодніни я так надвиганююса то́го каміння, шо як при́йди ниділя, то лиш сп'ю.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

НАДЖИНДЖУ́РИТИСЯ Дуже нарядитись. *Того ти так наджинджурився.* (Тул. р. – 4).

НАДКРА́ЯТИ Надрізати (Ям. р. – 1).

НА́ДКУСОК Кусок відкушений (Гай. р. – 4).

НАДОГІ́Н *с.г.* Огірхи при оранці (Ям. р. – 1).

- НАДОДВЕРМИ** *незм.* На горішній частині дверної коробки. *Молоток надодверми.* (с.Концеба, Сав. р.).
- НАДОУЗДОК** Недоуздок (Бар. р. – 6).
- НАЖИТОК** Майно, добро (Бар. р. – 4).
- НАЗАД** *незм.* Ззаду (Сам. р. – 1).
- НАЗВАЛ** *незм. с. г.* Спосіб орання в один бік. *Зорали город назвал.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- НАЗВИСЬКО** *пол.* 1. Назва (Бар. р. – 1; Хм. р. – 3; Ул. р. – 12). *Йому дали чудове назвисько.* (Хм. р. – 3). 2. Вуличне прізвисько (Жмер. р. – 2).
- НАЙ** *част.* Хай, нехай (Брац. р. – 1; Коп. р. – 2; Тул. р. – 1). *Най він роби, як хоче.* (Коп. р. – 2).
- НАЙБАРЗІ** *незм.* 1. Байдуже. *Ви йому хоч кіл на голові тешить, а він найбарзі.* (Він. р. – 9). 2. Хіба (Ул. р. – 10, 11).
- НАКАПУСТИЛОСЬ** Захмарилось небо (Ул. р. – 9).
- НАКЛАДАТИ** Одягати (Мур.-К. р. – 3; Об. р. – 1; Кал. р. – 1; Тул. р. – 3). *Каптур на голову старі жінки накладають.* (Мур.-К. р. – 3).
- НАКОЛЕСНИК** [?] (Він. р. – 6).
- НАКОНЕЧНИК** Кінець батога (Гай. р. – 6; Літ. р. – 3; Мур.-К. р. – 5, 6; Ул. р. – 9).
- НАКРИВАЛО** Кришка для накривання вулика (Ул. р. – 9).
- НАЛАВНИК** Килимок на лаву (Бер. р. – 1; Мог.-П. р. – 5; Мур.-К. р. – 6; Чеч. р. – 1, 4; Ям. р. – 1, 4). *Як в молодій лавки тисові, на них налавники шовкові.* (Чеч. р. – 4).
- НАЛАМАНИТИ** Набрати чогось більше, ніж треба. *Повні руки наламанив* (с.Концеба, Сав. р.).
- НАЛІБАТИСЬ** Напастись на маленькій траві (Мог.-П. р. – 8).
- НАЛИВАТИСЯ** *с. г.* Період росту пшениці, жита (Брац. р. – 1; Нем. р. – 4). *Наливається колос, це коли молочко.* (Брац. р. – 1).
- НАЛИГАТИ** Назбирати. *Довгів налигав.* (Шайс.р. – 6).
- НАЛОВІТИ РІБИ** *перен.* Замочити штани, платя на ставку чи річці (Бар. р. – 4).
- НАЛЮШНИК** *спец.* Ремінне, мотузне або лозове кільце, яке прикріплює люшню до полудрабка (Бар. р. – 1, 11, 13, 14; Він. р. – 6; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2; Ілл. р. – 8; Ком. р. – 2; Кр. р. – 2; Літ. р. – 3; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1; Сит. р. – 2, 3; Том. р. – 6, 7; Тул. р. – 2; Хм. р. – 3).
- НАЛЯГАТИ** Поспішати. *Сидір дужче налягав, що швидше дійтми до клуні.* (Хм. р. – 3).

НАЛЯ́ТИ Налити. *Наляй у лампу гасу.* (Брац. р. – 3).

НАМАМБЎРИТИСЬ

Нахмуритись (Мог.-П. р. – 1).

НАМІСНИЦЯ *див.*

ПОМІСНИЦЯ (Бер. р. – 5).

НАМІТОК *спец.* Куделя (Жмер. р. – 6; Шпик. р. – 3). *В наміток звивають прадіво.* (Шпик. р. – 3).

НАМЛАКО́ Пасовисько в лузі (с.Слюсареве, Сав. р.); *пор.* МЛАК.

НАНА́ШКА *молд.* **1.** Хрещена мати (Бер. р. – 2, 7; Джур. р. – 1; Мог.-П. р. – 1, 4, 7, 8; Мур.-К. р. – 2, 5; Об. р. – 1, 2; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1; Том. р. – 1; 8; Чеч. р. – 1, 4; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 1, 2, 4, 6; Яр. р. – 1, 6, 9). *Вони жили у меї нанашки.* (Том. р. – 1). **2.** Весільна мати (Кр. р. – 1; Об. р. – 1; Чер. р. – 8; Ям. р. – 4; Яр. р. – 9). *Менé просіли на вес'іл'а за нанашку* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **3.** Та, хто при вінчанні тримає вінець над молодою (Ям. р. – 3). **4.** Хрещена чи вінчальна мати (Код. р.; Сав. р.; Кр. р.).

НАНА́ШКО *молд.* **1.** Весільний батько (Бер. р. – 6; Кр. р. – 1; Піщ. р. – 7; Чер. р. – 8; Ям. р. – 4; Мог.-П. р. – 7; Яр. р. – 4, 6, 9; с.Василівка, Мик. р.). *Вес'іл'ний ба́т'ко / нана́шко* (с.Коси, Кот. р.). *Менé на сва́д'бу за нана́шка просіли* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

2. Дядько (Чеч. р. – 2).

3. Хрещений батько (Мог.-П. р. – 1, 8; Мур.-К. р. – 5; Об. р. – 2; Ол. р. – 1; Чер. р. – 2, 8; Чеч. р. – 4; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 4; Яр. р. – 1, 4). **4.** Хрещений чи вінчальний батько (Код. р.; Сав. р.; Кр. р.; с.Василівка, Мик. р.); *див.* НАНА́ШУЛ.

НАНА́ШУЛ *молд.* **1.** *див.* НАНА́ШКО **3.** *В моїй дочці нана́шулом був то́й Тирéнт'їй Кол'їсник.* (с.Олексівка, Код. р.). **2.** *див.* НАНА́ШКО **1** (Ям. р. – 6). **3.** *див.* НАНА́ШКО **4** *Є у нас нана́шул.* (с.Коболчин, Сок. р.).

НАНАШКІ́ *мн.* **1.** Хрещені батько і мати. *Дружбі́ / дружкі́ / нана́шкі́ йдуть на вечéрн'у до молодої́. Нана́шком на вес'ілі мо́же бу́ти бра́т'ів син.* (с.Немирівське, Бал. р.). **2.** Подруги (Ям. р. – 6).

НАПАДЗИКУВА́ТИ Щось дуже намазати (Лип. р. – 5).

НАПА́ЛЬОК **1.** Палець рукавиці (Бар. р. – 4; Літ. р. – 3; Ул. р. – 9). **2.** Шматок тканини, яким нашивають палець рукавиць, коли він протреться. *Наши́й напа́ль'ок на рукави́ц'ї.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

НАПАСНИ́Й Причепливий (Кр. р. – 1).

НАПЕ́РСТОК *спец.* Кільце, яким прикріплюється коса до кісся (Бар. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,

- 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 5; Він. р. – 6, 12; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 6, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 1, 3; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8; Ілл. р. – 1, 8; Коз. р. – 2; Кр. р. – 2; Лип. р. – 2, 5, 6; Літ. р. – 1, 2, 3, 5, 7, 9; Моґ.-П. р. – 1, 2, 6; Кал. р. – 5; Ком. р. – 2; Мон. р. – 1; Мур.-К. р. – 4, 5; Нем. р. – 4; Об. р. – 3; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1, 3, 7; Плис. р. – 1, 3, 4; Сам. р. – 2, 4; Сит. р. – 2, 3, 4; Стан. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 6; Том. р. – 1, 6; Тул. р. – 2, 3, 4, 5; Тур. р. – 3; Ул. р. – 12; Хм. р. – 2; Ул. р. – 1, 4; Хм. р. – 3; Чер. р. – 2, 3, 9; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 7). *Коса, кіся і наперсток, а збивати є пасclin.* (Бар. р. – 1).
- НАПЛЕКА́ТИ, НАПЛЯКА́ТИ** док. до **ПЛЕКА́ТИ, ПЛЯКА́ТИ** Нагодувати немовля материним молоком. *Напляка́й ягня́, бо голо́дне від ра́нку.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- НАПОВІДА́ТИ,** док. **НАПОВІ́СТИ** Наказувати, напучувати, повчати. *Ма́ма ми́ні напові́ла, абі́ я ни ході́ла вулиця́ми.* (м.Сокиряни, Сок.р.).
- НАПОВНЯ́ТИСЯ** с. г. Період розвитку хлібів (Тул. р. – 1).
- НАПОВРА́ТЮВА́ТИСЯ** док. **НАПОВРА́ТИ́ТИСЯ** Напосідати, вперто наполягати, домагатися всупереч будь-чому (с.Василівка, Мик. р.). *Це вже́ йак наповра́тиц'я́ / то шо хоч йі́му кажі́ / а в'ін сво́йе робит.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Оце́ йак наповра́тиц'я́ / то вже́ н'ічо́го не зроби́ш.* (с.Концеба, Сав. р.).
- НАПРА́МА** Хустка (Ям. р. – 4).
- НАПРА́СНИЙ** Надокучливий, нав'язливий. *Ну та́кий нап्रा́сний хло́пиц, шо ни вітче́писа.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- НАПРА́СНО** незм. Несподівано, раптово. *Нап्रा́сно ти віри́ш Окса́ні.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- НАПРІ́ТИКИ** незм. Навздогад (Кал. р. – 2).
- НАПРО́ТЮ** Назустріч. *Війшов брат на ста́нцію напро́тю нас, зроби́ли крик, голо́са.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- НАПУ́ДИТИ** Налякати, нагнати (Бер. р. – 1, 2, 7; Він. р. – 3; Вор. р. – 1; Даш. р. – 3, 4; Кал. р. – 3; Ул. р. – 7; Мур.-К. р. – 2, 6, 8; Тив. р. – 9; Тул. р. – 5; Хм. р. – 5; Яр. р. – 9). *Напудь́ корей з города́, грудка́ми і́х та грудка́ми.* (Бер. р. – 1).
- НАПУЖА́ТИ** див. НАПУДИТИ (Жмер. р. – 1; Кр. р. – 1).
- НАПУ́ЦЮВА́ТИСЬ** Накраситись (Моґ.-П. р. – 8).
- НАРА́ДІ́ТИСЯ** Прибратися (Лип. р. – 2).

НАРАЗУ́ Зразу. *Лічись наразу.*
(Кр. р. – 1).

НАРА́ЯТИ Порадити (Лип. р. – 2).

НАРИХТУВА́ТИ Підготувати.
Сказав гармату нарихтувати, під царський го́род вогню підда́ти. (Бар. р. – 2).

НАРІ́ЗАТИСЯ Напасти без причини (Тив. р. – 4).

НА́РІК На той рік (Кр. р. – 1; Погр. р. – 4; Хм. р. – 5).

НАРО́ДИТИ Врожай великий.
Воно міні мало попаде, хоч і народило. (Бар. р. – 11).

НАРО́ЖА *риб.* Сснасть для ловіння риби (Літ. р. – 3).

НАРОЖО́ВАНА Нафарбована (про дівчину) (Лип. р. – 2).

НАРОЗУ́М'ЮВАТИСИ(-СА),
НАРОЗУ́МНЮВАТИСИ(-СА), док.

НАРОЗУ́МИТИСИ(-СА)
Набиратися розуму, розумнішати. *Ну, та він уже став нарозумнюватиса: ни п'є гурі́вку.* (с.Сербичани, Сок. р.).

НАРО́СТВИР див.

НАВСТЕЖЕ́НЬ (Том. р. – 1; Тул. р. – 1; Ям. р. – 1).

НА́РУШНО незм. Зручно. *Міні з цієї сторони нарушно кидати.* (Кр. р. – 1).

НАСІ́ЛНИК Старий огірок. *Вже вс'ї молоден'кі огиркі ви́брали / сам'ї нас'їльники остáлис'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Сі вогірки лиші́лися на насі́льники.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

НАСА́Д *техн.* Частина воза (Бар. р. – 2, 6, 8, 14, 15; Бер. р. – 3, 5; Вор. р. – 3; Гай. р. – 4, 6; Джул. р. – 3; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 8; Лип. р. – 2, 6; Літ. р. – 2, 3, 7; Нем. р. – 3; Об. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1, 3; Плис. р. – 1, 2, 4; Сам. р. – 3; Стан. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 2, 6; Том. р. – 5, 6; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 2; Яр. р. – 5). *Передній і задній насади, на яких ставляють драбини у дратняку.* (Бар. р. – 8).

НАСІ́ЛНИК Старий огірок на насіння (Кр. р. – 1; Яр. р. – 10).

НАСТА́ВИТИ Призначити, обрати (Лип. р. – 2; Літ. р. – 1, 7; Тив. р. – 3; Тул. р. – 1; Тур. р. – 3). *Як міні не радіти, його бригадіром наставили.* (Літ. р. – 1).

НАСТА́ВНИК Наглядач. *От наставник і пита, де його сорочка.* (Бар. р. – 4).

НАСТАНКУВА́ТИСЬ
Втомитись. *За цілий день так настанкуюсь, та ще й ця дитина.* (Бар. р. – 5).

НАСТАНОВІ́ТИ див.
НАСТА́ВИТИ (Бар. р. – 4).

НАСТА́РУВАТИ,
НАСТА́РІЮВАТИ, док.

НАСТАРА́ТИ 1. Дбайливо працюючи, припасати, роздобувати що-небудь у потрібній кількості. *На зиму угля́ трéба настарáти.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

- НАСТІЛЬНИК** Скатерть
(Бар. р. – 5, 6; Джул. р. – 1, 3;
Ул. р. – 12). *Настільник і
скатерть це їдно.* (Бар. р. – 5).
- НАСТІЛЬНИЦЯ** див.
НАСТІЛЬНИК (Об. р. – 1).
- НА́СТОРЦЯ** незм. Стороч
(Брац. р. – 1).
- НАСТРЭ́НЧИТИ** Порадити,
настановити. *Настрэнч міні
дівчину.* (с.Василівка, Мик. р.).
*В'іл'ков'і Шишківі
настрэнчили н'івесту аж у
Вилик'і Мечітн'і.* (с.Малий
Бобрик, Люб. р.).
- НАСТРА́НОК** техн. Віз соломи,
сіна (Кал. р. – 2).
- НАСТРЭ́НЧИТИ** Порадити
(Кр. р. – 1).
- НАСТУДІ́ТИ** кул. Наварити
холодцю (Жмер. р. – 9; Ям. р. –
2). *Риби настудила.* (Ям. р. –
2).
- НАСЦЬО́РКА** Верхня чоловіча
сорочка (Бер. р. – 1; Ілл. р. – 6;
Мон. р. – 1).
- НАТЕПЛІ́ЧИН** Вирій, теплий
край. *Ми надіймося раньої
висни, як журавлі литять із
натепличину.* (Кр. р. – 1).
- НАТЕРЕБІ́ТИ** Посмикати.
Натереблю тобі вуха. (Літ. р. –
1).
- НАТЛУМІ́ТИСЬ** Набігатися,
натомитися, натолочитися
(Кр. р. – 1).
- НАТРА́ВЛЮВАТИ**, док. **НА-
ТРАВІ́ТИ** перен.
Підбурювати, сіяти ворожнечу.
*Як натравила невістка сина,
то з місяць не говорив до мене*
(с.Сокиряни, Сок. р.).
- НАТУРА́ЛЬНО** незм. По-
справжньому. *Як сядеш, так
тоді лиш натурально наїсися.*
(Бар. р. – 5).
- НАТУ́РЮВАТИ** Наговорювати
(Даш. р. – 3).
- НАТЯ́ТИ** Нарізати. *Натни
ножницями биндів з бомаги.*
(Бар. р. – 11).
- НАФАБУ́ЛЮВАТИ**, док.
НАФАБУ́ЛИТИ рідк.
Чарувати, ворожити (з
поганими або добрими
намірами на шкоду або на
користь комусь) (Кельм. р.).
*Аді, як ї нафабулили, то ще й
типэр не віддана.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).
- НАФРА́МА** Намітка (Ям. р. – 4).
- НАФРА́НІЦЯ** Вишивка на
полотні (Том. р. – 8).
- НАХАМУ́ЛЯТИСЯ** Наїстися.
*Безубий похи нахамуляєця того
хліба.* (Сит. р. – 2).
- НАЧИНА́ЛЬНИЦЯ** обряд.
Обряд весілля (Тив. р. – 1).
- НАЧИНА́ТИСЯ** Починати
(Мур.-К. р. – 1).
- НА́ЧИННЯ** зб. Збірна назва
кухонного посуду.
*Понайдідалис'а вже? Бо трéба
міти начин'н'а.* (с.Лісничівка,
Бал. р.).
- НА́ЧИНЯ 1.** зб. Посуд (Бар. р. –
1, 4, 5, 12, 14; Бер. р. – 2, 6;
Він. р. – 1, 6, 10; Вор. р. – 2, 5;

- Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 3; Кр. р. – 1; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 2, 5, 6, 10; Піщ. р. – 6; Стан. р. – 3; Теп. р. – 4; Тив. р. – 5, 9, 10; Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Тур. р. – 1; Ул. р. – 9, 12; Хм. р. – 1, 3; Чер. р. – 3; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 6; Яр. р. – 2, 9). *Ой, чуєте, голубонько, прийшов вночі п'яний і геть усе начиння міні перебив.* (Бар. р. – 4).
- 2.** Частина ткацького верстата (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Він. р. – 6; Вор. р. – 5; Кр. р. – 1; Літ. р. – 3).
- НАШТА́ЛЬ** Назразок (Бар. р. – 13).
- НАШТУРУВА́ТИ** *док. екс.*
НАШТУРИТИ Нацьковувати, підмовляти, під'юджувати, підбурювати. (Лип. р. – 2). *Вона́ так і робе́ / йак ійїи нашту́рили.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- НАЮ́ДЮВАТИ** *див.*
НАШТУРУВАТИ (Кр. р. – 1).
- НЕ ВСІ ДО́МА** *ірон.*
 Дурнуватий, нерозумний. *У него – таки не всі дома.* (Бар. р. – 11).
- НЕ ГО́ДЕН** Нездатний (Бар. р. – 5, 13; Мур.-К. р. – 1, 5; Том. р. – 4; Яр. р. – 10). *По вулицях у нас не називають, то й не годен згадати.* (Бар. р. – 13).
- НЕ ДО ШМИГУ́** Не до вподоби (Мог.-П. р. – 5).
- НЕ ЗА ПА́М'ЯТНОГО МЕНІ ЧА́СУ** Не за моєї пам'яті (Кал. р. – 5).
- НЕ МА́ТИ ЛИЦЯ́** *незм.*
 Соромно (Мог.-П. р. – 7).
- НЕ ПО РУЦІ́** Незручно. *Я не йшла дорогою, бо мені тудою не по руці.* (Ям. р. – 4).
- НЕ ЧУ́ТИ КОРОЛЯ́ В ЗЕМЛІ́**
 Нічого не боятися. *О, він був колись не такий, не чув короля у землі.* (Бар. р. – 5).
- НЕБЕ́СНИЦЯ́** *див.* ДУГА (Бер. р. – 8).
- НЕБИР-НЕБИР!** Вигук, яким звертаються до овець (Піщ. р. – 1).
- НЕВІ́ДЛІ** *незм. див.* НАВІ́ГЛІ
Йак дам нев'ідлі́ / шо й тоб'і́ оч'і віл'ізут'. (с.Лісничівка, Бал. р.).
- НЕВГА́ДАНО** Неможливо вгадати (Лип. р. – 2).
- НЕВДО́Б** *с. г.* Земля, непридатна для обробітку: горби, яри, глинища, солонці. *Йакишчо невдо́б розм'ішчений на йакóмус' горбу́ / то його́ шче назива́ють* *ц'іліно́йу.* (с.Василівка, Мик. р.). *Тепе́р і невдо́би ору́т та сі́ють траву́.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- НЕВДО́БИ** *с. г.* Непридатна земля (Бар. р. – 4, 5, 13, 14). *Тепер на невдобах пасут та на стерні.* (Бар. р. – 5).
- НЕВРА́ЗНО** Неодночасно (Кр. р. – 1).

- НЕВТЯМИТИ** Не зрозуміти.
*Чую, щось торохтить чи у
 сінях, чи надворі, невтямлю.*
 (Мур.-К. р. – 5).
- НЕГОДНИЙ** *див.* НЕ ГОДЕН
 (Бар. р. – 5, 15; Він. р. – 12).
- НЕГРАМАТИШНИЙ**
 Незграбний (Тул. р. – 2, 5;
 Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).
- НЕДЕЛІКАТНИЙ** Негарний. *Бо
 чоботи дуже здорові,
 нидилікатні.* (Бар. р. – 5).
- НЕДОВУЗОК** Частина упряжі
 коней (Сам. р. – 1).
- НЕДОГІН** *с. г.* Пропуск при
 косінні жнивваркою або в
 оранці (Об. р. – 3; Ол. р. – 1;
 Том. р. – 3; Яр. р. – 6). *Клинці
 помішали, як орали, або
 недогони. Як косят, то кажуть
 гриву лишив або недогони.*
 (Том. р. – 3).
- НЕДОГІНКИ** *див.* НЕДОГІН
 (Бар. р. – 4).
- НЕДОКОС** *див.* ГРИВА
 (Брац. р. – 1; Яр. р. – 7).
- НЕДОКОШЕНА ЗАГОНЯ**
 Пропуск у косінні (Бар. р. – 3).
- НЕЗГРАБА** Неповороткий
 (Бар. р. – 1, 4; Ул. р. – 12). *От
 незграба, як горохляний сніп.*
 (Бар. р. – 1).
- НЕЗГРАМАТИШНИЙ** *див.*
 НЕГРАМАТИШНИЙ (Джул. р.
 – 1).
- НЕЗДУЖАЛИЙ** Хворий (Ул. р.
 – 1).
- НЕЗЖИТОЧНИЙ** Людина, з
 якою тяжко вжитися. *Які ті*
незжиточні німчани та злюки.
 (Ілл. р. – 8).
- НЕКРУТОЧКА** *пест.* Дружина
 рекрута (Тул. р. – 4).
- НЄЛІПКА**, рідк. **НЄЛЮПКА**,
НЄЛЯПКА Молода корова-
 первістка. *Наша нєліпка сеї
 нєчи вположїлася.*
 (с.Новоселиця, Кельм. р.).
*Вчєра на ярмарку купїв
 нєляпку.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- НЄМОШНИЙ** Безсилий,
 немічний, хворий. *Я щось
 зробїлася такá нємошна, шо
 лєдь нєги минє нєсять.*
 (с.Сокиряни, Сок. р.).
- НЄМТУР** *ірон.* Німа людина або
 людина з недостатньо
 розвиненим мовленням. *Ти з
 ним не поговóриш / бо він
 нємтур. Не пон'їмає н'їчòго /
 їак той нємтур.*
 (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.*
 НЄМТУР.
- НЕНАСТІЄ** Погана погода (Об.
 р. – 1).
- НЄНО** *див.* НЕНЬО (Ям. р. – 6).
- НЄНЬКИ** Сьогодні (Яр. р. – 1).
- НЄНЬКО** *див.* НЕНЬО (Ям. р. –
 4).
- НЄНЬО** Батько (Вор. р. – 1;
 Жмер. р. – 4; Лип. р. – 2;
 Стан. р. – 3; Ул. р. – 12); *див.*
 НЕНО, НЕНЬКО.
- НЄПÓТА** Племінник (Мог.-П. р.
 – 1).
- НЄПОТРІБНИЙ**,
НИПОТРІБНИЙ *знев., лайл.*
 Ледачий, неслухняний,

поганий. *Не віддам свою Вольку за Грішку, бо він непотрібний.* (с.Сербичани Сок. р.).

НЕПРИКЛАДНО Недоладно (Кр. р. – 1).

НЕРІСЦЬ ж. Сварка. *От зайшла нер'ісц' у хат'і.* (с.Концеба, Сав. р.).

НЕРОЗБИРІ-БИРІ

Нерозбірливо (Лип. р. – 2).

НЕСУДНИЙ Негодящий (Яр. р. – 6).

НЕТІПА знев. Недорозвинена людина. *Баба каже / що то така нет'іпа / вона лиш у попіл'і грайіц'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).

НЕХАРАПУТНИЙ,

НИХАРАПУТНИЙ

1. Безпутний, нерозторопний (Кр. р. – 1; Мог.-П. р. – 7).

2. знев. Брудний, неохайний, нечепурний.

Такé нихарапутни, ше й ставит з се́би хто зна́є шо! (с.Сербичани Сок. р.)

НЕХЛЮЙ, знев., згруб. Неохайний, нечепурний чоловік. (Ул. р. – 9). *Аді який нехлюй: неміттий, нистріжиний.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

НЕХЛЮНЯ див. НЕХЛЮЙ (Бер. р. – 1).

НЕХЛЮЯ див. БОМБІЦА. *А ц'а нехл'у́яа неда́вно пошіла плáт'т'а / а вонó йак ганч'ірка.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

НЕЦЬКИ зв. мн. 1. Ночви для прання білизни (Бар. р. – 2, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 15; Він. р. – 7; Вор. р. – 5; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2, 3, 8, 11; Кал. р. – 1; Ком. р. – 3, 4; Коп. р. – 1, 3, 5; Мог.-П. р. – 2, 8; Мур.-К. р. – 3, 5, 6, 10; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 2; Стан. р. – 1, 2, 3; Сам. р. – 1, 4; Тив. р. – 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10; Том. р. – 5, 7; Тул. р. – 1, 4; Тур. р. – 1, 3; Ул. р. – 1, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12; Хм. р. – 1, 3, 5, 9, 14; Чер. р. – 2, 3, 4, 7; Шар. р. – 2, 4; Шпик. р. – 1, 2, 4; Яр. р. – 6). *Приниси нецьки, бо треба прати шмаття.* (Ком. р. – 1).

2. Ночви для тіста (Бар. р. – 1, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 14; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 2, 6, 8, 9; Кр. р. – 2, 3; Коп. р. – 2, 3, 4; Лип. р. – 1; Мог.-П. р. – 2, 6; Мур.-К. р. – 2, 5; Тив. р. – 1; Том. р. – 1, 4, 5; Тул. р. – 4; Чер. р. – 5, 9). *Нецьки для хліба, а раніш була діжа.* (Джур. р. – 1). 3. Невдало спечений хліб (Яр. р. – 4).

4. Посуд для води (Лип. р. – 5).

НЕЧАЙДУША Відважна, одчайдушна людина (Бар. р. – 1, 4, 5, 13; Він. р. – 7; Джул. р. – 1; Том. р. – 7; Ул. р. – 12). *От нечайдуша, ходит як ниприкааний.* (Бар. р. – 1).

НЕЧАЙНО, НИЧАЙНО, незм. Випадково, ненароком, ненавмисне. *Хлопиц нечайно розбив той гладуцик. Я не*

- хотів, я нечайно тибé зачепів.*
(с.Сербичани Сок. р.).
- НÉШПУР** Мовчун (Лип. р. – 2).
- НЄ** Підсилювальна частка, що вказує на велику інтенсивність дії. *Нє, куме, я тако́го вам не говорів.* (с.Білоусівка, Сок. р.).
- НÉМТУР** Чоловік чи хлопець, що не спроможний зрозуміти чогось. *Н'ёмтуре так ніхто не робит'.* (с.Концеба, Сав. р.); *пор.* НÉМТУР.
- НИ** Не зачіпай. *Ни мене, ну ни.* (Теп. р. – 1).
- НИ-НИ-НИ!** Спонукальний вигук, яким підкликають корів. *Ни-ни-ні, ліса, ни-ні! Йди судá!* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- НИВГÁДНО** Важко відгадати (Кр. р. – 1).
- НИГЛÉБА** *ірон.* Неохайна, неповоротка та нехитра людина. *Бáба Ликéра такá ниглéба / то вс'і с'м'ійу́'а з нéйі.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- НИДОГІН** *с. г.* Пропуск в косінні. *Якийсь-таки нидогін лишив.* (Том. р. – 4).
- НИЗОВІЙ** Назва вітру (Ул. р. – 8).
- НІЗЯ** Вишиті подолки сорочки (Жмер. р. – 4).
- НИЗЯННÉ** **ВИШИВÁННЯ** Вишивання, яке виконується на око не по рисунку. *От гарні низяні полику́ у цієї́ жінки.* (Бер. р. – 1).
- НИЗЬКОО́КИЙ** Короткозорий (с.Слюсареве, Сав. р.).
- НИЇДКІЙ** *бот.* Нагідки (Ілл. р. – 6).
- НИКЗЯ́** *незм.* Не можна. *Никзя́ це́го робіти.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- НИНЬКИ** *незм.* Сьогодні (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 11, 13, 14, 15; Він. р. – 1, 6, 9, 12, 13; Вор. р. – 2; Джул. р. – 1; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 2, 3, 5, 8, 9, 11; Коз. р. – 3; Кр. р. – 3; Коп. р. – 1, 2, 5; Літ. р. – 1, 3; Мур.-К. р. – 1, 5, 6, 10; Нем. р. – 2; Ор. р. – 1; Піщ. р. – 6; Плис. р. – 2; Погр. р. – 8; Стан. р. – 2, 3; Теп. р. – 3; Тив. р. – 9, 10; Том. р. – 2; Тул. р. – 2, 4, 5; Тур. р. – 1, 3; Тр. р. – 1; Ул. р. – 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12; Хм. р. – 1, 5, 7, 9, 13, 14; Чер. р. – 1, 2, 4, 7, 8, 9; Шар. р. – 1; Шпик. р. – 2, 4; Ям. р. – 1, 6; Яр. р. – 2, 4, 6, 9, 10). *Ниньки гульки, завтра гульки, оглянувся – нима гуньки.* (Коп. р. – 1). *Не підуниньки, підуні з неділі.* (Бар. р. – 2).
- НИПАТИ** Шукати (Шпик. р. – 2).
- НИТИНІЦЯ** *спец.* Основна нитка, яка проходить через начиня. *От б'іда́ / нитини́ц'а урв́алас'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- НИЦ-НИЦ** *див.* НИЦЯ (Яр. р. – 8).

НІЦЮ-НІЦЮ *див.* НИЦЯ
(Бер. р. – 1).

НИЦЯ! *див.* БАЗІ-БАЗІ! (Ям. р. – 3).

НІЦЬКА-НІЦЬКА! Вигук,
яким кличуть котів (Джур. р. – 2;
Хм. р. – 1).

НІЦЬКУ-НІЦЬКУ *див.* БА́ЗІ-
БА́ЗІ! (Ям. р. – 4).

НИЧВІДА *обр.* Людина
(Тив. р. – 5).

НІ ДО ШМІ́ГУ Не до вподоби
(Ям. р. – 4).

НІВО́РА *молд. спец.* Ялова вівця
незалежно від віку. *У мене
була одна н'івора / та йа ййї
зар'ізав* (с.Олексіївка, Код. р.).

НІВО́РКА *спец.* Некітна молода
вівця після одного року. *Ц'а
вівц'а н'іворка.* (с.Лісничівка,
Бал. р.).

НІГДЕ́ *незм.* Нікуди. *Абісти
зна́ли, шо тупе́р нігде́ ни
зна́йдиши ново́ї ха́ти піт со-
ломою.* (с.Сербичани, Сок. р.).

НІМАЧО́К *техн.* Вид плуга. *Був
німачок, плуг Ісаковський.*
(Бар. р. – 13).

НІМИНА́ *зб.* Тварини. *Воно не
ска́же де боли́т / бо н'іміна́.*
(с.Лісничівка, Бал. р.). *Н'іміна́
не ска́же де боли́т'.*
(с.Концеба, Сав. р.).

НІМІ́ЦЯ *бот.* 1. Бур'ян (Бар. р.
– 1; Лип. р. – 2; Ул. р. – 9).
2. Дурман. *Йе шче н'імі́ц'а /
такá травá / з не́йї биру́т
листка́ і нас'ін':а / ро́бл'ат
насто́йку / п'їут ййї́ / коли́*

*бол'ат зу́би або сі́л'но
ка́шл'айе* *диті́на.*

(с.Немирівське, Бал. р.;
с.Козацьке, Бал. р.). *От лі́хо з
це́йу н'імі́ц'уйу / тре́ба
віруба́ти / а то ше д'іти
понайіда́йц'а та
пон'ім'йу́т.* (с.Лісничівка,
Бал. р.).

*Про мовчазну
людину. *Мовчи́т / йак німі́ц'ї
найі́с'а.* (с.Малий Бобрік,
Люб. р.).

НІСО́К Кінчик коси (Гай. р. – 6).

НІЦ *незм. пол.* 1. Нічого (Бар. р.
– 5, 11; Жмер. р. – 11; Коп. р. –
3; Літ. р. – 1; Об. р. – 3; Том. р.
– 6; Тул. р. – 4; Шпик. р. – 2).
Ніц не помо́же плакання твоє.
(Літ. р. – 1). 2. Зовсім,
абсолютно. *Ти, чолові́чи, ніц
нічо́ ни ра́диш.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.).

НІ́ЧКУ-НІ́ЧКУ! Вигук для
підкликання овець. *Ой ні́чку-
ні́чку, мо́ї мале́нькі, ході́т до
ме́не, ві́вці сиве́нькі.*
(с.Волошкове, Сок. р.).

НІ́ЧНА́ ЗДО́БА *бот.* Нічна
красуння (Ул. р. – 3).

НІ́ЧО́, НІ́ЧО́́, *част.*
вживається у значенні часток
гаразд, нехай для вираження
згоди, заспокоєння. *Та нічо́,
нічо́, я і насто́ячи пої́м.*
(с.Сербичани, Сок. р.).

НО!-НО! *див.* АГАТТЯ! (Бер. р.
– 5; Він. р. – 12; Джул. р. – 4;
Мог.-П. р. – 2; Ор. р. – 3;
Сам. р. – 2; Тив. р. – 1; 3; Ул. р.

- 9; Хм. р. – 4; Чеч. р. – 2; Ям. р. – 1, 3; Яр. р. – 6).
- НО-ГАЙДА!** *див.* АТА-НО! (Криж. р. – 1). *Но-гайда / с'іра / дивіс'а / шоб друга кон'ака т'агнула.* (с.Будеї, Код. р.); *див.* НО-ГАТТЯ! НО-НО! ЧУЛА!
- НО-ГАТТЯ!** *див.* НО-НО! (Кр. р. – 1; Лип. р. – 2).
- НО-О-О! ВЙО!** *див.* ВЙО! (Бар. р. – 4).
- НОВА ХАТА** Холодна хата (Бер. р. – 1).
- НОВОРИЛЛЯ** *с. г.* Весняна оранка (Бар. р. – 7, 12; Джур. р. – 1; Лип. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Теп. р. – 1). *Навесні гореця новорилля.* (Бар. р. – 12).
- НОГАВІЦЯ** *див.* НАГАВИЦЯ (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 2). *Ногавиці трохи підрізати і усьо.* (Бар. р. – 11).
- НОГИ** Одиниця площі (Том. р. – 7).
- НОГИ ЗАДЕРТИ** Вмерти (Тив. р. – 1).
- НОЖКА БУБЦЯ** *дит.* Нога болить (Ям. р. – 6).
- НОЗЯ** *дит.* Нога (Бар. р. – 1, 4, 5, 11, 13, 14, 15; Бер. р. – 5; Брац. р. – 5; Вор. р. – 5; Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 6; Коз. р. – 2; Літ. р. – 8; Мог.-П. р. – 1; Ул. р. – 3, 6; Хм. р. – 9). *Я буду нозями йти.* (Ул. р. – 6).
- НОМЕР** *с. г.* Наділ землі (Бар. р. – 6, 11; Коп. р. – 1; Мур.-К. р. – 4; Плис. р. – 1). *Поперво́ це* було за паницини ще сорок номерів. (Бар. р. – 6).
- НОРА́** Джерело (Мог.-П. р. – 7; Чер. р. – 2). *У криниці но́ру заткала вели́ка жа́ба.* (Чер. р. – 2).
- НОРО** *див.* НОРА (Сок. р.). *Я зна́ю там-о́ но́ро та принесу́ вам води́ ві́тти.* (с.Білоусівка, Сок. р.).
- НОСА́НЬ** [?] (Плис. р. – 1).
- НОСА́ТКА** Глечик з носиком, чайник (Тур. р. – 2).
- НОСО́К** *див.* НОСОК (Гай. р. – 6).
- НО́СЬО** *дит.* ніс (Бар. р. – 9, 11; Брац. р. – 3; Ул. р. – 6). *Носьо почервоні́в, бо дюдя.* (Бар. р. – 9).
- НО́ТИНКА, НО́ТАНКА,** *спец.* Молода однорічна вівця-первістка. *Но́тинка зроби́ла фа́йну сі́ву ягні́чку.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- НО́ЧОЮ** *незм.* Вночі, уночі (Літ. р. – 9; Сок. р.). *Млинкува́ли всьо́ вручну́, то й но́чою рука́ сама́ маха́ласи.* (с.Білоусівка, Сок. р.).
- НОЧОВЛЯ́ТА** *здріб.* Ночовки (Тул. р. – 4).
- НО́ША** *див.* РЕПТУХ (Бар. р. – 1, 5, 6, 8; Він. р. – 6, 7; Гай. р. – 5; Жмер. р. – 1, 2; Коп. р. – 3).
- НОШНИ́Й** Сторож (Піщ. р. – 7).
- НУ** *спол., рідк.* Але. *Най він там і пропаде́, ну щоб дудо́му не вирта́вса в́же.* (с.Білоусівка, Сок. р.).

НУ! **НУ!-ГЕЙ!** *див.* АГЕЙ!
(Джул. р. – 4).

НУ-ОО *див.* НО-НО (Бар. р. – 12).

НУДА, част. Стверджувальна.
Так. *Ну ашобж, будим робіти, Маруся, будим помагати мамі!*
(с.Білоусівка, Сок. р.).

НУДІІ зв. мн., кул. Страва, яку готують із галушок і картоплі вперемішку. *Дуже добр'ї нудлі / йакіш галушкі в них с салом.*
(с.Малий Бобрик, Люб. р.).
Варі ж'інко нудлі / бо хл'їба мало. (с.Василівка, Мик. р.).
Мама зваріла на об'їд нудлі.
(с.Лісничівка, Бал. р.).

НУДЬ Нудьга. *Так того поїзда довго нимá, шо нудь бирé, сорóчку хóчу рвáти.*
(с.Ломачинці, Сок. р.).

НУТÉРКА Гайка (Мог.-П. р. – 8).

НУТРА *техн.* Частина воза
(Ул. р. – 5).

НУТРАК Внутрішнє сало, здір
(Бер. р. – 1, 2; Кал. р. – 2;
Коз. р. – 3; Кр. р. – 1; Теп. р. – 1, 3, 4; Тив. р. – 6; Чер. р. – 4;
Ям. р. – 6). *Нутрáк я перетóплю і ссиплю в слóїкі.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).

НЦЬО-НЦО! *див.* КОЦЮ-КОЦЮ!
(Плис. р. – 1).

НЬО-НЬО! Вигук до коней
(Лип. р. – 6; Сит. р. – 4;
Шпик. р. – 1).

НЬÓРКАТИ *ірон.* Бубоніти, бурчати, кволо і невиразно говорити (Кр. р. – 1; Лип. р. –

2; Мог.-П. р. – 8). *Иди-но с'уді / шо ти там н'óркайеш.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

НЮ Форма знахідного відмінка особового займенника в одн. вона (Гай. р. – 4).

НЮНЯ *знев.* 1. Повільна, флегматична людина. *Плáкса. Аді якій нюня! Плáчи та й плáчи.* (с.Новоселиця, Кельм.р).
2. Плакса. *Ой, якá нюня! А ше мужік називáєїцца.* (с.Гвіздівці, Сок. р.).

НЮНЯТИ Говорити повільно, невиразно, мляво, як мала дитина. *А він нюняє, нюняє і за мамою лиш б́гає.* (с.Гвіздівці, Сок. р.).

НЮНЬО *дит.* Дід (Ул. р. – 3).

НЮХ *іхт.* Вид риби. *Нюх довгий, луски не має, вусатий.*
(Мур.-К. р. – 5).

НЯМ! Вигук звуконаслідувальний. *Шо ти, кудá хóдиш, то всьо «ням» і «ням!» То погáна зв́чка!*
(с.Гвіздівці, Сок. р.).

НЯМНЯ М'ясо (Ям. р. – 3).

НЯ-НЯ! *див.* АТЮ НА! (Вор. р. – 4; Гай. р. – 2; Ком. р. – 4; Лип. р. – 1; Мур.-К. р. – 4; Ол. р. – 1; Том. р. – 1, 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9; Чеч. р. – 4; Шпик. р. – 1).

НЯ-ТЮ! *див.* АТЮ НА! (Бар. р. – 13).

НЯХ-НЯХ! *див.* АТЮ НА!
(Чер. р. – 1).

НЯЦІК *дит.* М'яч (Ілл. р. – 6).

О

ОБА́ПОЛА Дошка з крайньої зовнішньої частини колоди, розпиляної вздовж, *обалол*. З *обáпол рóбл'ат пол у хл'іва́х / і забóри коло хáти*. (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ОБА́РІНОК *пол.* Бублик (Криж. р. – 1, 2). *Привези мені з города обарінків*. (Кр. р. – 1).

ОБА́РОК *спец.* Орчик біля воза або гарби. *На обáрок шлéйї над'іва́йут*. (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ОББАТУВА́ТИ Пообрізати з усіх боків великими шматками. *Нашо так хліб оббатувáв?* (с.Коболчин, Сок. р.).

ОБВ'Я́ЗАНИЙ Прив'язаний. *Я йду, а корова весь час обв'язана*. (Мон. р. – 1).

ОБГАДКУВА́ТИ Обміркувати. *Треба до́бре все наперéд обгадкува́ти, о потóму вже робі́ти*. (м.Сокиряни, Сок. р.).

ОБГÁДУВАТИ Загадувати, об'являти (Бар. р. – 1, 11; Жмер. р. – 1, 2; Стан. р. – 3; Том. р. – 7; Ул. р. – 12). *С Хо́дак приїжджа́є бригаді́р, він і на робо́ту обгáдує*. (Бар. р. – 1).

ОБГОРО́ЖА Огорожа (Шпик. р. – 3).

ОБДÉРТИ ЛИЦÉ Осоромити (Мог.-П. р. – 7).

ОБДРІ́ПАТИ Обтрусити (Мон. р. – 1).

ОБЕРКО́СА *бот.* Абрикоса. *Побу́ли трóха / д'іт дав нам оберко́с'ів*.

ОБЗЕМО́К Нижня частина стовбура дерева (Літ. р. – 3).

О́БИВ Взуття. *Віну́цуй сво́ю о́бив, бо за́ра ніку́ди не підиш*. (с.Ожеве, Сок. р.).

ОБИРА́ТИ *пол.* Чистити (Бер. р. – 5; Жмер. р. – 3). *Обира́й карто́плю*. (Жмер. р. – 3).

ОБИТА́ЦІЯ Садиба (Бар. р. – 11; Він. р. – 1, 6, 7; Жмер. р. – 1, 2; Кал. р. – 2; Коп. р. – 2; Тул. р. – 2; Хм. р. – 3; Чер. р. – 6). *Це моя обита́ція і яке кому діло до цього*. (Бар. р. – 11).

ОБИЧА́ЙКА 1. Обід у ситі (Бар. р. – 1, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 4; Вор. р. – 3, 5; Він. р. – 1, 7; Даш. р. – 2; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 8, 9, 10; Ілл. р. – 4, 8; Кал. р. – 1; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 1, 2; Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 1, 6; Літ. р. – 2, 4, 7, 9; Мог.-П. р. – 1, 4, 5; Мур.-К. р. – 1, 3, 4, 5, 6, 10; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2, 3, 7; Плис. р. – 1, 3; Сам. р. – 4; Сит. р. – 3, 4; Об. р. – 1; Стан. р. – 1, 2, 3; Теп. р. – 3; Тив. р. – 1, 3, 6; Том. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Тур. р. – 3; Ул. р. – 4, 6, 9, 12; Хм. р. – 2, 3, 4; Чер. р. – 1, 2, 9; Шар. р. – 5; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Яр. р. – 3, 6, 8). *Обичайка коло сита, решета*. (Сит. р. – 2). 2. Обід з лози чи з дошки у колісці

(Бар. р. – 8; Бер. р. – 4).
3. Обруч коло діжки (Сам. р. – 4; Ям. р. – 6). **4.** Обідок для вишивання, п'яльця (Сит. р. – 2, 4). *Обичайка, щоб вишивати.* (Сит. р. – 4).

ОБІЙМА́ЧКА Друга відкраяна скибка хліба від буханки. *Тоб'ї молод'їй ц'ілу́шка / а мен'ї старому об'їйма́чка.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *пор.* ЦІЛУ́ШКА.

ОБИРЧИ́НА *див.* ОБОРА (Чер. р. – 9).

ОБИ́СТЯ *див.* ОБИТА́ЦЯ (с.Слюсареве, Сав. р.).

ОБИ́СЦЯ́ *пол. див.* ОБИТА́ЦЯ (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 2, 3; Брац. р. – 1, 2; Вор. р. – 3, 5; Він. р. – 1, 6, 7, 8, 10; Гай. р. – 1, 2, 3; Даш. р. – 2, 3, 6; Джул. р. – 1, 4; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 1, 3, 4, 5; Кал. р. – 1, 2, 3; Коз. р. – 1, 2, 3; Ком. р. – 1, 2, 3; Коп. р. – 1, 4; Чеч. р. – 1; Кр. р. – 1, 2, 3; Лип. р. – 1, 2, 5, 6, 7, 8; Літ. р. – 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8; Мон. р. – 3, 4; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6, 8; Мур.-К. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10; Нем. р. – 2, 5; Ол. р. – 1; Ор. р. – 2; Об. р. – 3; Піщ. р. – 1, 2, 4, 7; Плис. р. – 1, 3, 5; Пог. р. – 3, 4, 7, 8; Сам. р. – 1, 3, 4; Сит. р. – 1, 2; Стан. р. – 1, 3; Теп. р. – 2, 3, 4; Тив. р. – 3, 5, 6, 8, 9, 10; Тр. р. – 1; Том. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Тул. р. – 1, 2, 3, 4,

5; Тур. р. – 1, 3; Ул. р. – 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12; Хм. р. – 3, 5, 9, 14; Чер. р. – 1, 3, 4, 7, 8, 9; Чеч. р. – 2, 4; Шар. р. – 1, 2, 3, 5; Шпик. р. – 2, 3; Ям. р. – 1, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9). *В нашого дядька велике обісьця.* (Бар. р. – 2).

ОБКІ́ДОК Гроші для дрібних господарських витрат. *Цих грóший вістачит на обкі́док.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ОБКИТО́ВУВАТИ Забивати, замащувати замазкою шпарини у вікнах. *Треба в'їкна обкитува́ти / бо ско́ро буде холодно.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ОБКЛА́ДКИ [?] *До драбини на возі додають ще дошки, щоб більше у возі можна везти чогось.* (Том. р. – 6).

ОБЛІ́ЖНИЙ ДОЩ Затяжний дощ, коли хмари обволокають все небо (Яр. р. – 3).

ОБЛО́ЖКА Віконна рама (Кельм. р.). *Фа́йні обло́жки поробіли до вікон.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ОБЛО́ЖУЮТЬ Кладуть. *На полудне коровів обло́жують на толоці.* (Піщ. р. – 7).

ОБЛЯГТИ́ Полягати спати. *Почекав ночі поки облягли, тай утік з воза́ми.* (Джур. р. – 2).

ОБМА́Н Кусочки матерії нашиті на жіночому одязі, схожі на кишені. *Не було мате́р'її на карма́ни / тому́ і поші́ла*

- обма́ни.* (с. Дружелюбівка, Ан. р.; с. Лісничівка, Бал. р.).
- ОБМАРА́ТИСЯ** *Замазатися.*
Десь він там робив і обмарався, то й мórгуль став. (Мур.-К. р. – 6).
- ОБМЕ́ЖНИК** *Вузька польова дорога; межа між кінцями нив.*
Як будеш орати, то не забудь лишити на обмежник, аби́ було де заїхати. (с. Гвіздівці, Сок. р.).
- ОБМІША́ТИ** *Замісити.* *Спекла наляницю на соді, обмішала з молоком.* (Бар. р. – 2).
- ОБМОЛÓЧИННЯ** *с. г.*
Молотьба (Мон. р. – 2).
- ОБНІ́ЖКА** *Корпус, основа стола без стільниці* (с. Козацьке, Бал. р.).
- ОБНІ́ЖОК** *спец.* *Частина верстата, до якої прикріплені підніжки* (Літ. р. – 8; Вор. р. – 5; Криж. р. – 1).
- ОБОЛВА́НЮВАТИ** *спец.*
Здирати кору з дерева. *Зра́зу треба цей дуб оболванити / а потім суку́ зр'ізати.* (с. Лісничівка, Бал. р.).
- ОБОЛÓН** *див.* **ОБОЛОНА** (Бар. р. – 1, 5).
- ОБОЛОНА** *Луки, вигін, левада* (Бар. р. – 1, 5, 7; Мур.-К. р. – 6; Хм. р. – 5; Чер. р. – 2).
- ОБО́РА** *див.* **КОШАРА** (Бар. р. – 10; Том. р. – 1; Шар. р. – 3; Яр. р. – 6).
- ОБОРО́НЬ** *Ремінець, яким зав'язують постолі та*
- обв'язують онучі.* *Ти гозмі́ фáйний оборо́нь і по-лю́дськи зав'єжі́ постолі.* (с. Іванівці, Кельм. р.).
- ОБОРО́ТЬКА** *спец.* *Широка ремінна петля, яка входить до упряжі.* *Тре́ба купити нову́ оборо́тьку конéви, бо старá пiрва́ласи.* (с. Іванівці, Кельм. р.).
- ОБО́ЧА** *с. г.* *Цілина* (Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 3; Піщ. р. – 1; Ям. р. – 1, 3, 4, 6; Яр. р. – 8).
- ОБО́ЧИНА** *Права й ліва сторона дороги, по якій не їздять* (Бар. р. – 4).
- ОБПА́ЛЯТИ** *Побувати в багатьох місцях за короткий час, оббігти.* *Ти либо́н' с'огóдн'і обпал'áла ус'о́ село́.* (с. Лісничівка, Бал. р.).
- О́БРАЗ** *пол.* *Обличчя* (Яр. р. – 9).
- ОБРІ́ДНИЙ** *Рідкий* (Мог.-П. р. – 1).
- ОБРІ́К** *пол.* *Їжа для коней* (Бер. р. – 2; Вор. р. – 2; Гай. р. – 2; Даш. р. – 3, 6; Жмер. р. – 4; Ілл. р. – 4; Коз. р. – 3; Лип. р. – 7; Мур.-К. р. – 5, 10; Тив. р. – 5, 10; Пог. р. – 8; Стан. р. – 3; Хм. р. – 9; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 4).
- ОБРОБЛЯ́ТИ** *Забруднювати.* *От обробив пальто!* (Кр. р. – 1).
- ОБРОТЯ́НКА**¹ *Оброть* (Мур.-К. р. – 6). *Недóуздок – ремінний* (Вор. р. – 11).

- ОБРОТЯНКА²** *Портянка*
(Бар. р. – 11).
- ОБРУМСАНИЙ** *знев.*
Заплаканий (Кельм. р.). *Са дитина кожин день обрумсана.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ОБРУС** *пол.* Широка скатерть домашнього виробу (Бар. р. – 2; Брац. р. – 1; Вор. р. – 3; Гай. р. – 5; Даш. р. – 4; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 8; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 1; Погр. р. – 7; Сам. р. – 4; Теп. р. – 4; Тив. р. – 10; Тул. р. – 1; Шар. р. – 4; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 3, 8). *Ой там у Вільгові, ламні обрусі на столі.* (Бар. р. – 2).
- ОБРУСОК** *пол. 1. див. ОБРУС*
(Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 7, 10, 11, 13, 15; Він. р. – 1; Гай. р. – 5; Даш. р. – 2, 6; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2, 9; Коз. р. – 2; Коп. р. – 4, 5; Літ. р. – 1; Мог.-П. р. – 1, 6; Мур.-К. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 10; Об. р. – 3; Сам. р. – 3; Стан. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 5, 8, 9; Том. р. – 1; Тул. р. – 4; Ул. р. – 9, 12; Хм. р. – 1, 4; Чер. р. – 2, 7, 8, 9; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 3, 4). **2.** Скатертина (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ОБРУТЯНКА** *див.*
ОБРОТЯНКА (Мур.-К. р. – 5; Яр. р. – 10).
- ОБРУЧ** *див. ОБИЧАЙКА*
(Бар. р. – 2, 14; Ул. р. – 2; Мур.-К. р. – 6).
- ОБРУЧИН** *див. ОБИЧАЙКА*
(Кал. р. – 5).
- ОБСКОЧИТИ** *Оточити.*
Обскочити стирту і начали гавкати. (Кр. р. – 1).
- ОБСТРЯПУВАТИСИ(-СА),**
док. ОБСТРЯПАТИСИ(-СА)
Торочитися, рватися по краях.
Ця матерія так обстряпуєца, шо ни можна шіти.
(с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ОБТАЛАПАТИ** *Забруднити.*
Вся спідниця обталапана болотом. (Кр. р. – 1).
- ОБТИРАТИ** *спец.* Вичищати з прядива костру. *Терлиця обтирати прадіво.* (Мур.-К. р. – 5).
- ОБТРАСКАНИЙ** *Забризканий брудом. Болота нимá, а ти такій обтрасканий.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ОБТРОСКАТИСЯ** *див.*
ОБТАЛАПАТИ (Жмер. р. – 8).
- ОБУЧА** *с.г.* Толока, цілина
(Джур. р. – 2; Ям. р. – 3).
- ОБХВАТ** *спец.* Середина вулика
(Ул. р. – 9).
- ОБХОДИТИ** *Доглядати хвору людину* (Лип. р. – 2).
- ОБЦАС** *пол.* Закаблук (Бар. р. – 4; Тул. р. – 4).
- ОБЧАС** *пол. див. ОБЦАС* (Літ. р. – 3).
- ОБЧІМХУВАТИ** *Обривати листя* (Яр. р. – 6).
- ОБШІВКА** *Доски, якими оббитий ящик воза* (Джул. р. – 1).

- ОБШУ́РГУВАТИ**, док.
ОБШУ́РГАТИ знев.
Понівечити невимілим
використанням. *Так обшурґав
цу куфайку, шо нима ніц з неї.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ОБ'ЯВІТИСЯ** Появитися
(Бар. р. – 7).
- ОВЕСИСЬКО** с. г. Поле, з якого
зібрано овес. (Літ. р. – 6).
- ОВЕ́ЧНЯ** Кошара. *Вівці в овечні.*
(Гай. р. – 2).
- ОВІСНИСЬКО** див.
ОВЕСИСЬКО (Літ. р. – 9).
- ОВСІНІСЬКО** див.
ОВЕСИСЬКО (Бар. р. – 8).
- ОВША́НІК** спец. Споруда для
зимівлі бджіл. *Бжолы занос'ат
на зиму в овшан'ік.* (с.Малий
Бобрик, Люб. р.).
- ОГІ́Р** с. г. Баштан (Ям. р. – 4).
- ОГО́НЬ** Висока температура.
*Цілу ніч не спала, бо дитина
мала огонь до сорока.*
(с.Романківці, Сок. р.).
- ОГРА́ТКИ** Велике рядно в
клітинку, яке вішають на стіну.
Повішай ограткі на стіну.
(Ям. р. – 6).
- ОГРУ́Д** пол. Сад, велика садиба з
садом (Бар. р. – 3, 5; Вор. р. –
5; Мон. р. – 1, 2, 4; Мур.-К. р. –
6). *Коло огруду були панські
будинки.* (Лип. р. – 2).
- ОГРУ́Д** пол. див. **ОГРУ́Д**
(Мон. р. – 2).
- ОГРУ́ДОК** пол. див. **ОГРУ́Д**
(Літ. р. – 3; Лип. р. – 5; Кал. р.
– 2; Вор. р. – 5).
- ОГО́РИ** зв. мн. Баштан
(Кельм. р.). *Ідем, хлопці, на
огори та упрóсимо в стóрожжа
гарбузів.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.).
- ОДА́Л** рум. Хутір (Мур.-К. р. – 3,
5; Том. р. – 6; Ям. р. – 2, 3, 6).
- ОДАЛИ́КІЙ** незм. На відстані
(Лип. р. – 2).
- ОДА́Я** молд. або рум. Місце на
печі зверху, де лягають спати.
Віл'із на ода́йу і нагр'їйс'а.
(с.Обжили, Бал. р.).
- ОДÉНКИ** зв. мн. Зібрання
заміжних жінок взимку в
якійсь хаті для виконання
якоїсь рооботи напр., шити,
вишивати, прясти тощо. *Почну́
плéсти карпéтки / туді піду до
кумі на одéнки.* (Бал. р.).
- ОДЗЬО** Ось (Він. р. – 12; Том. р.
– 4). *Доки одзьо копа́ймо її.*
(Том. р. – 4).
- ОДІКРА́СТИ** Своє в злодія
вкрасти. *Як у баби Мизончихи
коні вкрали, але вона їх
одікрала.* (Лип. р. – 1).
- ОДНІ́СЬКИЙ** Виключно один,
єдиний, однісінський. *Я за це
літо одніський рас скупáласа і
той вітслабува́ла.*
(с.Волошкове, Сок. р.).
- ОДНОСЕЛÉНЦІ** [?] (Кал. р. –
5).
- ОДНОЦІ́ПОК** спец. Недолік на
полотні, зумовлений тим, що
одна нитка основи помилково
заведена в дві ничельниці, два
начиння. *Ти диві́ласа на це*

полотно́, скі́льки в нім
одноці́пків, вонó ніку́ди не
годи́ца. (с.Гвіздівці, Сок. р.).

ОДОЛЯ́Н, ОДИЛЯ́Н бот.

Рослина валеріани. У нас і в
городи́ росте́ одоля́н.
(с.Ломачинці, Сок. р.).

ОДОРО́БАЛО Великий піл, на
якому сплять (Ул. р. – 8).

ОЖЕЛЕ́ДА Ожеледиця (Бар. р.
– 1, 2, 4, 6, 11, 12, 15; Він. р. –
6, 7; Гай. р. – 2; Даш. р. – 5;
Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2, 8;
Кал. р. – 1; Кр. р. – 1; Літ. р. –
2, 7; Мур.-К. р. – 5, 6; Піщ. р. –
4, 7; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1;
Тив. р. – 6; Тул. р. – 2, 4, 5;
Ул. р. – 9, 12).

ОЖЕЛО́ Держално коцюби
(Бар. р. – 1, 14; Літ. р. – 7).
Ожело забиваєця в коцюбу.
(Бар. р. – 14).

ОЖЕРЕ́ДНИК Людина, яка
кладає солому в скирту (Літ. р.
– 2).

ОЖИВО́ див. ОЖЕЛО (Жмер. р.
– 1; Сам. р. – 3).

ОЖИЛНО́ див. ОЖЕЛО (Гай. р.
– 4).

ОЖІЙ́ див. ОЖЕЛО (Бар. р. – 1,
2, 4, 8; Він. р. – 14; Лип. р. – 2;
Тур. р. – 3).

ОЖІЛЬ́ див. ОЖЕЛО (Бар. р. –
1, 2, 5, 7, 11, 13, 15; Бер. р. – 4;
Брац. р. – 1; Кр. р. – 2; Тул. р. –
2, 5; Том. р. – 4; Тив. р. – 5;
Стан. р. – 1; Мур.-К. р. – 5, 6;
Яр. р. – 3; Шпик. р. – 3).

Коцюба на ожіль набиваєця.
(Мур.-К. р. – 6).

ОЖОЛУ́ДОК анат. Шлунок
(Тул. р. – 4).

О́ЖУГ див. ОЖЕЛО (Гай. р. – 2;
Мур.-К. р. – 5; Сам. р. – 2, 3;
Тив. р. – 1; Ул. р. – 9; Хм. р. –
2).

О́ЖУР див. ОЖЕЛО. *Хазяйці і*
ожура і лопату, всього треба
до хати. (Тив. р. – 1).

ОЗДІ́ незм. Ось (с.Лісничівка,
Бал. р.); див. ОЗДО́,
О́ЗЬДЕЧКИ, О́ЗЬДО́,
О́ЗЬДОГО́, О́ЗЬДО-О́.

ОЗДО́ незм. див. ОЗДИ
(с.Лісничівка, Бал. р.; Бар. р. –
1, 11, 13; Брац. р. – 3; Він. р. –
7; Жмер. р. – 2, 6; Кал. р. – 3;
Ком. р. – 2; Коп. р. – 5; Мур.-
К. р. – 5, 8, 10; Стан. р. – 3;
Теп. р. – 2, 3; Тив. р. – 8;
Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Ул. р. –
12; Хм. р. – 3; Чер. р. – 4, 7;
Яр. р. – 1, 10).

О́ЗЬДИ див. ОЗДО (Яр. р. – 9).

О́ЗЬДИЧКИ див. ОЗДО (Він. р.
– 6, 8; Ул. р. – 7).

О́ЙДУМ Грибна хвороба (Ул. р.
– 9).

ОКА́ЗІЯ пол. Нагода (Бар. р. – 5;
Гай. р. – 5; Мог.-П. р. – 1; Мур-
Ку. р. – 5). *Коби я уже відбула*
цю оказію борше. (Бар. р. – 5).

ОКАЛАТА́ТИ Вимолотити
зерно зі снопів жита, не
розв'язуючи їх. *Я вже*
окалатав півтора копи.
(с.Гетьманівка, Сав. р.).

- ОКІСТ** М'ясо із спини тварини (Бер. р. – 1).
- ОКО** Міра рідин (давня) (Мур.-К. р. – 4).
- ОКОЛІТ** Обмолочені протрушені і підривняні снопи жита, що використовують для покриття даху. *З обмолоченого жита робл'ат' окол'ит дл'а уш'івл'і хат'ів.* (с.Василівка, Мик. р.). *З окол'от'ів робл'ат сн'іпкі на хату.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ОКОЛИСЬКО** Околиця. *Попід землю були пущені норі, аж до околиська.* (Том. р. – 5).
- ОКОПІСКО 1.** Місце, де закупають загиблу худобу. *Закопай тóго пацюка на окопіску.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ОКОПІСЬКО** *зневаж.* Єврейський цвинтар (Коп. р. – 4; Тив. р. – 1). *Єврейський цвинтар, а зуть окописько.* (Коп. р. – 4).
- ОКУРНУТИСЯ** Обернутися на місці (Тур. р. – 4).
- ОЛІЙ** Олія. *Кончивс'а ол'ій / одін фус на дн'і оставс'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ОМЕТИЦЯ** Боршно, обметене навколо каменя жорен чи млина. *Вже півмішка ометиц'і назбиралос'.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ОМЕРЕЦ** Мертвець (Мог.-П. р. – 1).
- ОМЕРЗІТИ** Виляяти (Жмер. р. – 2).
- ОНДЕЧКИ** *див.* ОНДЕЮЧКИ (Ул. р. – 7; Ілл. р. – 4).
- ОНДЕЮЧКИ** Там (Мон. р. – 3).
- ОНДИГО** *див.* ОНДЕГОЧКИ (Літ. р. – 8).
- ОНДЮ** Он (Бар. р. – 10, 13; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 8, 9; Чер. р. – 4; Шар. р. – 2; Яр. р. – 10).
- ОНІТУВАТИ** Блювати. *Шос' погане з'ів / та так он'ітуїє.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ОПІТУВАТИ** (частіше у розмові з дитиною чи про дитину). *Дитіна оп'ітуїє / бо об'ісц'алас'а // Вонó слабé або шос' зз'іло / бо оп'ітуїє.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Писарівка, Код. р.); *див.* ГОНІТУВАТИ.
- ОПАЛКА 1.** Широкий неглибокий мішок з зашитими згори дерев'яними ручками, прив'язаний до дишля, для годування коней в дорозі. *Ну а йак опалку віпорощиши / то можна йїхати.* (с.Євтодія, Бал. р.). **2.** Мішечок для годівлі коней (Бар. р. – 1, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 13, 14; Він. р. – 6, 7; Джул. р. – 1, 2; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 2; Кал. р. – 5; Ком. р. – 1; Коп. р. – 1, 2, 4; Лип. р. – 1; Літ. р. – 4, 6, 7; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 5, 6; Піщ. р. – 1, 2, 3, 7; Ул. р. – 9; Пог. р. – 6; Сам. р. – 2; Сит. р. – 9; Тив. р. – 1; Том. р. – 1, 3, 5, 6; Тул. р. – 1,

- 3; Ул. р. – 1, 12; Чер. р. – 1, 3; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Яр. р. – 5, 6, 8). *Торба пастухові, а для коней опалка*. (Мур-Кур р. – 6).
- ОПЕРЁЗОК** Пояс (Ул. р. – 9).
- ОПЕРІЗУВАННЯ** Поясом підперезхатись. *Вона оперізуєця поясом*. (Кр. р. – 2).
- ОПЕЦОБК** Товста дитина (Кр. р. – 1; Лип. р. – 2).
- ОПЕЦЬКУВАТИЙ** Малий, товстий (Даш. р. – 4).
- ОПІЛО** Спіткало (Лип. р. – 5).
- ОПЛЁНИ** зв. мн. 1. Дерев'яні перекладки прямокутної форми, що з'єднують полози саней. *До сан'ів зробили нові оплєни*. (с.Гетьманівка, Сав. р.). 2. Сани для возіння соломи, дров (Бар. р. – 4; Тул. р. – 4). *Добрий їздовий: геть оплєни побив, тільки одна санка ціла осталася*. (Бар. р. – 4).
- ОПЛЁНИСТІ САНИ** Гринджоли (Тул. р. – 4).
- ОПЛЕТЯНКІ** Сани, якими возять дрова (Бар. р. – 10).
- ОПОВНІЯТИСЯ** с. г. Період розвитку жита, пшениці. *Іде в стрілки жито, потім висипаєця, квітує, оповняєця і застигає*. (Сам. р. – 1).
- ОПО́ЛКИ** зв. мн. *техн.* Частина терниці, між ними ходить мечик. *У терниці є мечик, штири нозі, під нею, і дві ополки, меж которими мечик ходит*. (Джур. р. – 1).
- ОПО́РКИ** Постоли (Мур.-К. р. – 3).
- ОПО́РТКИ** зв. мн. Штани грубого дмотканого полотна. *Коліс' т'іл'ки в опортках ходіли*. (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ОПРАВЛЯЮЩИЙ** Управляючий (Жмер. р. – 9; Бар. р. – 5). *Узяв балагур і приїхав, побив опрavlяючого, узяв двох синів в уїхав*. (Жмер. р. – 9).
- ОПРОШКУВАТИ** Іти навпростець (Кр. р. – 1).
- ОПСТРА́ПАНИЙ** Обдертий, обшарпаний; з висотаними краями. *Одін рукав коло ж'ікета опстра́паний / а другий ше ц'ілий*. (с.Лісничівка, Бал. р.).
- О́ПУСТ** Низ. *Річкою іде на опуст*. (Сам. р. – 3).
- О́ПУХОЛЬ** мед. Пухлина, хворобливий набряк тканини тіла. *У того чоловіка недавно докторі найшли опухоль*. (с.Гвіздівці, Сок. р.).
- ОРЕ́НЧА** пол. Спинка ліжка, бильце (с.Козацьке, Бал. р.; с.Будеї, Код. р.; с.Демидівка, Люб. р.). *Іа л'убл'у постил' з високим поренчом*. (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор. ПОРЕ́НЧА*.
- ОРА́ТАЙ** Орач (Шпик. р. – 2).
- ОРГІ́НІЯ** бот. Жоржина (Бар. р. – 2, 11; Ол. р. – 4; Ул. р. – 9; Ям. р. – 6).

- ОРЕ́ЛЯ** Гойдалка (Шпик. р. – 2).
- ОРИ́ЗОВИЙ** Рисовий (Сок. р., Кельм. р.). *Пе́тя ду́жи лю́бит ори́зову ка́шу з ме́дом.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- ОРИ́НКА** Жердяка для огорожі (Чер. р. – 5).
- ОРИ́Х** *с. г.* Пропуск в оранці (Мур.-К. р. – 3).
- ОРНА́РИЙНА** Наймана (Ям. р. – 4).
- ОРУБЛЬО́ВУВАТИ** *спец.* Притягати сіно рублем (Сам. р. – 3).
- О́РЯ!** Вигук підганяти овець (Коп. р. – 4).
- ОСА́Д** *техн.* Задня частина воза. *С'іда́й зза́ду / та не полама́й оса́ду.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ОСА́ДА** Ложе рушниці (Бал. р.).
- ОСА́ДЬБА** Садиба (Бар. р. – 2, 4, 5, 10, 12, 13, 15; Бер. р. – 5; Він. р. – 14; Гай. р. – 6; Джур. р. – 2, 3; Кал. р. – 1; Ком. р. – 1; Коп. р. – 4; Кр. р. – 2, 3; Сам. р. – 1; Об. р. – 1; Том. р. – 1; Тул. р. – 4; Ул. р. – 4; Чер. р. – 1, 2; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 4). *Хата, город зо всіма постройками називаєця обі́стя, дехто називає осадьба.* (Том. р. – 1).
- ОСАНЧУ́К** Жакет (Ям. р. – 6).
- ОСЕ́ЛЬНЯ** *див.* ГОСЕ́ЛЬНЯ (Кр. р. – 1; Мур.-К. р. – 10; Піщ. р. – 4; Тул. р. – 4; Яр. р. – 1, 9). *На сли́вках по́йавілас'*
- осе́л'н'а.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ОСЕРЕДОК** Центр села (Мур.-К. р. – 5; Сам. р. – 2, 3). *Ми на осередку сидимо.* (Мур.-К. р. – 5).
- ОСЕ́Т** *бот.* Колочий бур'ян, осот. *Кукуру́за заросла́ осето́м.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ОСЕ́ЛЬНЯ** *див.* ГОСЕ́ЛЬНЯ *Осе́л'н'а вс'і листоч́ки обі́ла на йа́блун'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ОСИТНИ́К** *бот.* Ситняк. *Коши́к рози́ця з оситня́ка.* (Мон. р. – 1).
- ОСІ́НКА** *бот.* **1.** Сорт картоплі (Ул. р. – 9). **2.** Яблу́ня, яка пізно достигає. *Тре́ба з'і́рва́ти з ос'і́нки йа́блука / шоп мороз ни прибі́в.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ОСІ́НЬЧИК** Жіночий жакет (Чеч. р. – 4; Ям. р. – 6).
- ОСТРИ́ЖОК** Острівець (Бар. р. – 4).
- ОСУ́ГА** Виступає на мокрому березі (Сам. р. – 3).
- О́СЬДЕЧКИ** Ось (Гай. р. – 3; Даш. р. – 6; Кал. р. – 2; Тур. р. – 3).
- О́СЬДО́** *див.* ОСЬОГО (Хм. р. – 1; Чер. р. – 2).
- О́СЬОГО** Ось, тут (Вор. р. – 5).
- ОТБО́Й** *с. г.* Відходи соломи від зерна (Кр. р. – 2).
- ОТЕ́Ц** *рідк., уроч.* Батько. *Ше мій оте́ц клав цу хату.* (с.Вітранка, Сок. р.).

ОТІП *мед.* Гній (з рани) (Хм. р. – 9).

ОТРÓБА Тельбухи (Бар. р. – 3; Кр. р. – 2).

ОФІРАНКА *пол.* Занавіска до вікна (Тив. р. – 5).

ОФІРУВАТИ *пол.*
1. Пожертвувати (Бар. р. – 15).

2. Умовляти (Кал. р. – 3).

ОФЦІЙНИ *пол.* Флігель. (Бар. р. – 5).

ОФЦІАЛІСТ *пол.* Службовець. *Усіх офіціалістів вигнали з офіційн.* (Бар. р. – 5).

ОХВАТ Рогач, щоб витягти горщик з печі (Яр. р. – 5).

ОХВÓТА Вид жіночого верхнього одягу (Тур. р. – 2)

ОХМІЛЬ Спеціальні цвях, яким прибивають підкову до копита. *Треба піткувати коней / а то зóвсім охміл'ї стёрлис'а в цей прокл'ятий кáм'ин'. Їе на ш'іст' охміл'ів піткова і на двина́цц'ат'.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ОХНÁЛЬ *див.* ОХМИЛЬ *П'ідковували кон'а/ та одін охна́л' загубівс'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ОХРЕСТІТИ *ірон.* Вдарити (набити) (Літ. р. – 3).

ОЦЬÓ Тут, ось (Тр. р. – 1).

ОЧЕРÉТ *бот.* Рогоза (Бар. р. – 9; Мур.-К. р. – 5, 6; Ул. р. – 6). *Річка заросла очеретом.* (Ул. р. – 6).

ÓЧЕРІДЬ Черета (Ям. р. – 3).

ÓЧИМ Вітчим (Сок. р.). *В мене ду́же до́брий óчим.* (с.Романківці, Сок. р.)

ОЧІ́МА СТРИ́ГТИ *див.* СТРИГТИ ОЧИМА (Ям. р. – 4).

ÓЧИРІДЬ Черга. *Мій Іва́н став в óчирідь на машину.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

ОЧКÁ Окуляри (Чер. р. – 2).

ОЧКУ́Р Шнурок, затягнений в штани, щоб не спадали (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 13, 6, 7, 11, 12, 14, 15; Бер. р. – 3, 4; Коз. р. – 2; Мур.-К. р. – 3, 5, 6; Ул. р. – 12).

ОЧКУРНЯ́ 1. Верхній край штанів, зашитий широким рубцем для втягування очкура. *Держіс' / Марі́йє / за очкурн'у / бо буду́ крутіти.* (с.Лісничівка, Бал. р.). 2. *див.* ОЧКУР (Кр. р. – 2; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 5).

П

ПА *дит.* Спати (Коп. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 1; Чеч. р. – 4).

ПАВІО́НЦІ *бот.* Цінія (Ілл. р. – 6).

ПАВІ́Й *бот.* Піонія (Теп. р. – 1).

ПАВÓНІЯ *див.* ПАВІ́Й (Жмер. р. – 4).

ПАВУТА́ *бот.* Польова берізка, бур'ян. *Павута́ ча́сто обкру́т'уйи́ц'а кругóм йако́йіс' рослини і забива́є йи́й / ни да́є рості.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

- ПАВУТІНА** бот. див. *скрипінт.* (с.Новоселиця Кельм. р.).
- ПАВУТА (Кр. р. – 1; Ям. р. – 4). *Піди, урви поросяттам павутини.* (Ям. р. – 4).
- ПАВУТІЦЯ** 1. див. ПАВУТА. 2. Квіти кручані паничі (Бар. р. – 4; Теп. р. – 1).
- ПАВУТЬКАЛО** орн. Пугач, сова (Брац. р. – 2).
- ПАГНІСТІ, ПАГНІСЦІ** мн. Нігті (Даш. р. – 1; Криж. р. – 1; Стан. р. – 2; Тул. р. – 3, 4; Чеч. р. – 1). *Збив пагніс'ц' у л'іс'і.* (с.Концеба, Сав. р.). *Не колунай пагністями комина.* (Стан. р. – 2).
- ПАДАЄ ПА́ПОРОТЬ** Тиха погода і сипле сніг (Сам. р. – 3).
- ПАДАЛІШНІЙ** Який проростає з загубленої минулого року насінини (про рослину). *Горопці гет' чісто вілускали падал'ішн'і сойашиники.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ПА́ДІ** дит. Впадеш (Тив. р. – 6).
- ПА́ЖИК** Шпилька (Яр. р. – 1).
- ПАЗЮРІ** мн. див. ПАГНІСТІ (Брац. р. – 3; Ул. р. – 6, 7; Хм. р. – 9; Яр. р. – 6). *Пазюрі як у kota.* (Брац. р. – 3).
- ПАЗЬДÉРНІК** пол. Стара назва місяця вересня (Обод. р. – 3).
- ПА́ЙКИ** Назва міри, частка чогось (Ул. р. – 9).
- ПА́КОРА** Мазут, дьоготь, колісна мазь (Кельм. р.). *Змасті та́чку па́курою, най ни*
- ПАКУВА́ТИ** Апетитно, пожадливо, швидко їсти. *Ни до́бре так пакува́ти худобу.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ПАЛА́РІЯ** Вид в'язки платка на голові (Ям. р. – 4).
- ПАЛАТАРИ, ПАЛАТАРІ** молд. Вузькі килимки, які прибиваються на стінку під вікном. (Том. р. – 8; Ям. р. – 4, 6).
- ПАЛÉТ** с. г. Площа землі під однією культурою (Мог.-П. р. – 8).
- ПА́ЛИЦЯ** с. г. Планка, палиця для виміру глибини оранки (Бер. р. – 1).
- ПА́ЛУБА¹** 1. Велика череп'яна миска (с.Калинівка, Код. р.). 2. Велика миска, в якій місять тісто (Піщ. р. – 2, 4). 3. *заст, рідк.* Велика дерев'яна миска для вареників. *У мої кумі е па́луба – міска дерев'яна, має сто ро́ків.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ПАЛУБА²** 1. Обкладка на возі, на машині, щоб більше вмістити картоплі, буряків тощо. Взагалі обкладка з дощок (Бар. р. – 1, 5, 6, 7, 14; Він. р. – 9, 10; Вор. р. – 4; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3; Ілл. р. – 1, 8, 13; Криж. р. – 2; Лип. р. – 2, 6; Літ. р. – 5; Мог.-П.-Под. р. – 5; Мон. р. – 1, 2, 3, 4; Обод. р. – 1; Орат. р. – 3; Піщ. р. – 2, 4; Плис. р. – 1, 2, 4,

5; Сам. р. – 2, 3; Тул. р. – 2, 4; Тур. р. – 3, 4). Заклади палубу на возу, щоб бураки не сипались. (Джул. р. – 3). **2.** Дашок на вулику (Бар. р. – 1; Том. р. – 5). **3.** Дошки, покладені на криші (Шпик. р. – 1).

ПАЛУ́БИ зв. мн. *вет.* Хвороба очей (полууда) у коней (Бар. р. – 6, 7, 13; Тив. р. – 6).

ПАЛУ́БКА 1. Дошки під бляхою (Бар. р. – 2). **2.** *див.* ПАЛУБА² (Гай. р. – 4, 6).

ПАЛЬ Межовий стовпець, закопаний на межі між землями двох колгоспів чи між ділянками лісгоспів *Просіли іті у ліс закопувати пал'ї / бо трэба в'їдбїти д'їл'анки дл'а рўбки.* (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Козацьке, Бал. р.).

ПАЛЬО *дит.* Палець (Бар. р. – 9, 11; Брац. р. – 3; Жмер. р. – 1; Кал. р. – 5; Ком. р. – 4; Літин – 8; Ул. р. – 3, 6; Хм. р. – 9). *Буба на палї.* (Бар. р. – 9).

ПАЛЬО́ВКА *с. г.* Процес встановлення палів для визначення меж між ділянками. *Був на пал'овц'ї / та так заморїв'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПАЛЬНУТИ Вдарити (Бер. р. – 1). *Йди, а то як пальну, то полетиш догори ногами.*

ПАЛЯ *дит.* Палиця (Бар. р. – 1, 11; Джул. р. – 1; Тул. р. – 2; Ул. р. – 3, 12).

ПАЛЯ́НИЦЯ Круглий із прісного тіста пиріг із сиром, капустою чи яблуками (с.Будеї, Код. р.).

ПАЛЯ́РЕС *пол.* Гаманець; *див.* ПУЛЯРЕС (Ул. р. – 9, 12).

ПАЛЯ́ТИ Бігати, ганяти (Кр. р. – 1).

ПАЛЯ́ТЬ 1. Бігати, ганяти, швидко йти. *Пал'аїе дес' ц'їлий ден' / потóm прїбіжїт' і спат' / а уроки нимá колї робїт'.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* ШМАЛИТИ.

ПА́МОЛОДОК Молоді відростки дерева. *Памолодки об'їли розачї.* (Жмер. – 9).

ПАМПУХА́ТИЙ Круглолиций, повновидий (про людину) (Теп. р. – 1).

ПАНИ́ЧІ *бот.* Вид квітів (Ул. р. – 8).

ПА́НІ МОЛОДА́ *бот.* Вазон, бегонія, постійно квітуча (Брац. р. – 2).

ПА́НІСТКИ *бот.* Нагідки (Ілл. р. – 4).

ПА́НІСТЬ Ніготь. *У Іváна такі здорóві пáністі на рука́х.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ПА́ННА *бот.* Вид груші (Тул. р. – 4).

ПАНО́ТИКИ *бот.* Квіти, вирощуються біля хати (Літ. р. – 2).

ПА́НСКИЙ У сполученні з іменником позначає різні місцеві назви рослин: **панські гриби** – *бот.* Лисички. *Пётрик*

- назбира́в па́нских грибі́в.*
(с.Шебути́нці, Сок. р.).
- ПАНТАЛО́НИ** зв. мн., *заст.*, *рідк.* Верхні штани (Кельм. р.).
Підкаса́й пантало́ни і дава́й гуля́ти. (с.Новосели́ця, Кельм. р.).
- ПАНТА́РКА** Різновид індіків (Мур.-К. р. – 5).
- ПАНТРУВА́ТИ** Стерегти, наглядати когось чи щось, стежити за кимсь, пильнувати (Бер. р. – 2, 6; Брац. р. – 2; Вор. р. – 19; Жмер. р. – 4; Даш. р. – 3, 4, 6; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Літ. р. – 8; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 10; Теп. р. – 1, 4; Тив. р. – 5, 10; Хм. р. – 9, 11; Чеч. р. – 4, 5; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 6; с.Станіславівка, Кот. р.; с.Ухожани, Бал. р.; с.Василівка, Мик. р.). *Пантру́й йіго́ / шоб не пройшо́в.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ПАНЧО́ШНИЦА** *знев.* Жінка, яка зберігає свої заощадження вдома, в "панчохах". *У це́ї панчо́шниці уже́ міши́, наві́рно, во́дяця.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ПАНЩЕ́НИЙ** Панський (Бар. р. – 5; Мур.-К. р. – 5). *То млин ще давній, ще панщений.* (Мур.-К. р. – 5).
- ПА́ПА, ПА́ПКА** (рідше) *дит.* Хліб (Бар. р. – 1, 4, 5, 14; Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 10, 14; Вор. р. – 5; Гай. р. – 4; Даш. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 1, 4; Жмер. р. – 2; Ілл. р. – 8; Кал. р. – 1; Ком. р. – 2, 4; Лип. р. – 6; Літ. р. – 2, 4, 5, 7, 8; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 10; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 2, 4; Нем. р. – 1; Ор. р. – 2; Піщ. р. – 1, 3, 4, 7; Плис. р. – 1, 2, 4; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Том. 4, 6, 7; Тул. р. – 1, 2, 4, 5; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 3, 6, 9, 12; Хм. р. – 4, 5, 9; Ям. р. – 1, 4, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8).
- ПАПА́ШКО** Хрещений (Ол. р. – 4).
- ПАПЛІО́СТКА** *техн.* Складова частина полудрабка (Бер. р. – 4).
- ПА́ПОРА** *молд., бот.* Рогіз (Ям. р. – 3; с.Чорна, Кр. р.) *Цей ко́шик с па́пори.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ПА́ПОРОТОК**, зв. мн. **ПА́ПОРОТКИ** Підборіддя. *Аді́, які́й па́пороток відпуста́в!* (с.Новосели́ця, Кельм. р.).
- ПА́ПОРОХА** Пороша (сніг) (Мон. р. – 4).
- ПАПУШО́ІТЯ** *молд.* Зрубані кукурудзяні стебла без качанів, бадилля кукурудзи, кукурудзиння (с.Обжили, Бал. р.).
- ПАПУШО́Я** *бот., молд.* Кукурудза. *Хл'ї́б у нас з жі́та і папушо́ї; Три дн'а пр'ата́вса в папушо́ї / а тада́ був прика́з зр'їзати вс'у папушо́у.* (Кр. р.); *див.* ПАПШО́Я.

ПАПШО́Я молд. див.
ПАПУШО́Я (Мог.-П. р. – 1;
Обод. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2, 3, 4,
7; Том. р. – 7; Ям. р. – 1, 2, 3, 4,
6; Яр. р. – 2). *Ми ц'ого го́ду
получіли на трудове́н' по два
к'іла папио́йі.* (с.Олексіївка,
Код. р.).

ПАРАМУ́ДИ зоол. Комахи
(Гайс. р. – 4).

ПАРАПО́ЙЦІ бот. Нічна
красуня (квіти) (Обод. р.).

ПАРАСО́ЧКА іхт. Вид риби
(Джур. р. – 3; Мур.-К. р. – 5).

ПАРАСТА́С 1. Церковна
відправа по вмерлому.
Поча́вс'а параста́с (с.Концеба,
с.Гетьманівка, Сав. р.).
2. Поминки (Бар. р. – 9; Мог.-
П. р. – 8; Мур.-К. р. – 5; Яр. р.
– 6). *На параста́сі були старі
люди.* (Бар. р. – 9). 3. Розкидані
речі на столі, в хаті,
розгардіяш. *Що за параста́с
на стол'і в хат'і.*
(с.Гетьманівка, Сав. р.).

ПАРАТА́РИ зв. мн. молд. і рум.
Домотканий вузький довгий
шерстяний або конопляний
килимчик, який вішають над
лавою попід вікнами в хаті як
шпалери (Бал. р.; Люб. р.;
Сав. р.). *Ба́чили йакі́ у нас
віс'ат парата́ри на ст'ін'і?
То йа віткала про́шлу́ю
зимо́у.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ПАРДІ́ГА див. БАРДІ́ГА *Таку́
парді́гу соба́ц'і дав.*
(с.Концеба, Сав. р.).

ПАРІ́ с. г. Сходи восени (Гай. р.
– 2). *Восени поганала худобу на
парі.*

ПАРКА́Н пол. 1. Парник (Ул. р.
– 1). 2. Широкий мур,
покритий зверху бляхою
(Том. р. – 1).

ПАРНЯ́ Парк, роща (Мур.-К. р.
– 5).

ПАРОВІ́Й Людина, яка йде з
парою волів (Ям. р. – 1).

ПАРОВІ́ЦЯ 1. Подвійна одежа,
гунька та кожух, дві кофти
тощо (Бар. р. – 11; Він. р. – 6,
12; Жмер. р. – 1, 2; Лип. р. – 2;
Сам. р. – 3; Стан. р. – 3; Тул. р.
– 2, 3, 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).
2. Міра земляної площі,
дорівнює двом пішкам
(Плис. р. – 2).

ПАРОЯ́Й зв. мн. **ПАРОЯ́ЙІ** Лісові
великі мурашки (Бар. р. – 1, 5,
11, 15; Брац. р. – 3; Жмер. р. –
9; Тул. р. – 2). *А на ті, що у лісі
муравлі, кажут ще пароя́і.*

ПАРО́К с. г. Пара невеличких
снопиків житньої соломи,
очерету, зв'язаних докупи, для
покриття даху будівлі. Жито,
призначене на парки,
молотиться так, щоб солома не
ламалась. *Шоп ви́їли хату /
тре́ба к'ін с'ім парк'ів.*
(с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ПА́РПАТИ Копати (Бар. р. – 11).
*Далі буду начанати парпати
ті картохельки у городі.*

ПАРТА́ Великий шматок хліба
(Тул. р. – 1).

ПАРТІ́ГА *див.* ПАРТА (Криж. р. – 1).

ПАРТІ́ГА *див.* ПАРТА *Хлѡпчик держав в руц'ї парті́гу хл'їба.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; також в інших селах Савр., Бал. р.).

ПАРУБО́ЧИТИ Парубкувати, проводити час з дівчиною (Криж. р. – 1). *Ще ти замалій, шѡби парубѡчити.* (м.Сокиряни, Сок. р.). *Ів́ан ужѣ поч́ав парубѡчити.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ПАРУБА Тин з порубаних гілок (Брац. р. – 3). *Вони жили через порубу.*

ПАРФУНУВА́ТИ(-СА)

Обприскувати, напахчувати парфумами. *На́що то диті́ну парфунува́ти?* (с.Молодове, Сок. р.). *Тупѣр ко́жда дівка парфуну́са.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ПАС *с. г.* Частина поля між паралельними дорогами чи лісосмугами (с.Малий Бобрин, Люб. р.).

ПАСИНО́ЧОК *техн.* Частина коси (клиночок) (Кал. р. – 5).

ПАСИ́НЯ 1. Паростки картоплі, що вирости у ямі з картоплею (Теп. р. – 1). **2.** Бокові стебла кукурудзи, що відходять від основного (Бер. р. – 1). *Пові́дривай паси́ня від кукурудзи.*

ПАСІ́ЙО́НИЙ *пол.* Злий, сердитий. *Він зробі́вс'а такі́й пас'ї́йоні́й / ни підхо́д'.*

(с.Василівка, Мик. р.). *Не морѡч ї́му го́лову / а то в'ї́н почина́йе нас'ї́йува́ти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПАСІ́ЙО́ННИЙ

див.

ПАСІ́ЙО́НИЙ (Бар. р. – 12; Джул. р. – 1; Джур. р. – 3; Криж. р. – 1, 2; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Ор. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 5; Шар. р. – 3; Ям. р. – 6). *Се Митро! Ві́н хі́ба раз з хати не вигнав мене? Як був пасі́йонні́й?* (Шар. р. – 3).

ПАСНОВА́ТИ *пол.* Сердитись, злитись, лютувати (Бер. р. – 1, 6; Брац. р. – 2; Він. р. – 9, 11; Вор. р. – 5; Гай. р. – 2; Даш. р. – 3; Ілл. р. – 6; Кал. р. – 3; Коз. р. – 3; Кр. р. – 1; Лип. р. – 7 8; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 2, 10; Пог. р. – 4, 6; Сит. р. – 1; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Ул. р. – 6; Хм. р. – 5, 9, 11, 13; Чер. р. – 4; Ям. р. – 6); **ПАСІ́ЙНУВА́ТИ** (Хм. р. – 9).

ПАСІ́Я Злість. *Така́ нас'ї́йа вз'я́ла йго́.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПАСКЛИ́Н Частина коси (клинок) – дерев'яний клинчик, яким прибивається коса до кісся за допомогою залізного кільця (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 7, 8, 11, 14, 15; Бер. р. – 4; Вор. р. – 4; Гай. р. – 6; Джул. р. – 1, 3; Джур. р. – 2, 3; Ілл. р. – 1; Коз. р. – 1; Ком. р. – 2; Криж. р. – 3; Лип. р. – 2, 6;

Літ. р. – 2, 5; Мог.-П. р. – 2; Мон. р. – 1; Нем. р. – 4; Піщ. р. – 3; Сам. р. – 2, 3; Сит. р. – 3; Тив. р. – 2; Том. р. – 1; Тул. р. – 4; Ул. р. – 3, 12; Хм. р. – 2; Шар. р. – 3; Ям. р. – 2, 3).

ПАСКУДНИЦЯ *пол.* Негідниця, гадюка (Мог.-П. р. – 2; Сам. р. – 2; Чер. р. – 9).

ПАСМУ́ГИ Полоски на тканині (Тул. р. – 4). Пасмуги на фартусі.

ПАСМУТИН, ПАСМУТНА *див.* ПАСКЛИН (Піщ. р. – 7).

ПАСОВІ́ЦЯ *с. г.* Пасовисько, час, коли пасеться худоба (Бар. р. – 5, 10; Жмер. р. – 10; Кр. р. – 1, 2).

ПАС́ТЕН *див.* ПАСКЛИН (Бар. р. – 1; Він. р. – 6, 7; Ол. р. – 1; Тив. р. – 1; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3).

ПАС́ТИР Піп (Гай. р. – 2).

ПАСТО́Л КА Ба́зіка, говорун (Криж. р. – 1).

ПАСТУШО́К *орн.* Дикий птах, подібний до горобця, «пасеться» коло худоби (Літ. р. – 2).

ПАТЕ́ЛЬНЯ *пол. див.* ДЕ́КО 2 (Бар. р. – 2, 4, 5, 9, 10, 11, 13; Він. р. – 7, 10, 12, 13; Вор. р. – 1, 2, 5; Гай. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Ілл. р. – 2, 7; Кал. р. – 2; Коз. р. – 2, 3; Ком. р. – 3; Коп. р. – 2, 5; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2, 5, 7, 8; Літ. р. – 8; Мог.-П. р. – 1, 4, 8; Мур.-К. р. – 2, 5, 8, 9, 10; Нем. р. – 1, 2; Об.

р. – 2; Піщ. р. – 1, 7; Погр. р. – 7, 8; Стан. р. – 2, 3; Теп. р. – 3; Тив. р. – 3, 5, 8; Том. р. – 2, 8; Тул. р. – 3; Тур. р. – 1, 3; Ул. р. – 3, 6, 7, 8, 9, 10, 12; Хм. р. – 1, 3, 5, 7, 9; Чер. р. – 4, 5, 7, 8; Шар. р. – 2, 5, 6; Шпик. р. – 2, 4; Ям. р. – 4, 6; Яр. р. – 1, 2, 4, 6, 9, 10; Трост. р. – 1). *Дай патéл'н'у або сковоро́ду йáйц'і засма́жити.* (с.Олексіївка, Код. р.). *Жа́рила карто́шку на патéл'ні.* (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Слобідка, Код. р.).

ПА́ТЄ *дит.* Плаття, одяг (Ілл. р. – 6).

ПАТІ́К, ПА́ТИЧОК 1. Палка, дрючок, галузка (Бар. р. – 1, 4, 5, 11, 13; Бер. р. – 1, 2, 7; Гай. р. – 2, 4; Даш. р. – 2; Джул. р. – 1; Джур. р. – 2; Жмер. р. – 1, 2; Криж. р. – 1; Ком. р. – 2; Мог.-П. р. – 4, 8; Мур.-К. р. – 5, 6; Обод. р. – 3; Ол. р. – 4; Стан. р. – 3; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 7, 8; Том. р. – 1; Тул. р. – 2, 4, 5; Ул. р. – 5, 8, 12; Хм. р. – 3; Шар. р. – 3; Яр. р. – 1, 10). 2. Палиця, якою ворущать солому в печі, щоб краще горіла (с.Слобідка, Код. р.).

ПА́ТКУ, ПА́ТКУ МІЙ! Вигук, синонімічний до «боже мій» (Бар. р. – 5; Жмер. р. – 3; Тив. р. – 3).

ПАТЛА́ЧКА *бот.* Швидкостиглий, ранній сорт вишень. *Колі́ б патла́чка*

- достігла / напиклі б плич'інд'ів з німи.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ПАТЛАЖАН** бот. Помідора (Яр. р. – 10; с.Писарівка, Код. р.).
- ПАТЛАЖАНА** див. ПАТЛАЖАН (с.Писарівка, Код. р.).
- ПАТРИГА** Шматок хліба. *Шматочок хліба – це патріга / ан'ї гр'інка хліба.* (с.Олексіївка, Код. р.); *пор.* БАРТИГА.
- ПАТРІКА** див. БАРДИГА (с.Козацьке, Бал. р.; с.Дубиново, Сав. р.).
- ПАТЯ** дит. Плаття (Ям. р. – 2).
- ПАЦИ** зв. мн. молд. Невеликі шматки глини. *Паці кидайут коли рóбл'ат хату / а вонó висиха́є аж до вёрху.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ПАЦИК** зоол. Шкідлива комаха (Ул. р. – 9).
- ПАЦИТИ** рум. Зносити, терпіти, витримувати, пережити (Ям. р. – 6). *Шоб ви зна́ли / шо йа паціла на свóму віку́.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ПАЦІ** дит. Спати (Мог.-П. р. – 1).
- ПАЦО́РКИ** зв. мн. Разки дрібного намиста, тісно пов'язані навколо шиї. (с.Козацьке, Бал. р.); *див.* ПАЦО́РКИ.
- ПАЦУВА́ТИ** Іти наосліп, навмання (Жмер. р. – 4).
- ПАЦО́Р** рідко див. ПАЦО́РКИ (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПАЦО́РИТИ** Круто прясти нитки. *Зимóйу і ноча́ми пац'óрим.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ПАЦО́РКИ** зв. мн. **1.** див. ПАЦО́РКИ *Др'ібнén'ке намíсто / то у нас пац'óрки.* (с.Коси, Кот. р.). *На шійї пац'óрки вис'ат.* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** *перен.* Жаб'яча ікра. *Сцix пац'óрків скоро будóут пуголки.* (с.Братанівка, Сок. р.).
- ПАЦЮ́К** **1.** Маленьке порося (Гай. р. – 2; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 8; Нем. р. – 3; Теп. р. – 1; Том. р. – 3; Тур. р. – 3; Чер. р. – 3). **2.** Жучок на капусті (Джур. р. – 2; Лип. р. – 1).
- ПА́ЦЯ** дит. Порося (Ул. р. – 9; Ям. р. – 6).
- ПАЧІСАТИ, ПАЧІСУВАТИ** спец. Щіткою чесати коноплі (Бар. р. – 7; Літ. р. – 5).
- ПАЧІСКІ́** зв. мн. **1.** Конопляне волокно (Бар. р. – 10; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мон. р. – 1; Теп. р. – 1; Ям. р. – 6). **2.** Другий сорт конопляного волокна (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* ПО́ЧІСКИ.
- ПА́ЧОСУВАТИ** спец. Чесати щіткою прядиво (Бар. р. – 2, 5, 8, 13).
- ПАШЕ́ННА** у ролі ім. Вимазана і добре випалена яма у вигляді глечика завглибшки 2½ – 3 м з

горловиною, верхньою частиною ями, завширшки приблизно 1 м та довшіною до двох метрів для зберігання взимку різного збіжжя (с.Кохівка, Ан. р.; с.Чорна, Кр. р.).

ПАША Харч для худоби (сіно і т.п.) (Тул. р. – 3). *Кинь паши худобі.*

ПАШНИЙ Добрий для паші (харч худоби) (Бар. р. – 12).

ПАШНИСТИЙ Пишний (Бар. р. – 11; Даш. р. – 2; Плис. р. – 1). *Копи пашиности, снопи ряности.* (Плис. р. – 1).

ПАШНЯ с. г. Площа, засіяна зерновими; весняні сходи (Сам. р. – 2; Стан. р. – 1; Яр. р. – 5).

ПАШОЛ, ПАШОВ! *див.* АНО! (Ул. р. – 6; Шпик. р. – 1).

ПЕЛЕНКА Пелюшка. *Пелінки уже вісохли.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ПЕЛИХИ зв. мн. *знев.* Волосся. *Роспустила пелихи свої аж по нос'ї достайут / шче кажут патл'ї. Низграба ни вмйє зачисатис'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).
2. Короткі підстрижені коси в безладді (Бер. р. – 1; Літ. р. – 3; Ул. р. – 9).

ПЕНДІТИ Виганяти (Мог.-П. р. – 8).

ПЕНЦАК Перлова крупа (Ул. р. – 10); *пор.* ПИНЦАК.

ПЕНЬОК Вулик (Сам. р. – 3; Чер. р. – 3).

ПЕРЕЙДИ зв. мн. Відходи від корму тварин (найчастіше кукурудзиння, сіна), після того, як її їсть корова, що використовуються як паливо. *Хату пал'ат' солóмуїу / дровами / кирпичом з наво́за / з л'їнаків / перейдами.* (с.Долинське, Ан. р.). *Вікини в'їд корóви перейди.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПЕРЕЙМА Нагорода, премія.

ПЕРЕ́СТІНКИ зв. мн. Внутрішні стіни в хаті. *Йак трóхи просóхне / глáд'ат ст'їни / стéл'у / перéст'їнки* (с.Немирівське, Бал. р.).

ПЕРЕБЕНДЮВАТИ

Перебирати, вередувати, коверзувати (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2).

ПЕРЕБИВА́ТИСЯ Йти (Ул. р. – 9).

ПЕРЕБИРА́ЧКА Вередлива (Даш. р. – 1). *За перебирачку дає чорт болячку.*

ПЕРЕБІ́Й Спина (Ул. р. – 9).

ПЕРЕБІ́РЧИВИЙ Вередливий (Гай. р. – 2).

ПЕРЕБРО́СКА 1. Жіноча блуза (Бар. р. – 12). **2.** Жіноча кофточка з резинкою у поясі. *Мала йа д'ївчиноїу перебрóску.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПЕРЕБУ́ТЛЯТИ Збовтати, потолочити (с.Козацьке, Бал. р.; с.Дубиново, Сав. р.).

- ПЕРЕВА́Л** *с. г.* 1. Пропуск в оранці (Вор. р. – 4; Гай. р. – 6; Ілл. р. – 1, 8; Кал. р. – 3, 5; Коз. р. – 2; Лип. р. – 2; Мон. р. – 1, 3; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1, 4, 5; Сам. р. – 1, 3; Ул. р. – 1, 4, 12; Хм. р. – 2, 4). *Тракторист багато перевалів наробив.* (Сам. р. – 3). 2. Цілина, зорана один раз (Літ. р. – 2).
- ПЕРЕВО́ЖЧИК** Хто працює на перевозці, перевізник (Гай. р. – 4). *Коло Дністра є перево́жчик, він вас привезе.* (с. Комарів, Кельм. р.).
- ПЕРЕВО́ШНИЙ** **БРАТ**
Двоюрідний брат (Коз. р. – 1; Ул. р. – 9).
- ПЕРЕГА́НЯТИ** *с. г.*
Переорювати, орати вдруге (Бар. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 7, 11, 13; Він. р. – 1; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 8; Мур.-К. р. – 5, 6; Стан. р. – 3; Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Ул. р. – 12; Яр. р. – 5). *А вдруге пар орють, то переганяють.* *Колись переганяли пар.* (Бар. р. – 1).
- ПЕРЕГІ́Н, ПЕРЕГОН** *с. г.*
Переорана вдруге рілля (Бар. р. – 2, 4, 5, 7, 8, 14; Вор. р. – 3; Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 6; Тив. р. – 1; Ул. р. – 9).
- ПЕРЕДЕ́НОК** *техн.* Частина воза (Том. р. – 6).
- ПЕРЕДІ́БАТИ** Зустрічати (Тул. р. – 1). *Леонтовича коло села Христинівки передибали бандити.*
- ПЕРЕ́ДНИК** *техн.* Частина воза (Тур. р. – 3).
- ПЕРЕДО́К** *техн.* Частина воза (Гай. р. – 6; Том. р. – 1). *Передок – дощечки, якими ушивають перед і задню часті васаги.* (Гай. р. – 6).
- ПЕРЕ́ЙМА** Нагорода, премія (Том. р. – 3). *Йдім до пана, щоб дав нам пере́йми.*
- ПЕРЕ́ЙМІ́** зв. мн. Могорич, винагорода. *Зореш город / пере́ймі́ буде.* (с. Лісничівка, Бал. р.).
- ПЕРЕ́ЙНЯ́ТИ, ПЕРЕ́ЙМА́ТИ**
Запозитичи, навчитись (Том. р. – 4). *Це вона пере́йняла від діда.*
- ПЕРЕ́ЙТІ́** Сходити, пройти (Бар. р. – 15; Вор. р. – 3; Мур.-К. р. – 6; Хм. р. – 9). *Франю, пере́йди до мами, скажи, най скоріше несе гроші.* (Бар. р. – 15).
- ПЕРЕ́ЙТІ́ БО́РОНАМИ** *с. г.*
Обробка землі після оранки (Шпик. р. – 3).
- ПЕРЕКА́БУТА́ТИСЯ**
Перевертатися, перекручуватися (Кр. р. – 1; с. Козацьке, Бал. р.; с. Семенівка, Код. р.).
- ПЕРЕКІ́ЦЬКА́ТИСЯ**
Перекидатися, падати (Ям. р. – 4).
- ПЕРЕКЛА́ДАТИ**
Перебудовувати (Мур.-К. р. – 6). *Щось із шістдесят хат перекладають в цьому році.*

- ПЕРЕЛІГ, ПЕРЕЛОГ** *с. г.* Багато років неорана земля (Гай. р. – 2, 5).
- ПЕРЕЛІЙ** *див.* ПЕРЕЛІГ (Гай. р. – 5).
- ПЕРЕЛКА** Намисто, бісер (Жмер. р. – 1; Яр. р. – 9).
- ПЕРЕМЕРВИТИ** *с. г.* Перетерти сіно, соломуч. *Пауу перемервила.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ПЕРЕПИВА́ТИ** *обряд.* Процес весільного обряду – дарування молодим грошей і т.д. (Вор. р. – 5; Ілл. р. – 6; Кал. р. – 1; Літ. р. – 8; Сам. р. – 1; Тив. р. – 1).
- ПЕРЕПІЙ** *обряд.* Обряд після весілля, коли молодим дарують гроші тощо (Бар. р. – 2, 10; Літ. р. – 1, 3; Мон. р. – 5; Тив. р. – 1; Шарг. р. – 3).
- ПЕРЕРО́БКА** Невипалений посуд, який гончар переробляє кілька разів (с.Пиріжна, Код. р.).
- ПЕРЕ́РИЗ** Діжка (півкадуба) для запарювання корму худобі (Бар. р. – 4; Тив. р. – 1).
- ПЕРЕСИПА́ТИ** *див.* ПЕРЕГАНЯТИ, переорювати, перекопувати (Хм. р. – 3). *Ще з весни Андрій пересипав свій город.*
- ПЕРЕСТА́ВИТИСЬ** Померти (Хм. р. – 1). *Дід скоро переставиться.*
- ПЕРЕСТІ́Й** *с. г.* Толока, неоране (сезонно) поле (Шпик. р. – 3).
- ПЕРЕ́СТИНОК** *буд.* Простінок, стіна між кімнатами, перегородка (Бар. р. – 4; Він. р. – 10; Літ. р. – 3).
- ПЕРЕ́ТИКА** Межа, тин (Гай. р. – 3; Жмер. р. – 3).
- ПЕРЕХІ́ДЧИНИ, ПЕРЕХІ́ЩИНИ** *обряд.* Урочиста відзнака переходу в нову хату, новосілля (Бар. р. – 8, 9; Тив. р. – 2).
- ПЕРЕХО́ДИТИ** Минати (Чер. р. – 9). *Се-но тільки рік перейде, буде добре.*
- ПЕРЕЦИ́БАТИ** Перескакати (Бар. р. – 12).
- ПЕРЕШІ́ТИ** *буд.* Зробити нову покрівлю (Мур.-К. р. – 6). *Закем усю хату перешив, то знов треба перешивати.*
- ПЕ́РИЯ** Лінія, на якій розташовані будинки. *Йіго хата на т'ій пе́рії.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ПЕРО́** *спец.* Частина свердла (Бар. р. – 1; Кр. р. – 2).
- ПЕРСИ́СТИЙ** Грудастий (про коня) (Ям. р. – 1).
- ПЕ́РСТЕ́НЬ** *техн.* Залізне кільце, що з'єднує п'ятку коси з кіссям, наперсток (Плис. р. – 1). *Підіт до коваля, то він па́рстень зробіт.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- ПЕРУ́ЧКА** Частина ціпа (Плис. р. – 1).
- ПЕ́РЧИК** Грошок (візерунок на тканині) (Кельм. р.). *Купіла*

- собі́ ко́фточку у пёрчик.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ПЕРЧІЦЯ** бот. Гіркий, червоний перець (Бер. р. – 1; Кр. р. – 1).
- ПЁРШЕ** незм. Раніше, в давні часи (Мур.-К. р. – 6; Чер. р. – 2). *Перше було так: сподобалась дівка – послала маму.*
- ПЁРШИЙ БРАТ, ПЁРВИЙ БРАТ** Двоюрідний брат (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Тив. р. – 7; Чеч. р. – 4; Яр. р. – 6).
- ПЕСЕНЯ** Цуценя (Бар. р. – 9).
- ПЁСТИК** Ласун (Ул. р. – 9).
- ПЕСТІТИСЯ** Вживати у мові властиві малим дітям слова, інтонації (Криж. р. – 1).
- ПЁСЬО** дит. Собака (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 11, 12, 13, 14; Брац. р. – 3; Він. р. – 6; Джул. р. – 1; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 16; Ком. р. – 2; Коп. р. – 4; Криж. р. – 3; Мур.-К. р. – 5; Стан. р. – 1; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 4, Хм. р. – 3; Ям. р. – 1).
- ПЁТРАТИ** Розуміти (Вор. р. – 5; Кр. р. – 1; Шар. р. – 5, 6).
- ПЁТРИКИ** зоол. Червоні весняні жучки (Тул. р. – 3).
- ПЕТРІВЧИНА** бот. Вид груш (Ул. р. – 1).
- ПЕЧІНКА** кул. Печеня, жарене м'ясо, жарке (Бер. р. – 1; Кр. р. – 1; Мог.-П.-Под. р. – 1, 7; Ол. р. – 4; Яр. р. – 4). *Зарізала ку́гута́ та й́ буду́ варі́ти* печі́нку. (с.Ломачинці, Сок. р.). *Печі́нку ва́ря з мн'я́са з ка́ртóплею абó з рі́сом.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- П'ЄЦ** Піч.
- ПІЗИ** кул., пол., зв. мн. Варені галушки із кислого гречаного тіста, які їдять з часником та олією. *Дуже смачні́ пізи з греча́ної му́ки* (с.Лісничівка, Бал. р.). 2. Великі галушки з гречаної муки (Бар. р. – 2; Джул. р. – 2; Жмер. р. – 3; Яр. р. – 6).
- ПІЛНІК** спец. Терпуг, напилник (Кр. р. – 1; Обод. р. – 1).
- ПІЛУВА́ТИ** Поспішати (Криж. р. – 1). *Взими́́ бу́дим відпочи́вати, а́ лі́том тре́ба пи́лува́ти ро́боту ро́бити.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- ПІНЦА́К** кул. Суп з великої ячмінної крупи, перлак (Ком. р. – 4; Тив. р. – 10). *Зва́ри пинца́к на мо́лоці.* (Ком. р. – 4); пор. ПЕНЦАК.
- ПІНЯВО** незм. Дуже повільно (Шпик. р. – 2).
- ПІПКА** Люлька у курців (Бар. р. – 13).
- ПІПОТЬ** мед. Хвороба, нарість на язиці (Теп. р. – 1).
- ПІРÉЙДИ** зв. мн. Відходи від корму тварин (найчастіше кукурудзиння, сіна), після того, як її їсть корова, які використовують як паливо.

- Вікин' піре́йди від коро́ви.*
(с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ПІРІЯ** Вулиця з одного боку
(правого) (Ком. р. – 3).
- ПІРСА** Жаринка (Ям. р. – 4).
- ПІРСНУТИ** зруб. Вдарити.
*Гриц' йак пірснув Миколу / аж
в го́чах в того св'ічки
засв'ітілис'а.* (с.Малий
Бобрик, Люб. р.).
- ПІРХАВКА** Нервова, неко-
мунікабельна жінка, дівчина.
*Така вона пірхавка, шо луччи
ни чіпай.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.).
- ПІСАНКА** Крашанка з
орнаментом (Стан. р. – 3).
- ПИСА́ТИСИ(-СА)** обряд. Реєс-
трувати шлюб. *Пишли́ вже
молоді писатиса.* (с.Комарів,
Кельм. р.).
- ПИСА́ШНИЙ** Гордий (Хм. р. –
5).
- ПІСКИ** зв. мн. Губи. *Шо йа
ма́йу з ним в піски
ц'ул'ува́тис'а.* (с.Малий
Бобрик, Люб. р.).
- ПІСКЛЯ** Немовля (Літ. р. – 3).
- ПІСОК** Рот (Бар. р. – 2, 4, 9, 10,
11, 13, 15; Бер. р. – 2, 7;
Брац. р. – 2; Він. р. – 4, 7, 12;
Вор. р. – 2, 5; Даш. р. – 3, 4, 6;
Жмер. р. – 1, 2, 3, 4, 7; Коз. р. –
3; Криж. р. – 1; Мог.-П.-Под. р.
– 1, 4, 7; Мур.-К. р. – 2, 4, 5, 9,
10; Ол. р. – 1, 4; Погр. р. – 8;
Сит. р. – 1; Стан. р. – 3; Теп. р.
– 1, 3; Тив. р. – 5, 6, 9, 10;
Том. р. – 4, 6, 7; Тул. р. – 2, 3,
4, 5; Тур. р. – 1; Ул. р. – 3, 6, 7,
12; Хм. р. – 3, 5, 7, 9, 11; Чер. р.
– 2, 4; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 6;
Яр. р. – 4, 6, 9, 10). *Сидить, як
води у писок набрав.* (Жмер. р.
– 1).
- ПИСУ́ЛЬКА** Записка (Жмер. р.
– 2).
- ПИСЬ** дит. Писати (Бер. р. – 5).
- ПІТЕ́ЛЬНЯ** див. ДЕ́КО
2. *Пожарь смажинину́ на
тительни.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.).
- ПІ́ТЯ** дит. Вода (Ілл. р. – 6).
- ПІЧІ́НА** Шматок перепаленої
глини, що випадає з челюстів
печі. *Давно́ в печ'і мастіла /
та уже пичіна в горішки
пада́йе.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ПІВБУ́ДІВЛЯ** Хата.
- ПІВГРІ́Ш** Одна четверта
частина копійки (Шар. р. – 3).
- ПІВГРУ́НТ** Міра землі (= 3,5
десятини) (Тив. р. – 6).
- ПІВДЕ́НЬ, ПІВДЕ́НЬОК:**
півдня роботи – Міра землі
(Літ. р. – 10; Лип. р. – 2).
- ПІВКИЛИМО́К** здріб.
Невеликий килимок (Мур.-
К. р. – 6). *Налавники,
півкилимки, килимки у нас у
Жвані й Березівці тчуть.*
- ПІВКЛА́НЯ** с. г. Кладка з 15-ти
снопів. *Раніше купува́ли яйце́
на клані, півклані, а тепер на
дися́тки.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- ПІВКО́ПИ, ПІВКО́ПА** с. г. 30
снопів, яець (Бар. р. – 4; Гай. р.
– 2; Том. р. – 1).

ПВКРУ́ХА [?] (Піщ. р. – 3).

ПВМОР́ГА, ПІВМОР́Г,

ПІВМУ́РГИ Стара міра землі, приблизно 27-28 соток (Бер. р. – 4; Ілл. р. – 2, 6; Нем. р. – 3, 4; Обод. р. – 3; Піщ. р. – 1, 7; Сам. р. – 1, 3; Тив. р. – 1; Чер. р. – 1; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 3).

ПІВО́КА, ПІВГО́КА Давня міра рідини (приблизно 1 півлітра) (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мур.-К. р. – 4).

ПІВПОЄ́ДИНОК Міра землі (82 сотки) (Плис. р. – 5).

ПІВПО́ЛЯ Міра землі (6 десятин у одного господаря) (Бар. р. – 8).

ПІВРІ́ЗА Стара міра землі (Даш. р. – 2; Жмер. р. – 8; Коз. р. – 1; Мог.-П. р. – 5, 6; Мон. р. – 4; Сам. р. – 3; Тив. р. – 1; Чер. р. – 1, 9; Ям. р. – 3).

ПІВСАЧО́К Короткий теплий жіночий одяг (Жмер. р. – 4).

ПІВТОРА́К Стара міра землі (7 десятин) (Бар. р. – 13; Шар. р. – 3; Яр. р. – 5).

ПІВТОРАЧКІ́ зв. мн., *рідк., заст.* Півторааршинові поліна дров. *Завтра нам дають машину, будем возити півтора́чки до шко́ли.* (с.Коболчин, Сок. р.).

ПІВТЯ́ *дит.* Курка (Сам. р. – 2).

ПІВТЯ́ГЛА 0,33 (Ям. р. – 5).

ПІВЧА́СТОК Стара міра землі (Вор. р. – 4).

ПІВЧВÉРТКА Стара міра земельної площі (від мурги чи десятини) (Обод. р. – 3).

ПІВША́ЛИК Невелика хустина (Мог.-П. р. – 1; Ям. р. – 5).

ПІВШНУ́Р, ПІВШНУРА́ Давня міра землі (0,25 гектара), 0,30, 0,75 сотих (Вор. р. – 3; Джул. р. – 3; Коз. р. – 1; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 1; Піщ. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 4, 6).

ПІВШО́РКИ *спец.* Ремінні роздвосні кінці віжок (Бар. р. – 11; Піщ. р. – 7).

ПІВШУ́БОК Короткий одяг з овечої шкіри (Ком. р. – 4; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).

ПІД 1. Горище (Бар. р. – 2; Бер. р. – 3; Ілл. р. – 5; Коп. р. – 1, 3; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Мур.-К. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9; Ул. р. – 9; Чер. р. – 2, 4; Шар. р. – 6; Шпик. р. – 1; Яр. р. – 1, 5, 6, 7, 8, 9, 13).

2. Черинь у печі (Ілл. р. – 5; Коз. р. – 1; Стан. р. – 1; Тур. р. – 3; Шпик. р. – 1). **3.** Тік (Плис. р. – 4; Шпик. р. – 1).

4. Місце під скиртою (Тур. р. – 3; Ям. р. – 1).

ПІДБИ́ГЦЕМ незм. Підтющем (Криж. р. – 1).

ПІДБУ́ДІВЛЯ Хата (Кал. р. – 5).

ПІДВІ́КНИКИ *див.* ПАРАТА́РИ (с.Покровка, Люб. р.).

ПІДВЕ́ЧІРКУВАТИ

Харчування після обіду перед вечерею (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1).

ПІДВЕЧІРОК Їжа до вечері, але після обіду.

ПІДВІШНИКИ бот. Назва грибів (Ор. р. – 3).

ПІДВІКОННИК Довгий вузький килимок у хаті під вікном (Криж. р. – 1).

ПІДВІКОННИЦІ зв. мн. див. ПАРАТА́РИ У нас підвіко́нниці́ прибива́ють тіл'ки в дру́гі хати́. (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ПІДВІКОННЯ див. ПАРАТА́РИ (Чеч. р. – 1, 4). Повитира́й в'ікна та поч'іні́ п'ідв'іко́н'н'а. (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Покровка, Люб. р.; с.Козацьке, Бал. р.).

ПІДВОДЖІНЯ Процес фарбування нижньої частини стіни (шириною від 1 до 40 см) синькою чи лазуркою. *По́ки ко́нчила це п'ідводж'ін'а / аж в оча́х потемн'іло.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ПІДВОЛО́ЧКА техн. Частина плуга (Бер. р. – 5).

ПІДГО́РЛИЦЯ Долішня, горизонтальна частина ярма. *Йармо́ ма́йє п'ідгорлиц'у / приті́к.* (с.Коси, Кот. р.). *Над'ін' харашо́ йармо на вола́ / шоп п'ідго́рлиця ни душі́ла.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ПІДГА́ЛЬ, незм. Підряд (Кельм. р.). *Ві́збирай я́блука всі підга́ль.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ПІДГАНЕЦЬ Квітник біля ганку (Бар. р. – 13).

ПІДГА́РЛЯ 1. техн. Частина ярма (Бар. р. – 2, 12; Брац. р. – 3; Вор. р. – 1; Жмер. р. – 2, 7; Криж. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 8, 9; Сам. р. – 4; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 3; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Шар. р. – 2). 2. Підборіддя (Брац. р. – 3; Він. р. – 6). *Гладке підгарля.* (Брац. р. – 3).

ПІДГЕ́РЦЬ, ПІДГЕ́РЦ техн. Частина воза (Бар. р. – 8, 15; Бер. р. – 5; Криж. р. – 3; Лип. р. – 5; Мон. р. – 1; Тул. р. – 2, 3, 5; Ям. р. – 1, 3, 4).

ПІДГО́РЛИЦА 1. техн. Нижня частина ярма. *Ярмо́ ма́є пове́рхницю, підго́рлицю і зані́ски.* (с.Волошкове, Сок. р.). 2. див. ПІДГА́РЛЯ 2 (Бар. р. – 4).

ПІДГО́СНИК, ПІДВО́СНИК техн. Частина воза (Джул. р. – 3; Лип. р. – 2; Тив. р. – 6); див. ПОДГОСНИК, ПОДОСНИК.

ПІДГРА́БКИ бот. Вид грибів.

ПІДГА́РЛЯ Підборіддя повної людини. *Йа́кий гладкий / аж підга́р'а висі́т'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПІДДА́ТОК Прибудова до будинку (Він. р. – 1).

ПІДДА́ШКИ Вузька смуга горища, що виступає кругом під стріжу (Криж. р. – 1).

ПІДДИ́ВЧУК Ще не сформована, недоросла дівчина (Гай. р. – 2).

- ПІДДУВА́ЙЛО** Отвір під топкою, піддувало. *Дівка вігорнула із піддува́йла по́ніл.* (с.Шебутинці, Сок. р.).
- ПІДИМКА** бот. Вид цибулі для насіння (Він. р. – 13).
- ПІДИСО́К** Кочерга або залізний гачок у вигляді кочерги. *Подáй підісо́к, най вітягну няк с печі.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ПІД'ІЗНИЙ ХЛІВ** Приміщення для сільськогосподарського реманенту (Літ. р. – 5).
- ПІДЙО́МКА** техн. Частина плуга (Сам. р. – 3).
- ПІДКАМІ́ННИЦЯ** іхт. Вид риби (Ям. р. – 3).
- ПІДКІ́НУТИСЯ** З'явитися, вчепитися (про хворобу) (Лип. р. – 2).
- ПІДКО́ТЮВАТИ,** док.
ПІДКО́ТИТИ спец.
Підгортаючи краї, робити коротшим, підкачували. *Ни підко́тєю балахо́на, він і так коро́ткий.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ПІДКРУПЛЯ́НКА** Груба мука, що висівається з крупи. *Прос'їй кру́пи і то́йу п'ідкрупл'анко́йу примасти свин'ї.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ПІДКУВА́ТИ** Обдурити (Жмер. р. – 9).
- ПІДКУ́РЮВАЧ** спец. Прилад для обкурювання бджіл (Літ. р. – 2).
- ПІДЛЕГКА** техн. Частина воза (Бер. р. – 5).
- ПІДЛІ́ЗНИК** Підлабузник (Яр. р. – 10).
- ПІДЛЬО́ША** Надбудова наджльохом (Тив. р. – 9).
- ПІДМÉТ** 1. Частина города (грядки) під коноплею (Бар. р. – 2, 4, 5, 6, 11, 14, 15; Бер. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Брац. р. – 2; Він. р. – 14; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 2; Джул. р. – 3, 4; Джур. р. – 1, 3; Ілл. р. – 1, 5, 8; Кал. р. – 1; Ком. р. – 1; Коп. р. – 2, 4; Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 2; Літ. р. – 4, 7; Мон. р. – 1, 4; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 2, 3, 5, 6, 10; Нем. р. – 1, 3; Об. р. – 1; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2, 3, 4; Плис. р. – 1, 2, 4; Погр. р. – 1; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 2, 3, 4; Теп. р. – 1, 4; Тив. р. – 2; Том. р. – 1, 3, 4, 5, 6, 7; Трост. р. – 3; Тул. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Тур. р. – 3; Ул. р. – 4, 5, 9, 12; Чер. р. – 1, 3, 4, 5; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10). *Люди вже почали сіяти підмети.* (с.Селище, Сок. р.).
2. Рівнина біля річки, де садять капусту, огірки, сіють коноплі. *Шарува́ла помидо́ри на п'ідмéтах.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПІДМÉТИ** мн. Грядки, на яких сіють коноплі. *Підиши до підмет'ів / там тебе віз'ме машина до Кодими.* (с.Олексіївка, Код. р.); *пор. ПІДМЕТ.*

ПІДМІХ *див.* ПІДМЕТ 1 (Сам. р. – 1).

ПІДНІЖКИ зв. мн. *спец.* Долішня частина ткацького верстата, прикріплена до порόга, на яку стають ногою для надання колесові обертального руху. *Підн'їжки / дл'а воспomagán'їя розбирати начен'н'а. Вони мотузками жчіпл'уйуц'а з начин'ам і двигайут їгó увёрх-унїз.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ПІДНАВЄС, ПІДНАВІС Навіс, крівля для сільськогосподарського реманенту (Бар. р. – 2, 3, 9, 10, 11, 13, 15; Бер. р. – 5; Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 9, 12, 14; Вор. р. – 3, 7; Гай. р. – 2, 4, 7; Даш. р. – 5; Джул. р. – 3; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 6, 8, 9; Кал. р. – 2; Ком. р. – 1; Криж. р. – 2, 3; Лип. р. – 2; Літ. р. – 1, 2, 4, 7, 9; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 3, 4, 6; Обод. р. – 3; Піщ. р. – 2, 7; Сам. р. – 1, 2; Сит. р. – 2, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 3; Том. р. – 3, 4, 5, 7; Трост. р. – 2; Тул. р. – 4; Ул. р. – 4, 5; Хм. р. – 2; Чер. р. – 1, 2, 9; Шар. р. – 3, 4; Ям. р. – 1, 6; Ям. р. – 8).

ПІДНАВЌСНІК *техн.* Частина воза (Тур. р. – 3).

ПІДНАРАТ *спец.* Підкладка з товстого полотна в чоботях. *П'їднарát пришивáют у хро́мових чо́ботах / а в*

кирз'акáх їгó ни пришивáют. (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ПІДНЕБІННЯ Верхня частина всередині печі (Ком. р. – 1; Літ. р. – 7).

ПІДНІСЬКО *див.* ПІД 4 (Ком. р. – 1).

ПІДНІСЬКО, ПІДНЄСЬКО *с. г.* Коноплице, гнила солома (Ком. р. – 2; Тур. р. – 3).

ПІДНІЖОК, ПІДНІЖКИ, ПІДНІЖЯ *техн.* Частина ткацького верстата (Бер. р. – 1; Вор. р. – 3; Літ. р. – 3; Ул. р. – 9; Ям. р. – 6).

ПІДЌЙМА *спец.* 1. Найпростіше знаряддя у вигляді стрижня, що підтримує дишло, підвага, важіль. *Підѡйму трéба зал'їзом куváти.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

2. Частина воза (Бар. р. – 2; Вор. р. – 3; Мог.-П. р. – 2; Сит. р. – 3; Ул. р. – 9).

ПІДЌК Горище (Гай. р. – 2; Криж. р. – 2); *пор.* ПІД.

ПІДЌПЛІЧКА Підшита тканина в сорочці на плечах (Бар. р. – 4).

ПІДЌСІЧНИКИ,

ПІДЌСІШНИКИ *бот.* Вид грибів (Бар. р. – 3; Гай. р. – 4; Обод. р. – 1; Тул. р. – 4; Шар. р. – 3).

ПІДЌШВА 1. Нижня частина плуга (Бар. р. – 8). 2. Місце під скирдою (Бер. р. – 3; Гай. р. – 5; Ілл. р. – 8; Ул. р. – 1).

3. Черинь в печі (Гай. р. – 5; Том. р. – 5; Ул. р. – 1).

ПІДПÁЛОК кул. Невеличкий круглий хліб, печений на черені, перепічка. *Підпáлок / такий невеличкий хліб / на ч'ір'ін'і пéчений.* (Сав. р.; Люб. р.). * Невелика хлібина (половина чи менше звичайного розміру), що випікається і виймається з печі раніше від решти хліба. *Зáраз вит'агну п'ідпáлок з пéч'і та й будéмо йісти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПІДПÁРОК с. г. Поле, виоране після скошення хліба, на якому будуть сіяти восени (с.Козацьке, Бал. р.).

ПІДПÓВНЯ Трохи неповний місяць. *Підпóвн'а – це підповн'áйец'а м'іс'ац' і кáжут' шо шчиркайіц'а. Пóвний м'іс'ац' це крúглий / а на міс'ац'ові та брат брáта на віла берé.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ПІДПÁЗИТИ Підстерегти, виявити, вистежити. *Наш Іван підпазив таки злодія.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ПІДПÁЛОК, ПІДПÁЛКА кул.

1. Великий корж, спечений на всій сковороді; перепічка (Бар. р. – 4, 9, 11; Брац. р. – 3; Він. р. – 1, 5; Жмер. р. – 8; Кал. р. – 2; Ком. р. – 4; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Літ. р. – 1, 3, 8; Мог.-П. р. – 4; Ул. р. – 3, 6; Хм. р. – 9; Чер. р. – 6;

Чеч. р. – 1, 4; Ям. р. – 2). *Очі як підпалки, що не бачив від стола до лавки.* (Ям. р. – 2).

2. Невеличкий буханець, спечений під час напалювання печі. *Тётка дали вакарьóви у тóрбу цілий підпáлок і шматóк сáла.* (с.Братанівка, Сок. р.).

ПІДПÁЛОЧОК здрибн. до ПІДПÁЛОК 2. *Цéго підпáлочка не стáне і раз поїсти.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ПІДПАР с. г. Друга оранка (Нем. р. – 1).

ПІДПАРÓК с. г. 1. Поле, з якого знято гречку (Чер. р. – 9).

2. Площа, на якій сіють озимину (Ям. р. – 4).

ПІДПАРУВА́ТИ с. г. Обробка землі після сівби (Яр. р. – 3).

ПІДПÉНЬКИ бот. Вид грибів (Криж. р. – 3; Піщ. р. – 2, 4; Тул. р. – 4; Шар. р. – 3; Ям. р. – 6; Яр. р. – 2, 6, 9).

ПІДПИНÁТИ Підп'яти, підперезати (Шар. р. – 3). *А жінки усі підпинають димки.*

ПІДПÓВНЯ Період, коли місяць стає круглим (Літ. р. – 2; Ул. р. – 8).

ПІДПОЛÚДНАТИ Поїсти перед обідом (Лип. р. – 2).

ПІДПРÁВА Приправа до страви.

ПІДПРІПЧÓК Отвір під піч, місце під пічню (Літ. р. – 6).

ПІДРА див. ПОДРА Сідало для курей (Брац. р. – 2, 3; Жмер. р. – 1, 4, 7; Ілл. р. – 5; Літ. р. – 7; Тул. р. – 3; Чеч. р. – 1).

ПІДРЕХТÓВУВАТИ Готувати, підготовляти (Гай. р. – 4).

ПІДРИГÁНЯ Вид оздоби для вікна (Теп. р. – 1).

ПІДРОСТОК Юнак, підліток (Гай. р. – 5). *Мій батько підросток був, як її строїли.*

ПІДСИТОК Щось середнє між решетом і ситом; невелике сито (Літ. р. – 3).

ПІДСЛИВКИ *бот.* Вид грибів (Бар. р. – 3, 4; Бер. р. – 5; Гай. р. – 4; Лип. р. – 2; Літ. р. – 2; Піщ. р. – 2; Ул. р. – 8; Яр. р. – 3).

ПІДСÓННЯ *незм.* Напроти сонця (Він. р. – 13).

ПІДСТÓЖИННЯ *див.* ПІД 4 (Лип. р. – 2; Мон. р. – 2).

ПІДТИЧКА, ПІТТИЧКА Нижня частина жіночої сорочки (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1; Брац. р. – 2; Він. р. – 12; Літ. р. – 3; Мог.-П. р. – 8, 13; Сит. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1; Чер. р. – 5; Ям. р. – 4, 6).

ПІДТОКА, ПІДТÓКИ *техн.* Частина воза (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 7, 11, 13, 14, 15; Бер. р. – 4, 5; Він. р. – 1, 6; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 6; Даш. р. – 5; Джул. р. – 1, 4; Жмер. р. – 1, 8, 9, 10; Кал. р. – 3; Коз. р. – 1; Криж. р. – 2; Лип. р. – 1, 2, 5, 6; Літ. р. – 1, 2, 7, 9; Мог.-П. р. – 4, 9; Мур.-К. р. – 3, 5, 6; Обод. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Плис. р. – 2, 3; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 3; Стан. р. – 1, 2;

Теп. р. – 1; Тив. р. – 3; Том. р. – 1, 4, 5, 6; Тул. р. – 2; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 6, 12; Хм. р. – 2, 3; Чер. р. – 2; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 3, 4, 6; Яр. р. – 5, 6, 8).

ПІДТРУЧАТИ Підкочувати (Чер. р. – 9).

ПІДТЯЖНИК Черезсідельник (Гай. р. – 2).

ПІДЧЕПІЖНИК *техн.* Частина плуга (Джур. р. – 2, 3; Літ. р. – 6).

ПІДЧІНКА *кул.* Розчинене тісто (Ілл. р. – 4).

ПІДШІПЧИНА Покрівля від дощу коло шопи (Кр. р. – 2).

ПІДШУ́БОК Короткий чоловічий одяг (з овечих шкур) (Вор. р. – 9; Літ. р. – 8; Мон. р. – 2).

ПІЗНІ ВЛЯГИ *незм.* Пізно, вночі (Бар. р. – 1, 15; Вор. р. – 4; Криж. р. – 2; Мур.-К. р. – 4; Тив. р. – 1; Тул. р. – 2, 5; Яр. р. – 6; с.Євтодія, Бал. р.).

ПІЗНІЙ ПÓЛУДЕНЬ Південний захід (Гай. р. – 6).

ПІЗНЯ ЗІРКА Назва сузір'я (с.Долинське, Ан. р.).

ПІЙМЕ ВОДА́, НЕ ПІЙМЕ ВОДА́ Хитрий (Гай. р. – 2). *Хитрий – вода не пійме.*

ПІКНА, ПІТНА ДІЖКА Діжа, в якій розчиняють тісто (Бар. р. – 4, 8, 9; Брац. р. – 1; Він. р. – 12; Гай. р. – 2, 4, 6; Даш. р. – 2; Жмер. р. – 6, 8; Ілл. р. – 1, 6, 8; Ком. р. – 1; Літ. р. – 2, 7, 8, 9, 13; Мон. р. – 1, 2, 4; Ор. р. – 3;

Плис. р. – 2, 4; Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 2, 4; Тив. р. – 1, 4, 6, 10; Ул. р. – 2, 7, 9 12).

ПІЛ Ліжко, настіл для спання (Жмер. р. – 1; Пог. р. – 7; Теп. р. – 4).

ПІЛКА Ряднина, якою закривається жердка, оббивають стіни тощо (Бар. р. – 4; Бер. р. – 1, 5; Гай. р. – 3; Криж. р. – 1; Літ. р. – 3; Ол. р. – 1, 4; Піщ. р. – 7; Том. р. – 7; Тул. р. – 1; Улан. р. – 9; Чер. р. – 9; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 4, 6).

ПІЛОЧКА Шмат полотна, тканина. *Пóтiм хл'їб виймáйут і накривáйут їйго чи рушникóм / чи пілочкáми / шчоб він відійшóв. В цeyї хáт'ї йе шче дівáн / на земл'ї дóбр'ї пілкі. У дрúгї хáтї кухóн'н'ї рéч'ї.* (с.Немирівське, Бал. р.).

ПІЛУВАТИСЯ Спішити (Шпик. р. – 2).

ПІНДЖАК Верхній короткий теплий чоловічий одяг у вигляді куртки. *Над'їн' п'інджáк / бо хóлодно надвóр'ї.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ПІНИК дит. Півень (Коз. р. – 2).

ПІННА кул. Горілка з хліба (Тур. р. – 2).

ПІР 1. Зимова цибуля. *Пéрша йїжа веснóйу / це салáт іде з п'їру та варéних йайéц'.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). *Найрáн'ча цибу́л'а / це п'їр* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** Один

з видів пізньої цибулі (Криж. р. – 1); *пор.* ПІРА.

ПІРА Сорт скороспілої цибулі. *Піра скóро сп'їє.* (с.Концеба, Сав. р.).

ПІРÁВА Трава (Гай. р. – 4).

ПІРВÁТИ Вхопити; розірвати (Криж. р. – 1; Теп. р. – 1).

ПІРИТИСЬ Сердитись (Мог.-П. р. – 8).

ПІРНИК Праник для прання білизни (Сам. р. – 2).

ПІРНІКОЗА орн. Норець (Тул. р. – 4). *Убив з ружжя пірнікозу.*

ПІРНИЦА Напірник. *Такá старá і вже знóшена пірниця, аш піря вилáзит.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ПІРÓ с. г. Молодий паросток жита після перебування (двотижневого) жита в «траві» (Бар. р. – 5).

ПІР'Я Мтебло цибулі або часнику (Бар. р. – 10).

ПІСКА́Р, ПІСКÁР іхт. Риба пічкур (Вор. р. – 3, 4; Жмер. р. – 6; Кал. р. – 5; Літ. р. – 2, 6, 7; Плис. р. – 1; Тив. р. – 3; Хм. р. – 4; Яр. р. – 5); *пор.* ПІСКУ́Р, ПІЧКУ́Р.

ПІСКЛЯ́К техн. Частина коси (Вор. р. – 3).

ПІСКОЗУ́Б іхт. див. ПІСКАР (с.Грабове, Код. р.).

ПІСКУ́Р іхт. див. ПІСКАР (Він. р. – 14; Ілл. р. – 1; Тив. р. – 1, 3; Шпик. р. – 3; Яр. р. – 6).

ПІСЛИВКА, зв. мн. **ПІСЛИВКИ**

Вид ранніх їстівних грибів, що ростуть переважно під сливами, підсливок. *Назбирáв хлѡпиц у горѡді пѡвний кашкѡт пѡсливкѡв.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ПІСТІ Піти. *Трѣба нѡні пѡсті дес у силѡ до їднѡї жѡнки.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ПІСЬ! *дит.* Вигук, яким кличуть цуценя (Бар. р. – 8, 12; Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 5; Піщ. р. – 7; Чеч. р. – 2; Ям. р. – 1, 2, 4, 6; Яр. р. – 6).

ПІСЬ-ПІСЬ! *див.* КИЦІ-КИЦІ! (с.Стримба, Код. р.; с.Чорна, Кр. р.).

ПІСЯ *дит.* Цуценя (Бар. р. – 13).

ПІТІ В ТРЇБКУ *с. г.* Назва періоду росту злакових (Бер. р. – 4). *Жито пішло в трубку.*

ПІТИЧКА **1.** Оздоблювальна нашивка по низу сорочки, спідниці. *Випускали пѡтички із зупчиками спѡт спѡдницѡї; Жѡнк ѡ соб ѡ в сорочкáх вишивáють рѡмнѡнѡ ко пѡтички.* (с.Немирівське, Бал. р.).
2. Долішня частина жіночої сорочки, пошитої з домотканного сукна. *Пѡтичкоїу у нас називáли кѡнецѡ гребѡнної сорѡчки.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
3. Нижня спідниця. *До пѡтички пришивáють*

кружаво. (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ПІТѢВНИК Розсадник дерев, садова шкїлка. *Садѡли на пѡтѡвнику лѡшчѡну* (с.Лїсничївка, Бал. р.).

ПІТѢК *спец.* Підвищення у млинї, звїдки насилають зерно у кїш до помолу (Піщ. р. – 1). *Уже мѡшкѡ на пѡткѡ / зáраз будѡмо сѡпати у кѡш.* (с.Обжили, Бал. р.).

ПІХАНИЙ Повчений в ступї (Бар. р. – 2).

ПІХАТИ Товкти просо на пшоно тощо (Бар. р. – 2; Криж. р. – 1).

ПІХНЇТИ Штовхнути (Тул. р. – 3).

ПІЧКЇР *їхт.* *див.* ПІСКАР (Бер. р. – 4; Він. р. – 8, 9, 10; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1, 8; Кал. р. – 3; Коз. р. – 1; Ком. р. – 1; Літ. р. – 9; Ор. р. – 3; Плис. р. – 4; Погр. р. – 3; Сит. р. – 3; Тив. р. – 1; Тур. р. – 3).

ПІША *бот.* Сорґ квасолї (Лїт. р. – 2).

ПІШАК Стара мїра землї (до 3 га) (Бар. р. – 1, 5, 6; Він. р. – 1; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1; Коз. р. – 2; Ком. р. – 4; Ілл. р. – 1, 8; Літ. р. – 1, 7; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 6; Піщ. р. – 4; Плис. р. – 2; Сит. р. – 2; Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 7; Тур. р. – 3; Ул. р. – 2, 4, 12; Хм. р. – 3).

ПІШЕ ПОЛЕ *див.* ПІШАК (Ілл. р. – 9).

ПІШИВКА Напірник на подушку (Криж. р. – 1; Обод. р. – 1; Теп. р. – 1; Яр. р. – 6, 10). *Поши́ла на поду́шку п'ішивку.* (с.Обжили, Бал. р.).

ПШЛО́ У СТРІ́ЛКИ с. г. Почало колоситись; період росту злакових (Він. р. – 9; Коп. р. – 4; Тив. р. – 2).

ПШО́В У СТАРЦІ́, ПШО́В З ТО́РБОЮ Пішов просити (Сам. р. – 2).

ПЯТИ Співати (про півня) (Бар. р. – 4, 11; Вор. р. – 5; Джур. р. – 3; Мог–Под.р. – 8; Мур.-К. р. – 10; Обод. р. – 3; Піщ. р. – 3; Теп. р. – 2, 3; Том. р. – 4, 6; Трос.р. – 3; Шар. р. – 3; Ям. р. – 4; Яр. р. – 3).

ПЛАВА́Й Сорт винограду (Ул. р. – 5).

ПЛАН заст. Документ на ділянку землі під будівництво хати (Сок. р.). *На па́нському нам да́лії план, ми вже й підму́рок заби́ли.* (с.Коболчин, Сок. р.).

ПЛАНЕ́ТНИЙ

Неврівноважений, примхливий (про людину). *Х'іба́ ййго́ пойме́ш / йак в'ін плане́тний / с'іго́дн'а одно́ / а взавтра́ дру́ге ро́бе / чи гово́ре.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; с.Василівка, Мик. р.). *У не́ї й брат, та́кий плане́тний, усьо́ йому́ ни так.* (с.Романківці Сок. р.).

ПЛАНЕ́ТНИК Ворожбит (Джур. р. – 3).

ПЛА́ТВА 1. Частина журавля, яким тягають воду (с.Слюсарєво, Сав. р.). 2. буд. Рівний товстий і обтесаний стовбур 8-10 м завдовжки, який кладуть вздовж у горішній частині вимуруваної стіни будівлі на стовби при будуванні хати. *Зам'ісі́ли гра́су / шоп вурува́ти пла́тви і накі́дати стéлу.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). *Зако́пуйут слу́пи / а на них кладу́т пла́тви.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). 3. буд. Будівельне дерево, що зв'язує верхню частину стіни (Бар. р. – 4, 11; Гай. р. – 2, 5, 6; Даш. р. – 3; Жмер. р. – 4, 7; Криж. р. – 1; Літ. р. – 7; Мур.-К. р. – 2, 10; Обод. р. – 1; Ол. р. – 2; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 6; Теп. р. – 1, 4; Тив. р. – 10; Том. р. – 1; Ям. р. – 6).

ПЛА́ТІНКА Хустина (Бер. р. – 5).

ПЛА́ТІЯ кул. Відварений рис з м'ясом. *Ву́йна у́же дава́ла поку́шати пла́тію орі́зову, та́ка сма́йна.* (с.Коболчин, Сок. р.).

ПЛАТОВКІ́ буд. Дерево, будівельний матеріал для будівництва хати (Літ. р. – 1).

ПЛА́ФТА Невелика ковдра, в яку загортають маленьку дитину. *Плафту́ю обкуту́ють дитину́ / йе пирка́лова пла́фта*

/ на нейі вишивають коники
разн'ї і застел'ають'.
(с.Олексіївка, Код. р.); див.
ПЛА́ХТА.

ПЛА́ХТА¹ див. ПЛА́ФТА
(с.Грабове, Код. р.).

ПЛА́ХТА² Старовинний одяг
(Тул. р. – 1).

ПЛАЦ пол. Сісце, де граються,
танцюють (Яр. р. – 6).

ПЛАШТОМУ́Т Дуже балакуча
людина (Мур.-К. р. – 6).

ПЛЕКАТО́РА спец. Дійна вівця
(Кельм. р.). *Мої штіри
плекато́ри і єдна́ ярка.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).

ПЛЕМ'Я́Ш Племінник (Коз. р. –
1).

ПЛЕТЕ́ СУХІ ДУБІ́ Про
людину, що обманює, оворить
неправду (Мог.-П. р. – 4).

ПЛЕТИ́НЬ Тин (Жмер. р. – 4).

ПЛЕ́ТНИЦЯ бот. Бур'ян (Ул. р.
– 8).

ПЛЕТЬО́НКА 1. Виріб з рогами
на бутелі. **2.** Світер (Бар. р. –
15; Кал. р. – 2).

ПЛЕТЮ́ХИ бот. Кручені
паничі (Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).
Кругом хати росли плетюхи.
(Ул. р. – 6).

ПЛЕ́ТЯНА ХА́ТА Хата,
викладена з вальків (Літ. р. –
3).

ПЛЕ́ЦИК кул. Картопляник,
картопляний пиріжок. *Варили
картофл'у / розмина́ли йїї /
добавл'али кукуру́дзаної мукі
/ розбо́втували вс'о це з водо́ю*

/ пот'ім із це́го пиклі́ плéцики.
(с.Немирівське, Бал. р.).

ПЛЕ́ЦИКИ зв. мн. кул.
Коржики, спечені
нашвидкуруч. *Хл'їба не було / а
вона́ плéцик'їв напекла́.*
(с.Обжили, Бал. р.); пор.
ПЛЕ́ЦИК, ПЛЯ́ЦЕКИ.

ПЛИ́ТКА¹ Прилад для
закривання печі (Ям. р. – 4).

ПЛИ́ТКА² іхт. Риба плітка
(Кал. р. – 5).

ПЛИТЬ Кам'яна плита (Мур.-
К. р. – 4). *Затяг Яким свою
жінку у глибокі яри, прикрив її
тонким плитьом, щоб люди не
знали.*

ПЛІ́СНЯ с. г. Особливий заступ
для копання буряків (Бер. р. –
1).

ПЛІ́ХІ, ПЛІ́ШІ зв. мн. с. г.
Огріхи при оранці (Ком. р. – 1;
Сам. р. – 3; Ям. р. – 1).

ПЛІ́Ш с. г. Пропуск, огріх під
час сівби. *С'їяли овес та
пл'ш'їв наробі́ли.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ПЛІ́ШКА техн. Клиничок, яким
прибивають косу до кісся
(Бар. р. – 15; Гай. р. – 6, 7;
Ілл. р. – 4; Криж. р. – 2, 3;
Мур.-К. р. – 6; Ор. р. – 1;
Тив. р. – 1; Том. р. – 4, 6;
Чер. р. – 2; Ям. р. – 1).

ПЛІ́ШНЯ с. г. див. ПЛІ́СНЯ
(Тур. р. – 1).

ПЛО́СКА́ТА САЧА́ВІЦЯ бот.
Особливий вид сочевиці
(Гай. р. – 5).

- ПЛО́СКІНЬ** Коноплі, на яких нема насіння (Тул. р. – 3).
- ПЛО́ТНИК** Тесляр (Том. р. – 1, 3, 6; Тул. р. – 1).
- ПЛО́ТНЧИЙ** Теслярський. *Ба́рда – то плóтничий то́пор с криво́ю ру́чкою.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ПЛО́ТНЯ** Приміщення, де працюють теслярі (Бар. р. – 2, 9).
- ПЛОТЬ** *іхт.* Риба плітка, плотиця (Джур. р. – 1).
- ПЛОХЕ́НЬКИЙ** Сумирний, не буйний (Теп. р. – 1).
- ПЛУГ-САК** *спец.* Різновид плуга (Хм. р. – 3).
- ПЛУГА́Ч** Плугатар, орач (Мон. р. – 1).
- ПЛУЖКУВА́ТИ** *с. г.* Підгортати картоплю (Літ. р. – 2).
- ПЛЮВА́ТИ** *знев.* Лускати (Ул. р. – 8)
- ПЛЮ́ТА** Негода, сльота (Жмер. р. – 7; Мур.-К. р. – 5; Чер. р. – 9).
- ПЛЮ́ША** Дощ з вітром (Брац. р. – 2).
- ПЛЯ́МАТИ** Жувати (Даш. р. – 4).
- ПЛЯ́НДРИ́НИ** *зв. мн.* Збиті з дошок нари для просушування сирого посуду, підняті на висоту (с.Пирижна, Код. р.).
- ПЛЯ́ТИС** Кафельна або мармурова плитка, якою швець відшліфовує підошву. *Підóшву гла́д'ат пл'áтисом* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ПЛЯЦ** *пол.* Майдан (Бер. р. – 2; Джур. р. – 2, 3).
- ПЛЯ́ЦЕКИ** *мн. кул.* Коржики з картоплі і кукурудзяного борошна. *Ду́майю пекті́ пл'áцеки / та оце́ сійу трóхи кукурудз'ано́ї муки до картóшки.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *пор.* ПЛЕ́ЦИК, ПЛЕ́ЦИКИ.
- ПЛЯ́ЦИК 1.** *кул.* Корж з тіста, блинці (Лип. р. – 3; Яр. р. – 1).
- 2.** *буд.* Ліпак.
- ПЛЯ́ЦИН** Ліпок для палива (Том. р. – 4).
- ПЛЯ́ЦОК** *див.* ПЛЯЦ (Гай. р. – 3, 4; Криж. р. – 1; Тив. р. – 8).
- ПЛЯ́ЦОК** Вид палива з суміші гною та соломи (Кельм. р., Сок. р.) *Коліс усі топі́ли пля́чками, а типéр за них і забу́ли.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ПЛЯ́Ш** *с. г.* Пропуск в оранці; ПЛІШ (Мур.-К. р. – 3).
- ПО ШЛЮ́БИ** Після весілля, шлюбу (Бар. р. – 3, 6, 13; Ям. р. – 1).
- ПОБАСОВА́ТИ** Подерти (Яр. р. – 6).
- ПОБАТА́ТИ, ПОБАТУВА́ТИ** Порізати хліб на шматки (Кал. р. – 3; Лип. р. – 8; Мур.-К. р. – 10; Тив. р. – 10; Шпик. р. – 2).
- ПОБЕРЕ́ЖНИК 1.** Сторож у лісі (Бар. р. – 1; Він. р. – 6). *А тут панський ліс був, то там побережник жив, він ліса*

- пильнував.* (Бар. р. – 1).
2. Людина, що живе чи ходить по берегу (Ул. р. – 12).
- ПОБРОДИТИ** Поробити сліди (Яр. р. – 6).
- ПОБРОЇТИ** Поламати (Мур.-К. р. – 4). *А він броїт усю на городі, такий був, що всю поброїт.*
- ПОВЕРХНЄ ВИШИВАННЯ** Вишивання, шиття на око, вираховуються чисниці (Бер. р. – 1). *Повёрхні поликі я не шію.*
- ПОВИБАВЛЮВАТИ** Викохати, зростити (дітей) (Ям. р. – 4).
- ПОВІДІТИ** Побачити (Бар. р. – 5; Мог.-П. р. – 1). *Прийшов колджун, повідів, що нема золота.* (Бар. р. – 5).
- ПОВИМУЛЮВАТИ** Повимивати водою (Тул. р. – 4).
- ПОВИРА́ТИ** Перевіряти (Бар. р. – 11). *Та цього року багато разів повирали.*
- ПОВИТАЛА́ПУВАТИ** Порозливати (Ям. р. – 4).
- ПОВІ́ЦЯ** *див.* ПОЛИ́ЦЯ Полиця в плузі (Коп. р. – 4).
- ПОВІ́Й** *бот.* Дереза, рослина, що в'ється по тину (Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 10; Сам. р. – 1; Теп. р. – 3).
- ПОВІ́ЙКА** *див.* ПАВУТИ́ЦЯ 1 (Криж. р. – 1; Чер. р. – 6).
- ПОВІ́ЙЧИК** *бот.* Кімнатні квіти, цвітуть жовтогарячо (Бер. р. – 1).
- ПОВІ́РКА** *с. г.* Останнє просапування буряків (Бар. р. – 9).
- ПОВІ́ТРА́НИ́ЦЯ** *буд.* Дошка, що підтримує крокву (Теп. р. – 1).
- ПОВІ́ТРА́НИК** *спец.* Палиця, що прибивається до крокви і до плátви, щоб не впала кроква. *Прибій пов'ітра́ник / шоб кро́ква не впáла.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ПОВІ́ШАТИ** Повісити (Бар. р. – 11). *Вище дуба не повішають.*
- ПОВКО́ВУВАНИЙ** Обкований (Сам. р. – 3).
- ПОВСІ́ГДИ** незм. Завжди. *Він повсі́гди хворій.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ПОВСТИ́ДАТИ** Присоромити, приборкати, примирити (Бер. р. – 4; Гай. р. – 7; Том. р. – 1).
- ПОВСЬО́МУ** Кінець, усе (Мур.-К. р. – 6).
- ПОВУ́ТЬКАЛО** *орн.* Сич, пугач. (Тив. р. – 1). *Колі пову́т'кало кричі́т' / то хтос' умре́.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* ПОГУ́ТЬКАЛО, ПОГУ́ТЬКО.
- ПОВ'Я́ЗАТИ РУШНИ́КІ** *обряд.* Дати згоду вийти заміж, домовитись про весілля (Жмер. р. – 1).
- ПОВ'Я́ЗЬ** *спец.* Частина ціпа; *див.* УВ'Я́ЗЬ (Даш. р. – 5).
- ПОГА́НКА¹** *зоол.* Гадюка (м.Ананьїв, Ан. р.); *див.*

- ДОВГА (Даш. р. – 1; Тул. р. – 4).
- ПОГАНКА**² *мед.* Пропасниця, лихоманка. *Його поганка мучайе.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПОГАНКА**³ *зоол.* Жаба (Коз. р. – 1).
- ПОГАНЕЦЬ** Ворог, басурман (Плис. р. – 2). *Козаки приходили, коли бились з поганцями.*
- ПОГИБАТИ** Гинути (Брац. р. – 1). *Від гора погибає.*
- ПОГЛЬОГАТИ** Поклювати, подовбати (Бар. р. – 4).
- ПОГНАТИ В СТРІЛКИ** *с. г.* Період росту озимини (Тив. р. – 1).
- ПОГНАТИСЬ** Побігти (Літ. р. – 1). *Тоді вони погнались до теї жінки.*
- ПОГОДИЦЯ** Гарна погода (Ул. р. – 9).
- ПОГОДЛИВО** Стоїть гарна погода (Бар. р. – 11).
- ПОГОНТАТИ** Погано постригти (Теп. р. – 1).
- ПОГОРТАТИ** Перекидати золу в печі кочергою (Бер. р. – 5).
- ПОГОРТАЧКА** Палиця для перевертання вугілля або соломи у печі (Бер. р. – 5).
- ПОГОРУШ** Кочерга (Теп. р. – 1).
- ПОГРАСУВАТИ** Поробити сліди (Яр. р. – 6).
- ПОГРЕБИЦЯ** *буд.* Горішня частина гончарної печі, завалькована і змащена з середини рівним шаром глини (с.Пиріжна, Код. р.).
- ПОГРІБНІК** 1. Приміщення для зимівлі (Літ. р. – 2). 2. Надбудова над льохом (Лл. р. – 4; Літ. р. – 8).
- ПОГРУБА** *с. г.* Земля, орана кілька років тому (Яр. р. – 7).
- ПОГРУБА** Тин (Жмер. р. – 4).
- ПОГРУДКИ** зв. мн. Вишивка на жіночій сорочці, що припадає на груди (с.Бакша, Сав. р.).
- ПОГУЛЯТИ** Потанцювати (Бар. р. – 12). *Сідають вечерати. Повечером, погуляти.*
- ПОГУТЬКАЛО** *див.*
ПОВУТЬКАЛО (с.Будеї, Код. р.).
- ПОГУТЬКО** *орн. див.*
ПОВУТЬКАЛО (Бар. р. – 7).
- ПОД** *див.* ПД 2 (Кал. р. – 5).
- ПОДГОСНІК** *техн. див.*
ПДГОСНІК (Тив. р. – 2).
- ПОДЕНЯ** *с. г.* Настил із соломи, який роблять на тому місці, де буде складатись скошений хліб, сіно у скирти (Обод. р. – 1; Піщ. р. – 2; Ям. р. – 4; Яр. р. – 7; с.Козацьке, Бал. р.).
- ПОДЕРГАТИ** *с. г.* Почистити, помикати коноплі (Бар. р. – 11).
- ПОДНАВЄС** 1. Приміщення для сільськогосподарського реманенту (Бар. р. – 1, 5, 7, 11, 14; Бер. р. – 5; Він. р. – 1; Вор. р. – 3; Джул. р. – 1; Джур. р. – 1, 2; Жмер. р. – 1, 8;

Кал. р. – 5; Коз. р. – 4; Мог.-
П. р. – 1, 5; Немир. р. – 1;
Обод. р. – 1; Пшч. р. – 3; Тив. р.
– 6; Тул. р. – 2; Тур. р. – 3;
Ул. р. – 3, 9, 12; Чер. р. – 3).

2. Приміщення на току для
тимчасового зберігання зерна.
(с.Малий Бобрик, Люб. р.);
пор. ПІДНАВЕС.

ПОДОВГІЙ Довгуватий
(Сам. р. – 2).

ПОДОЛЯНОЧКИ Назва гри
(хоровод для дітей) (Вор. р. –
5).

ПОДОСНІК *техн. див.*
ПІДГОСНІК (Вор. р. – 3).

ПОДРА 1. Сідало для курей у
вигляді перекладених дошок у
хліву, на горищі тощо, також
місце для ночівлі курей на
деревах. (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 7,
9, 11, 14; Бер. р. – 2, 6; Він. р. –
1, 7; Гай. р. – 5, 6; Джул. р. – 1,
4; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 2;
Коп. р. – 2, 4; Криж. р. – 1 2, 3;
Мог.-П. р. – 1, 5; Мур.-К. р. – 5,
10; Стан. р. – 3; Теп. р. – 1, 3, 4;
Тив. р. – 5, 9, 10; Том. р. – 7;
Тул. р. – 2; Ул. р. – 12; Чер. р. –
9; Шар. р. – 1, 5; Ям. р. – 4, 5,
6; Яр. р. – 2, 6, 8). *У сарайі*
звѣрху зрѣбл'ан'і пѣдра дл'а
птїц'ї. (с.Немирівське, Бал. р.;
с.Бакша, Сав. р.). *Корѡва пѣдра*
розвалила. (с.Концеба, Сав. р.).
2. *перен.* Місце, де сплять діти.
А вже порá вам на пѣдра /
д'їтлахї / бо кўри вже спл'ат.

(с.Гетьманівка, Сав. р.); *див.*
ПІДРА.

ПОДУЖУВАТИ, *док.*
ПОДУЖАТИ Виздоровляти
(Чер. р. – 2; Яр. р. – 10).

ПОДУТИСЯ Здутися (Тул. р. –
4). *Пустив товар на парі з*
росою, він нахватався й
подується.

ПОДУШКА *техн.* Частина
плуга, воза (Бер. р. – 5; Брац. р.
– 1; Вор. р. – 3; Ілл. р. – 8;
Коз. р. – 2; Ком. р. – 1;
Криж. р. – 3; Літ. р. – 7; Мур.-
К. р. – 6; Обод. р. – 3; Ол. р. –
1; Плис. р. – 1, 2; Сам. р. – 2, 3;
Сит. р. – 3; Тив. р. – 1, 3, 6;
Том. р. – 1, 6; Ул. р. – 6;
Шпик. р. – 3); *див.*

ПУДУШКА.

ПОЄДИНКОВИЙ НАДІЛ *див.*
ПОЄДИНОК (Криж. р. – 2).

ПОЄДІНОК Давня міра землі =
6 десятин (8 моргів) (Бар. р. –
5, 6, 13; Вор. р. – 3; Ілл. р. – 8;
Коп. р. – 1; Криж. р. – 2; Літ. р.
– 7; Мур.-К. р. – 5, 6; Плис. р. –
5; Сит. р. – 2; Тив. р. – 3;
Тур. р. – 3).

ПОЄДІНЧИК Одинарний
(Бар. р. – 13). *У мене в хаті*
зимно, бо вікна – поєдинчики.

ПОЖАЖИХАТИСЯ *док.* Мати
велику спрагу, страждати від
нестачі води (с.Кохівка,
Ан. р.).

ПОЖДІ Підожди (Гай. р. – 6).

- ПОЖМА́КАТИ** Попрати, помити (Стан. р. – 2). *Треба пожмакати имаття.*
- ПОЗÁВТРУ** незм. Післязавтра (Том. р. – 2; 6).
- ПОЗАЖИХА́ТИСЯ** док. див. ПОЖАЖИХА́ТИСЯ *Худоба позажиха́лас'а* (с.Концеба, Сав. р.).
- ПОЗАСТÁВ** Місцевість за ставом (Бер. р. – 1). *Оце позивала, візьму снувалку і буду снувати.*
- ПОЗВИВА́ТИ** спец. Поперемотувати пряжу на клубки (Мур.-К. р. – 6).
- ПОЗÉМКА** Снігопад з вітром (Літ. р. – 2).
- ПОЗІ́В** Позів, позіхи (Яр. р. – 5).
- ПО́ЗИР** Погляд (Мог.-П. р. – 1, 7; Яр. р. – 4).
- ПОЗІХА́Ч** Людина, що позіхає, зітхає (Гай. р. – 4).
- ПОЗІО́НЬКА** бот. Суниці (Ком. р. – 3).
- ПОКА́ХКАТИ** Піти, податися (Ком. р. – 4). *Качки покахкали на став.*
- ПОКІ́ЩАТИ** Влучно кинути щось у намічену ціль. *Вán'а пок'іщ'áв вс'і городкі.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ПО́КЛАДИ, ПО́КЛАДКИ** Яйця, які кладуть під курей (Бер. р. – 1; Ул. р. – 9). *Прибіг якийсь собака, чисто всі покладки поїв.* (Бер. р. – 1).
- ПО́КЛАДОК** Яйце, яке кладуть у гніздо, щоб неслися кури. *Поста́вила у гн'іздо́ по́кладок / щоб не́слис' кúри / а кот'áра достав і зйів.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПОКЛÁСТИ** 1. Обрати, призначити, вирішити назвати (Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 7, 11, 12, 15; Гай. р. – 7; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 2, 10; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 6; Мур.-К. р. – 5, 6; Обод. р. – 1; Ол. р. – 2; Піщ. р. – 1; Стан. р. – 3; Теп. р. – 1; Том. р. – 1, 4, 6, 7; Тул. р. – 2, 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Чеч. р. – 2; Ям. р. – 2, 3, 4). *Його поклали бригадиром.* (Бар. р. – 12). 2. Збудувати (Бар. р. – 1, 3, 11, 15; Бер. р. – 1; Жмер. р. – 2; Криж. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Піщ. р. – 4, 7; Том. р. – 1, 5; Тул. р. – 2, 3, 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Чер. р. – 6; Ям. р. – 3, 6; Яр. р. – 5). *Граф Марков пам'ятник, тому церкву поклав.* (Яр. р. – 5).
- ПОКЛÉШАЛА** Попленталась (Жмер. р. – 1). *Хто покляшав дорогою?*
- ПО́КО́РМ** Харчі (Гай. р. – 2, 5; Тул. р. – 1).
- ПОКО́ХАЙ** дит. Обніми (Бар. р. – 1; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Тул. р. – 2).
- ПОКРА́ДЦІ** незм. Крадькома (Літ. р. – 1); див. ПОТА́ЄМКИ, ПОТА́ЄМНО, ПОТА́ЄМЦІ,

ПОТАЙКОМ, ПОТАЙНО,
ПОТАЙЦІ.

ПОКРИВА́ЛЬНИЦЯ *обряд.*

Молода, яку покривають на весіллі хусткою (Літ. р. – 1).

ПОКРІВАНКА [?] (Ям. р. – 4).

ПОКРИВА́ТИ *обряд.* Покривати молоду на весіллі хусткою (очіпком) (Брац. р. – 1).

ПОКРИВКА Покришка для горшків (Том. р. – 4).

ПОКУВІКУВАТИ Кувікати. *На воза́х покуві́кують сви́ні, порося́та.* (с.Шебутинці, Сок. р.).

ПОКУ́ШАТИ Попробувати їжу (Обод. р. – 2).

ПОЛА́ПАТИ Половити (Бар. р. – 4).

ПОЛЕ: *ціле поле* – 12 десятин в одного господаря (Бар. р. – 8).

ПОЛІБАТИ Попастися, поїсти (Мур.-К. р. – 1).

ПОЛІК, *мн.* **ПОЛІКІ́**
Вишивка на рукавах жіночої блузи, сорочки (Брац. р. – 3; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 4; Том. р. – 6; Тул. р. – 3; Яр. р. – 6; Бал. р.; Сав. р.).

ПОЛІВКА *с. г.* Полова (Коп. р. – 5).

ПОЛІВНІ́К **1.** Приміщення, будівля для полови (Бер. р. – 4; Гай. р. – 2; Криж. р. – 1, 2; Літ. р. – 3; Мог.-П. р. – 5; Сам. р. – 3; Чер. р. – 1; Ям. р. – 1, 5). **2.** Курінь над льохом. *Полівні́к сохранияє по́гріб від дошчу́.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ПОЛІВНИК 1. Курінь над ямою, покритий очеретом, куди складають на зиму картоплю, пшеницю тощо. *В ц'óму году́ трахтор'істи получи́ли бага́то пше́ниці / то ни ма́ли де й сі́пати / та й так у м'ішкáх лишáли в пол'івнику́.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.; Бал. р.; Сав. р.). **2.** Приміщення для полови. *Пóвний пол'івні́к полови́ і двéр'і не мо́жна закрити́.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПОЛІГ¹ **1.** Полеглий на полі хліб (с.Бірносове, Фр. р.). **2.** Місце під річкою, де випасають худобу. *На пол'іг виган'áют па́стис'а л'уц'ку́ і колхо́зну скоті́ну.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ПОЛІГ², ПОЛОГ (ПОЛОГИ)
Пологи (Бар. р. – 12; Бер. р. – 1; Ілл. р. – 1; Кал. р. – 5; Ком. р. – 1; Коп. р. – 1; Мон. р. – 3; Нем. р. – 1, 3; Піщ. р. – 7; Плис. р. – 1, 3; Тив. р. – 3; Тур. р. – 1, 3; Ул. р. – 1, 5, 9; Шпик. р. – 3): **лежати в пологах** – Родити (Том. р. – 4; Тул. р. – 4).

ПОЛО́К 1. Шерстяний килим з квітами (Ям. р. – 6). **2.** Великий домотканний килим, рядноз різнокольоровими візерунками, які прибивають на стіні. *Не бу́де сва́ха об'іжа́тис' / бо йа́ гáрний полóк дала сво́ї дитин'і.* (с.Обжили, Бал. р.).

- ПОЛОКА́ТИ** Мити (Бер. р. – 2; Коз. р. – 3; Лип. р. – 8; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 2, 10; Пог. р. – 8; Стан. р. – 3; Теп. р. – 4; Тив. р. – 10; Ул. р. – 7; Чер. р. – 8; Шар. р. – 1; Шпик. р. – 2; Яр. р. – 2, 9).
- ПОЛОСА́** Раптовий вітер, вихор, який приходить вузькою смугою. *Дошч полосо́йу н'ішо́в.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ПОЛОСАЧО́К** Жакет. *Поши́ла собі́ нові́й полосачо́к.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- ПОЛОТНО́** *спец.* Частина коси (Бар. р. – 1, 4, 5, 6, 11, 13; Бер. р. – 1; Він. р. – 6, 7; Гай. р. – 4, 6; Джул. р. – 1; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2; Ком. р. – 2; Лип. р. – 2; Літ. р. – 2, 7; Мур.-К. р. – 5, 6; Нем. р. – 3; Ол. р. – 1; Плис. р. – 1, 2, 4; Том. р. – 1, 6; Тул. р. – 2, 3; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Чер. р. – 1; Яр. р. – 3).
- ПОЛОТНЯ́НКІ** зв. мн. Паручинові туфлі. *Полотня́нкі ду́же ле́гкі на но́ги.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ПОЛУ́ДНІШНЄ** Підвіконник, зроблений з бляхи і прикріплений зовні (Ул. р. – 2).
- ПОЛУ́ДОВА́НИЙ** Короткозорий (Мон. р. – 2).
- ПОЛУ́ДРА́БКИ** зв. мн. Бік вазового ящика, утворених за допомогою поздовжніх і поперечних жердин на кшталт драбинки (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ПОЛУПА́ЛЬТІК** Зимовий жакет (Хм. р. – 14).
- ПОЛШУ́БОК** Коротка хутряна шуба. *Сестра́ уші́ла нові́й поли́убок.* (с.Комарів, Кельм. р.).
- ПО́ЛЬКА** 1. Верхній жіночий одяг у вигляді широкого напівпальта з простого матеріалу на ваті, довший, ніж сачок. *Пол'ка́ бу́ла чут' до́вши / і носі́ли йі́й бага́чч'і л'у́ди.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Канцеба, Сав. р.). *То не д'івка бу́ла / йака́ не ма́ла пол'ки.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Пол'ки за́раз не но́с'ат.* (с.Концеба, Сав. р.). 2. також **ПО́ЛЬО́ЧКА** Жіночий теплий одяг (Бер. р. – 2, 3, 4, 5; Гай. р. – 2; Джул. р. – 2, 3; Мог.-П. р. – 4; Піщ. р. – 2, 3; Том. р. – 3, 5; Тул. р. – 3; Чер. р. – 9; Чеч. р. – 1; Яр. р. – 9).
- ПО́ЛЬТІСА́К** Довгий зимовий жіночий одяг на ваті. (Сав. р.).
- ПО́ЛЬЩИ́КІ** Ополячені українці (Криж. р. – 2).
- ПО́ЛЯГЛИ́ЦЯ** Вилягла від дощу і вітру пшениця, жито, ячмінь тощо. *Пі́сл'а гра́ду оста́лас' одна́ пол'а́глиц'я.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПО́ЛЯ́НА** Пропуск при сівбі колоскових. *Хтось не вмі́ сі́яти до́бре, і наро́бив поля́ни.* (с.Вітранка, Сок. р.).

ПОЛЯРЕС *див.* ПУЛЯРЕС
(Вор. р. – 4; Лип. р. – 2; Чер. р. – 9).

ПОМІТКА Косинка. *От сонце печé/ треба пом'іткоюу прикрітити* *голоу.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ПОМО́СТИНА *спец.* Спідня частина у возі. *Давáй помóстину / бо треба йїхати.*
(с.Обжили, Бал. р.).

ПОМА́НА Замана (кусок хліба чи бур'яну, щоб заманити корову) (Піщ. р. – 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 6).

ПОМІ́Н [?] (Яр. р. – 3). *Вона йому купила костюм ніби як за помину брата.*

ПОМІ́СНИЦЯ, ПОМІ́СНИЦЯ *спец.* Частина воза (Бар. р. – 1, 2, 4, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 4; Він. р. – 6; Вор. р. – 3; Гай. р. – 5, 6; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2; Літ. р. – 2, 5; Мур.-К. р. – 5; Піщ. р. – 7; Сам. р. – 3; Сит. р. – 3; Тив. р. – 1, 6; Том. р. – 7; Тул. р. – 3; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Шпик. р. – 1).

ПОМО́К *спец.* Коноплі у воді (Том. р. – 7).

ПОМО́СТИНА *див.*
ПОМІ́СНИЦЯ – частина воза (Джур. р. – 3; Мур.-К. р. – 6; Ол. р. – 1; Том. р. – 1, 7; Тул. р. – 2, 5; Ям. р. – 4).

ПОМ'Я́КІ *бот.* Квіти (Ул. р. – 8).

ПОНІ́Ж *спец.* Частина ткацького верстага (Літ. р. – 1).

ПО́НІЧ Частина колиски (почепка, шнурок, щоб гойдати рукою) (Бер. р. – 3).

ПОНО́ВА, ПОНО́ВКА Свіжий сніг, пороша (Бар. р. – 5, 7, 13, 14; Джур. р. – 1; Мур. р. – 5). *Понова, пониньки, стріляти ідем.* (Бар. р. – 14).

ПОНО́СИТИ Говорити, розповідати (Бар. р. – 4, 15). *Колись як піймають, було, ката, то добре дадуть. Тому й тепер ноносять: катюзі по заслугі.* (Бар. р. – 4).

ПОНУ́ДИТИ Кинути (Кал. р. – 3).

ПОП'Я́СТИСЯ Розкинутись (Тив. р. – 1).

ПО́ПА *дит.* Картопля (Коз. р. – 2).

ПО́ПАСОМ *незм.* Корова йде і пасеться. *Гнати корову попасом.* (Жмер. р. – 1; Ком. р. – 2; Хм. р. – 3).

ПОПЕ́РВО *незм.* Перш за все, спершу, спочатку (Бар. р. – 1, 6, 14; Він. р. – 7; Тул. р. – 2; Ул. р. – 1). *Поперво драпаками драпають, потому волочат.* (Бар. р. – 14).

ПОПЕРЕ́ДНИК *див.*
ПОПЕРЕ́ДНИЦЯ (Тур. р. – 3).

ПОПЕРЕ́ДНИЦЯ Фартух (Криж. р. – 2; Літ. р. – 7; Обод. р. – 1; Ям. р. – 13).

ПОПЕРЕ́ЧКА *техн.* Частина грабків до коси (Сам. р. – 3).

- ПО́ПИК** *див.* ГОРПИНКА (с.Обжили, Бал. р.).
- ПОПІ́СЬКО** *зневаж.* Піп (Жмер. р. – 9).
- ПОПІХА́ЙЛО** Попихач (Мон. р. – 3). *Що я вам, попихайло, чого ви до мене причепилися?*
- ПОПЛАВÉЦЬ** *спец.* Частина в жорнах, на якій тримається верхній камінь (Бар. р. – 11).
- ПО́ПЛАВОК** *спец.* Частина верстата (Ул. р. – 9).
- ПОПЛÉТА** Базікало (Літ. р. – 7).
- ПОПЛЯ́КАТИ** Погодувати ягнят молоком взагалі чи безпосередньо з вим'я матері. *Понéсли малéн'ких йагн'át попл'акáти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПОПЛЬО́НДРАТИ** Поплестись, піти (Хм. р. – 1).
- ПОПО́РАТИ** Зробити все по господарству (Він. р. – 4).
- ПОПРА́ТАТИ** Навести порядок, поприбирати (Бер. р. – 1; Ул. р. – 7, 8).
- ПОПРАТУ́ХА** Жінка, що любить прибирати в хаті (Лип. р. – 2).
- ПО́ПРИ** Коло, біля (Бар. р. – 5; Мог.-П. р. – 4; Мур.-К. р. – 6, 10; Чер. р. – 9; Яр. р. – 5, 7, 8).
- ПОПРОВА́ДИТИ** Понести на цвинтар (Том. р. – 4).
- ПОРÉНЧА** *пол.* **1.** Спинка ліжка, бильце (с.Козацьке, Бал. р.; с.Будеї, Код. р.; с.Демидівка, Люб. р.). *Йа л'убл'у по́стил' з висóким порéнчом.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- 2.** Повздовжні частини ліжка, лави (спинка), поручні (Бер. р. – 1; Брац. р. – 1; Лип. р. – 2; Ком. р. – 3; Криж. р. – 1; Плис. р. – 4; Тул. р. – 3).
- ПОРІ́КОЗА** Закритий нарив під шкірою або нігтями пальців, панарицій (с.Василівка, Мик. р.; с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ПОРІ́БРЯ** М'ясо, вирізане з ребер (Бер. р. – 1). *Кинула в борщ кусок порібра.*
- ПОРІ́Г** Залишок, огріх при косінні (Тул. р. – 1).
- ПОРІ́Д** *див.* ПОЛОГ (Лип. р. – 1; Шпик. р. – 1).
- ПОРІ́ШКИ** *бот.* Порічки, смородина (Чеч. р. – 4).
- ПОРО́ГИ** *техн.* Частина воза (Бер. р. – 5).
- ПОРО́ЗКА** Зав'язка до мішка, до постола (Кал. р. – 2; Тур. р. – 2).
- ПОРО́ТИ** *с. г.* Орати (Піщ. р. – 7; Шпик. р. – 3). *Колись ралом пороли землю.*
- ПОРО́ХА** Трухляве дерево. *У старóму л'іс'і багáто порóхи.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПОРПЛИ́ЦЯ** *спец.* Частина жорен (Літ. р. – 3).
- ПО́РСКАТИСЬ** Рватись, тріскатись (Гай. р. – 4). *Порскається нитка за ниткою.*

- ПОРСНУТИ** Швидко бігти (Ул. р. – 9).
- ПОРТОВИЙ:** **портóве рядно́**
 1. Рядно, виготовлене зі лляних ниток (с.Гетьманівка, Сав. р.).
 2. Рядно, зіткане з ганчір'я (с.Бірносове, Фр. р.).
- ПОРТИТИ** Псувати (Брац. р. – 1).
- ПОРТКИ** Кальсони (Гай. р. – 2).
- ПОРТУМОНЕТ** Гаманець (Гай. р. – 6).
- ПОРТЬ** Тканина з конопляних ниток, нитки з конопель (Бар. р. – 9; Мур.-К. р. – 10).
- ПОРУКА́ВЛЯНКА** Верхня жіноча сорочка, вишита різнокольоровими нитками (Тул. р. – 3).
- ПОРУ́ХАЧ** *див.* ВОРУШАЛО (с.Гольма-І, Бал. р.).
- ПОРУ́ЧЧЯ** Огорожа біля кладки: частина ослона зі спинкою; *див.* ПОРЕНЧА (Мур.-К. р. – 5; Яр. р. – 6).
- ПОРУШАГ** Залізна палиця, зігнута на кінці, порушують нею дрова, дістають горшки з печі (Чеч. р. – 4).
- ПОРУ́ШИЧ** *див.* ВОРУШАЛО (с.Байбузівка, Сав. р.).
- ПОСА́ДЖЕНИЙ БА́ТЬКО** *обряд.* Весільний батько (Літ. р. – 3).
- ПОСА́ДИТИ** Поселити (Бар. р. – 5). *І пан його приймів, посадив його у лісі.*
- ПОСІ́НЬКАТИ** Рюмсати, плакати (Лип. р. – 2).
- ПО́СІЧ** Садиби, обнесені земляним валом, кущами (Він. р. – 13).
- ПОСКЛА́ДАТИ** Поставити (Коп. р. – 2). *Поскладай кріселка кругом стола.*
- ПОСКОРО́МИТИ** Помазати маслом (Тив. р. – 1).
- ПОСКРЕГОНЧА́ТИ** Пожуритися, поплакати (Яр. р. – 6).
- ПОСКРОМІ́ТИ** Приборкати, втихомирити; висварити (Коп. р. – 4; Мур.-К. р. – 4; Ол. р. – 1; Ям. р. – 1).
- ПО́СМИКИ** Частина дерева (Бер. р. – 5; Плис. р. – 1).
- ПО́СМИЧ** Залізні гачки біля саней, за які чіпляють орчики. *Посмич поломівс'а коло саней і нема за шо орчика зач'іпїти.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ПОСО́БА** Допомога (Нем. р. – 4; Теп. р. – 4; Хм. р. – 9).
- ПОСТА́ВИТИ** Покласти (Бар. р. – 2, 4, 15; Бер. р. – 1; Вор. р. – 5; Даш. р. – 1; Жмер. р. – 1, 11; Мон. р. – 4; Коп. р. – 2; Нем. р. – 1; Стан. р. – 2; Тул. р. – 1, 2, 5; Ул. р. – 12; Чер. р. – 6). *Взяла книжку і поставила на столі.* (Бар. р. – 2).
- ПОСТАВЛІ́ННЯ** *уроч.* Ставлення (Бар. р. – 2). *Хволу дайте за хліба поставління.* (З весільної пісні).
- ПОСТАНО́ВИТИ** Поставити, зробити (Жмер. р. – 9). *Я тебе постановлю хазяїном.*

- ПОСТАРА́ТИСЯ** Придбати (Мон. р. – 4). *Хай же заробить на себе, постарється в колгоспі.*
- ПОСТЕ́ЛЯ** Ліжко (Ям. р. – 4).
- ПО́СТІЛЬ** *див.* ПОСТЕЛЯ (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 9, 10, 11, 15; Брац. р. – 1; Даш. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 11; Ком. р. – 4; Коп. р. – 2; Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 7; Мур.-К. р. – 5, 6; Ол. р. – 4; Піщ. р. – 7; Стан. р. – 2, 3; Тив. р. – 3; Том. р. – 3; Ул. р. – 6; Хм. р. – 3; Чеч. р. – 1; Ям. р. – 6; Яр. р. – 1, 6).
- ПОСТОЛЯ́НИ** *бот.* Квіти айстри (Жмер. р. – 8; Ілл. р. – 4, 6; Ком. р. – 4; Літ. р. – 8).
- ПОСТО́РЦЮВА́ТИ** Поставити снопи очерету сторчаком, щоб підсихали (Криж. р. – 1).
- ПОСТРА́ПАНИЙ** Обдертий (Лип. р. – 2).
- ПОТАЄ́МКИ** *незм. див.* ПОКРАДЦІ (Плис. р. – 2).
- ПОТАЄ́МНО** *незм. див.* ПОКРАДЦІ (Тив. р. – 1).
- ПОТАЄ́МЦІ** *незм. див.* ПОКРАДЦІ (Він. р. – 9; Гай. р. – 7; Літ. р. – 1, 9; Мон. р. – 2; Сит. р. – 3).
- ПОТАЙКО́М** *незм. див.* ПОКРАДЦІ (Лип. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Нем. р. – 1; Тур. р. – 6; Ул. р. – 9).
- ПОТАЙНО́** *незм. див.* ПОКРАДЦІ (Мон. р. – 4; Яр. р. – 7).
- ПО́ТАЙЦІ** *незм. див.* ПОКРАДЦІ (Бар. р. – 1, 15; Гай. р. – 2; Джул. р. – 1; Кал. р. – 5; Літ. р. – 6; Плис. р. – 3; Тив. р. – 2; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1; Чер. р. – 1).
- ПОТАЛУВА́ТИ** Змісити, потоптати грядки, поле, город. *Тел'а гет грядки поталува́ло.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ПОТАРЧА́** Про дитину, яка спотикається (Яр. р. – 10).
- ПОТЕРЕБІ́ТИ** *спец.* Луштити кукурудзу на теребілці.
- ПОТЕРУ́ХА** **1.** Все, що перегнило, струхлявіло (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** Дикий гриб зі своєрідним запахом, яким у народі лікують шлунок. *Йа шлунок потеру́хойу віл'ічила.* (с.Лісничівка, Бал. р.). **3.** Потертий тютюн. *Нема́ табаку́ / сама́ потеру́ха остала́с'.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ПОТЛУМІ́ТИ** Потовкити (Тул. р. – 4). *Потлумили усе плече.*
- ПОТОЛО́ЧЕНИЙ** Зім'ятий (Гай. р. – 5). *Така потолочена солома – мерва, а рімна – то гоколот.*
- ПОТО́МИЦЬ** Після, потому (Мон. р. – 4).
- ПОТРУ́ТИТИ** Штовхнути (Том. р. – 3; Тул. р. – 2, 5). *Колитсь я вдавився куском сухого хліба, але водою потрутив.* (Том. р. – 3).

- ПОТУ́НИТИ** Посоловіти (Мон. р. – 1). *Як понаїдались, то потунились.*
- ПОТЯ́Г** спец. Ремінь, який використовується при шитті чобіт (Ул. р. – 8).
- ПОХВО́РНАТИ** [?] (Тив. р. – 1). *Наша Карашина похворнала грубою пінею.*
- ПОХОВА́ВКАЛО** див. ПУГУТЬКАЛО (Брац. р. – 2; с.Козацьке, Бал. р.). *Поховавкало вже кричїт' на теплу погоду.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).
- ПОХРЄ́СНИЙ НАНА́ШКА** Той, що несе хрестити дитину (Ям. р. – 3).
- ПОХРЄ́СНИК** Хрещеник Чер. р. – 9).
- ПОЦЬО́МАЙ** дит. Поцілуй (Бар. р. – 2).
- ПОЦЬО́МАТИ** дит. Поцілувати (Бар. р. – 1).
- ПОЧЕПІ́ТИ КОЛО́ДКУ** Замкнути хату на замок (Бар. р. – 4).
- ПОЧЕРЕ́ВЩИНА** Свиняче сало, здерте з черева (Бер. р. – 1).
- ПОЧЄ́СНА** див. ПЕРЕПІ́Й (Ям. р. – 6).
- ПО́ЧІСКИ** зв. мн. Відходи прядива, клоччя (с.Гвоздавка, Люб. р.).
- ПО́ЧКИ** кул. Пончики з кукурудзяної муки (Бар. р. – 7). *З неї малаї печуть, а ні – то почки такі пухнасті.*
- ПОЧУПАКІ́Й** іхт. Риба лин (Тив. р. – 3).
- ПОШИВА́ТИ, док. ПОШИТИ** буд. Вкривати хату куликами соломи (Бар. р. – 2, 5, 12, 14; Гай. р. – 5; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мур.-К. р. – 6).
- ПОШИВА́Ч** Людина, що вкриває хату сніпками (Бар. р. – 4; Літ. р. – 2; Ул. р. – 9).
- ПОШНЯ́ПИТИ** екс.Збагнути (с.Обжили, Бал. р.).
- ПОШО́В, ПОШО́Л** Звертання до собаки (Бар. р. – 3, 6, 13; Ям. р. – 1).
- ПОШТА́НИКИ** Кальсьони (Брац. р. – 2; Ол. р. – 4).
- ПО́ШУР** Будівля для сільськогосподарського реманенту (Мог.-П. р. – 3; Чер. р. – 4).
- ПОШУРГА́ЙЛО** Палиця для перегортання соломи в печі (Тул. р. – 1).
- ПРА́ВИТИ** Просити, цінити (Лип. р. – 2).
- ПРАВНІ́К** Знаряддя, яким вибивають полотно, коли білять (Він. р. – 9).
- ПРАВОРА́КА** ірон. Проворна людина (Гай. р. – 6). *Я йду, праворака, а він іде, роздзявляка, та й у рота дишлом. Це вона така праворна.*
- ПРАВО́РНИЙ** Швидкий (до роботи) (Теп. р. – 1).
- ПРА́ДИВО, ПРА́ДИВО** Коноплі, що ростуть (Бар. р. – 11; Бер. р.

- 1; Брац. р. – 3; Вор. р. – 5; Гай. р. – 6; Джул. р. – 3, 4; Жмер. р. – 1; Криж. р. – 2; Літ. р. – 7, 8; Нем. р. – 1; Ол. р. – 2; Сит. р. – 2; Теп. р. – 2, 3; Тив. р. – 10; Тул. р. – 3; Чеч. р. – 1, 4; Ям. р. – 6; Яр. р. – 10).
- ПРАДІВІСЬКО** *с. г.* **1.** Місце, з якого знято коноплі (Гай. р. – 6; Нем. р. – 1). **2.** Конопляне волокно (Ям. р. – 1).
- ПРА́ЖИТИ** **1.** Кип'ятити молоко в печі; **2.** Смажити насіння соняшника, гарбуза, кукурудзи тощо (Гай. р. – 5; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; с.Василівка, Мик. р.; с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ПРАЛЬНИК** Пристрій з дерева для прання білизни (Кал. р. – 5; Лип. р. – 1; Плис. р. – 1; Тул. р. – 1; Ям. р. – 1).
- ПРА́НИК** *див.* ПРАЛЬНИК. *Пранік той / що пиріт шматт'а коло копанки.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ПРА́СНИЦЯ** *спец.* Пристрій для прядіння (Гай. р. – 2).
- ПРА́ТАТИ** Робити порядок в хаті (Бер. р. – 1; Він. р. – 9, 10; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Літ. р. – 3; Мог.-П. р. – 4; Ул. р. – 9; Яр. р. – 6).
- ПРА́ХА** *спец.* Прядка (Джул. р. – 4).
- ПРАХТІКУВА́ТИСЯ** Пересвідчитися на досвіді (Лип. р. – 2).
- ПРАХТІКУ́РА** Практик (Мур.-К. р. – 6). *Хто б оце подумав, що мужик сам собі дохтура, а свиня прахтікура.*
- ПРАШО́ВКА** Час і процес обробітку культур сапою. *Йак вісходила папушо́йа / почина́ємо пра́шувати йійі. Сапа́ли до ве́ч'іра / а тод'і підій́хала маши́на і повезла в село́.* (Сав. р.; Фр. р.).
- ПРАШУВА́ЛЬНИК** Людина, яка прашує (сапає). *Йа́кій з тебе́ пра́шувал'ник / коли ти не го́дин са́пу трима́ти так / йак тре́ба.* (Сав. р., Фр. р., Нижнє Подністров'я).
- ПРАШУВА́ТИ** Сапати, шарувати (Мог.-П. р. – 5, 7; Том. р. – 2; Яр. р. – 1, 2, 6, 9).
- ПРЕЗДОРОВЕ́ЦЬКИЙ** Дуже великий (Тив. р. – 1).
- ПРЕМ, ПРÉМ БИ** Дуже, хотів би (Він. р. – 9; Яр. р. – 6).
- ПРÉНЗЛІ** Торочки коло хустки (Тур. р. – 3).
- ПРЕНТ** *техн.* Металевий стрижень коло колеса воза, колиски (Джул. р. – 1, 3; Криж. р. – 1; Мог.-П. р. – 4, 5; Том. р. – 6; Ям. р. – 4; Яр. р. – 6, 9).
- ПРЕЧАНДА́Л** Добудова біля хліва (Ол. р. – 2).
- ПРИБАНДЮ́РИТИСЬ** Забажати, стуктуло в голову (Бар. р. – 2; Криж. р. – 1; Теп. р. – 1).

- ПРИБИРА́ТИСЬ** Готуватись (Гай. р. – 4). *У мене нема нічого на весілля. Коли ж я буду прибиратись?*
- ПРИБІ́К** Добудова хати (Літ. р. – 3).
- ПРИВА́ЛОК** Маленька лава, на яку кладуть різні необхідні речі (Бер. р. – 1; Кал. р. – 5). *Постав каструлю на привалок.* (Бер. р. – 1)
- ПРИВНА́ННЯ** *обряд.* Обряд на весіллі – привнання молодої.
- ПРИГЛУ́ЗОВАТИЙ**
Придуркуватий. *От приглу́зоватий / такé твори / шо не здумаєш* (с.Обжили, Бал. р.).
- ПРИГНІ́ЧУВАТИ**
Придавлювати (Мур.-К. р. – 6). *Рубель пригнічувати сіно.*
- ПРИГО́ЛОВАЧІ** Протилежні кінці (Ул. р. – 9).
- ПРИГО́Н** Прив'язь (Теп. р. – 1). *Чоловік без волі, як кінь без пригоні.*
- ПРИ́ДАНЕ** *рос.* Худоба, гроші, крім скрині з одягом, які дають за молодю, посаг (с.Грабове, Код. р.).
- ПРИЙМА́ТИ** Прийняти (Бар. р. – 5; Мур.-К. р. – 6).
- ПРИЙМІ́Ч** Приймак (Мон. р. – 1)
- ПРИЙО́МЧИВИЙ** Гостинний (Мон. р. – 2).
- ПРИЙСТІ́** Прийти (с.Серби, Код. р.).
- ПРИКЛА́Д** Прибудова коло хати (Криж. р.)
- ПРИКЛА́ДНО** *незм.* До ладу, до прикладу (Криж. р. – 1).
- ПРИКЛЬО́НОК** *спец.* Клин, яким прикріплюють косу до кісся.
- ПРИ́КОЛОТКИ** *спец.*
Вимолочений сніп, куль соломки (Бар. р. – 4, 7, 13; Ілл. р. – 5).
- ПРИ́КРИЙ** Дуже крутий, стрімкий (с.Будеї, Код. р.; с.Ухожани, Бал. р.).
- ПРИЛА́ВОК** *див.* ПРИВАЛОК (Бер. р. – 1).
- ПРИМАНДЮ́РИТИСЬ** Робити, що задумається (Ком. р. – 3); *пор.* ПРИБАНДЮРИТИСЬ.
- ПРИМЕРКА́ТИ** Смеркатися (Мур.-К. р. – 5).
- ПРИНО́ШІННЯ** *уроч.*
Принесення (Бар. р. – 2). *...Хвалу дайте за солі приношіння* (З весільної пісні).
- ПРИПАЛІ́ТИ** Вдарити, вліпити, влупити (Бер. р. – 1). *А вона як припала його, так і перекинувся.*
- ПРИПА́СТИСЯ** Допастися (Коп. р. – 2). *Припався, як Мартин до мила.*
- ПРИПІНА́ТИ** Закріпляти, прикріпляти (Даш. р. – 2). *Наперсником коса припинається до кісся.*
- ПРИПИРА́ТИСЯ** Упиратися, доходити до чогось. (Бар. р. – 5).

ПРІПІК Місце коло печі (Ул. р. – 7).

ПРИПІНДА Фартух (Бар. р. – 1; Він. р. – 6; Вор. р. – 2; Жмер. р. – 1; Літ. р. – 9; Стан. р. – 3; Тив. р. – 1; Ул. р. – 12; Хм. р. – 9).

ПРИПРОШІННЯ *уроч.*
Запрошення (Бар. р. – 2).
...хвалу дайте за гарне припрошіння. (З весільної пісні).

ПРИПУСКАТИ Міряти (Ул. р. – 9).

ПРИРОДНИЙ Тутешній (Джур. р. – 3). *Я ж тут не природний.*

ПРІРОСТОК Молоде дерево, що росте з пня. *Кóло тих пнів ше пріростки йе.* (с.Концеба, Сав. р.).

ПРИРУБЛЕННЯ *спец.*
Пригнічення сіна на возі (Бар. р. – 4).

ПРИРУБЛЮВАТИ *спец.*
Притискати рублем сіно на возі (Бар. р. – 4, 7).

ПРИСІЙБО! Вигук їй-богу! (Ком. р. – 2; Сит. р. – 1; Теп. р. – 2).

ПРІСКРИНОК 1. Частина скрині (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3; Криж. р. – 1; Тул. р. – 3).
2. Маленька поперечна шухляда у скрині для дрібних речей. *Вс'ї гудзики булі у прискринку.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ПРІСПА Прибудова біля фундаменту хати, призьба. *Приспа це там / де с'їдають. Помастила вже приспи / чи шче н'ї?* (с.Олексіївка, Код. р.).

ПРИСТАВЛЯТИ(-СЬ) Грати роль, удавати з себе (Ком. р. – 3; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Літ. р. – 9).

ПРИСТАТИ Втомитись (Яр. р. – 10).

ПРИСТЕРКУВАТИ *с. г.*
Приорати луцильником стерню (Бар. р. – 11).

ПРИСТИГАТИ *с. г.* Певний період росту злакових (Криж. р. – 2; Том. р. – 4).

ПРИСТОЛОЧИТИ Придавити, наступити (Джур. р. – 2). *Пристолочу русу косу ногою.*

ПРИСЯЙБО, ПРИСЯЙБІ *див.*
ПРИСІЙБО (Бар. р. – 1, 5; Він. р. – 7; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 10; Теп. р. – 3; Тул. р. – 2, 4, 6).

ПРИСЬКІПАТИСЬ
Присікатись, причепитись (Ілл. р. – 6).

ПРИТАЛІЩИТИСЬ(-СЯ)
зруб. Невчасно прийти, прийти в небажаний час (с.Лаптево, Фр. р.) * *зруб.* Прийти з запізненням. *Уже у дв'їнадц'їт' приталіщивс'а.* (с.Концеба, Сав. р.).

ПРИТАРАГУНИТИСЬ *знев.*
Прийти, з'явитись (Погр. р. – 6).

ПРИТЕЛПА́ТИ *ірон.* Прийти
(Лл. р. – 3).

ПРИТИКА *техн.* Частина воза
(Жмер. р. – 8; Яр. р. – 3, 5).

ПРИТУ́ЛА Прибудова біля хати,
повітка (Бер. р. – 1, 5).

ПРИУПА́СТИ Вибитись з сил
(Лип. р. – 2).

ПРІ́ХАПЦІ *незм.* Похапцем,
швидкоруч. (Криж. р. – 1;
Лип. р. – 2). *Не роби́ прі́хапці,
бо́ буде́ш переробля́ти.*
(с.Гвіздівці, Сок. р.).

ПРИЦИНБА́ЛИ *зв. мн.*
Начальники. *А прицинба́ли лиш
ука́зувати зна́йут / а сам'ї
роби́ти не хо́чут.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ПРИЧЕ́ПА Прибудова біля
сараю, хліва. *Назива́йїц'а ха́та
/ ко́ло ха́ти сара́й / приче́па
ко́ло сара́йа.* (с.Олексіївка,
Код. р.). *В приче́пу зачин'а́йут
вівц'ї.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ПРИЧЕ́ПВКА Частина села
(Плис. р. – 4; Том. р. – 1).

ПРИЧІ́ЛОК Бокова стіна хати.
Прич'ілок / боки́ ха́ти. (с.Коси,
Кот. р.). *Дошч оббів увес'
причілок.* (с.Гетьманівка,
Сав. р.).

ПРИЗО́РИЙ Короткозорий
(Яр. р. – 6).

ПРОВА́НИТИ Виляяти (Мон. р.
– 1).

ПРО́ВОДИ *обряд.* День поминок
померлих (Жмер. р. – 4; Чеч. р.
– 4).

ПРОГА́ВИНА Огріх (Сав. р.).

ПРОГІ́Н¹ Округлий отвір печі
вздовж сльос, в якому
підтримується під час
спалювання дров найбільша
температура і через який
проходить дим під час
згоряння і виходить назовні
через протилежний отвір печі
(с.Пиріжна, Код. р.).

ПРОГІ́Н² *с. з.* Пропуск у косінні
(Лип. р. – 6).

ПРОГО́НИ *зв. мн.* Балки на
платвах поперек хати (Бер. р. –
5).

ПРОГРІ́Х *див.* ПРОРІ́Х (Лип. р.
– 6).

ПРОДРА́ПА [?] (Тив. р. – 1).

ПРОДРУ́ХАТИСЯ Цілком
пробудитись (Криж. р. – 1).

ПРОДУХВИ́НИ Місце під
скиртою (Літ. р. – 7).

ПРОЖУ́ХТА Продукти (Бар. р.
– 5).

ПРОДУ́ШНИК Маленький
отвір поруч з великим у
барильці (Бар. р. – 4).

ПРО́З *прийм.* Повз, мимо.
*Пройшо́в проз мене́ і сло́ва не
сказа́в.* (с.Обжили, Бал. р.).

ПРОЗИВА́ТИСЯ 1. Дrajнитись
(Криж. р. – 1; Лип. р. – 2).
2. Називатися (Бар. р. – 5).

ПРОМО́ВКА Згадка (Бар. р. – 1,
7, 11; Жмер. р. – 10). *За вовка
промовка, а він у хату.* (Бар. р.
– 11).

ПРОМО́ТНИЙ Той, що діє в
свою користь (Кал. р. – 2).

- ПРОПІЙ** *див.* ПЕРЕПІЙ (Том. р. – 5; Піщ. р. – 7).
- ПРОРІХ, ПРОРІХА** *с. г.*
Пропуск в оранці (Ілл. р. – 1; Кал. р. – 5; Ком. р. – 1, 2; Мон. р. – 4; Плис. р. – 3; Сам. р. – 2, 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 5).
- ПРОРОБІТИСЯ** *Добре*
напрацюватися (Кал. р. – 1).
- ПРОСЕРЕНТ** *бот.* Проліски
(Брац. р. – 3).
- ПРОСІННЯ** *с. г.* Поле, з якого
знято просо (Жмер. р. – 10).
- ПРОСИРÉНОК** *див.*
ПРОСЕРЕНТ (Бар. р. – 11;
Нем. р. – 4). *Просиренків у лісі
ще мало.* (Бер. р. – 11).
- ПРО́СИСЬКО** *с. г.* Поле, з якого
знято просо (Бар. р. – 8, 13, 14;
Гай. р. – 6; Коз. р. – 1; Літ. р. –
2, 6, 7; Мог.-П. р. – 2; Тив. р. –
2, 3; Ул. р. – 9).
- ПРО́СИЩЕ** *с. г.* Поле, де росло
просо (Ком. р. – 2).
- ПРОСКУРІ́НА** *див. бот.*
БЕРЕСКЛÉТ. *Прин'іс д'ід
проскуру́ну з л'ісу та почав
товкті кор'інц'і / обдирати
кору.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПРОСНИСЬКО** *див.*
ПРОСИСЬКО (Бар. р. – 6; Ком.
р. – 2).
- ПРОСТИРА́ЛО** Килим на всю
стіну (Ям. р. – 4).
- ПРО́СТО** прийм. Проти (Мур.-
К. р. – 4; Яр. р. – 6). *Це
джерело просто нашої хати.*
(Яр. р. – 6).
- ПРОСЦЕРÉНТ** *див.*
ПРОСЕРЕНТ (Він. р. – 13).
- ПРОСЯ́НИСЬКО** *с. г.* Поле, з
якого знято просо (Бар. р. – 1, 2,
5, 11; Бер. р. – 5; Брац. р. – 1;
Він. р. – 1, 6; Даш. р. – 1; Джул
р. – 1; Джур. р. – 1, 2, 3;
Жмер. р. – 1, 2, 8, 9; Ілл. р. – 8;
Криж. р. – 2; Лип. р. – 2, 5;
Літ. р. – 4, 5, 7; Мог.-П. р. – 4;
Мур.-К. р. – 1, 5, 6; Ол. р. – 1;
Піщ. р. – 1; Плис. р. – 2; Стан. р.
– 2, 9; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 3,
7; Том. р. – 1, 3, 5, 7; Трост. р. –
2; Тул. р. – 1, 2, 4, 5; Ул. р. – 6,
12; Чер. р. – 2, 7; Шар. р. – 2, 3,
4; Шпик. р. – 1, 3; Яр. р. – 5, 7).
- ПРОТІ́ВИТИСЯ** *Ображатись*
(Лип. р. – 2).
- ПРО́ТІР** Голка з прорваним
вухком. *Дай про́т'ір нехай
терніну віт'агну.* (с.Обжили,
Бал. р.).
- ПРОТРА́ХНУТИ** *Просохнути*
(Тив. р. – 5).
- ПРОФІ́Р** Порфир (Бер. р. – 7).
- ПРОЧИХВÓСТИТИ** *Пробрати,*
вилаяти (Ілл. р. – 4).
- ПРОША́ЧКА** Жебрачка (Ілл. р.
– 4).
- ПРОШТРА́ФІТИСЯ**
Провинитися (Криж. р. – 1;
Лип. р. – 2).
- ПРОЯ́ВА** Заболочене місце
(Він. р. – 12).
- ПРУ́ЗИК** *зоол.* Коник (Лип. р. –
5).
- ПРУ́Т** *спец.1.* Частина коси
(Бар. р. – 1, 4, 5, 6, 8, 11, 13, 15;

- Бер. р. – 1, 5; Він. р. – 3, 4, 6; Гай. р. – 4, 6, 7; Даш. р. – 5; Джул. р. – 1, 4; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 8, 9; Ілл. р. – 1; Кал. р. – 3; Мог.-П. р. – 1, 2, 5; Мур.-К. р. – 3, 5, 6; Нем. р. – 3; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1, 3; Плис. р. – 1, 3, 4; Сам. р. – 2; Стан. р. – 1; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 3, 5, 6; Тул. р. – 2, 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 3, 4, 12; Хм. р. – 2, 3; Чер. р. – 2, 3; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 2, 3; Яр. р. – 6).
- 2.** Частина грабків (Бер. р. – 5).
- ПРҰТИК** Кружечок навкого калача. *Калáч вкúсний / а прұтик ше вкúсн'ищчий / бо в'ін сáме лúче вип'ікаййц'а.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ПРЯДИВО** див. ПРАДИВО (Лип. р. – 8; Сит. р. – 1; Тив. р. – 6; Ям. 4).
- ПСЬ, ПСЬ (ПСІ, ПСІ)!** Вигук, яким кличуть цуценят або кошенят (Ілл. р. – 6; Мон. р. – 1, 4; Трост. р. – 5; Ям. р. – 3; Яр. р. – 6).
- ПРЯМО** незм. Просто (Хм. р. – 2). *Прáмо така драговина.*
- ПСЯ́РКИ** бот.Неїстівні, отруйні гриби, подібні до опеньок (Бар. р. – 3, 4, 14; Джур. р. – 1; Стан. р. – 2).
- ПСЯ́РНИК** Розбишака (Криж. р. – 1).
- ПТА́СЯ** дит. Птах, пташка (Бар. р. – 9; Літ. р. – 7, 9; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).
- ПТАХА́РНЯ** Птахоферма, курятник (Стан. р. – 3).
- ПҰВИ́ЦЯ, ПҰВИ́ЧКА** Гудзик (Том. р. – 2, 8).
- ПУГҰ́ТЬКАЛО** *перен.* Назва малої дитини, що вже ходить. *Марійїн Міша вже пугут'кало.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ПУД:** **нагнати пуду** – Налякати. *В'ін ййй нагнав тако́го пұду.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПҰДАЛО** Насмішка (Жмер. р. – 9). *Бідний парубок пудала не хотів.*
- ПУДЕ́ЛКО** Невеличка коробочка (Бар. р. – 5, 11; Кал. р. – 2; Мог.-П. р. – 1; Обод. р. – 2; Ул. р. – 3; Чер. р. – 9; Яр. р. – 10).
- ПҰДИТИ 1.** Лякати (Бар. р. – 12; Бер. р. – 1, 6; Він. р. – 5, 7; Вор. р. – 5; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2; Лип. р. – 4; Літ. р. – 3, 8; Мур.-К. р. – 5; Піщ. р. – 5; Сам. р. – 4; Сит. р. – 1; Стан. р. – 2, 3; Теп. р. – 3; Том. р. – 7; Ул. р. – 9, 12; Шар. р. – 5). **2.** Гнати, проганяти. *Д'ід нас так пұдив з бащтанá / шо ми б'ігли куді́ бáчили.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Сусіди пұдили то́го злòдія, аж під ліс, а дáлі побоя́лиса.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ПҰДЛЮ** Риштовання, яким покривають камінь млина. *Пұдлом накривáййц'а кáмін'.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** Цементовані круги, якими

- вимошують криницю (Теп. р. – 1).
- ПУДО́К** Підвищення у млині, де розташовані коші (Чер. р. – 2).
- ПУДУ́ШКА** *техн. див.*
ПОДУШКА (Бер. р. – 5; Джул. р. – 3; Літ. р. – 2).
- ПУЖА́К** Держак у батозі, пужално (Бар. р. – 13, 14; Вор. р. – 4; Гай. р. – 4; Кал. р. – 8).
- ПУ́ЖАЛО** Пужално, держак у батозі (Бар. р. – 10, 13).
- ПУ́ЖАЛЬ** Те ж саме, що і пужак, пужално (С ам. р. – 3).
- ПУЖА́ТИ** Полохати, лякати, проганяти (Криж. р. – 1).
- ПУЗА́ТА** Вагітна (Гай. р. – 4).
- ПУЗІ́РИТИ** Сильно гнати коні.
Дурний лиш пузі́рить кон'ї. (с.Концеба, Сав. р.).
- ПУЗІ́ЧКА** *бот.* Сорт ягід. *У нас пузичка називайіц'а. Вона буває чирвонен'ка і чорна.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ПУЗІ́ЧКИ** зв. мн. *бот.* **1.** Біла смородина. *Нал'івка з пузі́чок дуже кісла* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). **2.** Смородина, порічки (Брац. р. – 2; Ям. р. – 6).
- ПУК¹** *дит.* Падати (впадеш) (Джур. р. – 3; Ям. р. – 4).
- ПУК²** Випуклість горщика в середній його частині (с.Пиріжна, Код. р.).
- ПУ́КАС** Окрема зернина кукурудзи (потріскана) (Чер. р. – 9).
- ПУКА́СИК** *іхт.* Маленька рибка (Даш. р. – 2).
- ПУ́КАТИ,** **ПУ́КНУТИ,**
ПУ́КАТИСЬ **1.** Тріскати, лопнути (Бар. р. – 4, 9; Бер. р. – 6; Джур. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 10; Яр. р. – 6, 9). *Верба пукає, дівка в руки хукає.* (Дж. р. – 2). **2.** Стукати в двері, вікно (Бар. р. – 2).
- ПУКА́ТИЙ** Округлий, горбатий, потовщений (Мур.-К. р. – 5; Жмер. р. – 8). *У цієї скрині ляда пуката.* (Мур.-К. р. – 5).
- ПУКАШІ́** Жарена кукурудза (зерно) (Теп. р. – 1).
- ПУЛІ́ВНИК** Місце для полови (Обод. р. – 1); *пор.* ПОЛІВНИК.
- ПУЛІ́ВНІЦІ** *бот.* Полуниці (Теп. р. – 1).
- ПУЛЬ-ПУЛЬ!** **1.** *див.* КУР-КУР! (Бар. р. – 15; Бер. р. – 1, 4, 5; Жмер. р. – 1, 9; Криж. р. – 1; Стан. р. – 1, 2; Чеч. р. – 4; Шар. р. – 2; Ям. р. – 6). **2.** Вигук, яким кличуть гусенят або качат (Бар. р. – 9; Бер. р. – 5; Брац. р. – 3; Вор. р. – 5; Жмер. р. – 6; Ілл. р. – 6; Коз. р. – 2; Ком. р. – 4; Криж. р. – 2; Літ. р. – 8, 9; Мур.-К. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 2; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9; Ям. р. – 4; Яр. р. – 6; с.Слюсареве, Сав. р.; с.Дубки, Сав. р.).
- ПУ́ЛЬКА** Гусеня (Ком. р. – 4; Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).

ПУЉКАТИ Про крик індиків (Сам. р. – 3; Стан. р. – 2; Шар. р. – 2, 4).

ПУЉО *дит.* Каченя (Гай. р. – 5).

ПУЉТИСАК Назва верхнього теплового одягу, подібного до напівпальта. *Пул'т'ісак / це йак п'івпал'то / корóтка тéпла одéжа.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ПУЉЯ 1. Каченя, гусеня (з *дит.* мови) (Бар. р. – 9; Вор. р. – 3; Кал. р. – 5; Коз. р. – 2; Ком. р. – 4, 8; Лип. р. – 6). *Не бий пулі, вона маленька.* (Ком. р. – 4). **2.** *див.* АТАСЬ! (Гай. р. – 5).

ПУЉЯРЭС *пол.* Гаманець на гроші (Бар. р. – 4; Гай. р. – 6; Жмер. р. – 8, 9; Коз. р. – 1; Літ. р. – 3; Мон. р. – 4; Немир. р. – 3; Піщ. р. – 2; Тив. р. – 4; Трост. р. – 2; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1; Хм. р. – 4; Чер. р. – 1; Шар. р. – 3).

ПУЉЯРИС *пол.* Шкіряний гаманець. *Ка́же калі́тка на шийі – гамане́ц' і пул'я́рис рим'інний та́кий.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ПУЉЯТА *дит.* Качата, гусенята. (Бар. р. – 1, 11; Жмер. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 5).

ПУНДЕ́ЛИК *кул.* Підпалок, перепічка (Кал. р. – 2).

ПУП, ПУПА *дит.* Живіт (Жмер. р. – 1; Ул. р. – 3).

ПУПЦІ Бджоли (Чеч. р. – 1).

ПУРІ́Г *техн.* Поперечина, що скріплює статини (бокові частини) ткацького верстата (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ПУРІ́ЧКА *бот.* Порічки *Обсади́ла пури́чкою вес' горóд.* (с.Обжили, Бал. р.).

ПУСКА́ТИ ПІ́РА *с.г.* Період досягання колоскових (Мур.-К. р. – 6); *див.* ПУСТИТИ СТРІЛКИ.

ПУСКА́ТИ СТРІ́ЛКИ *с.г.* Період досягання колоскових (Бар. р. – 5, 11, 14; Вор. р. – 4; Літ. р. – 4; Сам. р. – 3; Том. р. – 6).

ПУСТЕ́ЛЬНИК Пустун (Лип. р. – 2).

ПУСТІ́Й **1.** Порожній. **2.** Ледачий (Том. р. – 1). *Але бабина дівка була дуже пуста.*

ПУСТОВІ́СЬКО Пустир (Погр. р. – 6).

ПУСТО́ПАШ *с.г.* Пускання худоби без нагляду (Лип. р. – 2).

ПУСЯ *дит.* Пампушка (Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).

ПУТРУ́СИНИ *обряд.* Гулянка після весілля (Ул. р. – 8).

ПУ́ТЯ *дит.* Курча (Літ. р. – 9).

ПУ́ТЬКАТИ *див.* ПУЉКАТИ (Лип. р. – 2).

ПУ́ХКАТИ Розкриватися (про бруньки) (Мон. р. – 2).

ПУ́ХТИКИ *кул.* Пампушки, пизи (Бар. р. – 2).

ПУЦЮ́НЬКИ *бот.* Смородина (Жмер. р. – 4).

- ПУЦЯ** *дит.* Свиня (Брац. р. – 3).
- ПУЧАК** Маленький огірок. *На тоб'ї один пучак та зійже // Назбирала пучак'ів на кваснину.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ПУШКА** Поголос. *По селі пушку пустіли* (с.Концеба, Сав. р.).
- ПУШОЛ, ПУШОВ!** *див.* АНО! (Бар. р. – 1, 2, 4, 7, 8, 11, 12, 15; Брац. р. – 3; Він. р. – 10; Жмер. р. – 2; Коп. р. – 2; Літ. р. – 8; Піщ. р. – 4; Сам. р. – 4; Теп. р. – 1; Том. р. – 1; Тул. р. – 3; Ул. р. – 2).
- ПУШЬО!** *див.* АНО! *Пуш'о / лихе твоеу ма / иче сухарá попреш / ше к'їсточку лизнеш.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ПЧІХНУТИ** Чхнути (Бар. р. – 5).
- ПШЕНІСЬКО** *с. г. див.* ПШЕНИСЬНИСЬКО (Коз. р. – 1).
- ПШЕНІСЬНИСЬКО** Поле, з якого знято пшеницю (Жмер. р. – 8; Криж. р. – 2; Мог.-П. р. – 6; Тив. р. – 3; Том. р. – 5; Тул. р. – 1); *див.* ПШЕНИСЬКО, ПШЕНИЧЕНИСЬКО.
- ПШЕНІЧЕНИСЬКО** *с. г. див.* ПШЕНИСЬНИСЬКО (Гай. р. – 4; Шпик. р. – 3).
- ПШЕНІЧКА** *бот.* 1. Сорт квітів (Мог.-П. р. – 6). 2. Кукурудза (Вор. р. – 3; Нем. р. – 3; Бар. р. – 1, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 15; Він. р. – 1; Вор. р. – 3; Гай. р. – 5, 6; Джур. р. – 1, 2, 3; Жмер. р. – 1, 2, 9, 10; Ілл. р. – 5; Коз. р. – 2; Ком. р. – 1; Лип. р. – 2; Літ. р. – 2, 3, 4; Мог.-П. р. – 1, 2; Мон. р. – 1, 2; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1, 2, 3, 4; Сам. р. – 3; Тив. р. – 1; Том. р. – 1, 7; Тул. р. – 2, 5; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 5, 6, 9, 12; Хм. р. – 2, 3; Чер. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 6).
- ПШІНКА** *бот. див.* ПШЕНИЧКА (Нем. р. – 3; Трост. р. – 1).
- ПР'ЯТА́, ПР'ЯТКА** *техн.* Частина плуга (Бар. р. – 7; Жмер. р. – 9; Ком. р. – 2; Літ. р. – 2, 6; Сит. р. – 3; Ул. р. – 12).
- ПР'ЯТАК 1.** Три шаги; один шаг – півкопійки; 2. Дві з половиною копійки (сmt.Саврань, Сав. р.; с.Ясенове, Люб. р.).
- ПР'ЯТКА** *с. г.* Кладка снопів у полі (Бар. р. – 4, 11; Бер. р. – 1, 3, 4, 5; Він. р. – 1, 6; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 1, 4; Жмер. р. – 1, 2, 3, 6, 8, 9; Ілл. р. – 5, 7, 8; Кал. р. – 3; Коз. р. – 1, 2; Коп. р. – 1, 2, 3; Криж. р. – 3; Літ. р. – 1, 2, 3, 4, 7, 9; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 4; Нем. р. – 3; Обод. р. – 3; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 2, 3, 4, 7; Плис. р. – 3, 4; Сит. р. – 2, 3, 4; Стан. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 6, 7, Том. р. – 1; Тул. р. – 1, 2, 4; Тур. р. – 3; Чер. р. – 2, 3, 7, 8, 9; Чеч. р. – 2;

Шпик. р. – 1, 6; Ям. р. – 1, 2, 3; Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8). **2.** П'ять снопів, складених докупи в копичку. *Йа поклáла к'іл'ка пйáток і пошлá додóму* (с.Осички, Сав. р.); *див.*

П'ЯТНА́ДЦЯТКА,

П'ЯТНА́ЙЦЯТКА с. г. Кладка снопів у полі в 15 снопів (Бар. р. – 1, 2, 3, 6, 7, 11, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 4, 5; Брац. р. – 1; Він. р. – 6, 7, 8, 9; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 5, 7; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3, 4; Джур. р. – 1, 3; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 1, 5, 8; Кал. р. – 1, 3, 5; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 2; Коп. р. – 1, 2, 4; Криж. р. – 2; Лип. р. – 1, 6; Літ. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 6, 10; Нем. р. – 1, 3, 4; Обод. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 3, 4, 7; Плис. р. – 2, 3, 4, 5, Сам. р. – 1, 2, 3; Сит. р. – 1, 2, 3, 4; Стан. р. – 1, 2, 3; Теп. р. – 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Том. р. – 1, 5; Тул. р. – 1, 2, 3, 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 3, 4, 5, 9, 12; Чер. р. – 1, 3, 7, 8, 9; Чеч. р. – 2, 4; Шар. р. – 2, 3, 4; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Яр. р. – 6).

П'ЯТЬ СТУ́ПНІВ Стара міра землі (1/8 десятина або ¼ шнура) (Бер. р. – 5; Ям. р. – 4).

Р

РА́БЕЦЬ орн. Шуліка (Бер. р. – 5; Гай. р. – 2, 4; Чеч. р. – 4; Яр. р. – 6). *Шуляк на курей або рабець, а на мишей кобець або кібчик.* (Гай. р. – 5). *Рабець такий великитй, а малий на мишей, то кобець.* (Гай. р. – 6; Даш. р. – 6). *Що таке, Валя? Рабець забив... що? гу-гуся.* (Коз. р. – 2). *Рабець то здоровий, а вже менший, то шуляк.* (Ілл. р. – 3); *зневажлива назва шуліки* (Літ. р. – 2; Мон. р. – 4; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 3; Плис. р. – 2; Погр. р. – 6; Сам. р., с.Лопатин; Теп. р. – 1, 3; Тур. р. – 3); *див.* РАБИЦЬ, РЯБЧИК, КОРШАК, ШУЛЯК, КОРШУН, ШУЛІКА, ЯСТРЕБ, КОБЕЦЬ.

РА́БИЦЬ орн. *див.* РАБЕЦЬ (Бер. р. – 2; Гай. р. – 2; Даш. р. – 3; Джул. р. – 4; Ілл. р. – 4; Лип. р. – 8; Ол. р. – 2; Плис. р. – 2; Теп. р. – 4; Ул. р. – 1, 7; с.Іванівка, Код. р.). *Хижак-птаха, який хапає і вбиває мишей.* (Ілл. р. – 8); РИБИЦЬ (Хм. р. – 11).

РАБУ́ХИ бот. Вид грибів (Яр. р. – 3).

РАБЧА́К Рядно, покривало на ліжку, виткане з шерсті, різньокольорові має смуги (Ком. р. – 3; Сам. р. – 2).

РА́БЧИК¹ орн. Яструб (Бер. р. – 3).

- РА́БЧИК**² Сорт смугастого кавуна. *На со́нці блищ́али вилі́кі ра́бчики.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- РАБЧУН** Покривало на ліжку з різнокольоровими смугами, виготовлене з вовни (Ілл. р. – 8); *див.* РЯДОВИНА.
- РА́ДІВА** *див.* ДУГА. *Ради́ва кажут воду п'є.* (Бар. р. – 2, 7).
- РАДІ́ЛЬ** *див.* ГРАДІ́ЛЬ (Жмер. р. – 9; Літ. р. – 7).
- РАДНО** Рядно з домашньої пряжі (Том. р. – 1).
- РА́ДОВА** *див.* ДУГА. *На не́бі радова.* (Літ. р. – 1). *Радова, веселка воду бере.* (Гай. р. – 2, 5). *От радова воду п'є.* (Коп. р. – 1; Об. р. – 1; Піщ. р. – 4).
- РАДОВІ́НА** Рядно. *Виробила радовину.* (Шпик. р. – 3).
- РАДО́ХИ** зв. мн. *бот.* Вид грибів (Яр. р. – 3).
- РАДЮ́ХА** Невеликий кусок рядна, радника (Ул. р. – 1).
- РАДЮ́ШКА** *див.* РАДЮ́ХА (Ул. р. – 1).
- РАЗ КО́ЛО РА́ЗУ** Один коло одного (Об. р. – 1).
- РА́ЙБОРОНКИ** *техн.* Малі борінки. *Пустили за плугом райборонки.* (Бар. р. – 9).
- РА́ЙДУГА** *див.* ДУГА (Мур.-К. р. – 1).
- РА́ЙКАТИ** Кричати по-жаб'ячому, собати райкають, квакають (Бар. р. – 12).
- РАЙОВІ́К** *спец.* Сітка, на рамці особливої форми з перехресних ниток, Що одягається на голову для захисту обличчя від укусів бджіл. *І райові́к ни помі́жи, як бджо́ли си збу́рят.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- РА́ЙСЬКІ** *бот.* Сорт яблунь, (Ул. р. – 8).
- РАК**¹ Рогач. *Раки, що витяга́ти с п'єци(-у).* (Яр. р. – 3).
- РАК**² Металева пластина, що скріплює обід колеса в тому місці, де задовбана штиця. *Набі́й ра́ка на обід.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- РАКІ́ВНЯ** *див.* РЕПТУ́Х. *Опалка в нас солому чи сіно носити, а ні то раківня така з валові́ни.* (Бар. р. – 7).
- РА́ЛО** *заст.* Предмет для обробки землі, соха. *Рало знаю, сама ним колісь ралила, тепер і зва́нія його нема.* (Брац. р. – 1). *Гора́ли колісь ра́лом.* (Гай. р. – 2; Том. р. – 1, 3). *Коли ві́горат, то ра́лят. Зралює́ця, пересипає́ця.* (Гай. р. – 2). *Всьо дере́вляне, лиш нара́льник залі́зний. Рало замі́нив крама́р.* (Гай. р. – 6).
- РАМА́Т** Стара ганчірка. *Возьми рамат і здійми пательну.* (Стан. р. – 2).
- РА́МОВИЙ** Рамковий. *У пасі́ці стоят рамові вулі́.* (Мур.-К. р. – 6).
- РАМСА́К** *техн.* Вид плуга. *А в поме́щика са́ковські плуги*

однóлемішні і штирóхлемішні
рамсакі́. (Бар. р. – 2).

РАМЧА́К Рамковий вулик. У
то́му старóму рамчако́ви
бджо́ли вімерзли.
(м.Сокиряни, Сок. р.).

РА́ННИК бот. Алоє, столітник
(Бар. р. – 4).

РА́ННІЙ **ПО́ЛУДЕНЬ**
Південний схід. На ранній
полудень. (Гай. р. – 6).

РА́ННИК бот. див. РАННИК
(Брац. р. – 2).

РА́НЬЧИ незм. Раніше, колись.
Ра́ньчи бу́ло так бага́то
чорногу́зів по хата́х, а тепе́р
лиш де́сь. (с.Ломачинці,
Сок. р.).

РА́ПАВИЙ **1.** Шорсткий, не
гладкий. **2.** Груші з шорсткою
шкіркою. Ра́паві грушкі́
покри́шили на сушани́ці.
(с.Ломачинці, СтОр. р.).

РАПНІ́К Нагайка. Рапник
колись був з короткою ручкою.
(Тул. р. – 1).

РА́ПТОМ **1.** незм. Всього. Я
раптом маю сімдесят штири
роки, а мій тато вже старі
були, як це розказували. (Бар. р.
– 5; Ор. р. – 1). **2.** част. Тільки.
А тут раптом півень
украдяний. (Гай. р. – 4).

РАПЦУ́Н див. РЯБЧАК (Хм. р. –
1; Ул. р. – 12).

РАПЧА́К див. РЯБЧАК (Коз. р.
– 2; с.Лопатин, Сам. р.).

РАПЧУ́Н див. РАБЧАК (Ул. р. –
9).

РАСКА́ЛЬ Лопата (Мог.-П. р. –
4, 7).

РАСНІ́СТІЙ Частий,
рясенький. Копа на копі, а
сніп на снопі, копи паишністі,
снопи расністі. (Бар. р. – 11;
Даш. р. – 2).

РА́ТУША Орган міського
самоврядування у низці
європейських країн, а також
будівля, де відбувалися його
засідання. Будинок, де була ще в
17 столітті ратуша (міське
управління у Магдебургських
містах) тепер там сільрада.
(Бар. р. – 2). Це будинок, в якому
збиралися на збори селяни.
Ніхто не може сказати, чому
раніше називався будинок так.
Тепер тут будинок культури
(колись Верхівка була містом,
якому надано було
Магдебургське право. Ратуша
була. (Бар. р. – 2).

РА́ФА пол. **1.** Сито, решето з-під
віялки, яким пересівають зерно
(Жмер. р. – 2; Шар. р. – 2;
с.Ухожани, Бал. р.). **2.** Сітка
(Бар. р. – 2).

РАХКО́ТІТИ **1.** По-жаб'ячому
кричати. Краковки рахкотят.
(Бар. р. – 4, 6). **2.** Качки
кричать. Качва рахкотить –
коли хоче нестися.

РАЧІ́ЦЯ Пристрій для витя-
гання затонулих речей (відер)
(Кельм. р.). Шука́ли пúтню
рачі́цеу, та нема́. (с.Іванівці,
Кельм. р.).

РА́ЧКИ, незм. Спираючись на обидві долоні, обидва коліна, плазувати назад. *Дивіси, бис рачки ни ліз від неї.* (с.Сербичани, Сок. р.).

РА́ЧОК [?] (Ул. р. – 8).

РА́ШКА екс. **1.** Товста шия (с.Василівка, Мик. р.).
2. Частина прядки (с.Писарівка, Код. р.).

РА́ШКИ зв. мн. **1.** Корито (Ул. р. – 7). **2.** Посудина, у якій дають свині їсти (Хм. р. – 5). **3.** Тазик. *У мою рашку натекло повно дощової води.* (Коп. р. – 2; Тив. р. – 10; Яр. р. – 6).

РАШУВА́ТИ **1.** Прополювати сапою. *Тепер вручну праши́ють т'іл'ко буракі та горóднину.* (Сав. р.; Фр. р.).
2. Боронувати (с.Коси, Кот. р.); пор. ПРАШУВА́ТИ.

РА́ЯТИ Радити. *Ра́йали мен'ї не йти / а йа не послу́хав.* (с.Обжили, Бал. р-н).

РЕ́БРА зв. мн. Бокова частина сплетеної з лози колиски. *Ребра з лозини плетуться, вервечки.* (Бар. р. – 7; Літ. р. – 1).

РЕБРО́: ада́мове ребро́ – бот. Купина лікарська, на кореневищі відмерлих торішніх стебел якої залишаються круглі сліди, заглибини і яку використовують у народній медицині для лікування гострого бронхіту, сухот. *Коліс' йа сво́йу до́ц'у віл'їчила*

від сухот ада́мовим ребро́м. (с.Лісничівка, Бал. р.).

РЕ́ВАТИ **1.** згруб. Голосно плакати, ревити. *Реве́ йак коро́ва.* (с.Концеба, Сав. р.). *Ну чого реваєш?* (Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1; Ул. р. – 12). *Чого там реваєш? – озивається батько.* (Хм. р. – 3, 9).

2. Ревіти своєрідно, повторними вигуками (Бар. р. – 1, 2). *Корова не перестав ревати.* (Бар. р. – 2). *Корови ревають* (Криж. р. – 2). *А то виженут худобу на стависько, щоб дома не ревала, ая!* (Бар. р. – 5, 12). *Ото почали корови ревати.* (Брац. р. – 1; Гай. р. – 7; Жмер. р. – 2; Криж. р. – 1; Літ. р. – 7). *Кажут, колись тут турок зібрав народ і ревав дуже.* (Мур.-К. р. – 5, 6). *Корова реває.* (Стан. р. – 3). *Як навик бик ревати, то так і буде.* (Шпик. р. – 3). *Воли ревут.* (Тив. р. – 3; Том. р. – 1).

РЕВСТІ Ревіти (Гай. р. – 4).

РЕВТІО́Х див. РЕПТУХ (Бер. р. – 5).

РЕ́ЙВАХ пол. Безладдя, бруд, розгардіяш, мотлох, безпорядок (Бар. р. – 2). *А в неї в хаті такий рейвах, що страх дивитись.* (Бар. р. – 11, 13); *В хаті рейвах.* (Брац. р. – 3; Він. р. – 2, 3, 4, 5, 7, 11; Вор. р. – 1; Жмер. р. – 2, 6, 7; Ком. р. – 2; Криж. р. – 1; Літ. р. – 8;

- Лип. р. – 2, 3, 4; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 5, 7, 9; Ор. р. – 1; Сам. р. – 4; Теп. р. – 1; Том. р. – 7; Тул. р. – 2). *От рейвах у хаті.* (Тул. р. – 5, 6; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3, 6, 8). *В мене в хаті такий рейвах, що не перейти.* (Хм. р. – 9). *У хаті великий рейвах.* (Шар. р. – 2; Чеч. р. – 4). *У не́й у хаті такий рейвах, аж гітко.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- РÉЙКА** *спец.* Прилад для клепання коси. *Має рейку, щоб клепати косу.* Чер. р. – 1).
- РÉКЛЯ** Фасон кофточки, пошитої до стану. *Пошла соб'ї ре́кл'у втор'ік / а тепер ужé т'існа́ в по́яс'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- РЕКРУ́ТКА** Жінка, чоловік якої в армії перебуває (Тив. р. – 1).
- РЕКТІ́** Казати. *То я їм речу: ви у нас на селі найстаріі.* (Мон. р. – 1).
- РÉЛІ** зв. мн. Гойдалка (Шпик. р. – 1).
- РÉЛЯ** **1.** *див.* РЕЛІ (Погр. р. – 6). **2.** Колиска, гойдалка (Сок. р.). *Вона́ до сего́дни лю́бит спáти у ре́лі.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- РЕМІ́ГАТИ** Відригувати і жувати їжу (про жуйних тварин); *перен.* про людей. *Коро́ва леж́ит та ремі́гає. Олéско / шо ти там ремі́гаєш?* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- РЕМНÉЦЬ** Частина батога (Гай. р. – 6).
- РЕМНЯ́** Шкіряний пояс. *Ремня́ – це що вперізуватись.* (Гай. р. – 1).
- РЕНДÉЛЬОК** Глибока чавунна сковорода (Бер. р. – 6).
- РЕПÉХА** **1.** Довга сорочка, в якій у старі часи хлопці ходили без штанів до 16 років (Криж. р. – 1; с.Бирносове, Фр. р.). **2.** *див.* РÉПТУХ (с.Ухожани, Бал. р.; Криж. р. – 1; Піщ. р. – 1).
- РЕПÉЦНУТИ** Впасти (Ул. р. – 7).
- РÉПТУХ** **1.** Спеціальний мішок для годівлі коней, краї якого оббиті дерев'яними рейками (Вор. р. – 3; Ілл. р. – 1). *Рептух, що коням їсти давати.* (Ілл. р. – 8). **2.** Широкий неглибокий мішок з зашитими згори дерев'яними ручками, прив'язаний до дишля, для годування коней в дорозі (с.Козацьке, Бал. р.). *Йїсти ко́н'ам беру́т в ре́птух.* (с.Гетьманівка, Савр. р.). *Нала́год' ре́пт'у́х / бо тре́ба бу́де ко́н'ам да́ти йїсти в до́ро́з'і.* (с.Обжили, Бал. р.).
- РЕПТУ́Х** **1.** Мішок, в якому дають їсти коням у дорозі (Стан. р. – 3; Шпик. р. – 2). *Це такий мішок, з якого годують коні не у стайні, а коло воза.* (Об. р. – 1; Плис. р. – 5; Стан. р. – 2; Тул. р. – 5).

2. Великий мішок, лантух (Мог.-П. р. – 5; Мон. р. – 1; Лип. р. – 6). *Лантух, а ще кажуть рептух.* (Мур.-К. р. – 3).
3. Ряднинка, якою носять сіно, солому (Теп. р. – 1).
4. Порватий мішок (Піщ. р. – 3).
5. Кінський плащ (с.Лопатин, Сам. р.); *пор.* ОПА́ЛКА, РЕПТЮХ, РИПТУХ.
- РЕПТЮ́К** Сітчата торба для годівлі коней (Ол. р. – 4).
- РЕПТЮ́Х** 1. *див.* РЕПТУХ 1. (Джул. р. – 2; Мог.-П. р. – 6; Мур.-К. р. – 4; Ол. р. – 1). *Рептухом колись носили сіно, як були коні. Мішок, в якому дають їсти коням у дорозі, в інших селах – опалки.* (Стан. р. – 3; Шпик. р. – 2).
- РЕ́ПТЮ́Х** Великий мішок (Мог.-П. р. – 5).
- РЕСО́РНИК** *техн.* Повозка на ресорах (Бар. р. – 5).
- РЕТУ́НДА** Будівля підковоподібного вигляду, огорожує двір кругом (Ям. р. – 2, 3).
- РЕШТА́К** Частина млина (Літ. р. – 2; Ул. р. – 8).
- РИБА́К** Рибалка (Гай. р. – 2, 4).
- РИБАЧО́К** *орн.* Дикий птах, подібний до чайки, тільки маленького розміру, крила вузькі, живе на ставку (Літ. р. – 2).
- РІ́БИЦЬ** *див.* РАБЕЦЬ (Хм. р. – 11).
- РИБОЛÓВКА** *орн.* Дністрова чайка (Яр. р. – 6).
- РІ́ВАТИ** *див.* РЕВАТИ (Тул. р. – 2).
- РИВУ́ЛЬКИ** Плач. *Володя, не справляй ривульок.* (Том. р. – 4).
- РІ́ГІР** Григорій (Бер. р. – 7).
- РІ́ГЛІ** *мн.* Дошки. *Під чертилицею чи бляху замість лат бирут риглі чи дошки.* (Бер. р. – 5).
- РІ́ГОЛЬ** *буд.* Поперечина між стовпами, коли стіни якоїсь будівлі спочатку роблять з дерева, а потім обмазують глиною (с.Козацьке, Бал. р.); *пор.* РИГЛІ.
- РИГО́Р** *див.* РИГІР (Ул. р. – 3).
- РИГО́РКО** Гриць (Бар. р. – 5). *Як ти називаєся? Ригорко.* (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 1).
- РІ́ГЛІ** *мн. пол. спец.* 1. Дерев'яні планки, якими покривають стелю в хаті поміж балками. *Найлу́чі риглі́ з вакац'її.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). 2. Потовщені жердини 2-3 м завдовжки, які ставлять між стовбами паралельно до землі, а потім городять хворостом (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* РИГОЛЬ.
- РИГЛЮВА́ТИ** Процес укладання РИГЛЯМИ стелі (с.Козацьке, Бал. р.; с.Малий Бобрик, Люб. р.). *Уже почали стіни ригл'увати.* (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* РИГЛІ.

РИЖУВА́ТИСЯ Красити лице (Бер. р. – 7).

РИЗА Стара міра земельної площі, що вживалася при одноосібному господарстві. *Це 4 шнури поля.* (Даш. р. – 2; Мог.-П. р. – 5, 6; Мон. р. – 1). *6 десятин* (Мон. р. – 4). *Це декілька моргів.* (Мур.-К. р. – 4; Плис. р. – 5). *По панах була риза. Це дванайцять десятин укруг.* (Сам. р. – 2; Ул. р. – 5; Хм. р. – 2; Шпик. р. – 3).

РИЗКА див. РИСКА (Яр. р. – 8, с.Лядова).

РИЗНИК бот. Назва одного з різновидів грибів (смт.Саврань, Сав. р.).

РИЛЬЧА́К зоол. Довгоносик буряковий. *Нимá цéго рóку рильчаку́, Бо́гу дякувати.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

РИМАРШИНА Волова шкіра, вичинена дьогтем (Ілл. р. – 3).

РИНВА Джерело (Шар. р. – 6).

РИНДИТИ Збирати кудись в дорогу, рихтувати. *Тре́ба вже і своїу́ ріндити в дорогу́.* (с.Обжили, Бал. р.).

РИНКА (полив'яна) **1.** Посуд глиняний для молока, масла, ряжанки (Мон. р. – 1). **2.** Глиняна посудина, в якій вирощують кімнатні квіти (Чер. р. – 2). *Тре́ба рінку купіти та посадіти ф'ікус.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

РІПА рум. **1.** Балка, рівчак, вимитий водою, яр (Піщ. р. – 9; Ям. р. – 6; Бер. р. – 5, 7; Гай. р. – 3; с.Долинське, Ан. р.). *Висно́йу ріпо́у сїл'на водá йшла.* (с.Василівка, Мик. р.). **2.** Велика яма, яку вимулило водою. *Йак йáма велі́ка / то ріпа.* (с.Коси, Кот. р.).

3. Глибоке урвище зі стрімкими берегами. *За селом глибо́ка ріпа.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Діти л'убл'ат гра́тис'а над ріпо́у / але́ мен'і за них страшно.* (с.Обжили, Бал. р.).

РІПИЦЯ Бруд, що вкриває дового не мите тіло. *Йак'і гра́зн'і но́ги / ну й ріпи́цу завів.* (с.Обжили, Бал. р.).

РИПТУ́Х див. ОПАЛКА (Сит. р. – 2).

РИПУ́ХА Жаба (Ул. р. – 9).

РИСА див. РИЗА. Стара міра земельної площі: дорівнює чотирьом моргам. *Риса – це штири морги.* (Жмер. р. – 2). *Риса – десятина приблизно.* (Криж. р. – 2; Чер. р. – 1). *8 шнурів – 4 га.* (Ям. р. – 3).

РИСАКІ́ зв. мн. Колеса з дерев'яними зубцями. *Рисакі́ служат' передáчо́у.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

РИСКА Широка стежка. *Стежка така, що возом можна їхати. А де возом можна їхати, то се риска.* (Яр. р. – 8).

- РИСКА́ЛЬ** Лопата, якою копають землю (Бар. р. – 2, 5; Він. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Коп. р. – 5; Мур.-К. р. – 5, 8; Мог.-П. р. – 8; Обод. р. – 1; Ол. р. – 1; Стан. р. – 3; Ул. р. – 9; Чер. р. – 4, 5; Чеч. р. – 1, 4; Шар. р. – 2, 5; Яр. р. – 2). *Біжи до сос'їда най пожичит' нам свого рискал'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- РИСО́ВАНЕ ВИШИВА́ННЯ** Спосіб вишивання, коли спочатку розрисувають, а потім вишивають. *Поший мені рисовані полики.* (Бер. р. – 1).
- РІТКИ** зв. мн. *спец.* Пристрій у ткацькому верстаті в вигляді ручки для підготовки ниток основи для тканин шляхом їх розділення. *Пóсл'ї снува́лки кладу́т нитки́ на верстат / навива́йут нитки́ на рітки / а по́тім навива́ють їх на навій / кладу́т у начинн'а / по́тім в бо́рдо.* (с.Немирівське, Бал. р.).
- РІ́ФА** *техн.* Частина воза. *Є штирі рифи на кожне колесо.* (Сит. р. – 3).
- РІ́ХВА** *техн.* Залізний обруч, який набивають на колодку колеса, щоб вона була міцна (Бар. р. – 7; Гай. р. – 6). *Йак росóхниця'а ко́лесо / то мо́жуть поспада́ти рихви.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *У колесі шини, рихви, букиа.* (Мур.-К. р. – 5, 6).
- РІ́ХМАНКА** Вид бджіл (Ул. р. – 9).
- РИХТУВА́ТИ** *нім.* 1. Готувати, готувати обід (Кал. р. – 2). 2. Ремонтувати. *Рихту́ю кошиль та й піду у грибі.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- РИХТУВА́ТИСЬ** *нім.* Готуватися. *Треба рихтуватися в дорогу.* (Бар. р. – 9; Бер. р. – 7; Мур.-К. р. – 5; Чер. р. – 7).
- РІ́ЩА** Дрібний хмиз (Гай. р. – 6; Даш. р. – 5; Жмер. р. – 4).
- РІ́ЩЕ** *див.* РИ́ЩА (с.Байбузівка, Сав. р.; Фр. р.).
- РІ́В** Яр. *Вимуляло великий рів.* (Тул. р. – 5).
- РІ́ВЧА́К** Струмок (Ям. р. – 6).
- РІ́ДНУТИ** Ставати рідшим (Лип. р. – 2).
- РІ́ЖО́К** Кінець. *Цвинтар кажут це ріжок, на розі села.* (Гай. р. – 4).
- РІ́ЖЧА** *див.* РІ́ЩА (Бер. р. – 4; с.Кобилівка, Тул. р.).
- РІ́ЗА** 1. Земельний наділ у 1½ – 3 десятини (с.Байбузівка, Сав. р.). 2. Давня міра землі. *Чули, що так мірали землю колись.* (Бар. р. – 8). *Піврази півтора морга, 1½* (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 8). *Різа, півріза* (Коз. р. – 1; Мур.-К. р. – 3; с.Лопатин, Сам. р.; Тив. р. – 1, 2). 3. Ділянка поля (відмежована) (Шпик. р. – 1).

РІЗКА Ділянка землі приблизно в 1½ гектара (Бал. р.); *пор.* РІЗА.

РІЗО́ХА *бот.* Польова трава. *Йе р'ізоха / йійй корова ни йісц' / йе пир'ійка.* (с.Олексіївка, Кодимський р-н).

РІ́ЗЯ Дрібний хворост (Тур. р. – 4).

РІ́МНИЙ Рівний (Бер. 7; Гай. р. – 2).

РІ́НЬ 1. Гравій, камінь (Ям. р. – 6). **2.** Кам'яний ґрунт (Ям. р. – 4).

РІ́ПА¹ Леп на тілі людини (на голові, руках, ногах, спині) (Мог.-П. р. – 8; Шпик. р. – 4).

РІ́ПА² *бот.* Свирипа (с.Грабове, Код. р.).

РІ́ПА́К *бот.* **1.** Суріпиця звичайна (Криж. р. – 1). *Увес горóд заріс ріпака́ми.* (с.Коболчин, Сок. р.). **2.** Зерно свиріпи (с.Василівка, Мик. р.).

РІ́ПАКÓВІЙ Свирип'яний (Криж. р. – 1; с.Грабове, Код. р.).

РІ́ПІЦЯ 1. Частина хвоста, ближча до заду (Бар. р. – 4).

2. Бруд у вухах (Криж. р. – 1).

3. Бруд (Лип. р. – 2).

РІ́П'Я́НКА Назва кутка в селі. *На місці цього кутка був пустир, який поріс реп'яхами, тому звідси його назва.* (Мог.-П. р. – 4).

РІ́ШКІ́ Рогачі. *Горшкі́ виймають рішкaми* (Яр. р. – 7).

РІ́ШНЯ́К Однорічна телиця, бичок, лоша (с.Будеї, Код. р.).

РІ́ЩА зб. **1.** Хмиз, дручки. Дрібні патички (Бар. р. – 1). *Ріща – топливо дрібне з ліса. Возят з ліса ріща, дрібні патички такі.* (Бар. р. – 2, 4). *Ріща – такі тонкі патички з лісу привозят. Ріща з лісу привозят палити. Ріща – дрова такі, хмиз.* (Бар. р. – 5). *Сушняк, хмиз* (Бар. р. – 6); *Назбирай ріща того і розпали в грубі.* (Бар. р. – 9). *Ріща – дрібний сушняк у лісі. Дрібний з ліса хмиз, кажут ріща. Ріща, хмиз і сушняк кажут.* (Бар. р. – 11). *Ріща – це сухе ломача.* (Бар. р. – 12). *Ріща – це хмиз.* (Бар. р. – 13). *Ріща – таке прутя дрібне.* (Бар. р. – 14, 15; Бер. р. – 2, 3, 4; Брац. р. – 2). *Ріща – дрова, хмиз дрібненький.* (Гай. р. – 2, 3). *Таке дрібне поросло, як ріща. А що воно за ріща, то й не знають.* (Гай. р. – 5, 7; Він. р. – 1; Вор. р. – 3, 4; Даш. р. – 4; Джул. р. – 1, 4; Джур. р. – 1). *Ріща – це самі верхечки, зрізані з дерев.* (Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 2, 6, 7). *Підем на майдан по ріща. Дребне ломача – це ріща.* (Жмер. р. – 8, 9; Ілл. р. – 1). *Ріща – це такі дрова тоненькі.* (Ілл. р. – 8; Коп. р. – 2, 3). *Ріща – це сухі дрова, сушняк.* (Коп. р. – 4, 5; Криж. р. – 1). *Ріща з дерева у лісі або хмизом називають.* (Криж. р. – 2, 3;

Лип. р. – 2; Літ. р. – 4, 7; Мог.-П. р. – 1, 2, 5, 6, 8; Мон. р. – 2; Мур.-К. р. – 1, 2, 3, 4). *Ріща або сушняк кажуть*. (Мур.-К. р. – 5, 6, 10; Нем. р. – 1, 3; Обод. р. – 1; Ол. р. – 1; Піщ. р. – 1, 2, 3, 4, 6, 8; Плис. р. – 1; с.Лопатин, Сам. р.; Сит. р. – 2). *Ріща і хмиз – це погані дрова*. (Сит. р. – 3; Стан. р. – 1, 3; Теп. р. – 1, 4; Тив. р. – 1, 2, 3, 5, 6). *Ріща або сушник, у нас багато його в ліс*. (Том. р. – 3). *Позбирала ріща, той хвати*. (Том. р. – 1, 5). *Це сухі гіляки*. (Том. р. – 6). *Дрібні дрова*. (Ул. р. – 5, 9, 12; Чер. р. – 1, 3, 4, 9; Чеч. р. – 2; Шар. р. – 2, 3; Шпик. р. – 1, 2, 3, 4; Ям. р. – 1; Том. р. – 7). *Ріща – дрібні гіляки*. (Тул. р. – 1, 2). *Поїхав за дровами, а привіз фуру ріща бузькови на гніздо*. (Тул. р. – 4). *Принеси ріща низку*. (Ям. р. – 1). *Обрізані маленькі гілячки*. (Ям. р. – 1, 2, 3). *Ріща принеси палити*. (Ям. р. – 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 4, 6, 8, 9).

2. Гілля дерева. *Ріща – це грубі гіляки, не сухі*. (Брац. р. – 1).

3. Найтонша частина зрізаного дерева (Ям. р. – 5). **4.** Дрібне, тонке і сухе гілля дерев, що впало на землю, яким огороджують садибу і використовують як паливо, хмиз. *Ми в л'їс'ї назбирали р'їшча*. (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Михайлівка, В-Мих. р.).

РОБІТИ ВЛІВКУ Прийняти укол (Ул. р. – 8).

РОБІТИ ГОРІЛКУ Гнати самогон (Бер. р. – 1).

РОБІТИ ЗВОД буд. Робити дерев'яну хату (Літ. р. – 3).

РОБІТИ ЛЕВУШОМ див. ЛІВАК (Ілл. р. – 5).

РОБІТИ ПОЛОТНО Ткати полотно на верстаті. *Наробила полотна від припічка до вікна*. (Жарт. пісня) (Бер. р. – 1; Піщ. р. – 7; Ул. р. – 9).

РОВДЄЛИК пол. Маленька сковорідка (Ул. р. – 12).

РО́ГА Рогатий жук, що літає (Бар. р. – 6).

РОГАЧ **1.** Жук-олень; див. БУГАЙ. Рогатий жук (Бар. р. – 1, 2, 3; с.Будеї, Код. р.). *Рогач – жук, що так реве, літає, великий-великий*. (Бар. р. – 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14; Бер. р. – 1, 4, 5; Він. р. – 6, 7, 9, 10; Вор. р. – 3). *Бугай* (Вор. р. – 4). *Я дуже боюсь рогачів, бо вони щипають*. *Жук, що щипає, з рогами*. (Даш. р. – 1, 2, 5; Джур. р. – 2, 3; Жмер. р. – 6). *Рогач літає, чорний, здоровий*. (Жмер. р. – 8). *Памолодки дуба об'їли рогачі*. (Жмер. р. – 9; Ілл. р. – 1). *Дитина злякалася рогача*. (Ілл. р. – 5, 8; Кал. р. – 5; Ком. р. – 2; Коп. р. – 1, 3, 4; Криж. р. – 1, 2, 3; Лип. р. – 1, 2, 5, 6). *Рогач чорний і щипає*. (Літ. р. – 1, 2, 5, 7, 9; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5). *Рогач, прямо рогач*

і всьо. (Мур.-К. р. – 4, 5, 6; Нем. р. – 1; Об. р. – 1, 3; Ол. р. – 1). *Жук, який іноді ловить курчат* (Піщ. р. – 1). *Комаха* (Піщ. р. – 3, 4). *Великий чорний жук, що літає і плазує, має два ріжки. Як летить рогач, то дуже бурчить.* (Піщ. р. – 7; Плис. р. – 1, 2, 5; Сам. р. – 1, 3; Сит. р. – 2, 3, 4; Стан. р. – 1, 2). *Мене дуже щіпнув рогач.* (Стан. р. – 2; Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 1, с.Сутиски). *Ці, що літають.* (Том. р. – 1, 3, 4, 5). *Жук-олень, він щіпаєця.* (Тул. р. – 3; Ул. р. – 1, 6, 12; Хм. р. – 4; Чер. р. – 1, 2, 9; Шар. р. – 2, 3, 4; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8).

2. Предмет, яким витягають горшки з печі (Піщ. р. – 4).

РОГАЧИК див. РОГАЧ 1 (Ул. р. – 9).

РОГАЧІЛНО Держак для рогача. *Рогачілно часто мін'ати треба / бо вонó перегорáйє.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

РОГАЧІЛО див. РОГАЧИЛНО. *До рогача рогачило* (Літ. р. – 3).

РОГАЧКА Ручка для виймання сковороди (Тур. р. – 2).

РОГЕ́ЛЯ риб. Снасть для ловлі риби (тягнуть по річці) (Літ. р. – 3).

РОГОЗОЧКА Вид цупкої тканини, букля. *Привéзли до магазину фáйну рогозочку, йду*

та вóзьму собі́ на ю́пку. (с.Сербичани, Сок. р.).

РОДА́К Родич (Літ. р. – 9).

РОДІ́ЛЛЯ Жінка, яка родить чи родила, породілля. *Род'ілли подарки принéсли.* (Лл. р. – 1; Ям. р. – 4; с.Гетьманівка, Сав. р.).

РОДИ́НА **1.** Рідня, збірне, родичі. *Моя родина (дядько, тітка)* (Бар. р. – 2, 4). *Йде молодий до молодої з дарами, їх роздає близькій родині молодої. Тепер молода несе дари до молодого і даї його родині.* (Бар. р. – 12).

2. *Родичка, родич. А деж ваша родина? Та допіру пішла додому, у Верхівку.* (Бар. р. – 11, 12; Ям. р. – 2, 6).

РОДИ́НИ *обряд.* День, у який відвідують матір новонародженого, роділля (Чеч. р. – 4).

РО́ЖА¹ бот. Троянда (Бар. р. – 1; Жмер. р. – 4). *Дуже пахне рожка.* (Літ. р. – 8; Ям. р. – 6).

РО́ЖА² Хвороба, на яку слабнуть свині (Літ. р. – 2).

РОЖО́ВІЙ Рожевий, червоний. *Я тебе вбираю в рожові квіти.* (Літ. р. – 9).

РОЖУВА́ТИ Фарбувати (Мур.-К. р. – 5).

РОЖУВА́ТИСЬ Фарбувати щоки. *Дівчата вибриндились та нарожувались.* (Чеч. р. – 4).

РОЖЧІ́НЬКА Посуд для розчинення тіста. *Рожчинила хліб в діжі або в рожчиньці.* (Джул. р. – 3).

РОЗБАТА́ТИ Різати як попало (Теп. р. – 1). Розрізати неакуратно хліб, палець (Теп. р. – 1).

РОЗБИРА́ТИ: **розбирати буряки** – Залишати буряк по одному, прополювати посіяні віночком буряки. *Лиш дв'ї нед'їлі / йак шарувáли в'ўлички на буракú / а тепér вже п'їшли розбирáти.* (с.Обжили, Бал. р.). *Другий раз бура́к розбира́ють, лишáють їго від буряну́.* (с.Коболчин, Кельм. р.).

РОЗБИРА́ТИСЯ Роздягатися (Бер. р. – 1; Брац. р. – 2; Вн. р. – 10; Літ. р. – 3; Ул. р. – 9).

РОЗБИТНИЙ Толковий (Кал. р. – 2).

РОЗБ'О́Й *спец.* Прилад верстату, за допомогою якого виробляють квіти на килимах. *Прикр'їпл'ували розб'ой до верста́та і робі́ли ним га́рн'ї кв'їтки на ковра́х.* (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Дружелюбівка, Ан. р.).

РОЗВА́ГА *техн.* Частина воза (Хм. р. – 3).

РОЗВЕ́ДЕНИЙ ВІЗ *див.*
РОЗПУЩЕНИЙ ВІЗ (Бар. р. – 4).

РОЗВЕСНІ́ТИСЯ *див.*
РОЗВЕСНЯ́ТИСЯ, ВЕСНІ́ТИ. Настана весні (Криж. р. – 1). Весніти (Чер. р. – 2).

РОЗВІ́ДНИК Вдовець (Яр. р. – 9).

РОЗВОЛОКТІ́ Розтягти (Кал. р. – 5).

РОЗВ'О́РА *техн.* 1. Частина у возі під ящиком, за допомогою якої і підток можна посунути передні колеса від задніх, щоб звичайного воза переробити на деякий час на гарбу для перевезення довгих дров, лісу, дошок (Бар. р. – 1, 5, 6, 7, 11, 15; Він. р. – 6, 14; Гай. р. – 6). *Розв'ора йе у во́зі / і вона куйе́ць'а зал'їзом з їйдно́го кінц'а.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Кру́то поверну́в і зламáв розво́ру.* (с.Коси, Кот. р.). *Тили́шка або розвора.* (Ілл. р. – 8; Ком. р. – 2; Лип. р. – 2, 5; Мог.-П. р. – 5; Мон. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Плис. р. – 1; Теп. р. – 3). *Довга тичка, щоб розточити віз.* (Том. р. – 7; Тур. р. – 4; Ул. р. – 4, 6). 2. Розпущений віз (Він. р. – 1; Жмер. р. – 1).

РОЗВОРЕНИЙ ВІЗ Віз для перевезення колод. *Строїтельні дрова треба розвореним возом водити.* (Гай. р. – 2, 6). *Іван під'їхав розвореним возом, погрузив туди довгу і радий поїхав додому.* (Хм. р. – 3).

РОЗВ'О́РИНИ Подовжений віз (Він. р. – 6).

РО́ЗВ'Я́ЗЬ Скошений, але не пов'язаний у снопи хліб (с.Демидівка, Люб. р.).

РОЗГІН *с. г.* Спосіб оранки. *Гореця кругом поля до середини. Це в розгін.* (Брац. р. – 1; Гай. р. – 2, 7). *У розгін і так орут.* (Коп. р. – 4; Мог.-П. р. – 5, 6; Піщ. р. – 1, 2, 3; Теп. р. – 1). *Другого року горут в розгін.* (Ям. р. – 4).

РОЗГОВОР *рос.* Розмова. *Линивий до розговору* (Бар. р. – 11, 12).

РОЗГНІТИ Вибити дно у бочці. *Треба бочку розгніти та пом'їн'ати клéнку.* (с.Обжили, Бал. р.).

РОЗДАВІТИ КОМАРА́ Трохи заснути (Ул. р. – 9).

РОЗДЗЯВЛЯ́КА Гаволов (Гай. р. – 4). *Я йду праворака, а він іде роздзявляка, та й у рота дишло.* (Бар. р. – 6).

РОЗДЗЯВЛЯ́ТИСА(-СА) *зруб.* Зазіхати на щось. *Як роздзявля́тиси на чужé добро́, то ні́ди у сві́ті сво́го ни будиши ма́ти.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

РОЗДІВА́ТИ *Роззявляти,* розкривати. *На чужий коровай рот не роздівай.* (Коз. р. – 1).

РОЗДІЙМА́ТИ *див.* РОЗДІВАТИ. *Кажут люди: на чужий коровай рота не роздімай.* (Мур.-К. р. – 1). *А ти не роздіймай свого писка.* (Тул. р. – 2).

РОЗДІЙНЯ́ТИ *див.* РОЗДІВАТИ. *Роздіями писок.* (Бар. р. – 2).

РОЗКАРА́КИ *мн. див.* КАРА́КИ (с.Лісничівка, Бал. р.).

РОЗКАРЯ́КА Розвилка, верхня частина підпори (Бар. р. – 5).

РО́ЗКВІТ Квітень (Ул. р. – 8).

РОЗКЛА́ДКА *с. г.* Спосіб оранки (Ям. р. – 4). *Орут першого року в розкладку.* (Ям. р. – 4).

РОЗКЛА́ДКИ *див.* РОЗКЛАДЕНИЙ ВІЗ. Віз, в якому знято ящик, а остався тільки скелет. Служить для возіння дров. *Іван поїхав з розкладами по дрова в ліс.* (Даш. р. – 5).

РОЗЛЮСО́ВАНИЙ Розклеєний, розбитий, розліплений. *Беріт собі лампу, така негодна, розлюсована лампа, нікому полагодити.* (Бар. р. – 11).

РОЗМА́РИН *бот.* Назва вазона (Ул. р. – 8).

РОЗМНЯ́ЦКАТИ Роздробити, потовкти. *Розмня́цкала 'м ку́рим трóхи барабу́лі.* (с.Коболчин, Сок. р.).

РОЗМО́ВКА Згадка. *Про вовка розмовка, а вовк у хату.* (Бар. р. – 1).

РОЗНЯ́ТИ 1. Розкрити (Бар. р. – 4). *Не розняв гочей, а розняв калитку.* (Гай. р. – 7).

2. Розвести (Бар. р. – 4).

РОЗПАЛАНІ́ЧИТИ(-СИ, -СА) Розплюснути(ся), розбити(ся). *Упа́у сир на по́л і гет розпалані́чивси.* (с.Сербичани,

- Сок. р.). *Він гет распаланіччу субі ніс.* (с. Ломачинці, Сок. р.).
- РОЗПАСНОВА́ТИСЯ**
 Розсердитись, розлютитись.
Розпасіювався, треба його угамувати. (Том. р. – 4; Тул. р. – 4).
- РОЗПАСКУ́ДЯНИЙ**
 Розбещений. *Корова наша така розпаскудяна, що нічого їсти не можна їй добрати.* (Він. р. – 9).
- РОЗПИ́ВОЧНА** Корчма (Мон. р. – 1).
- РОЗПИСА́ТИСЬ** Одружитись.
Давай розпишиємось. (Чеч. р. – 2).
- РО́ЗПІР** див. НАВСТЕЖЕ́НЬ.
Вітчизняй двері на розпір. (Чеч. р. – 2).
- РО́ЗПІРКА** Незашита частина у шві. *В будь-якому вбранні є (в значенні дирка по шві) і розпірка у фракці (ззаду, внизу)* (Літ. р. – 3; Ул. р. – 9).
- РОЗПОЛО́ХАНІЙ** Наляканий.
Розполохана жінка (Гай. р. – 4).
- РОЗПÓРА** Частина плуга (Бер. р. – 5).
- РОЗПУ́СТЯНИЙ ВІЗ** див. РОЗВОРЕНИЙ ВІЗ (Жмер. р. – 1).
- РОЗПУ́ЩЕНИЙ ВІЗ** див. РОЗВОРЕНИЙ ВІЗ, віз для перевезення довгого дерева (Бар. р. – 2; Тив. р. – 1; Ул. р. – 12).
- РО́ЗРУХИ** Вид торби (Джур. р. – 1).
- РОЗСІ́ПАТИСЬ** Породити.
Розсіпалась кажут про жінку. (Бер. р. – 3).
- РОЗСО́ХАЧ** див. РОГАЧ 1 (Бар. р. – 8).
- РОЗТА́КАТИСЯ** див. РОЗКАХКА́ТИСЯ. Качки от розкахкалися. (Джул. р. – 4).
- РОЗТАРАБА́НИТИСИ(-СА)** зруб. Розговоритися, говорити голосно, безупинно.
Розтарабáниуси, як пустій млин, аж голова зболіла від не́го. (с. Новоселиця, Кельм. р.).
- РОЗТОВПІ́ТИ** Розігнати. *Та так людей розтовпив.* (Ям. р. – 2).
- РОЗТРУ́ТИТИ** Втихомирити, розвести тих, що б'ються (Джур. р. – 3).
- РОЗХАМУ́ЛИТИСЬ**
 Розваритися. *Картоплі розхамулились.* (Том. р. – 4).
- РОЗЧІ́НА** кул. Борошно, розведене в теплій воді, заготовлене для випікання хліба (Тул. р. – 3; Ул. р. – 3).
- РОЗЧИНЯ́ТИ** див. РОЦІ́НЯТИ, заготовляти тісто для випечення хліба. *У діжці розчигняють на хліб.* (Він. р. – 9).
- РОЗШАБА́ТАТИ** Розірвати (Мог.-П. р. – 8).
- РОЗЩЕ́П [?]** (Брац. р. – 1)
- РОЙОВІ́ЦЯ(А)** Роїння, скупчення навколо матки,

утворення рою, виділення нового рою. У лісових бджіл *типёр* *якраз* *роївовіца*. (с.Сокиряни, Сок. р.).

РОНДЭЛИК *пол.* 1. Маленька глибока сковорідка. *Зжарте мені у ронделику дві яйці*. (Бер. р. – 1; Він. р. – 7). *Посудина трохи вища від чари*. (Даш. р. – 5; Ілл. р. – 4; Стан. р. – 3). *Посудина, в якій жарять сало, цибулю. Зніми ронделик, бо сало згорит*. (Тул. р. – 3; Хм. р. – 3). 2. Кастрюля з ручкою (Лип. р. – 5).

РОНДЭЛОК *див.* РОНДЕЛИК 1 (Теп. р. – 3).

РО́НДЕЛЬ *див.* ДЭКО 2 (Мур.-К. р. – 5; с.Чорна, Кр. р.).

РО́НДЕЛЬКА *здрібн. до РО́НДЕЛЬ* (с.Чорна, Кр. р.); *пор.* РУНДЭЛИК.

РОНДЭЛЬОК¹ Сковорідка, менша від звичайної. *Почав рондельок текти*. (Бер. р. – 9). *Невелика сковорідка, ринка. Висип сало у рондельок*. (Бар. р. – 11; Даш. р. – 4). *Маленьке чавунне горнятко, в якому смажать цибулю, сало* (Джул. р. – 2; Жмер. р. – 1). *Це глибока сковорідка з ручкою, в якій жарять сало для «затирання» страви або жарять яєшню* (Літ. р. – 3). *Маленька кастрюля, де сало жарять* (Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 10; Теп. р. – 2; Тив. р. – 1, 9; Сит. р. – 1).

РОНДЕЛЬОК² Дві гілки, які ростуть з одного стовбура (Джул. р. – 1).

РОНДИЛЬОК Кухонне начиння на кшталт дуршлага, що використовується для процідження вареників. *Рондил'ок – це той / що варєники ц'ід'ат к'інл'ачон'і*. (с.Олексіївка, Код. р.); *пор.* РУНДЭЛИК.

РО́НДЛИК *пол.* Глибока сковорода (Він. р. – 12). *Рондлик для сала шкварити*. (Обод. р. – 1).

РО́НЯ *зоол.* Тритон, земноводна тварина. *Цєго літа роніу йа шче не відію*. (с.Іванівці, Кельм. р.).

РОПАВКА *див.* ТАРАКУЦА (с.Козацьке, Бал. р.).

РОСКАЛЬ Лопата-копачка, заступ (Мог.-П. р. – 1, 5; Мур.-К. р. – 9; Том. р. – 8; Ям. р. – 3, 6; Яр. р. – 4, 10).

РО́СКІП *техн.* Частина у воловому возі (Гай. р. – 4).

РОСО́ЛЬНИК *спец.* Насінник, переспілий огірок, залишений на насіння. *Збері росольники, бо будуть дошиї*. (с.Гвіздівці, Сок. р.).

РОСО́ХА 1. Підпірка з розсошилям. *Росохою дерево підпирають, як зародит добре*. (Бар. р. – 1). *У нас стовп з росохами, а соха не кажут*. (Бар. р. – 2). 2. Два дерева, які ростуть з одного кореня

(Тул. р. – 2). **3.** Дві гілки, які ростуть з одного стовбура (Джун. р. – 1).

РОСПА́ШКА *техн.* Плужок, яким обробляють міжряддя просапних культур (с.Кохівка, Ан. р.; с.Гвоздавка, Люб. р.). *Тепёр роспа́шки ч'іпл'айут до тра́хтора / і роспаику́йут на скóросних швиткост'ах.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

РОСПАШКУВА́ТИ

Плужкувати міжряддя просапних культур (Ан. р., Люб. р.; с.Василівка, Мик. р.).

РО́СПИС *Загс.* В неділю сходяця і йдуть до роспису. Від роспису садовлят за стіл, обротно гуляють. (Бар. р. – 12).

РО́СПИСЬ *див.* РОСПИС. Реєстрування шлюбу в ЗАГСІ. *Снідают і йдут до росписі з музикою.* (Коз. р. – 2).

РОСПОГО́ДИЛОСЬ Зміна погоди на кращу (Бар. р. – 8).

РОСПО́РКА *техн.* Частина плуга (Бар. р. – 12).

РОСПУСТІТИ **ГОЛО́БЛІ** *фам.* Мляво, своєрідно йти (Бар. р. – 12).

РОСПУЩЕНИЙ Розбещений, пропусний. *Лишилася жена, роспущена пані з дочками.* (Мур.-К. р. – 5).

РОСПУЩЕНИЙ **ВІЗ** *див.* ТІЧКА, ТІЧОК. Віз без драбин і васаги (Бар. р. – 1, 4, 5). *Тічка або роспущений віз.* (Бар. р. – 13). *Роспущений віз возити*

довге дерево звеця кічка. (Бар. р. – 14).

РОСТЕ́ В СТРІ́ЛІ Колоситься (Ул. р. – 9).

РОСТЕ́ ТРАВО́Ю *с. з.* Період у розвитку хлібів (Тул. р. – 1).

РОСТЕ́ У ТРАВУ́ *с. з.* Період розвитку колоскових (жита і пшениці) (Нем. р. – 3).

РОСТІ́ В СТРІ́ЛКИ *див.* В СТРІЛКИ ІТИ, РОСТИ – період досягання колоскових, коли вони викидають колос (Бар. р. – 4; Бер. р. – 4). У певний період росту збіжжя росте в стрілку (Бер. р. – 5; Джун. р. – 3, 4; Кал. р. – 1, 3, 5; Мог.-П. р. – 5, 6; Мур.-К. р. – 1; Нем. р. – 3; Тив. р. – 3; Ул. р. – 1, 3, 6; Ям. р. – 2).

РОСТІ́ ДО ТРУ́БКИ *с. з.* Період досягання колоскових (Мон. р. – 2).

РОСТРО́ПА **1.** Винний сорт червоного винограду *Посадів йа так'ї сорті: чорний виногра́д / ростро́па / муска́т.* (с.Немирівське, Бал. р.).

2. Необроблений, недоглянутий виноград (с.Немирівське, Бал. р.).

РО́ТІЯ *молд.* Верхнє жіночє вбрання з байки; сукню шиють без рукавів, на зборах. *Ма́ма мен'ї но́ву ро́т'ію пошіла.* (с.Обжили, Бал. р.).

РОТОФЕ́ЙКА **1.** Фуфайка. **2.** Кофточка із складками внизу (с.Гвоздавка, Люб. р.).

РОЩА *див.* РІЩА, хмиз (Лип. р. – 1).

РОЩІНА Розведене борошно з водою і кислим тістом, підготовлене для домішування тіста (діжка невелика для рощини) (Бар. р. – 12).

РУБ Шов на тканині. *Та у цих спіднях руб на рубі. Як ти носиш їх?* (с.Коболчин, Сок. р.). *Такий руб у рубасці твирдий, шо аж тіло натёр.* (с.Сербичани, Кельм. р.).

РУБАНЕЦЬ Поліно завдовжки близько одного метра. *От зараза, як пусцю рубанцьом, то голову провалю.* (Літ. р. – 1). *Вс'ї рубанці ше попере́р'іза́ли на двоїі.* (с.Лісничівка, Бал. р.)

РУБЕЛЬ¹ 1. Знаряддя качати білизну (Бар. р. – 4, 5; Вор. р. – 3). *Покачай рубльом шматя.* (Даш. р. – 5); *Дерев'яна широка палиця з вирізаними зубцями, якою викачують білизну.* (Жмер. р. – 1; Плис. р. – 3; Сит. р. – 4; Тив. р. – 4, 6; Ул. р. – 2). *Взяла рубель і качає шматя.* (Ул. р. – 9; Хм. р. – 9);

♦ **рубльом трусе** – прасує (Він. р. – 9). 2. Довга жердина для притиснення соломи чи сіна на гарбі під час перевезення. *Іяк йідиши далёко за солóмойу / бері с собóйу рубёл'.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

Рубель, що

притискують снопи чи гроші. (Бар. р. – 12).

РУБЕЛЬ² Карбованець. *І карбованець тоже рубель.* (Бар. р. – 13, 14, 15; Він. р. – 9, 12). *Рубель, то гроші* (Коп. р. – 4; Літ. р. – 7; Мур.-К. р. – 5, 6; Стан. р. – 1, 2; Тив. р. – 1; Яр. р. – 1). *Має іден рубель.* (Бар. р. – 2).

РУБЕЦЬ Прут, зовнішня потовщена частина коси. *Як потягнув, що й рубець урвався, кажут.* (Гай. р. – 5).

РУБІЛЬ Жердина, якою пригнічують (притискують) снопи чи сіно на возі. *Приклади рубиль.* (Шар. р. – 3).

РУБІТИ Вагітніти. *Ця жінка ходє руба.* (Кал. р. – 3).

РУБКА Тонке полотно. *Вона як іде в церкву, то завиває голову в рубку, така білена (жінка з іншого села).* (Бар. р. – 2).

РУБЛИК Частина знаряддя качати білизну (Бар. р. – 13).

РУБОК Полотняна хустка, вибілена, випрасувана, для голови (Одягалась в свята як намітка) (Бар. р. – 4).

РУДА¹ у ролі ім. Кров (с.Осички, Сав. р.).

РУДА² 1. Трясовина. *У нас кажут руда, таке болот, йдеш, а воно гойдаєя.* (Бар. р. – 1). *Руда – це те саме, що і драговина, там коні страгнут.* (Даш. р. – 2). *Драговина, болото, в'язкий берег з рудою*

- ржавою водою.* (Плис. р. – 5).
- 2.** Низький берег для випасу (Він. р. – 1). *Це мокрий луг над річкою.* (Він. р. – 9). *Це глиняник або беріг.* (Ілл. р. – 8). *Це болото біля ставу.* (Кал. р. – 1). *Берег з рудою ржавою водою.* (Кал. р. – 2). *Беріг з ржавим ґрунтом.* (Коз. р. – 1; Ком. р. – 1). *Місцевість, де ржава земля.* (Кал. р. – 2). *Поле біля луку.* (Літ. р. – 2). *Низьке болотисте місце з зарослями осоки, очерету.* (Мон. р. – 1). *Зарослий берег, де вода біжить, є криничка.* (Ор. р. – 3). *Це дуже болотисте місце коричневого кольору.* (Пог. р. – 2). *Мокрий берег.* (с.Лопатин, Сам. р.). *Мочар і лози.* (Тив. р. – 3). *Місце низинне з великою кількістю вологи.* (Тив. р. – 3). *То червона вода на березі ставка* (Ул. р. – 5). **2.** Сінокіс біля річки (Кал. р. – 2). *Місце для сінокошу, може бути мокрою і сухою.* (Мон. р. – 2). *Місце, де косять сіно і де є ознаки руди.* (Ул. р. – 12). **3.** Ріка у полі (Тур. р. – 3). **4.** Глина (Сам. р. – 1). **5.** Толока, ніколи не орана, ніколи не орана земля (Він. р. – 14; Мон. р. – 2).
- РУДА́**³ зоол. Білка. *Білка, це руда, хвіст здоровий як падає, підкладає під себе.* (Брац. р. – 1).
- РУ́ДКА** **1.** див. РУТКА. **2.** Берег з ржавчиною у воді (Ілл. р. – 1); своєрідна місцевість з болотом (Мур.-К. р. – 7). *Пастух свиснув на корів і ті повільно переставляючи ноги, вийшли на рудку.* (Хм. р. – 3). **3.** Назва урочища – Жидівська долина (Жили євреї, які займалися торгівлею) (Літ. р. – 4).
- РУДЯК**¹ с. г. Відходи після молотьби гречки (Бер. р. – 5).
- РУДЯК**² орн. Вільшанка, родини дроздових. *Рудякі гет овес видзьобуют.* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- РУЖО́** Рушниця. *Зарадив гвинтовку чи ружо мабуть.* (Бар. р. – 15; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 9; Криж. р. – 1).
- РУЖУВА́ТИСЬ** Фарбувати лице. *Дівчата наружувались, пішли в клуб.* (Вор. р. – 5); підводити червоною фарбою губи, щоки (Ілл. р. – 6; Лип. р. – 2).
- РУКАВІ́ЦІ** кул. Вареники великі (Ул. р. – 9).
- РУКА́ТИЙ** Злодійкуватий. *У ко́го він такий рука́тий уда́уси? Усьо́ тя́гни, де шо ві́дит.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- РУМ** див. ВАТРА **1** (Вор. р. – 3).
- РУМАНЕ́ЦЬ** бот. Ромашка (Ул. р. – 8).
- РУМІ́НКА**¹ бот. Сорт картоплі (Бар. р. – 4; Літ. р. – 2).
- РУМІ́НКА**² Літня піч надворі (Шпик. р. – 3).
- РУМІ́НКА** див. РУМИНКА¹ (Бар. р. – 1). *Я вже румінки копаю.* (Чеч. р. – 2).

РУМІНКИ зв. мн. Теплі жіночі черевики. *Купіла рум'інки / а взутис' nemá в шо.* (с.Обжили, Бал. р.).

РУМНЯНОК бот. див. **РУМАНЕЦЬ.** *На городі є кілька корчиків румнянку.* (Бар. р. – 11; Лип. р. – 2; Ям. р. – 6).

РУМ'ЯНОК бот. див. **РУМАНЕЦЬ** (Мур.-К. р. – 2, 10).

РУ́НДА Стовбур товстого дерева (с.Будеї, Код. р.) * Колода, яку ріжуть на дошки. *Оце́ прив'із ру́нду / шоб пор'ізати / а то до́шчок трéба.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

РУНДЕЛИК Маленька сковорідка з довгою ручкою для зажарки страви. *Подáй рундéлик / трéба боршч зажáрити.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

РУНДЕЛЬОК 1. Мала глибока сковорідка. *Рундeльок мeниши́й чари* (Брац. р. – 3). **2.** Маленька каструлька з довгою ручкою. *В рундeлькy зварилa дитині каші.* (Коп. р. – 2).

РУНДУ́К Повозка для провезення зерна. *Рундуком таким возили.* (Криж. р. – 2).

РУ́НО мн. **РУ́НА 1.** Озимина, осінні сходи пшениці, жита. *От гарні руна зеленіють.* (Бер. р. – 1). *Жито в траві* (Він. р. – 1, 9, 12; Вор. р. – 3). *Зійшло руно восени.* (Гай. р. –

4). *Жито в траві. Руна зеленіють.* (Гай. р. – 6; Даш. 5). *В цьому році гарно зазеленіло руно.* (Даш. р. – 5; Джул. р. – 4; Джур. р. – 1). *Хороші цієї осені руна.* (Ілл. р. – 5; Літ. р. – 1, 7, 9; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 10; Нем. р. – 1, 2, 3; Яр. р. – 7). *Таке густе жито як руно.* (Піщ. р. – 7). *На руна жинуть пасти осінню, на замерзле жито.* (Сит. р. – 2). *Коли зійде хліб, то кажут руно.* (Сит. р. – 4; Стан. р. – 1; Теп. р. – 3). *Озимина проростає в кущики.* (Тив. р. – 1). *Озимина в руно зійшла.* (Шпик. р. – 3).

2. Загальна назва всіх сходів (Тив. р. – 1; Том. – 3; Тул. р. – 1, 4; Ул. р. – 8; Чер. р. – 9; Шар. р.). *Весняні чи осінні сходи хлібів. Пшеничні руна, житні руна. Весною рано руна дзелені, кажут.* (Гай. р. – 5).

3. *Вовна з вівці. Руно з вівці, вовна гострижана.* (Гай. р. – 2). *Вовна з ідної вівці.* (Гай. р. – 5; Джур. р. – 1, 3; Коп. р. – 3). *Руно значит вовна на вівці.* (Коп. р. – 2, 4; Літ. р. – 1, 7, 9; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 10; Тив. р. – 1). *Овеча вовна в купі, не розібрана.* (Том. р. – 1, 3; Тул. р. – 4; Шар. р. – 2). *Це коли зовсім обстригают вівцю, і воно тримаїця умесці.* (Шар. р. – 3).

РУНТАТИ 1. Розхитувати, зривати з ґрунту (Криж. р. – 1).

2. Чіпати, зривати з місця, турбувати (Лип. р. – 2; Ям. р. – 4).
- РУ́РКА** *нім.* 1. Трубка (Вор. р. – 1). 2. Носик чаника. *Че́рез ру́рку во́ду влива́ють з ча́йника.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- РУСНА́К** Не поляк, українець (Мур.-К. р. – 5). *Русин, у західній українській області українець.* (Ям. р. – 1).
- РУ́ТКА** Урочище, через яке протікає річка, і вода в якому весь час жовта (Бар. р. – 10).
- РУ́ЦЯ**, мн. **РУ́ЦІ** *дит.* Рука, мн. руки (Бер. р. – 5; Брац. р. – 3; Бар. р. – 4, 5, 11, 13, 14, 15; Вор. р. – 5; Жмер. р. – 1; Ілл. р. – 6; Літ. р. – 8; Мог.-П. р. – 1; Ул. р. – 3). *Мамо, болит руця.* (Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).
- РУЧА́ЙКА** 1. Кількість конопляного волокна, яку можна обхопити зап'ястями руки, горстка. *Руча́йкою́ назива́ють пак клóча шо й́го мо́жна обн'ати пáл'ц'ами руки́.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). 2. Вітіпана на бателіні горстка конопель і скручена по половині; пучок прядива, приготовлений для пряжі. *Пов'яжи ручайки і забори / шоб дошя не намочив.* (с.Обжили, Балт. р.).
- РУ́ЧИЙ** Моторний, швидкий, охайний. *От ру́ча д'івчина / вс'о п'ід рука́ми горі́т'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- РУ́ЧКА** *техн.* Частина плуга, за яку тримаються йдучи за плугом (Коз. р. – 1). Частина коси, за яку тримаються (Ул. р. – 4, 5).
- РУЧІ́ЦЯ** *здріб.* до «ручка» – частина у возі. *А жєбрей до ручниці́* (Ілл. р. – 5; Ул. р. – 5).
- РУ́ШИТИ** Зачіпати. Вживається лише з заперечною часткою «не руш». *Не руш жита.* (Бар. р. – 7; Лип. р. – 2).
- РЮ́ХКАТИ** Хрокати, так свиня кричить (Брац. р. – 3).
- РЯ́БЕЦЬ** *орн.* Хижа птиця (Лип. р. – 5).
- РЯ́БИН** *орн.* Шуляк (Ям. р. – 4).
- РЯ́БІНКА** *бот.* Пижмо звичайне. *Міжá бу́ла укритá жóбутими квіткáми ря́бінки.* (с.Білоусівка, Сок. р.).
- РЯ́БКА** Веснянкувата дівчина. *Али та ря́бка такі́ фáйна!* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- РЯ́БКІ́** зв. мн. Веснянки. *Аді́, ужé твої́ ря́бікі повіхóдили.* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- РЯ́БЧА́К** Полосате рядно (с.Лопатин, Сам. р.); *див.* РАПЦУ́Н, РАПЧА́К, РАПЧУ́Н.
- РЯ́БЧИК** *кул.* Спечене тісто, перемішане з ягодами (Чеч. р. – 1).
- РЯ́ДОВІ́НА** Рядно. *Виробила рядовину́.* (Шпик. р. – 3).
- РЯ́ЖАНКА** *кул.* Пряжанка, роблена сметана (Літ. р. – 8); штучна сметана (Літ. р. – 2; Тив. р. – 10); молоко, змішане зі сметаною (Лип. р. – 8).

С

СА *незм.* Препозитивна і пост-
позитивна дієслівна частка,
відповідає постфіксові *-ся*. *Ще*
той са ни вродів, щоб усім
догодів. (с.Білоусівка, Сок. р.).

САБЛУК, мн. **САБЛУКІЙ**, *бот.*
Сорт яблук. *Велике, зелене,*
кисле, як цап, коли полежить,
то синке стає, смачне. (Ул. р.
– 8; Бар. р. – 4).

САБЛУКА *бот.* Дика яблуня і
кислиця (Тул. р. – 7). *На*
саблукках яблунка віся аж до
зимі. (с.Новоселиця,
Кельм. р.).

САВѢТА Єлизавета (Бар. р. –
7).

САВИТИ Справляти свято
Савки. *Було б тобі не савити,*
не варварити, не амбросити, а
кужіль кундосити. (Бар. р. – 4).

САВУЛА Той, хто загадував на
панщину, є прізвиськом.
(Бар. р. – 2). *Осаула із*
фольклору, в часи кріпацтва.
Були савули, загадували на
роботу, хто провинився, били.
(Джур. р. – 3). *У пана було два*
савули. (Джур. р. – 2).

САДИБА Місце з
господарськими будівлями.
Там на садибі поклав хату.
(Том. р. – 3; Шар. р. – 4).

САЖАВКА Невеличке озерце,
ставок, в якому розводять
рибу. *Почали і у нас розводити*

рибу в сажавках. (с.Лісничівка,
Бал. р.).

САЖАНКА Цибуля, яку весною
висаджують у ґрунт. *Шос*
сажанка рідко зійшла в мене
сего року. (м.Сокиряни.
Сок. р.).

САЖЕНЬ, **САЖИНЬ**,
САЖИНЬ Давня лінійна міра
(дорівнює 3 аршинам або 2,134
м). *Ліс кладут у сажні.*
(с.Романківці, Сок. р.).

САЖНІ Поліна завдовжки
близько двох метрів. *Дубі*
розразіали на рубанці і сажні.
(с.Лісничівка, Бал. р.); *пор.*
РУБАЇЦІ.

САК¹ *техн.* Однокорпусний,
простий плуг (Ям. р. – 1).

САК² Жіночий верхній одяг
(Тул. р. – 4).

САКІЗ *спец.* Фабричні білі
нитки для ткання. *Полотно,*
роблени на сакізі, файне.
(с.Новоселиця. Кельм. р.).

САКІВСЬКИЙ: **саківський**
плуг. *див.* САМОХОД – вид
плуга (Бар. р. – 6; Бер. р. – 8).
Коліска до саківського плуга
була. (Бар. р. – 2). *Саківські*
були у нас плуги. (Гай. р. – 6).

САКОВНЯ *див.* РЕПТУХ,
ОПАЛКИ – мішок коням їсти
давати (Гай. р. – 7; Сит. р. – 3).

САКОВСЬКИЙ *див.*
САКІВСЬКИЙ ПЛУГ,
звичайний сучасний плуг
(Жмер. р. – 1); кінний плуг
(Жмер. р. – 2). *Плуг є*

- саківським, самоход з колесами. (Бар. р. – 1). *Найкраций плуг*. (Тул. р. – 2, 5).
- САЛАМА́ХА** кул., заст. Приправа з товченого часнику і розсолу. *Смашино поїв боханьців з салама́хою*. (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- САЛАТУ́РА** с. г. Неродючий ґрунт. *У мене ни земля, а салату́ра йкас*. (с.Романківці, Сок. р.).
- САЛА́Ш** Шалаш, житло, стойло для овець (Бар. р. – 6; Ілл. р. – 4).
- САЛГАН** тюрк. Місце, де ріжуть овець, різниця (с.Козацьке, Бал. р.).
- САЛТЕ́РКА** Глибока глиста (Вор. р. – 2).
- САЛЯТИ́РКА** пол. **1.** Неглибока тарілка (Вор. р. – 5). **2.** Біла череп'яна глибока миска (с.Козацьке, Бал. р.; с.Глубочок, Кот. р.; с.Саврань, Сав. р.).
- САМАНА́Е** Подібний (Яр. р. – 2).
- СА́МЕ В ТОЙ ДЖОС** Саме в той момент (Він. р. – 12).
- САМОДРА́ТНИЦЯ** кул. Самогонка (Літ. р. – 3).
- САМОКА́ТКА** Велосипед (Чеч. р. – 4).
- САМОКА́ТНІЙ** [?] *Ми виступали проти Керенського. Я був у самокатній разведці. Тоді самокатки були не такими, як зараз*. (Бар. р. – 5).
- САМОПА́СОМ** незм. Корова пасеться попутно (Жмер. р. – 2). *Попасом гнати корову*. (Він. р. – 6). *Так говорять, коли худоба іде пасучись*. (Жмер. р. – 1). *Самому пасти, не гонити худоби в череду. Коли хто з сім'ї пасе свою худобу. Череду кажут... по селах є, без цього не можна бути, а в нас самопасом*. (Бар. р. – 1). *Худоба іде і пасеться* (Ул. р. – 12).
- САМОРІ́ДНИЙ** Зроблений з грубого полотна. *Саморідна сорочка довго но́сица*. (с.Братанівка, Сок. р.).
- САМОРОЗПРА́ВА** Сваволя. *3 кріпаками була саморозправа, били різками*. (Жмер. р. – 9).
- САМОТО́КА** спец. Прилад, на який накладається пряжа, щоб мотати в клубки (Ям. р. – 3).
- САМОХО́Д 1.** Безколісний плуг. *Вид плуга з колішнюю, ще саковським його звать. Плуг ... є саковським, самоход. Сам іде, не треба тримати руками*. (Бур. р. – 6). *С колесами* (Бар. р. – 1; Він. р. – 7). *Безколісний плуг* (Джул. р. – 1). *Плуг без «колісні»* (Жмер. р. – 2). *Самоход. Плуги були горбатенькі і самоходні* (Мур.-К. р. – 5; Хм. р. – 3). *Самоходний плуг* (Він. р. – 6).
- 2.** Комбайн без трактора (Тул. р. – 2).

САМОШЕРЧИЙ

Недоумкуватий, дурний
(Теп. р. – 1).

САНДА Олександра (Ям. р. – 6).

САНИ-ОПЛЕТНЯКІ Сани, якими користуються при перевезенні дров (Бар. р. – 10).

САНКА Полоз від саней. *Добрий іздовий: гат сплени побив, тільки одна санка ціла осталась. Сани як підут затоки – санта так і відлетіла.* (Бар. р. – 4).

САНТІМ Сантиметр. *Платя повино бути на штири сантиметри і ни грубиши* (с.Новоселиця Кульм. Р.).

САПА́НКА с. г. Період сапання (Бер. р. – 1).

САПАТО́РИТИ Плужкувати, проводити культивуацію (с.Канцеба, Сав. р.; Ілл. р. – 6). *Скородити сапатором.* (Ул. р. – 4).

САПА́ТИ с. г. Шарувати (Ол. р. – 4).

САПАТО́Р див. ДРАПАК, знаряддя для обробки ріллі – культиватор без коліс (Літ. р. – 8). Сапатор (Він. р. – 6).

САПІ́ЛНО Держак сапи (Лип. р. – 2). *Треба зробити нове сапілно до сапи.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

САПРАТО́РИТИ с. г. Обробляти поле культиватором або «сапаратором» (Коз. р. – 1).

САРА́КА рум. Бідняк, бідний (Ям. р. – 4).

САРА́КУ незм. див. САРАКА. *Ни відганей іго від хати, він і так сара́ку* (про собаку). (с.Новоселиця, Кельм. р.).

САРАНЧА́ зоол. див. КОНИК (Гай. р. – 6).

САРДА́К Чоловічий одяг (Жмер. р. – 2).

САРІ́КА заст. Вид верхнього (переважно робочого) одягу з домотканного сукна (типу свита, куртка) (Кельм. р., Сок. р.). *Чоловікі саріку підпирізуют.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

САТПРУ́СЬ [?] (Том. р. – 1).

САФІ́ Подвійна торба (Джур. р. – 1); пор. БЕСА́ГИ, БИСАГИ, БЕГА́ЧІ, САХВИ.

САХВІ́ Дві торбі, спереду і ззаду. *У нас такого немає.* (Гай. р. – 6).

САЧАВІ́ЦЯ бот. Бобова культура, чечевиця, сочевиця. *Сачавиця і вига – це ідно.* (Бар. р. – 1, 6, 7, 11). *Сачавиця і звалась линтварка.* (Бар. р. – 13; Бер. р. – 3); *Є чорна сачавиця, то века, і тарелушина.* (Гай. р. – 2, 5, 6). 2. Вика (Бар. р. – 1; Гай. р. – 5, 6).

САЧОВІ́ЦЯ бот. Чечевиця (Гай. р. – 7; Жмер. р. – 8; Стан. р. – 9). *Напру́ сачовіц'і та напечу́ пир'іжк'ів* (с.Лісничівка, Бал. р.); див.

САЧАВИЦЯ, САШОВИЦЯ,
СОЧЕВИЦЯ, ШАШОВИЦЯ.

САЧОК 1. Верхній жіночий одяг з простого матеріалу, напівпальто на ваті, коротший, ніж полька. *Коліс' тільки в сачках і ходіли / бо не було таких пал'тів / як зараз.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Пошила новий сачок на зіму.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Сачкі і зараз шийт.* (с.Концеба, Сав. р.). *Жіночий одяг, шитий з «ластіку»; на ваті, занесла шити сачок* (Бар. р. – 9, 12). *Жінки тепер носят жукет або сачок.* (Бар. р. – 13; Бер. р. – 2, 6; Брац. р. – 2, 3; Він. р. – 6; Вор. р. – 2, 5; Гай. р. – 3; Даш. р. – 3, 4, 5, 6; Джул. р. – 1, 4, 5; Жмер. р. – 1, 2, 3, 7; Ілл. р. – 4; Ком. р. – 2, 3; Лип. р. – 5, 8; Літ. р. – 3, 7, 8; Мог.-П. р. – 1, 5; Ол. р. – 4; Піщ. р. – 6, 8; Погр. р. – 4, 6, 7, 8; Сам. р. – 4; Чер. р. – 1, 2, 4; Шпик. р. – 2, 4). **2.** Літній піджак, жіночий жакет, короткий жіночий зимовий одяг. *Носят паліто, сачок, кафтан* (Бар. р. – 1). *У нас носят паліто, кафтан, та кочий сачок.* (Бар. р. – 5). *Я хочу пошити на сьвата сачок.* (Бар. р. – 4). *У кишені в сачку є кілька рублів, возьми їх.* (Бар. р. – 10, 11). *Піджак шийється з кращої матерії на свята, бо на будень з товстого пошити матеріалу сачок* (Бар. р. – 4).

Носят паліто, куфайку, сачок. (Бар. р. – 7). **3.** Напівпальто (Сит. р. – 1; Стан. р. – 3; Тив. р. – 5, 7, 9, 10; Том. р. – 7; Тул. р. – 2; Тур. р. – 3). *Тре вишити собі на літо сачок.* (Ул. р. – 1, 3, 8, 9, 12). *Сачок якурат на тебе.* (Ул. р. – 6). *Сачок був великий.* (Хм. р. – 1, 3, 5, 9). *А в середній період називались сачки до колін.* (Ям. р. – 4, 5; Ям. р. – 6; Яр. р. – 2, 6, 9, 10).

САША Шосе. *В нашуму силі вже тójжи сашу поклáли.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

САШОВІННЯ Бадилля чечевиці (Том. р. – 3).

САШОВІЦЯ бот. див. САЧАВИЦЯ (Том. р. – 3; Тул. р. – 1).

СВАДЬБА обряд. **1.** Весілля (Джур. р. – 3). *Маю йти в ниділю на свадьбу до свої систри.* (с.Сербичани, Сок. р.). **2.** Сватання. *Свадьба перед весіллям, а то весілля.* (Тул. р. – 1).

СВАРИЦЯ Видавати звуки (про індіків). *Індики свараця.* (Літ. р. – 7).

СВАТАЧ обряд. Жених. *Ну то як ви с сватачем? Скоро весілля буде?* (Бар. р. – 5; Піщ. р. – 7).

СВАТИ обряд. Зятьові батьки. *Прийшли свати у гощі.* (Жмер. р. – 1).

СВАТОШНИЙ Святковий (Бар. р. – 4). *Нашос убрала цу*

- сватѳину* *сукѳнку?*
(с.Новоселица, Кельм. р.).
- СВА́ХА**, мн. **СВАХІ́** *обряд.*
Жінки, запрошені на весілля.
Свахи виспівували на весіллі.
(Брац. р. – 3).
- СВЕ́ДЕР** Сverdло (Плис. р. – 1).
- СВЕКЛІ́А** Листя буряків (Яр. р. – 6).
- СВЕ́КОР** Батько чоловіка. *Мій свекор і свекруха давно вже померли.* (Тив. р. – 3).
- СВЕКРУ́ХА** Мати чоловіка.
- СВЕ́РБЕЛ** *спец.* Прилад теслярський (Гай. р. – 6; Ор. р. – 3).
- СВЕРБІ́ВУЗА** *бот.* Шипшина (Чеч. р. – 4).
- СВЕРБІ́ВУС** *див.*
СВЕРБІ́ВУЗА (Бар. р. – 2; Лип. р. – 7; Мур.-К. р. – 2 10; Піщ. р. – 1; Стан. р. – 3; Чер. р. – 5; Мог.-П. р. – 7).
- СВЕ́РБЛИК** *спец.* Сverdло маленьке (Гай. р. – 2, 4, 5, 6; Джул. р. – 4; Мон. р. – 1, 4; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1, 7; Сам. р. – 2; Теп. р. – 1; Хм. р. – 2; Ул р. – 4).
- СВЕ́РДЛИК** *спец.* Сverdло (Том. р. – 1); *див.* СВИДЕРОК, СВИ́ДЕР, СВИ́ДЕРОК.
- СВИ́ДА** *с. г.* Час збирання неперестиглого жита. *Як віжнеш у свиду́, то жи́то фа́йни, важке́, а пересті́гле легке́.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- СВИ́ДЕРОК** *див.* СВЕ́РДЛИК (Коп. р. – 3).
- СВИ́ДОВІ́Й** Не перестиглий, трохи недозрілий (про зерно). *Із свидового жи́та хліб смачні́ший.* (с.Волошкове, Сок. р.). *Пишині́ца са́ма добра, свидова́.* (с.Вігрянка, Сок. р.).
- СВИ́НА́РНЯ** Колгоспне приміщення, в якому знаходяться свині (Бар. р. – 7; Даш. р. – 5; Ко. р. – 1). *Моя дочка́ робит на свина́рні.* (Ком. р. – 4; Том. р. – 3; Шпик. р. – 3).
- СВИ́НЕЦЬ** Приміщення для свиней. *А колис, звѳсно, для свиней був свинець.* (Гай. р. – 6; Плис. р. – 2); *див.* СВИ́НІ́ШНИК, СВИ́НУ́ШНА.
- СВИ́НІ́ШНИК** *див.* СВИ́НЕЦЬ (Сам. р. – 7).
- СВИ́НУ́ШНА** *див.* СВИ́НЕЦЬ (Ул. р. – 1).
- СВИ́РБІ́ВУС** *бот.* Шипшина (с.Семенівка, Код. р.). *Я насушила трохи свирбивусу.* (Криж. р. – 1); *див.* СВИ́РБИ́ГУЗ, СВИ́РБИ́ГУС, СВИ́РБИ́УЗ, СВИ́РБИ́УС.
- СВИ́РБІ́ГУЗ** *див.* СВИ́РБИ́ВУС (с.Будеї, Код. р.; с.Байбузівка, Сав. р.; с.Михайлівка, Ан. р.).
- СВИ́РБІ́ГУС** *див.* СВИ́РБИ́ВУС *А свирбі́гус жа на зи́му запаса́ју / бо вс'у зи́му пів чай з ним.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- СВИ́РБІ́УЗ** *див.* СВЕ́РБВИ́ВУС. *У лісі було багато свирбіузу.* (Він. р. – 12; Мог.-П. р. – 4).

- СВИРБІУС** *див.* СВЕРБВИУС (Ям. р. – 6). *Ми варимо чай лиш з липи і свирбиусу* (с.Новоселиця, Кельм р.).
- СВИРБЛЯЧКА** *мед.* Заразна хвороба (Ул. р. – 9).
- СВИСТОК** Дерев'яний предмет, на який накладається цівка, щоб могла крутитись у човнику (Вор. р. – 5).
- СВІТА**¹ Гурт. *Під свитою розуміють кодро родичів, які підтримують один одного.* (Ілл. р. – 1).
- СВІТА**² Одяг. *Носят свиту, пальта, кохти, кухвайку.* (Гай. р. – 6). Одяг, кобеняк (свита з ворком) (Сам. р. – 7).
- СВИТІНА** Верхній одяг (Тул. р. – 1).
- СВІТКА** Короткий жіночий одяг на ваті. *Я справила собі гарну свитку.* (Ком. р. – 4).
- СВІДЕР** *див.* СВЕРДЛИК (Тив. р. – 3).
- СВІДÉРОК** *див.* СВЕРДЛИК (Бар. р. – 1, 4, 5, 6, 7, 8). *Такий добрий свідерок купив.* (Бар. р. – 9, 11, 12, 13, 14, 15; Він. р. – 1; Вор. р. – 4; Жмер. р. – 2, 9; Кал. р. – 1; Коп. р. – 4; Літ. р. – 5; Мур.-К. р. – 1; Сам. р. – 2, 3, 7; Тив. р. – 1, 3; Том. р. – 6; Тул. р. – 4; Ул. р. – 9; Шар. р. – 2, 4).
- СВІЖОГОРКА** Свіжозорана земля. *Якщо гореця зразу, то це свіжогорка.* (Літ. р. – 1).
- СВІРГУН** *зоол.* Коник-стрибунець (Ул. р. – 9).
- СВІТІВКА** *обряд.* Старша дівчина на весіллі з боку жениха (молодша сестра або близька родичка). *Цієї ниділі я буду за світівку.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- СВІТІЛКА** *обряд.* **1.** Дівчина, запрошена на весілля молодим. *Дівчина, яка на весіллі пришиває вітку, це сестра молодого або найближча родичка.* (Бар. р. – 2, 10). *За світилку була сестра.* (Брац. р. – 3; Жмер. р. – 1). **2.** Незаміжня сестра жениха на весіллі, що виконує обряд тримання свічки та інші організаційні дії. *Сестра́ молодого йєсл'і незáмушина / то св'ітілка / а йак зáмушина / то свáха.* (с.Коси, Кот. р.). *Світілки чипл'айут дружбám букéти / танц'уйут.* (с.Немирівське, Бал. р.).
- СВІТЛО** Керосинова лампа (Бар. р. – 2).
- СВІТЛЯК** Жук (Ул. р. – 9).
- СВІШНИСЬКО** *с. г. див.* СОНЯШНИСЬКО (Ул. р. – 12).
- СВÓРЕНЬ** *с. г.* Частина воза (Гай. р. – 6; Джур. р. – 3).
- СВÓРІНЬ** *с. г. див.* СВОРЕНЬ (Гай. р. – 2).
- СВОЯЧКА** Своячениця, сестра моєї жінки (Коз. р. – 1).
- СВУЛОКИ** Дорожки між полями. Смуга землі під одним і другим полем (можна

- проїхати возом, межа вужча)
(Літ. р. – 2).
- СВЯТНИЙ** Святковий. *Святна сорочка – сорочка на свято* (Літ. р. – 3).
- СВЯТОШНИЙ** Святковий. Святошна сорочка, сорочка, яку носять у свято (Бар. р. – 1; Криж. р. – 1). *Це у мѐни святошина спідни́ца.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- СЕ** *заст.* Вказівний займенник середнього роду. Вказівна частка. *Воловіна – се прѣжа трѣтього сорту.* (с.Братанівка, Сок. р.).
- СѐЛЕЗЕНЬ** Качур. *Селезень – це в піснях так.* (Вор. р. – 3). *Старі баби селезень кажуть тіки.* (Гай. р. – 4; Коз. р. – 1); *див.* СЕРЕЗИ́НЬ.
- СѐЛИСЬКО** 1. Центр села. 2. Місце, де колись було село (Бар. р. – 6).
- СѐЛІЗЕНЬ** *див.* СѐЛЕЗЕНЬ (Бар. р. – 5).
- СѐЛЯТИ** Нанизувати. *Скажем, тютюн нанизувати на шнурок.* (Мур.-К. р. – 10).
- СѐЛЬСОВѐТ** Сільрада. *Оця вулиця, що ви йшли, до мене, де, сельсовет, від самого містка, це село Брядівка.* (Бар. р. – 1). *У сельсоветі ниньки збори.* (Бар. р. – 11).
- СЕМЕНА́СТІ** Темно-сірі (про курей) (Бар. р. – 1).
- СЕМЕРІ́НКА** *бот.* Сорт яблунь (Літ. р. – 2).
- СЕМІНА́ТІ** *орн.* Птахи різнокольорові (Ул. р. – 8).
- СЕМИРА́ГА** 1. Сіра свита (Нем. р. – 3). 2. Дорога свита (Ор. р. – 2).
- СЕНЕФА́Т** Ксенофонт (Бар. р. – 7).
- СѐНЯ** *пест.* Олександр (Бар. р. – 5).
- СЕПАТО́Р** [?] (Сам. р. – 7).
- СКПАТО́РИТИ** [?] (Сам. р. – 7).
- СЕРВЕ́ТА** Вид скатерті (Яр. р. – 3).
- СЕРП'Я́ГА** Верхній чоловічий одяг. *Серп'яга се чуга́й, як чемѐрка.* (Яр. р. – 6).
- СЕСА́, СЕСЕ, СЕСІ** *заст.* Вказівний займенник. «*За́втра старості́ прій́дуть*», – *сеса́ ду́мка ни дава́ла Марі́ї спо́кою ці́лу ніч.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СЕСТРА́ В ДРУГИХ** Двоюрідна сестра (Коз. р. – 1).
- СЕСТРА́ В ТРЕ́ТИХ** Троюрідна сестра (Коз. р. – 1; Тив. р. – 2).
- СЕСТРІ́НИЧ** Чоловік сестри, той, що тримає рідну сестру (Літ. р. – 3).
- СИБІ́РНИЙ** 1. Холодний. *Сиб'ірний ден'.* (с.Слюсареве, Сав. р.). 2. Злий: **◆ сибі́рний пес.** (Ям. р. – 4); *пор.* СІБІ́РЯЧИЙ.
- СИВУ́ЛЬКА** *пестл.* від СИВУ́ЛЯ¹ (Кельм. р., Сок. р.). *Вилі́кі сиву́льки ни збирáй, бо вони́ чирві́ві.* (с.Романківці, Сок. р.).

СИВУЛЬКИ бот. Вид грибів (Тул. р. – 7; Шар. р. – 3); пор. СИВУЛЯ¹.

СИВУЛЯ¹ бот. Сіра сиріожка. *Приніс Іван з лісу казан саміх сивулів.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

СИВУЛЯ² ірон. Стара дівка (Криж. р. – 1). *Горніну ичитайут сивул'уйу / старойу дівкоюу.* (с.Концеба, Сав. р.; с.Кохівка, Ан. р.).

СИВУШКИ бот. Вид грибів (Літ. р. – 6), пор. СИВУЛЯ¹.

СІДІР 1. Торбинка, сумка, плетена сітка, в які беруть їжу на роботу. *Він приніс на полі великого сідора.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

2. Чоловік чи хлопець, що нічого не робить. *Йак сід'ір той сидіт на п'іч'і.* (с.Концеба, Сав. р.).

СІДІТИ 1. Жити, проживати, мешкати (Кельм. р., Сок. р.). *Колись коримá, пляц був, то вони тепер там сидят.* (Бар. р. – 2). *Осадьба – це місце де якийсь колгоспник сидит, звеця осадьба.* (Бар. р. – 2). *Вже вісім років минуло, як вона ся віддала за него. Вона б іще з ним сиділа, коли це іден раз за щось посварилася. Вона б з ним і тепер ще сиділа, так він на нюю тепер має пасію.* (Бар. р. – 5). *А то кажут, та він сидит там, від Говір.* (Бар. р. – 5). *Він був больний і три роки сидів у саду.*

В селі оце де допіру колгосп, сидів старий пан Діонісій. (Бар. р. – 6). *Ми сидимо на краю села, коло болота.* (Бар. р. – 11). *Їдна частина села Макогонівкою звеця, це тут, де ми сидимо.* (Бар. р. – 15; Брац. р. – 3; Він. р. – 7). *Сидіти – оселятись.* (Джул. р. – 1). *Тепер Яків сидит по той бік річки, коло чупури.* (Жмер. р. – 1). *Він сидит на ті вулиці.* (Жмер. р. – 2). *Сидит в ті хаті.* (Жмер. р. – 3). *Курінь – то це така хата в лісі, там живе лісник, або це сидит сторож, стереже щось. Тому кажут курінь.* (Жмер. р. – 10; Ком. р. – 2). *В нас старіші є, іден старий сидит там, коло мурованого млина.* (Мур.-К. р. – 5). *Ми на середку сидимо, там сидят Лавігуни, на соші кажут сидят.* (Мур.-К. р. – 5). *Хата в лісі, де сидит лісник.* (Об. р. – 3; Піщ. р. – 4; Стан. р. – 3; Том. р. – 7). *Вони сидят коло колгоспу.* (Тул. р. – 2). *Вони сидят на тій вулиці осьдо.* (Тул. р. – 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3). *В тім саду пани сиділи, мали там дім.* (Чеч. р. – 2). *Вже два роки, як ми сидимо у своїй хаті.* (Ям. р. – 4). ♦ **Сидіти в комірному** – Наймати у когось кімнату, жити з кимось через сіни (Теп. р. – 1). **2.** Зберігатися (Кельм. р., Сок. р.). *У мени повідло сиділо від восени аж дотепер.* (с.Сербичани, Сок. р.).

- СИДУ́ШКА** Цідилка. *Та ни на рушнік, а на сиду́шку ціді́ молоко́.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СІ́КАВКА** Іграшка. *З бузини зроблена трубка з поршнем, за допомогою якого діти, граючись, пускають вуську струю води.* (Бар. р. – 5).
- СІ́КАТИ** Пускати, бити тонким струменем (Криж. р. – 1).
- СІ́КВА** *іхт.* Різновидність в'юна. Така, як в'юн, але тонша (Бер. р. – 3).
- СИКОТІ́ТИ** Сичати. *Вона (гадюка) сидит в дуплі і сикотит.* (Тул. р. – 7).
- СІ́КСА** *іхт.* Вид риби (Яр. р. – 3).
- СІ́ЛА** Багато. *Витрачена сила грошей.* (Тул. р. – 1).
- СИЛÉТИ** Низати, нанизувати. *Я вже ни бáчу силéти нítку.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СІ́ЛНЕ** *незм.* Дуже. *Силне тяжко.* (Теп. р. – 1). *Сі́льне сего́дни нароби́ласи.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- СИ́ЛУВАНИЙ** Той, що робить із примусу. *Силуваним коньом далеко нев'їдеши.* (Він. р. – 9). *Силуваним конем не нароби́си.* (Він. р. – 9; Мог.-П. р. – 6).
- СИ́ЛУВУ́КИ** *див.* СУЛОВА, вузька польова дорога між гонами. *Через поле проходять сулувуки.* (Жмер. р. – 9).
- СІ́ЛЯНКА** Низка, в'язка (с.Василівка, Мик. р.). *Сі́л'анка табаку́ / табако́вого лісц'а.* (с.Козацьке, Бал. р.; с.Ухожани, Бал. р.). *Ц'ілу сі́л'анку бублик'ів привéзла з Гадéсу.* (с.Концеба, Сав. р.).
- СИ́ЛЯТИ** Нанизувати на шнурок порізані яблука, нитку сilyати в голку (Бар. р. – 4). *Сilyати тютюн на шнур.* (Яр. р. – 6).
- СИМЕРА́ГА** Свита (Хм. р. – 4).
- СИМИРІ́К** *техн.* Більший плуг (Мон. р. – 2).
- СИМІ́РКА** *техн.* Сільськогосподарське знаряддя. *Драпак має п'ять зубів, а є драпак семірка.* (Том. р. – 4).
- СИН,** кл. **СИНУ** Ласкавна форма звертання до малої дочки, онука, онуки малого віку (Жмер. р. – 1; Ул. р. – 12). *Не бігай, сину, на дорогу.* (Ул. р. – 3). *Ціко, ідіт гайту! Іди, сину, в сі люлі.* (Бар. р. – 1). *Цьотка, а де мама? Пішла до бабуні. Скажи, сину, як ти виходиш з школи, то ще видно надворі?* (Бар. р. – 15).
- СИНОВА́** у ролі ім. Жінка сина, невістка (с.Саврань, Сав. р.).
- СИНЯ́ВА** Хмара, вид хмари (Яр. р. – 3).
- СИНЯ́К** *бот.* Синяки, вид грибів (Піщ. р. – 6). Подібний до гриба, тільки корінь внизу не потовщений; характерний тим,

- що при надламуванні цей гриб зразу ж синіє (Лип. р. – 4; Літ. р. – 2, 7; Тул. р. – 4; Шар. р. – 3; Яр. р. – 6).
- СІПАНКА** 1. Дерев'яна посудина для борошна, зерна. *Є ще сипанка для муки.* (Бар. р. – 7). 2. Діжка з суцільного дерева для зерна (Жмер. р. – 1).
- СІПАТИСЯ** 1. Пускати колосок; див. ВИСИПАТИСЯ. *Сипеця жито* (Бар. р. – 1). *Жито сипеця два тижні.* (Бар. р. – 1, 2, 3, 5, 6). Певний період росту жита, пшениці. *Підросла на піваршина, починає сипаця.* (Криж. р. – 2, 3). *Жито в сам перед сипця або викидає колосок.* (Мур.-К. р. – 5). Сипатись з трави (Том. р. – 4). 2. Колоситися (Хм. р. – 3; Чер. р. – 2, 7, 9; Яр. р. – 5, 6).
- СІПНЯ** див. СОЛОМНЯНИК (Бер. р. – 5).
- СІРВАТКА** кул. Страва, зварена з сироватки, сиру і муки (Чер. р. – 6).
- СІРВИЙ** Сирий (Жмер. р. – 3; Мур.-К. р. – 5). *Ні сирвий, ні унікся.* (Бер. р. – 3). *Розступися, сирва земле, я під тебе піду.* (Том. р. – 1). *Розступилась сирва земля.* (Том. р. – 1).
- СИРОВІЦЯ** Ув'яз із сириці. *Біяк прив'язують до ціпилна сировицею.* (Криж. р. – 2).
- СИТА** Сироп для підгодовування бджіл. *Варять бджолам ситу.* (Ул. р. – 3).
- СІТИЙ 1.** Жирний (про м'ясо). *Ни хочу такого сітого м'яса, дай міні ліча.* (с.Новоселиця, Кельм. р.). 2. Гладкий. *Напустив Гапку ситу, порвала на мені свиту.* (Теп. р. – 1). *Не ситий кабан.* (Яр. р. – 1).
- СІТКО** Сітка, якою накривають голову від укусу бджіл (Ул. р. – 3). Маска для роботи на пасіці (Хм. р. – 1).
- СИЧАТ** Качки крачут, сичат (коли сідають на яйця).
- СИЯШНИСЬКО** с. г. див. СОНЯШНИСЬКО (Коз. р. – 1).
- СІБІРЯЧИЙ** Злий, лютий, пронизливий, холодний (частіше про вітряну погоду). *Сіб'ір'ачий холод надв'ор'ї.* (с.Концеба, Сав. р.).
- СІБА дит.** Хліб (Ям. р. – 3).
- СІВ-СІВ!** див. ГУСЮ-ГУСЮ! (Чеч. р. – 4).
- СІВА 1.** Невелика земельна міра (Шпик. р. – 3). Частина ниви, засіяна одним махом руки (Криж. р. – 1). 2. Торба, мішок, з якого розсівали в полі зерно, коли сіяли руками (Криж. р. – 1).
- СІДАТИ** Поселятися. *Як постоїт вимурована хата з рік, то ще краще, а буває ще й не просохне добре, а треба сідати, то й сідають.* (Гай. р. – 5). *Почали приходити люди і*

- осідати. почали сідати і був великий урожай.* (Шар. р. – 2).
- СІДІЛЬНИК** Сідло (Ул. р. – 9).
- СІКАЛЬНИЦЯ** Станок, на якому січуть капусту (Криж. р. – 1).
- СІКАТОР** 1. Прилад для обсікання тонкого гілля (Літ. р. – 3). 2. Прилад для підрізування винограду (Ям. р. – 4).
- СІКІЦЬ** *дит.* Скочити (Ям. р. – 6).
- СІКОРА** *бот.* Осокор, дерево. *Ця сікора дуже давня, я її такою помню.* (Бар. р. – 3). *Кругом цих копанок посадили були сікори, верби.* (Ул. р. – 6).
- СІКОРИТИ** Сердитися, лаятись, бути зухвалим. *Н'іко́ли не сіко́р з ста́ришими.* (с.Концеба, Сав. р.; с.Бирносове, Фр. р.).
- СІЛЬСОВЕТ** Сільрада (Хм. р. – 3).
- СІЛЯТИ, СІЛІТИ** Нанизувати. *Завтра підимо сіліти тютю́н.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СІМЕЙКА** Мішечок (Жмер. р. – 2). *Налуцила повну сімейку кукурудзи.* (Коп. р. – 2; Том. р. – 7; Ул. р. – 12).
- СІМЕНЬКА** Клуночок, маленька, низенька, невеличка торба. Торба для сіяння зерна (Бар. р. – 5, 15; Джур. р. – 3; Коп. р. – 2; Тул. р. – 5).
- СІМЕНЬОВИЙ** Насінньовий. *Теребити мак, фасолю, бураки сіменьові.* (Бар. р. – 13).
- СІМІСТВО** Сім'я. *Зібра́лоси все сіміство́ в ниді́лю.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СІМНЯ¹** Торба величиною менше мішка (Джур. р. – 3).
- СІМНЯ²** Сім'я. *Люб'ю, як сімне виліке.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- СІМНЯЧКА** Півмішка чогось (Тул. р. – 4).
- СІМ'Я** Насіння з конопель (Тив. р. – 6).
- СІНДІРІЙ** *бот.* Пастернак. *Йа у помидо́ри йак квас'у кладу́ с'інд'іре́й.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- СІНИЙ** Сінешний. *Сідай, милий, на сінім порозі, та й розкажи, що чув у дорозі.* (Том. р. – 5).
- СІННИЙ** *див.* СІНИЙ. *Убив якось свою жінку на сінім порозі, подивився в колисочку, обілляли сльози.* (Мур.-К. р. – 4).
- СІНОЗБИРА́НЯ** *с. г.* Сінокос (Гай. р. – 7).
- СІНОКО́С** *с. г.* Час збирання сіна і процес роботи. Косовиця сіна (Жмер. р. – 9; Бер. р. – 5; Гай. р. – 4; Джул. р. – 3; Даш. р. – 5). *Наспіла косовиця, так більше кажут сінокос.* (Гай. р. – 2; Шпик. р. – 3).
- СІНОКОСІ́НЯ** *с. г.* Збирання сіна (Гай. р. – 7).
- СПА́КА** *лайл.* Сердитий і причіпливий начальник, поліцай, хабарник. * Узагалі лайливе прізвисько всякої

- причіпливої людини.
*Ховайтес'а / добр'і л'уди / бо
вже йде с'іпака.* (с.Лісничівка,
Бал. р.).
- СІРКОВИЙ** Жовтий (Яр. р. – 6,
9).
- СІРЧАКІ** бот. Вид грибів
(Тул. р. – 1).
- СІРЯК** Верхній чоловічий одяг
(Бер. р. – 5).
- СІСІ!** Сядь! (Тур. р. – 3).
- СІ-СЮ-СЮ!** див. ГУСЮ-
ГУСЮ! (Мог.-П. р. – 5).
- СІСЯ** [?] (Ям. р. – 6).
- СІТКІ** Тюлеві завіси (Жмер. р.
– 1).
- СІЯНКА¹** Насіння цибулі
(Піщ. р. – 1).
- СІЯНКА²** Озимина. (Кельм р.).
*Пройшов дощ і поправились
сіянки.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.).
- СІЯННЯ** с. г. Сівба (Брац. р. –
1).
- СКА́БКА** Защіпка для
закривання дверей. *Заскабни
двері на скабку.* (Бер. р. – 1)
- СКАВУЛІТИ** Скавчати. *Собака
скавулит.* (Бер. р. – 5; Теп. р. –
1).
- СКАВУЛЯ́ТИ** Вити (про вовків)
(Коп. р. – 2).
- СКАЖЕ́НІНА** екс. Дуже
неврівноважена, нервова,
сварлива людина. *Йак
скаженіна кричіт.*
(с.Концеба, Сав. р.).
- СКАЗ**, мн. **СКАЗИ** 1. див.
ОГРІХ, пропуски під час
оранки землі. *Бувають такі,
що не хочуть вертатися, так і
лишають кази. Наробив
казів кажут.* (Бар. р. – 1, 2, 3).
*Оре – пише, де не заїде – сказ
лише.* (Бар. р. – 4). *Там казів
лишив, то тато будут
сварити.* (Бар. р. – 5, 10). *Горе
добре, казів наробив.* (Бар. р. –
13, 15). *Орав та й наробив
казів.* (Бер. р. – 1, 3, 4, 5;
Вор. р. – 3; Він. р. – 12, 14). *А
казів наробив кажут.* (Гай. р.
– 6, 7; Джул. р. – 1; Джур. р. –
2). *Як орут і пропускають, то це
кази* (Джур. р. – 3). *Ото
казів наробив.* (Жмер. р. – 1).
*Нащо наробив ти казів по
полю.* (Жмер. р. – 9). *Як оце та
наробит орач казів, то
приходиця після ще лопатою
підкопувати.* (Коп. р. – 4).
Кази поробили. (Криж. р. – 2,
3; Мог.-П. р. – 4, 5, 6). *Наробив
кази.* (Мур.-К. р. – 4, 5, 6;
Нем. р. – 4; Об. р. – 1; Ол. р. –
1; Піщ. р. – 3, 4, Теп. р. – 1;
Тив. р. – 1, 3, 4; Том. р. – 1).
Наробив казів (Том. р. – 4).
*Коли оре і пропускає, то це
кажут робе кази.* (Том. р. – 6,
7; Тул. р. – 2, 4). *Під час
орання залишилось багато
казів.* (Тул. р. – 5; Ул. р. – 12;
Хм. р. – 3; Чер. р. – 1, 7, 9;
Шар. р. – 3; Шпик. р. – 1, 3;
Ям. р. – 1, 2, 4, 6; Яр. р. – 3, 5,
6, 7, 8). *Гл'аді мен'і / орі без
каз'ів.* (с.Лісничівка, Бал. р.;

- с.Капустянка, Сав. р.;
с.Ухожани, Бал. р.).
- 2.** Пропуск, огріх при оранці, сіянні чи косінні. *Як вийди плуг з борозні, то робиши сказ.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- 3.** *екс.* Вигук, лайка. *Сказ на його голову.* (Жмер. р. – 2).
- СКАЗІДОРОГА** Народна назва лютого місяця (Тул. р. – 7, с.Кобилівка).
- СКАКУ́Н** зоол. Коник-стрибунець (Хм. р. – 4).
- СКАКУ́ХА** зоол. Жаба (Ул. р. – 9).
- СКАПА́ТИ** Позбутися чогось чи когось неприємного, звільнитися від когось, чогось. *Скапа́в від одно́го лі́ха, то на то́бі дру́ги.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СКАРАДА́** Озимі посіви на мочарах. *Озимі скарадою звут по мочарах.* (с.Жван, Мур.-К. р.; Лип. р.).
- СКАРА́СКАТИСЬ** Відчепитись (Бар. р. – 2).
- СКАРБОВИ́Й** пол. Селянин-бідняк, що колись працював по найма́х (Коп. р. – 3).
- СКАРБУ́Н** Наймит (Тив. р. – 9).
- СКА́ТИРКА** Тканина, якою накривають стіл (Том. р. – 3).
- СКАТУВА́ТИ** фольк. Дуже побити. *Але ж де так скатувати за то, що я так набігався.* (Джур. р. – 3).
- СКВА́ПНИЙ** **1.** Поспішливий (Бар. р. – 5). **2.** Лінивий. *От сквапний до роботи, як ведмідь до горобців.* (Він. р. – 9).
- СКЕ́ЛКО** Скло від лампи. *Бач, як скелко закоптілося.* (Ул. р. – 3).
- СКІ́БКА** Тоненький кусок хліба (Джур. р. – 3; Сам. р. – 7; Том. р. – 1).
- СКИМІ́ТИ 1.** Нити, боліти. *Зуби так скимлять, що не можу їсти.* (Криж. р. – 1). **2.** *перен.* Скавучати (про собак). *Собаки скімлять.* (Сит. р. – 4).
- СКІПА́ТИ** Закипати. *Окріп скипає, а вареники ще не готові.* (Криж. р. – 1).
- СКІ́ПКА** Сірник. *Присвіти хоч мені скіпкою.* (Бар. р. – 9).
- СКІСОК** Зношена коса (Кал. р. – 2; Ілл. р. – 8).
- СКЛЕ́ЦОК** Мішок, наповнений чим-небудь від чверті до половини, оклунок. *М'ішок до половіни / скле́цок.* (с.Коси, Кот. р.; с.Козацьке, Бал. р.); *пор.* КЛУМА́К.
- СКЛАД** с. г. Спосіб оранки (Гай. р. – 2). *У склад – це з середини до краю.* (Гай. р. – 4). *У склад, у розгін.* (Гай. р. – 5, 6, 7). *Раз город орут у склад, а другий – у борозну.* (Даш. р. – 2). *У склад, коли оре кругом.* (Коп. р. – 4; Мог.-П. р. – 4; Піщ. р. – 1, 2, 3; Плис. р. – 1, 2; Тив. р. – 1; Том. р. – 1).
- СКЛАДА́ТИ О́ЧІ** Заплющувати очі. *Складаю очі, а вони не хотят спати.* (Криж. р. – 2).

- СКЛАДЧИНА** Гуртова поміч сусідові (Яр. р. – 5).
- СКЛАСТИ СТОПИ** Померти (Мог.-П. р. – 4).
- СКЛЕПІТИ ОЧІ** Закрити очі (Бар. р. – 10).
- СКЛЄЦИК** Півмішка, клунок. *У мене склецик пшениці.* (Том. р. – 4).
- СКЛЄЦОК** див. ТЛУМАК, ПІВМІШКА, КЛУНОК. *Кинула два склецики на плечі і пішла світом.* (Бар. р. – 11; Він. р. – 7; Мог.-П. р. – 1, 7, 8; Мур.-К. р. – 10). *Він ніс чималенький склецик.* (Тул. р. – 2). *Вона тримала на плечах склецик.* (Тул. р. – 5; Ям. р. – 4).
- СКЛЄЦЬОК 1.** див. СКЛЕЦОК, КЛУНОК (Жмер. р. – 2). Третя або четверта частина чогонебудь в мішку. *Пішли й принесли по склецьку глини.* (Коп. р. – 2). *Йду до млина, там у мене ще склецьок муки.* (Криж. р. – 8; Том. р. – 7; Ул. р. – 12; Чер. р. – 7, 8; Яр. р. – 4, 6, 9). **2.** Кусок глини (Коп. р. – 2).
- СКОБЕЛ** іхт., див. КОВБЛИК (Бар. р. – 2).
- СКОБЛИК¹** іхт., див. КОВБЛИК. *Ще й скоблик чула. Певно маленька рибка, не знаю.* (Бар. р. – 1, 14; Літ. р. – 2; Ком. р. – 2; Кал. р. – 5; Мур.-К. р. – 6; Ул. р. – 9, 12; Шпик. р. – 1, 3).
- СКОБЛИК²** **1.** Металевий прилад в одвірку, на який накладається клямка для замка (Жмер. р. – 2; Джул. р. – 1; Ком. р. – 2). **2.** Товстий залізний прут з загостреними кінцями, зігнутий з двох боків (Том. р. – 7). **3.** Защіпка біля дверей, щоб не відхилилися (Тул. р. – 2).
- СКОБЛІ** іхт. Назва риби. *Скобллі – це слизька риба.* (Брац. р. – 1).
- СКОВБЕЛЬ** Пристрій в дверях (Він. р. – 12).
- СКОВБЛИК** іхт. Назва риби (Стан. р. – 1).
- СКОВБЛІ** іхт. Вид риби (Криж. р. – 3).
- СКОВБЕЛЬ** іхт. Дрібна риба (Шпик. р. – 3).
- СКОВЗАТИСЬ** Ковзатись. *Ми вчора цілий день сковзались по льоду.* (с.Стадниця, Він. р.).
- СКОПЕЦ, СКОПЕЦЬ** Дійниця. *Озьмі скопéць і йди подоїти корóву.* (с.Романківці, Сок. р.).
- СКОРО** незм. Може, можливо. *Як ти тогó, скоро забарися, то ключ я залишу під ка́міном.* (Ям. р. – 4).
- СКОРОДА¹** **1.** бот. Молоденька осока. *Нажáли скороді та покидали в хát'і на зéмл'у* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** бот. Лісова трава. (с.Сербичани Сок. р.).
- СКОРОДА²** Сковорода (Нем. р. – 1).
- СКОРОДИТИ** Волочити. *Скородят це обично пшеницю,*

- а волочат рілю. А культівують під бураки, ранче драпали.* (Брац. р. – 1). *А після сівби заволочатъ, або, кажут, скородят.* (Джур. р. – 1; Гай. р. – 6; Коп. р. – 3; Нем. р. – 3). *Скородят або драпают драпаком.* (Том. р. – 1). *Скородити грядку граблями.* (Шар. р. – 2).
- СКОРÓДРІ** Швидкостиглі вишні (Ул. р. – 8).
- СКОТ** Худоба (Том. р. – 1).
- СКОТІНА** Худоба (Вор. р. – 2).
- СКРАЇСЬКО** Край. *На скраїську.* (Брац. р. – 1).
- СКРА́КАТИ** Квакати. *Скра́кають жаби.* (Сам. р. – 2).
- СКРА́КЛІ¹** зв. мн. **1.** *ірон.* Худа, немічна людина або тварина. *Не людіна / а самі скра́клі остáлись.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** Замерзлі руки, в яких не згинаються пальці. *Ру́ки замéрзли і ста́ли як скра́клі.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- СКРА́КЛІ²** зв. мн. *техн.* Частина плуга без колішні; за допомогою скраклів регулюється глибина оранки (Бар. р. – 5, 11). * Частина старого дерев'яного плуга (Криж. р. – 3).
- СКРА́ЯТИ** Кокроїти. *Скраяти сорочку.* (Ул. р. – 9).
- СКРЕГОТА́ТИ** Кричати по-сорочиному, по-жаб'ячому. *Скрегочут сороки. Скрегоче сорока.* (Бар. р. – 11; Брац. р. – 3). *Жаби скрегочут.* (Ком. р. – 1; Ул. р. – 9).
- СКРЕНД** *техн.* Частина воза (Тур. р. – 3).
- СКРЕНТ** *техн. див.* СКРЕНД (Плис. р. – 2).
- СКРЕСК** Тоненька плавуча крига (Яр. р. – 9).
- СКРИГОТА́ТИ** Квакати. *Жаби скриготят* (Плис. р. – 4; Ул. р. – 2).
- СКРИМПУЛІ** зв. мн. *спец.* Частина ткацького верстата, по якій рухається вгору-вниз начіния. (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- СКРІ́НЯ** Ящик, у який складають білизну (Брац. р. – 3).
- СКРІ́ПИЦІ** *техн.* Частина верстата (Ул. р. – 8).
- СКРО́НІ** *незм.* Спереду (Сам. р. – 1).
- СКРУТ 1.** *техн.* Частина воза, за допомогою якої він повертається, повертає колеса під возом за допомогою дишла (Бар. р. – 2; Бер. р. – 4, 5). *Колесо, осі, скрут – це саме, которе повертаєця.* (Брац. р. – 1; Вор. р. – 3; Гай. р. – 6; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 8; Обод. р. – 3). *На подушку скрут скраплюєця, що повертаєця весь віз на ньому.* (Сит. р. – 3; Тив. р. – 2). *Скрут, на которому віз повертаіця*

уліво чи управо. (Том. р. – 1).
2. Важке становище (Тив. р. – 6).
СКРУ́ТЕЛЬ **1.** Пучок, віхоть соломи для підпалювання дров у печі або спалюванні соломи (Бар. р. – 5; Він. р. – 1; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Чер. р. – 2; Шар. р. – 3). **2.** кул. Своєрідне печиво (Бар. р. – 4). Пиріг (Жмер. р. – 1; Тул. р. – 2, 5).
СКРУ́ТЕНЬ *див.* СКРУТЕЛЬ **1.** *Крутінь соломи в піч.* (Бар. р. – 4, 5).
СКРУ́ТИЛЬ *див.* СКРУТЕЛЬ **1** (Бар. р. – 1, 2; Том. р. – 1). *Як солону скрутити, щоб класти в піч, то кажут скрутиль.* (Том. р. – 1).
СКРУ́ТИНЬ *див.* СКРУТЕЛЬ **1** (Він. р. – 14; Літ. р. – 2).
СКУ́ЛИТИ Мружити (про очі). *Ни скуль вочі, бо нифа́йно.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
СКУПЕРДЯ́Й Дуже скупий (Коз. р. – 1).
СКУПЕЧИ́Й Дуже скупий. Прикметник вищого ступеня (Мог.-П. р. – 6; Чер. р. – 1).
СКУПІЛЯ́ЧИЙ Дуже скупий (Літ. р. – 2).
СКУПО́ТА Скупий (Мон. р. – 1).
СКУПУ́ЧИЙ *див.* СКУПЕЧИЙ (Літ. р. – 7, 9; Тив. р. – 6).
СКУПУ́ЩИЙ *див.* СКУПЕЧИЙ (Криж. р. – 2).

СКУРТЕ́ЙКА Короткий жіночий одяг, жіноча куртка на ваті, комір з цього ж матеріалу (Піщ. р. – 4, 7).

СЛА́БИЙ **1.** Безсильний, кволий (Бер. р. – 5). *Слабий у нас говорат або слабосильний, а кволий не.* (Брац. р. – 1; Гай. р. – 4, 5). *Такий собі хилий, слабий.* (Гай. р. – 6). **2.** Хворий. *Заслабла в мене жінка, слаба.* (Гай. р. – 7; Жмер. р. – 3, 6, 8; Теп. р. – 2, 3; Чер. р. – 7, 8; Яр. р. – 4).

СЛА́БІСЦЬ, *мн.* **СЛА́БОСЦІ** Хвороба, *мн.* хвороби. *Чума слабісць на скотині.* (Гай. р. – 4; Мон. р. – 1, 4). *Кінська слабісць* (Тул. р. – 7, с.Кобилівка).

СЛАБОВІ́ТИЙ Кволий (Мог.-П. р. – 1).

СЛАБОВІ́КИЙ Кволий (Вор. р. – 3; Коз. р. – 1).

СЛАБУВА́ТИ Хворіти (Бер. р. – 7).

СЛА́ВНИЙ **1.** Гарний, красивий (Бар. р. – 2, 13; Він. р. – 6). *На ній дуже славна хустка.* (Він. р. – 9; Вор. р. – 1; Жмер. р. – 6; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 9; Тур. р. – 2). *От славна дівчина.* (Тул. р. – 5). *Сусітка купила славного кафтана.* (Ул. р. – 6; Шар. р. – 2). *Славна погода* (Ям. р. – 1). **2.** Добрий, смачний (Бар. р. – 13).

СЛА́ВНО *незм.* Гарно, красиво, прекрасно. *Такий плуг зоре*

- слічно, так славно оре.* (Бар. р. – 1). *Сьогодні так славно надворі.* (Бар. р. – 1, 11; Він. р. – 6, 7; Жмер. р. – 2; Джул. р. – 1; Тул. р. – 2).
- СЛАВНО-СЛАВНО** *незм.* Дуже гарно, красиво (Ул. р. – 12).
- СЛАСТУН** Той, хто любить їсти солодке (Орат. р. – 3).
- СЛЕЗЬ** *іхт.* Назва риби, миньок. *Слезь гладенький, слизький.* (Мур.-К. р. – 5).
- СЛИВНЯК** Наливка, напій, що готується зі слив і цукру; такий же, як і вишняк (Бар. р. – 2, 4). *Приходьте до нас на сливняк.* (Бар. р. – 9; Літ. р. – 3; Тур. р. – 2; Ул. р. – 3, 9).
- СЛИЗ** *іхт.* Вид риби; див. СЛЕЗЬ, СЛИЗИК (Мур.-К. р. – 6; Яр. р. – 3). *Кажут: лин або слизик.* (Гай. р. – 5).
- СЛИЗИ** [?] (Ям. р. – 6).
- СЛІЗИК** **1.** *іхт.* Вид риби (Ілл. р. – 8). *Слизик або мисяк* (Мур.-К. р. – 6; Чер. р. – 1; Ям. р. – 1). *Слизики – маленькі рибки* (Том. р. – 5). **2.** В'юн (Теп. р. – 1).
- СЛІЗИКИ** зв. мн. див. **КРЕМУШКИ** (с.Будеї, Код. р.).
- СЛИЗЬКІЙ НА ЯЗИК** Хитруватий, проноза (Даш. р. – 4).
- СЛІЙ** Глиняна полив'яна банка, в яку заливають лій. *Тепер б'уд'яку банку / в йаку вливайт лій / називають слій.* (с.Будеї, Код. р.); див. СЛОЇК, СЛОЙКА.
- СЛІПАК** *знев.* Погана лампа. *Хоч би сліпак засвітили.* (Бер. р. – 1). *Коло цього сліпака нічого не видно.* (Він. р. – 9; Літ. р. – 3).
- СЛІПОТА** *бот.* Сон-трава. У народі існує повір'я, що коли потерти очі цією травою, то можна осліпнути. *Не думай терти оч'ї рукамі / ти ж сл'іпоту рвала.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- СЛІПОТА КУРАЧА** *мед.* Хвороба очей (Ул. р. – 9).
- СЛІЧНИЙ** *пол.* **1.** Гарний, прекрасний, смачний (с.Тарабанівка, Тив.р.). *Я літом уже вчищала погреб, то найшла кілька яблук, залишилися. То такі слічні, з дерева такі не будуть.* (Бар. р. – 15). **2.** Гарний (Мог.-П. р. – 7).
- СЛІЧНО** *незм. (пол.)* **1.** Добре, прекрасно, гарно. *Була колісь і колісня, такий плуг, зоре слічно, так славно оре.* (Бар. р. – 1; Джул. р. – 1). **2.** Акуратно (Жмер. р. – 2; Том. р. – 7). **3.** Подібно (Ул. р. – 12).
- СЛОБОДНИЙ** Вільний (Ілл. р. – 3).
- СЛОЇК** **1.** Банка, посудина для варення, повидла (глиняна переважно). *Збанок на воду, а слоїк на варення.* (Бар. р. – 2). *На воду збанок, а на повідло – слоїк.* (Бар. р. – 5). *Баночка для*

- сметани, масла. (Бар. р. – 4, 6). *От нещастя, розбила слоїк.* (Бар. р. – 9). *Банька на воду, а на повидло слоїк.* (Жмер. р. – 10). *Там слоїк і літра одельно, а слоїк побився.* (Лл. р. – 1, 6). *Слоїки такі грубі були.* (Мур.-К. р. – 6). **2.** Велика банка (Ул. р. – 9). **3.** Скляна банка, посуда на молоко (Літ. р. – 3). *Наварила вареня повний слоїк.* (Ком. р. – 4; Кал. р. – 2; Піщ. р. – 1). *Мати зварила вареня повний слоїк.* (Чеч. р. – 4; Ям. р. – 1; Яр. р. – 1).
- 4.** Глечик. *Купив слоїк смальцю.* (Бер. р. – 1).
- СЛОЇЧОК** *Зорібн. від СЛОЇК* (Лл. р. – 1).
- СЛОЇКА** *див. СЛІЙ* (с.Будеї, Код. р.).
- СЛОНЯШНИК** *див. СОЛОНЕШНИК, СОНЯШНИК* (Сам. р. – 3; Ул. р. – 6; Хм. р. – 2).
- СЛОТА́** *Негода, дощ із вітром* (Джур. р. – 2). *Обліжний дощ* (Джур. р. – 3). *Затяжний дощ* (Том. р. – 1). *Погана погода* (Шар. р. – 3, 4).
- СЛУЖИТИ** **ХЛЇПЦЕМ**
Наймається пастухом. Служит хлопцем. (Сам. р. – 3).
- СЛУП**, *мн. СЛУПИ* *пол.*
1. *Стовпець. Паркан кладця в слупи з дощок* (Бар. р. – 1). *Купив дубові слупи на хату.* (Бар. р. – 2, 4). *Паркан з дощок робиця, у слупи закладаїца.* (Бар. р. – 5). *А може це такі слупи, що на них кладут балки.* (Бар. р. – 7, 11, 12). *Треба закопати слупа* (Бар. р. – 9). *Будують шопи й стодоли будували, но там теж сохи немає, може, це слупи?* (Бар. р. – 13). *А кляли стодоли у нас без слупів.* (Бар. р. – 14; Бер. р. – 2, 6; Він. р. – 1). *Стовп біля ворит.* (Джур. р. – 3; Мог.-П. р. – 1). **2.** *Стовп; великі стовпи з чотирьох сторін хати. Коли зводять хату / то раніше закопують слупи.* (с.Гетьманівка, с.Концеба, с.Осички, с.Полянецьке, с.Неділкове, с.Бакша Сав. р.; с.Демидівка, Люб. р.). *Уже звели слупи.* (Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 7; Вор. р. – 1). *Стовпи – слупи.* (Гай. р. – 2). *Треба балків, слупів.* (Гай. р. – 4). *З дилів скоріше хату мурують, то треба слупів, шири дні і мури.* *Клуні як будують, то заготовляють слупи.* (Гай. р. – 6; Даш. р. – 4). *Отак два слупи, причеплений мотузок тай гойдаюця.* (Джур. р. – 1). *Стовпи, з яких ставлять основи стін в будинку.* (Жмер. р. – 1, 2, 7; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 2, 5). *Бачилисте ся хата без слупів.* (Мур.-К. р. – 6, 7, 8, 9, 10; Нем. р. – 2). *А зводили, то це тільки зводити хату на слупи.* (Об. р. – 3; Ол. р. – 2;

Піщ. р. – 1, 6; Стан. р. – 2; Теп. р. – 1, 4; Тив. р. – 5, 9, 10; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 6; Чер. р. – 4, 8; Шар. р. – 1; Шпик. р. – 2; Яр. р. – 4). **3.** Дерево, яке вживається на будівництві (Джур. р. – 1). **4.** Колода (Жмер. р. – 2, 3, 6, 7; Шар. р. – 2). **5.** Пази у дереві (Ул. р. – 12).

СЛҀПІК *здрібн.* до **СЛҀП** (с.Козацьке, Бал. р.).

СЛҀПЧИК Стовпчик (Ям. р. – 4).

СЛУХЛҀНИЙ Слухняний. *От слухлҀний хлҀпчик.* (с.Романківці, Сок. р.).

СЛҀОСИ зв. мн. Внутрішня частина печі. (с.Пірижна, Код. р.); *див.* СЛҀОСИ.

СЛҀОПАВКА Дощова погода. *Сльота або мозола, ще сльопавка, злива осінню буває.* (Бар. р. – 13).

СЛҀОТА Погана погода (Вор. р. – 3; Ям. р. – 4). *Довго дощ іде, засльотило.* (Гай. р. – 5). *Сльота, така погана погода, кілька днів дощ іде.* (Гай. р. – 6). *Надоїла нам сльота.* (Джур. р. – 1). *Непогода* (Кал. р. – 5; Ол. р. – 4; Том. р. – 1). *Мряка, дрібний дощ* (Том. р. – 3, 5). *Сльота, як ідут дощі.* (Том. р. – 5).

СЛҀОТНА ПОГОДА Коли весь час іде дощ (Плис. р. – 4).

СЛҀОШИНА *спец.* Тоненька паличка, якою розділяють

нитки, щоб не злипалась основа (Літ. р. – 8).

СЛҀОСИ зв. мн. *див.* СЛҀОСИ (с.Пірижна, Код. р.).

СЛҀЯКА *див.* МОРОСЬ, дощова погода (Ул. р. – 6).

СЛҀЯКОТНЯ Похмура погода (Тив. р. – 3).

СЛҀЯСТІНИ Прути, що їх використовують до верстата для розділення прядива (ниток) (Літ. р. – 3).

СЛҀЯШИНА *спец.* Тоненька паличка, якою розділяють нитки, щоб не злипалась основа (Вор. р. – 5).

СМАЖАНІЦЯ *кул.* Смажені курячі яйця як страва, яешня (Криж. р. – 1).

СМАЖЕНІЦЯ **1.** *див.* СМАЖАНИЦЯ (Том. р. – 8). **2.** Страва із молока і яєць (Чер. р. – 2).

СМАЖЕНЯ *див.* СМАЖАНИЦЯ (с.Гетьманівка, Сав. р.). *На пательні лежала смаженя.* (Він. р. – 12). *Спечені на сковороді яйця.* (Вор. р. – 5). *От добра смаженя.* (Бер. р. – 1; Жмер. р. – 8; Ілл. р. – 6; Лип. р. – 2; Літ. р. – 8; Ол. р. – 1; Чеч. р. – 4; Ул. р. – 3, 9).

СМАЖИНІЦЯ *кул. див.* СМАЖАНИЦЯ (Кельм. р., Сок. р.). *Пожар смажиніцу на вбід.* (с.Новоселиця, Кельм. р.). **СМАЖИТИ** Жарити (Яр. р. – 1).

- СМАЛЮГ** *див.* ВОРУШАЛО (с.Бобрик-II, Люб. р.).
- СМАЛЮХ** *див.* ВОРУШАЛО (Бар. р. – 7; Тул. р. – 4; Ілл. р. – 5; Кал. р. – 1).
- СМАРОВІДЛЮ** *спец.* Речовина, якою змащують колеса машин (Бар. р. – 2).
- СМАЧ** *кул.* Смажене сало з цибулею (Погр. р. – 4).
- СМЕРДІОХ** *зоол.* Вид жука з неприємним запахом (Літ. р. – 2; Ул. р. – 9). *Смердіох любби лазити по шовковіці.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- СМЕРДІОХА** *зоол. див.* СМЕРДІОХ (Бер. р. – 1).
- СМЕРКОМ** *незм.* Надвечір, сутінки після заходу сонця, коли надворі темні (Том. р. – 1, 3).
- СМИРКОМ** *незм.* Надвечір. *Я вернуся додому смирком.* (Тив. р. – 3).
- СМИСАК** Ласун (Ул. р. – 9).
- СМИСЛЯК** Хитрун (Ул. р. – 9).
- СМИЧКИ** [?] (Ям. р. – 6).
- СМІХАРЕТНО** *незм.* Смішно (Він. р. – 13).
- СМОЛКА** [?] (Ул. р. – 9). *Смолки тобі – осуд забобоннику.* (Ул. р. – 9).
- СМОРЖ** *бот.* Сморжі, сморжі: вид грибів (Бер. р. – 6; Жмер. р. – 4; Криж. р. – 1, 3; Літ. р. – 7; Теп. р. – 4; Ул. р. – 8).
- СМОРЖІ** *зв. мн., бот.* Назва різновиду грибів (с.Слюсареве, Сав. р.).
- СНАСТЬ, СНАСТІ** *техн.*
1. Частина воза. Задня снасть і передня снасть (Об. р. – 1; Том. р. – 5). **2.** Частина колісні. До колісні причіплюють плуга (Ям. р. – 5).
- СНІЦІ** *техн.* Частина воза (Об. р. – 1).
- СНІЦЯ,** *мн.* **СНІЦІ** *техн.* Планка, що з'єднує частини воза, в склад «скруття» входить (Бар. р. – 8, 11). Частина у возі, що з'єднує якісь частини, як цвях в релях (Бар. р. – 13, 15; Бер. р. – 3, 4, 5; Джул. р. – 3; Лип. р. – 2; Літ. р. – 3, 7; Обод. р. – 3; Тив. р. – 2, 6; Том. р. – 4, 6; Тив. р. – 1; Ул. р. – 9; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 2; Яр. р. – 3).
- СНИЧКИ** *мн. техн.* Частина воза (Бер. р. – 5).
- СНІЦИ,** *мн. техн.* Частина воза (Ям. р. – 3).
- СНІСКИ,** *мн. техн.* Частина ярма (Криж. р. – 2). *Сніски, щоб бик в середину ліз.* (Плис. р. – 1).
- СНІЦИ** *мн. техн.* Частина воза (Літ. р. – 2; Ул. р. – 2).
- СНУВАЛКА** *спец.* **1.** Прилад для снування ниток основи, оснівниця (Бар. р. – 4; Мог.-П. р. – 2). *Потім клóчча прáли на кúжселі / на веретені прáли і рукамі. Ниткі тоді сну́ють на*

снувáлки. Ці снувáлки робили так: біли у стіні гвóзді і намóтували на них ниткі. (с.Немирівське, Бал. р.). *Снувалка мокне на дощ'ї.* (с.Концеба, Сав. р.). **2.** Прилад, на яким снують основу на полотно. *Оце позвивала, візьму снувалку тай буду снувати.* (Бер. р. – 1). **2.** Прилад для змотування ниток (Тул. р. – 1).

СОБ! Вигук, яким відганяють коней, волів ліворуч (Гай. р. – 5, 6).

СОБА́ЧКА *спец.* **1.** Частина ткацького верстата у вигляді зубчастого колеса, яка утримує триб у нерухомому стані, щоб навій у кроснах не обертався. *Шоб поверну́ти триб / трéба підняти собáчку.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** Пристрій, за допомогою якого прикріплюється пришва під час ткання на ткацькому верстаті (с.Михайлівка, В-Мих. р.).

СО́БІ [?] (Піщ. р. – 3).

СОБО́РНА Гуртова поміч сусідові при будуванні хати (Ям. р. – 2).

СОВГА Совок. *У ку́тику лижїт совга, йди, принисї минї.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

СОВУКИ Польова доріжка. *Стежка така, що віз проїде у полі, то звет совуки.* (Коп. р. – 4).

СОГУХ Затле повітря. *Такий согух, що світа не видно.* (Бар. р. – 9; Брац. р. – 2; Мур.-К. р. – 9; Тив. р. – 10; Шар. р. – 2).

СО́ДНЯ, СОГО́ДНИ *незм.* Сьогодні. *Сóдня в нас субóта.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

СОКИРКІ́ *бот.* Вид квітів (Брац. р. – 2).

СОКИРНЯ́ *техн.* Частина плуга (Шар. р. – 3; Ям. р. – 4).

СОКОРІ́ТИ, СОКОРІ́ТИ, СОКОРА́Т Сокотіти. *Кури сокорат, коли нестися хтят.* (Він. р. – 9; Вор. р. – 4; Кал. р. – 1, 3; Лип. р. – 5; Ор. р. – 3; Плис. р. – 4; Сам. р. – 2, 7; с.Лопатин, Сам. р.; Ул. р. – 1, 2, 5, 9).

СОКОТА́ТИ Кричати поіндичому, крик індиків (Лип. р. – 2).

СОКОТА́ТИСЯ Крик курей. *Курка сокочеця.* (Бар. р. – 7). *Кури сокочаця, як знесеця, кудкудаче.* (Жмер. р. – 8).

СОКОТІ́ТИ Крик курей. *Кури сокотять.* (Мон. р. – 1).

СОКРІ́П Те саме, що окріп, кип'яток. *Ма́ма нихотячі́ віляла на ме́ни сокрі́п.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

СОЛО́МНЯНИК Виплетений із соломи ящик, в який засипали зерно, квасолію чи складали старі речі, в маленьких соломняниках садили на яйця квочок. *В соломн'áниках*

*держали пшениці у / фасолі у
або старі вешчі.*
(с.Гетьманівка, Сав. р.;
с.Писарівка, Код. р.). *Сплетена
з соломи діжка для зерна.*
(Бар. р. – 11). *Вміщує 1-2
центн. зерна. Зерно зберігаю
на горіщі в солоннянику.*
(Бер. р. – 5). *Діжка, ящик з
соломи виплетені, дно
вкладається дерев'яне. Сюди
зсипають горох, квасолію.*
(Тул. р. – 3).

СОЛОМ'ЯНИК див.
СОЛОМНЯНИК, виріб з
соломи для зсипання крупів,
пшона тощо (Бар. р. – 2).
*Солом'яник с соломи і лози
виплетаний.* (Бар. р. – 7; Бер.
2). *Ще хліб у солом'яниках. Це
кругла велика форма. Я Бориса
вибавила в солом'янику.*
(Гай. р. – 2). *Жито находиця в
солом'яниках.* (Коз. р. – 2;
Лип. р. – 2).

СОЛОНІШНИК бот.
Соняшник (Тур. р. – 4; Ул. р. –
1, 2, 5).

СОЛОНІНА Сало (Погр. р. –
6).

СОЛОНЦІ зв. мн. Ділянки
неродночої землі, що мають у
своєму складі багато солі,
солончак. *На солонцях нічого
не рідит.* (с.Гетьманівка,
Сав. р.).

СОЛОН'ЯШНИЧИННЯ с. г.
див. **СОНЯШНИСЬКО** (Вор. р.
– 4).

СОЛЯШНИК бот. Соняшник
(Ком. р. – 1).

СОЛЯРКА Сільничка, посудина
для солі. *Насип у солярку солі.*
(Бер. р. – 1; Криж. р. – 1).
Возьми солярку і набири солі.
(Тул. р. – 3; Яр. р. – 6). *Сіль у
мєни сидіт завши в Солярці на
столі.* (с.Новоселиця,
Кельм. р.). *Солярка сидіт
гєнди на столі.* (с.Ломачинці,
Сок. р.).

СОЛЯТИРКА Миска (Яр. р. – 2,
9).

СОМПЕЛЬ 1. Сопляк.

2. Бурулька (Жмер. р. – 6).

СОМПЛІ Бурульки льодові
(Яр. р. – 10).

СОНЕЧКО бот. Вид квітів, які
в інших місцях звуться «дівочі
очі» (космея) (Яр. р. – 6).

СОННИК бот. Беладонна зви-
чайна. *В лісі діти збирали
сонники на ліки.* (с.Ломачинці,
Сок. р.).

СОНЯЧІНИСЬКО с. г. див.

СОНЯШНИСЬКО (Бар. р. – 8).

СОНЯЧНИСЬКО с. г. див.

СОНЯШНИСЬКО (Вор. р. – 3).

СОНЯЧНИЧІЩЕ с. г. див.

СОНЯШНИСЬКО (Ул. р. – 2).

СОНЯШНІННЯ с. г. 1. див.

СОНЯШНИСЬКО (Мур.-К. р.
– 1, 5; Вор. р. – 3; Літ. р. – 7).

2. Стебло від соняшника
(Мур.-К. р. – 5; Вор. р. – 3;
Літ. р. – 7).

3. Листки з
соняшника. *Кинь корові
соняшиння.* (Тул. р. – 5).

СОНЯШНИСЬКО *с. г.* Поле, з якого зібрано соняшники (Бер. р. – 5; Коз. р. – 2; Мур.-К. р. – 4; Тив. р. – 1, 2; Тур. р. – 3; Ул. р. – 4, 6; Шпик. р. – 3); *див.*

СВІШНИСЬКО,
СИЯШНИСЬКО,
СОЛОНЯШНИЧИННЯ,
СОНЯЧИНИСЬКО,
СОНЯЧНИСЬКО,
СОНЯЧНИЧИЩЕ,
СОНЯШНИНЯ,
СОНЯШНИЧИНЯ,
СОНЯШНИЧИНЯНИСЬКО,
СОНЯШНИЧИСЬКО,
СОНЯШНИСЬКО
СОЯШНИНЯ,
СОЯШНИЧИНЯ.

СОНЯШНІЦІ *зв. мн., мед.* Катар шлунка. *Як болит попід груди, то, може бути соняшниці.* (с.Коболчин, Сок. р.).

СОНЯШНИЧІНЯ *с. г. див.* **СОНЯШНИСЬКО** (Гай. р. – 6; Жмер. р. – 2). *На соняшничині* (Мур.-К. р. – 6; Літ. р. – 7). *На соняшничині худоба пасеця, кажут на кукурудзині.* (Бар. р. – 1; Джур. р. – 1, 2, 3; Коп. р. – 4; Теп. р. – 1; Ул. р. – 12; Хм. р. – 2, 3; Чер. р. – 2).

СОНЯШНИЧІНЯНИСЬКО *с. г. див.* **СОНЯШНИСЬКО** (Шар. р. – 4).

СОНЯШНІЧИСЬКО *с. г. див.* **СОНЯШНИСЬКО** (Літ. р. – 2).

СОНЯШНИЧКИ *бот.* Квіти, що вирощуються біля хати.

Цвінуть різними кольорами (Бер. р. – 1).

СОНЬО *дит.* Сонце. *Соньо світит.* (Хм. р. – 9; Чеч. р. – 6; Бар. р. – 9).

СОПЛЯК Бурулька, що висить з стріхи зимою після відлиги. *Візьми сопляка коло стріхи, тай посуши, потрим...* (Жмер. р. – 9).

СОПЬО *дит.* Сонце. *На дворі сопьо є.* (Ул. р. – 6).

СОРОКІВКА Стара назва грошей, 20 коп. *Так не хоче, як дід сороківки.* (Він. р. – 9).

СОРОКÓВЕЦЬ Стара назва грошей, 20 коп. (Шар. р. – 3).

СОРОКОВІНИ *обряд.* Поминки на сороковий день. *Приходьте до нас на сороковини.* (Ком. р. – 4).

СОСЛІН Ослін (Сок. р.) *Забрали сослін на весілю.* (с.Романківці, Сок. р.).

СОСНЯКІ *зв. мн. бот.* Вид грибів (Шар. р. – 3).

СОСНЯНКИ *зв. мн. бот.* Вид їстівних грибів (Джур. р. – 1).

СОСОНКА *бот.* Хвощ польовий. *Нарвала сосонки та зрбл'у м'ітелочку.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

СОТКА *с. г.* Сучасна одиниця міри площа поля. 1/100 гектара (Коз. р. – 1; Літ. р. – 2). *Міра поля сучасна – сотки, метри, гектари.* (Мур.-К. р. – 4; Плис. р. – 2). *У нас бураків на жінку шіздесят соток.*

(Том. р. – 1). *Тепер мірають землю на гектар і сотки.* (Шпик. р. – 3). *А тепер гектари і сотки.* (Яр. р. – 5).

СОУПРЇЖНИК Товариш (Мон. р. – 2).

СОФА 1. Меблі, щось подібне до дивана і лавки з спинкою; у ній дошка для сидіння піднімається і там, ніби в скрині, зберігають білизну. *Софа, де кладут шматя.* (Бар. р. – 14). *Лавка з лядою для одержі, як диван. Софа на одержу.* (Мур.-К. р. – 5).

2. Саморобна кушетка. *Застилі софу вирёткою.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

СОФКА Ящик для речей (Том. р. – 8; Ям. р. – 4). *Топчан з ящиком для одержі. Моя софка не викрасина.* (Ям. р. – 6).

СОХА́ буд. 1. див. СЛУП, стовп з розсошшям, закопаний у землю. *На двох сохах тримається покрівля у клуні.* (Бар. р. – 4). *Соха – два стовпи у клуні з росовиною.* (Бар. р. – 8). *Соха, то це кладеця зо два стовпи і кладеця причепа.* (Брац. р. – 1). *Соха в клуні, клуні ставлят, велика підпора.* (Гай. р. – 2). *Такий стовп з дуба, клуню на дві сохи колись будували, але не всі.* (Гай. р. – 5). *Соха – це пітпора під сволок.* (Ілл. р. – 8; Коз. р. – 1; Мур.-К. р. – 3). *Кажут, поклав*

штири сохи, ще й силоми трохи, то й катрага. (Мур.-К. р. – 6; Том. р. – 1; Ул. р. – 2).

2. Чотириконтні стояки (стовпи), які ставлять на фундамент будівель. *Хата дильована, то у сохи кладеця дилі.* (с.Романківці, Сок. р.).

3. Примітивний плуг (Том. р. – 3).

СОША Шосейна дорога. *До міста вже давнó сошу́ прокліли.* (с.Коболчин, Сок. р.).

СОШОК Шошон на Полтавщині. Верхній жіночий одяг, шиється зі станом (Жмер. р. – 9).

СОЯШНІНЯ с. г. див. СОНЯШНИСЬКО (Ілл. р. – 8; Ор. р. – 3; Плис. р. – 2; Сам. р. – 7; Ул. р. – 1).

СОЯШНИЧІНЯ с. г. 1. див. СОНЯШНИСЬКО (Бар. р. – 2; Гай. р. – 5; Ілл. р. – 1, 8). 2. Стебло соняшника (Бар. р. – 2; Гай. р. – 5).

СОЯШНИЧІСЬКО с. г. див. СОНЯШНИСЬКО (Він. р. – 9).

СПА́СІВКА бот. Сорт грушок жовтуватого кольору, які пристигають в середині літа, дуже м'які і швидко псуються. *Ой / спас'івки / спас'івки / ви мойі / наробіли кло́пому ви мені.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

СПАЛАХКУТІТИ Швидко згоріти. *Ни вметіла, коли́ ті*

- дрóва* *спалахкуті́ли.*
(с.Сербичани, Сок. р.).
- СПАМНІТАТИСИ(-СА)**
Заспокоїтися, прийти до пам'яті. *Так напудилася, що ни мóжу спамня́татиса.*
(с.Сербичани, Сок. р.).
- СПІЛКА** *с. г.* Обробіток чужої землі за половину врожаю. *Він сво́го по́ля ни мав, по бі́льше робів спі́лками.* (с.Романківці, Сок. р.).
- СПОДІЯТИСА** Сподіватися. *Я споді́вався, то ти ві́ручили мине́ – позі́чили грóші.*
(с.Романківці, Сок. р.).
- СПОЛОКА́ТИ** *док.* до **ПОЛОКА́ТИ** Випрати. *Маю сполока́ти шче твій плашч.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СПОНАРА́ВИТИ(-СЯ)**
Сподобатися. *До́цці спонара́вилась ця поля́на.*
(с.Гетьманівка, Сав. р.).
Спонара́вив собі́ сторо́нску.
(м.Сокиряни, Сок. р.).
- СПОСУ́ДИТИСЬ** Розжитись, позичити щось у когось. *Зимóйу і л'óду не спосу́ди́сс'а.*
(с.Концеба, Сав. р.).
- СПРАВУВА́ТИСА** Сперечатися, сваритися. *Справува́юцца як пси.* (с.Вітрянка, Сок. р.).
- СПРА́ЖЕНИЙ, СПРА́ЖИННИЙ**
Засмажений. *Лю́б'ю спра́жені карто́плі.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СПРАШОК** Схов, місце для збереження. *От найшла спрашок.* (Криж. р. – 1).
- СТА** *незм.* Сюди. *Йди ста.* (Яр. р. – 1).
- СТАВА́ТИ НА П'Я́ТКИ**
Гордитись (Ул. р. – 3).
- СТАВІ́СКО** Ставище, місце місце, урочище, де був колись став (Бар. р. – 5). *А то ви́женут худобу на стави́сько, щоб дома не ревала, яйа!*
(Бар. р. – 5).
- СТАВІ́СЬКО** 1. Місце на колишньому ставу (Кал. р. – 2).
2. Місце поблизу ставу (Сит. р. – 1).
- СТА́ВИТИ** Будувати (Він. р. – 13). *Класти хату.* (Чеч. р. – 4).
- СТА́ВИТИСЬ** Гордитись (Ул. р. – 9).
- СТА́ВНИЙ** Гарний, красивий (Яр. р. – 9).
- СТАДНІ́ЦЯ** [?] 2-3 десятини лишають, щоб пасти, як зорут толоку. (Бар. р. – 6).
- СТАДО́ЛА**, *мн.* **СТАДО́ЛИ**
Клуня для снопів, зерна. *Були стадоли перше.* (Ям. р. – 2).
- СТАДО́ЛЯ** *див.* **СТАДОЛА**
(Ям. р. – 3).
- СТА́ЙКА** ряд П'ЯТНАЦЯТОК на ниві (Сав. р.).
- СТА́ЙНЯ** Приміщення для коней (Шар. р. – 4).
- СТАН** *спец.* Верхня частина жіночої сорочки від плечей до пояса. *Соро́чка має стан,*

- рукаві, внизу підтичка.*
(с.Волошкове, Сок. р.).
- СТАНОВА́ГА** *техн.* Стельвага (Ул. р. – 12).
- СТАНО́К** **1.** Частина жіночої сорочки (Ям. р. – 6). *Маю полотна на станок.* (Тул. р. – 3). **2.** Частина плуга, основа його (Бар. р. – 14; Тив. р. – 1).
- СТА́НОК** *див.* СТАНО́К (Тив. р. – 1).
- СТА́НЯ** *див.* СТАЙНЯ (Гай. р. – 7; Ул. р. – 7).
- СТАРА́ ХА́ТА** *див.* ТЕПЛА ХАТА (Бер. р. – 1).
- СТА́РАНИК** Той, що доглядає за виноградом (Ул. р. – 3).
- СТА́РАННЯ, СТАРА́НЯ** зб. Вбрання, одежа. *От у цеї дівки ста́раня багато.* (Бер. р. – 1).
- СТА́РКА** **1.** Верхня плівка, пліснява. *От воно кисне..., а тоді в погреб виносят. Тоді дивляця, раз на місяць крушки обмивають, щоб старкою не заходило.* (Бар. р. – 1; Жмер. р. – 2; Він. р. – 19; Лип. р. – 7; Тул. р. – 2). *Зніми старку на огірках.* (Тул. р. – 5; Ул. р. – 12). **2.** Плівка на молоці (Бар. р. – 1; Мог.-П. р. – 4).
- СТА́РНИК** Стара трава (Бар. р. – 4).
- СТАРА́УНОК** Посаг молоді. *Стільки всякого старунку принесла до молодого.* (Він. р. – 9).
- СТА́РХА** Шкірка, яка збирається на солоних огірках (Лип. р. – 8); *пор.* СТАРКА.
- СТА́РШИЙ ДРУ́ЖБА** *обряд.* *див.* ДРУЖБА СТАРШИЙ (Тул. р. – 3).
- СТА́ТИНИ** зв. мн., *спец.* Бокові частини ткацького верстата (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- СТА́Я** **1.** Ряд кіп (Бер. р. – 5; Сав. р.). *Радок клань називаєця стая.* (Бер. р. – 5). *Радок кланів на полі.* (Бер. р. – 5). *Снопи ставили в стаю.* (Гай. р. – 2; Джул. р. – 3). *Довгий ряд снопів, що стоять п'ятнадцятками.* (Джул. р. – 3; Джур. р. – 3). *Стая хліба на полі – рядом кладуця клані.* (Криж. р. – 2). *Хліб, складений у копи.* (Мог.-П. р. – 5). *П'ятнадцятки, складені у великий яр.* (Піщ. р. – 1). *П'ятнадцятки жита чи пиєниці, поставлені у великий ряд.* (Піщ. р. – 3). *Це полукіпки складають стаями.* (Сит. р. – 4). *За силом по полю по три-п'ять клань у стаї.* (с.Романківці, Сок. р.). **2.** Місце, де розставляють під час жнив снопи (Теп. р. – 3; Чер. р. – 1, 9; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 1, 6; Яр. р. – 6, 8). Місце, де стоять снопи на полі (стая) (Лип. р. – 2). **3.** Гурт птахів, табун коней. *Летить стая чорногузів.* (Бер. р. – 5;

- Він. р. – 12). *Стая качок.* (Вор. р. – 3; Тул. р. – 4).
- СТЕБЛУВА́ТИСЬ** *с. г.* Період зростання жита, пшениці (Шпик. р. – 3).
- СТЕБНІ́К** Місце, де стоять бджоли. *Там у стебнику возмеш.* (Гай. р. – 2; Ілл. р. – 1; Літ. р. – 5; Сам. р. – 7).
- СТЕБНУВА́ТИ** Шити вузьким швом (Лип. р. – 2).
- СТЕЖА́НКИ** *бот.* Вид грибів (Яр. р. – 6).
- СТЕПЕНІ́ТИ** Берегти, стягувати все до хати. *Старій небо́щик все степенів, складав, би синіи шос ма́ли.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СТЕ́КЛИЙ** *пол.* Скажений (Вор. р. – 1). *От стеклий, як собака.* (Хм. р. – 9).
- СТЕ́ЛЯ** Потолок (Ол. р. – 4).
- СТЕ́ЛЬМАХ** **1.** Тесляр (Плис. р. – 2). **2.** Столяр (Плис. р. – 5).
- СТЕ́ЛЬМА́ШНЯ** **1.** Кузня (Яр. р. – 6). **2.** Теслярська майстерня (Яр. р. – 9).
- СТЕПО́К** **1.** Майдан (Бер. р. – 4, 5). *В селі – степок або вигін* (Мон. р. – 1). **2.** Місце для пасовищ (Тур. р. – 3). *Вижену корову у степок, хай пасеця.* (Гай. р. – 6; Ілл. р. – 1).
- СТЕРЕБІ́ТИ** Полушити, вилушити. *Я стеребив кукурудзу.* (Джул. р. – 3).
- СТЕРЕГТІ́СЯ** Берегтись. *Стережись гокропу.* (Брац. р. – 3).
- СТЕРМУСА́ТИ** Потрясти (Теп. р. – 15).
- СТЕ́РНИСЬКО** Стерня. *Худобу пасут на стерницьку* (Літ. р. – 1).
- СТЕРНІ́ВКА** Трава, яка виросла після зняття жита, пшениці. *Ниньки накосив стернівки.* (Бар. р. – 11); *див.* СТЕРНЯ́НКА.
- СТЕРНІ́ОХ** [?] (Літ. р. – 4).
- СТЕРНЯ́** *с. г.* *див.* СОНЯШНИСЬКО (Шар. р. – 2).
- СТЕРНЯ́НКА** **1.** Трава, накошена на стернях житніх, пшеничних та вівсяних. *Ниньки трудно з пашою для корови. Дістаємо потроху гички, щоб гичка не гнила, беремо шар гички, шар стернянки, на шопу, на хату накидаім, на гору, щоб тепліше в хаті було.* (Бар. р. – 15). **2.** Маленький уламок соломини; колючки з соломи (Криж. р. – 1); *див.* СТЕРНІ́ВКА.
- СТИБНІ́ВКА** Шов (Криж. р. – 1; Лип. р. – 2).
- СТИГЛУВА́ТИ** Зганяти худобу в коло під час спеки (Лип. р. – 2).
- СТІ́ГНА** Гурт овець, який ціле літо пасе один пастух (Сок. р.) *Дід Яків погнав стігну пасти.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

СТИДА́ТИСЯ Соромитися. *Не стидайся, хлопчику, підійди до мене.* (Жмер. р. – 1).

СТИКНУ́ТИ Зімкнути. *Гоком не стикнула цілу ніч.* (Теп. р. – 1).

СТИЛІ́НА буд. **1.** Частина стелі, обмежена сволоками (Лип. р. – 2). **2.** Поперечна балка в хаті (с.Гвоздавка, Люб. р.).

СТИНЬКУВА́ТИ Замазати земляну долівку (Кал. р. – 2).

СТИПО́К **1.** Невеликий вигін; **2.** Майдан у селі. *На стипо́к виган'а́ют корови.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

СТІ́РДА Велика кладка снопів у полі, на току (Бар. р. – 14). Складена солома, снопи (Кал. р. – 5; Піщ. р. – 1). *Скирда – це по-книжньому, а стирта кажуть всі.* (Брац. р. – 1; Він. р. – 6, 7, 9).

СТІ́РТА **1.** Скирда (Бар. р. – 1). *Снопи у стирту, а солому в ожеред.* (Бар. р. – 2, 4, 5). *Під стиртою стожарисько* (Бар. р. – 5, 6, 7). *Стирта, а в господарстві стіжок.* У колгоспі тепер у стирти снопи звозять. (Бар. р. – 11, 12). *Тепер у стирти складають і сіно стиртують, а солому в ожеред* (Бар. р. – 13). *...А сіно й солому теже у стирту або в стіжок* (Бар. р. – 14, 15). *Ходімо до стирти за соломою.* (Бер. р. – 1, 3, 4, 5). *Цього року стільки стиртів на полі наставили.*

(Він. р. – 9; Вор. р. – 3; Гай. р. – 2). *Солома складаєця у гожеред, сіно й снопи стиртують.* (Гай. р. – 5, 6; Даш. р. – 5; Жмер. р. – 1). *Під стиртою* (Жмер. р. – 2, 6, 9; Джул. р. – 1). *Склали велику стирту.* (Джул. р. – 3, 4; Ілл. р. – 1). *Як снопи, то складають у стирту.* (Ілл. р. – 8). *Стирта складаіця в полі, а дома стіжок.* (Коз. р. – 2; Ком. р. – 1; Коп. р. – 1, 2). *Пси сточили стирту і почали гавкати.* (Криж. р. – 1). *Жито складають у стирту* (Криж. р. – 2; Лип. р. – 5; Він. р. – 6). *Горохвини вже в стиртах.* (Літ. р. – 1). *На полі хліб у стиртах.* (Літ. р. – 7, 9, 13; Мог.-П. р. – 2, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 4). *У стирти звозять, і солому в стирти кладуть, стиртують.* (Мур.-К. р. – 5). *Тепер у стирту, а перше в стіжок склали.* (Мур.-К. р. – 6, 10; Нем. р. – 4; Об. р. – 3; Ол. р. – 1, 3; Піщ. р. – 7; Плис. р. – 1, 2, 4; Сам. р. – 1, 2, 7; Сит. р. – 2; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 2, 3). *Як багато снопів, то вже стирта.* (Том. р. – 1). *У стирту складають снопи, а солому в ожеред.* (Том. р. – 3). *Складають снопи в стирту.* (Том. р. – 4). *Стирта довга, стіжкок – круглий.* (Том. р. – 5). *Солому і снопи кладуть в нас у стирти.* (Том. р. – 6; Тул. р.

- 1; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 6, 8, 12). *В нас кажуть стирта.* (Хм. р. – 2, 3, 4; Чер. р. – 1, 2, 3, 7, 9; Шар. р. – 3). *Великий стіг снопів, сломи, трини чи полови.* (Шар. р. – 5; Ям. р. – 1; Яр. р. – 3, 5, 7, 8, 10). **2.** Великий ожеред соломи, скирта. *Будемо брати солому з тоїї стірти / в іакої йе зарва.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Зат'ікаїи стірта.* (с.Концеба, Сав. р.; с.Байбузівка, Сав. р.).
- СТИРТАЧ** с. г. Скиртоправ, той, що скирди кладе. *Та зберем стиртачів, усе бородачів.* (Бар. р. – 2).
- СТИРТИНІСЬКО** Місце під скирдою (Коп. р. – 3).
- СТИРТУВАТИ** с. г. Скиртувати. Скирдувати снопи. *У колгоспі ще стиртують урожай.* (Бар. р. – 11). *Тепер у нас стирти складають, і сіно стиртують. Жито, пшениця, клевер стиртуїця в стирти, а солома в ожеред.* (Бар. р. – 13; Жмер. р. – 1, 2). *І солому у стирти кладут, стиртують.* (Мур.-К. р. – 5, Піщ. р. – 4; Ул. р. – 12).
- СТІЧЕНЬ** Стара назва місяці січня (Об. р. – 3).
- СТІГЛИСЬКО** Місце, де відпочиває в обід худоба. *Де худоба одихає.* (Гай. р. – 5).
- СТІГЛО** Тирло коло водопою (с.Канцеба, Сав. р.).
- СТІЖОК 1.** Невеличка скирта (Том. р. – 1). **2.** Велика кладка снопів круглої форми (Шар. р. – 3).
- СТІЙЛО** Місце, де худоба відпочиває (лежить) на пасовиську в обідню пору (Бар. р. – 4).
- СТІЛНИЦЯ 1.** Пристрій, дошка, що на ній місять тісто (Шар. р. – 5). **2.** Горішня частина столу, яка відокремлюється. *На стілниці можна качати коржі / сушити тісто / вона здіймаїїця.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- СТІЛО** Толока, стіло, де напували коровів і вони відпочивали (Гай. р. – 4).
- СТІЛЬНИЦЯ 1.** Дошка для викачування тіста. *Нецьки для тіста й стільниця.* (Бар. р. – 14; Вор. р. – 5; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2; Шар. р. – 6; Чер. р. – 2, 4; Ям. р. – 6). **2.** Верхня частина стола (Сит. р. – 1; Теп. р. – 3); *пор.* **СТІЛНИЦЯ.**
- СТІНКА** Лісок над кручею (с.Байбузівка, Сав. р.).
- СТОВБ** техн. Частина рала. *Рало має гратку, стовб, наралник і ручку.* (Плис. р. – 2).
- СТОВБА́** техн. Корпус плуга. *Є кілька частин плуга і чепіги: стовба, граділь, полиця, чересло, леміш.* (Бар. р. – 2, 5, 7; Коп. р. – 3; Мог.-П. р. – 2). *Стовба для глібнення.* (Об. р. –

1; Тив р. – 2; Том. р. – 4; Ям. р. – 1, 4).

СТОВБЕЦЬ *іхт.* [?] (Літ. р. – 7; с.Пеньківка, Бер. р.).

СТОВБИТИ [?] (Лип. р. – 2).

СТОГІСЬКО [?] (Ям. р. – 1).

СТОГЛИСЬКО Місце під скиртою (Том. р. – 6).

СТОДО́ЛА, мн. **СТОДО́ЛИ**

Клуня. *У стодолу нашу складають, жито, пшеницю у засторонки складають. Або в засторонок у стодолі.* (Бар. р. – 2, 4, 5, 6). *Тепер у шопі всьо, а колись були стодолі.* (Бар. р. – 7, 8). *В стодолі стояла солома.* (Бар. р. – 9). *Були колись такі великі стодо́ли або клуні. Тік або в стодолі.* (Бар. р. – 11). *Будують шопи й стодолі будували.* (Бар. р. – 13, 14). *Клали стодолі в нас без слупів.* (Бар. р. – 14, 15; Даш. р. – 1). *Колись були стодолі.* (Джур. р. – 1). *Госталась їдна панська стодола.* (Жмер. р. – 9, 10; Ком. р. – 1; Криж. р. – 3; Лип. р. – 2; Мог.-П. р. – 1, 4, 5; Мур.-К. р. – 3, 5, 6; Об. р. – 1; Стан. р. – 1, 2; Тив. р. – 1; Том. р. – 1). *Колись були стодолі, а зара нема, то складати нема куди.* (Том. р. – 6; Ул. р. – 4, 9). *Колись звозили хліб в стодолу.* (Чер. р. – 1, 2, 4, 5, 8, 9; Ям. р. – 1). *Йду в стодолі молотити.* (Ям. р. – 1, 6; Яр. р. – 7).

СТОЖАРИ́НА Місце, де стоїть стирга, стіжок (Шар. р. – 3); *див.*

СТОЖАРИСКО,
СТОЖАРИСЬКО,
СТОЖЕРИСЬКО,
СТОРЖИСЬКО.

СТО́ЖАРИСКО Солома, що настиляється під скирту. *Є стожарисько під скиртою. А стожарисько, кажут, під стиртою соломи.* (Бар. р. – 1). *Підстілка з соломи під скиртою. А під стиртою стожарисько.* (Бар. р. – 2). *У нас кажут не під, а стожариско.* (Джул. р. – 3). *А під стиртою стожариско.* (Мур.-К. р. – 5).

СТО́ЖАРИСЬКО *див.*
СТОЖАРИСКО. *Під стиртою стожарисько.* (Бар. р. – 5, 7; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Ор. р. – 3; Мог.-П. р. – 1). *Під стиртою стожарисько.* (Бар. р. – 13, 14). *Стожарисько під сіном.* (Бар. р. – 15; Стан. р. – 3; Хм. р. – 3).

СТОЖА́РИСЬКО *див.*
СТОЖАРИСКО (Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2; Ор. р. – 3; Мог.-П. р. – 1).

СТОЖАРИ́СЬКО Тік. *На стожариську молотят* (Чер. р. – 9).

СТОЖЕ́РИСЬКО *див.*
СТОЖАРИНА (Бер. р. – 3; Сам. р. – 3; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 4).

- СТОЖЕРІСЬКО** *див.* *снопи борши вісихають.*
 СТОЖАРИНА (Сам. р. – 3; Шпик. р. – 3). (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СТОЇКИ** *техн.* Частина плуга (Сам. р. – 3).
- СТОКОЛОС** *бот.* Вид бур'яну (Мур.-К. р. – 4).
- СТОЛБ** *див.* СТОВБА. Основа плуга, корпус плуга (столб або корпус) (Бар. р. – 5).
- СТОЛІЦЬ** Маленька, низенька лава (Стан. р. – 1).
- СТОРЖІСЬКО** *див.* СТОЖАРИНА (Бер. р. – 4).
- СТОРОЖКА** *техн. див.* ЗАКОЛЕСНИК, частина воза (Бар. р. – 1; Він. р. – 6; Стан. р. – 3; Хм. р. – 3).
- СТОРО́НСКИЙ** Чужий, нетутешній, з іншого села. *Сторо́нського па́рубка зра́зу ві́тко.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СТОРО́ШКА** *техн. див.* СТОРОЖКА. Частина у колесі (Жмер. р. – 2).
- СТОРЦ** *незм.* Сторч (Мур.-К. р. – 6).
- СТО́РЦА** *незм.* **1.** Догори ногами, сторч (Мур.-К. р. – 1; Чер. р. – 3). **2.** Рівно, вертикально. *Вес день протрє́мала дити́ну сто́рца.* (с.Сербичани, Сок. р.). **3.** Перший ряд посуду у печі (с.Пиріжна, Код. р.).
- СТОРЦОВАНИЙ** Прикметник від СТОРЦА **2.** *Сторцовані*
- сторцова бабка* (Бар. р. – 15). *У нас є пліт сторцовий (лоза або хворост сторч стоїть).* (Бар. р. – 15). *Хочу кофти із сторцовим ковніром.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СТО́РЦОМ** *незм.* Сторч (Бар. р. – 12, 13; Жмер. р. – 2, 7; Мур.-К. р. – 5, 9; Шар. р. – 2).
- СТОРЧАКА́** *незм.* Сторч (Вор. р. – 3; Кал. р. – 1; Теп. р. – 1). *Унав кувирка, сторчача.* (Сам. р. – 3).
- СТОРЧАКІ́** *с. г.* Пропуск у косінні. *За косарем колоски нескошені. Наробив сторчаків, кажут.* (Гай. р. – 5).
- СТОРЧОВІ́К** Тин, плетений вертикально (Літ. р. – 3).
- СТОЯ́К**, **мн.** **СТОЯКІ́ 1.** Упора. *На двох закопаних у землю стояках держиться бательня.* (Бер. р. – 5). **2.** Основна частина верстата (Ілл. р. – 6; Літ. р. – 8). **3.** Пропуск в косінні. *Лишаються стебла з колосками за женцем.* (Бар. р. – 8; Сам. р. – 2).
- СТОЯ́Н**, **мн.** **СТОЯНІ́** *с. г.* **1.** Пропуск у косінні косою (с.Саврань, Сав. р.). *От стоянів наробив. Коли косит косою, то стояни.* (Гай. р. – 2; Мон. р. – 1, 2). **2.** Головні частини верстата, на яких скріплюється весь верстат

- (Літ. р. – 3). **3.** Складова частина плуга (Коз. р. – 2).
- 4.** Мішок під зерно на пудів 19-20 (Яр. р. – 4).
- СТОЯТИ** Лежати. *Ну, це є спеціальні яблука, які довго стояти можуть (взимку)* (Жмер. р. – 6). *Он там моя нива стоїть.* (Сам. р. – 7). *Зошит стоїть на стулі.* (Чер. р. – 9).
- СТОЯЧКА** Прилад, на якому клепають косу (Яр. р. – 6).
- СТРА́ВА** Отрута (Том. р. – 7).
- СТРАВІ́ТИ** Струїти. *Що ти наварила, дівчино Марина, що в неділю рано козака травила.* (Том. р. – 1).
- СТРАВНІ́Я** зб. Багато страви, їжа (Яр. р. – 6).
- СТРАГНУТИ** Застрягнути. *Драговини там, коні страгнут.* (Даш. р. – 2).
- СТРАГОВІ́НА** Драговина (Коп. р. – 1).
- СТРАГОВІ́НЯ** Драговина (Мог.-П. р. – 1).
- СТРАКАТО́РА** спец. Ворок. *Ляй гляганку на стракатóру, най віціжуїси будз.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СТРАМ** Ганьба (Лип. р. – 2).
- СТРА́ПАТИ** Частувати нитки з тканини (Лип. р. – 2).
- СТРАПА́ТИЙ** **1.** Шерехуватий (Лип. р. – 2). **2.** Розтріпаний, неакуратний. *Чо у тебе сноші такі страпати?* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СТРАПАЧІ́** бот. Маленькі квіти рожево-білого кольору. *Стільки вже насіялось страпачів на городі.* (Бар. р. – 9).
- СТРАПЛІ́** зв. мн. Обтріпані кінці тканини. *Одн'ї страплі осталис'а.* (с.Концеба, Сав. р.).
- СТРАПО́К** Обривок матерії (Лип. р. – 2).
- СТРАХ** **1.** Не можна. *А в неї в хаті такий рейвах, що страх дивитись.* (Бер. р. – 11). **2.** Дуже, великий, сильний. *В госінь страх сльота.* (Жмер. р. – 8).
- СТРАХОВІ́ДЛО** Страховище (Гай. р. – 4).
- СТРИБИНЕ́ЦЬ** зоол. Коник-стрибунець (Ул. р. – 9).
- СТРИБУ́Н** зоол. див. **СТРИБИНЕ́ЦЬ.** *Стрибун цвірінкає в долині.* (Ул. р. – 9).
- СТРИБУНЕ́ЦЬ** зоол. див. **СТРИБИНЕ́ЦЬ.** *Чорний, то цвіркун, а зелені і сірі, то стрибунці.* (Сит. р. – 4).
- СТРИБУ́НЧИК** зоол. див. **СТРИБИНЕ́ЦЬ** (Тул. р. – 1).
- СТРИЖАЧО́К** Дворічне лоша (с.Козацьке, Бал. р.).
- СТРІ́ЖКА** с. г. Пропуск у косінні (Чер. р. – 3).
- СТРИ́Й** **1.** Батьків брат. *Стрий – татів брат, а мамин дядько.* (Бар. р. – 1). *Стрий – батьків брат.* (Бар. р. – 2; Бар. р. – 7, 14, 15). *Рідний брат батька (для небожів).* (Коп. р. – 4;

Мур.-К. р. – 1, 2, 7; Чер. р. – 2, 9; Шар. р. – 3; Ул. р. – 12).
2. Материн брат (Мур.-К. р. – 6).

СТРІЙКА Батькового брата дружина (Бар. р. – 7).

СТРІЙКО 1. Дядько. *Але звуть і стрійко, і вуйко.* (Коп. р. – 4).
2. Дядько, батьків брат (Бар. р. – 10; Мур.-К. р. – 5). 3. Дядько по матері (Чер. р. – 6).

СТРІЙНА 1. Дружина батькового брата. Стрий – батьків брат, а його жінка – стрійна (Бар. р. – 2, 10; Мур.-К. р. – 7). 2. Братова (Джул. р. – 1). 3. Тітка (Чер. р. – 9).

СТРИКА́ТИ Колоти (про біль).
Так у вусі стрика́є, що ни мбжу тирпіти. (с.Сербичани, Сок. р.).

СТРИЯ́НКА Рідна сестра батькова (для небожив) (Коп. р. – 4).

СТРІЙ 1. див. СТРИЙ, брат (Джул. р. – 1). 2. Дядько (Шар. р. – 1).

СТРІЙКА див. СТРИЙКО, батьків брат у шляхти (Бар. р. – 13; Коп. р. – 1; Яр. р. – 2).

СТРІЙНА див. СТРИЙНА, тітка (Шар. р. – 1).

СТРІЛА́ 1. Поперечина, частина журавля біля колодязя (Сок. р.)
На стрілу́ тра́ба до́вгий друк. (с.Романківці, Сок. р.).

2. Частина рала (Бер. р. – 5).

СТРІЛКА¹ с. г. 1. **Йти в стрілки** – Період досягання

колоскових. *Жито в траві, в стрілки йде по два тижні.* (Бар. р. – 1; Даш. р. – 5; Літ. р. – 2). *Уже жито пішло в стрілки.* (Тул. р. – 5). *Рости в стрілки.* (Хм. р. – 2). *А коли зацвітає цибуля, то говорять: йде в стрілки.* (Ор. р. – 3).

2. **Пускати стрілки** – Період досягання колоскових (Бар. р. – 11). *Жито стрілки пускає.* (Бар. р. – 5; Ул. р. – 5; Чер. р. – 9). 3. **Стрілку гнати** – Період росту жита, коли воно випускає стебло. *Жито жене стрілку.* (Бар. р. – 12; Чер. р. – 2).

СТРІЛКА² техн. 1. Частина рала; див. ГРАДІЛЬ (Бар. р. – 6; Том. р. – 4, 5). *Своєрідний дерев'яний граділь – частина рала – складаєця з чепиги і стрілки, було колись, тепер нема.* (Тул. р. – 4). 2. Частина воза, що з'єднує передню частину з задньою (Ям. р. – 2).

СТРІЛКІ Трубчасті стебла (Піщ. р. – 4).

СТРІЛКУВА́ТИ с. г. див. **СТРІЛКА¹**, Пускати стрілки. *Період росту колоскових: жито стрілкує* (Бар. р. – 11).

СТРІЛОЧКА с. г. Стебло жита в період росту; стрілочка йде (Мур.-К. р. – 4).

СТРІЛЯ́ТИ 1. Випускати стрілку, період росту цибулі. *Кажуть, що цибуля стріляє – випускає стрілку.* (Мог.-П. р. –

- 4). *На жито не кажут стріляє, а на цибулю.* (Бар. р. – 11). **2.** Жито стріляє (Ям. р. – 5).
- СТРІНУТИ** Зустріти (Ул. р. – 2).
- СТРІП 1.** Сніпок (Мог.-П. р. – 4). **2.** Лінія з'єднання солом'яного даху (з стіною) (Лип. р. – 2).
- СТРІПХАТИЙ** Розпатланий, розтріпаний, кудлатий (смт.Саврань, Сав. р.)
- СТРІЧАТИ** Зустрічати (Теп. р. – 1).
- СТРІЯНКА** Дружина материного брата (Мур.-К. р. – 10; с.Тарабанівка, Тив. р., Чер. р. – 6; Яр. р. – 2).
- СТРОКА́Р** Наймит на строк. *Наймались в пана на строк.* (Ям. р. – 1; Яр. р. – 3).
- СТРО́МИ** Верхи предметів. *Ходити по стромах (по верхах якихось предметів – стіл, лавка, ліжко).* (Лип. р. – 5).
- СТРУГА́НОК** Прилад, за допомогою якого стружуть дерево (Бар. р. – 10).
- СТРУ́ГЛІ** кул. Вид страви. Краються яблука, завиваються в тісто і випікається (Літ. р. – 3).
- СТРУ́ДЕЛЬ** кул. Пиріг. *Чогось не вдався студель.* (Бер. р. – 6; Жмер. р. – 1). *Поріж яблук, то спечемо студля.* (Ком. р. – 4). *Різдв'яний пиріг* (Літ. р. – 9). *Жінка гостей частувала студлями.* (Ул. р. – 6). *Хотіла*
- ще купити повідля на струдлі.* (Ул. р. – 6). *Цілий студель з'їв.* (Ілл. р. – 9).
- СТРУК** Качан (Мог.-П. р. – 4). Качан, киях, початок. *Така кукурудза дає по три, по чотири струки.* (Чер. р. – 9; Ям. р. – 5). *Того ро́ку були ф́айні струкі на куру́дзах.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СТРУ́НИ** техн. Частина грабків до коси (Сам. р. – 7).
- СТРЯ́ПКІ** зв. мн. Лахміття. *А са́ма ме́нча дівчинка, дівлюса, лиж́ит у стря́пках, ужé сіна від хо́лоду.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СТРЯ́П'Я** зб. Лахміття (Кельм. р., Сок. р.). *Яке́с стря́п'я надігну́ла на се́би.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СТУ́ДЕНЕЦ** кул. Холодець (Ям. р. – 3).
- СТУДЕНЕ́ЦЬ** кул. див. **СТУДЕНЕЦ** (Яр. р. – 6, 9, 10).
- СТУДЕ́НИЙ** Холодний. *Холодний день і студений кажут.*
- СТУ́ДЕНЬ** кул. див. **СТУДЕНЕЦ** (Бар. р. – 10).
- СТУ́ДІНЬ** Льодовник (Криж. р. – 1).
- СТУДО́ЛА** с. г. Будівля для зберігання снопів жита, полови, соломи, клуня (Бар. р. – 2, 10, 12; Джур. р. – 3). *Студола є у нас, та нема́ время сно́пити покоси.* (Коп. р. – 1; Мог.-П. р. – 2, 6; Мур.-

- К. р. – 4). *Склади хліб у студолу.* (Том. р. – 4; Чер. р. – 3; Шар. р. – 2, 3; Ям. р. – 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 8).
- СТУ́ЖА ЧО́РНА** *див.* ЧОРНА СТУЖА (Жмер. р. – 4).
- СТУЖА́РИСЬКО** Підстілька під стогом (Ул. р. – 12).
- СТУКА́ЛКА** **1.** Палиця, якою при однойменній грі «стукають» чи застукуються ті, що ховались або той, що жмуриться. **2.** Дитяча гра. *Ну, давайте, стукалки грати. Один жмуриться, всі ховаються. Шукає... Хто скоріше приближить, хватає «стукалку» і стукає по місцю, де жмурились.* (Бер. р. – 1).
- СТУКО́ТИТИ** Сварити (Сок. р.). *Гра́ба стукотіти на не́го ко́ждий раз, шоб ішо́в с коро́вою.* (с.Романківці, Сок. р.).
- СТУПА́ ГА́РНА** [?] (Бар. р. – 5).
- СТУПАЙ!** Іди! (Стан. р. – 2). *Ступай, води принеси.* (Даш. р. – 1).
- СТУ́ПКА** Солянка, видовбана з дерева (дерев'яна сільничка) (Криж. р. – 1). *Дай сту́пку, най во́зму со́ли.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- СТУРЦУВА́ТИ** Поставити вертикально (Лип. р. – 2).
- СТУХНУТИ** Зіпрігти. *Сушеня в клуні стухне, зацвितе, збавиця.* (с.Кобилівка, Тул. р.).
- СТЯГЕ́Л**, мн. **СТЯГЛІ** *техн.* Дві перекладинки, що з'єднують верхній і нижній полудрабки у возі (Бар. р. – 5; Бер. р. – 1; Мур.-К. р. – 5).
- СТЯГЕ́ЛЬ** *техн.* Частина плуга (Шар. р. – 4).
- СТЯГЛІ** мн. *техн.* Стяглі між чепігами (Том. р. – 6).
- СТЬО-СТЬО!** Вигук, яким кличуть великих коней (Джул. р. – 4).
- СТЬО-СТЬО-КСЬОУ́-КСЬОУ́!** *див.* КСОВ-КСОВ! (Сам. р. – 2).
- СУ́ВОЛКА** Дорога між гонами в полі, вузька польова дорога (Мур.-К. р. – 1).
- СУ́ВОЛОВКИ** *див.* СУГОЛОВКИ; стежка чи дорога між полями (Криж. р. – 2).
- СУ́ВОЛОК** *див.* СУГОЛОВКИ. *На ці сторони шинури і півшинури. Були ідні гони, другі гони, а їх суволоки перетинали.* (Бар. р. – 2).
- СУ́ВОЛОКИ** Межа. *Для того суволоки були, що там толока, там ярина кінчаюця їдні гони той суволока.* (Гай. р. – 5).
- СУ́ГОЛОВА** Степова дорога, стежка на межі нив. (Лип. р. – 2). *Куди поїдемо, дорогою чи суголовами?* (Бер. р. – 1). *Коліс' на суголові возі ста́вили / як робіли в полі* (с.Гетьманівка, Сав. р.); *див.*

- СУВОЛКА, СУВОЛОВКИ, СУВОЛОК.
СУГОЛОВОК, мн. **СУГОЛОВКИ**. Польова дорога між гонами. *А гони суголовки перетинают* (Бар. р. – 2, 4). *Підемо суголовками, сюди ближше.* (Бар. р. – 11). *Суголовки, то не трактівий шлях, така дорога до поля їхати.* (Бар. р. – 15; Криж. р. – 2; Теп. р. – 1; Чеч. р. – 3). *Пішла вона суголовками помежи паіни.* (Ям. р. – 4).
- СУДОМІТИСЯ** Не сидіти тихо. *Чого судомисс'а там?* (с.Концеба, Сав. р.).
- СУДОЮ** Цією стороною (Вор. р. – 2).
- СУЖІТНИЦІ** Дві жінки, що живуть в одній хаті через стіни (Яр. р. – 5).
- СУКАЙЛО** *спец.* Дерев'яний прилад, на якому сучать цівки (Ям. р. – 6).
- СУКЕНКА** *пол.* Плаття. *Шили сукенку.* (Брац. р. – 3; Жмер. р. – 1; Кал. р. – 1). *Дочка убралася в нову сукенку.* (Ком. р. – 4). *Їй вишили нову сукенку.* (Коп. р. – 2; Нем. р. – 2; Погр. р. – 7; Теп. р. – 3; Ул. р. – 11; Хм. р. – 1, 5, 7). *Мені мати купила сукенку.* (Хм. р. – 9).
- СУКОРІТИ** *див.* СОКОРІТИ. *Кури сукорат.* (с.Скаржинці, Ул. р.).
- СУКУРІТИ** *див.* СОКОРІТИ. *Кури сукурят.* (Ул. р. – 12).
- СУЛЄТИ**, **СУЛЯТИ**
1. Штовхати (Сок. р.) *Сулєй у воду малого, хай купяєця.* (м. Сокиряни, Сок. р.). **2.** *перен.* Колоти, шпигати (Сок. р.). *Устати я ше ни годна, дужі суляї в крижсах.* (с.Романківці, Сок. р.).
- СУЛІКИ** зв. мн. Польова вузенька дорога. *Ти йдеши тими суликами, де вози їздять.* (Жмер. р. – 8).
- СУЛОВА** Польова дорога, стежка. *Там, де може підвода пройти, сулова.* (Гай. р. – 2, 4).
- СУЛОВКИ** мн. Доріжки між полями. *Суловки – це между полями. Суловки дорогою їхати, це шляшок маленький.* (Гай. р. – 2; Сит. р. – 4; Яр. р. – 7).
- СУЛУКА** *див.* СУГОЛОВА (с.Семенівка, Код. р.).
- СУЛУКИ** *див.* СУЛУВУКИ – польова дорога між посівами (Мог.-П. р. – 4).
- СУЛУНЄШНИК** *бот.* Соняшник (Ул. р. – 9).
- СУЛЯТИ** **1.** Пхати, штовхати (Яр. р. – 9). **2.** Бити ногою (Яр. р. – 1).
- СУНДУК** Чемодан (Теп. р. – 2).
- СУНИК** Василь (Яр. р. – 6).
- СУПІЛКА** Гомілка (Яр. р. – р. – 6).
- СУПРЇЖНИКИ** Гуртова поміч (Ол. р. – 1).
- СУСОЛ** *зоол.* Ховрах (Літ. р. – 2).

СУСУЛЬ незм. Шасть. *А він сусуль до хати.* (Криж. р. – 1).

СУТКИ Вузкий прохід між хатою і хлівом чи іншими приміщеннями (Даш. р. – 6).

СУХІ ПАТИЧКІ Хмиз (Том. р. – 1).

СУХОВІЙ Снігопад без вітру. *Суховій мете вже третій день.* (Ул. р. – 9).

СУХОЇНИКИ бот. Вид квітів (Ул. р. – 8).

СУХОПУТЬ Блискавка без грому (Сам. р. – 3).

СУХОСТОЙ Сухе незрізане дерево (Ілл. р. – 6).

СУЧКА спец. Коліща з зубцями, яке крутиться збоку верстата (Бер. р. – 1).

СУШЕНЯ Сушені фрукти (Криж. р. – 1; Піщ. р. – 1; с.Кобилівка, Тул. р.); див. СУШИНЯ, СУШНЯ 2.

СУШИНЯ див. СУШЕНЯ. *Ужé дрíсл'авки почáли пристигáти / та на сушин'у вони не год'ац'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

СУШНІК Хмиз. *Сушником палят у печі.* (Літ. р. – 1; Том. р. – 3).

СУШНЯ 1. Надвірна піч у землі для сушіння фруктів (Бар. р. – 4, 5, 7). **2.** Сушені фрукти (Бер. р. – 4). *На сани кладеця ліса, а ліска на сушині. Були в нас із Сніткова, із Михайловець, казали, давай сушню, бо в нас дорожча.*

(Бар. р. – 5). *Ліска на сани або сушню, фрухту сушити.* (Бар. р. – 7; Вор. р. – 2; Даш. р. – 3, 4; Лип. р. – 2, 7). *Вар варат із сушині.* (Мур.-К. р. – 4; Сит. р. – 4).

СУШНЯК 1. Хмиз. *Біжи до лісу, може, назбираєш сушняку до хати.* (Брац. р. – 1).

2. Сушені фрукти (Тив. р. – 1).

СУЩИК с.г. Огірх в оранці (Жмер. р. – 10).

СХАБ Назва м'яса (Літ. р. – 2).

СХАБРА Тушка поросяти, начинена кашею та ін. і засмажена (Ком. р. – 3).

СХАРАПУДИТИСЯ Злякатися. *Злякалися коні.* (Тив. р. – 5, 9; Хм. р. – 5).

СХОД¹ с.г. Сходи озимини (Тул. р. – 1).

СХОД² Збори. *У сільсаветі казали, шоби ви йшли на сход.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

СХОДИТИСИ(-СА) Дружити. *Нам варт сходитиса.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

СХОДИЦЯ Збирається. *Коли з сметани роблят масло, кажуть сходиця.* (Ям. р. – 1).

СЦАТИ Ссати. *Таля корову буде сцати.* (Брац. р. – 1; Теп. р. – 1).

СЦІЛЕЦЬ с.г. Шістнадцятий сніп. *А шіснадцятий сніп, то кажут сцілець, щоб жито не замокло.* (Ям. р. – 4).

СЦІЛНІЦЯ Майже квадратної форми дошка, яка служить для

- розкачування тіста. *Міси на сцільниці, сціль занятий.* (Піщ. р. – 7).
- СЦІЛЬ** Стеля (Ор. р. – 3).
- СЦЯГЛІ** *техн.* Частина воза (Бар. р. – 5).
- СЦЯПАТИ** *знев.* Здоїти (Сок. р.). *Я ше заране сцяпала корову.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- СЦЯТИЙ** Зрізаний, зрубаний (Бар. р. – 5).
- СЦЬО-СЦЬО-СЦЬО!** *див.* КСОВ-КСОВ! (Мон. р. – 4).
- СЦЬОСЬ-СЦЬОСЬ!** Вигук, яким кличуть лошаг (Вор р. – 5); *див.* СЬТЬО-СЬТЬО! СЬЦОЄ-СЬЦОЄ! ЦЬОНЬ-ЦЬОНЬ! ЦЬО-ЦЬО! ЧОСЬ-ЧОСЬ!
- СВЯТОШНИЙ** *див.* СВЯТОШНИЙ (Сок. р.). *Це свята́шина соробка.* (с.Коболчин, Сок. р.).
- СВЯТОШНИЦЯ** Ледача жінка, яка святкувати любить. *Не про їдну святошницю у нас розказуют тут. Та в мене жінка святошниця.* (Бар. р. – 4).
- СЬОВ-СЬОВ** Вигук, яким кличут коней (Бар. р. – 2; Мог.-П. р. – 5; Піщ. р. – 2; Ям. р. – 4).
- СЬОВ-СЬОВ-СЬОВ!** *див.* КСОВ-КСОВ! (Піщ. р. – 7).
- СЬОМКА, СЕМЕНКО** *пест.* від Семен. *Бігме, це пішов Андрій Сьомчин.* (Бар. р. – 2, 5).
- СЬО́РБАНКА** *кул.* Бовтанка, бурда (Яр. р. – 1).
- СЬРУБ** Гайка (Сам. р. – 3).
- СЬТІНЯ́НКА** Назва південної частини с.Будеї Кодимського району. Можливо, назва пов'язана з татарсько-турецьким кордоном, який проходив по річці Кодимі і відомий під назвою “Татарська стіна” (с.Будеї, Код. р.).
- СЬТЬО-СЬТЬО!** *див.* КСОВ-КСОВ! (Мур.-К. р. – 3).
- СЬТЬО-СЬТЬО!** *див.* СЦЬОСЬ-СЦЬОСЬ! (с.Грабово, Код. р.).
- СЬЦОЄ-СЬЦОЄ!** *див.* СЦЬОСЬ-СЦЬОСЬ! (Ілл. р. – 6).
- СЮГУ-СЮГУ!** *див.* ГУСЮ-ГУСЮ! (Бар. р. – 2; Мур.-К. р. – 5).
- СЮДО́Ю** Цією стороною, цим місцем, сюди (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 1, 3; Ілл. р. – 2, 3, 7; Лип. р. – 7; с.Тарабанівка, Тив. р.; Ул. р. – 7).
- СЮП** Форма наказового способу: сядь (Жмер. р. – 1; Мур.-К. р. – 1; Тив. р. – 1); *пор.* СЮПЦЯТИ.
- СЮ́ПЦЯТИ** *дит.* Сидіти.
- СЮ-СЮ!** *див.* ГУСЮ-ГУСЮ! (Бар. р. – 2, 12; Даш. р. – 1; Ілл. р. – 5, 8; Жмер. р. – 4, 9; Лип. р. – 2). *Гусей – сю-сю-сю-сю-у* (Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 6; Мон. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 4, 6; Нем. р. – 3; Об. р. – 3; Піщ. р. – 1; Плис. р. – 1; Сам. р. – 2, 3).

СЮСЬОКАТИ Кричати по-гусенячому (Бар. р. – 9).

СЮСЯ *дит.* Качка (Яр. р. – 5).

СЯВКАТИ 1. Кричати по-гусенячому. *Гусиня загубилося від гуски і сьвакло.* (Бар. р. – 9). Качки, гуси сьвакают (Вор. р. – 4). *А гусенята сьвакают.* (Джур. р. – 3). *Гуси гелгают і сьвакают.* (Сит. р. – 3; Чер. р. – 9). 2. Кричати по-індичому (Чер. р. – 1).

СЯНЕК *пест.* Сашко (с.Кобилівка, Тул. р.).

СЯРА Молозиво (зварене молоко, з якого буде молозиво). *Піду сяри надою.* (Бар. р. – 4).

СЯТОШНИЙ Святковий. *Лиш сятóшині сорочки рóбля на сакізі.* (с.Новоселиця, Кельм. р.); *див.* СЬВАТОШНИЙ.

Т

ТАБА́ШНИЦА 1. Торбинка для тютюну. *Калитка на гроші, а на тютюн табашиця.* (Мур.-К. р. – 4). 2. *рідк.* Табакерка. *Дай і мині заку́рити, бо я сво́ю табáшницю до́ма забу́в.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ТАБОРІСЬКО Місце, де був колись табір (Бар. р. – 4).

ТАБУ́Н Отара (с.Оленівка, Бал. р.).

ТАБУРЕТКА Стілець без спинки (Теп. р. – 1).

ТА́ГА *техн.* Частина плуга (Сам. р. – 2).

ТАГАНКІ́ зв. мн. Триноги, на які може чіплятися чи решето, яким перечищають зерно, чи колиска з маленькою дитиною (с.Козацьке, Бал. р.).

ТАЖІ́Л *техн.* Частина колісні (Ул. р. – 1).

ТАЖКА́ Вагітна (Мур.-К. р. – 5).

ТАЙ́СТРА 1. Торба для всього (Джур. р. – 1; Тул. р. – 1; Яр. р. – 7). 2. Торба коням їсти давати (Бар. р. – 6; Кр. р. – 3). *У торбі носят хліб у поле, а тайстра з якої коні їдять.* (Том. р. – 3; Тул. р. – 1).

ТА́КАТИ Кахкати, крик качок. *Коло воріт такали качки.* (Бар. р. – 9; Він. р. – 14; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 6; Мур.-К. р. – 3; Сам. р. – 7; Чер. р.). *Качки такають.* (Чеч. р. – 2).

ТАК-ТАК-ТАК Наслідувальний вигук про качок (Тив. р. – 3).

ТАЛАМБО́Н Вид одягу (Сам. р. – 2).

ТАЛА́ПАВКА Грязюка. *На на́шій ву́лиці пі́сля дощу така́ талáпавка, шо лиш крáєм мóжна пройтí.* (с.Гвіздівці, Сок. р.).

ТАЛАПА́НИНА Копирсання в брудній воді (Він. р. – 4). *Ти ще довго будеш талáпатися?* (Кр. р. – 1).

- ТАЛАПАТИСЬ** Плескатись, хлюпатись, бовтатись, обмазуватися (Він. р. – 9; Хм. р. – 1). *Талапайсь у болоті.* (Яр. р. – 10).
- ТАЛАТАЙ** *знев.* Балакун (Кельм. р.). *З нашим сусідом ни скушно, він такий талатай, що часом аж надоїдає.* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- ТАЛИМОН** Філімон (Ілл. р. – 2).
- ТАЛЖАН** Плита (с.Степашки, Гай. р.).
- ТАЛІШКА** *техн.* Частина плуга. *Талішка з двома колесами.* (Коз. р. – 2).
- ТАЛУВАТИ** Топтати, жувати, ходити, їздити по посівах, на шойно помашений полівці (Теп. р. – 1; Тив. р. – 5; Ям. р. – 6).
- ТАЛЬКА** *спец.* 1. Пряжа, знята з мотовила. *З веретена на тальку мотаїця, а с тальки на клубок. Талька накладаїця на качки.* (Бар. р. – 13; Жмер. р. – 1; Тив. р. – 1; Хм. р. – 3). Пряжа на витушці (Хм. р. – 4). 2. Прилад для намотування ниток (Яр. р. – 3).
- ТАМЕЧКА** *незм.* Там, отам (Теп. р. – 1); *див.* ТАМЕЧКИ, ТАМИЧКИ, ТАМИЧКІ, ТАМКИ.
- ТАМЕЧКИ** *незм. див.* ТАМЕЧКА (Бер. р. – 7; Даш. р. – 3, 4; Теп. р. – 3, 4; Ілл. р. – 2, 6; Кал. р. – 2; Коз. р. – 3; Тур. р. – 1; Хм. р. – 1, 5).
- ТАМИЧКИ** *незм. див.* ТАМЕЧКА *Тамички лежали снопи.* (Він. р. – 12; Даш. р. – 6; Ілл. р. – 4; Шар. р. – 1).
- ТАМИЧКІ** *незм. див.* ТАМЕЧКА (Ям. р. – 6).
- ТАМКИ** *незм. див.* ТАМЕЧКА (Гай. р. – 2; Бер. р. – 7; Чер. р. – 2).
- ТАМОСЬ** *незм.* Ось там (Бер. р. – 7).
- ТАМТОЙ** Той, отой. *Так і кажут на Мазурівці жив, на тамтім кутку, до Шпирків.* (Бар. р. – 7). *Шуляк украв тамтого року курку.* (Жмер. р. – 10).
- ТАНАСІЙ** Опанас (Бер. р. – 7).
- ТАНІЙ** Штани (Ям. р. – 3).
- ТАНИЙ** Дешевий (Бар. р. – 11; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 5, 7, 8, 9; Том. р. – 7; Ул. р. – 12; Шар. р. – 2).
- ТАНІЙ** *див.* ТАНИЙ. *Продавати татю матерію.* (Бар. р. – 9, 13).
- ТАНО** *незм.* Дешево (Мур.-К. р. – 7).
- ТАНШЕ** *незм.* Дешевше (Яр. р. – 1).
- ТАНЬШЕ** *незм. див.* ТАНШЕ (Бар. р. – 12; Мог.-П. р. – 8).
- ТАПЧАН** Меблі для лежання. Тапчан – це така постіль, без поренча (Бар. р. – 1, 2). *Широкий деревляний тапчан.* (Він. р. – 14). *Лава при сїні не переносиця, є й тапчан,*

полежати на нім можна.
(Гай. р. – 5, 7).

ТАРАБАЙЛО *див.* БАЛАКІР, той, що багато говорить (Сам р. – 2).

ТАРАБАН *див.* БАЛАКІР (Нем. р. – 1).

ТАРАБАНИТИ **1.** *знев.* Говорити; *див.* БАЛДИГАТИ. *Як почне вже тарабанити.* (Бер. р. – 1). Розмовляти (Брац. р. – 3). Говорити зайве (Ілл. р. – 6). *Торохтіти... та так, наче черепицею тарабанит.* (Мур.-К. р. – 5, 10; Теп. р. – 3; Шар. р. – 6. **2.** Стукати. *Не тарабань, бо батька розбудив.* (Ул. р. – 6; Хм. р. – 9).

ТАРАКУЦА *молд.* *бот.* Декоративний гарбузик невеликого розміру з міцною шкіркою (с.Козацьке, Бал. р.). * Маленький гарбузик (Кр. р. – 1). *То таракуца / а йа думала / шо грушка / так вони схожі зверха.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Цу велику таракуцу не зривай, най лишієси на насія.* (с.Серебчани, Сок. р.).

ТАРАНКУВАТИЙ Рябий на обличчі від віспи. *Не нашч'ітіли вісну малім / а тепер таранкуватий.* (с.Обжили, Бал. р.). * Рябий (про обличчя). *А той Гнат такий таранкуватий / шо гідко й дивітис'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ТАРАНСУВАТИ Везти (Ул. р. – 8).

ТАРАРАМ Неспокій, сварка. *Прийшов додому і татараму наробив такого.* (Теп. р. – 1).

ТАРАРІНКА *техн.* **1.** Частина у возі, яка скорплює насади, спиці з вісью. *Тараринки скріплюють спиці з вісю.* (Бар. р. – 1, 5, 8; Бер. р. – 5; Джул. р. – 1; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Об. р. – 3). *Металевий обруч, яким скріплюються частини воза* (Стан. р. – 3). *Частина у возі ддя скріплення передньої і задньої снастей.* (Тул. р. – 2). *Частина у возі для скріплювання підток.* (Ул. р. – 12; Хм. р. – 3). **2.** Диск на осях воза, який затримує мазь на осі і не пропускає порох на вісь (с.Ухожани, Бал. р.).

ТАРАСИКИ *іхт.* Вид риби (Ям. р. – 6).

ТАРАТКА *див.* ТАРАХТЬОЛКА (с.Осички, Сав. р.).

ТАРАХКАЛО *знев.* Базіка (Кр. р. – 1; с.Козацьке, Бал. р.).

ТАРАХКАТИ **1.** Ляскати гарапником. *То треба гарапником тарахкати.* (Коз. р. – 1). **2.** Торохтіти (Кр. р. – 1).

ТАРАХКУН *бот.* Сорт яблук, в яких тарахає насіння, коли вони достигнуть. *Йяблука тарахкуні добр'і і зелєними.* (с.Обжили, Бал. р.).

- ТАРА́ХТАЛО** *знев.* Балакун (Бар. р. – 14).
- ТАРАХТЬО́ЛКА** *знев.* Жінка, яка любить багато говорити, базіка (с.Василівка, Мик. р.)
- ТАРБА́Н** *техн.* Повозка без ящика, якою перевозять з лісу дрова. *Запр'яг волі у тарба́н та й поїхав у л'іс за дрова́ми.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ТА́РБАТИ** Тягти, шарпати (Кр. р. – 1; с.Ухожани, Бал. р.)
- ТАРЕ́ЛОЧНА САЧА́ВІЦЯ** *бот.* Зерно сочевиці плоскої (Гай. р. – 5).
- ТАРЕ́ЛОШНА ВАГА́** Терези (Ілл. р. – 1).
- ТАРЕ́ЛОШНА САЧА́ВІЦЯ** *див.* ТАРЕЛОЧНА САЧА́ВІЦЯ (Гай. р. – 6).
- ТАРЕ́ЛУШНА** *див.* ТАРЕЛОШНА (Гай. р. – 6).
- ТАРІ́ЛКА** *бот.* Айстра (Лип. р. – 7).
- ТАРЛУВА́ТИ** Толочити, витоптувати щось. *Ус'ї гр'адки свин'а старлува́ла.* (с.Концеба, Сав. р.); *див.* ТРАЛУЛУВА́ТИ.
- ТАРНУВА́ТИ** Приводити до порядку (Ул. р. – 8).
- ТАРО́ЛЬКА** *бот.* Сорт червоних яблук, які мають продовгувату форму і червоні боки, тіролька. *Яблун'ї таро́л'ки за́йц'ї зимо́йу гет' обй́ли.* (с.Обжили, Бал. р.). * Сорт яблук (Ул. р. – 8).
- ТАС-ТАС!** *див.* ТАСЬ-ТАСЬ! (Бар. р. – 4).
- ТАСЬ-ТАСЬ!** Вигук, яким кличуть качок (Бар. р. – 1, 11, 13; Бер. р. – 1, 5; Брац. р. – 1; Вор. р. – 5; Даш. р. – 1; Джул. р. – 4; Жмер. р. – 1, 4; Ілл. р. – 6; Коз. р. – 2; Літ. р. – 2, 8, 9; Мур.-К. р. – 3, 5, 6; Плис. р. – 2; Піщ. р. – 7; Сам. р. – 3, 7; Тив. р. – 1; Том. р. – 4; Ул. р. – 3, 6, 9; Чер. р. – 6); *див.* ВУД-ВУД! ВУЛЬ-ВУЛЬ! ВУТЬ-ВУТЬ! ТАС-ТАС! ТЮ-ТЮ-ТЮ!
- ТА́СЬКА** *дит.* Качка (Літ. р. – 2).
- ТА́СЬМА** **1.** Просіка в лісі (смт. Саврань, Сав. р.); * Межа між певними ділянками лісу. *У л'іс'ї йа був заблудивс'а / та понав на дру́гу та́с'му* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** Межа, стежка. *Тасьма – це в полі широка стежка, як межа.* **3.** Гони, довжина поля від тасьми до тасьми (Літ. р. – 9; Мон. р. – 1; Ор. р. – 3; Погр. р. – 4, 6).
- ТА́СЬО** *див.* ТА́СЯ (Стан. р. – 2).
- ТА́СЯ** *дит.* Качка (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 3, 4, 5; Брац. р. – 3; Він. р. – 6, 9, 10, 14; Вор. р. – 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 6; Даш. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 1, 3, 4; Джур. р. – 3; Жмер. р. – 1, 2, 8, 9, 10; Ілл. р. – 8; Коз. р. – 1; Коп. р. – 4; Літ. р. – 4, 5, 7, 9; Мог.-П. р. – 2, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 5; Об. р. – 3; Ор. р. – 2; Піщ. р. –

7; Плис. р. – 1, 3, 4, 5; Сам. р. – 1, 2; Сит. р. – 2, 4; Стан. р. – 1, 2; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Том. р. – 6, 7; Тул. р. – 1, 2, 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 2, 6, 9, 12; Хм. р. – 1, 3, 5). *Дай тасі гаму.* (Хм. р. – 9; Ул. р. – 12; Ям. р. – 1, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 6, 7, 8).

ТАТА́РИ зоол. Назва мурашок із крильцями (Ям. р. – 1).

ТА́ТО Батько (Том. р. – 1).

ТАФТУ́Н Ласун (Ул. р. – 8).

ТА́ЦА Піднос. *Потом узяли, поставили тацу на столі, тоді в тацу почали кидати гроші.* (Жмер. р. – 9).

ТА́ШКА Мисливська торба (Ул. р. – 9).

ТВАНЮ́КА Грязюка. *Багно – це болото, тванюка – твань.* (Гай. р. – 4).

ТВАНЬ див. БОЛОТО, велике болото, трясовина (Чер. р. – 1).

ТВАР пол. Обличчя (Бар. р. – 2, 4; Бер. р. – 6; Брац. р. – 2; Вор. р. – 5; Гай. р. – 1, 2; Даш. р. – 3, 6; Жмер. р. – 1, 3, 4, 7, 8; Ілл. р. – 3, 4, 6; Кал. р. – 3; Коз. р. – 3; Кр. р. – 1; Лип. р. – 2, 7, 8; Літ. р. – 8; Мон. р. – 2, 4; Мог.-П. р. – 1; Мур.-К. р. – 2, 5; Нем. р. – 5; Ол. р. – 2, 4; Ор. р. – 1, 2; Погр. р. – 4, 7, 8; Сит. р. – 1; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Тив. р. – 5, 8, 9, 10; Тул. р. – 3; Тур. р. – 3; Ул. р. – 7, 9, 11; Хм. р. – 7, 9, 14; Чеч. р. – 1, 3,

4, 5; Шар. р. – 1, 5, 6; Ям. р. – 4; Яр. р. – 4, 6; Сок. р.).

ТВАРЬ див. ТВАР. *Ву́йко трóхи тварь подéрли, як падали з яблінки, добри, то хоть нічо собі ни вломіли.* (с.Коболчин, Сок. р.).

ТВÉРДО СПА́ТИ Міцним сном спати. *Гана спит твердо, то нічого не чує.* (Бар. р. – 5).

ТВІ́НКА Літній чоловічий піджак. *Сьогодні було так тепло, що жінки були без жакетів, а чоловіки – без твінок.* (Чеч. р. – 4); пор. ТВІНЧИК.

ТВІ́НЧИК див. ЖИКÉТКА *Ни м'ішайе й л'ітом бра́ти с собо́йу в по́ле тв'інчик / бо вс'ака погóда мо́же бу́ти.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ТЕБНІ́К Місце, де стоїть пасіка. *Пасіка – це вулики, а обгорожене, то це тебник.* (Плис. р. – 3).

ТЕ́ВКАТИ 1. вульг. Поїдати, з'їсти щось (Кр. р. – 1; Теп. р. – 1). 2. Ударити чимось або кимсь об землю (Теп. р. – 1).

ТЕ́ЙСТРА Торба (Джур. р. – 1; Коп. р. – 2).

ТЕЛЕ́ГА Віз (Мур.-К. р. – 9).

ТЕЛЕ́ПАНКА Дитяча гойдалка. *Діти го́йда́лис' на телéпанц'і і ду́же крича́ли.* (с.Обжили, Бал. р.).

ТЕЛЕПÉНИТИ екс. Говорити незрозуміло або якісь дурниці.

Почав телепенити. (с.Концеба, Сав. р.).

ТЕЛІЖКА *техн.* 1. Маленький візок, призначений для домашніх робіт. *З осад'би буракі можна і тел'ішкою перевести* (с.Обжили, Бал. р.).

2. Пристрій до плуга з двома різновеликими колесами, який не дає плугові вивертатися з борозни. *Причипі теліжку до плуга* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

3. *див.* ТІЧКА, колісня, частина розпущеного воза (Бар. р. – 3). *Без теліжки, с теліжкою* (Бар. р. – 4). *А теліжка на довге дерево або тічка.* (Бар. р. – 6, 8, 11; Він. р. – 1; Шпик. р. – 3). 4. Частина плуга (Гай. р. – 6; Джул. р. – 4; Кр. р. – 3; Літ. р. – 1, 3, 7, 9; Мур.-К. р. – 3, 5; Плис. р. – 1, 3; Сам. р. – 2, 7; Тив. р. – 1, 2, 3; Тул. р. – 4; Ул. р. – 6). *Возик, на який кладеться граділь плуга* (Ул. р. – 5; Шпик. р. – 3); *див.* ТИЛІШКА.

ТЕЛІЖКО *техн.* Частина плуга (Сам. р. – 1).

ТЕЛІЙ *вет.* Хвороба, на яку хворіють коні, корови. *Корова заслабла тел'ійом.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ТЕЛПАТИСЯ *Бовтатися.* У лісі росте, у коня товсте, а в баби теліпається – це сито. (Гай. р. – 4).

ТЕЛІШКА *техн.* 1. *див.* ТЕЛІЖКА. Колішня і віз на

двох колесах (Бар. р. – 13; Ком. р. – 2; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1; Тив. р. – 1, 6; Хм. р. – 3).

2. Частина плуга (Ул. р. – 6). У плузі, культиваторі (Ул. р. – 12). Частина плуга: колеса з опорою (Шар. р. – 3).

ТЕЛЬБУХ 1. Живіт (Гай. р. – 2).

2. Шлунок свині (Гай. р. – 2).

ТЕЛЬБУХАТІЙ Животатий. *Тельбухата корова і жінка тельбухата.* (Гай. р. – 4).

ТЕЛЬБУХИ Великий живіт у коня чи корови (Бар. р. – 5).

ТЕЛЬМОМ *незм.* Бігом (Бар. р. – 5).

ТЕЛ'ЯТНИК Той, хто пасе телят (Ул. р. – 9).

ТЕМНЬ Темнота (Гай. р. – 2).

ТЕМНА НІЧКА *бот.* Вид квітів (Кал. р. – 2).

ТЕМНИЙ Сліпий. *Кажут, вона темна була, йшла дорогою, та й потрапила до гірні.* (Мур.-К. р. – 6); ♦ **темний на очі** – Сліпий. *У нас їден темний на очі, а вогонь викреше.* (Бар. р. – 2).

ТЕМНІК *ч.* 1. Погреб для зимівлі бджіл у пасічників, омшаник (Бар. р. – 1). *На зиму пчоли у темник ховають.* (Бар. р. – 2). *На зиму в темник ховають мухи.* (Бар. р. – 5, 8). *Пасіка, а на зиму ставлять вулики в темник.* (Бар. р. – 11). *Літом це тічки, це місце для вуликів. Зимом темник, це як льох, копали в землю.* (Гай. р. –

4). *А на зиму ховають пасіку в темник.* (Гай. р. – 5). *А де вулії зимою стоять, лічця темник.* (Гай. р. – 6). *Вулики на зиму ховають в темник.* (Джур. р. – 3). *Де зимою стоїть пасіка?* (Кр. р. – 2). *На зиму пасіку ховають в темник.* (Мур.-К. р. – 5). *Де вулії стоять, то тічок, а на зиму ховають їх у темник.* (Мур.-К. р. – 6; Тив. р. – 1). *Замерли бджоли в темникови.* (Том. р. – 1). *Емишаник пасіку зимою в темник ховають.* (Чер. р. – 2; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 3; Ям. р. – 4, 5). *А цей як то пасіка там зимують.* (Ям. р. – 6; Яр. р. – 3, 6). *У темнику́ тімперату́ра до́лжна бути читі́рі-п'ят' гра́дус'ів* (с.Малий Бобрик, Люб. р.). **2.** Яма для бджіл, для вуликів на зиму (Ям. р. – 3). **3.** Темна хата (Тив. р. – 1).

ТЕНЧА пол. див. ДУГА (Бар. р. – 1, 5, 6, 7). *Радуга, инчі кажут тенча. Радуга, а баби кажут: тенча - дощу не буде.* (Бар. р. – 13, 14, 15; Мур.-К. р. – 1; Сам. р. – 7; Тив. р. – 3).

ТЕНЬКИЙ Міцний (Мур.-К. р. – 5, 9).

ТЕНЬКУВАТИ 1. Штукагурити. *Глина сива, щоб тенькувати.* (Кр. р. – 2). **2.** Змашувати глиною землю в хаті (Лип. р. – 7, 8).

ТЕПЕРЕНЬКИ незм. Тепер (Погр. р. – 4).

ТЕПЕРЕЧКИ незм. див. ТЕПЕРЕНЬКИ (Хм. р. – 14).

ТЕПЛА ХАТА Хата, в якій живуть. *Иди в теплу хату.* (Бер. р. – 1).

ТЕПЛИЧИНА Місце у ставку, де не замерзає вода. *Йак будеш іти через став / дивіс' на теплічину не попад' / бо втóпис'а.* (с.Обжили, Бал. р.).

ТЕПЦЯ Сковорідка. *У ці тепці́ї до́бре барабу́лю сма́жити, бо вона́ вели́ка, і є де оберну́ти.* (с.Селище, Сок. р.).

ТЕРАТИСЯ Витрачатися. *Хтіли селяни купити землю, то він сказав, нащо тератися, земля ваша і так буде.* (Мур.-К. р. – 5).

ТЕРЕБИТИ 1. Лущити зерно; див. ДРИГЛЮВАТИ. *Теребити кукурудзу, теребити фасолю, і лущити кажут.* (Бар. р. – 1). *Треба теребити мак, бо сухий вже, кажут, завтра буде теребити фасолю.* (Бар. р. – 3, 4, 5). *Кукурудзу тереблят, фасолю тереблят* (Бар. р. – 5, 6). *Теребити горох, кукурудзу.* (Бар. р. – 7, 8). *Натеребила фасолі до борщу.* (Бар. р. – 9, 11). *Теребити мак, фасолю, бураки сименові.* (Бар. р. – 13). *Теребити можна зерно.* (Бар. р. – 12, 14; Бер. р. – 3, 4, 5). *Теребити – це кукурудзу лущити або клоччя мняти.* (Брац. р. – 1). *Теребити*

соняшник (Брац. р. – 3; Він. р. – 7, 8, 10, 14; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 2). *Теребити кукурудзу, квасолію і луциту в нас кажут.* (Гай. р. – 4, 5, 6, 7; Даш. р. – 2, 5). *Потереби всі ці соняшники.* (Даш. р. – 5; Джул. р. – 1, 4; Джур. р. – 1, 2; Жмер. р. – 1, 2, 6, 8; Кал. р. – 1, 5; Ком. р. – 1). *А ще кажут дриглювати.* (Коп. р. – 2). *Теребити можна мак, розрізати голівки, кукурудзу, відривати зерно від качанів.* (Коп. р. – 4; Кр. р. – 2, 3; Літ. р. – 1, 4, 5, 6, 7, 9; Мон. р. – 1, 2, 3; Мур.-К. р. – 1, 3). *Луциту кукурудзу тощо і жито, пищенцю, коли тнуть руками.* (Мур.-К. р. – 4). *Сідай-но фасолію теребити.* (Мур.-К. р. – 5, 8, 10; Нем. р. – 1, 4; Об. р. – 1, 3; Ол. р. – 1; Мог.-П. р. – 2, 4, 5, 6; Піщ. р. – 2, 3, 7; Плис. р. – 2, 3, 4, 5; Погр. р. – 4; Сам. р. – 1, 2, с.Вівсянка, с.Лопатин; Сит. р. – 1; Стан. р. – 1, 3; Теп. р. – 2, 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Том. р. – 5, 6; Тул. р. – 1, 2, 4, с.Кобилівка; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 5, 12; Хм. р. – 2, 4, 7; Чер. р. – 1, 3, 9; Шар. р. – 3, 5, 6; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 2, 4, 5, 6; Яр. р. – 3, 6, 8).

2. Змільчувати, терти (Лип. р. – 1, 2, 5; Теп. р. – 1; Тив. р. – 3).

3. Тягати, м'яти. *Натереблю тобі вуха.* (Літ. р. – 1). **4.** ірон.

Їсти. *Цілу торбу хліба стребили.* (Тив. р. – 1).

ТЕРЕБІВЛЯ 1. Лушіння (Бер. р. – 5; с.Пеньківка, Літ. р.; Мур.-К. р. – 4; Плис. р. – 1; Шар. р. – 3; Ул. р. – 1). **2.** *техн.* Прилад для обробітку конопель (Мог.-П. р. – 3).

ТЕРЕБІЛКА *техн.* Прилад для відділення зерна кукурудзи від качанів. *Потереби кукурудзу на теребілці.* (Бер. р. – 1, 4; Гай. р. – 7).

ТЕРЕБІНЯ *с. г.* Лушіння (Ул. р. – 1).

ТЕРЕБУХИ 1. *див.* ТЕЛЬБУХИ (Бар. р. – 12; Бер. р. – 5; Тив. р. – 2, 3; Теп. р. – 1). **2.** *перен.* Коні чи воли, що багато їдять (Бер. р. – 5).

ТЕРЕБ'ЯЧКА *техн.* Прилад для відділення зерна кукурудзи від качанів (Літ. р. – 3; Ул. р. – 9).

ТЕРЕ́Н Терентій (с.Кобилівка, Тул. р.)

ТЕРЕНДІТИ *див.* БАЛДИГАТИ. *Не теренди лишнього.* (Бер. р. – 1). Розводити теревені, базікати. *І що ти терендиш мені.* (Кр. р. – 1; Теп. р. – 1).

ТЕРЕРІНКИ *техн.* Частина у возі (Плис. р. – 1).

ТЕРЕСІТИ *с. г.* Луциту (Хм. р. – 3).

ТÉРКА Тертушка, знаяддя, щоб моркву, буряки терти. *Трут моркву на терці і мішають с капустою.* (Жмер. р. – 6).

ТÉРЛИЦЯ *див.* ТÉРНИЦЯ (Джур. р. – 1; Том. р. – 1; с.Гетьманівка, Сав. р.).

ТÉРЛО Місце, де кам'яним молотком молотять збіжжя (Лип. р. – 8).

ТЕРМІТТЯ, ТИРМІТТЯ
1. Тверді частини конопель та льону. *Плоскін' вибирали / а терміт'т'а / на сміт'т'а.* (с.Немиринці, Бал. р.).

2. Відходи від конопель, кістриця. *Тирм'іт'т'а з плоскон'і вибива́йец'а трепáчкою.* (с.Василівка, Мик. р.; с.Гетьманівка, Сав. р.).

ТÉРМІТЬ **1.** *див.* ТЕРМІТТЯ (с.Канцеба, Сав. р.). **2.** *знев.* Дрібні коноплі, які палять після тертя (Мог.-П. р. – 1).

ТЕРМІТЯ **1.** Костриця з конопель (Бар. р. – 4). *Терниця терміття маленьке викидає.* (Гай. р. – 2, 4; Кр. р. – 1; Літ. р. – 3; Ол. р. – 1; Сит. р. – 4). **2.** Різні залишки від соломи (Літ. р. – 3). **3.** Бительня, де термітя вибивають (Сит. р. – 4; Ям. р. – 5).

ТЕРМУСА́ТИ Трясти (Теп. р. – 1).

ТЕРНІК Орне поле на місці в минулому колючих кущів терну (Ям. р. – 4).

ТЕРНИНА *див.* ПОВІЙ (с.Козацьке, Бал. р.).

ТÉРНИЦЯ *техн.* Пристосування для вичісування збитих стебел

коноплі від **терміття** (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ТЕРНО́ВІЙ Шерстяний: **терно́ва ху́стка** – Велика хустка з квітами рожі. *Коліс' була мо́да носіти терно́ві хусткі.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). * **3** відповідної тканини і певного кольору хустка (Мур.-К. р. – 10). *Це тернова хустка.* (Яр. р. – 9).

ТЕРНЯ́К *кул.* Напій з терну (Ул. р. – 9).

ТЕРПАШІ́НА Якись ліки (Він. р. – 10).

ТЕРТЮ́Х *кул.* Те ж, що й деруни (с.Обжили, Бал. р.).

ТЕСА́К Великий ніж з дерев'яною колодочкою, переважно з коси. *Бері теса́к та йди буракі́ чістити.* (с.Обжили, Бал. р.).

ТЕ́СЦЬ Батько жінки (Тив. р. – 3).

ТЕ́ТА **1.** Значно старша за віком рідна сестра. *Моя те́та ро́би разо́м з бра́том у колхо́зі.* (с.Вітрянка, Сок. р.). **2.** Братова жінка або старша сестра, старша братова (Яр. р. – 4; Ям. р. – 4).

ТЕ́ТЯ **1.** *див.* ТЕТА **2.** Чоловікова сестра (Яр. р. – 6).

ТЕ́ЩА Мати жінки (Тив. р. – 3).

ТІ́ВТЯ Курка (Він. р. – 6).

ТИГЛІ́Н Назва села. *Теолін звідки походить ніби.*

Місцевість, куди всі тягнулися, їхали. (Мон. р. – 4).

ТИЖБА Тіснота, давка. *Коло кооперації така тижба.* (Бар. р. – 11, 13; Він. р. – 7). *Яка велика тижба за крамом.* (Жмер. р. – 2; Ком. р. – 2; Коп. р. – 2; Мог.-П. р. – 5). *Така там тижба була.* (Тул. р. – 2). *Кажуть: тижба і тісну.* (Тул. р. – 5). *Така тижба була за всім.* (Ул. р. – 6, 8, 12; Хм. р. – 3).

ТИЖУРКА Чоловічий жакет на ваті. *Дис'ко Шайтан майє кóжану тижурку.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.); *пор.* ТВИНЧИК 2.

ТИЗІК Викопаний перемішаний з соломом гній, який висушують і використовують як паливо (Ям. р. – 6).

ТИЛІЙ *вет. див.* ТЕЛІЙ *Кóн'ї слабу́ють на сар і тилій / увéчир'ї засла́б / а до ранку кóнчиц'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ТИЛІШКА *техн. див.* ТЕЛІЖКА 2. *Тил'ішка прикр'іпл'а́йіца до плу́га гру́бим це́пом / йакі́й зве́ц'а т'аж.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ТИЛЖАК *техн.* Частина розвореного воза; *див.* ТІЧОК (с.Брусленів, Літ. р.).

ТИЛІЖКА *техн. див.* ТЕЛІЖКА, ТЕЛІШКА. 1. Вид воза (Бар. р. – 10; Він. р. – 6; Лип. р. – 2; Нем. р. – 1).

2. Невеликий візок на чотирьох колесах (Жмер. р. – 1).

3. Частина воза. Тилішка або розвора (Ілл. р. – 8; Літ. р. – 2, 7). 4. Частина плуга (колішна) (Вор. р. – 3; Ілл. р. – 8; Коз. р. – 1; Літ. р. – 2, с.Почапинці; Нем. р. – 1, 4; Плис. р. – 1; Сит. р. – 2). *Тиліжка має дві колесі.* (Том. р. – 4, 6, 11; Ул. р. – 1, 12).

ТИЛІЙ *вет.* Хвороба телят (Ул. р. – 8).

ТИЛІТКА [?] (Лип. р. – 2).

ТИЛЬ Місце повз хатою, по затінках. *Сама хля поза тильо, дала панам знати.* (Мур.-К. р. – 4).

ТИМНІК Зимове приміщення для вуликів (Мон. р. – 2); *пор.* ТЕМНИК.

ТИНЬКУВАТИ *буд. (молд. тенкун, пол. tuńkować – штукатурити)* 1. Квачувати стіни піском. *С'і́годні тин'кува́ла / а за́втра буду́ біліти* (с.Обжили, Бал. р.). 2. Замазувати тріщини рудою глиною. *Тре́ба замісіти гли́ну та потин'кува́ти хату.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Ще треба присьпи потенькувати.* (Бер. р. – 1). * Замазувати щілини за допомогою ганчірки, змоченої у глині. (Вор. р. – 2; Мог.-П. р. – 8). *Тин'кува́ти і шпарува́ти – то йідне.* (с.Коси, Кот. р.). 3. Вибірково мастити хату. *М'ій сос'ід кажний год тин'ку́є сво́ю халу́пу.*

- (с.Олексіївка, Код. р.).
- 4.** Обмазувати тонким шаром глини з половиною стіни чи долівку (Погр. р. – 4; Теп. р. – 1).
- 5.** Мазити землю (Ул. р. – 7, 9).
- ТИПЕРЕНЬКИ** *незм.* Тепер (Погр. р. – 6).
- ТИПИРО** *незм.* Тільки що (Кр. р. – 1).
- ТИРЕНДІТИ** Багато безладно говорити (Він. р. – 13).
- ТИРИБІТИ** *див.* ТЕРЕБИТИ, ОБДИРАТИ, ОБИРАТИ (Мон. р. – 4; Мог.-П. р. – 5; Ор. р. – 3). *Тирибити кукурудзу.* (Сит. р. – 2, 4; Том. р. – 1). *Уже натириби в мішок кукурузи.* (Ул. р. – 9, 12).
- ТИРИНКИ** *техн.* Частина воза (Плис. р. – 1).
- ТИРЛЮВАТИ** Стягувати колоди в одне місце. (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* ТРИЛЬОВКА.
- ТИРЛЬОВКА** **1.** Зганяння до купи стада худоби для відпочинку біля водою. *Пойідемо в ліс на тирл'овку* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** ліс. Стягування колод у лісі в одне місце. *Ше не було тирл'овки.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ТИРМУСАТИ** Трясти, хитати (Кр. р. – 1).
- ТИРНІТ** *див.* ТЕРМІТТА **1.** *Покрива́йут' покр'івл'у́йу верх / чи солóму́йу чи тирн'ітом.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ТИРНІНА** Загнана в ногу колночка. *Б'ігав до́ки тирніни в но́гу не загна́в.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТИРНОВИЙ** Платок з тонкої шерсті (Кр. р. – 1).
- ТИРС-ТИРС!** *див.* А-ТІРС! (с.Дубиново, Сав. р.).
- ТИТЯНКА** Сарафан (Тур. р. – 1).
- ТИЧКА** **1.** Частина журавля (Бер. р. – 5). **2.** Частина воза. *Тичка – передня, кажут.* (Нем. р. – 4).
- ТИВУШКА** Кусок хліба, цілушка. *Тівушка – великий кусок.* (Коп. р. – 4).
- ТІК** Місце для обмолоту снопів (Том. р. – 3).
- ТІКА́Й!** Вигук із значенням «не зачіпай» (Теп. р. – 1).
- ТІКАЛЬНИЦЯ** Багато собак (Чеч. р. – 4).
- ТІЛІЖА** *техн.* Частина плуга (Сит. р. – 3).
- ТІЛОГРЭЙКА** Жилетка. *Вдягни під спід тілогрейку.* (Чеч. р. – 4).
- ТІЛЬОШКА** *див.* ТЕЛІЖКА (Ком. р. – 1).
- ТІПА́ЛО** *спец.* Знаряддя для обробки конопель (Ілл. р. – 1).
- ТІПКО́М** *незм.* Швидко (Вор. р. – 4).
- ТІСНИЙ ЧОЛОВІК** Скупий (Джул. р. – 4).
- ТІСТЕЧКО** *кул.* **1.** *здріб.* Відварна лапша макарони, запечені в печі. *Якби до цього*

- тістечка сметанки.* (Тул. р. – 3). **2.** Пряники (Шпик. р. – 2).
- ТІСТО** *кул.* **1.** Зварені макарони, лапша (Бар. р. – 4). *Наварила тіста на молоці.* (Бар. р. – 9). *А вечеру мама зварила тісто на картохлях.* (Коп. р. – 2; Стан. р. – 3). **2.** Відварені макарони, локшина, запечені в духовці (Тул. р. – 3; Чер. р. – 2). *Сьогодні на вечерю дочка зварила тісто.* (Чеч. р. – 4). **3.** Галушки (Ям. р. – 2, 3; Яр. р. – 1, 6).
- ТІТКА В ДРУГИХ** Двоюрідна тітка (Коз. р. – 1).
- ТІТЧАНИК** Син тітки (Погр. р. – 6).
- ТІТЯ** *дит.* Тьотя. *Підем до тіті гайту.* (Бар. р. – 9).
- ТІЧКА**¹ **1.** Віз без полудрапків для перевезення дерева (будівельного). *Знімають васал і тічкою возят дерево. Возят тічком довге дерево, тічок – розпущений віз.* (Бар. р. – 1; Тул. р. – 2, 5). *Повозка для перевезення довгого дерева, друччя.* (Чер. р. – 1; Ям. р. – 1; Яр. р. – 3, 6). *За колóдами у л'іс йїдут т'ічкою.* (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* ТАРБАН.
- 2.** Передня або задня частина воза. Без драбин. Тічка або розпущений віз (Бар. р. – 13). Передня і задня тічка (Гай. р. – 6; с.Почапінці, Літ. р.; Мур.-К. р. – 5, 6; Стан. р. – 1; Тив. р. – 1; Том. р. – 5; Тул. р. – 2; Чер. р. – 9; Ям. р. – 4).
- ТІЧКА**² Збіговисько собак (Ям. р. – 6). Собака (Ям. р. – 6).
- ТІЧКА**³ Місце в лісі для пасіки. *Д'ід пішов на т'ічку / в'ін л'убит' пантрузати нас'їйку.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *пор.* ТІЧОК.
- ТІЧОК** Місце, куди виносять бджіл навесні. *Висноїу винос'ат вулики на т'ічок.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.); *пор.* ТІЧКА².
- ТІШИТИСЯ** Радіти, веселитися. *Я вже так тішилася, що вони як візьмут її, то вона їм і наварит і иматя помис, а кажут, що й Гапка їм не догодила.* (Бар. р. – 15). *Ми так тішилися, що в нас будé п'ятий клас, та немає приміщення.* (Бар. р. – 15). *Я тішуся, що ходжу на роботу* (Яр. р. – 1).
- ТКАННЯ** *спец.* Нитки, якими тчуть на верстаті. *Не хватіло ткан'а і не віробила на верстаті.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТКАЧИТИ** Ткати. *Ткачі ткачут з прадіва на верстаті.* (Даш. р. – 2).
- ТЛУМАК** **1.** *див.* КЛУМАК, склепок, неповний мішок (Жмер. р. – 1). Півмішка чогось (Ілл. р. – 3; Ком. р. – 2). **2.** Чверть мішка чогось (Кр. р. – 1). **3.** Вузол (Ул. р. – 9).

ТЛУ́МИТИСЬ(-СЯ) 1. Товктися (Бар. р. – 12). 2. Бешкетувати (Кр р. – 1; Лип. р. – 2). 3. Товктися, скупчуватися, гратися на одному місці. *Ц'їлий ден' на п'їч'ї тлўмиц'а.* (с.Концеба, Сав. р.). 4. Увесь день працювати без відпочинку. *Їа так натлўмилас' за ц'їлий ден'.* (с.Дружелюбівка, Ан. р.).

ТЛУМОК Від чверті до півмішка зерна чи чогось іншого; клунок (с.Козацьке, Бал. р.). 2. Півмішка зерна, муки, картоплі (Кр. р. – 1).

ТЛУ́СТИЙ 1. Гладкий, товстий (Бар. р. – 4, 11; Кал. р. – 2). 2. Жирний. *Такий тлустий борщ.* (Даш. р. – 5; Кал. р. – 2; Ком. р. – 3).

ТЛУЧОК Товкачок. Знаряддя для затовкування борщу. Тлучок, ступка (с.Кобилівка, Тул. р.).

ТНУТИ Рубати. *Хто мотовило тне, то той умре.* (Бар. р. – 4).

ТОВА́Р зв. одн. 1. Гурт великої рогатої худоби (Бар. р. – 4). *Нам пасти това́р за́втра.* (с.Концеба, Сав. р.). *Жени товар до череди.* (Бер. р. – 1, 5; Брац. р. – 2; Він. р. – 9; Вор. р. – 3; Гай. р. – 4, 6; Даш. р. – 2, 3, 4, 5, 6; Джул. р. – 3, 4; Джур. р. – 2; Жмер. р. – 8; Ілл. р. – 2, 4, 7; Кал. р. – 1, 5; Коз. р. – 1, 3; Ком. р. – 1; Кр. р. – 2; Лип. р. – 1, 2, 7; Літ. р. – 1, 2, 6, 7, 9,

с.Пеньківка; Мог.-П. р. – 1, 5, 6). *У неділю дуже рано діти товар гнали.* (Мур.-К. р. – 4; Об. р. – 3; Ол. р. – 1, 3; Піщ. р. – 2; Плис. р. – 2, 3, 4; Погр. р. – 8). *Товар – це загалом худоба, товар.* (Сам. р. – 2, 3). *Товар йде с поля.* (Сит. р. – 2, 3, 4; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 5). Світські тварини, переважно корови (Тив. р. – 6, 8; Том. р. – 1). *Скотина і товар кажут, як хто хоче, цей худоба кажут і всіяко кажут.* (Том. р. – 3, 5; Тул. р. – 1, 3, 4). *Пустив товар (корови, кози) з росою на парі, він нахватався, та й подувся.* (Тул. р. – 4; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 4, 6, 8, 11; Хм р. – 14). *Пожену я товар пасти.* (Чер. р. – 1, 3, 9). *Товар іде.* (Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 4). *Товар пасеться.* (Ям. р. – 6). *Худоба і товар кажут.* (Яр. р. – 5, 6). 2. Набір ременю (див. РЕМНЯ), вичинена шкіра (Тив. р. – 1).

ТОВАРИ́НА Одна з рогатих тварин (корова, віл) (Жмер. р. – 4; Коз. р. – 3).

ТОВКА́Ч Палиця для розм'якшення картоплі (Пог. р. – 6).

ТОВКТІ́ спец. 1. Качати, бити (Тив. р. – 1). 2. Збивати коноплі в бательню. *Коноплі товчаця.* (Шпик. р. – 3).

ТОВКТІ́СЯ Топтатися, стукати, торохтіти (Бар. р. – 4).

ТОВЧ Висівки, непросіяне борошно (Даш. р. – 3; с.Могилівка, Жмер. р.; Коз. р. – 3). *Присип свиням товчою.* (Хм. р. – 9, 11).

ТОВЦА Туча (Чер. р. – 7).

ТОГЕ Теж (Бер. р. – 7).

ТОЗДИ Тут (Яр. р. – 1).

ТОКОВИСЬКО Тік. *Тут, де зараз свинарня, кажуть і токовисько панське було.* (Бар. р. – 15).

ТОЛОК Порядок, лад (Жмер. р. – 4).

ТОЛОКА¹ Місце для пасовища; поле, де пасеться худоба (Том. р. – 3). *Рано вутром вс'а скотіна виган'айеца на толоку.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** Неорана земля, що один рік простояла. *Пасли на толоці.* (Брац. р. – 1). *Жени на толоку пасти.* (Гай. р. – 2; Літ. р.; с.Почапінці, Жмер. р.). *Стоїть давно толока.* (Том. р. – 3).

ТОЛОКА² **1.** див. **КЛАКА** *Толока, а тепер заводини роблять, як хату будують.* (Він. р. – 5, 9; Даш. р. – 4, Ілл. р. – 5). *Іде на толоку, чи мастити, що строїти.* (Кр. р. – 2; с.Почапінці, Літ. р.). *Коли будують хату гуртом, то називають йти на толоку.* (Сит. р. – 2). *Килинка просила на толоку.* (Тул. р. – 3). *Робіли толокійу в моруги заклішчинину хату.* (Бал. р.;

Код. р.). **2.** В дореволюційний час толокою за частування горілкою косили або молотили люди багатіям чи попові. *Коліс' толокійу робили на багача.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). **3.** Гуртова поміч, гуртова робота. (Гай. р. – 6, 7; Кр. р. – 3; Лип. р. – 1, 2; Ор. р. – 3; Тел. р. – 4; Том. р. – 3, 5; с.Кобилівка, Тул. р.; Тур. р. – 3; Шар. р. – 3; Шпик. р. – 3). *Ниньки піду до сусідки на толоку.* (Хм. р. – 9).

ТОЛОНЬ-ТОЛОНЬ! Вигук, яким кличуть корів (Даш. р. – 2).

ТОЛОЧЕНІ Товчені (Ям. р. – 6).

ТОЛОЧИТИ¹ буд. Валькувати хату, вимішувати глину, зміану з соломою. *Толочили, толочили, шоп ви у хаті добре жили.* (Коз. р. – 2).

ТОЛОЧИТИ² Товкти. *От вівці там толочат, толочат, тій родит на ниві ті, ая!* (Бар. р. – 5). *Тоді беруть той грас, набивають у деревляну форму, толочат, викладають на траву, сушат.* (Мур.-К. р. – 6; Тив. р. – 1).

ТОЛОЧИТИСЬ Товктися (Мог.-П. р. – 5). *Чого ви толочитесь?* (Том. р. – 4).

ТОЛУДРАВКИ техн. Частина воза (Піщ. р. – 2).

ТОНКОНІЖКА бот. Назва різновиду грибів з тоненькою ніжкою, підберезник. У

- нашому л'їс'ї багато їе тонкон'їжк'їв.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ТОНКОПРАХИ** бот. Вид грибів (Шар. р. – 3).
- ТОНЬКА** Антоніна (Ул. р. – 3).
- ТОПІРО** див. ДОПРА, тепер (Хм. р. – 5).
- ТОПІРУ** див. ДОПІРУ, тепер. *Топіру губ у лісі, хоць греблю гати.* (Бар. р. – 6; Погр. р. – 4).
- ТОПОРІСЬКО** Топорище (Бар. р. – 4; Даш. р. – 5).
- ТОПОРНІЯ** техн. Частина плуга (Тив. р. – 3).
- ТОПТАК** молд. Пристрій для обмолоту зерна кіньми. *Звѣзли увѣс' хл'їб на топтаку' завтра будѣмо молотїти.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТОРБАНЬ** Старець, жебрак *Замкнї двѣр'ї / бо торбан' іде.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТОРБА** Мішечок, у якому беруть у поле їжу (Том. р. – 3).
- ТОРБАЧ** Старець, прохач. *Кажут осінні багачі, а весняні торбачі.* (Бар. р. – 11).
- ТОРБІНА** Торбинка (Том. р. – 1).
- ТОРБУШКА** Торба, з якої диготь коглем їсти (Ул. р. – 9).
- ТОРГАТИ** Хитати, трясти (Кр. р. – 1).
- ТОРГОВІЦЯ** див. ТОРГОВИЦЯ (Шар. р. – 6).
- ТОРГОВИЦЯ** Місце на ринку, де продають домашніх тварин (Вор. р. – 5). *Свиню на тоговицю.* (Кр. р. – 1; Лип. р. – 2).
- ТОРШНІЯК** Річне теля. *Лошї маї год, то стригун, а телї – торшнїяк.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ТОРМИХАТИ** Штовхати (Мур.-К. р. – 5).
- ТОРОКІЙ** спец., зв. мн. **1.** Обрізки ниток з обох кінців основи після закінчення ткання (Кр. р. – 1; с.Гетьманівка, Сав. р.). **2.** Китиці біля хустки (с.Василівка, Мик. р.).
- ТОРОПА** Хитрун (Ул. р. – 9).
- ТОРОХТУЛЯ** Говоруха. *Ця жінка така торотуля.* (Даш. р. – 2).
- ТОРОЧИТИ** **1.** Сотати нитки з полотна. **2.** перен. Верзти несенітницю (Кр. р. – 1).
- ТОСІ** дит. [?] (Тив. р. – 2).
- ТПРРР, ТПР-РУ!** Вигук, яким спиняють коней (Бер. р. – 1).
- ТПР-ТПР** дит. Вигук, що означає «надвір» (Чеч. р. – 4).
- ТПРУ!** **1.** див. АГАТТЯ! (Ям. р. – 2). **2.** дит. Гуляти, надвір (Ям. р. – 6).
- ТПРУ-ГОВ** Вигук, яким зупиняють волів (Кр. р. – 1).
- ТПРУ-ДЕ!** див. АГЕЙ! (Вор. р. – 3).
- ТПРУ-ДЬ!** див. АГЕЙ! (Тив. р. – 1).
- ТПРУС!** див. АКОТ! (с.Троїцьке, Люб. р.; Бар. р. – 6; Мур.-К. р. – 4; Бер. р. – 3, 5; Вор. р. – 5; Мур.-К. р. – 6;

- Ол. р. – 1; Сит. р. – 3; Том. р. – 6).
- ТПРУСЬ-ТПРУСЬ!** *див.* АКОТ! (Ол. р. – 1).
- ТПРУТИ!** *дит.* Гуляти (Гай. р. – 5; Мур.-К. р. – 6; Теп. р. – 1; Ям. р. – 3).
- ТПРУТ-РУ!** *дит.* Гуляти, надвір (Кр. р. – 1).
- ТПРУ-ТУ!** *дит.* Гуляти, надвір (Ям. р. – 3).
- ТПРУТЯ** *дит.* Вода (Коз. р. – 2).
- ТПРУЧ-ТПРУЧ!** *див.* А-БА́ЗЬ! (Кр. р. – 1).
- ТРА** *див.* ТРАБА, треба (Бар. р. – 2). *Тра вже йти до магазина.* (Бар. р. – 5; Гай. р. – 4; Жмер. р. – 5). *На толоку тра гонити.* (Ілл. р. – 1). *Тра опкопати дерева.* (Шар. р. – 1).
- ТРА́БА** Треба (Коп. р. – 2).
- ТРАВІТИ¹** Отруїти (Том. р. – 1).
- ТРАВІТИ²** Цькувати. *Колі би ни йшла, той бахур муси травіти на мєни пса.* (с.Селище, Сок. р.).
- ТРАЛУЛУВА́ТИ** *див.* ТАРЛУВА́ТИ (с.Концеба, Сав. р.).
- ТРАЛЮВА́ТИ, ТРУЛЮВА́ТИ** Вивозити зрізане дерево з лісу на дорогу. *У лісі рубають дере́ва, обчищають від краків, а потому відрубують верх, тралюють і кубікують.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- ТРА́МКИ** зв. мн. Збиті з дошок нари для просушування сирого посуду, підняті на висоту (с.Пиріжна, Код. р.).
- ТРАМОК** Дошки на возі, щоб більший ящик був. *На возі дошки, то се трамок.* (Мур.-К. р. – 5).
- ТРАПÓК** Слід, де що-небудь лежало (Ул. р. – 7).
- ТРА́СКАТИ¹** Кричати по-качиному (Джул. р. – 3).
- ТРА́СКАТИ²** Бити. *Став був ще при панцині, тоді, коли ще траскали наших дідів.* (Мур.-К. р. – 5).
- ТРАСКІТНЯ́** Сварлива жінка (Теп. р. – 1).
- ТРАСО́ВИНА** *див.* ДРАГОВИНА, ГРУЗОВИНА, непрохідне болото, безодня (Бар. р. – 4; Вор. р. – 3). Драговина або трасовина (Гай. р. – 6; Хм. р. – 6). *Трасовина, болото непрохідне, хто зайде туди, тому вже не вийти звідти.* (Хм. р. – 10; Літ. р. – 4). Трасовина, зверху води нема, а під ним болото (Тул. р. – 1).
- ТРАСО́ВІНА** *див.* ТРАВОСІНА, ТРАСОВИНА, болотяна місцевість (Він. р. – 9; Гай. р. – 7). *У мене віз застраг в трасовині.* (Хм. р. – 8; Коз. р. – 1; Мон. р. – 2). Грузьке місце на болоті (Мон. р. – 3; Нем. р. – 3; Плис. р. – 1). *Болото, яке ніколи не висихає.* (Піщ. р. – 3). *Болото на вулиці, а дсь у*

долині поросла травою – трасовина. (Том. р. – 1; Тур. р. – 3).

ТРАСОВИНА́ *див.*

ТРАСОВИНА (Вор. р. – 4; Літ. р. – 5; Мог.-П. р. – 2, 5; Мур.-К. р. – 4; Об. р. – 3; Піщ. р. – 1, 2, 4, 7; Сит. р. – 2). *Залізна корова в болото, тий не може вилізти, така трасовина.* (Том. р. – 4). *Кажут грузовина, трасовина, болото* (с.Подорожня, Ул. р.; Чер. р. – 2; Чеч. р. – 2). *Де озеро, там воно і є.* (Ям. р. – 1; Ям. р. – 2, 4, 6). *Трасовина на озері.* (Яр. р. – 8).

ТРАСОВИ́ЦЯ Болото, грязюка. Багно, така трасавиця, грязь (Кр. р. – 2).

ТРАТУВА́ТИ Толочити. *Кон'ї город тратували / а в'ін їх не вігнав.* (с.Обжили, Бал. р.).

ТРАХКОТУ́Н Той, хто голосно і скоро (швидко) говорить (Літ. р. – 9).

ТРАХТ Шлях. *Через Покутину колись йшов трахт у Адесу.* (Джур. р. – 2). *Після буде йти трахт в Куриловці.* (Мур.-К. р. – 5).

ТРАЧ чоловік, що розпилює дерево на дошки, бруси (Бар. р. – 4).

ТРА́ЧА Підгортальник. *Є тра́ча, то не тяжко підгорта́ти, алі буріні́ тра́ба наперёд вісапати.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ТРА́ЧКА *спец.* 1. Пилка подовжня для розпилювання колод на дошки (Бар. р. – 4).

2. Прилад для розпилювання дерева (будівля) (Мур.-К. р. – 5). 2. Місцевість, де була трачка (Мур.-К. р. – 5).

ТРАЧКІ́ зв. мн. Місцевість, де розпилювали дерево. (Бар. р. – 2).

ТРЕ Треба (Гай. р. – 1).

ТРЕ́ВКА Предмет для води (Том. р. – 8).

ТРЕ́НЗЕЛЬ *спец.* Трензлі, ремінна вуздечка з вудилами. *Трензлі кожсані.* (Бар. р. – 8).

ТРЕ́НЗЛІ мн. *спец.* Оброть з поводком. Уздечка з удилами. *Щоб їхати верхи беруть трензлі.* (Бар. р. – 1, 11; Брац. р. – 3; Він. р. – 1, 6; Жмер. р. – 1; Стан. р. – 3; Ул. р. – 2).

ТРЕ́НЧИК *техн.* Частина воза (Бер. р. – 5).

ТРЕПЕТУ́Н *фам.* Базікало. *От трептух, трепоче й трепоче.* (Бар. р. – 13).

ТРЕТІ́НА Стара міра площі (Вор. р. – 3).

ТРЕТІ́НИ зв. мн. Міра площі (Гай. р. – 6).

ТРЕ́ТЬКА Третя частина десятина землі (Бар. р. – 6).

ТРИ СЛІПЦІ́ НА ЯЗІ́К Прокляття (Ул. р. – 9).

ТРИБ *спец.* Частина ткацького верстата у вигляді зубчатого коліщати, за допомогою якого

- повертається навій. *Шоб зрушити навій / трéба поверну́ти триб.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ТРИБІТИ** див. ТРУБИТИ, вити. *Вовки трубили колись.* (Яр. р. – 5).
- Трибуна́л** Трибуна (Ям. р. – 4).
- ТРИЗУ́БЦІ** Знаряддя для перегортання чи подачі сіна, вила. *Візьми з собою тризубці.* (Даш. р. – 5).
- ТРИЙНІ** зв. мн., спец. Прилад, на який накладається міток, щоб мотати нитки в клубки (Ям. р. – 4).
- ТРИЙЦІТЬ** Тридцять (Гай. р. – 2, 7).
- ТРИКАТІНОВИЙ:**
трикатінова ху́стка – В'язана з білих шовкових ниток хустка з гарними візерунками. *Зав'язала трикат'инову фустку / а в го́лову так замéрзла.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТРИЛЬО́ВКА** спец. Процес стягання спилених у лісі дерев до певного місця, куди легше під'їхати машиною чи возом. *Вчора лиш р'їзали дере́ва / а с'о́гдн'ї будéмо робіти трил'о́вку.* (с.Лісничівка, Бал. р.); пор. ТИРЛЮВА́ТИ.
- ТРИМА́ТИ 1.** Держати. *Тримай ручку рівно.* (Тив. р. – 3).
- 2.** Бути одруженим (про жінку). *Вони голови колгоспу сестра, а мій брат її тримає.* (Бар. р. – 11). *Той, що тримає Ірину.* (Ям. р. – 4).
- ТРИМБУ́ЛЬКА** бот. Дрібна цибуля для садіння. *Вінеси тримбу́л'ку на го́род.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ТРИМБУ́ЛЬКИ** зв. мн., бот. Невеличка насінка цибулі, яку весною висаджують у землю (Ілл. р. – 6).
- ТРИ́НА** с. г. Дрібна солома та довга полова, яка відходить від основної маси соломи під час молотьби жита, пшениці, ячменю й інших культур. *Трину дають скотіні їсти.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Писарівка, Код. р.). *Дрібно побита солома спід молотарки.* (Бар. р. – 3). *Вимолочені солома, колоски спід молотарки.* (Бар. р. – 5, 6, с.Комарівці). *Трина, а спід сіна низмітають колоса, а потім полова.* (Бер. р. – 11). *Дрібна солома після молочі.* (Бар. р. – 13). *Молотила та й уся в трині.* (Бер. р. – 1). *Трина – відходить солома, трина. Жінки вальки роблят з болота і трина.* (Гай. р. – 5; Джул. р. – 1). *Від усього трина, від жита, пшениці, проса, гречки.* (Джур. р. – 2, 3; Кр. р. – 1, 2, 3; Літ. р. – 7; Мог.-П. р. – 1, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 3, 5). *Накопають грасу, лют воду, тоді дрібну солому, трину силют, а ні то полову.* (Мур.-

К. р. – 6; Об. р. – 1, 3; Піщ. р. – 3, 4; Теп. р. – 2, 3). *Коли молотять хліб, то відходе, полова, трина.* (Том. р. – 1, 4, 5, 6; Ул. р. – 5; Чер. р. – 2, 3; Шар. р. – 2, 3; Шпик. р. – 1; Яр. р. – 3, 4, 6, 8; Ям. р. – 1, 4, 5, 6); *див.* ТРИНКА, ТРИНЯ.

ТРИНАДЦЯТКА Тонке полотно (Бер. р. – 1).

ТРИНКА *с. г.* Відходи після молотьби (Том. р. – 4).

ТРИНОГИ *спец.* Частина приладу, за допомогою якого мотають пряжу в мотки (Бер. р. – 5). Нижня частина приладу, який має назву «вияшки» (Бер. р. – 5). Частина коника (вияток), що складають основу – ножки (Коп. р. – 1; Мур.-К. р. – 6).

ТРИНЯ *див.* ТРИНА. *Дрібна потерта солома з-під молотарки.* (Бар. р. – 1, 2, 4). *Змолотив приколотки окремо, триня градлями у засторонок.* (Бар. р. – 7, 14, 15). *Полова від тиениці.* (Брац. р. – 1; Він. р. – 1, 8, 9, 12, 14; Вор. р. – 3, 4, 5). *Усенький у трині.* (Гай. р. – 2, 4, 6, 7; Даш. р. – 2; Джул. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10; Ілл. р. – 1, 8; Коп. р. – 1). *Триня трохи крупніше, ніж полова.* (Коп. р. – 2). *Триня, то дрібна солома, є ще полова.* (Коп. р. – 4; Лип. р. – 1, 2; Літ. р. – 2, 5, 7; Мон. р. – 2; Мог.-П. р. – 2; Мур.-К. р. – 4, 10; Нем. р. – 1,

3, 4; Піщ. р. – 1; Плис. р. – 1; Сам. р. – 2, 7; Сит. р. – 2, 3; Стан. р. – 1, 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Том. р. – 1, 3; Тул. р. – 1). *Житня триня, тиенишна триня, просяна триня, гречана триня.* (Тул. р. – 4, 5; Ул. р. – 12; Хм. р. – 3; Чер. р. – 1, 9; Шар. р. – 4, 5). *Після молотьби залишаєця зерно, а полова, колосся, триня, солома відходить.* (Шпик. р. – 3; Ям. р. – 2, 4; Яр. р. – 5).

ТРИНЬКАТИ Плакати, морочити (Даш. р. – 6).

ТРИПІЛНИЙ: *трипільне рядно* – Дуже велике рядно, зшите з трьох пілок, призначене для просушування зерна. *Шо ти за хаз'айін / йак у тебе нема трип'ільного радна.* (с.Обжили, Бал. р.).

ТРИРИНКА *техн.* Частина воза (Він. р. – 6).

ТРИРИНКИ *зв. мн., техн.* Частини у возі (Ком. р. – 2).

ТРИРИНОК *техн.* Частинок, що закріплює вісь з насадом (Мон. р. – 1).

ТРИСКОЧИТИСЬ Сокотати. *Кури трискочаця.* (Том. р. – 6).

ТРИЙКА Отрута (Він. р. – 2, 3, 5, 11; Жмер. р. – 2, 7; Хм. р. – 6; Шар. р. – 2).

ТРИЛО *с. г.* Розкидана солома чи полова (Піщ. р. – 5).

ТРИПАТИ Витрушувати. *Трипала рядно.* (Джул. р. – 3).

- ТРИСКОТА́ТИ** Соколати. *Кури тріскоцут, як хочут нестися.* (Бер. р. – 6; Ям. р. – 1).
- ТРИ́СНУТИ** Вдарити (Яр. р. – 2).
- ТРИ́СТЯ¹** зб. Сухий хмиз. *Ріжча, трістя, ломача бура наломала лому.* (с.Кобилівка, Тул. р.; Шар. р. – 6).
- ТРИ́СТЯ²** Болото, непогода. *Надво́рі таке тр'іс'т'а́ / шо но́гі не віт'агнеи.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТРИ́ЦЯ** обряд. Зв'язане в пучок зілля, яке несуть до церкви на Водохреще. *На кр'іичен'і́е розі́азували тр'іц'у́ та так понатива́лис'.* (с.Обжили, Бал. р.); *пор.* ТРИ́ЦА.
- ТРОВІ́ТИ** Цькувати (Лип. р. – 2).
- ТРОЛИ́НКИ** техн. Частина воза (Сам. р. – 3).
- ТРО́МБАС** кул. Напій, роблять з сахару, дріждів, інешків з буряків. *Наробила тромбасу.* (Бар. р. – 9).
- ТРОСКОТА́ТИ,** док.
ТРОСКОТІ́ТИ Соколати, сокотіти. *Кури кудкудакають, троскоцаця.* (Бар. р. – 1, 4, 11; Він. р. – 1, 7 ; Том. р. – 1). *Курка троскоче, нестися хоче.* (Джур. р. – 1; Жмер. р. – 1, 2). *Курка троскоче.* (Об. р. – 1). *Кури троскоча, коли хотят їсти або пити.* (Тул. р. – 1, 2, 5; Ул. р. – 2; Хм. р. – 3; Чер. р. – 9; Шпик. р. – 1). *Троскоцут після несіння.* (Яр. р. – 8).
- ТРОСКОТА́ТИСЯ** Соколати. *Кури троскоцаця і квокають.* (Бар. р. – 5). *Кури троскоцаця нестися.* (Бар. р. – 11). *Курка кудкудакає, кокоциця, троскоциця.* (Бар. р. – 13). *Кури кудкудакають, троскоцаця нестись.* (Бар. р. – 14; Кр. р. – 1). *Кури кокають, троскоцаця, кудкудакають.* (Мур.-К. р. – 1). *Кури кудкудакають, троскоцаця і квокають.* (Мур.-К. р. – 5, 6; Об. р. – 3; Піщ. р. – 2, 4, 7; Стан. р. – 3). *Кури троскоцаця. А як полякати, то кудкудакають і квокають, як сідають на яйця.* (Том. р. – 1). *Кури кудкудакають, а деколи троскоцаця.* (Том. р. – 4). *Курка троскоциця, бо з яйцьом.* (Ям р. – 4).
- ТРОТЬ** Тирса, опилки (Гай. р. – 3). *Різали до́ски і багáто трóті лиші́лос'.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТРО́ЧКИ** мн. Тоненький мотузок, яким підв'язується спідниця (с.Грабово, Код. р.).
- ТРО́ЩА 1.** Очерет (Жмер. р. – 1; Том. р. – 7; Ул. р. – 12).
- 2.** Дуже багато (Він. р. – 5).
- 3.** Назва села в Липовецькому районі Вінницької області (Лип. р. – 3, 4, 5).
- ТРО́ЯК** Давня міра поля, дорівнює 3 морги (Коз. р. – 1).
- ТРО́ЯКІ́** зв. мн., буд. Потрійні рами. *Троякі рами.* (Сам. р. – 3).

ТРОЯ́НІІ¹ зв. мн. див. ГА́БЛІ
*Вз'ав тройа́ні та йду
склада́ти со́лому в сті́рту.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ТРОЯ́НІІ² 1. Місце, де сходяться
поля трьох сіл. *Трояки, певно,
тому, так поле називаєця, що
там сходиця поле трох сіл.*
(Бар. р. – 2). 2. Триніжки
(Гай. р. – 3).

Т-Р-Р-Р! Вигук, яким коні
спиняють. *Тр-р!тр-р!
тримайте – в'їджають возом
із сіном на подвір'я.* (Бар. р. –
11; Літ. р. – 2; Ул. р. – 8; Ям. р.
– 6).

ТРУБІ́ТИ Вити по-вовчому
(вовки трублять) (Бар. р. – 2, 4,
5, 6, 14). *Розказуют ще й
тепер, як вовки трубили.*
(Бар. р. – 15; Гай. р. – 2). *Вовки
вють або трублят.* (Джур. р. –
1, 3; Кр. р. – 2). *Вовки
трублят, заводят.* (Кр. р. – 3;
Мог.-П. р. – 1; Мур.-К. р. – 5).
Вовки заводят і трублят.
(Мур.-К. р. – 6; Том. р. – 3, 4, 6;
Чер. р. – 1, 9; Шар. р. – 2). *Вовк
трубив на горі.* (Шар. р. – 3, 4;
Ям. р. – 1, 2). *Вовки трублят.*
(Яр. р. – 7, 8).

ТРУ́БКА Стебло. *Жито
втягаєця в трубки.* (Даш. р. –
2).

ТРУБОЛÉТ Димохід (с.Будеї,
Код. р.).

ТРУ́ДНИЙ 1. Важкий (Він. р. –
22; Джур. р. – 3). 2. Втомлений,
зморений (Жмер. р. – 2; Мог.-

П. р. – 4; Піщ. р. – 5). *Така
трудна, що не можу
повернутись.* (Стан. р. – 2;
Том. р. – 7; Ул. р. – 12; Хм. р. –
3; Яр. р. – 9).

ТРУ́МНА Домовина (Ул. р. – 9).
ТРУ́МНО див. ТРУМНА (Бар. р.
– 4, 7; Гай. р. – 4; Ілл. р. – 6;
Мон. р. – 4; Мур.-К. р. – 5).

ТРУСИ́ТИ с. г. Процес
вироблення окомонтів.
*Змастити тік та трусити
жито на гукуліт.* (Тул. р. – 3).

ТРУ́СОК Хмиз. *Піди-но, труску
взбирай.* (Чеч. р. – 2)

ТРУСЬ-ТРУСЬ! Вигук, яким
кличуть кролів (Бар. р. – 11;
Вор. р. – 5; Ком. р. – 4; Літ. р. –
8; Ілл. р. – 6; Ул. р. – 6; Хм. р. –
9; Ям. р. – 6).

ТРУСЬКО́М незм. Бігом (Тур. р.
– 4).

ТРУ́СЯ зб., с. г. Відходи від
молотьби жита, пшениці
(Яр. р. – 7).

ТРУ́СЯНКА с. г. Солома,
навмисне перемішана з сіном,
«перетрушена». (Жмер. р. – 4).

ТРУТ Частина коси (Яр. р. – 3).

ТРУ́ТИТИ Штовхати (Бар. р. –
4, 11). *Всі трутились.* (Брац. р.
– 3; Вор. р. – 1; Стан. р. – 3;
Ул. р. – 12).

ТРУ́ТКА Отрута (Мур.-К. р. –
9).

ТРУЧА́ТИ Штовхати (Бар. р. –
3, 13; Брац. р. – 2; Жмер. р. –
м.Жмеринка, 7; Кр. р. – 1;
Мог.-П. р. – 8; Мур.-К. р. – 5, 9,

- 10; Ол. р. – 1; Сит. р. – 1; Теп. р. – 2, 3; Шар. р. – 2).
- ТРЯСОВИНА** 1. Непрохідне болото. *Заїхав кіньми, чуть не пропав, не драговина, а трясовина.* (Брац. р. – 1). *Трясовина – це дуже болото, безодня.* (Брац. р. – 1; Він. р. – 10). 2. Земля, де виступає вода (Літ. р. – р.; Мог.-П. р. – 4; Плис. р. – 1).
- ТУВА́Р** Скотина (Ул. р. – 12); див. ТОВАР.
- ТУДО́Ю** незм. Туди, тією дорогою, стороною. *І сюдою, і тудюю вийдеши.* (Бар. р. – 11; Вор. р. – 2; Жмер. р. – 1, 3; Ілл. р. – 2, 3, 4, 7; Ул. р. – 7, 8; Кал. р. – 2; Лип. р. – 7; с.Тарабанівка, Тив. р.). *Я не йшла дорогою, бо мені тодою не по руці.* (Ям. р. – 4).
- ТУ́ЛУБ** Верхній жіночий і чоловічий одяг з овечої шкіри (Мон. р. – 2).
- ТУМА́Н** бот. Сорт кавунів, що мають темно-зелену шкіру, покриту матовим білим нальотом. *Йак іде́ш на баи́тан / то принеси́ тумана́ / бо він ду́же соло́дкий.* (с.Обжили, Бал. р.). *В це́му году́ найб'і́л'ше уроди́ло на баи́тан'і́ туман'і́в.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ТУМА́НЧИК** здриб. до ТУМА́Н. *Туманчики найсолочч'і.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ТУ́МБА** 1. Пічка, плита (Яр. р. – 1). 2. див. ЦЕБРИНИ, в колодязі (Ком. р. – 3).
- ТУПА́К** Тупий, незграбний ніж (Кр. р. – 1).
- ТУПЕРНЯ́** техн. Частина плуга (Вор. р. – 3).
- ТУПІ́РНЯ** техн. див. ТУПЕРНЯ (Тив. р. – 1).
- ТУПІ́РУ** див. ДОПІРУ, тільки що (Сам. р. – 1; Ул. р. – 12).
- ТУ́ПОРНЯ** техн. Частина плуга (Плис. р. – 3).
- ТУПОТНІ́Я** Тупіт (Брац. р. – 1).
- ТУ́ПЦІ** дит. Ходи (Бер. р. – 5).
- ТУ́РБИЦЯ** Група, гурт. *Турбиця дівчат.* (Шпик. р. – 3).
- ТУ́РКАТИ** Кричати по-індичому (Джур. р. – 1).
- ТУРКА́ТИЙ** знев. Дурнуватий, нетямущий. *От турка́тий хло́пець' / н'ічо́го не т'а́мит.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ТУРКО́ТІТИ** див. ТУРКАТИ, так говорять про крик індіків. *Гиники туркочат.* (Яр. р. – 7).
- ТУРЛЮ́** Шасть, вигук. *Про кого говоримо, а він турлю у хату.* (Кр. р. – 1).
- ТУРЛЯ́ТИ** Штовхати (Брац. р. – 2; Теп. р. – 4; Хм. р. – 3).
- ТУ́РМА** молд. 1. Отара, табун, череда. 3 *Каталівки пішла турма овець.* (Том. р. – 4). *Ще на вівці кажут турма, ціла турма овець.* (Бар. р. – 5; Джур. р. – 1). *Кажут турма овець.* (Джур. р. – 3; Бер. р. – 5). *Вівці то отара або турма.*

(Брац. р. – 1, 2; Коп. р. – 1; Кр. р. – 1). Турма овець (Кр. р. – 2; Мог.-П. р. – 1, 5, 8). *Череда худоби, а турма овець.* (Мур.-К. р. – 6). Череда овець і кіз (Об. р. – 3; Піщ. р. – 1, 3, 6, 8; Теп. р. – 1, 4; Тив. р. – 9; Том. р. – 1). Турма овець і череда корів (Том р. – 5; Чер. р. – 1). *Турма на вівці кажут.* (Чер. р. – 2, 4, 8). *Біжи по турму.* (Шар. р. – 3). *Вівці ходять турмою.* (Шар. р. – 3; Ям. р. – 1, 2). *Та у него самого турма овець.* (Ям. р. – 4, 6; Яр. р. – 2, 4, 6, 7). *Погнала турму овець' пасту і торбу загубила* (с.Обжили, Бал. р.). * Отара ялових овець (с.Будеї, Код. р.; с.Дубиново, Сав. р.).

2. Гурт людей, юрба (Жмер. р. – 4; Том. р. – 1). *Колсь бувало збиралися турмами і їздили на базар у Адесу.* (Том. р. – 6).

ТУРНУТИ Пхнути. *А він турляється.* (Хм. р. – 1).

ТУТА Тут. *Тута наші дід хату поставили.* (Він. р. – 9).

ТУТАЙ Тут. *Тутай почили госця Гонти.* (Чер. р. – 2).

ТУТЕЙШИЙ Тутешній (Бар. р. – 7). *Я памнятаю, коли був тутейший пан Дзерско.* (Мур.-К. р. – 5).

ТУТЕНЬКИ Тут (Він. р. – 8; Даш. р. – 6).

ТУТЕЧКИ Тут. *Він тутечки нічого не зробить.* (Він. р. – 9; Даш. р. – 3, 4; Жмер. р. – р. –

3; Ілл. р. – 2, 3, 4, 7; Кал. р. – 2; Коз. р. – 3; Погр. р. – 8; Теп. р. – 1, 3, 4; Тур. р. – 3; Хм. р. – 5).

ТУТИНЬКИ Тут. *Може тутеньки зо два клаш пройде.* (Мон. р. – 4).

ТУТИЧКИ див. ТУТЕЧКИ (Шар. р. – 1; Ям. р. – 6).

ТУТКА Тут. *Нема тутка твої любки.* (Тул. р. – 1).

ТУТКИ див. ТУТКА (Бар. р. – 5; Бер. р. – 7; Гай. р. – 2; Плис. р. – 2; Хм. р. – 1).

ТУТО див. ТУТЕЧКИ. *Може туто станьте?* (Сит. р. – 2).

ТУТОГО Ось тут (Бер. р. – 7; Лип. р. – 7).

ТУЧА **1.** Хмара. *Хмара – це усяка хмара а туча – це вже як злива має йти, чорна, темна.* (Вор. р. – 3). *Велика дощова хмара – туча* (Гай. р. – 2). *Нема ріжниць між хмарою і тучею.* (Гай. р. – 4). *Дощова хмара з громом – туча.* (Гайс р. – 6). *Хмара, коли йде великий дощ.* (Коп. р. – 1; Ол. р. – 1; Теп. р. – 3). *З тучі йде зливний дощ з градом, який шкодить рослинності.* (Теп. р. – 1). *А туча, це вже така чорна хмара суне, як стіна.* (Том. р. – 1, 3). *Як кажут хмара, то буде тихий, малий дощ, а як кажут туча, то може бути град, дуже великий дощ.* (Тул. р. – 4). *Туча як страшна хмара.* (Ям. р. – 1). **2.** Дуже великий дощ, злива. (с.Грабово, Код. р.;

с.Долинське, Ан. р.). *Туча – це дуже великий дощ.* (Бер. р. – 5; Гай. р. – 7). *Хмара підходить, буде туча.* (Ілл. р. – 5; Кр. р. – 1). *Буде туча.* (Кр. р. – 3; Літ. р. – 6; Мог.-П. р. – 1, 6; Піщ. р. – 4). *З чорної хмари туча буде.* (Піщ. р. – 7). *Туча – то це як великий дощ іде, і гримить.* (Сит. р. – 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 1; Тул. р. – 4). *Як ляє без путя, то туча.* (Чер. р. – 1, 2, 3; Ям. р. – 4, 7, 8).

3. Вода, що збігає після великого дощу. *Туча – це коли пройде великий дощ.* (Сит. р. – 2).

ТУЧНА́ ХМА́РА Темна хмара, коли має бути буря (Вор. р. – 4).

ТУЧОВИ́Й Дошовий. *Хмара – дуже велика на дійде, буде тучова.* (Літ. р. – 9).

ТЬО́РКА Предмет, на якому перуть білизну (Кал. р. – 5).

ТЬО́ТЯ 1. дит. Тітка (Жмер. р. – 1). **2.** Тітка, чужа жінка (Бар. р. – 1, 2).

ТЬО́ХТАЛКА 1. Кінець батога.

2. Ремінна частина батога (Бар. р. – 12).

ТЬОХ-ТЬОХ! див. ГУЧ-ГУЧ! (с.Дубки, Сав. р.).

ТЮ-ТЮ-ТЮ! **1.** Вигук, яким кличуть курей (Бар. р. – 2, 11, 12, 14, 15; Бер. р. – 4, 5; Він. р. – 9, 10, 12; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 6; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 3; Жмер. р. – 1, 4, 9,

10; Ілл. р. – 1, 5, 6, 8; Кал. р. – 3, 5; Ком. р. – 1; Кр. р. – 2; Лип. р. – 1, 2, 5, 6; Літ. р. – 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 1, 4, 5, 6; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 1, 2, 3, 7; Плис. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Сам. р. – 1, 2, 3, 4, 7; Сит. р. – 2, 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 4; Том. р. – 1, 4, 6; Тур. р. – 3; Ул. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10; Хм. р. – 2, 4, 5, 9; Чер. р. – 2; Чеч. р. – 2, 4; Шпик. р. – 1, 3; Ям. р. – 1, 3, 4, 6; Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8); див. ЦИП-ЦИП-ЦИП! ЦІПУР-Р-Р! ЦЮРУ-ЦЮРУ! **2.** див. ТАСЬ-ТАСЬ! *Кличуть качок тю-тю-тю-у, а курчат цін-ціп.* (Гай. р. – 5).

ТЮПКО́М незм. Бігом. *Тюпком, не відставай позаду.* (Бар. р. – 9; Ул. р. – 5). *Тюпком побіг у друге село.* (Хм. р. – 9). *Хлопчик побачив тата і побіг тюпком до нього.* (Хм. р. – 9).

ТЮ́РКАТИ див. КУРКАТИ, кричати по-індичому. *Гиндики тюркают.* (Джул. р. – 3; Мур.-К. р. – 6).

ТЮРНИ́Н Жіночий одяг (Тив. р. – 3).

ТЮР-ТЮР! див. КУР-КУР! (Ям. р. – 9; Ям. р. – 5; Яр. р. – 3).

ТЮ́ТЕЛЬКИ В ТЮ́ТЕЛЬКУ незм. Точно так само, такий самий. *Корова тютелька в тютельку як наша.* (Об. р. – 3).

- ТЮТЯ** *дит.* Курка (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15; Бер. р. – 4, 5; Брац. р. – 3; Він. р. – 9, 10, 11; Вор. р. – 3, 4, 5; Гай. р. – 2, 4, 6; Даш. р. – 4, 5; Джул. р. – 1, 4; Жмер. р. – 1, 2, 9, 10; Ілл. р. – 6, 8; Кал. р. – 1, 5; Коз. р. – 1, 2; Ком. р. – 1, 2, 4; Кр. р. – 2; Лип. р. – 6; Літ. р. – 2, 4, 5, 9, с.Почапінці; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6; Мур.-К. р. – 3, 4, 5, 6; Ор. р. – 2; Піщ. р. – 1, 3, 4, 7; Плис. р. – 1, 2, 3, 4, 5; с.Лопатин, Сам. р.; Сит. р. – 2, 4; Стан. р. – 1, 2; Тур. р. – 3; Теп. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Том. р. – 4, 6, 7; Тул. р. – 1, 2, 4; Ул. р. – 1, 3, 6, 12; Хм. р. – 3, 4, 5, 9; Чер. р. – 6; Шар. р. – 5; Ям. р. – 1, 4, 6; Яр. р. – 5, 6, 7, 8).
- ТЮТЬКА** *дит.* Курка (Ул. р. – 9).
- ТЮТЬОЦКА** *дит.* Курочка (Джул. р. – 3).
- ТЯГ** *див.* ГЛЯГ (с.Василівка, Мик. р.; с.Кохівка, Ан. р.; с.Семенівка, Код. р.).
- ТЯГА** *див.* ГЛЯГ. *Т'агу треба дл'а бріндз'і / коли ййї робл'ат.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ТЯГІ** *техн.* Частина плуга (Тив. р. – 3).
- ТЯГІТНА** Вагітна (Гай. р. – 4).
- ТЯГІТНІТИ** Бути вагітною (Бар. р. – 6).
- ТЯГЛІ** *техн.* Частина плуга (Тив. р. – 2).
- ТЯГЛО** Міра поля, 4 шнури (Ям. р. – 5).
- ТЯГУ́ЛЯ¹** Волок (Бар. р. – 4).
- ТЯГУ́ЛЯ²** Розтягнена кофта. *Скин' ту т'агу́л'у з себе та вд'агні́ жуке́т.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ТЯЖ** *техн.* Частина плуга (Джул. р. – 3; с.Почапінці, Літ. р.). *Колісня до гранділя прикріпляється тяжом.* (Об. р. – 1; Сит. р. – 2; Том. р. – 1; Тив. р. – 1; Ям. р. – 4).
- ТЯЖІ** *техн.* Частина плуга (Бер. р. – 5; Брац. р. – 1; Вор. р. – 3, 4; Джур. р. – 3; Кал. р. – 5; Літ. р. – 2, с.Почапінці; Плис. р. – 1, 2; Сам. р. – 3; Тив. р. – 1, 6; Шпик. р. – 3).
- ТЯЖКА** Вагітна. *Бути тяжкою.* (Бер. р. – 15; Джур. р. – 2, 3; Коп. р. – 1, 3). *Тяжка ходит.* (Кр. р. – 2, 3; Мог.-П. р. – 1). *Мар'їйка ходи т'ажко́йу* (с.Обжили, Бал. р.). *Так говорять в народі, тяжка значит вагітна.* (Мог.-П. р. – 4, 5; Мур.-К. р. – 3, 6; Ор. р. – 3; Піщ. р. – 2; Сам. р. – 7; Сит. р. – 3; Том. р. – 3). *Тяжка жінка ходит.* (Том. р. – 3, 6; Тул. р. – 4; Ул. р. – 2; Чер. р. – 1, 2, 3; Шар. р. – 3; Ям. р. – 5; Яр. р. – 5, 7).
- ТЯЖКО** Дуже. *Такий пожар був, так тяжко горіло.* (Джур. р. – 3). *Тяжко довгий.* (Кр. р. – 2). *Тяжко злякалася.* (Кр. р. – 2). *Тяжко гарно.*

(Мог.-П. р. – 7, 8). *За кріпацтва тяжко робили люди.* (Тив. р. – 3; Том. р. – 3). *Була я і в польських панів та лукаві ж вони тяжко.* (Том. р. – 3). *Тяжко великий.* (Чер. р. – 1, 7; Шар. р. – 3). *От та Ганя тяжко вона ледача.* (Шар. р. – 3). *Ганя купила тяжко гарну хустину.* (Ям. р. – 4). *Тяжко гарні діти.* (Яр. р. – 1).

ТЯНКА Міра довжини. *Бўло кўпиш тьянку сакїзу і хватас.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ТЯПКА Зроблена з дротиків спеціальна сапка для розпушування землі між цибулею і часником. *Прополі цибул'у і т'япкоюу спуші зємл'у.* (с.Обжили, Бал. р.).

ТЯПКІН *жарт.* Дятел (Мур.-К. р. – 6).

ТЯР *част.* Дійсно, так, правда (с.Перельоти, Бал. р.).

ТЯТИ 1. Різати (Бар. р. – 11; Яр. р. – 6). **2.** Кусати (про комарів). *Комарі і ті, шо лязят, і ті, що увечері літают і добре тнут.* (Бар. р. – 7).

ТЯТЯ *дит.* Батько (Жмер. р. – 1).

У

У ВИГОНІО *с. г.* Спосіб оранки кругом борозни посередині (Ул. р. – 1).

У ГОНІО, УГОНІО *с. г. див.* У ВИГОНІО (Ор. р. – 3; Він. р. –

9; Кал. р. – 4; Сам. р. – 1). У згон. (Він. р. – 8).

У ЗЛОГАХ У пологах (Мур.-К. р. – 4).

У ЗРҰБІ *буд.* Спосіб побудови дерев'яної споруди (Літ. р. – 3). Хата з великих деревин, що кладуться горизонтально (Літ. р. – 3).

У РОЗГІН *с. г.* Спосіб оранки (Тул. р. – 1, 4; Сит. р. – 2; Том. р. – 1, 4; Він. р. – 10, 12, 14; Ям. р. – 1, 5; Вор. р. – 3; Джул. р. – 3, 4; Нем. р. – 1, 3, 4; Чер. р. – 1, 3, 7, 9; Шар. р. – 2, 3, 4; Яр. р. – 5, 6, 8; Бар. р. – 6, 8, 13; Мур.-К. р. – 4, 6; Лип. р. – 1, 6; Мог.-П. р. – 2, 4, 5; Шпик. р. – 3, 4; Даш. р. – 5; Ілл. р. – 1; Літ. р. – 2; Кал. р. – 3; Джур. р. – 1; Жмер. р. – 9). *Нависні горут у розгін, це на два боки скибу кладут.* (Том. р. – 1). *У розгін горут і у складі.* (Сит. р. – 2). *Іден рік горут у склад, а другий – у розгін.*

У СКЛІАД *незм., с. г.* Спосіб оранки з середини ділянки (Том. р. – 1; Плис. р. – 2, 3; Він. р. – 1, 9, 10, 12, 14; Мур.-К. р. – 6; Тур. р. – 3; Сам. р. – 2; Кал. р. – 1, 3; Яр. р. – 5, 6; Тул. р. – 1, 4; Бар. р. – 8; Жмер. р. – 9; Сит. р. – 2; Ям. р. – 1, 5, 6; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5; Шпик. р. – 1, 3; Вор. р. – 3; Джул. р. – 4; Даш. р. – 5; Літ. р. – 2; Лип. р. – 1, 6; Ул. р. – 5, 6). *Горут на зяблю у склад, це*

- кладут скиби дл скиби. (Том. р. – 1). *Коли горут, починают з середини.* (Сам. р. – 2). *Микіта своіу осад'бу вігорав всклад.* (с.Обжили, Бал. р.). *Поле зорали усклад.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- У СКЛАДОК** *с. г. див.* У СКЛАД (Ул. р. – 1, 2, 4, 6, 12; с.Лопатин, Сам. р.).
- У СТРІЛКУ ЙДЕ** *с. г.* Певний період росту жита, пшениці (Нем. р. – 4; Жмер. р. – 8; Він. р. – 8; Мог.-П. р. – 2).
- У ТРАВІ** *с. г.* Певний період росту жита, пшениці (Мог.-П. р. – 4; Ям. р. – 4; Тул. р. – 4; Мур.-К. р. – 6; Літ. р. – 4).
- У ТРУБКАХ** *с. г. див.* У СТРІЛКУ ЙДЕ Певний період росту хлібів (Мон. р. – 2).
- У ЧЕРЕВКАХ** *с. г.* Певний період росту жита, пшениці, ще до колосся (Яр. р. – 8).
- УБАРЯНОК** *заст., рідк.* Бублик. *Мамо, купи мені убаряників.* (с.Ломачинці, Сок. р.).
- УБЕРА́ТИСЯ** Одягатися (Теп. р. – 1).
- УБИВАЧ¹** Прилад для трамбування землі (с.Тартак, Чеч. р.).
- УБИВАЧ²** Людина, яка убивас свиней (м.Шаргород; Ул. р. – 9).
- УБИРА́ТИСЯ** *див.* УБЕРАТИСЯ (Мон. р. – 1).
- УБИЧАЙКА** Дерев'яний ободок коло сита, у решеті дерев'яний круг (Ул. р. – 2, 12).
- УБІБРА́ТИСИ(-СА)** Виступати замість когось, чого (Сок. р., Кельм. р.) *Раз убібравси грибом, то скакай у борт.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- УБІЙЦА** Убивця. *Робіт, шо хочіти, а я до того убійці не вернуса.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- УБРА́ТИСЯ¹** *екс.* Напитися, набратися. *Так убравс'а / шо своі 'іми ногами додому не м'іг прийті.* (с.Обжили, Бал. р.).
- УБРА́ТИСЯ²** *див.* УБИРАТИСЯ (Вор. р. – 5). *Як вона гарно сьогодні убралась.* (Вор. р. – 5).
- УБРУ́С** *пол.* Скатерка (Ком. р. – 4).
- УБРУ́СОК** *пол.* Скатерка, настільник (Ул. р. – 2).
- УВІ́ДИТИ** Побачити (Бар. р. – 5). *А я чоловіка закутала хусткою, що всі баби, як увиділи, сміялися.* (Бар. р. – 5).
- УВИХА́ТИСИ(-СА)** Багато, інтенсивно працювати, поратися. *На такому хазяйстві увихатиса є коло чо́го.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- УВ'ЯЗЬ** *с. г.* Частина ціпа: ремінець, що зв'язує бияк з ціпилком, ув'язь проходить через капиці (Джур. р. – 1; Коз. р. – 1; Том. р. – 1, 3; Тул. р. – 4; Теп. р. – 1, 3; Гай. р. – 2, 4; Сам. р. – 2, 3; Брац. р. – 3;

- Літ. р. – 1, 3, 4, 9; Кал. р. – 5; Вор. р. – 3; Ул. р. – 5; Ілл. р. – 1; Джур. р. – 3, 4; Тив. р. – 1, 6; Піщ. р. – 1, 2, 3; Плис. р. – 1, 2, 3; Мог.-П. р. – 2, 5; Том. р. – 1, 3; Тур. р. – 3; Бер. р. – 1; Шар. р. – 3; Нем. р. – 3, 4; Ор. р. – 3; Об. р. – 1; Сит. р. – 4; Кр. р. – 2, 3; Мур.-К. р. – 10; Чер. р. – 2, 7, 8, 9; Ям. р. – 2, 3, 4, 5; Яр. р. – 3, 6). *А ціп має дві капиці, ув'язь, ціпила й бияк.* (Том. р. – 3). *Обидві капиці шчіплюються до купи ув'язю.* (Том. р. – 1).
- УВ'ЯШКІ** зв. мн. *спец.*
Самотока, прилад для змотування пряжі на клубки. *Знімают з мотовіла на виашкі, а потім звивають на клубкі.* (с.Романківці, Сок. р.).
- УГЕРИК** *техн.* Вид плуга (Бар. р. – 8).
- УГНАТИСЯ** Вскочити, вбігти, влетіти (Джур. р. – 3; Тул. р.). *Так бистро угнався до кухні.* (Джур. р. – 3). *Та коник вороненький розігрався, та й у синє море він угнався.* (Тул. р.).
- УГОВТАТИ** Утихомирити (Гай. р. – 6).
- УГОР** *с. г.* Огріх при боронуванні чи сівбі. *Тут при сіяні налишиїли угрів.* (с.Сербичани, Сок. р.).
- УГОРКА** *бот.* Сорт слив (Бар. р. – 4).
- УГУРНІЙ** Упертий, напрасливий. *Іван такий угурний йак порос'а.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ЎДЛИСЬКО** *риб.* Вудлище (Бар. р. – 5).
- УДОВИЦЯ** *бот.* Хризантема (Бар. р. – 15). *У нас кажуть: най удовиця (чи хризантема) у хаті цвіте.* (Бар. р. – 15).
- УДЯГАННЯ** зб. Одяг (Ям. р. – 4).
- УЖЄВКА** Деталь ціпа, яка зв'язує ціпилно (м.Балта, Бал. р.).
- УЗИСКАТИ** Повернути втрачене, одержати відшкодування. *Мені від колхóзу нічого ни трá, я хóчу узискáти свій горóд.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- УЗІРОМ ДОНІЗУ** *с. г.* Положення верхнього снопа на полукіпку (Гай. р. – 2).
- УЗОВАННЯ** зб. Взуття (Ям. р. – 1).
- УЗЯТИ ШТАНІ** Одягнути штани (Кал. р. – 1).
- ЎЙМА** *спец.* Зайві нитки основи на ткацькому верстаті. *Ой йакú йа ўйму на верстáті виліку мáйу.* (с.Обжили, Бал. р.).
- УКІЛЬОВУВАТИ,** *док.*
УКІЛЬОВАТИ Заповнити простінки між стовпами кіллям, на які намотують вальки, коли мажуть стіни. *Укілювáти хáту не так склáдно: на це йде уся́ке дéриво, уся́кі обрїзки.* (с.Волошкове, Сок. р.).

- УКО́СЬКАТИ** 1. Заспокоїти. *Його насілу укос 'кали / а то йак розкричавс'а!* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Демидівка, Люб. р.).
2. Вбити (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- УКРА́ДЬКИ** незм. Потайки (Сам. р. – 3). *Іде Віктор украдьки попід город, іде тайком.* (Сам. р. – 3).
- УКРА́ДЬЦІ** див. УКРА́ДЬКИ (Сам. р. – 3; Кал. р. – 4).
- УМЕ́ТИТИ, УМЕ́ТИТИ.** Помітити (Кельм. р., Сок. р.). *Ви не уметіли, чи автобус поїхав?* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- УМИВА́ТИСЯ** знев., перен. Забиратися геть. *Ану умива́йса відси.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- УМИРЛÉЦЬ** Померла людина, мрець. *На лавці лежав умирлéць / а у головáх гор'ла с'в'ічка.* (с.Обжили, Бал. р.).
- УНТРО́БИ** анат. Шлунок (Сам. р. – 3).
- УНУТРЯ́К** Внутрішнє сало. *Унутря́к – то сáло, вібране з середини.* (с.Волошкове, Сок. р.).
- УПА́ДЛИВИЙ** Наполегливий, запопадливий. *Наш сус'ід такий упáдливий до роботи / шо ужé усé поробів.* (с.Обжили, Бал. р.).
- УПІМНУ́ТИ,** док.
УПОМИНА́ТИ, недок.
Нагадувати, застерігати. *Вона́*
- мині́ якос упімну́ла за не́го.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- УПÓРУЧ** незм. Поруч, рука в руку. *Вони́ на вóзі с'їли впóруч.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Йак молод'ї упóруч с'їли.* (с.Концеба, Сав. р.).
- УПЛОШÍТИ** Ослабнути. *Кóні ворáли цілий день, а на вéчор уплошíли.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- УПОВНÍ** незм. З повними відрами. *Удáча б́уде / бо перейшли́ дорóгу уповнÍ.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- УПУ́ГАНИЙ** див. ВПУГАНИЙ (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- УРВА́НТИ** мн. кул. Страва з розкачаного як для коржів тіста, яке щипають шматочками і кидають в кип'яче молоко чи суп, різновид галушок. *Зварíла урва́нти та й повичер'али.* (с.Обжили, Бал. р.).
- УРВÍТЕЛЬ** Зірвиголова (Кр. р. – 1).
- УРОЗГÍН** незм. с. г. Спосіб оранки, коли починають орати з країв. *Св'їй горóд віорали у розг'ін.* (с.Обжили, Бал. р.).
- УРО́ЧИСКО** Урочище (Мур.-К. р. – 6). *Рíчка Карáєц і урóчиско Карáєц.* (Мур.-К. р. – 6).
- УРУ́БЛЮВАТИ** Притиснути сіно або солону на возі рублем (Літ. р. – 9).

- УРЇНИТИСЯ**, недок. – 2; Вор. р. – 2; Ям. р. – 4).
УРЇНУВАТИСЯ с. г. *Утні отак, ти й буди бияк.*
 (Ям. р. – 4).
- 1.** Певний період досягання колоскових (Літ. р. – 9). *
 Період квітування жита (Том. р. – 3). **2.** Розростися кущами (про злакові рослини).
У мене жито вже урунилос'.
 (с.Обжили, Бал. р.).
- УРЇНИЦЯ** спец. Прилад для тіпання конопель (Том. р. – 9).
- УСЄНЬКИ** Всякий (Гай. р. – 2).
- УСІЛНИЦА** див. ОСІЛНИЦА.
Лишилося з двох сливók зібрати усілницю.
 (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- УСТЄКЛИЙ, ВСТЄКЛИЙ**
 Скажений. *Його пес устєклий вкусів, то 120 укóлів взяв.*
 (с.Коболчин, Сок. р.).
- УСТОРЦ** незм. Сторч. (Бар. р. – 1).
- УСТЯЖ** незм. На всю ширину, навстіж. *У ст'аж двєрі в'ідкрила / шоб трóхи дим вийшов.* (с.Обжили, Бал. р.).
В'ідчині двєр'і уст'аж / шоб прохолóла хата. (с.Лісничівка, Бал. р.).
- УСЮ-СЮ!** див. ГУСЮ-ГУСЮ!
 (Бар. р. – 11; Бер. р. – 3).
- УТЕЛІТИСЯ** Отелитися (Том. р. – 3).
- УТИРАЇНИК** Рушник для утирання (Ул. р. – 7; Жмер. р. – 7).
- ЇТЛИЙ** Кволий (Джул. р. – 4).
- УТЯТИ**, док. **УТНУТИ**
 Відрізати (Лип. р. – 7; Жмер. р.
- УТРОБА** анат. Внутрішні органи – легені, печінка, серце (Бар. р. – 10; Гул. р. – 3; Тур. р. – 2).
- УТУПКАТИ** Умовити когось.
Насілу утупкав / шоб ішла з ним / н'їйак не хот'їла.
 (с.Обжили, Бал. р.).
- УХВАТКА** Ручка сковороди (Ком. р. – 1).
- УХЛЯВАТИ**, док.
УХЛЯПНУТИ Втомлюватися, знесиліти. (Бер. р. – 7). *Кóло такої роботи можна і ухляпнути.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- УХОРКАТИСЬ** Втомитися.
Сн'їг був дуже сипучий / і ми так вхоркалис' / нóки дойшли.
 (с.Обжили, Бал. р.).
- УЦУРИ** незм. Вщент. *Плат'м'а моє уцури порвалоc'а.*
 (с.Лісничівка, Бал. р.).
- УЧІТЕЛЬСТВО** Педагогічна освіта, учителювання (Кал. р. – 5). *Вчівся ще Степán учительству.* (Кал. р. – 5).
- УЧПКА** Шнурок, за допомогою якого ногами гойдають колиску (Коз. р. – 1; Ул. р. – 2; Бер. р. – 7; Кал. р. – 5).
- УЧУНЯТИ** Одужати (Бер. р. – 7).
- УШАШНИК** Глиняна посудина для води з двома вушками.

*Принисі воді / бо ушіашник
пустій.* (с.Обжили, Бал. р.).

УШИВА́ЛИНИК Ремінний
шнур, яким зв'язують частини
ціпа (Сам. р. – 3; Мон. р. – 1, 4;
Гай. р. – 6).

УШІ́ТИ Пошити. *Ушіла на
свята́ барго́вий балахо́н.*
(с.Новоселиця, Кельм. р.).

УЮ́ГА Хуртовина (Кельм. р.)
Три дні бу́ла ую́га.
(с.Новоселиця, Кельм. р.).

Ф

ФАБУ́ЛНИЦА *заст.* Жінка, яка
лікує різними немедичними
засобами, а також займається
чаклунством. *Смія́лиси з ме́ни
тоді, як я зби́рала уся́кий
буря́н для лі́ку, ка́зали, що
фабу́лница.* (с.Білоусівка,
Сок. р.).

ФАЙДА́ *ірон.* Хвалькувата
людина, хвалько. *А та файда́
не перестайе́ фалі́тис'а.*
(с.Обжили, Бал. р.).

ФА́ЙДА Довга і широка одежа
(Теп. р. – 1). *До́вгий, як
цига́нська фа́йда.* (Теп. р. – 1).

ФА́ЙНИЙ *нім.* Гарний (Бер. р. –
6; Ул. р. – 7, 12; Хм. р. – 10;
Піщ. р. – 6; Погр. р. – 7;
Жмер. р. – 2; Коз. р. – 3; Чер. р.
– 7; Бар. р. – 12; Том. р. – 7).
Фа́йна д'івка / йак засва́тана.
(с.Обжили, Бал. р.).

ФА́ЙНО *незм. нім.* Гарно
(Піщ. р. – 5; Хм. р. – 8; Яр. р. –
4, 6; Шар. р. – 5; Стан. р. – 2).

ФА́ЙРАН Праця після робочого
дня (Чер. р. – 4).

ФА́К *заст., спец.* Отвір в основі
між її верхньою і нижньою
частинами для проходження
човника. *Як нима́ до́брого
фа́ку, то нима́ як робі́ти
кі́лим.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ФА́КА́ТИ, *док.* **ФА́КНУТИ**
Раптово спалахувати,
вибухнути димом з вогнем. *Ни
ша́рпай дви́ріма / а то в в
плит'і фака́йе.* (с.Малий
Бобрик, Люб. р.). *Ни ві́м'іу
са́жу / от і фака́йе на вс'у
ха́ту.* (с.Василівка, Мик. р.).

ФАЛДО́ВАНА Спідниця в
складки (Ям. р. – 5).

ФА́ЛЯ Фалда (Бар. р. – 13). *А
иче сві́та, вроди́ чиме́рки, до
ста́ну, фаль ма́ла шісць. У́же
рідко но́сят.* (Бар. р. – 13).

ФА́ЛЯСКАТИ Швидко
зношувати одяг, змарнувати
(Кр. р. – 1). *Так ско́ро
сфля́скала пла́тя.* (Кр. р. – 1).

ФА́МІ́ЛІЯ *нім.* Сім'я (Теп. р. –
4).

ФАМФУ́РИТИ
екс. Розтаскувати, розносити,
розбирати що-небудь. *Усе з
копе́рац'ї́йі фамфу́рили / йак
н'їмц'ї́ прийшли́.* (с.Обжили,
Бал. р.).

- ФАНАБЕ́РІЯ** Примха, вигадка (Нем. р. – 1). *Що це за фанабе́рія в тебе!* (Нем. р. – 1).
- ФА́НТЯ-ДРА́НТЯ** Стара порвана білизна (Теп. р. – 1).
- ФА́РІЛЬНИК** молд. Людина, яка перепродує якісь предмети, спекулянт. *Ус'ї зна́йут' / шо Во́йц'їх фа́рїл'ник.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.); *пор.* ФАРИННИК, ФАРИНИК.
- ФА́РІНИК** молд. Спекулянт (Мог.-П. р. – 4).
- ФА́РІННИК** молд. Перепродувач коней (с.Чорна, Кр. р.); *пор.* ФАРИЛЬНИК.
- ФА́РМА́К**, *заст.* Міра довжини. *Фа́рма́к має шість верши́ків, а ари́їн – шісна́цять фа́рмакі́в.* (с.Романківці, Кельм. р.).
- ФА́РМУ́ГА** Яма в льоху (Сит. р. – 1).
- ФА́СА** *екс.* Повна низька жінка. *Йак по́йаві́лас' Петро́ва фа́са / то вс'ї на не́йї дивили́с'.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ФА́СТА**, *рідк., риб.* Знаряддя для ловлі риби; снасть. *Нисі́ рїбу до ха́ти, а фа́сту постелі́ на дрїт, най си су́ши.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ФА́СТІ́** *с. г.* Пропуск в косинні (Бер. р. – 5).
- ФА́СТРИГУВА́ТИ** *пол.* Зметати яесь шитво рідким швом перед остаточним пошиттям, зробити попередній шов (Кр. р. – 1; Лип. р. – 2).
- ФА́СУВА́ТИ**
1. Уподібнюватися, скидатися на ... (Мур.-К. р. – 5; Жмер. р. – 7; Бар. р. – 13). **2.** Бути до лица (Теп. р. – 1). *Це фа́сує йому́.* (Теп. р. – 1). *Це плáт'а йї́йї так фа́су́є.* (с.Обжили, Бал. р.). **3.** Діставати, одержувати (Мур.-К. р. – 9).
- ФА́СУЛЬКІ́** *кул.* Цукерки, що мають вигляд горошин, квасолин; драже. *Купі́ дитї́ні фа́сульо́к, як буди́ш бра́ти хлі́б, бо він фи́с то лю́би.* (с.Комарів, Кельм. р.).
- ФА́ТКА** *риб.* Прилад для рибної ловлі (Яр. р. – 6; Шар. р. – 6).
- ФА́ХКАТИ** Погано горіти, диміти, пихкати при цьому (Кр. р. – 1). *Плитá фа́хкає.* (Кр. р. – 1).
- ФА́ЦАТИ** Робити різкі і короткі рухи ногами (про рогату худобу), хвицати. *Коро́ву поча́ла дой́ти / а вона́ менé йак фа́цне́ / так молоко́ і п'їшло́ на зе́мл'у.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ФА́ЦЯ́Т** Фронтон на покрівлі (Ям. р. – 6).
- ФА́ЦЯ́ТИ** *зв. мн.* Прикраси біля вулика. *Йе́ ву́лики з фа́ц'ї́йáтами – це крі́шка / йе́ з зуп́чиками.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ФЕ́ДОСІ́ВКА** *бот.* Сорт трави (Бар. р. – 4).
- ФЕ́ЛЬЦОВА** Асфальтова дорога (Лип. р. – 8).

- ФЕНЕЛЬОВИЙ** Фіолетовий (Яр. р. – 9, 10).
- ФЕСИК** Дитяча шапочка без козирка, що має вигляд тюбетейки. *Сій дитині так ладит фесик.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ФИБРУАРЬ** *заст.* Другий календарний місяць року, лютий. *Як фибруарь мине, то, можна вважати, – минула зима.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ФИЗОВУ** *незм., заст.* Школа фабрично-заводського навчання, пізніше – проф.-техн. училище. *Багато хлопців з нашого села пішли в школу фізову і роблять спеціальності.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ФІН** Так весільний батько називає молодого (свого сина) (Ул. р. – 9).
- ФІНА** Так весільний батько називає молоду (свою дочку) (Ул. р. – 9).
- ФІНТИК**, *ірон.* Несерйозна людина. *То ни хлопці, а якійс фінтик: волос зализав, поначівав на себи усякого, як дівчина, аш смішно.* (м.Сокиряни, Сок. р.).
- ФИРЛЯТИ** Кидати щось із злості (Ор. р. – 3).
- ФИЦАТИ** Брикатися (Бар. р. – 5).
- ФІГЛІ** зв. мн. Жарти (Хм. р. – 5).
- ФІГУРА** Хрест з фігурою розп'ятого Христа або горбок (місце), де колись стояв хрест. Ставився на роздоріжжі або край села (Тул. р.; Бар. р. – 7, 15). *Отут, де ви сидите, шче я помню, фігура була.* (Бар. р. – 13). *Біжати вони дальше, добігли до фігури.* (Тул. р.).
- ФІКСИ** *бот.* Лісові квіти (Ул. р. – 9).
- ФІЛЖАНКА** Кружча, чашка (Тив. р. – 1; Мог.-П. р. – 5, 8; Хм. р. – 1; Ул. р. – 10; Чер. р. – 3; Яр. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Кал. р. – 2; Ком. р. – 3; Тур. р. – 2).
- ФІЛУШІ** зв. мн. *спец.* Верстат для виготовлення домотканого сукна. *Йе плечин'і рукавиць'і / йе і шийт суконі рукавиць'і – бйут у фулушах сукно.* (с.Олексіївка, Код. р.). *Ф'илушами збивали сукно / з йакого шили бурки.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ФІЛЬВАРОК** *пол.* Маєток (Бар. р. – 6). *Йден на полі жив, там фільварок був.* (Бар. р. – 6).
- ФІЛЮВАТИ** Квартирувати (Мур.-К. р. – 10).
- ФІЛЯСТРУЙКА** *молд.* Віконечко, що виходить на город. *Через нашу філ'аструйку не видно увес' город.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ФІН** *молд.* Молодий, наречений стосовно вінчалних батьків –

нанашків (Яр. р. – 4, 6).
*Вис'іл'ний бат'ко зве молодіх
ф'ін і ф'іна.* (с.Коси, Кот. р.;
с.Обжили, Бал. р.); *див.*
ФІНУЛ.

ФІНА *молд.* Молода для
весільної матері, батька (Яр. р.
– 6; Шар. р. – 8).

ФІНИ *мн. молд.* Молодий і
молода стосовно вінчальних
батьків. *Прийшли до нас ф'іни /
то ми н'ікуди і не пішли.*
(с.Обжили, Бал. р.).

ФІНУЛ *молд. див.* ФІН (Ям. р. –
2, 3). *Дуже крас'іву ф'іну
бачили / на цейі нид'іл'і / а
ф'інул такій / шо нимá на шо
подивітис'а.* (с.Олексіївка,
Код. р.).

ФІРАНКА *пол.* Занавіска на
вікно (Стан. р. – 2, 3; Чер. р. –
7; Шар. р. – 1; Теп. р. – 3;
Теп. р. – 3; Ком. р. – 3; Чеч. р. –
1; Тив. р. – 7; Піщ. р. – 1; Мог.-
П. р. – 5, 8; Кал. р. – 2; Ул. р. –
6, 8; Хм. р. – 5; Він. р. – 12;
Тул. р. – 3; Бар. р. – 11; Тур. р.
– 3; Жмер. р. – 1, 8; Коз. р. – 2).
*Мій брат привіз із Київá нові
фіранки.* (Стан. р. – 2). *Заслони
фіранкою вікно.* (Ул. р. – 6).

ФІРТЛІВИЙ Чванливий (Ул. р.
– 9).

ФІТЬКАТИ 1. Вештатися,
віятися (Кр. р. – 1). 2. *знев.*
Нерозсудливо витратити гроші,
тринькати їх; неощадливо
ставитися до майна. *Траба було
мэнчи фітькати грóші на*

*дурніці – та й типér ни
зіччлас би.* (с.Комарів,
Кельм. р.).

ФІТЬКАТИСЯ *екс.* Вештатися.
*Ф'ім'калас'а по св'іту / а
додóму прийшла помирáти.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ФЛÉЙТУХ Клапті, якими
забивають дріб у патронах.
*Вістр'ілив / лиш флéйтухи
полет'іли.* (с.Обжили, Бал. р.).

ФЛЯКА 1. Мокрий сніг.
Надвóр'і така фл'ака пáдає.
(с.Обжили, Бал. р.); *пор.*
ХЛЯКА. 2. *знев.* Негода (зі
снігом і дощем водночас).
*Кілько ца фляка буди
тримáтиси – ужé надоїло.*
(м.Сокиряни, Сок. р.).

ФЛЯКИ *пол.* Кишки та інші
відходи м'ясні (Шпик. р. – 3).
*Як самó їсць фляки, то думає,
шчо всяке.* (Шпик. р. – 3).

ФЛЯШНИЦЯ Жінка або
дівчина, яка держить свої речі
в безладді (Кр. р. – 1). *Такóї
фляшниці шче ни здибáли.*
(Кр. р. – 1).

ФЛЬО́НДРА *знев.* Задріпана
дівчина чи неохайна жінка.
*П'ішла та фл'о́ндра / ну така
задріпана / шо с'в'іта не
відно.* (с.Обжили, Бал. р.); *пор.*
БОМБІЦА, ФОЙДА.

ФЛЬО́СКАТИ, *док.*
ФЛЬО́СНУТИ Бризкати,
ляпати водою, брудом, вапном
тощо. Бити, ударяти
(переважно долонею). *Фльóсни*

ту коро́ву, абі́ ни йшла у шкóду. (м.Сокиряни, Сок. р.).

ФОЙДА згруб. Неакуратна жінка, забризкана грязюкою (Мог.-П. р. – 8).

ФОЛЬШІК заст., рідк., спец. Спеціальний пристрій, на якому б'ють (остаточно обробляють) сукно домашнього виробу. *Рóб'я сукно́ у крóснах, а потóму даю́т йго́ у фóльшік бі́ти.* (м.Сокиряни, Сок. р.).

ФОРКАТИ Форкають коні, коли чогось бояться (Бар. р. – 4). *Хтось є на обісці́ю, бо коні фóркают.* (Бар. р. – 4).

ФОРОСТ Тонкі хворостини, що використовують для огорожі, хмиз. *П'іде́мо у л'іс та принесемо́ фóросту / будемо́ обору́ дл'а коро́ви городі́ти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ФОРТОЧКА Кватирка. *Закри́й фóрточку, бо сквознякі́ по хати́.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ФОСА Рівчачок, прокопаний для стікання води з бака́я, озерця (с.Канцеба, Сав. р.).

ФОСА 1. Місце, де загачена вода (Він. р. – 6). **2.** Невеличка річка (Тив. р. – 3). **3.** Рівчак, прокопаний для стікання води з озерця (Кр. р. – 1). **4.** Тин, що його роблять із землі (Тив. р. – 1).

ФОТОГРАФЧИК Фотограф. *Д'івча́та н'ішли́ до*

фотографчи́ка з'н'атис'а на ка́рточку. (с.Обжили, Бал. р.).

ФОЯ див. ФОЙДА (Мог.-П. р. – 8).

ФРАЇРКА знев. Зазнайкувата дівчина, жінка. *Такóї фра́їрки, як Богда́нова ді́вка, тра́ба пошука́ти – і шóдо вбраня́, і шóдо го́нору.* (с.Іванівці, Кельм. р.).

ФРАНЗЕЛІ зв. мн. Китиці по краях хустки (с.Гетьманівка, Сав. р.); див. ФРЕНДЗЕЛІ, ФРЕНЗЕЛІ.

ФРАНТОН Верхня частина причілка, трикутна стіна, на якій тримається дах, фронтон. *За́раз з франто́нами хат'ів ма́ло.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Василівка, Мик. р.)

ФРАШКИ мн. пол. Дрібниці, дурниці, не варті уваги. *Йа не хо́чу його́ розговóр'ів і слухати́ / бо це дл'а ме́не фра́шки.* (с.Обжили, Бал. р.). *Та то фра́шки горóд шарува́ти // а попрóбуї́ до́бру йі́жу приготува́ти.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ФРЕНДЗЕЛІ див. ФРАНЗЕЛІ (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ФРЕНЗЕЛІ мн. див. ФРАНЗЕЛІ *До́вг'і фрэнзел'і булі́ т'іл'ки ко́ло ху́стки велико́її руки́.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ФРЕНЗЛІ, ФРЕНЗЕЛІ зв. мн. Бахрома, оторочка на хустці, скатерці (Брац. р. – 2; Кал. р. – 2; Бар. р. – 4, 12).

- ФРЕНЧ** 1. Назва верхнього чоловічого одягу (Бер. р. – 5; Мог.-П. р. – 5). 2. Жіночий жакет (Бар. р. – 9; Шпик. р. – 2). *Купіла на базарі фрэнча.* (Бар. р. – 9).
- ФРИГА** пол. Погана погода (Бар. р. – 15).
- ФРІНГІ** мн. див. ТОРОКИ
1. *Так і фрінг'і у нєйї ко́ло платка́ / шо аж по зимл'і волоча́у'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).
- ФРИНЗОЛЯ** Сплетена з тіста біла булка (найчастіше у вигляді гусочки). *З білого т'іста печу́т' фринзо́л'і.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ФРИЦКВАТИ** Муштрувати, дресирувати (Кр. р. – 1).
- ФРИЦУВАТИ** 1. Дресирувати (найчастіше про коней). *Мин'і да́ли так'і ледáч'і ко́н'і / шо йа не м'іг ні́ми й'іздити / але йа йіх ви́фрицував і тепе́р йак му́тл'і.* (с.Гетьманівка, Сав. р.; с.Писарівка, Код. р.). 2. *заст.* Повчати. *Лишій йго, ни фрицу́й тілько – він профе́сором ни бу́ди.* (с.Селище, Сок. р.).
- ФРУНТ** Стара міра площі (7 десятин) (Тив. р. – 6).
- ФТО́РИ** мн. Проріз у клепаках діжки, куди вставляється дно. *Йак укла́дають у д'іжку дно / то фто́ри засти́л'а́ють осокóйу / шо́б не тикла́.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ФУГА** Снігопад з вітром (Бер. р. – 5; Джур. р. – 3; Гай. р. – 2). *Фу́га ду́же си́льно крути́т, бу́ран такий.* (Гай. р. – 2).
- ФУДУ́ЛЬНИЙ** екс., молд. Той, хто любить хизуватися. *Стіпа́н такий фу́ду́л'ний / шо прі́ступу ни́ма́.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ФУ́КАТИ** 1. пол. Загрозливо фиркати (про корову) (Кр. р. – 1). 2. Сердито відповідати (Кр. р. – 1).
- ФУЛЮ́ША** Сукновальня, знаряддя для перетворення необробленої тканини в сукно (Мур.-К. р. – 4).
- ФУЛЮ́ШІ** зв. мн. Приміщення, в якому є пристрої для збивання сукна. *Ви́били сукно́ на фу́л'уша́х.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ФУМЕ́Я** молд. Жінка. *У н'о́го фу́ме́я ду́же спра́вна.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ФУНТО́ВКА**¹ Пляшка місткістю 400 грамів. *Уз'а́ла фунто́вку мо́лока́ на раз дити́ну напо́йти.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ФУНТО́ВКА**² бот. Сорт яблук. *Ми ма́ли лиші одну́ бі́лу фунто́вку, алі вона́ всо́хласа – тиле́р ни ма́ймо до́брих я́блук.* (с.Вітрянка Сок. р.).
- ФУРГАВИ́ЦЯ** див. ФУГА (Мур.-К. р. – 5, 6).
- ФУРГАЛИ́ЦЯ** див. ФУГА (Мон. р. – 1; Чеч. р. – 2).

ФУРГАЛО *див.* ФУГА (Гай. р. – 2).

ФУРДЕЛИЦЯ *див.* ФУГА (Бар. р. – 11).

ФУРДИТИСЬ Чванитись (Ул. р. – 9).

ФУ́РКА 1. Палиця (Ям. р. – 3).
2. Дерев'яні вила на п'ять ріжків. *Бирі́ фу́рку та йди на скірту солóму скла́дати* (с.Обжили, Бал. р.).

ФУРКАЛО Дзига (Кр. р. – 2; Ор. р. – 1; Лип. р. – 2).

ФУРМАН Їздовий (Кал. р. – 1).

ФУРТУ́НА *рум.* Хуртовина, завірюха, погана погода (Чеч. р. – 2; Об. р. – 1; Ям. р. – 5). *З'імо́йу така́ фурту́на / шо з ха́ти не мо́жно ві́йти.* (с.Байбузівка, Сав. р.).

ФУС *див.* ФУЗ. *Бага́то фу́су ма́йе ол'ї́а.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.). *Ко́нчивс'а ол'ї́й / оді́н фу́с на дн'і оста́вс'а.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ФУТБО́ЛКА Спортивної форми жакет, а також сорочка-безрукавка. *Висно́йу і восе́ні бага́то хло́пц'ів ход'ат у футбо́лках.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ФУ́ТРО *пол.* **1.** Верхній жіночий одяг на ваті (Ям. р. – 2; Мог.-П. р. – 5). **2.** Кожухи, покриті хутром. *Ко́ліс' у фу́трах т'їл'ки бага́т'і ході́ли.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

Х

Х-Х-Х *дит.* Опечешся (так лякають дітей) (Бар. р. – 7). *Он жи́жа, х-х-х.* (Бар. р. – 7).

ХА́БА *дит.* Щось страшно (Ям. р. – 3).

ХАБАЗА́ *бот.* Латаття (Даш. р. – 6).

ХАБО́ТТЯ зб. Лахміття (Погр. р. – 6).

ХАБУЗІ́НЯ зб. Бур'ян (Коз. р. – 3; Хм. р. – 9).

ХА́ВА *див.* ХАБА (Ям. р. – 5).

ХА́ВАТИ Позіхати (Яр. р. – 9).

ХА́ВКА *див.* ХАВА (Піщ. р. – 3).

ХА́ВКАТИ Кричати (про індиків) (Літ. р. – 19). *Гиндики хавкаю́т.* (Літ. р. – 19).

ХАДЗЕ́Й *див.* ХАДЗЕ́ЙН (Бер. р. – 1).

ХАДЗЕ́ЙКА Господиня, хазяйка дому (Бар. р. – 3, 14; Бер. р. – 1, 5; Мур.-К. р. – 1, 4; Тур. р. – 3; Гай. р. – 2, 5; Тив. р. – 3; Ям. р. – 4, 6; Сит. р. – 2; Том. р. – 3, 6; Піщ. р. – 7; Мог.-П. р. – 2; Яр. р. – 7; Шар. р. – 3; Чер. р. – 2; Коп. р. – 2; Джур. р. – 3; Він. р. – 2; Ілл. р. – 3; Джур. р. – 2). *Багато гарних хадзейок в нашому силі.* (Том. р. – 3).

2. Жінка (Сит. р. – 2). *Хадзейка – це дві звані́ жінки.* (Сит. р. – 2).

ХАДЗЕ́ЙСТВО Господарство, місце, на якому знаходиться хата з господарськими будівлями (Бар. р. – 12;

- с.Брусленів, Літ. р.; Том. р. – 5; Коп. р. – 2).
- ХАДЗЄЇН** *див.* ХАДЗЯЇН (Бар. р. – 13; Бер. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Він. р. – 12; Вор. р. – 1; Мог.-П. р. – 2; Бар. р. – 10).
- ХАДЗЮВА́ТИ** Господарювати (Вор. р. – 3).
- ХАДЗЯ́ЙКА** *див.* ХАДЗЕЙКА (Том. р. – 5; Кр. р. – 3; Ям. р. – 1; Тив. р. – 2; Яр. р. – 5, 6; Сам. р. – 2, с.Лопатин; Ул. р. – 12; Піщ. р. – 2; Гай. р. – 6; Ілл. р. – 1, 8; Літ. р. – 5; Коп. р. – 1; Він. р. – 12; Ор. р. – 3; Плис. р. – 1; Бер. р. – 3; Жмер. р. – 8, 9; Бар. р. – 11, 12, 13; Коз. р. – 1). *Цеб хадзяйка гарна, а це нираха.* (Ям. р. – 1).
- ХАДЗЯ́ЙН 1.** Господар (Том. р. – 3; Піщ. р. – 2; Сам. р.; Він. р. – 9; Бар. р. – 2). **2.** Багач, заможний селянин, що колись експлуатував працю бідних селян (Об. р. – 3; Жмер. р. – 9).
- ХАДЗЯ́ЙНУВА́ТИ** *див.* ХАДЗЮВАТИ (Том. р. – 1).
- ХАЗЄ́ЙКА** *див.* ХАДЗЄ́ЙКА (Чер. р. – 9; Даш. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Бар. р. – 13). *Яка з тебе хазейка буде!* (Даш. р. – 2).
- ХАЗЯ́ЮВА́ТИ** *див.* ХАДЗЮВАТИ (Ілл. р. – 5). *Став хазяювати, купив сину чимерку.* (Ілл. р. – 5).
- ХАЛАБУ́ДА** Будка для собаки (Чеч. р. – 4). *Наш собака цілий день не вилазив з халабуди.* (Чеч. р. – 4).
- ХАЛАДА́ЙКА** Верхній жіночий одяг (Джул. р. – 2).
- ХАЛАМА́ТЯ** зб. Дрібна одежа (Даш. р. – 4).
- ХАЛАМИ́ДНИК** *лайл.* Ззірвиголова (Бар. р. – 4; Кр. р. – 2). *Куда ти кидаєш, ти, халамидник?* (Кр. р. – 2).
- ХАЛАМИ́ЙКА** Легенька літня кофтина, піджачок (с.Гвоздавка, Люб. р.).
- ХА́ЛАПА** Мокрий сніг з вітром (Мур.-К. р. – 6). *Халана йде.* (Мур.-К. р. – 6).
- ХАЛАСУВА́ТИ** Їсти щось смачне (с.Обжили, Бал. р.).
- ХАЛЯ́НДРА** Циганський танок (Бар. р. – 5).
- ХАМЕ́РИКИ** Примхи (Він. р. – 9). *Я скоро виб'ю тобі хамерики з голови.* (Він. р. – 9).
- ХАМЛІ́ЧЧЯ** Хмиз (Кал. р. – 2).
- ХАМУ́ЛА** *кул. 1.* Густа страва, приготована з товченого часнику з сіллю і хлібом, а також із квасолі. *Довго кип'їв суп / шо вс'а картбшка розкип'їла / зробїлас'а хаму́ла.* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** Розварена рідка страва. *То ни борц, а хамула.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ХАМУ́Т** Частина плуга (Ул. р. – 2; Бар. р. – 12).
- ХАМУ́ТИК 1.** *див.* НАПЕРСТОК, частина коси (Бер. р. – 5). **2.** *див.* ХАМУТ (Сит. р. – 2).

ХАПÓК Предмет, за допомогою якого беруть гарячу сковороду (Гайс.р. – 4). *Хапкóм бирут чáру з пéчи.* (Гайс.р. – 4).

ХАПТА Бур'ян (Погр. р. – 6).

ХАПТУРНИЙ 1. Лякливий, боязкий (Бар. р. – 5).
2. Охайний (Бар. р. – 13).

ХАПТУРНИК *жарт.* Людина, що ходить попід хати на сиденьки. *А де той хаптурник? Знов н'ишов поп'ід хати.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ХАПТУРНИЦЯ *див.*
ХАПТУРНИК. *У вас не бóло мо́ї хаптурниц'ї Либóн' н'ишла дес' дáл'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.)

ХАРÉНЬКА Корогва. *Закр'їли цéркву і харéн'ки не да́ють / йак хтос' помрé.* (с.Обжили, Бал. р.).

ХАРЛÁК *ірон.* Бідняк. *Йак умрé багат'їр / то йде вес' мир / а йак умрé харлáк / то йде лиш н'їп і д'ак.* (с.Обжили, Бал. р.).

ХАЮ́ЧИТИ Чистити, мити. *Колі ц'а сл'отá надвóр'ї минé / так мин'ї уже надой'їло ц'ї поро́ги хайу́чити.* (с.Обжили, Бал. р.).

ХВА́ЙНИЙ *див.* ФАЙНИЙ (Мог.-П. р. – 7).

ХВАСТУВА́ТИ [?] (Жмер. р. – 2).

ХВІГУ́РА *див.* ФІГУРА (Сит. р. – 2; Вор. р. – 3). *Де шляхі́ перехрéсні, дорóги, то ста́виця хвігу́ра.* (Сит. р. – 2).

ХВІРА́НКА *див.* ФІРАНКА (Кал. р. – 3; Даш. р. – 1, 6; Вор. р. – 5; Брац. р. – 3; Лип. р. – 8; Літ. р. – 8; Хм. р. – 9). *Тре́ба попра́ти хвіра́нки.* (Хм. р. – 9).

ХВІСТ Пропуск в косінні (Мог.-П. р. – 5).

ХВО́ЙНИК Сосновий ліст (Ілл. р. – 4).

ХВО́РТУНА *див.* ФУРТУНА, снігопад з вітром (Тепл. р. – 1).

ХВО́ТА Жіноче вбрання (Ул. р. – 8).

ХВО́Я *бот.* Сосна (Яр. р. – 9).

ХВУРЕНЯ́ГИ Корогви (Лип. р. – 7).

ХЕНТ *пол.* Бажання, охота, хист, любов (Мур.-К. р. – 5). *Я в школі неба́гато вчився, був башиковитий, мав хент до чита́ня.* (Мур.-К. р. – 5).

ХИ *дит.* 1. Пересторога: опечешся! (Бар. р. – 8, 11; Мог.-П. р. – 1; Літ. р. – 5).
2. Лампа, вогонь (Літ. р. – 9).

ХІВКАТИ Хворобливо кашляти (Лип. р. – 2; Кр. р. – 1). *Сид'їт н'їд хáтожу і хівка́є.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Чогóс' наш Жук почáв хівкати.* (с.Концеба, Сав. р.).

ХИЖКІ *кул.* Холодець (Мог.-П. р. – 1).

ХІ́ЛИЙ Дуже хворий (Гай. р. – 6).

ХІ́ЛЯ Побігти, пригнувшись, прихилившись (Мур.-К. р. – 4).

- Сама хля поза тином, дала ногам знати.* (Мур.-К. р. – 4).
- ХИМЕРИКИ** Витребеньки, примхи (Кр. р. – 1).
- ХІРІТИ 1.** Довго спати (Бер. р. – 7; Лип. р. – 2). **2.** *лайл.* Спати. *І до́ки в'ін бу́де хі́рїти?!* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *До́ки в'ін бу́де хі́р'їти / трéба ужé розбудїти.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Ск'їл'ки мóжна хі́р'їти?* (с.Концеба, Сав. р.). *Вставáй, скї́лько мóжна хирїти.* (с.Іванівці, Кельм. р.).
- ХЛЕБАТИ** Глитати, ковтати (Коп. р. – 3).
- ХЛЕПТУНІ** кул. Вареники (Ул. р. – 9).
- ХЛИСТІ** мн. Довгі і рівні хворостини. *А ц'ї хлисті́ йак с'їрники́ лежáт'.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ХЛІБ:** ♦ **Іти на хліб, ходити на хліб, бути на хлібі** – Брати чи взяти участь в етапі весілля, який називається **ХЛІБІНИ**, **ХЛІБОВÉ.** *На трéтий день идут до молодóї на хліб.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ХЛІБЕНЯ́** здріб. Хлібина (Брац. р. – 1; с.Будеї, Код. р.). *Скї́бка відрїзана чéрез всьо хлібенья́.* (Брац. р. – 1).
- ХЛОП** Чоловік, мужчина (Чер. р. – 5, 9; Гай. р. – 3; Мур.-К. р. – 5; Бар. р. – 9; Шар. р. – 1; Мог.-П. р. – 7).
- ХЛОПЧАРНЯ** [?] (Даш. р. – 1).
- ХЛО́ПЧИКИ** бот. Назва квітів майорів (Брац. р. – 2).
- ХЛОПЧИ́НЯ** пест. Хлоп'я (Бар. р. – 4; Літ. р. – 9).
- ХЛОПЧУРА́КА** згруб. Хлопчище (Даш. р. – 1).
- ХЛОПЧУ́РКА** Дівчинка, що дружить, грається переважно з хлопчиками (Кр. р. – 1).
- ХЛЮСТ 1.** Сміливий рухливий хлопець (Кал. р. – 3). **2.** Хитруватий, слизький на язик (Даш. р. – 4).
- ХЛЯ́БАНЦІ** Черпак, яким викдають гній із сараю (Чеч. р. – 4).
- ХЛЯ́КА** Дощ із снігом. *Надвор'ї така́ хл'áка / шо ві́тримати не мóжна.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *пор.* ФЛЯКА.
- ХЛЯ́ПАВИЦЯ** Невеликий дощ, який, проте, довго триває (Бар. р. – 1; Він. р. – 1). *От хляпа́виця надворі́, не можна подві́ра переї́ти.* (Бер. р. – 1).
- ХМИЗІ́НЯ** зб. Хмиз (Мон. р. – 4).
- ХМІ́ЗЯ** зб. див. ХМИЗИ́НЯ (Сит. р. – 4; Ілл. р. – 8).
- ХМИ́ЗЯЧКА** див. ХМИЗИ́НЯ (Гай. р. – 4).
- ХМУ́РНА́ ПОГО́ДА** Погана погода (Вор. р. – 3).
- ХОВА́ННЯ** Похорони (Ілл. р. – 4).
- ХОВСТА́ТИ** Гнуздати, вставляти коням в рот вудила (Кр. р. – 1). *Кї́лько я тобі́ говорів, то ці ко́ні трéба*

- ховста́ти.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ХОД** *техн.* Віз, обладнаний для перевозки стройового дерева (довгих деревин) (Ілл. р. – 5; Гай. р. – 6).
- ХОДА́К** Хлопець, який залицяється до дівчини (Хм. р. – 4). *Чи ма́си ти ходака́?* (Ям. р. – 4). *Мико́ла / хода́к Мар'ї́йн.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Га́н'а ма́йє ходака́ і н'іку́ди не ходи́.* (с.Обжили, Бал. р.). *Це Лу́бин хода́к.* (с.Концеба, Сав. р.); *пор.* ХОДА́ЧКА.
- ХОДА́ЧКА** Дівчина, до якої залицяється хлопець. *Га́н:а – хода́чка Петро́ва / бо в'ін до не́йї ходи́т'.* (с.Гетьманівка, Сав. р.); *пор.* ХОДА́К.
- ХОДА́КІ** зв. мн. **1.** Постоли (Бар. р. – 5; Мур.-К. р. – 5). *У нас кажу́т ходаки́ або постоли.* (Бар. р. – 5). **2.** Саморобні галоші (Кал. р. – 2).
- ХО́ДІ** *дит.* Ходити. *Ходи́ сюди!* (Ком. р. – 4; Хм. р. – 9; Ул. р. – 6; Вор. р. – 5; Жмер. р. – 1; Бар. р. – 9). *Ходи́ но́зями.* (Бар. р. – 5).
- ХО́ЙЦІ** *див.* ХОДІ (Коп. р. – 2).
- ХОЛО́ДНА ХА́ТА** *див.* ДРУГА ХАТА. *Ти спиши́ у холо́дній хати́.* (Бер. р. – 1).
- ХОЛОДНІ́К** *спец.* Прилад у самогонному апараті, що перетворює пару в самогонку. *Наста́в холо́днік / бо ско́ро*
- гор'і́вка потиче́.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ХОЛО́ДЯНЕ** *кул.* Холодець (Даш. р. – 1).
- ХОЛО́ШІ** зв. мн. Штани з домашнього полотна (Чер. р. – 5).
- ХОЛО́ШНІ** зв. мн. **1.** Ватні штани (Ул. р. – 7). **2.** Спідні штани (Мур.-К. р. – 5).
- ХОМУ́Т** *техн.* **1.** Частина плуга (Бар. р. – 11). *Чересло хому́том прикручу́ють.* (Бар. р. – 11). **2.** Упряж на коня (Бар. р. – 11).
- ХО́ПТА** Бур'ян (Хм. р. – 9; Ул. р. – 8). **2.** *знев.* Жінка (Тив. р. – 5).
- ХОРЕ́НЧІ** зв. мн. Корогви (Кр. р. – 2).
- ХОРЕ́НЬГІ** *див.* ХОРЕНЧІ (Ям. р. – 5).
- ХОРЕ́НЬКІ** *див.* ХОРЕНЧІ (Бер. р. – 2; Стан. р. – 3; Вор. р. – 2; Він. р. – 4; Ол. р. – 1; Кр. р. – 1).
- ХОРО́БА** Хвороба (Тив. р. – 3).
- ХОРО́МИ** Сіни (Об. р. – 1; Кр. р. – 2; Ям. р. – 4; Нем. р. – 2; Вор. р. – 3; Погр. р. – 6). *Коли́сь казали хоро́ми, а тепе́р сіни.* (Вор. р. – 3).
- ХО́ХЛЯ** **1.** Ополоник (Ул. р. – 9). **2.** Низенька широка чашка, у яку доять овець. *У хо́хл'у до́бре в'і́вц'і до́йти́ / бо вона́ ши́рока.* (с.Обжили, Бал. р.) **3.** *перен.* Низька повна жінка. *Шо́ ти хо́чиши́ / йа́к вона́ та́ка*

- хóхл'а / то йак вонá тоб'і посп'ішіт.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ХРА́ПИ** *зв. мн. анат.* Переніся, ніздрі тварини (с.Гетьманівка, Сав. р., с.Лісничівка, Бал. р., с.Кохівка, Ан. р.).
- ХРАПАКІ́** *зв. мн.* Опалка, з якої годують коней в дорозі чи в полі (Бар. р. – 7). *Трифоне, зрихтуй храпаки коням.* (Бар. р. – 7).
- ХРАПВНІ́К** Палиця, за допомогою якої гнuzдають («храпують») тварину (Теп. р. – 1).
- ХРАПУВА́ТИ** Гнuzдати (Теп. р. – 1).
- ХРАЩ** *бот.* Назва одного з різновидів грибів (с.Грабове, Код. р.).
- ХРАЩІ́** *бот.* Сорт грибів (Яр. р. – 6).
- ХРЭСНА МА́ТИ** Жінка, яка держить дитину, коли її хрестять (Бар. р. – 10).
- ХРЭСНИЙ ТА́ТО** Чоловік, який держить дитину, коли її хрестять (Бар. р. – 10).
- ХРІ́ПИ** *мн. анат., знев.* Легені людини. *Йакшо́ ти бу́деш крáсти / то туб'і хрї́пи в'ід'іб'ют.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ХРІ́ЩА** зб. Дрібні дрова (Бар. р. – 2).
- ХРІ́Н:** ♦ **Хрї́ном ста́ти** – Надокучити, досадити (Ям. р. – 4). *Мині хрї́ном ста́ло, до́ки я дочика́лася ме́ншого То́дира.* (Ям. р. – 4).
- ХРУ́ПАТИ** Їсти горіхи (Ул. р. – 9). *Бі́лка хру́пала гу́рїхи.* (Ул. р. – 9).
- ХРУ́СТАВКА** *бот.* Рижок (гриб). *Хруста́ві ду́жи до́бри солі́ти.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ХРУ́СТАТИ** Лушити, їсти (Бар. р. – 11; Лип. р. – 2). *Зробі́в собі́ сто́рож бу́ду, нахру́став їх і сиді́ть, як кіл.* (Бар. р. – 11).
- ХРУ́СТИ** *кул.* Солодкі коржіки (Тур. р. – 2).
- ХУ́ПАВИЙ** Жвавий, повороткий (Кр. р. – 1). *Ото́ ху́паве дитинча́.* (Кр. р. – 1).
- ХУРДИЛІ́ГА** Хуртовина (Нем. р. – 3).
- ХУРТЕ́ЧА** Снігопад із сильним вітром (Ліг. р. – 2).
- ХУ́СТА** Білизна (Погр. р. – 7, 8; Хм. р. – 2, 1; Ул. р. – 2, 4, 11). *Ідьом до ста́ву ху́сту полока́ти.* (Хм. р. – 1).
- ХУ́СТКА:** ♦ **Ху́стка вели́кої ру́кі** – Велика хустка. *Довг'і франзе́л'і булі́ т'іл'ки ко́ло ху́стки вели́коїї ру́кі.* (с.Гетьманівка, Сав. р.); **ху́стка мало́ї ру́кі** – Мала хустка (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ХУ́СТЯ** Білизна, намочена для прання (Гай. р. – 2). *У не́цьках ху́стя перé.* (Ул. р. – 9).
- ХУ́СЦЯ** *дит.* Хустка (Бар. р. – 9, 11; Жмер. р. – 1; Брац. р. – 3; Ком. р. – 4; Жмер. р. – 9; Ул. р. – 6). *Йди, я замота́ю ху́сцю.* (Ком. р. – 4).

Ц

- ЦАБА́ТИ** 1. Рідко шити (стьобати) голкою *Х'іба́ ж вона́ мо́же с'істи та до́бре ші́ти / а так ца́ба́є як не́буд'*. (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Василівка, Мик. р.). 2. *перен.* Ходити великими кроками. *А цей три ра́зи ца́бне / та й зра́зу до́жене тебе́.* (с.Лісничівка, Бал. р.; с.Василівка, Мик. р.).
- ЦАПОК** *с. г., пол.* Плуг без колісні. (Бар. р. – 6, 8). *Плуг, який ни має кулісні, називають цапком* (с.Комарів, Кельм. р.). 2. Каганець (Ул. р. – 7, 8).
- ЦАРАТА** *молд.* 1. Клейонка (Вор. р. – 3; Ілл. р. – 6, 7; Ком. р. – 3; Хм. р. – 1; Жмер. р. – 1; Мур.-К. р. – 5; Мог.-П. р. – 1; Ям. р. – 1; Лип. р. – 7, 8). *Яких тільки царат не привезли в крамницю.* (Хм. р. – 1). 2. Скатерка з клейонки (Ілл. р. – 4; Ям. р. – 1; Сит. р. – 4). *Царатою стіл застилаєця.* (Ям. р. – 1).
- ЦА́РБОРОДА** *бот.* Квіти, які розквітають вранці і вечорі, а вдень закриваються (Бер. р. – 1).
- ЦА́РГИ** Бокові краї ліжка (Ул. р. – 9; Літ. р. – 3).
- ЦАРИНА́** Поле із зеленними посівами. *У ц'ому году́ царина́ ду́же га́рна / хоч би ни збу́йала.* (с.Малий Бобрин, Люб. р.).

Тел'ата гет сталува́ли царину́. (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЦА́РИНКА Полянка в лісі. *Діти вийшли на ца́ринку в лі́с'і і поча́ли гра́тис'.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЦАРНИ́К Нижня частина мисника, де міститься посуд і продукти харчування (Бар. р. – 10).

ЦВІ́ГАТИ *див.* ЦВИГАТИ *Ану / мой / цві́гни коней на скорі́шче іду́т / а то йак ни́живі.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ЦВІ́КАТИ *екс.* Грубо сказати щось старшому за віком. *Не цв'ікай мен'і у о́ч'і / ше ма́ла до́кор'ати.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЦВІ́ГАТИ Поганяти коней б'ючи. *Йак почав цві́гати тих коней́ / то вони́ лет'іли йак му́хи.* (с.Лісничівка, Бал. р.); *див.* ЦВІ́ГАТИ.

ЦЕБРИ́К *бот.* *Thymus vulgaris*, чебрець боровий з фіолетово-червоними квітками, зібраними по кілька в пухкі головчасті суцвіття. *Цебри́к / цебри́к / дор'іжку́ / кому́с' буду́ нев'істку́.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЦЕБРИ́НА, *мн.* **ЦЕБРИ́НИ** Дерев'яний зруб над колодязем (Жмер. р. – 6; Сит. р. – 3; Даш. р. – 2; Ілл. р. – 8; Літ. р. – 3; Ком. р. – 3; Бар. р. – 3, 4, 5).

- ЦЕБРИ́НЯ** *див.* ЦЕБРИНА (Теп. р. – 1; Брац. р. – 1; Ям. р. – 6; Бер. р. – 1).
- ЦЕ́ЙСТРА** Придане (Ям. р. – 6).
- ЦЕ́ЛЯ** Цукерок (Ям. р. – 3).
- ЦЕ́НЬКАТИ** Кресати (Тул. р. – 4).
- ЦЕ́НЬКИ-ЦЕ́НЬКИ!** *див.* МУ-МУ! (Яр. р. – 6).
- ЦЕПО́К** Ланцюг (Ол. р. – 4).
- ЦЕРА́ТА** *див.* ЦАРАТА (Мон. р. – 1; Плис. р. – 4; Мур.-К. р. – 5, 10; Бар. р. – 5, 6, 14; Яр. р. – 9). *А царата купуєця, то з клейонки.* (Мур.-К. р. – 5).
- ЦЕРЕМОН́НИЙ,**
ЦИРИМОН́НИЙ Гордий, чванливий. *Аді, який церемонний і ни дівица.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЦЕ́РКАТИ 1.** Здоювати останнє молоко. *Ше три нед'їлі коров'ї до ут'оду / то ужé покинула доїти / а лиш трóхи цёркају на зéмл'у.* (с.Лісничівка, Бал. р.). **2.** Бризкати тонкою цівкою (Сок. р.).
- ЦЕ́БА!** *див.* АНО! (Кр. р. – 1; Яр. р. – 8).
- ЦИБА́ЛИ** *мн. рідк., жарт.* Діти, які весь час ходять за матір'ю. *Тáгнуц'а скр'їз' за мнóйу мойї циба́ли.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЦИБА́ТИЙ** Який має довгі ноги. *По дорóзі бігало циба́те тел'а.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *По ставку́ хóдит цибатий журавел'.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЦІ́БА** Довгонога людина. *А ц'а ци́ба н'іко́ли не ч'іка́йе маши́ни / а йде́ н'їшки.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЦИБАКІ́Й** *бот.* Вид квітів (Кал. р. – 2).
- ЦИБА́НЯ** Довгонога жінка (с.Іванівці, Кельм. р.).
- ЦИБА́ТИ 1.** Стрибати (Сит. р. – 1; Ілл. р. – 6; Ул. р. – 3; Мог.-П. р. – 1; Він. р. – 9; Теп. р. – 4; Тив. р. – 3, 6; Бар. р. – 3; Хм. р. – 9). *Ти як ци́бнеш, то мині́ трéба два рáзи ступáти.* (Бар. р. – 3). **2.** Погано щось зшивати (Кр. р. – 1).
- ЦИБРИ́НА, мн. ЦИБРИ́НИ** *див.* ЦЕБРИНА (Гай. р. – 7; Ор. р. – 3; Коз. р. – 1; Чеч. р. – 2).
- ЦИБРИ́НЯ¹** *див.* ЦЕБРИНА *Трéба замінити цибрін'а / бо погни́ло.* (с.Канцеба, Сав. р.).
- ЦИБРИ́НЯ²** Проріз у сорочці. *Коліс ци́бриня обпліта́ли кору́нков.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЦИБУ́ЛИЩЕ** Місце, з якого зібрали цибулю (Ул. р. – 9).
- ЦИБУ́ЛІ** *анат. знев.* Очи (Шар. р. – 5).
- ЦИБУ́ЛЬКА** *бот.* Вид квітів у вазоні (Ул. р. – 9).
- ЦИБУХА́ТИЙ** *бот.* Стеблистий. *Цибуха́тий чосно́к крéпко гіркі́й.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЦИГЕЙСЬКИЙ *спец.* Який стосується породи овець. *Йе цигейс'кі с'єрі хароші / ѝе ѝ білі вівці.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ЦИГАН Хитрун (Ул. 9).

ЦИГАНКА *бот.* Сорту яблука (Тул. р. – 6, 7; Бар. р. – 4; Літ. р. – 2; Ул. р. – 9).

ЦИГАНСЬКА ГОЛКА Велика голка, якою шиють мішки (Джул. р. – 1; Ком. р. – 2; Хм. р. – 3; Бар. р. – 1; Жмер. р. – 1, 3; Він. р. – 6).

ЦИГАНСЬКИЙ БАБИЛЮХ *іхт.* Окунь (Ям. р. – 3).

ЦИДУЛКА Записка, писулька (Мур.-К. р. – 5, 9).

ЦИДУЛЯ *див.* ЦИДУЛКА (Жмер. р. – 2).

ЦІКАТИ, *док.* **ЦІКНУТИ** 1. Погано доїтися. *Наша корова шче цікає по півл'ітри.* (с.Гетьманівка, Сав. р.)

2. Віддавати щось частинами. *Він позичив гроші і та ѝ не віддає разом а цікає по к'іл'ка рубл'ів.* (с.Гетьманівка, Сав. р.)

3. Дати щось комусь трохи (Том. р. – 4). *Як там де цікнут прошички.* (Том. р. – 4).

ЦИКОРА *іхт.* Назва виду риби (Ям. р. – 3).

ЦИМБАЛІСТИЙ Цимбаліст (Мур.-К. р. – 6). *Григір – музикант цимбалістий, Аврам – басістий, а Ульянов надув*

варги, немає де сісти. (Мур.-К. р. – 6).

ЦИМБАЛО Дрючочок, що висить на ланцюжках між стовпами в конюшні і відділяє одну пару коней від іншої (с.Козацьке, Бал. р.).

ЦИМБРИНИ *див.* ЦЕБРИНА (Ул. р. – 9).

ЦИНЦАР *зоол.* Комар, який водиться, де є багато болота, води. *Відкрила вєчером дєр'ї і вікна та / вс'у н'їч не спали / бо повна хата цинцар'ів налет'їло.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЦІНЯ *дит.* Хустинка (Яр. р. – 6).

ЦИП-ЦИП-ЦИП! *див.* ТЮ-ТЮ-ТЮ! 1 (Джул. р. – 4).

ЦИПКІ *техн.* Вид плуга (Мон. р. – 2).

ЦИРАТА *див.* ЦАРАТА (Мон. р. – 2, 4; Тив. р. – 7; Ям. р. – 1, 6; Ул. р. – 7).

ЦІРКАТИ Здоювати (слабо) молоко (Кр. р. – 1); *пор.* ЦЕКАТИ 1.

ЦІТЬКАТИ Гамувати, втихомирювати (Кр. р. – 1). *Зацитькайте дитину, хай не плаче.* (Кр. р. – 1).

ЦИЦ Бавовняна тканина, ситець. (Мог.-П. р. – 7; Том. р. – 8). *Набрала цїцу і пошїла пішивкї на подушки / шчоб не шурувалїс'.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЦИЦАРКА орн. Куріпка. *Їа жала жїто і сп'їймїла цицарку.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЦИЦКОВІЙ Про дитину, яку мати годує своїм молоком. *Вдóма в нєїї циц'ковá дитїна.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЦІБА! див. АНО! (Ям. р. – 4; Кр. р. – 1). *Ц'їба / ц'їба / кудї ти л'їзиш?* (до цуценяти) (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЦІБАЇК Частина ціпа (бияк) (Брац. р. – 1).

ЦІБУЛЬКА бот. Купина лікарська. *Цібулька ростé в нашїм лісі, я вже якос нарвала.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЦІВАК Кілочок (Мур.-К. р. – 5).

ЦІВКА 1. спец. Трубка (дерев'яна), на яку намотують нитки, коли прядуть на верстаті (Яр. р. – 9). 2. Струмїнь (Жмер. р. – 1; Тив. р. – 7). 3. Частина стовбура, роспиленого по вертикалі надвоє (Лїт. р. – 3; Ул. р. – 9).

ЦІГАЛЬНЯ спец. Металева шїтка для обробки волокна (Плис. р. – 1; Гай. р. – 2; Бер. р.; Тив. р. – 3). *Оце на цїгóвці, а зáраз буду цїгати на цїгальні.* (с.Берїзки, Бар. р.).

ЦІГАНА спец. див. ЦІГАЛЬНЯ (Лїт. р.).

ЦІГОВКА, ЦІГАВКА спец. Прилад для биття (ціпання) конопель; терниця (Бар. р. – 3; Тур. р. – 3).

ЦІГАЙКА спец. Вівця цигайської породи з короткою тонкою м'якою вовною. *Мої батькі донедáвна тримáли цїгайки.* (с.Ломачинці, Сок. р.); пор. ЦІГЕЇСЬКИЙ.

ЦІГАЙОВИЙ Виготовлений з тонкого полотна, зробленого з бавовняної пряжі. *Цéго рóку зробїла собї п'ять мїшків гребїнного і дéсять мїшків цїгайóвого полотна.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ЦІЛЕ ПОЛЕ 12 десятин в одного господаря (Бар. р. – 8).

ЦІЛНИК 1. Цілина, уперше виорана. *На ц'їлнику вс'о дóбре рóдит.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). 2. Цілина, перелїг, давно неоране поле (Сит. р. – 3, 4; Вор. р. – 7; Даш. р. – 5; Лїт. р. – 2; Ул. р. – 4; Жмер. р. – 8, 9; Ол. р. – 1; Тив. р. – 1; Мон. р. – 1; Гай. р. – 2, 6, 7). *Це вільна земля, не ореця кїлька років, а толока тїльки рік не ореця.* (Гай. р. – 6). *Жени корову пасти на цїлник.* (Даш. р. – 5).

ЦІЛУШКА Перший окраєць хліба, перша відкраяна скибка хліба від буханки. (Ям. р. – 2, 3, 4; Шпик. р. – 1, 3; Лип. р. – 1, 2; Жмер. р. – 1, 2; Хм. р. – 3; Бер. р. – 1, 3, 4, 5; Кал. р. – 3, 5; Шар. р. – 4, 5, 6; Чер. р. – 1, 2, 3, 7, 9; Джур. р. – 1, 2, 3; Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15; Стан. р. – 1, 2, 3; Ор. р. – 3, Плис. р. – 1, 2, 3; Погр. р. – 4;

Коз. р. – 1; Мур.-К. р. – 3, 4, 5, 6, 10; Ул. р. – 3, 9, 12; Джул. р. – 1, 3; Ілл. р. – 8; Літ. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 9; Нем. р. – 1, 3; Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8; Сам. р. – 2, 3; Він. р. – 1, 6, 9, 14; Даш. р. – 2, 5; Вор. р. – 3, 5; Сит. р. – 1, 2; Кр. р. – 1, 2, 3; Том. р. – 1, 5, 6, 7; Ям. р. – 1, 5, 6; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6; Піщ. р. – 1, 2; Тив. р. – 1, 2, 3, 6; Ком. р. – 1, 2; Тур. р. – 3; Тул. р. – 1, 2, 3, 5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6, 7; Теп. р. – 1, 2, 3). *Їжте, дівчата, цілушку, хлопці цілуватимуть.* (Жмер. р. – 1). *Ц'ілушку добре терти часником.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Скіпка назива́йці'а гр'іночка / а ц'ілушка – первий обр'езок хліба.* (с.Олексіївка, Код. р.). *Їїж ц'ілушку та будуть' хлопці'и ц'ул'увати.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Їїж ц'ілушку / шоб д'івкі ц'ул'ували.* (с.Концеба, Сав. р.); пор. ОБІЙМА́ЧКА.

ЦІМХАТИ Рвати, обшморгувати (Брац. р. – 1).

ЦІНЯ дит. Курчата.

ЦІП-П-П! Кличуть курчат (Бер. р. – 1, 4, 5; Ул. р. – 3, 9, 12; Жмер. р. – 1, 10; Ілл. р. – 6, 8; Том. р. – 1, 5, 6; Даш. р. – 2; Вор. р. – 5; Бар. р. – 11; Хм. р. – 5, 9; Ям. р. – 6; Ком. р. – 1; Тив. р. – 3; Кал. р. – 5; Піщ. р. – 7; Мог.-П. р. – 4; Ол. р. – 1; Літ. р. – 2, 8).

ЦІПА дит. Курча (Кал. р. – 5; Ком. р. – 4; Яр. р. – 7; Даш. р. – 5; Влр. р. – 5; Чер. р. – 6; Жмер. р. – 1; Об. р. – 3; Бар. р. – 12; Літ. р. – 8; Ул. р. – 3; Ілл. р. – 6; Сам. р. – 4).

ЦІПАТИ Ціпає курча (про курча) (Бар. р. – 11).

ЦІПКА див. ЦІПА (Літ. р.; Ям. р. – 6).

ЦІПКІ спец. Частина верстата (Ул. р. – 9).

ЦІПОК спец. Складова частина «ціпків», тобто триног з крючечком, скріплених з одного краю увязю. Знаряддя для підвішування колиски в полі (Бар. р. – 5). *Ціпки – це коли з дитиною на поле іде.* (Бар. р. – 5)

ЦІПУР-Р-Р! див. ТЮ-ТЮ-ТЮ! 1 (Літ. р. – 8).

ЦІПЧА́ТА Курчата (Лип. р. – 8).

ЦІЦА Материна сестра (Ям. р. – 4).

ЦІЦЯ див. ЦІЦА (Том. р. – 8; Ям. р. – 4).

ЦІЦЯ́Й дит. Тікай (Бар. р. – 4).

ЦІУБА! Проганяють цуценят (Бар. р. – 12).

ЦІУГА Батіг (с.Слюсареве, Сав. р.).

ЦІУГА́ЛИК Мішковина, на якій вишито візерунок для килима. *З цуга́лика узір пириводиться на кілім.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЦУКРІ́ВКА бот. Сорт груш (Літ. р. – 2).

ЦУНÉРА Дрантя (Бер. р. – 5).

ЦУ́НЦАРІ зв. мн. Торочки біля хустки. *Ц'ілий ден' чіпл'ал'а до фўстки вовкові цўнцар'і.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЦУ́РИ зв. мн. Клапті, дрантя, лахміття. (Кр. р. – 1). *Шматя на ньому самі цури.* (Кр. р. – 1). *Порв́ав то пал'т́о / шо мни цўри з н'ого вис'́ат.* (с.Обжили, Бал. р.). *Йак н'́ишла у л'́ис / одн'́і цўри принёсла.* (с.Концеба, Сав. р.).

ЦЬ-ЦЬ-ЦЬ! Так кличуть поросят, свиней (Літ. р. – 9; Бер. р. – 5; Гай. р. – 5).

ЦЬВАГУ́Н Кінчик батога (Гай. р. – 4).

ЦЬВ́ОХАТИ Ляскати батогом (Бар. р. – 4).

ЦЬО-ЦЬО! **1.** див. КОЦЮ-КОЦЮ! – кличуть свиней (Бер. р. – 5). **2.** див. СЦЬОСЬ-СЦЬОСЬ! – кличуть лоша́т.

ЦЬОВ-ЦЬОВ! див. КОЦЮ-КОЦЮ! (Бер. р. – 4; Вор. р. – 5; Чер. р. – 1).

ЦЬОК-ЦЬОК! див. КОЦЮ-КОЦЮ! (Мог.-П. р. – 5).

ЦЬОМ дит. Поцілунок (Яр. р. – 6; Бар. р. – 5, 14; Нем. р. – 3).

ЦЬОМАТИ дит. Цілувати (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 13, 14).

ЦЬО́МУШКА Окраєць хліба (Об. р. – 1).

ЦЬО́МЦІ дит. Будь-яке взуття.

ЦЬО́НЬ-ЦЬО́НЬ! див. СЦЬОСЬ-СЦЬОСЬ! (Бар. р. – 1; Мур.-

К. р. – 5, 6). *Цьонь-цьонь, на, їж.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЦЬО́НЬКА див. ЦЬО́НЬ-ЦЬО́НЬ (Мог.-П. р. – 2).

ЦЬО́НЯ дит. **1.** Кінь (Том. р. – 7; Жмер. р. – 1, 2; Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 13, 14; Коз. р. – 2; Ул. р. – 3, 6, 12; Мур.-К. р. – 6).

2. Лоша (Джул. р. – 1; Літ. р. – 4). *Не лізь до цьоні, бо влупи.* (Бар. р. – 9). **3.** Порося (Хм. р. – 3; Яр. р. – 6).

ЦЬОПАТИ пест. Ходити. *Дес на літо буди на́ша дівка вже цьопати.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЦЬОСЬ! **1.** Вигук, яким кличуть лоша́т (Тул. р. – 1, 4; Мог.-П. р. – 2; Ям. р. – 1; Гай. р. – 5, 6; Шпик. р. – 3; Даш. р. – 2; Бар. р. – 3, 5, 7; Літ. р. – 1, 9; Бер. р. – 3, 5; Сам. р.; Ком. р. – 4; Мог.-П. р. – 2; Ол. р. – 1; Мур.-К. р. – 6; Коз. р. – 2).

2. див. КСОВ-КСОВ! – кличуть коней (Тул. р. – 3; Гайс.р. – 2; Плис. р. – 2; Кал. р. – 5; Сит. р. – 2; Том. р. – 1; Тур. р. – 1; Даш. р. – 1; Ілл. р. – 5; Бер. р. – 4; Мур.-К. р. – 2; Ул. р. – 3, 9; Піш. р. – 1, 4).

ЦЬОСЬКА-ЦЬОСЬКА! див. ЦЬОСЬ (Бар. р. – 5; Том. р. – 1; Шар. р. – 5).

ЦЬО́СЯ дит. **1.** Лоша (Чер. р. – 6). **2.** Коні (Ком. р. – 4). *Он тато при́хав цьосою.* (Ком. р. – 4). **3.** Свиня (Брац. р. – 3).

ЦЬОСЯТИ Зчищати кору
(Кал. р. – 5).

ЦЬОТКА *див.* ЦІЦА (Джур. р. –
Коп. р. – 5).

ЦЬОЦЯ **1.** *дит.* *див.* ЦІЦА
(Джур. р. – 1; Шар. р. – 2;
Бар. р. – 1, 5; Жмер. р. – 2).

2. Тітка. *Цім' / ни плач / бо
прийде чужа ц'оц'а і забирé
тибé.* (с.Олексіївка, Код. р.).

3. Звертання до старшої тітки
(с.Олексіївка, Код. р.).

ЦЮКЦЬОВ! *див.* КОЦЮ-
КОЦЮ! (Яр. р. – 7; Бар. р. – 5;
Мур.-К. р. – 4; Ям. р. – 1).

ЦЮЛОВАТИ Цілувати. *Йїж
ц'ілушку / шоб д'івкі
ц'ул'ували.* (с.Концеба, Сав. р.).

ЦЮНЗІЧОК Жакет із зборками
ззаду (Ул. р. – 8).

ЦЮНІ *дит.* Сідай (Мог.-П. р. –
1).

ЦЮР-Р-Р-Р *див.* ЦІПУР-Р-Р
(Мон. р. – 2; Ілл. р. – 1; Кал. р.
– 5).

ЦЮРКАЛО **1.** Місце, де воду з
джерела пропускали через
металеву трубку або кам'яний
жолоб; часто там перуть
білизну. **2.** Джерело (Ям. р. –
4).

ЦЮРКОМ незм. Струменем
(Кр. р. – 1). *А кров іде цюрком.*
(Кр. р. – 1).

ЦЮРУ-ЦЮРҮ! *див.* ТЮ-ТЮ-
ТЮ! **1** (Плис. р. – 2).

ЦЮ-ЦЮ! Кличуть свиню
(Бар. р. – 1).

ЦЮЦЯ *дит.* **1.** Собака, собачка,
песик (Ор. р. – 2; Лип. р. – 6;
Він. р. – 9, 10, 14; Тив. р. – 1, 2,
3; Ям. р. – 5, 6; Коз. р. – 1, 2;
Піщ. р. – 1, 3; Бер. р. – 3, 4, 5;
Жмер. р. – 1, 2, 9, 10; Вор. р. –
3, 5; Літ. р. – 4, 5, 8; Бар. р. – 4,
5, 6, 7, 11, 13, 15; Хм. р. – 3, 4,
5; Гай. р. – 2, 4, 5, 6; Плис. р. –
1, 2, 3, 4, 5; Ком. р. – 1, 2, 4;
Том. р. – 4, 5, 7; Ілл. р. – 6, 8;
Ул. р. – 1, 6, 12; Сит. р. – 2;
Джул. р. – 1, 3, 4; Сам. р. – 1;
Яр. р. – 3, 5, 6, 7, 8; Кр. р. – 2;
Даш. р. – 1, 2, 5; Мур.-К. р. – 1,
3, 6; Мог.-П. р. – 1, 2, 4, 5, 6;
Стан. р. – 2; Чеч. р.; Ол. р. – 4;
Теп. р. – 1; Тул. р. – 1, 2).
2. Свитня (Ул. р. – 3; Піщ. р. –
7; Тур. р. – 3). **3.** Цукерка
(Стан. р. – 1; Бар. р. – 1, 2;
Жмер. р. – 1). **4.** Курка (Літ. р.
– 2).

ЦЮЦЬО *дит.* Цукерка (Коп. р.
– 1, 2; Бар. р. – 5).

ЦЯЙНА [?] (Ям. р. – 6).

ЦЯМКАТИ Чавкати, плямкати,
їсти (Яр. р. – 10).

ЦЯП-ЦЯП-ЦЯП! Вигук, яким
кличуть курчат, курей (Бер. р.
– 4, 5; Мон. р. – 1).

ЦЯПАТИ Про писки курчат.
Курча цяпає (Бар. р. – 9; Вор. р.
– 5; Літ. р. – 8).

ЦЯПАТИСЯ Слабо доїтися,
давати мало молока (Кр. р. –
1). *Корова трохи ще
цяпається.* (Кр. р. – 1).

ЦЯЦЯ *дит.* 1. Щось гарне. (Теп. р. – 1; Брац. р. – 3; Піщ. р. – 7; Ул. р. – 2; Том. р. – 7). 2. Іграшка (Ям. р. – 6; Літ. р.; Джул. р.).

Ч

ЧА! 1. Вигук, яким повертають волів праворуч (Він. р. – 6; Жмер. р. – 2; Криж. р. – 1; Мур.-К. р. – 5, 6; Шар. р. – 5; Ям. р. – 6). *Ча на м'ісц'і / ча.* (с.Олексіївка, Код. р.).

2. Вигук, яким повертають волів вправо (Сок. р.). *Поверні волів ча, бо там зліва стоїт віз.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ЧА, ПР-Р-Р-Р, ТР-Р-Р! Вигук, яким спиняють коней. *Ча, пр-р-р-р, тр-р-р, приїхали.* (с.Гвіздівці, Сок. р.).

ЧАБАНСЬКИЙ ДОЩ Тихий дощ, без сонця, який іде дві-три доби. *Це, видно, чабанський дощ, бо дрібний і рівненький.* (с.Волошкове, Сок. р.).

ЧАВУНКА Залізниця (Ілл. р. – 3; Нем. р. – 2; Об. р. – 1).

ЧАГА *бот.* Березовий гриб. (*Inonotus abliduus*). *Пий настій з чаги і пройде рак шлунка.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

ЧАГАЇНА *див.* ЧУГАЇНА (Яр. р. – 7).

ЧАГІНА *див.* ЧУГАЇНА (Том. р. – 6).

ЧАКЛУВАТИ Гадати, ворожити (Ул. р. – 9).

ЧАЛАПАТИ Бродити по брудній воді або по болоті (Він. р. – 4).

ЧАМБАЛ [?] (Ям. р. – 1).

ЧАМРІТИ *док.* **ОЧАМРІТИ** Дуже втомлюватися. *Тра трóхи віддихнути / а то йа вже вчамр'іла.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЧАМУР *буд.* 1. Розчин з піску, глини та борошна для натирання хати (Бер. р. – 1).

2. Заміс з глини (Ям. р. – 1).

3. Розчин з глини й піску, який використовують при будіванні печі, груби та ін. *Чамур рóбл'ат' з одної част'і глини і тр'ох част'ей н'іску / він р'іткий.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

Приготов чамур / будеш мурувати плиту. (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Чамур / той / шо кладут на мур.* (с.Олексіївка, Код. р.).

4. Суміш глини з соломою. *С'одн'і зам'ісіли зам'іс / а зівтра будимо робіти заклішчину.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).

5. Заміс землі та глини з соломою. *Копают яму, будут чамур робіти.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

ЧАПАТИ Ходити (про старих або німечних) (Вор. р. – 5). *Дідусь чапає коло хати.* (Вор. р. – 5).

ЧАПЛІЯ Пристрій (хватка, ручка), щоб брати сковороду (Даш. р. – 4).

- ЧАПЛЯГУ́З** *орн.* Черногуз (Мур.-К. р. – 5, 6). *Чаплягу́з і чорногу́з на не́го ка́жуть.* (Мур.-К. р. – 5).
- ЧАРА́** *див.* ДЕ́КО 2 (Вор. р. – 2; Гай. р. – 3, 4; Брац. р. – 3; Шар. р. – 1; Бер. р. – 1, 2, 6, 7; Жмер. р. – 1, 2, 3, 5, 7, 9, 11; Бар. р. – 5, 9, 13; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Тул. р. – 2, 5; Сит. р. – 1; Об. р. – 1, 2; Він. р. – 4, 6, 9, 12, 13; Пш. р. – 6, 8; Погр. р. – 4, 6; Шпик. р. – 2; Даш. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Джул. р. – 1, 2, 4; Ілл. р. – 2, 3, 4, 6, 7; Літ. р. – 3, 8; Тив. р. – 7, 9, 10; Хм. р. – 9; Чеч. р. – 4; Ол. р. – 1, 4; Кал. р. – 2; Тив. р. – 1; Кал. р. – 2). *На живу руку б'є яйця на чару і жарит.* (Жмер. р. – 9). *Жа́ру карто́хл'у на чар'і.* (с.Концеба, Сав. р.; с.Будеї, с.Грабово, Код. р.; с.Чорна, Кр. р.).
- ЧАРІ́ЧКА** *здріб.* до ЧАРА́ 2 *На чарі́чк'і п'іджа́рили п'ят' і́айе́ц'.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).
- ЧАРІ́ВНИК** *бот.* Папороть чоловіча (лат. *Dryopteris filix-mas* Schott). *Дай диті́ні чарі́внику́ і у не́ї не бу́де глисті́в.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).
- ЧАРНІ́ЦІ** *бот.* Ягоди (Жмер. р. – 7).
- ЧАСНИ́ЧОК** *бот.* Нарциси (Бар. р. – 9, 11; Ул. р. – 6; Ком. р. – 4; Літ. р. – 8; Ілл. р. – 6; Брац. р. – 3; Вор. р. – 5; Хм. р. – 9; Жмер. р. – 8). *Часни́чок так га́рно цвіте́, шо страх.* (Бар. р. – 11). *Часни́чок цвіте́ май' ра́но як паво́нія.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЧАСОВІ́Й** Майстер по ремонту годинників (Ул. р. – 9).
- ЧАСТО́ВАНЯ** *обряд.* Вручення подарунків молодим на весіллі. *Дружбі́ й дру́жкі, молоді́ про́сят на часто́ваня.* (с.Комарів, Кельм. р.).
- ЧА́СЯ** *дит.* Чашка (Коз. р. – 2).
- ЧА́ХАТИ** Вдаряти білизною об камінь під час прання (Лип. р. – 5).
- ЧАЧАВІ́ЦЯ** *бот.* Сочевиця (Криж. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Лип. р. – 5; Моґ.-П. р. – 2, 4; Бер. р. – 4, 5).
- ЧАЧОВІ́ЦЯ** *див.* ЧАЧАВИ́ЦЯ (Ол. р. – 1; Бар. р. – 1, 3).
- ЧА́ШКА** Виямка в ярмі, щоб не стирати шкіру на шиї волів (Бар. р. – 4).
- ЧВА́К** *спец.* Тоненька паличка в ткацькому човнику, по якій ходить цівка. *Тре́ба чвак дру́гий зробі́ти / бо це́й випадáє і ц'івка не де́ржиц'а.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ЧВА́ЛОМ** *незм.* Швидко бігти (Тив. р. – 1; Бар. р. – 11). *Чвалом бі́жи, бо він тебе до́жине.* (Бар. р. – 11).
- ЧВЕР́ТКА** Стара міра земельної площі – четверта частина шнура або півтора морга (0,75 га) (Об. р. – 3; Теп. р. – 1;

Вор. р. – 4; Ям. р. – 1, 2; Мог.-П. р. – 4, 5; Яр. р. – 3, 8; Бар. р. – 4, 6; Плис. р. – 2).

ЧВОРА́Н Приміщення для робітників у панській економії (Джур. р. – 1). *В домі жив опраляющій, а чворан, де жили робочі.* (Джур. р. – 1).

ЧВО́РИТИ Бешкетувати, видумувати (Даш. р. – 1, 3).

ЧЕВЕВИ́ЦЯ *див.* ЧАЧАВИ́ЦЯ (Стан. р. – 1).

ЧЕВЕРНО́ГИЙ Клешоногий (Теп. р. – 1).

ЧЕКАМЗ́А *іхт.* Окунь (с.Грабове, Код. р.).

ЧЕКМЭ́Н Вид одягу (Мог.-П. р. – 1).

ЧЕЛІ́Й *техн.* Ручки, за які тримають плуг (Тур. р. – 3).

ЧЕ́ЛЮСТИ *пол.* Бокові стінки зводу печі (Бар. р. – 11).

ЧЕЛЯ́ДНИК **1.** Помічник (Бар. р. – 2). **2.** Злий дух у хаті (Бар. р. – 4).

ЧЕ́ЛЯДЬ **1.** *пол.* Велика (або вся) сім'я (Бар. р. – 1, 4, 5, 13; Жмер. р. – 8; Джур. р. – 1; Стан. р. – 2; Сам. р. – 3). **2.** Родичі молодого і молоді на весіллі або просто весільні гості – молодь і старші люди (Бер. р. – 2; Мур.-К. р. – 6; Шар. р. – 3; Брац. р. – 1, 2; Том. р. – 3; Мог.-П. р. – 1; Гай. р. – 5, 6; Бар. р. – 7). *На висілі гуляє челядь.* (Гай. р. – 6). **3.** Гурт людей (Жмер. р. – 2; Гай. р. – 2; Хм. р. – 2; Тул. р. –

2, 4; Ул. р. – 4; Мур.-К. р. – 6; Джур. р. – 1; Мон. р. – 1). *Люди, мо́лодь – це челядь.* (Гай. р. – 4). **4.** Люди, молоді і старі, яких на весіллі спеціально не запрошували (с.Кохівка, Ан. р.). **5.** Молодь (парубки і дівчата) (Бер. р. – 8; Мон. р. – 1). *Там сама́ челядь, стари́ків німа́.* (с.Романківці, Сок. р.). *Молода́ ходит' за челя́д'ю перед вес'і́л'ам.* (с.Олексіївка, Код. р.). **6.** Слуги в пана (Сам. р. – 3; Мон. р. – 2; Бар. р. – 12; Коп. р. – 4; Яр. р. – 4). **7.** Багато дітей (Плис. р. – 2; Ком. р. – 1; Бар. р. – 15).

ЧЕМА́РКА Верхній чоловічий одяг (Ям. р. – 2; Кал. р. – 1); *див.* ЧЕМЕРКА.

ЧЕМЕРІ́СИ Назва села від колишньої назви татарського племені чемериси (тепер марійці) (Бар. р. – 6, 14). *Чемері́си Волоські* (Бар. р. – 6). *Чемері́си Ба́рські* (Бар. р. – 14).

ЧЕМЕ́РКА **1.** Верхній чоловічий одяг із складками ззаду, шиється із сукна (Бар. р. – 1, 3, 4, 6, 7, 11, 13, 14; Жмер. р. – 1, 2, 3, 6, 9; Бер. р. – 5; Коз. р. – 1; Мур.-К. р. – 3, 4, 5; Сам. р. – 2, 3; Стан. р. – 1, 2; Коп. р. – 1, 3, 4; Гай. р. – 2, 4, 6; Нем. р. – 1; Том. р. – 7; Чер. р. – 2, 3, 9; Шар. р. – 2; Яр. р. – 6, 7, 8; Об. р. – 1; Сит. р. – 3, 4; Він. р. – 7, 9, 12; Лип. р. – 1, 5; Плис. р. –

- 1, 5; Криж. р. – 2; Тур. р. – 3; Теп. р. – 1; Кал. р. – 5; Ул. р. – 2, 4, 5, 6; Ол. р. – 1; Шпик. р. – 1, 3; Мог.-П. р. – 2; Тив. р. – 1, 3; Піщ. р. – 3, 4; Вор. р. – 3; Даш. р. – 2, 5; Джул. р. – 1, 2, 3, 4; Ілл. р. – 1, 5, 8; Літ. р. – 4). *Це колись була свита з сукна, зараз чемерок немає.* (Сит. р. – 4).
- 2.** Верхній чоловічий і жіночий одяг (Бар. р. – 2, 5; Жмер. р. – 10; Гай. р. – 5). *Колісь дівка як чемерка не має, то й нікуди не виходить. Чоловікі носіли чемерки, тепер шче кожухі чемеркові є.* (Бар. р. – 5).
- 3.** Бурка, накидка. *Чемерки або ще казали бурка, це чоловікі вдягали поверх кожухів як було холодно.* (Сит. р. – 3).
- ЧЕМЕРКОВИЙ** Про одяг із складками ззаду, як у чемерки (Бар. р. – 2, 11, 14; Жмер. р. – 8; Яр. р. – 3; Мур.-К. р. – 5).
- ЧЕМУР** буд. Розчин цементу і піску. *Колі шанець закидають каміньом, заливають чемуром.* (с.Комарів, Кельм. р.).
- ЧЕПЕЦЬ** Очіпок (Шпик. р. – 3; Літ. р. – 3).
- ЧЕПІ́, ЧЕПІ́ГИ** зв. мн. Ручки в плузі. *За че́пиги тримають плуг під час оранки.* (Ул. р. – 5; Літ. р.); *див.* ЧИПІ́І, ЧИПІ́ГА, ЧИПІ́ГИ, ЧИПІ́Я, ЧИПІ́ГА, ЧИПІ́ГИ, ЧЕПІ́ЛІ.
- ЧЕ́ПКО** незм. Швидко (Коп. р. – 1). *Чепко ходити.* (Коп. р. – 1).
- ЧЕПО́К** *див.* ЧЕПЕЦЬ (Ям. р. – 1, 2, 3).
- ЧЕ́ПОК** Частина кошика (Коп. р. – 4).
- ЧЕ́ПКИЙ** Швидкий, моторний, охайний. *Диві́ / йакі́й че́пкий д'ідок.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЧЕ́ПКО** незм. Іти швидко, гарно, не спотикаючись. *Хоц' старá ба́бка / а че́пко йде.* (с.Лісничівка, Бал. р.)
- ЧЕ́ПЧИК** *див.* ЧЕПЕЦЬ (Яр. р. – 3).
- ЧЕ́РВЕЦЬ** Червень (Ор. р. – 2).
- ЧЕРВІ́НА** [?] (Ул. р. – 9).
- ЧЕ́РВИЦЬ** *див.* ЧЕРВЕЦЬ (Ул. р. – 9).
- ЧЕРВОНЯ́НКИ** бот. Вид грибів (Яр. р. – 3).
- ЧЕРЕЗСІДЕ́ЛОК** техн. Частина кінської упряжі – ремінь, що проходить через сіделко від однієї голоблі до другої, підтримуючи їх, черезсідельник (Вор. р. – 3).рп
- ЧЕРЕ́МКИ** бот. Персики (Яр. р. – 6).
- ЧЕРЕПКІ́** мн. Вироби з глини, які під час випалювання дали великі тріщини і не придатні для використання в побуті (с.Пиріжна, Код. р.); *див.* ЧЕРЕПЛЯ́, ЧЕРЕП'Я́.
- ЧЕРЕПЛЯ́** *див.* ЧЕРЕПКИ (с.Пиріжна, Код. р.).
- ЧЕРЕПЛЯ́НИЙ** Глиняний, з обпаленої глини. *Йе шче і дру́га посу́да – чирипл'а́ні*

- горикі* дл'а *пéч'ів.*
(с.Немирівське, Бал. р.).
- ЧЕРЕПУ́ШКА** Глиняна миска
(Ям. р. – 6).
- ЧЕРЕП'Я́** *див.* ЧЕРЕПКИ
(с.Пиріжна, Код. р.).
- ЧЕРЕСЦУ́Р** *незм., рос.* Занадто.
*Набрáла чересцур повний
м'ишóк травí / шо донéсти не
мóжу.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЧÉРЕХ** *бот.* Сорт черешень;
тверді, чорні черешні,
достигають пізно (Літ. р. – 2;
Він. р. – 13).
- ЧÉРИХ** *англ., бот.* Сорт
скороспілої солодкої черешні з
крупними плодами. *Йа нарвáв
ц'іле відро чéриху.*
(с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЧÉРИХА** *бот. див.* ЧÉРИХ
*Вил'із на чéриху / та нарві
черешén' на варéники.*
(с.Лісничівка, Бал. р.). *Чéриха
солóдка дóже.* (с.Концеба,
Сав. р.).
- ЧЕРКУ́ША** *бот.* Назва сорту
сливок коричневого кольору і
округлої форми. *Ужé
пристига́ють черку́ш'и / трéба
будé насуши́ти на зíму.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).
- ЧЕРКУ́ШИ** зв. мн. *бот.* Сорт
різних слив (Бар. р. – 4; Літ. р.
– 2; Ул. р. – 9).
- ЧЕРНИ́ЦЯ** Чорна шовкова
хустка (Тур. р. – 2).
- ЧЕРНОВКА** *с. г.* Спосіб оранки
(Вор. р. – 3).
- ЧЕРПА́ЛКА** Совкова лопата,
пристосована для черпання,
набирання сипких тіл. *Лісóк на
маши́ну кидáли черпáлками.*
(с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ЧЕРПА́ЧКА** *див.* ЧЕРПА́ЛКА
(Бер. р. – 1; Джул. р. – 4;
с.Плоске, Бал. р.; с.Малий
Бобрик, Люб. р.). *Візьми
черпачку та вигорни землю з
ями.* (Бер. р. – 1).
- ЧÉРЧИКИ-МУРЕ́ЛІ** *бот. див.*
ЧЕРЕМКИ (Мог.-П. р. – 4).
- ЧЕСА́ЛЬНЯ** *спец.* Прилад для
чесання прядива (Бер. р. – 1).
*Оце подергала, а тепер треба
чесати.* (Бер. р. – 1).
- ЧЕСА́НКА** *спец.* Щітка із
свинячої шерсті, якою
вичісують прядиво (Теп. р. –
4).
- ЧÉРСИК** *бот.* 1. Невеликий
кущик, з якого роблять віники.
*Був у л'іс'и та нарубáв
чéрсик'ів / шоб бóло з чо́го
віники зимóйу робі́ти.*
(с.Обжили, Бал. р.)
(с.Василівка, Мик. р.).
2. Персик (с.Бирносово,
Фр. р.).
- ЧЕТВЕРО́РІДНИЙ** **БРАТ**
Термін спорідненості в
своєцтва (Коз. р. – 1).
- ЧЕТВЕРТІ́НА** *с. г. див.*
ЧВЕРТКА (Сит. р. – 2, 4;
Лип. р. – 5; Вор. р. – 3; Літ. р. –
5; Він. р. – 6).
- ЧЕТВЕРТУ́ХА** *с. г.* 15 снопів
(Він. р. – 1).

ЧЕТВЕРТУШКА 1. Шматок хліба (Криж. р. – 2). 2. $\frac{1}{4}$ літра (Криж. р. – 2).

ЧЕТВЕРТЬ Трьохлітрова пляшка з вузькою шийкою. (Вор. р. – 5). *Не було в шо молокá віл'л'ати / та віл'л'ала в четвeрт'.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЧЕТІ техн. див. ЧЕПІ (Плис. р. – 1).

ЧЕЧІР зоол. Комаха сонечко (Брац. р. – 2).

ЧЕЧОВІЦЯ бот. див.

ЧАЧАВИЦЯ (Стан. р. – 2; Тур. р. – 3).

ЧИБРІК бот. Хвощ польовий. *Чибрік добрий як сечогінний засіб.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

ЧИЖЕМКИ Саморобні довгі черевики на каблуках (Яр. р. – 6).

ЧИЖКІ кул. Холодець (Чеч. р. – 4).

ЧИКІ! Вигук, яким відганяють кіз. *Ану чикі на обору!* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ЧИКМЕНИ Пальто з овечої вовни (Тур. р. – 1).

ЧИКОЛОНОК анат. Суглоб пальця, кісточка. *Причиніла пал'ц'і дверіма саме на чіколонках.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Так упала дитина, то аж чіколонки пообсувчала.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЧИКОЛОТКИ Місце згину на пальцях руки (Чеч. р. – 4). *Я бачила як наша дочка лічить*

місяць по чіколотках. (Чеч. р. – 4).

ЧИКУШКА Міра ємкості (250 г). *На чикүшки та сороковки більшинство гурівки міряли.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЧИМЕРКА 1. Розкішний широкий кожух зі зборками. *Йак носів хто чимерку / то йіго багатим ичитали.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Чимерка с сукна ш іеця с фалдами; жінкі й чоловікі колісь носіли.* (Бер. р. – 2).

2. див. ЧИМЕРКА 1 (Мур.-К. р. – 6; Коп. р. – 2; Мон. р. – 1, 2; Сит. р. – 2; Том. р. – 1, 3, 4, 6; Хм. р. – 4, 5; Ул. р. – 9, 12; Плис. р. – 2, 4; Орат. р. – 3; Чеч. р. – 2; Літ. р. – 2; Ям. р. – 4; Тив. р. – 2; Тул. р. – 2).

Чимерка така ніби фофайка, але тепір її нема. Я не бачила цеї чимерки. (Том. р. – 3).

Чимерка – це шили так з сукна, пригната, як шинель і внизу рясна. (Том. р. – 1). *Це кожух, пошитий із збирками коло пояса, ходят жінки й чоловікі.* (Тул. р. – 4).

ЧИМИРА Самогонка. *Йак не буде вина / то йа йім чимірі нал'л'айу / та нехай пїют.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЧИМИРГЕС див. ЧИМИРА (с.Обжили, Бал. р.).

ЧИМХАТИ спец. Дерти, скоблити, скребти, здирати кору з дерева (Тив. р. – 3;

- Вор. р. – 3; Хм. р. – 2, 4; Тул. р. – 4).
- ЧІНА** бот. Сочевиця (Криж. р. – 3; Тул. р. – 4).
- ЧИПІГА** див. ЧЕПІІ (Том. р. – 5; Пш. р. – 1; Мур.-К. р. – 1, 4; Яр. р. – 6).
- ЧИПІГИ** див. ЧЕПІІ (Яр. р. – 8; Том. р. – 4; Ям. р. – 2; Джур. р. – 2; Чер. р. – 3; Теп. р. – 1; Пш. р. – 3; Чер. р. – 2, 9).
- ЧИПІЯ** див. ЧЕПІІ (Ілл. р. – 8).
- ЧИПІГА** див. ЧЕПІІ (Жмер. р. – 9; Ям. р. – 4, 6).
- ЧИПІГИ** див. ЧЕПІІ (Чер. р. – 1; Сит. р. – 2; Об. р. – 3; Чеч. р. – 2; Плис. р. – 1, 2; Ул. р. – 12; Мог.-П. р. – 2).
- ЧИПІІ** див. ЧЕПІІ (Нем. р. – 1; Хм. р. – 4).
- ЧИПІТИ** Стерегти. *Му́сю чипіти весь день віці, шóби ни йшли у шкóду.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ЧІПОК** Очіпок (Коп. р. – 4).
- ЧИРВІВИЙ** знев. Лівиний. *Агі, я ни знав, шо ти такий чирвівий.* (с.Комарів, Кельм. р.).
- ЧИРВОНЕНЬКІ** у ролі ім., бот. Червона сирожжка. *Пі́сля дощу́ назби́рав ба́гато чирвоненьких, сиву́лок.* (с.Романківці, Сок. р.).
- ЧІРКИ** зв. мн. Гра, коли діти кидають камінчики по воді так, що вони ледь-ледь торкаються її поверхні. *Ді́ти посіда́ли на бе́рез'і р'ічки і гра́йуц'а в*
- чірки.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ЧИРНУГУ́З** орн. Чорногуз (Мон. р. – 1).
- ЧІСНИЦЯ** спец. Три нитки на мотовилі або на основі (Вор. р. – 5; Теп. р. – 3).
- ЧИСТА́Ш** Чисте, очищене місце (Поч. р. – 6).
- ЧИСТИК** техн. Частина плуга (полиця) (Гай. р. – 4).
- ЧІСТЯЛКА¹** Жаба, яка живе в криниці (с.Василівка, Мик. р.).
- ЧІСТЯЛКА²** Пристрій для обчищення ніг від бруду. *Брат зробі́в чіст'алку.* (с.Михайлівка, В-Мих. р.).
- ЧІЧЕЛЬ** Січень (Ям. р. – 4).
- ЧІШКИ** кул. див. ЧИЖКИ (Стан. р. – 3).
- ЧІЩАВКА** див. ЧИСТЯЛКА² (с.Козацьке, Бал. р.).
- ЧІП** спец. Частина коника, прилад для мотання ниток у клубки (Коп. р. – 4).
- ЧІПЕ́ЦЬ** див. ЧИПОК (Літ. р. – 1, 2, 3, 5, 9; Ул. р. – 1, 2; Мур.-К. р. – 6; Бар. р. – 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15; Жмер. р. – 9; Теп. р. – 1). *Чіпець одягали молодій у понеділок після весілля.* (Жмер. р. – 9). *Колись старі баби ходили у чіпцях.* (Літ. р. – 9).
- ЧІПІ** див. ЧЕПІІ (Джул. р. – 3).
- ЧИПІ́ГА** див. ЧЕПІІ (Ям. р. – 3, 6).

ЧПІ́ГИ див. ЧЕПІ́ (Яр. р. – 3; Ям. р. – 1; Том. р. – 1, 6; Мог.-П. р. – 4).

ЧПІ́ГА див. ЧЕПІ́ (Жмер. р. – 9; Ям. р. – 4).

ЧПІ́І́ див. ЧЕПІ́ (Літ. р. – 9).

ЧПІ́Я див. ЧЕПІ́ (Сит. р. – 3).
Ті, що ззаду в руки брати плугатарові (Сит. р. – 3).

ЧПЛЯ́ТИ КОЛО́ДКУ
Залицятися, на Андрія гостювати у дівчини, обмінюватися на Великдень крашанками (Бар. р. – 4). *До кого він ходив колодку чіпляти? (Колись справді й чіпляли колодку).*

ЧПЧІ́К див. ЧПЕЦЬ (Сит. р. – 2; Літ. р. – 1; Ілл. р. – 6).

ЧІ́ГНЯ див. ГІ́ЧКА²; зграя собак (Криж. р. – 1).

ЧО незм. Чому, чого. *А чо ти так рано зірвався, ше спи?* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЧОБРІ́К бот. Чебрець повзучий. *У нас велика грядка чобрику, дамó вам восені.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЧОГА́Й див. ГУНЬКА (Мур.-К. р. – 6; Яр. р. – 9).

ЧОГА́ЙНА див. ГУНЬКА (Тул. р. – 3).

ЧО́КНУТИЙ Дурний (Гай. р. – 5).

ЧОЛА́ТИЙ Лобатий (Чер. р. – 1, 9; Ул. р. – 9).

ЧОЛАН техн. Дерев'яні частини, з яких складається обід колеса. *Йа дес' дл'ше не*

пойду / бо чолан пороситйуц'у'а. (с.Обжили, Бал. р.).

ЧОЛОВІ́ЧИЙ: бот. **чолові́ча любка** – Зозулинець чоловічий, бульби якого використовують у народній медицині для лікування проносу. *Накопала картóшки чолов'ічоїї л'убки в л'іс'і та зрòбл'у порошòк / бóду піти при пронòс'і.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЧОЛОВІ́ЧОК анат. Зіниця ока (Бар. р. – 5, 11; Брац. р. – 3).

ЧО́ПИКИ мн. Дитяче взуття. *Ше ни вспіла диті́на на нòги зп'áстис'а / а йій вже чóпики купі́ли.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ЧОПÓРНО незм. Гарно, до ладу (Тул. р. – 1). *Приглядаі́ця, чи чопорно.* (Тул. р. – 1).

ЧО́ПЦІ дит. Черевички (Бар. р. – 9; Жмер. р. – 1; Чер. р. – 2, 6; Він. р. – 9; Ком. р. – 4; Хм. р. – 9). *Ото гарні чопці купила.* (Бар. р. – 9).

ЧОРНА СТУ́ЖА Темна осіння ніч (Жмер. р. – 4).

ЧОРНУ́ШКА¹ бот. Чорниця. *Чорну́шку використовують при випіканні хлі́ба.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

ЧОРНУ́ШКА² бот. Чистотіл великий. *Чорну́шка має в корбóчках чòрни насі́не.* (с.Неполоківці, Кельм. р.).

ЧОРОПІТА *екс.* Стара замурана корова. *Чороп'іту вікупили.* (с.Концеба, Сав. р.).

ЧОРТОРІЙ Місцевість з горбами й западинами (Бар. р. – 4).

ЧОС *незм.* Чогось, чомусь. *Чос так міні тяжко, кобі хоч шо ни зробілоса.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЧОСНИЧОК *бот.* Нарцис. *Чосничкі несуть на похорон.* (с.Дністрівка, Кельм. р.).

ЧОСЬ-ЧОСЬ! *див.* СЦЬОСЬ-СЦЬОСЬ! (Тив. р. – 3).

ЧУ-ЧУ! *див.* АЧУ! (Бер. р. – 1).

ЧУБІ *с. г.* Пропуск у косінні (Ілл. р. – 5). *Як будиш косити, не лишай чубів.* (Ілл. р. – 5).

ЧУГАЇНА **1.** Свита, верхній чоловічий одяг з домотканого сукна овечої шерсті, без підкладки (Тив. р. – 2; Чер. р. – 9; Шар. р. – 4; Піщ. р. – 1; Мог.-П. р. – 1, 5; Ол. р. – 4; Чеч. р. – 1, 2; Том. р. – 4, 5, 8; Криж. р. – 2; Гай. р. – 7; Яр. р. – 3, 4, 6, 9; Джур. р. – 2; Мур.-К. р. – 5; Жмер. р. – 1, 2, 8, 9, 11; Бар. р. – 2, 3, 4, 5, 7, 11). **2.** Верхній чоловічий одяг з овечого сукна (Ям. р. – 5, 6; Мог.-П. р. – 8; Том. р. – 6; Яр. р. – 5; Чер. р. – 1; Шпик. р. – 3; Стан. р. – 1). **3.** Верхній жіночий одяг з домотканого сукна (Бар. р. – 13). **4.** Сіряк із саморобного сукна (с.Будеї, Код. р.).

ЧУГАЇЙ *див.* **1.** ЧУГАЇНА

1. (Піщ. р. – 2, 4, 7; Ол. р. – 1; Жмер. р. – 8; Мур.-К. р. – 4; Шпик. р. – 2; Ям. р. – 1; Криж. р. – 4). **2.** ЧУГАЇНА **2.** (Ям. р. – 1, 3, 4; Криж. р. – 3; Яр. р. – 6, 8). **3.** ЧУГАЇНА **3.** (Мур.-К. р. – 4, 6; Піщ. р. – 3; Чер. р. – 4). *Чоловічий одяг на ваті.* (Ям. р. – 4). *Чугай – це світа* (с.Коси, Кот. р.). *Вкривайуц' а чугайом овечим / світуїу / кожихом / а йак дуже холодно / то йязиком вкривайуц'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ЧУЛА! *див.* НО-ГАЙДА! (Бал. р.).

ЧУМАК *бот.* Вид дерева (Ям. р. – 4).

ЧУМАРКА *див.* ЧЕМЕРКА (Мог.-П. р. – 1, 5; Тур. р. – 3).

ЧУМАЧКИ [?] (Ям. р. – 4). *У мене записано дві чумачки.* (Ям. р. – 4).

ЧУМЕРКА *див.* ЧЕМЕРКА (Ям. р. – 6).

ЧУМКА *вет.* Хвороба свиней (Ул. р. – 9).

ЧУНІ *зв. мн.* **1.** Саморобні глибокі галоші, які взували на валянки. (Жмер. р. – 1, 3, 4; Сит. р. – 1; Він. р. – 12; Кал. р. – 2; Ол. р. – 4; Тив. р. – 7; Джул. р. – 2; Ілл. р. – 2, 6, 7). *Тепер вже ніхто в чун'ах ни ходє.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). **2.** Старе взуття (с.Василівка, Мик. р.).

ЧУПРІНУ **ПІДВÓДИТИ**

Гордитись, задаватись (Ул. р. – 9).

ЧУРНУГУ́З *орн. див.*

ЧИРНУГУЗ (Том. р. – 3).

ЧУ́ТЕР *рідк.* Дерев'яне відро, прикріплене біля криниці. *Пішла до керниці по воду та втопила чутер.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЧУ́ТОРО *рідк. див.* ЧУТЕР. *Чуторо приковане до ключа, вонó дерев'яне.* (с.Романківці, Сок. р.).

ЧУ́ТУР *рідк. див.* ЧУТЕР (Кельм. р.)

ЧУХАВКА *мед.* Короста (Ул. р. – 9).

ЧУХА́ЧКА *мед. див.* ЧУХАВКА (Бер. р. – 1; Теп. р. – 1; Ул. р. – 9). *Чи це в тебе чухачка, що так чухаєся?* (Бер. р. – 1).

ЧУ́ЧАЛО ГОРО́ХОВИ *знев.* Нікчема. *Їди віціци, чучало горо́хови.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЧУЧРІ́БКИ Кілька маленьких кісок, заплетених на голові (Ям. р. – 4).

ЧУЧУ́ГА¹ 1. Молода свинка (с.Бакша, с.Дубиново, Сав. р.).

2. Свиня (Бар. р. – 2; Пог. р. – 8; Трос.р. – 1).

ЧУ́ШКА¹ 1. Свиня (Бар. р. – 2; Пог. р. – 8; Трос.р. – 1).

2. Худоба з маленькими вухами (Кельм. р.) *Потримай цу чушку, най здобю, бо тікає.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЧУ́ШКА² Довге пальто з овечої шерсті з поясом (Яр. р. – 3, 6, 9). *Чушка – це чугаїна із збірками ззаді.* (Яр. р. – 3).

Ш

ША! *див.* АВУШ! (Жмер. р. – 4; Хм. р. – 5; Літ. р. – 3).

ШАБАТА́ТИ Розірвати, розпанахати (Криж. р. – 1). *Нову спідницю розшабатала.* (Криж. р. – 1).

ШАГ Найдрібніша грошова одиниця (сmt.Саврань, Сав. р.; с.Ясенове, Люб. р.).

ШАГА́! *див.* ША! (с.Плисків, Плис. р.).

ША́ЙДА *спец.* Передня частина ткацького верстата, що сполучає стояки (Літ. р. – 3).

ША́ЙКА Пристрій для годування коней в дорозі (Брац. р. – 1). *Рептух рідко кажут, більше шайка, а опадки не знаю.* (Брац. р. – 1).

ША́ЙКИ Прилад для зважування, вид ваги (Шар. р. – 3).

ШАЛА́Й *кул.* Печиво з кукурудзяної муки (Він р. – 7).

ШАЛА́НДА Човен чоловік на п'ятнадцять (Яр. р. – 6).

ШАЛА́ПАТИ Шарудіти, шелестіти. (Криж. р. – 1). *Доста шалáпати тіми бума́гами.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

- ШАЛА́Ш 1.** Буда (Вор. р. – 3).
2. Пристрійка до хати, хліва (Даш. р. – 6).
- ШАЛЄ́ЙКА** здріб. Шаль. *Купіла соб'ї шал'єйку.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ША́ЛИК** Хустка (Яр. р. – 1, 2).
- ШАЛИНА́** Густі зарості в лісі, хаші. *Шоб убáвити трóхи доро́ги / їа пішов не стéжскуйу / а шалино́йу.* (с.Лісничівка, Бал. р.).
- ША́ЛІК** Чоловічий шарф, кашне (Ілл. р. – 6; Криж. р. – 1; Ком. р. – 3; Ол. р. – 4).
- ШАЛО́К** Тонка вовняна хустка (Кельм. р.) *Тубі́ білий шало́к май ладі́ як жóвтий.* (с.Братанівка, Кельм. р.).
- ШАЛА́ТИСЯ** Плуганитися, пізно вештатися, ходити без потреби. *Чогó ти шала́йіс'с'а но́чáми?* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Ц'їлу н'іч шала́йец'а.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ШАЛЬОВА́НЯ** спец. Витісування сокирою дверей, рам на вікна (Піщ. р. – 7).
- ШАМОВІ́ЦЯ** [?] (Криж. р. – 2).
- ШАНДА́РИ** див. ШТАНДАРИ (Плис. р. – 1).
- ШАНТУ́ЛА** кул. Розсольник (Тур. р. – 1).
- ШАНЦ** Надія, шанс (Даш. р. – 3).
- ША́НЬКА 1.** див. ГОПАЛКА. Велика торба для годівлі коней в дорозі (Бер. р. – 4; Шпик. р. – 2, 3; Теп. р. – 4; Джул. р. – 1, 2, 3; Даш. р. – 2, 5, 6; Гай. р. – 2).
- 2.** Торбинка пастуха (Джул. р. – 4).
- ШАНЯ́!** див. АДУНЬ! (Плис. р. – 4).
- ШАПАТУ́РА** Скорлупа, якась річ без внутрішньої частини, серцевини (Кал. р. – 1).
- ША́ПКИ** Верхні кришки вуликів (Ул. р. – 9).
- ША́ПКУ ВІ́КИНУТИ** [?] (Гай. р. – 2).
- ША́ПЦЯ** дит. Шапка (Хм. р. – 9). *Та́ту, купи́ ша́пцю.* (Хм. р. – 9; Ул. р. – 6; Ком. р. – 4).
- ШАРАБА́Н** Віз із глибоким ящиком. *Привéзли шараба́н поло́ви і шараба́н с'їчки дл'а тил'áт.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ШАРАБА́НЬ!** екс. Вигук, що означає раптове падіння (с.Малий Бобрик, Люб. р.).
- ШАРА́Н** іхт. Короп. *В на́ші рі́ці во́дитца шарáн.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).
- ШАРАНЧА́** зоол. Саранча (Гай. р. – 6).
- ШАРГА́ТКИ** спец. Пристрій, на який намотується пряжа (Тур. р. – 3).
- ШАРІ́ВКА** Обкопування винограду (Ул. р. – 9).
- ШАРОВІ́ЛНИК** Людина, яка прополное сапою. *Шарові́льники з са́пами поверта́лис' з по́л'а.* (с.Обжили, Бал. р.).
- ША́СНИЙ** Чесний (Лип. р. – 1).

ШАСОВІЦЯ *див.* ЧАЧАВИЦЯ
(Коп. р. – 4).

ША́СТАТИСЯ Розхитуватися
(Криж. р. – 1).

ША́ТІК Верхній жіночий одяг
(Чеч. р. – 4).

ШАФЕ́ЛЬ [?] *Шафэ́ль і жураве́ль ка́жут.* (Піщ. р. – 2).

ША́ХКАТИ Про крик качок;
див. КАХКАТИ (Чер. р. – 2).

ШАЧАВІ́ЦЯ *бот. див.*
ЧАЧАВИЦЯ (Бар. р. – 4, 5, 6,
8; Криж. р. – 2).

ШАЧЕВІ́ЦЯ *бот. див.*
ЧАЧАВИЦЯ (Бар. р. – 15).

ШАЧОВІ́ЦЯ *бот. див.*
ЧАЧАВИЦЯ (Бар. р. – 3, 8).

ШАШАВІ́ЦЯ *бот. див.*
ЧАЧАВИЦЯ (Ям. р. – 1;
Піщ. р. – 4; Коп. р. – 1; Бар. р.
– 2, 4; Том. р. – 5; Криж. р. – 2).
Шашаві́ць у сійали коліс' дла
скотіни. (с.Малий Бобрик,
Люб. р.).

ШАШОВІ́ЦЯ *бот. див.*
ЧАЧАВИЦЯ (Том. р. – 4;
Тул. р. – 2, 5; Шар. р. – 3;
Чер. р. – 2; Коп. р. – 2; Бар. р. –
1, 12).

ШБА́ТИСЬ Лазити по звишках,
спинатися, пустувати. *С'ад' /*
до́ки ти будиши шба́тис' / де
тре́ба і де не те́рба.
(с.Обжили, Бал. р.).

ШВА́ГЕР *пол.* Сестрин чоловік,
брат жінки, чоловіків брат
(Вор. р. – 1; Ілл. р. – 4; Коз. р. –
1; Коп. р. – 4; Шпик. р. – 2;
Джул. р. – 1; Бер. р. – 6; Шарг.

р. – 2; Чеч. р. – 4; Ям. р. – 6;
Том. р. – 7; Даш. р. – 1, 3;
Літ. р. – 3, 8; Чер. р. – 2;
Стан. р. – 2, 3; Ком. р. – 2;
Ул. р. – 9, 12; Тив. р. – 2, 3, 9,
10; Хм. р. – 3, 11; Яр. р. – 5, 6,
7; Мур.-К. р. – 2, 6, 9, 10;
Жмер. р. – 1, 2, 4, 6; Бар. р. – 1,
2, 4, 5, 10, 11, 13, 14).

ШВА́ГЕРИ *пол.* Чоловіки двох
рідних сестер (Ілл. р. – 6).

ШВАГЕ́РОВА *пол.* Хтось із
сім'ї швагера (Яр. р. – 6). *Це*
швагеро́ва до́ня. (Яр. р. – 6).

ШВА́ГЕРОК *пол. див.* ШВАГЕР
(Бар. р. – 13; Яр. р. – 7).

ШВА́ГИР *пол. див.* ШВАГЕР
(Ул. р. – 6; Хм. р. – 9; Брац. р. –
3; Коп. р. – 2; Бар. р. – 2, 9;
Вор. р. – 5). *Підемо на свято*
до шва́гра. (Бар. р. – 9).
Прийшов шва́гир з сестро́ю
та ми трóхи посід'іли.
(с.Обжили, Бал. р.).

ШВА́ГИР *див.* ШВАГЕР (Коз. р. –
2; Ком. р. – 4; Сам. р. – 4; Мог.-
П. р. – 1).

ШВАГРО́ *див.* ШВАГЕР (Ул. р.
– 3, 9).

ШВАГРОВА́ Швагерова /
шуринова жінка (Яр. р. – 5).

ШВАГРУ́НЬО *див.* ШВАГЕР
(Чер. р. – 6).

ШВА́ЛЯ *знев.* Про тих
вишивальниць, які роблять
помилки або гублять голку
(Ям. р. – 4).

- ШВА́НИ** Листки, на які нанижують листя тютюну (Мур.-К. р. – 10).
- ШВА́ПСЬКИЙ** 1. Ніжний, чутливий, вразливий. *Він у мене дуже шва́пський до холоду / лиш чу́т' проме́рзне і вже леж́ит'.* (с.Обжили, Бал. р.). 2. Про біле полотно з магазину. *Стано́к поши́ла з шва́пського полотна́ / а пі́тичку з тринáц'атки / то так б́уду й ход́ити.* (с. Обжили, Бал. р.).
- ШВАР** [?] (Мур.-К. р. – 5).
- ШВА́РА** див. ШВАНИ (Яр. р. – 6, 9).
- ШВАЧ́ИХА** Швачка (Мон. р. – 4).
- ШВИ́ДКА́** мед. Понос (Бер. р. – 1).
- ШЕВЌИНЯ** Мадистка, кравчиха (Мог.-П. р. – 7).
- ШЕ́ВЧИК** Швець (Ул. р. – 9).
- ШЕЛÉПАТИ** 1. Шарудіти, шуміти (Сам. р. – 4; Він. р. – 3, 5; Лип. р. – 3, 4; *Стан. р.* – 2). 2. Шльопати, чалапати по грязі (Бар. р. – 5).
- ШЕЛÍФÍСТ** знев. Легковажна пустотлива людина. *Такий са́мий шелíф'íст йак і та́то був.* (с.Концеба, Сав. р.).
- ШЕ́ПТ** Місце, де б'є джерельна вода і перуть білизну (Ям. р. – 6).
- ШЕ́РЕХ** Тонкий молодий лід на ставу чи на річці (Бар. р. – 2).
- ШЕ́РШУН** Шершень (Ям. р. – 2). *Бере́ шéршун в ру́ки скрі́пку.*
- ШЕ́СТЕРÍК** с.г. Стара міра земельної площі (6 моргів) (Коз. р. – 1).
- ШЕСТИКЛÍНКА** Спідниця пошита з шести клинів (Криж. р. – 1).
- ШЕШЕВИ́ЦЯ** бот. див. ЧАЧАВИ́ЦЯ (Піщ. р. – 1).
- ШÍДА** Фата в молодій (Яр. р. – 6).
- ШÍЙКА** 1. Верхня частина батога, якою він чіпляється до пужална (Він. р. – 1; Жмер. р. – 1; Бар. р. – 1, 2, 5, 12; Джул. р. – 1). 2. Верхня частина пужална, до якої прикріплюється батіг (Бар. р. – 11; Яр. р. – 3).
- ШИЛÍХВÍСТ** див. ШЕЛÍФÍСТ *Це не Іва́н / а шилíхвіст.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).
- ШИНАЛÍ** спец. Металеві гвіздки, якими прибивають шину до колеса (Бар. р. – 5; Гай. р. – 6; Мур.-К. р. – 6).
- ШÍНИ** спец. Довгі дерев'яні планки, що їх використовують біля верстата для розділення пряжі (Літ. р. – 3).
- ШИНКÍ** зв. мн. спец. Дві тоненькі вузькі планочки, що держать хрест основи у «молдавському» ткацькому верстаті; вони просовуються впоперек кризь нитки основи і служать для розподілу ниток

основи. *Факу нема / треба підсунути шинки.* (с.Обжили, Бал. р.; с.Михайлівка, В-Мих. р.).

ШІНКИЛЬ *спец.* Кінець осі воза, на який нагвинчується гайка, різьба. *Ковал' нар'ізає шінкиль на ос'ї.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ШИП **1.** Ложка (Теп. р. – 1). **2.** Черпак (Ул. р. – 5).

ШІПІТ **1.** *див.* ШЕПІТ (Мог.-П. р. – 1). **2.** Криниця, де б'ють сильні джерела і постійно тече вода. *Іді до шіпота та принесі холодній воді.* (с.Обжили, Бал. р.).

ШІПОТ *див.* ШЕПІТ (Чер. р. – 1). *Є шипоти, є коні п'ют.* (Чер. р. – 1).

ШИПЧІНА Навіс (Мог. р. – 4).

ШИР Народний груповий танець. *Танц'ували групов'ї танц'ї і удво́х / по одо́ному танц'ували. Танц'ували так'ї танц'ї: шир / пól'ку / пól'ку-болгáрку / кракові́ак / йáблучко / вал'с / вербу́нку.* (с.Немирівське, Бал. р.).

ШИРИТÓВКА *техн.* Машина в млині, що обдирає шкірочку на зерні перед помолом. (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ШИРИТУВА́ТИ Обдирати шкірочку на зерні перед помолом за допомогою спеціального млинарського пристрою. *Вперéд зерно́*

шириту́ють / а туд'ї мéл'ат. (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ШИСТИРІ́К Менший від звичайного плуг (Мон. р. – 2).

ШИША́К Набита гуля (Тив. р. – 9).

ШІ́ШКА Останній кусок хліба (Бар. р. – 14).

ШІ́Я **1.** Вхід зі сходами до льоху (Бар. р. – 4; Ул. р. – 9) *Там / де йдуть ступéн'ки / а звé рху звод / то звéц'а ші́я.* (с.Коси, Кот. р). **2.** *див.* КАГЛА 1, 2 (Шар. р. – 5).

ШІ́ПАТИ́СЯ Чухатися (Яр. р. – 6, 9; Бер. р. – 2; Криж. р. – 1).

ШІ́ПКА *здріб.* до «шопа», «повітка» (Нем. р. – 1; Бар. р. – 4). *Тре́ба побудува́ти ші́пку, а то нема́ де трима́ти ко́зи.* (Бар. р. – 4).

ШІ́ПНИ́НА Господарче приміщення. *Це кладовня.* (Ям. р. – 1).

ШІ́ПЧІ́НА¹ **1.** Повітка, сарай з лози, хлівець (Криж. р. – 1; Даш. р. – 1; Яр. р. – 6; Гай. р. – 5; Ям. р. – 6). **2.** *див.* ШІ́ПКА (Ям. р. – 1). *Як буде йти дощ, то поносі́ рі́ща у ші́пчїну.*

ШІ́ПЧІ́НА² *бот.* Шипшина (лікарська рослина) (Тив. р. – 1).

ШКА́ЛІК Четвертушка, [?] літра горілки (Ком. р. – 3; Ул. р. – 10).

ШКАЛУ́БИНА Щілина в дерев'яному підвіконнику й одвірку (Криж. р. – 1).

ШКАМБУЛЯТИ Шкутильгати
(Мур.-К. р. – 10; Теп. р. – 3).

ШКАНТИЛЬГАТИ Кульгати.
*Цей хлопець гáрний, лиш на
пра́ву но́гу трóхи шкантильгає.*
(с.Волошкове, Сок. р.).

ШКАРБУНІ зв. мн. Старі
чоботи (Даш. р. – 5; Тул. р. – 3;
Тив. р. – 9; Хм. р. – 14; Коз. р.
– 3). *Ни ганя́й бо́сим, найді́
тамо́ якісь шкарбуні тай
ганя́й, бо но́вих ни дам.* (Тул. р.
– 3).

ШКАРУ́ПА Шкаралупа (Тур. р.
– 3).

ШКАТЕЛІГАТИ див.
ШКАТИЛЬГАТИ (Сам. р. – 3).

ШКАТИЛЬГАТИ
Шкутильгати, кульгати,
шкандибати, припадати на
ногу (Бар. р. – 2, 12, 15; Тив. р.
– 3; Ям. р. – 4; Ул. р. – 4, 9;
Ол. р. – 2; Сам. р. – 2; Лип. р. –
1, 5, 6; Сит. р. – 2, 4; Даш. р. –
2; Ор. р. – 2, 3; Мур.-К. р. – 3;
Жмер. р. – 8, 9; Гай. р. – 7;
Плис. р. – 2, 3; Том. р. – 4).

ШКАТУЛЯТИ див.
ШКАТИЛЬГАТИ (Гай. р. – 2;
Брац. р. – 1; Тив. р. – 2).

ШКАТУЛЬГАТИ див.
ШКАТИЛЬГАТИ (Бар. р. – 1,
6, 7; Він. р. – 9, 12, 14; Яр. р. –
6, 7; Шпик. р. – 3; Том. р. – 1,
3; Тив. р. – 2; Хм. р. – 2; Ям. р.
– 2, 4, 6; Піщ. р. – 1; Мог.-П. р.
– 4; Плис. р. – 1, 4; Тул. р. – 1;
Лип. р. – 1, 2; Тур. р. – 3;
Бер. р. – 4, 5; Мур.-К. р. – 5, 6;

Об. р. – 1, 3; Криж. р. – 1;
Вор. р. – 3; Чеч. р. – 2).

ШКВІРА ірон. Постійно
скривлена, чимось
незадоволена людина. *Всі їйї́
шквіро́йу назива́ють / бо вона́
вс'їгда́ скривлена.* (с.Обжили,
Бал. р.).

ШКВАРІ́НЧА Посудина, у якій
топлять сало (Коп. р. – 2).
*Натопіла по́вне шкварі́нча
са́ла до ка́ші.* (Коп. р. – 2); див.
РОНДЕЛИК.

ШКЕ́ЛКО Скло до лампи
(Бар. р. – 5; Коп. р. – 2). *Ві́три
чи́сто шке́лко, щоб ля́мпа я́сно
горі́ла.* (Коп. р. – 2).

ШКІ́РНИК Майстер, що шиє
кожухи (Ул. р. – 9).

ШКОТИЛЬГАТИ див.
ШКАТИЛЬГАТИ (Чер. р. – 1).

ШКОТУЛЬГАТИ див.
ШКАТИЛЬГАТИ (Ям. р. – 1).

ШКРАБА́ТОР див. ДРАПАК,
знаряддя для обробітку ріллі,
культиватор (Мур.-К. р. – 1).

ШКРІ́БАТИСЯ Чухатися
(Криж. р. – 1).

ШКРО́БАТИ Шкрябати (Чер. р.
– 9).

ШКРО́ФЛІ зв. мн., мед.
Хвороба очей (Ул. р. – 9).

ШКРУ́М 1. Гарячий попіл з
жаром (Об. р. – 1). **2.** Чад,
запах горілого. *Йа́кійсь шкру́м
чу́ти в ха́т'ї.* (с.Лісничівка,
Бал. р.; с.Василівка. Мик. р.).

ШЛЕ́ЙКА 1. Частина батога,
ближча до пужална (Тул. р. –

5; Гай. р. – 4, 5, 6; Бар. р. – 4, 7, 14; Брац. р. – 1; Мур.-К. р. – 6; Літ. р. – 3; Бар. р. – 1).

2. Підтяжка в дитячих штаних (Бар. р. – 1). **3.** Частина упряжі (Ул. р. – 9).

ШЛІЙКА див. ШЛЕЙКА 1 (Тул. р. – 1; Коз. р. – 2; Ул. р. – 3; Хм. р. – 3). *Карпó взяв у руки батогá, дужче затягнув шлі́йку і вийóхнув на ко́ней.* (Хм. р. – 3).

ШЛІХТА спец. **1.** Картопляний крохмаль, ким намочують основу на ткацькому верстаті (Вор. р. – 5). **2.** Рідина, виготовлена з житньої муки. Вживається для проклеювання пряжі при тканні (Бар. р. – 4).

ШЛІХТУВА́НЯ спец. Проклеювання пряжі шліхтою, щоб не кошлатіла (Бар. р. – 4).

ШЛІХТУВА́ТИ спец. Проклеювати пряжу шліхтою (Бар. р. – 4). *Тре́ба шліхтува́ти осно́ву, а то пльóнтаюця і рву́ця ниткі.* (Бар. р. – 4).

ШЛЮ́ФА техн. Частина воза (Сит. р. – 3).

ШЛЮ́БА [?] (Том. р. – 1).

ШЛЮ́ФА **1.** див. ШЛУ́ФА (Криж. р. – 2). **2.** Металевий хомутик, який одягають на орчик воза. *Набі́й шлю́фу на го́рчик.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

3. Підборна лопата (Жмер. р. – 4).

ШЛЯБА́Н Вид дерев'яних меблів, призначених для спання і для схову одягу,

подібно до топчана. (Чер. р. – 1, 9; Ул. р. – 6; Бер. р. – 1; Хм. р. – 1, 9). *У шляба́н склада́ють одéжу і сплят на не́му.* (Чер. р. – 9). *Л'ага́й спáти на шл'абáн' / лишé вт'агні́ куртку з н'óго та укрийі́с'а.* (с.Обжили, Бал. р.).

ШЛЯ́РА Оборка на спідниці. (Мог.-П. р. – 5). *Шл'áра – обóрка на йу́бц'і.* (с.Грабово, Код. р.).

ШЛЯ́РКА див. ШЛЯ́РА (Тул. р. – 1). *Зібрата – шлярка, а як ні – то комір.* (Тул. р.).

ШЛЯ́РОЧКА див. ШЛЯ́РА (Бер. р. – 5; Ям. р. – 1). *Шля́рочки – обóрочки біля плаття.*

ШМАГА́ЛКА Гнучкий прут, на кінці якого наліплюють гулю болота і потім далеко його шпурляють. *П'ісл'а дошчу́ вс'і д'іти на ву́лиц'і з шмага́лками.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ШМАЛІ́ТИ див. ПАЛІЯ́ТЬ. *От почáв шмалі́ти / догна́ти не мо́жна.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ШМА́ЛКО присл. Дошкульно. *А ти менé так шма́лко вдáрив / аж засвербі́ло.* (с.Обжили, Бал. р.).

ШМАЛЮ́Г див. ВОРУША́ЛО (с.Дубиново, Сав. р.).

ШМАЛЮ́Х див. ВОРУША́ЛО (Чер. р. – 2; Шар. р. – 3; Ям. р. – 4). **2.** Всякий обгорілий предмет (Ілл. р. – 1; Ул. р. – 9). *А коли копа́ім, то якісь ру́їни*

добуваюця, якісь шмалухи, черепки. (Ілл. р. – 1). **3.** Коцюба (Ол. р. – 1).

ШМАЛЯК див ВОРУШАЛО (с.Ухожани, Бал. р.).

ШМАТ 1. Великий кусок хліба, землі і т.д. (Даш. р. – 3; Бер. р. – 2; Погр. р. – 4; Лип. р. – 8; Хм. р. – 9, 11). **2.** Багато (Сам. р. – 3). *На ґрунті є шмат ґрушок.* (Сам. р. – 3).

ШМА́ТЄ див. ШМАТЯ (Ул. р. – 10).

ШМАТИ́НА Щось одне з білизни (Даш. р. – 1).

ШМА́ТЯ зб. Білизна (Бар. р. – 1, 2, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 15; Бер. р. – 1, 2; Брац. р. – 1, 2, 3; Він. р. – 4, 5, 6, 9, 10; Гай. р. – 3, 4, 7; Джул. р. – 1, 2, 3; Іл р. – 2, 3, 4, 6; Кал. р. – 3; Даш. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Коз. р. – 2, 3; Літ. р. – 3, 8, 9; Жмер. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10; Мур.-К. р. – 2, 5, 6, 10; Вор. р. – 2, 5; Чеч. р. – 1; Криж. р. – 2; Сит. р. – 1, 2; Том. р. – 3, 7; Чер. р. – 4, 6; Коп. р. – 2; Стан. р. – 2, 3; Тур. р. – 1, 3; Шар. р. – 5, 6; Яр. р. – 1, 2, 4, 6, 9; Погр. р. – 4, 6, 8; Сам. р. – 3; Тив. р. – 7, 9, 10; Хм. р. – 1, 3, 5, 9, 11, 14; Шпик. р. – 2; Ком. р. – 3, 4; Трост. р. – 1; Піщ. р. – 1, 4, 7; Ям. р. – 1, 4, 5, 6; Ул. р. – 6, 7, 8, 9, 12; Мог.-П. р. – 1, 4, 8; Теп. р. – 1, 2, 3, 4; Лип. р. – 2, 5, 7, 8). *Шма́т'т'а в'ідбі́л'у́ют зра́зу / в'іджимá ют / перу́т у вод'і на р'ічк'і по*

н'ескол'ко раз. (с.Немирівське, Бал. р.). *Магі́льні́цюю кача́ют шма́тя.* (Бар. р. – 12). *Оце ходи́ла шма́тя пра́ти.* (Бер. р. – 1). *Все шма́тя тре попрáти до пра́зника.* (Даш. р. – 1).

2. Білизна, яка порвалася. *Йе б'іл'о́ / а шма́т'т'а – котре порва́лос'а* (с.Долинське, Ан. р.). **3.** Білизна, яку треба прати. *Тре́ба пощ'іра́ти шма́т'а / по́ки пого́да.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ШМОНЬДЯ знев. **1.** Брудна забрьохана корова. **2.** Брудна, неакуратно одягнена жінка (Теп. р. – 1).

ШМО́РГАТИ знев. Їсти (Ул. р. – 9).

ШМУ́ТКИ зв. мн. знев. Різні речі, одежа, домашні предмети (Мон. р.). *Це все мої шмутки.* (Мон. р.).

ШНУР Стара міра земельної площі неоднакова в різних місцях (Бар. р. – 2, 4, 5; Том. р. – 1, 3, 4, 5, 6; Джул. р. – 3; Криж. р. – 3; Літ. р. – 5; Джур. р. – 3; Бер. р. – 5; Вор. р. – 3; Жмер. р. – 6; Коз. р. – 1; Даш. р. – 2, 5; Коп. р. – 1, 2, 3; Стан. р. – 1; Тул. р. – 4; Він. р. – 14; Чер. р. – 2, 9; Мур.-К. р. – 1, 4; Шар. р. – 2, 4; Гай. р. – 4, 6; Яр. р. – 3, 6, 7, 8; Теп. р. – 1; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Трост. р. – 2; Мог.-П. р. – 2, 4; Кал. р. – 1, 5; Піщ. р. – 1, 3; Сам. р. – 2; Тив. р. – 1, 2).

Шнур дорівнював:

1) півдесятини (Том. р. – 4, 5, 6; Бар. р. – 7; Літ. р. – 5; Стан. р. – 1; Шар. р. – 4; Гай. р. – 4; Яр. р. – 7; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Піщ. р. – 1, 3); 2) півтори десятини (Ям. р. – 6; Мур.-К. р. – 4); 3) одному гектарові (Теп. р. – 1); 4) чверть десятини (Джул. р. – 3); 5) три десятини (Джул. р. – 3); 6) десята частина десятини (Том. р. – 3); 7) десять десятин – наділ (Бар. р. – 5).

ШНУРОВАНЯ 1. Мотузка для ув'язування рубля при перевезенні сіна, соломи, снопів (Сам. р. – 2). **2.** Рубель притискається і прив'язується шнурованням спереду і ззаду (Сам. р. – 2).

ШНУРОВЕ Податок за землю (Мур.-К. р. – 6). *Колись платили подвірне і шнурове.* (Мур.-К. р. – 6).

ШНУРОМЕТР [?].

ШНУРУВАТИ Нишпорити, лазити (Ілл. р. – 5). *А сами шнують, тільки аби найти щось добре.* (Ілл. р. – 5).

ШНЯПИТИ *екс.* Повторювати без потреби якесь слово чи вираз у своїй мові. *Йак пошн'атила слово лише / то насилу відвікла від н'ого.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ШОЛОМО́К Вид капелюха. *Капелюх з високою тулією* (Джур. р. – 3). *Капелюх з високим шоломком.* (Джур. р. – 3).

ШОЛО́ПАТИ Шарудіти, шелестіти, довбати, шкрябати (Бар. р. – 4, 11, 12, 13; Жмер. р. – 1, 2, 6; Вор. р. – 1; Мур.-К. р. – 5, 7, 8, 9; Том. р. – 7; Тул. р. – 2, 5; Стан. р. – 2, 3; Хм. р. – 3, 8; Він. р. – 5, 7, 11; Шар. р. – 2; Ул. р. – 12; Мог.-П. р. – 4; Лип. р. – 4). *Діти шолопают сціну.* (Бар. р. – 12). *Горобці вишолопали всі дзернята с сояшника.* (Жмер. р. – 1). *Ни шолопай у двері, а входь.* (Бар. р. – 11).

ШОЛО́ПАТИТИСЬ Кублитись (Том. р. – 4). *Кугут кукурікає, буде дощ, а кури шолопаюця.* (Том. р. – 4).

ШО́ПА 1. Хлів, повітка, сарай, приміщення для домашніх тварин, для різних господарських речей, соломи, сіна (Бар. р. – 1, 2, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 15; Бер. р. – 1, 2, 4; Жмер. р. – 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12; Даш. р. – 2, 3, 4, 5, 6; Джул. р. – 1, 4; Криж. р. – 1, 2; Сит. р. – 2, 4; Мур.-К. р. – 2, 3, 4, 5; Коз. р. – 1, 3; Об. р. – 1; Ілл. р. – 1, 4, 6; Сам. р. – 2; Літ. р. – 2, 8; Стан. р. – 3; Том. р. – 7; Ол. р. – 1, 4; Ул. р. – 1, 2, 3, 6, 9, 12; Коп. р. – 3, 4; Яр. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9;

Джур. р. – 2; Ол. р. – 1, 2, 4; Шар. р. – 1, 5; Вор. р. – 2, 4, 5; Нем. р. – 1, 3; Чер. р. – 3; Гай. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Брац. р. – 1, 2, 3; Тур. р. – 1; Пог. р. – 1, 6, 8; Плис. р. – 2, 4; Ор. р. – 3; Мон. р. – 3; Лип. р. – 2, 7, 8; Він. р. – 1, 10, 12, 13, 14; Трост. р. – 3; Тул. р. – 1, 2, 3, 4, 5; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10; Мог.-П. р. – 1, 2, 6; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Піщ. р. – 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8; Кал. р. – 3, 5; Теп. р. – 2, 4; Ком. р. – 2, 3; Хм. р. – 1, 2, 3, 5, 9, 14). *Шчо шона, шчо хлів, всьо їдно.* (Криж. р. – 2). *В шопі худобу, солому, сіно, дрова всьо тримают.* (Бар. р. – 1). **2.** Будівля, утворена з виступу даху іншої будівлі, опертого на стовпі; призначена для господарського знаряддя, палива, овець, коней, свиней. *У дворі ѝе шче шона / там збир'їгаїут паливо.* (с.Немирівське, Бал. р.). *У шопі сид'їла скотїна.* (с.Коси, Кот. р.).

ШОПЧИНА див. ШИПЧИНА (Ям. р. – 1).

ШОТЬ Давня міра земельної площі, має 6 моргів (Коз. р. – 1).

ШПАК Масть коней, колір чорний з сивим; темно-сірий в яблуках (Ул. р. – 9; Літ. р. – 2; Бар. р. – 4). *Є коні гніді, булані, карі, сиві, шпаки.* (Бар. р. – 4).

ШПАМП Старий корінь винограду, який обновляють, штампб. *Їакишо лоза суха / а шпамп хоробший / то ѝогó облама́жуйут.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ШПАН вет. Хвороба коней (Ул. р. – 9).

ШПАНКА¹ бот. Сорт вишень (Бар. р. – 4; Ул. р. – 9).

ШПАНКА² мед. Хвороба (Ул. р. – 9).

ШПАНКОВІЙ Хустка, зроблена з грубої шерсті, коричневого кольору з широкою білою смужкою понад край. *Шпанковій платок невеликий і теплий.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ШПАРІ мн., бот. Заячий холодок, трав'яниста рослина з дуже м'якенькими листочками, від яких віє прохолодою. *Д'їти понарива́ли в л'їс'ї шпар'ї.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ШПАТ вет. Хвороба, на яку хворіють коні (Бер. р. – 1).

ШПИКЛІР Комора для хліба (Гай. р. – 6; Мог.-П. р. – 1; Ул. р. – 12).

ШПИЛЬКІ Цвяхи (Ул. р. – 9).

ШПІНА Відходи при молотьбі (Ям. р. – 1). *Шпина трохи грубша від полови.* (Ям. р. – 1).

ШПІНДИЛК зоол. Жаба (с.Козацьке, Бал. р.).

ШПИТЛІР див. ШПИКЛІР (Бар. р. – 14). *Магазін, а шче*

казали комора або шпитлір.
(Хм. р. – 4).

ШПИХЛІР див. ШПИКЛІР
(Тив. р. – 3).

ШПІЧКА Тріска (Шар. р. – 6).

ШПІКЛІР див. ШПИКЛІР
(Том. р. – 7; Літ. р. – 3; Ул. р. – 12; Коп. р. – 4; Джур. р. – 1; Бар. р. – 1, 13). *Комора або шпіклір називали колісь.*
(Бар. р. – 13).

ШПОНКА Запонка (Бер. р. – 6).

ШПОНЬКА див. ШПОНКА
(Пог. р. – 6).

ШПОРТАТИ 1. Вигрібати щось із землі пальцями, тріскою, шматком палиці. *Біжі на горó д та нашпортай картофл'ї.*
(с.Гетьманівка, Сав. р.).

2. Руками відривати молоду картоплю під корчем ще до копання. (Ям. р. – 4, 6).

ШПУЛЬКА спец. Котушка для намотування ниток у ткацькому верстаті
(с.Гетьманівка, Сав. р.).

ШПУЛ'ЯР спец. Частина ткацького верстата, на яку одягають шпульку. (Вор. р. – 5; Літ. р. – 8; Піщ. р. – 8; Ям. р. – 6). *На шпул'яр намóтуїут ниткі.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ШРАПН'ЄЛЬКА Перлова крупа. *Наваріла каш'ї з шрапн'єлки.*
(с.Лісничівка, Бал. р.).

ШТА́БА Залізна засувка. *Засува́їут засу́вкуйу диривл'ануйу /*

шта́буїу жил'їзнуїу.
(с.Олексіївка, Код. р.).

ШТАНДА́РИ зв. мн. Віймок під піччю, де кладуть дрова, коцюбу і под. (Він. р. – 4, 9, 12; Ком. р. – 3; Криж. р. – 2; Джул. р. – 3; Літ. р. – 3; УлАн. р. – 6, 7, 8, 9; Бер. р. – 1, 5; Жмер. р. – 4; Бар. р. – 7, 13; Погр. р. – 4; Джур. р. – 1; Тур. р. – 3; Плис. р. – 1; Гай. р. – 6; Теп. р. – 1, 2, 3). *Чирінь у тичі на штандарах лижіт. Чирінь, а ніжче штандари.*
(Бар. р. – 7). *Під штандарами со́хнут дрóва.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ШТАФ [?] (Ул. р. – 9).

ШТАФ'ЄР [?] (Ул. р. – 9).

ШТЕ́ЛЬМАХ Майстер, що робить вози, сани, колеса
(Сит. р. – 2; Вор. р. – 4; Тив. р. – 1, 4).

ШТЕ́ЛЬМА́ШНЯ Майстерня, де виготовляють і ремонтують вози, сани, колеса і т.п. (Бар. р. – 9; Жмер. р. – 1, 4).

ШТЕ́МБАТИ Ходити, волочити ноги (Літ. р. – 8).

ШТИКУЛЬГ'АТИ див. ШКАТИЛЬГАТИ (Криж. р. – 2; Том. р. – 1).

ШТИРА́К Стара назва грошей – дві копійки (Шар. р. – 3).

ШТИРБУХ'І с. г. Поле, з якого знято кукурудзу (Шар. р. – 3).

ШТИХ'ОВКА Лопата, якою копають яму в землі (Тул. р. – 3).

ШТИХУВА́ТИ 1. Регулювати лемеші плуга, щоб вони орали глибше чи мільче. *Пе́рет тим / йак війти горáти в по́ле / штиху́ють лимеші.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). 2. Гострити (сокиру). *Тре́ба вже штихува́ти соки́ру, бо затупі́ласи.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

ШТІ́ФТИ мн. Гвіздки, якими прикріплюються підосви черевика чи чобота. *Йа́кшо підо́шва прибі́та мідними штиф́тами / то будé до́вго носі́тис'а / а йа́кшо жил'ізними /то ско́ро порве́ц'а.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ШТІ́ЦЯ Металева шпиця, що з'єднує обід колеса з його колодкою. *Шті́ц'а скрі́пл'у́є ко́лесо* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ШТО́ПАР Джерело (Піщ. р. – 4).

ШТО́РНОМ незм. Сторч (Вор. р. – 1).

ШТО́Ф 1. Стара міра рідини (Літ. р. – 3). 2. Скляна велика пляшка (Бар. р. – 2; Коп. р. – 2). *Пов́ний што́ф намочи́ла корі́ння.* (Коп. р. – 2). 3. Графин місткістю 3 літра. *Бу́ тил' на три лі́три колі́с' назива́ли што́фом.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.).

ШТО́ФРИК Виноградний пагінець (чубук) (Криж. р. – 2). *Са́дять виногра́д у зе́млю і*

затримбо́вуют што́фрик. (Криж. р. – 2).

ШТУРМА́К Недотепа (Кал. р. – 2).

ШТУРПА́К 1. Обрізок чи уламок стебла великих однорічних рослин при корені; пеньок зрубаного дерева, кукурудзи, соняшника (Криж. р. – 1; Пог. р. – 8; Брац. р. – 2; Гай. р. – 3; Орат. р. – 1; Лип. р. – 7, 8; Ол. р. – 1, 4; Теп. р. – 3, 4; Мог.-П. р. – 1, 8; Джул. р. – 4; Бар. р. – 4, 9, 11; Даш. р. – 3; Вор. р. – 2; Жмер. р. – 3, 7; Бер. р. – 2; Мур.-К. р. – 2, 10; Нем. р. – 2; Яр. р. – 2, 4; Тур. р. – 1; Чеч. р. – 1; Літ. р. – 8, 9; Шпик. р. – 2; Ул. р. – 9; Тив. р. – 9, 10; Ул. р. – 5, 9, 11). *Пробі́в но́гу на итурпа́к.* (Криж. р. – 1). *Не ході́ бо́сий / бо но́ги подере́ш на итурпа́кі.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

Комба́йн косі́в со́ йаши́ник і лиші́в по́сл'а се́бе висо́к'і итурпа́кі. (с.Малий Бобрік, Люб. р.). 2. *перен., ірон.* Юнак. *Уже до́брій итурпа́к ві́р'іс.* (с.Концеба, Сав. р.).

ШТУРПАКИ с. г. 1. *див.* СОНЯШНИСЬКО (Об. р. – 3; Ям. р. – 4). 2. Пеньки від кукурудзи, соняшників (Тул. р. – 4; Гай. р. – 2; Мог.-П. р. – 5).

ШТУРХА́Ч Коцюба (Ол. р. – 1).

ШТУЦИР Обріз (Літ. р. – 1).
Прийшов уночі Бур, а в нього итуцир був, наставив, уб'ю, каже. (Літ. р. – 1).

ШУБИТИСЯ Гратися (Лип. р. – 5).

ШУБКА Верхній одяг (шуба) (Мур.-К. р. – 5).

ШУВЕРНА Снігопад з вітром, буря (Шар. р. – 3; Яр. р. – 6).

ШУЛАК орн. Шуліка (Ул. р. – 2); див. ШУЛЯК².

ШУЛІК орн. див. ШУЛЯК² (Він. р. – 6).

ШУЛУМІНЯ Сухе стебло кукурудзи. (Криж. р. – 1; Яр. р. – 2). *Купі с копу шулуміня / бо корові н'ичим дозимувати.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ШУЛЯК Дуже м'які, порожні головки капусти. *Шул'акі на й'жу ни год'ац'а / йїх віддайūt корові або корол'ам.* (с.Малий Бобрік, Люб. р.). *Шось багато шул'ак'ів.* (с.Концеба, Сав. р.).

ШУЛЯК орн. Шуліка, яструб (Криж. р. – 2; Бар. р. – 4, 11, 14; Жмер. р. – 6, 8, 9, 10; Стан. р. – 2; Бер. р. – 3, 5; Коз. р. – 1; Коп. р. – 3, 4; Ул. р. – 1, 5, 6, 12; Кал. р. – 1, 2, 3, 5; Ком. р. – 1; Шар. р. – 2; Хм. р. – 2, 4, 5; Ям. р. – 1, 2, 3, 4, 5, 6; Піщ. р. – 1, 2, 3, 4, 7; Шпик. р. – 1, 3; Тив. р. – 1, 2, 3, 4, 6; Мог.-П. р. – 4, 5, 6; Сам. р. – 1, 4; Чер. р. – 1, 2, 3, 9; Він. р. – 9, 10, 12, 14; Нем. р. – 1, 3, 4; Яр. р. – 3, 6, 8; Тур. р. – 3;

Плис. р. – 1, 2, 4, 5; Орат. р. – 3; Гай. р. – 4, 5, 6; Тул. р. – 1, 3, 4; Том. р. – 1, 3, 4, 5; Чеч. р. – 2; Об. р. – 1, 3; Джул. р. – 3; Сит. р. – 2, 3, 4; Вор. р. – 3, 4; Даш. р. – 2, 5; Мур.-К. р. – 4, 5; Ілл. р. – 5, 8; Літ. р. – 2, 4, 5; Лип. р. – 1, 2). *Шуляк лапає курчят.* (Жмер. р. – 9). *Шуляк на курей, а на мишей кобець.* (Бар. р. – 5). *Шуляк уфатів курча, це вже трете, Бог би його побів.* (с.Романківці, Сок. р.).

ШУПОРТАТИ Шарудіти, довбати (Бер. р. – 1).

ШУРА 1. Закуток біля печі (Теп. р. – 3). 2. Прибудова біля хати (Лип. р. – 5; Він. р. – 5; Мог.-П. р. – 4; Плис. р. – 1).

ШУРЕНКИ Хлопчики, родичі молоді (Ілл. р. – 6).

ШУРСТАК [?] (Сок. р.) *В шурстак ставля зізго для гайкі.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

ШУРУВАТИ Терти, скребти (Орат. р. – 1; Криж. р. – 1; Лип. р. – 2).

ШУРУПАТИ Думати (Яр. р. – 9).

ШУРУПКА Гайка (Ям. р. – 4).

ШУСТАТИ Прати, полоскати (про білизну). *Шустай добри иматя, шоби відопралося.* (с.Комарів, Кельм. р.)

ШУТКАР Жартівник (Жмер. р. – 9). *Він був шуткар і хотів пона підкувати.* (Жмер. р. – 9).

ШУТЯКА *див.* ШУТКАР (Бар. р. – 5).

ШУФЛЯ Глибока підборна лопата (Вор. р. – 2, 5; Жмер. р. – 2, 6; Мур.-К. р. – 9, 10; Стан. р. – 3; Шар. р. – 5, 6; Піщ. р. – 1; Він. р. – 12).

ШУФРІГА Засув, завертка (Тул. р. – [?]; Бар. р. – 11). *Оце я засунула шуфрїгу, а встала рано, а вона відсуняна і хтось ходи.* (Бер. р. – 11).

ШУФРИДЕЛЬ Засув на дверях (Бар. р. – 1). *Засунь двері на шкфридель.* (Бар. р. – 1).

ШУХЛЯ *див.* ШУФЛЯ (Він. р. – 1, 3, 6, 7; Том. р. – 7; Вор. р. – 1; Літ. р. – 2; Жмер. р. – 1, 2; Теп. р. – 2, 3; Ком. р. – 2; Хм. р. – 1, 3, 9).

ШУШОН Верхній жіночій одяг (Тур. р. – 2).

Щ

ЩАБЛІ *техн.* Частина драбин, що у возі (Мур.-К. р. – 6).

ЩАВІЙ *бот.* Щавель дикий (Гай. р. – 2; Теп. р. – 1; Тул. р. – 4). *Щчавій сам росте на березі.* (Гай. р. – 4).

ЩАРЄЦ *бот.* Трава, з якої роблять настоянку для розтирання від застуди (Бар. р. – 5).

ЩАРУВАТИ Зачаровувати (Яр. р. – 3). *Щарувала брата свого, щарувала маленького.* (Яр. р. – 3).

ЩАСНИЙ Щасливий (Шар. р. – 3; Мур.-К. р. – 5, 10; Вор. р. – 3, 4; Бар. р. – 1, 3, 5, 7, 11, 13, 14, 15; Теп. р. – 2, 3; Яр. р. – 6, 8; Нем. р. – 1, 3; Він. р. – 1, 8, 9, 10, 12; Мур.-К. р. – 1, 5; Плис. р. – 1, 2, 3, 4; Шпик. р. – 3; Сам. р. – 1, 2; Ул. р. – 9, 12; Том. р. – 5, 6; Літ. р. – 1; Ілл. р. – 1, 2, 5; Джул. р. – 3; Коп. р. – 4; Мог.-П. р. – 5; Кр. р. – 3; Бар. р. – 5; Літ. р. – 1; Тур. р. – 3; Кал. р. – 5; Піщ. р. – 7; Тив. р. – 2, 3). *Не родися красна, а родися щасна.* (Сам. р. – 3).

ЩАСНО незм. Щасливо (Піщ. р. – 3; Бар. р. – 4).

ЩАСТА, незм., заст. Часто. *Ти до мени приходь щаста, бо я крєпко слабá.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЩЕРБАНЬ Щербатий (з вищербленими зубами або беззубий) чоловік (Бар. р. – 5).

ЩЕРТЬ незм. Повно, до країв (про наповнену чимсь посудину, мішок тощо). *Відрó наліто шчерт' водбóу.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЩЕТІНА *бот.* Сорт яблук (Ул. р. – 9; Літ. р. – 2).

ЩІКАВКА Гикавка (Бар. р. – 5).

ЩИНІТИ *с. г.* Зчистити, згромадити граблями (Бар. р. – 7). *Трину граблями щипив у засторонок.* (Бар. р. – 7).

ЩИНЯ́ТО Щеня. *Нимá десь на́шого щиня́ти.* (с.Романківці, Сок. р.).

ЩИР бот. Щириця, різновид городнього бур'яну. *Щчир до́бре кла́сти в гойірки / тод'ї вони́ йак св'їжі хруст'ят.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЩИРІ́ЙКА бот. Бур'ян (Ул. р. – 9).

ЩІ́ЛЬНИКІ́ мн. Вощина, заповнена медом, стільники. *Мед виду́шуйут із щч'іл'ник'ів.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЩПА́ЧКІ́ іхт. Вид риби (Ям. р. – 1).

ЩПЕ́Ц, мн. **ЩПІ́ЩІ** заст. Прищепка (Кельм. р.). *Дай щі́пці, най праня́ приче́плю.* (с.Комарів, Кельм. р.).

ЩІ́ТНА бот. див. ЩЕТИНА (Бар. р. – 4).

ЩІ́ТИТИ спец. Чесати коноплі на волосяній щітці (Даш. р. – 2).

ЩІ́ТКА спец. Прилад для обробки конопель (Чер. р. – 1, 2, 9; Яр. р. – 3).

ЩІ́ТКУВА́ТИ Білити. (Сок. р.) *Щі́ткуй прі́пичкі, ни сиді́.* (с.Вітрянка, Сок. р.).

ЩО ЗА Ї́ДЕН Хто такий (Бар. р. – 11).

ЩО́БЛИК заст. Кілок. *Ві́сипуй будз на лі́ску, по ній побі́ті що́блики, я сли́вкі суши́в.* (с.Романківці, Сок. р.).

ЩОВБ 1. Горб на полі, який не орють (Мог.-П. р. – 1; Піщ. р. –

6). **2.** Молодий ліс на горбі (Кр. р. – 2). **3.** Гостроверхий стовп (Мур.-К. р. – 5, 9).

4. Підвищення між двома ярами, горб. *На шчовбі на́слис' ві́вці.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЩОКА́¹ спец. Частина терниці. *Між двома щоками проходить мечик під час роботи.* (Мур.-К. р. – 6). *В терлиці меч і щоки.* (Мур.-К. р. – 6).

ЩОКА́² с. г. Місце, де посіяно буряки (Джул. р. – 3).

ЩО́ТОЧКА заст. Пришиті до долішнього краю спідниці прикраси, мережки у вигляді щіточок. *С'п'ідни́ці і бу́ли до́вг'ї / шчо́точки аж до земл'ї торка́лис'а.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЩУБЕ́Й Вулик-колода. *Диві́са ко́ло щубе́я.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ЩУ́Р Порося (Коп. р. – 1).

ЩУ́ХЛЯ див. ШУХЛЯ (Ул. р. – 12).

Ю

Ю́БРИК Кольоровий олівець. *Ма́мо, да́йте рубля́, най собі́ куплю́ ю́брики.* (с.Новоселиця, Кельм. р.).

ЮЃА Метелиця, негода (Даш. р. – 3; Тив. р. – 10).

Ю́НКА бот. Сорт картоплі, що досягає в червні. *Йу́нку ви́копали ше́ л'ітом.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЮПА Пальто вище колін на ваті (Даш. р. – 6).

ЮПКА 1. Вузька спідниця (Мог.-П. р. – 7; Гай. р. – 2).
2. Блузка (Ком. р. – 3).

ЮРОК Дерев'яна паличка, що пришивалася до штанів старим дідам замість гудзика. *Вже д'їдов'ї штанї вікачала / лиш трєба ше йурок пришити / бо гудзика нема* (с.Обжили, Бал. р.)

ЮРИК *техн.* Вид плуга (Том. р. – 7; Ул. р. – 12; Тул. р. – 3; Бар. р. – 1, 2, 11). *Є в нас плуги комарики, а за советів юрики – добрі плуги були.* (Бер. р. – 1).

ЮРКНУТИ Вбігти кудись або вибігти звідкись (Бер. р. – 1). *Я за ним, а він юрк у двері.* (Бер. р. – 1).

ЮСТРО Вістря, жало коси (Бар. р. – 2, 13).

ЮСЯ *кул.* Суп з картоплі (Клм. р. – 4). *Йди будеш юсю їсти.* (Ком. р. – 4).

ЮХНЯ *кул.* Суп з рибою (Жмер. р. – 4).

ЮХТ Юхим (чол. ім'я). (Літ. р. – 2). *Це поле купив у пана Юхтом, і тому воно називається Юхтомове.* (Літ. р. – 2).

ЮХТА *знев.* Юшка (Тур. р. – 2).

ЮХТОВИЙ Виготовлений зі шкіри вола. *Йа купів йухтові чоботи.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЮШКА 1. *кул.* М'ясо тушене з соусом (Яр. р. – 6). 2. Сік із овочів, фруктів. *Притїснув йяблоку / аж йушка потекла.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Йушку вар'у з грушок.* (с.Концеба, Сав. р.). 3. Кров (частіше: **червона юшка**). *Пустів з носа червону йушку.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

Я

ЯБКО Яблуко (Бар. р. – 5).

ЯБЦЬО *дит. див.* ЯБКО (Мур.-К. р. – 6; Мог.-П. р. – 1).

ЯВДОШКА *бот.* Флокс багаторічний (Брац. р. – 1, 2).

ЯГІДНИКІ *кул.* Вид страви. *У корж густо натикают ягід і печуть.* (Літ. р. – 5).

ЯГОДИ 1. Ягоди вишні (Теп. р. – 1; Він. р. – 13). 2. Ягоди черешні (Ілл. р. – 6; Літ. р. – 8; Вор. р. – 5; Гай. р. – 4). *У нас тіки на черешні кажут ягоди.* (Гай. р. – 4).

ЯДЛИК *орн.* Дятел (Том. р. – 4). *Ядлик видзьобає.* (Том. р. – 4). *Йадлик / той / шо довбаїє дерева.* (с.Олексіївка, Код. р.); *пор.: ЯТЕВ, ЯТЕЛ, ЯТЕЛЬ, ЯТІЛЬ, ЯТЛИК.*

ЯДРЕНІЙ Свіжий (Жмер. р. – 7).

ЯДУХА *мед.* Задишка (хвороба). (Кр. р. – 1). *У Гал'ки йадуха / та вона так мучиц'ця.*

(с.Малий Бобрик, с.Демидівка Люб. р.).

ЯЄШНИК *бот.* Вид гриба на товстій ніжці, в якому горішня частина шапки темного кольору, а нижня, пориста, має жовтий колір, боровик. (Гай. р. – 4; Яр. р. – 3; Том. р. – 4, 5; Кр. р. – 1). *Назбирала корзину яєшників.* (Кр. р. – 1). *Найлу́ч'ї гриби / йайєшники.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЯЗИКІ *мн. бот.* Вид великих білих неїстівних грибів. *Йак йазик'ів найісіс'а / то будеш по сц'інах драпатис' / бо йїх не мोजना йїсти.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЯЗЬО *дит.* Язык (Ком. р. – 4). *Покажи свого язя.* (Ком. р. – 4).

ЯЙО Яйце (Кр. р. – 1; Хм. р. – 3; Ул. р. – 2; Він. р. – 7; Бер. р. – 4, 5; Яр. р. – 5, 6, 7; Том. р. – 4, 6; Джул. р. – 1; Кр. р. – 2; Ям. р. – 1, 4, 5; Стан. р. – 1; Ям. р. – 1, 2, 8; Мог.-П. р. – 1, 6; Піщ. р. – 1, 11; Мур.-К. р. – 5, 6; Брац. р. – 3; Теп. р. – 1; Тив. р. – 3; Тул. р. – 2, 4; Бар. р. – 1, 2, 5, 6, 11, 13, 14, 15).

ЯЙЧЕНЯ Маленьке яйце (Літ. р. – 9).

ЯЙШНИК *див.* ЯЄШНИК *Ми ходили в ліс за йайшниками.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЯЙШНИКИ *мн. див.* ЯЄШНИК *Сам'ї лу́ч'ї печериц'ї / це йайшники.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЯКО *дит.* Яблуко (Бар. р. – 9).

ЯКОРЦІ *мн. бот.* Рослина з колючками, що стелеться по землі, баранці. (с.Осички, Сав. р.).

ЯКУРАТ *незм.* Якраз. *Йакура́т і ти посп'ів до об'їду.* (с.Лісничівка, Бал. р.).

ЯКУРАТЬ *незм. див.* ЯКУРАТ (Ул. р. – 7).

ЯЛИВОЧИЙ Телячий, коров'ячий (Сит. р. – 2). *Постоли з яливочої шкури мориччили.* (Сит. р. – 2).

ЯЛИНИНА Ділянка лісу, де росте ялина (Тив. р. – 3).

ЯЛІВКА 1. Молода ялова, нетільна корова. *Йал'ївка / котра́ молода́ і ни т'їлна / ни бігала / назимок це телічка / йак'ї півтора або́ два го́ди.* (с.Олексіївка, Код. р.).

ЯЛОВА Не дощова хмара (Гай. р. – 5). *Ялова хмара (буває).* (Гай. р. – 5).

ЯНЧАТИ 1. Дзявкотіти, заливаючись гавканням (про собак). *Доки то цуцен'а́ буде йанчати / ану вїйди та подивіс' до н'ого.* (с.Обжили, Бал. р.). 2. Скиглити, скаржитися на когось плачучи. *Дзуба́чка в'їчно йанчіт на сво́го Васи́л'а.* (с.Малий Бобрик, Люб. р.).

ЯПО *дит. див.* ЯКО (Шар. р. – 5).

ЯПОНЕЦЬ *їхт.* Вид риби (Літ. р.)

ЯР 1. Глибока довга ущелина (Гай. р. – 6). **2.** Велика яма, залита водою (Том. р. – 3). **3.** Весняний струмок (Мог.-П. р. – 1).

ЯРОТА Ягнята, вівці віком до одного року. (с.Слюсареве, Сав. р.).

ЯРЕМБІНА бот. Горобина (Кал. р. – 2).

ЯРИНА с. г. Весняні посіви. *Пішли дощчі на йарину.* (с.Гетьманівка, Сав. р.).

ЯРІНІ ЖНИВА с. г. Час, коли жнуть ярину (Гай. р. – 2).

ЯРЛІК техн. Частина плуга (Шар. р. – 2).

ЯРОВІЙ 1. Те, що в яру (Бар. р. – 5). *В яру ярова кирниця.* (Бар. р. – 5). **2.** Ярина (Бар. р. – 5).

ЯРОК спец. Частина бительні (Тив. р. – 1).

ЯРУВАТИ с. г. Веснувати, виконувати весняні сільськогосподарські роботи. *Ше роботи повно, бо люди лиш почали ярувати, як пригріло сонечко.* (м.Сокиряни, Сок. р.)

ЯРУКА Рівчик, яр, яруга. *Йак пішов тоді здоровецький дощ / то повиривало йаруки / шо і досі йе.* (с.Немирівське, Бал. р.).

ЯРЧАНІЙ Ячмінний (Теп. р. – 4).

ЯСИК Маленька подушечка (Мог.-П. р. – 2, 4; Тул. р. – 3; Яр. р. – 4).

ЯСИНЕЦЬ

бот.

Золототисячник (Кельм р.; Сок. р.). *Щоб добре їли, нам давали пити настій з ясинця.* (с.Ломачинці, Сок. р.).

ЯСИЧКА Маленька подушечка, обов'язково квадратна, часто вигаптувана, що кладуть зверху на великі подушки. *Підкладу шче мален'ку йасичку під голуву / а то ніско лжжати.* (с.Олексіївка, Код. р.); пор. ЯСИК.

ЯСІК див. ЯСИК (Чеч. р. – 4; Коз. р. – 2; Ул. р. – 9; Ком. р. – 2; Джул. р. – 1). *А Маріяа ц'їлу зіму сид'їла та йас'їки вишивала.* (с.Лісничівка, Бал. р.). *Йас'їк / малі подушечка.* (с.Коси, Кот. р.). *На постилі лежали подушкі / а на верс'ї них лежав йас'їк.* (с.Гетьманівка, Сав. р.). *Поправ йас'їк на подушках.* (с.Обжили, Бал. р.).

ЯСНЕЦЬ Молодий ліс (с.Кобилівка, Тул. р.).

ЯСОК див. ЯСИК (Стан. р. – 3; Жмер. р. – 2; Він. р. – 7; Коп. р. – 2; Ул. р. – 2).

ЯТЕВ див. ЯДЛИК (Тив. р. – 3; Гай. р. – 4).

ЯТЕЛ див. ЯДЛИК (Коп. р. – 1).

ЯТЕЛЬ див. ЯДЛИК (Гай. р. – 5, 6; Теп. р. – 1).

ЯТІЛЬ див. ЯДЛИК (Гай. р. – 2).

ЯТЛИК див. ЯДЛИК (Трост. р. – 3).

ЯЦМІН бот. Жасмин (Хм. р. – 9). В хаті пахне яцміном. (Хм. р. – 9).

ЯЧИМІНКА с. г. 1. Відходи після молотьби ячменю. 2. Солома з ячменю (Кр. р. – 4; с. Осички, Сав. р.); див. ЯЧМІНКА.

ЯЧМІНИСЬКО див. ЯЧМІНИСЬКО (Мон. р. – 2).

ЯЧМІНИСЬКО с. г. Поле, з якого скошено ячмінь

(с. Лопатин, Сам. р.; Джур. р. – 2, 4, 14, 15; Коз. р. – 1; Мон. р. – 1, 4; Тив. р. – 1).

ЯЧМІНКА с. г. Скошений ячмінь (Шпик. р. – 3). Він ячмінки привіз. (Шпик. р. – 3). 2. див. ЯЧИМІНКА Кин'кón'ам йачмінки. (с. Гетьманівка, Сав. р.).

ЯЩІР іхт. Вид риби (Теп. р. – 1).

ЯЯ дит. див. ЯЙО (Ям. р. – 1).

З М І С Т

<i>"Не можна допускати до того, щоб ставали забутими незабутні".....</i>	3
Доленко М. Т. «Словник діалектної лексики Вінниччини»	6
Про видання «Матеріалів до словника подільського говору».....	10
Перелік умовних скорочень.....	15
Скорочені назви районів та назви населених пунктів.....	16
А	20
Б	29
В	73
Г	98
Ґ	126
Д	129
Є	147
Ж	147
З	152
И	179
І	179
Ї	179
Й	180
К	180
Л	223
М	238
Н	256
О	271
П	280
Р	324
С	344
Т	382
У	407
Ф	412
Х	418
Ц	424
Ч	431
Ш	440
Щ	453
Ю	454
Я	455

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА ПОДІЛЬСЬКОГО ГОВОРУ

Укладач: І. В. Гороф'янюк

Відповідальний редактор: П. Ю. Гриценко

Комп'ютерна верстка: І. В. Гороф'янюк

Підписано до друку 23.03.21.

Формат 64x90/16. Папір офсетний.

Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.

Умов. друк. арк. 28,75. Обл.-вид. арк. 26,73.

Наклад 100 прим. Зам. № 1757.

Віддруковано з оригіналів замовника.

ФОП Корзун Д.Ю.

Видавець ТОВ «Твори»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до

Державного реєстру видавців, виготовлювачів і

розповсюджувачів

видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.

21027, а/с 8825, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.

Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000.

E-mail: info@tvoru.com.ua, <http://www.tvoru.com.ua>